

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK EDEBİYATINDA BOSTAN VE ABDÎ'NİN MANZUM
BOSTAN TERCÜMESİ (İNCELEME-METİN)

Hakan SEVİNDİK

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet SEVGİ

KONYA 2014

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

TÜRK EDEBİYATINDA BOSTAN VE ABDÎ'NİN MANZUM
BOSTAN TERCÜMESİ (İNCELEME-METİN)

Hakan SEVİNDİK

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Ahmet SEVGİ

KONYA 2014

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan SEVİNDİK		
	Numarası	114101001002		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tezin Adı	Türk Edebiyatında Bostan ve Abdî'nin Manzum Bostan Tercümesi (İnceleme-Metin)		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riâyet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Hakan SEVİNDİK

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Doktora Tezi Kabul Formu

Adı Soyadı	Hakan SEVİNDİK
Numarası	114101001002
Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet SEVGİ
Tezin Adı	Türk Edebiyatında Bostan ve Abdî'nin Manzum Bostan Tercümesi (İnceleme-Metin)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Türk Edebiyatında Bostan ve Abdî'nin Manzum Bostan Tercümesi (İnceleme-Metin)" başlıklı bu çalışma 26/12/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Ahmet SEVGİ	Danışman	
Prof. Dr. Emine YENİTERZİ	Üye	
Doç. Dr. Semra TUNÇ	Üye	
Doç. Dr. Ali TEMİZEL	Üye	
Yrd. Doç. Dr. Erol ÇÖM	Üye	

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IX
ABSTRACT	X
ÖN SÖZ	XI
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ.....	15
OSMANLI NASİHATNÂME GELENEĞİ.....	15
I. BÖLÜM.....	30
A. TÜRK KÜLTÜR VE EDEBİYATINDA BOSTÂN	30
B. TÜRK EDEBİYATINDA BOSTÂN TERCÜME VE ŞERHLERİ.....	49
1. Tercümeleler	49
1.1. Bostân'ın Tamamına Yapılan Manzum Tercümeleler	49
1.1.1. Za'îfî (1494-1557), <i>Bâğ-ı Behîşt</i>	49
1.1.2. Abdî (16. Yüzyıl), <i>Bostân Tercümesi</i>	51
1.1.3. Mehmet İzzet Paşa (1843-1914), <i>Gonca-i Bostân</i>	51
1.1.4. Niğdeli İbrahim Hakkı Eroğlu (1874-1953), <i>Çiçek Bahçesi</i>	55
1.1.5. A. Naci Tokmak (d. 1945), <i>Bûstan Tercümesi</i>	57
1.2. Bostân'ın Manzum Muhtasar Tercümeleleri.....	58
1.2.1. Hoca Mes'ûd (14. Yüzyıl), <i>Ferbengnâme-i Sa'dî</i>	58
1.2.2. Abdî (16. Yüzyıl), <i>Bâğçe</i>	60
1.2.3. Ömer İhyâ (1876/77-1909), <i>Bâkûre</i>	63
1.3. Bostân'dan Seçme Hikâye ve Beyit Tercümeleleri.....	64
1.3.1. Gülşen-i Saruhânî (ö. 1483'ten sonra), <i>Râznâme</i>	64
1.3.2. Hâzım (19. Yüzyıl), <i>Bostân-ı Sa'dî'den Nazmen Tercüme</i>	66
1.3.3. Şeyh Vasfî (1851-1910), " <i>Hikemiyât-ı İslâmiyye</i> " ve " <i>Reyâbîn</i> "	67
1.3.4. Mehmet Âkif Tercümeleleri	70
1.4. Satırlı Bostân Tercümeleleri.....	72
1.4.1. Ankara Ü. DTCF Kütüphanesi Mustafa Con A 690 Numaralı Tercüme	72
1.4.2. Ayasofya Kütüphanesi 3806 Numaralı Tercüme	72
1.5. Mensur Bostân Tercümeleleri	72
1.5.1. Kilisli Rıfat Bilge Tercümesi.....	72
1.5.2. Hikmet İlaydın Tercümesi	73
1.5.3. Hicabi Kırılantç Tercümesi.....	74
1.5.4. Azmi Bilgin Tercümesi.....	74

2. Şerhler	74
2.1. Surûrî (ö. 1562), <i>Şerb-i Bostân</i>	74
2.2. Mehmed Rahmî (ö. 1568), <i>Tuhfe-i Düstân Şerb-i Bostân</i>	75
2.3. Sûdî (1598'den sonra), <i>Şerb-i Bostân</i>	76
2.4. Şem'î Şemullah (ö. 1602'den sonra), <i>Şerb-i Bostân</i>	77
2.5. Hevâyî (ö. 1608), <i>Şerb-i Bostân</i>	78
2.6. Tâhirü'l-Mevlevî (1877-1951), <i>Şeyb Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti</i>	79
II. BÖLÜM	80
ABDÎ, HAYATI VE ESERLERİ	80
A. Hayatı	80
B. Eserleri	81
1. <i>Niyaznâme-i Sa'd ü Hüümâ</i> (952/ 1545)	81
2. <i>Heft Peyker</i> (957/ 1550)	82
3. <i>Bostân Tercümesi</i> (963/ 1556)	84
4. <i>Cemşîd ü Hurşîd</i> (966/ 1558)	84
5. <i>Nüzhetnâme/ Gül ü Nevruz</i> (985/ 1577)	85
III. BÖLÜM	87
ABDÎ'NİN BOSTÂN TERCÜMESİ	87
A. ESERİN TANITILMASI	87
1. Adı	87
2. Türü	87
3. Yazılış Sebebi	88
4. Sunulduğu Kişi ve Yer	89
5. Yazılış Tarihi	90
6. Beyit Sayısı	91
B. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ	91
1. Tertibi	91
2. Eserde Yer Alan Bölümler ve Hikâyeler	104
3. Ayet ve Hadisler	117
C. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	123
1. Vezin	123
2. Kafiye	127
3. Dil ve Anlatım Özellikleri	133

IV. BÖLÜM	149
SADÎ'NİN BOSTÂN'I İLE ABDÎ'NİN BOSTÂN TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	149
1. Yapı Bakımından Karşılaştırma	151
2. Muhteva ve Tercüme Teknikleri Bakımından Karşılaştırma.....	172
V. BÖLÜM	193
METİN	193
1. Eserin Nüsha Tavsifi	193
2. Nüshanın İmla Özellikleri.....	194
3. Çeviriyazılı Metinde Dikkat Edilen Hususlar.....	196
4. Çeviriyazılı Metin.....	198
SONUÇ	668
KAYNAKÇA	672
İNCELEME BÖLÜMÜ DİZİNİ	681
ÇEVİRİYAZILI METİN DİZİNİ	685

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hakan SEVİNDİK	
	Numarası	114101001002	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet SEVGİ	
Tezin Adı	Türk Edebiyatında Bostan ve Abdî'nin Manzum Bostan Tercümesi (İnceleme-Metin)		

ÖZET

Bu tezde, önce Fars şiirinin büyük temsilcisi Sadî'nin Bostân adlı mesnevisinin Türk kültür ve edebiyatındaki yeri ve önemi ortaya konulmuş; ardından 16. yüzyıl şairi Abdî'ye ait, bugüne kadar bilinmeyen manzum Bostân tercümesi incelenmiştir. Beş bölümden oluşan çalışmanın Giriş'inde, Osmanlı nasihatnâme yazıcılığının kaynakları ve genel hatları üzerinde durulmuştur. Birinci Bölüm'de, Bostân'ın kültür ve edebiyatımızda gördüğü somut ilgiden ve Anadolu sahasında yapılan Bostân tercüme ve şerhlerinden ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. İkinci Bölüm'de, Türk edebiyatının en hacimli Bostân tercümesinin mütercimi ve aynı zamanda hamse sahibi olan Abdî'nin hayatı ve eserleri anlatılmıştır. Üçüncü Bölüm'de söz konusu şairin Bostân tercümesi tanıtılarak eserin muhteva ve şekil özellikleri incelenmiştir. Dördüncü Bölüm, Sadî'nin Bostân'ıyla Abdî'nin Bostân tercümesinin yapı, muhteva ve tercüme teknikleri bakımından karşılaştırılmasına ayrılmıştır. Son bölümdeyse tercümenin 7118 beyitten oluşan çeviriyazılı metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Nasihatnâme, Sadî, Bostân, Abdî, Bostân Tercümesi.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Adı Soyadı	Hakan SEVİNDİK
Numarası	114101001002
Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı/ Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet SEVGİ
Tezin Adı	Bostan in Turkish Literature And Abdî's Verse Bostan Translation (Analysis-Text)

ABSTRACT

This dissertation first explicates the importance of the prominent Persian poet Sadi's masnavi, Bostân, and the role it plays in the Turkish culture and literature. Secondly, this study examines a formerly unknown copy of the 16th century poet Abdî's Bostân translation. This study includes an introduction and five chapters. The introduction discusses the general features and the sources of Ottoman nasihatnâme/advice letters tradition. The first chapter examines the attention towards the Bostân in Turkish culture and literature. This chapter also gives detailed information about Anatolian field Bostân translations and interpretations. The second chapter gives information about the life and works of 'hamse' written by the poet Abdî who translates the most voluminous Bostân translation of Turkish literature. The third chapter introduces the aforementioned poet's Bostân translation and examines the context and the form of it. The fourth chapter compares Sadi's Bostân and Abdî's Bostân translation with regard to their form, context and translation techniques. The final chapter gives the translation of the work which contains 7118 couplets.

Keywords: Turkish Literature, Advice Letters, Sadi, Bostân, Abdî, Bostân Translation.

ÖN SÖZ

İslam ediplerinin çoğu, yaşadığı topluma ve insanlığın evrensel değerlerine hizmet etmeyi sanatın temel gayesi olarak görür. Bu yaklaşımla şuuraltlarını, ölümden önce ve sonra hayırla anılmalarına vesile olacak kalıcı ve faydalı eserler yazma düşüncesiyle beslerler. Şark-İslam coğrafyasında aynı amaçla kaleme aldığı eserlerle, felsefesinin hakkını tam manasıyla veren ve zamanın hızına ayak uydurabilen ender sanatkârlardan biri de Sadî'dir. O, bir yıl arayla yazdığı *Bostân* ve *Gülistân*'la, ülkesinin sınırlarını aşarak dünya edebiyatına mâl olmuş, Türk edebiyatında ise âdeta bizden biri sayılarak her zaman takdirle yâd edilmiş güçlü bir şair ve mütefekkindir.

Bostân ve *Gülistân*, kıssadan hisse çıkarma geleneği çerçevesinde yazılmış, hikemî hikâye ve nasihatlerden müteşekkil özgün eserlerdir. Adları çoğu zaman birlikte anılan; Doğu'nun erdem, fazilet ve ahlak anlayışının evrensel mesajlarla harmanlandığı bu iki kitap, kültür ve edebiyatımızın temel başvuru kaynaklarıdır. Kalem ehlinin başucundan ayırmadığı, eşine dostuna ısrarla tavsiye ettiği, sürekli referans gösterdiği bu yapıtlara hemen her devirde hayranlık duyulmuştur. Öncelikle ifade edelim ki *Bostân* ve *Gülistân*, Türk ahlak ve eğitim sisteminde ciddi ilgi görmüş saygın eserlerdir. Kendilerine atfedilen değere binaen, Türk gençlerinin onları okumadan ahlak eğitimi almaları ve ahlak ilmiyle uğraşmaları önemli bir eksiklik kabul edilmiştir. Bu eserlerin özüne vakıf olmadan, şairliğe adım atmaya çalışanlarsa eleştiri oklarından kurtulamamışlardır. Çünkü onlar, şiir vadisine yenice adım atmış, toplum ve insan gerçeğine yabancı, tecrübeleri yetersiz şair adaylarının ilk rehberleri olarak görülmüştür.

Böylesine büyüklük atfedilen iki eserden *Gülistân*, bizde *Bostân*'a göre bir adım daha öne çıkarılmıştır. Şiirle iç içe geçmiş masalsı anlatımı onu kolay okunur ve anlaşılır kılmıştır. Hâlbuki *Bostân*, *Gülistân*'daki fikirlerin çoğunu kapsayıcı ve felsefi anlamda daha katmanlı bir eserdir. Hemen kendini ele vermez; yazıldığı geleneğin bilgi ve kültür kaynaklarına aşina okuyucular ister. *Gülistân*'a nazaran hacimli olduğu için biraz daha sabırla ve dikkatle okunmayı bekler.

Bostân'ın, edebî geleneğimiz, ahlak sistemimiz ve düşünce hayatımız içinde çok saygın bir yeri vardır. Ziya Paşa'nın "*Bir kimse okursa Bostân'ı/ Anlar o zaman nedir cihânî*" mısralarıyla tebci ettiği, Mehmet Âkif'in "*Firdevsî'yi ne yapalım? Altmış bin beyitlik Şehnâme'si, Bostân'ın yedi sekiz beyte varan iki hikâyesi kadar insaniyete hizmet edebilmiş midir?*" sorusuyla büyüklüğünü dile getirdiği *Bostân*, Osmanlıdan günümüze kadar beğeni görmüş nadir eserlerdendir.

Bostân'ın kültür hayatımız ve edebî geleneğimiz içindeki değerinden hareketle ve yazmalar arasında yaptığımız araştırmalar neticesinde, Türk edebiyatının en hacimli *Bostân* tercümesini bulmuş olmanın verdiği hevesle tezimizin yazım süreci başlamıştır.

Çalışmamız Giriş bölümü ile onu izleyen beş ana başlıktan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, Osmanlı nasihatnâme geleneğinin ana çizgileri üzerinde durularak geleneği hazırlayan dinî, siyasi, toplumsal ve kültürel şartlara değinildi. Bunların yanı sıra nasihat kültürünün beslenme kaynaklarından, klasik edebiyattaki öneminden ve bu kültürün Türk toplum hayatındaki yerinden bahsedildi.

Birinci Bölüm, iki alt başlığa ayrıldı. “Türk Kültür ve Edebiyatında *Bostân*” başlıklı ilk kısımda, önce *Bostân*'ı tanıtmak amacıyla eserin yazılış sebebi, tarihi, fasılları ve muhtevası hakkında kısa bilgiler verildi. Ardından eserin referans değerinden ve edebiyatımızda gördüğü somut ilgiden bahsedildi. Divan ve mesnevi kültürümüzde eserden hangi yollarla istifade edildiği ve ona ne türlü atıflarda bulunduğu belirtildi. İkinci alt başlıkta ise Anadolu sahasında kaleme alınan *Bostân* tercüme ve şerhlerinden söz edildi. Burada daha önceki çalışmalarda bahsi geçen eserlerle birlikte şimdiye kadar haklarında kaynaklarda bilgi verilmeyen üç *Bostân* tercümesi de tanıtıldı.

Tezin İkinci Bölüm'ü üzerinde çalışılan *Bostân* tercümesinin sahibi şair ve mütercim Abdî'ye ayrıldı. Şairin hayatı hakkında klasik Türk edebiyatıyla ilgili biyografik kaynaklarda neredeyse hiçbir bilgiye yer verilmediğinden eserlerine başvuruldu. Oradan, kendisinin 16. asırda yaşadığı, teliften ziyade tercüme yollu mesneviler kaleme aldığı, II. Selim'in Manisa'daki şairler topluluğunda bulunduğu, onun adına dört mesnevi yazdığı ve ömrünün sonuna doğru III. Murat için de bir mesnevi tertip ettiği öğrenildi. Bu bölümün ikinci alt başlığında, Abdî'nin mesnevileri üzerinde duruldu. Şairin şimdiye kadar biri telif, diğerleri tercüme dört mesnevisi üzerine akademik çalışmalar yapılmış ve bazı araştırmacılar tarafından kendisinin hamse sahibi olabileceğine dair düşünceler dile getirilmiştir. Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bularak çeviriyazılı metnini verdiğimiz bu son mesneviyle birlikte tahminler doğrulanmış ve Abdî'nin hamse sahibi olduğu kesinleşmiştir.

Çalışmanın Üçüncü Bölüm'ü üç alt başlık etrafında Abdî'nin *Bostân* tercümesine ayrılmıştır. İlk başlıkta eserin adı, türü, yazılış sebebi, sunulduğu kişi, yazılış tarihi ve beyit sayısı gibi genel özellikleri tanıtıldı. İkinci başlıkta, muhteva yönünden incelenen eserin tertibine dair hususiyetler, içinde yer alan bölümler, bölüm başlıkları ve hikâyeler konu edildi. Ardından metinde geçen ayet ve hadislerin listesi çıkartıldı. Son bölümde ise eldeki metin; vezin, kafiye, dil ve anlatım özellikleri bakımından incelendi.

Dördüncü Bölüm, Sadî'nin *Bostân*'ıyla Abdî'nin *Bostân* tercümesinin mukayesesini ihtiva etmektedir. Burada öncelikle eserler yapı bakımından karşılaştırıldı. İki eser arasındaki benzer ve farklı yönleri daha açık bir şekilde göstermek için kaynak ve hedef metnin bölüm başlıkları, beyit sayıları ve tertip planları tek bir tabloya aktarıldı. Yapı incelemesinden sonra muhteva tahliline geçildi. Bu kısımda, hedef ve kaynak metinden alınan örnek beyitler vasıtasıyla Abdî'nin hedef metni oluştururken uyguladığı tercüme yöntemlerine değinildi. Ayrıca tercüme esnasında kaynak metinden farklı olarak ekleme, genişletme ve eksiltmelerin yapılıp yapılmadığı belirtildi.

Tezin son bölümü ise *Bostân* tercümesinin çeviriyazılı metnini içermektedir. Metin kısmından önce nüsha tavsifi, nüshanın imla özellikleri ve çeviriyazılı metinde dikkate alınan hususlar dile getirilmiştir.

Sonuç ve Kaynakça'dan sonra inceleme ve metin bölümünde yer alan özel isimlere ait iki ayrı dizinle çalışma tamamlanmıştır.

Tezimi hazırlarken pek çok kişinin maddi ve manevi desteğini gördüm. Öncelikle burada isimlerini anamadığım, çalışmalarından doğrudan veya dolaylı olarak istifade ettiğim değerli bilim insanlarına; yazma eserlerle ilgili hususlarda gösterdikleri ilgiden dolayı Manisa İl Halk Kütüphanesi, Millet Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi yazmalar bölümü sorumlularına; bulduğum her fırsatta kapılarını aşındırdığım Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesindeki kıymetli hocalarım ve mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Farsça hususlarda yardımlarını esirgemeyen tez izleme komitemin değerli üyesi Doç. Dr. Ali TEMİZEL'e; bilgi, birikim ve tecrübeleriyle daima yolumu aydınlatan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Emine YENİTERZİ, Doç. Dr. Semra TUNÇ ve Yrd. Doç. Dr. Erol ÇÖM'e; yıllardır danışmanlığımı üstlenen, öneri ve katkılarıyla çalışmalarımın olgunlaşmasını sağlayan, mütevazı kişiliğiyle her zaman yanımda olan muhterem hocam Prof. Dr. Ahmet SEVGİ'ye şükranlarımı sunarım.

Hakan SEVİNDİK
Konya/Aralık 2014

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
agt.	: Adı geçen tez
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
b.	: Beyit
bk.	: Bakanız
C.	: Cilt
ev.	: Çeviren
DT	: Doktora Tezi
EBE	: Eğitim Bilimleri Enstitüsü
haz.	: Hazırlayan
H.z.	: Hazret-i
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
mus.	: Musahhih
mt.	: Mütercim
MT	: Metinde
Nu	: Numara
s.	: Sayfa
sy.	: Sayfa Yok
S.	: Sayı
sad.	: Sadeleştiren
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İşlam Ansiklopedisi
TÜBAR	: Türklük Bilimi Araştırmaları
v.	: Varak
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri
Yay.	: Yayınları
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
YLT	: Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

OSMANLI NASİHATNÂME GELENEĞİ

Toplumların kültürel yatkınlıklarından doğan kalıplaşmış düşünce faaliyetleri vardır. Bunlar; alışkanlıklara, yaşanılan coğrafyaya, tarihin yönlendirmesine, içtimai hayata, inanç sistemlerine, bilişsel süreçlere, milli ya da gayri milli tasavvurlara bağlı olarak şekillenirler. Söz konusu şartlar altında zaman içinde birtakım gelenekler meydana çıkar. Bir gelenekten söz edebilmek için, çeşitlilik arz eden düşünce üretimlerinin, içine doğduğu toplum tarafından sahiplenilmesi, tanımlanabilir özelliklerinin olması ve süreklilik göstermesi gerekir.

Doğu ve Batı'da köklü bir geçmişi olan nasihatnâme geleneği de ortak duygu ve düşüncelerin meydana getirdiği asırlar boyunca devamlılığını yitirmeden yaşatılan edebî bir faaliyet alanıdır. İnsanlık tarihinin en eski ve en yaygın metinleri arasında bulunun nasihat kitapları, toplumların hafızalarını ve algı dünyalarını şeffaf bir şekilde yansıtmakla birlikte milletlerin edebî-kültürel tarihlerinin, sosyal hayatlarının, felsefe ve inanç dünyalarının farklı noktalarına temas ederler. Bu eserler, her şeyden evvel bir toplumun medeniyet tasavvuru hakkında somut bilgiler barındırırlar.

Bizans, Roma, Fars, Arap ve Asya kültürlerinin çok renkliliğinden derin izler taşıyan, Osmanlının düşünce altyapısının inşasında önemli roller oynayan nasihatnâme yazıcılığına da bu fikirlerden dolayı edebiyat araştırmalarında özel bir yer ayrılmalıdır. Bu bağlamda aşağıda, Osmanlı nasihatnâme geleneğinin ortaya çıkış serüveni, kaynakları; dinî, siyasi, içtimai ve kültürel kodları; bireylere ve topluma bakan yönleri gibi hususlar çeşitli başlıklar altında ele alınacaktır.

Din ve Nasihat

Nasihat etme/edilme sürecinin başlangıcı, varlık sahasının ilk insanı ve ilk muhatabı Hz. Âdem'e götürülebilir. Kendisine cüzi bir irade verilerek sorumluluk yüklenen insanın doğası gereği Yaratıcı tarafından sürekli uyarılacağı ilk sinyali yaratılış kıssasından alınmaktadır. Bakara Sûresinde, “Dedik ki: “Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.” (Bakara, 2/35) buyrulurken ‘şu ağaca yaklaşmayın’ ihtarı insan için yapılmış ilk uyarı ve nasihat olarak algılanabilir. Kıssanın sonunda, İblis tarafından oyuna getirilen Hz. Âdem ve eşi İlahî buyruğa muhalif hareketlerinden dolayı dünyaya gönderilirken yaşanan bu süreçten sonra iyiye-güzele, doğruya-yanlışta kısacası her türlü fiil ve davranışa açık bir varlık olan insanın dünya serüveninde nasihatsiz bırakılmayacağını öğreniyoruz. Nitekim “Onlara hatırlat; çünkü zikir ve

hatırlatma müminler için mutlaka yararlıdır.” (Zâriyât, 51/55) ayetinin bu konuda kesin bir delil olduğu açıktır.

Din-nasihat ilişkisini çokça atıf yapılan sahih bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber (SAV) şöyle dile getirir:

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الدِّينُ النَّصِيحَةُ. قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ، وَلِرَسُولِهِ، وَ لِأَيِّمَّةِ الْمُسْلِمِينَ، وَعَامَّتِهِمْ¹

Hadisin meali şu şekildedir: “Din nasihattir. Kimin için nasihattir? Allah için, kitap için, resul için, Müslümanların imamaları ve onların tamamı için.” Muhaddisler buradaki nasihat kelimesinin başkaları için hayır dilemek, ihlas ve sadakatte bulunmak anlamlarına geldiğini belirtirler. Lügatlere göre nasihat, yukarıdaki anlamları karşıladığı gibi öğüt vermek, yırtık bir elbiseyi yamamak, temizlenmek, arınmak, saflaşmak, kurtulmak, balı mumundan ayırmak manalarına da gelir.² Anlam çeşitliliğinin bu derece geniş olduğunu bir sözcüğün Osmanlı Türkçesinde yalnızca “öğüt” manasında kullanılma ihtimali zayıftır. Söz konusu hadisi, Osmanlı şair ve müelliflerinin “Din Allah’a, resulüne, kitabına sadakat ve samimiyettir; öyleyse iyiliği emretmek yani nasihatte bulunmak da bu sadakatin bir göstergesidir. Zira ihlas sahibi insan, kendisi için istediğini başkaları için de ister; düşüncelerini ve fiillerini bu doğrultuda düzenler. O hâlde bir şair/nâzım/edip, dine hizmet etmek ve Allah’a yakın olmak için insanlığa faydalı şeylerden bahsetmelidir.” şeklinde yorumlamaları ve bunların da üzerine kat kat anlamlar yüklemeleri gayet olağandır.

Ayet ve hadislerde yer alan nasihat etmeye yönelik emir, hüküm ve ifadeler bu kadarla sınırlı değildir. *Kur’ân-ı Kerîm*’de, “Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et ve onlarla en güzel bir şekilde mücadele et.” (Nahl, 16/125), “Biz bunu, hem onu görenlere, hem de sonra geleceklere bir ibret ve Allah’a karşı gelmekten sakınanlara da bir öğüt kıldık.” (Bakara, 2/66); “Ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ediyorum ve size nasihat ediyorum. Sizin bilmediğiniz şeyleri de Allah tarafından gelen vahiy ile biliyorum.” (A’râf, 7/68); “Hani onlardan bir topluluk demişti ki: ‘Siz Allah’ın helak edeceği veya şiddetli bir azaba uğratacağı bir kavme ne diye (boş yere) öğüt veriyorsunuz?’ Onlar da, ‘Rabbimize bir mazeret beyan etmek için, bir de belki Allah’a karşı gelmekten sakınırlar diye (öğüt veriyoruz)’ demişlerdi.” (A’râf, 7/164) mealindeki ayetlere benzer pek çok öğüt ayeti söz konusudur. Yine, “Duyduğu hak sözü, bir Müslüman kardeşine söylemek ne güzel hediyedir.”; “Allah’ın en çok sevdiği kimse, çok nasihat edendir.” gibi hadislerde de aynı hakikat dile getirilir.

¹ Müslim, İman 95; Ebu Davud, Edeb 67; Nesâî, Bey’at 31.

² İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. II, Beyrut ty., s. 615-617; Fîrûzâbâdî, *Kâmûsu’l-Muhît*, Beyrut 1426/2005, s. 244; Murtazâ Ez-Zebîdî, *Tâcü’l-Arûs*, C. 7, Kuveyt 1415/1994, s. 174-180.

Nasihatin din için en önemli tarafı, “iyiliği emir, kötülüğü men etme” düsturu olan, *Kur’ân*’da farklı yerlerde defaatle ifade edilen “Emri bi’l-ma’rûf nehyi ‘ani’l-münker” (Âl-i İmrân, 3/104-114; Tevbe, 9/71-112; Lokman, 31/17) hakikatidir. Esasında bu konu tepeden tırnağa bütün halkı ilgilendirmesine rağmen, Osmanlıda özellikle toplumun kanaat önderleri sayılan kalem erbabından ulema, meşâyih, hükemâ, küttâb, etibba ve şuaranın aslî görevi olarak telakki edilmiştir.³ Ordu mensuplarını, zanaatkârları ve günlük işlerle meşgul olan reayayı eğitime, bilinçlendirme, dünya ve ahiret hayatlarını düzene sokacak emir ve yasaklardan haberdar etme görevi adeta kalem sahiplerinin boynuna yüklenmiş ulvî ve uhrevî bir mesele olarak kabul edilmiştir.

Bu görev, Hz. Peygamber’in “Senin elinle bir kişinin hidâyete ermesi, yeryüzünde bulunan ve güneşin üzerine doğduğu her şeyden daha hayırlıdır.”⁴ hadisinde ifade ettiği üzere tüm vazifelerin üstünde algılanmıştır. Ayrıca “Ölümünden sonra arkasında istifade edilecek ilim bırakan kişinin amellerinin sevabı devam eder.”⁵ hadisindeki müjdeye binaen müelliflerin şuuraltlarında arkalarından hayır ve güzelliklerle anılmalarına vesile olacak eser/ler yazma psikolojisi hâkim olmuştur. Ulema, hükemâ ve şuara zümresinin bu yüksek gayeye hizmet eden en kıymetli sermayeleri ise nasihatleridir.

Netice itibariyle, ayet ve hadislerde vurgulanan hususlardan meseleye yaklaşıncı, Osmanlıda nasihatnâme yazıcılığını teşvik eden en temel kaynağın din olduğunu söylemeliyiz. *Kur’ân-ı Kerîm*, hadisler, peygamber kıssaları, sahabe hayatları, evliya menkıbeleri ve diğer dinî unsurlar ise nasihatnâmelerde kullanılan birincil kaynaklardır.

Hikmet, Ahlak ve Nasihat

Hikmet, Doğu’da şiir ve öğüt geleneğini besleyen kaynakların başında gelir.⁶ İslam şairleri, Nâbî’nin *Hayriyye*’de öz bir şekilde dile getirdiği, “Hikmet-âmîz gerek eş’âr/ Ki me’âli ola irşâda medâr”⁷ düşüncesinden hareketle hikmete özel bir alan açarlar. Hikmetin önemini ve İslam düşüncesinde nasıl algılanması gerektiğini ise herkesten önce Hz. Peygamber, “Hikmet müminin yitiğidir, her nerede bulursa onu alsın.” hadis-i şerifi ile oldukça somut bir

³ Kınalızâde Ali Çelebi, *Ahlâk-ı Alâ’î*, haz. Mustafa Koç, İstanbul 2007, s. 485.

⁴ Buhârî, Cuma 29/ Cihad 102,143/ Fedâilu’s-Sahâbe 9/ Meğâzi 38; Müslim, Fedâilu’l-Kur’ân 32,34.

⁵ Hadisin tamamı şu şekildedir: “İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amellerinin sevabı da sona erer. Şu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i cariyeye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat.” (Müslim, Vasiyyet 14; Ebu Dâvûd, Vasâya, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36.)

⁶ Hikmet’in geniş tanımı ve İslam düşüncesindeki yeri için bk. İlhan Kutluer, “Hikmet”, *TDVİA*, C. 17, İstanbul 1998, s. 503-511.

⁷ Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, Ankara 2008, s. 258.

şekilde dile getirmiştir. Şeyhoğlu Mustafa'nın *Marzubannâme* tercümesinde bu hadisi iktibas ettikten sonra söylediği şu sözler de nasihat felsefesinde, Hz. Peygamber'in hikmet tanımının nasıl algılandığını açıkça gösterir: “Ya'nî hikmet sözleri dükeli dâñalaruñ yavu-kuldugıdır. Nite ki bir kişiuñ bir sevgülü nesnesi yavu-varsa âñı gey ister. Bulmayınca râhat olmaz. Gökcek ma'nîlü sözler dahı 'âkileruñ yavu kuldugıdır. Kimde bulursa gerek ol bulduğı kişi eyü olsun gerek yavuz olsun.”⁸ Yine Hz. Peygamber, “Hikmeti ehline teslim etmezseniz hikmete zulmetmiş olursunuz. Hikmeti ehlerinden saklarsanız yine zulmetmiş olursunuz.” mealindeki bir başka hadisinde de hikemî düşünceye ve hikmet ehline ayrı bir değer atfeder.

İslam toplumlarında, derin tefekkür süreçlerini ifade etmek için felsefe yerine kullanılan hikmet, “ümmühat-ı hulûk”un ilk kaidesi olarak bilinir.⁹ Kâinat kitabına vakıf olma, eşyayı ve varlığı anlamlandırma, onların maslahatlarını bilme, değerlerini bätını bir sezışle kavrama, yaratan ve yaratılanı hakkıyla tanıma, fiil ve davranışları kemal mertebesine göre ayarlama; madde-mana, cisim-ruh, sûret-sîret ikililerinin özlerine inme şeklinde tanımlayabileceğimiz bir ilim veya kıymeti itibariyle belki ilim üstü bir dal olan hikmete Doğu düşünce sisteminde hayli değer atfedilir.

Eskiler hikmeti; hikmet-i nazariye ve hikmet-i ameliye şeklinde ikiye ayırmak suretiyle incelerler. Kınalızâde'nin ifade ettiği üzere nazari hikmet, “bizim kudret ü irâdemiz medhali olmayan mevcudât-ı hâriciyyeden bahseder.” Amelî hikmet ise, “bizim kudret ü irademizin medhali mukarrer ve anlarsız vücûdu müyesser olmayandan bahseder.”¹⁰ Hikmetin genel tanımı ise, “mevcudât-ı hariciyye nefsu'l-emrde ne hâlde ise ol hâl üzerine bilmektir, velâkin tâkat-ı beşeriyye vefâ ettikçe ve kudret-i insânîde mümkün olduğu mikdâr.”¹¹ şeklinde yapılmıştır. Bu tanımlardan, hikmetin insan iradesine bakan kısmının daha çok hikmet-i ameliye olduğunu anlıyoruz. Bu türlü hikmetin gayesi, yine Kınalızâde'nin belirttiğince “tahsin-i ef'âl ve tekmîl-i a'mâl”dir.¹² Yani amelî hikmet, yalın hâliyle, hayatı belli prensip ve kurallar çerçevesinde düzenleyerek fiil ve davranışları güzelleştirmeye; amelleri salih, makbul ve olgun hâle getirmeye yönelik bir ilimdir. Bu yönüyle nasihat geleneğinin önemli bir parçası ve kaynağının hikmet-i ameliye olduğunu belirtmek durumundayız. *Kelile ve Dimne*'yi

---

⁸ Zeynep Korkmaz, *Sadrüddîn Şeyhoğlu Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ankara 1973, s. 278.

⁹ Eski kaynaklarda, “Aksâm-ı fezâ'il” diye anlattığı faziletin şubeleri dördtür. Hikmet bunların birincisidir. Ardından şecaât, iffet ve adalet gelir. (Kınalızâde Ali Çelebi, age., s. 101.)

¹⁰ Kınalızâde Ali Çelebi, age., s. 48.

¹¹ age., s. 47.

¹² age., s. 48.

Arapçadan günümüz Türkçesine çeviren Ömer Rıza Doğrul bu gerçeği, Alâaddin Ali Çelebi'nin (ö. 950/1543) *Hümâyunnâme* adıyla çevirdiği *Kelile ve Dimne* tercümesinin mukaddimesine atıfta bulunarak şöyle anlatır: “Ali Çelebi'nin *Hümâyunnâme*'ye yazdığı mukaddimede anlattığı gibi bu kitap, amelî hikmet esasları üzerine kurulmuştur. Amelî hikmetten maksat, insanın iradesine tâbi olan işlerini, menfaatlerini ve tabii hareketlerini idare edecek esasları tanınması ve ona göre hareket ederek hayatından umduğu kemale ermesidir.”¹³

Geniş kitleler üzerinde etkisini çabucak gösteren, tıpkı Batı'daki aforizmalar gibi dilden dile dolaşan, derin fikir teatilerinden sonra kelimelere dökülürmüş hikmet-i ameliyeye müteallik sözler, Doğu insanına çoğu zaman gizemli ve ilgi çekici gelmiştir. Bu alakanın devam etmesi için de bilgiler, genellikle muhatablarını çabucak yakalayan, onların zihin ve hayal dünyalarını harekete geçiren masalımsı anlatılar içinde hikmetlerini sunmuşlardır. Dolayısıyla nasihatnâmelerde bilge kişilerin dilinden aktarılan, halkın hoşlandığı mânâ dolu hikmetlerin yarattığı etkileri muhatapları üzerinde belki de hiçbir şey bu kadar kolay ve kuvvetlice yapamamıştır.

Hikmet ve dinle ayrı düşünülemez bir diğer mesele ise ahlaktır. Ahlakın temel şubelerinden şahsi, cemiyet ve devlet ahlakına dair çoğu mesele nasihat kitaplarında dile getirilir. Ferdin ben'ini ve nefsinin terbiye edecek, kişiliğini kuvvetlendirecek bir ahlak eğitiminden geçmesi; aile ve cemiyet ilişkilerinin tanzim edilmesi, birlikte yaşama sanatının inceliklerinin öğretilmesi konusunda nasihatnâmelere sıkça başvurulur. Aynı şekilde taht âdâbının ve devlet idaresinin ahlaka bağlı temel ilkeleri; yöneticilerin vasıfları, Hakk'a ve halka karşı sorumlulukları nasihatnâmelerin ilgili bölümlerinde en ince ayrıntılara varana kadar anlatılır.

İlm-i ahlak, Osmanlılar zamanında ilimlerin en değerlileri arasında sayılırdı. Bursalı Mehmet Tahir, ahlak ilminin önemini “Ma'lûm-ı erbâb-ı nehy der ki 'ilm-i ahlâk ecmele-i 'ulûmdur. Çünkü mebnâ-yı beşeriyetin hâdim-i ma'nevîsi cümlesinden olan rahm u şefkat ve cûd u mürüvvet gibi mekârim-i ahlâkın maddî ve ma'nevî fevâ'id-i bî-gâyesinden ve hâdimi olan ahlâk-ı seyyi'enin mazarrât-ı bî-nihâyesinden bâ'is olduğu için hatta gâye-i 'ulûm olmak üzere bile telakkî olma geldiği emr-i meczûmdur.”¹⁴ sözleriyle dile getirerek bu ilmin eskiden bütün ilimlerin en güzeli ve gayesi olduğu konusunda bir telakkinin varlığından bahseder. Osmanlıda İslam ahlakının yani *Kur'ân-ı Kerîm* ve hadis-i şeriflerde bahsedilen ahlaki

¹³ Beydeba, *Kelile ve Dimne*, müt. Ali Rıza Doğrul, İstanbul 1945, s. IX.

¹⁴ Mehmed Tahir bin Rıf'ât, *Ahlâk Kitaplarımız*, İstanbul 1320, s. 3.

hakikatlerin toplum vicdanında yer etmesi üzerinde hassasiyetle durulur. Bu sebeple ahlaki öğretilerin sürekli dile getirilmesi ve açıklanması aynı zamanda dinî bir görev addedilir. Hz. Peygamber'in (SAV), "İslam güzel ahlak dinidir."¹⁵, "Ben ancak ve ancak güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim."¹⁶, "Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız."¹⁷, "Mahşerde mizana konulacak olan önce güzel ahlaktır."¹⁸ gibi birçok hadisinde ısrarla güzel ahlaka vurgu yapması, Osmanlı şair/nâzımlarının nasihatnâmelerde ahlaki konuları sıkça işlemelerinde ve pek çok ahlak mesnevisi yazmalarında etkin rol oynamıştır.¹⁹ Osmanlıda dinin ahlak vurgusu, öylesine ileri düzeyde algnlanmıştır ki her alanın, her hedefin nihai noktası ahlak olarak görülmüş ve her yazıdan, her edebî/sanatsal metinden ahlakla alakalı bir sonuç çıkarmak âdeti bir gelenek haline gelmiştir.²⁰

Sınıf mekanizmasının benimsendiği toplumlarda ahlak ilkeleri, genellikle içinde bulunulan kültürün asırlar boyu oluşturduğu temel değerlere dayanır. Sabri Ülgener'in ifadesiyle "toplu hayatın gerçek icaplarından, hayati güdülerinden kopup gelen" bu değerler, içine doğduğu toplumun bilinçaltında biriktirdiği temayül ve alışkanlıklarından ibarettir.²¹ Bu anlamda, ilk dönem Osmanlısı da ahlaki sistemini kurarken biraz içe dönük, kendi şuuraltına inen yavaş ve sağlam adımlar atmayı tercih eder. Dolayısıyla, ahlak prensiplerini hem asırlarca taşıdığı Türk örf ve ananelerinden hem de Şark-İslam geleneğinden alır.

Doğu'da öne çıkarılan en büyük hakikatlerden biri ahlaki terbiyedir. Ahlak öğretileri, insan-ı kâmile giden yolda kılavuz vazifesi görürler. Hayatın düzene girmesi, ferdi ve toplumsal problemlerin en aza indirilmesi ancak ve ancak iyi bir ahlak eğitimiyle olabilir ki bu da nefisleri mutluluğa götürmenin en kestirme yoludur. İbn Miskeveyh, *Tezhîbü'l-Ahlâk* adlı eserinin sebab-i telifinde ahlakın amacını "Kendimiz için bütün davranışlarımızın, iyi olmakla birlikte kolay, sade ve meşakkatsiz olmasını sağlayacak bir ahlaka ulaşmaktır."²² şeklinde

---

¹⁵ Ahmed, II, 381.

¹⁶ Hâkim, Müstedrek 2/670; Beyhakî, Sünen-i Kübrâ 10/191.

¹⁷ Münâvî, *et-Tevkîf alâ Mühimmâti't-Ta'ârif*, Neş.: Muhammed Rıdvân ed-Dâye, Beyrut 1410, s. 564.

¹⁸ Taberâni, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 14/253-254; İbn Ebî Şeybe, *Kitâbu'l-Musannef fi'l-Ehâdis ve'l-Âsâr*, C. V, Riyad 1409, s. 212.

¹⁹ Anadolu sahasında yazılan ahlaki mesnevilerin sayısı hayli çoktur. Emine Yeniterzi bu eserlerin 82'sini bir makalesinde yazılış tarihleri, beyit sayıları, türleri ve içerikleri bakımından genişçe tanıtmış ve sonuçta Anadolu sahasında ahlaki mesnevilerin 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar kesintisiz bir şekilde yazılmaya devam ettiğini dile getirmiştir. Ayrıntılar için bk. "Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesneviler", *TALİD*, C. 5, S. 10, İstanbul 2007, s. 433-468.

²⁰ Sabri F. Ülgener, *Osmanlı Düşünce Dünyası*, Ankara 2011, s. 161.

²¹ Sabri F. Ülgener, *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*, İstanbul 2006, s. 59.

²² İbn Miskeveyh, *Tezhîbü'l-Ahlâk (Ahlâk Eğitimi)*, çev. Abdülkadir Şener vd., İstanbul 2013, s. 17.

özetler. Daha sonra bu işin “bir sanat ve öğretici bir düzeleme”²³ ile olacağını vurgular. Ayrıca Miskeveyh ahlak sanatını, bütün sanatların üstünde görür. Bu düşünceler ışığında bakıldığında ahlakın Orta Çağ ve Yeni Çağ Osmanlısında toplum ve devlet dinamiği olarak kabul ediliyor olması ve ahlaka dayalı nasihat kültürünün sürekli canlı tutulması daha iyi anlaşılabilir.

Eldeki ahlak prensiplerinin toplumun her tabakasına aktarılması ise çeşitli vasıtalarla olmaktadır. Bu konuda öğüt geleneğinin yazılı kaynakları olan nasihatnâmeler önemli işlevler üstlenir. Sosyal tabakanın en üst basamağındaki seçkinlerin ahlak kurallarını her ayrıntısına kadar anlatan bu eserler, orta sınıfı ve alt tabakayı da ihmal etmez. Önemli olan hitap edilecek zümreye göre üslup farkının mümkün olduğunca gözetilmesiye de bu yapıtların herkes tarafından okunma imkânı olmadığı bir gerçektir. Henüz matbaa gibi seri üretimlerden söz edilemeyen dönemlerde fikirlerin daha çok entelektüel zeminlerden aşama aşama taşınarak sözlü kültür aracılığıyla toplumun her kesimine ulaşacak şekilde sürekli dolaştırıldığı görülür.

Doğu’da Edep ve Edebiyat

Bizdeki, daha doğrusu Doğu’daki nasihatnâme geleneğinin, edebiyat kelimesinin terminolojisiyle önemli ve sıkı bir ilişkisi mevcuttur. Malumdur ki Doğu’da edebiyatın, Batı’daki gibi yazı yazma sanatı/literatür anlamında kullanılması çok sonradır. Bununla beraber bugün Arapçadan geldiğini bildiğimiz “edeb” kelimesinin İslam’dan önce Arapçada da kullanılmadığı görülür. Kelimenin Pehlevî metinlerinin Arap diline çevrilmeye başlanmasından sonra Arapça metinlere girdiği söylenir.²⁴ İbn Mukaffâ’nın Sâsânîceden Arapçaya yaptığı tercümelemlerle birlikte Farsçadaki “pend” anlamını karşılayacak edeb veya çoğulu âdâb ifadelerine bu dilde sıkça rastlanmaya başlanır.²⁵ İbn Mukaffâ’dan sonra Arap-İslam âdâbının kurucularından Câhiz ve İbn Kutayba’nın, İran-Hint geleneğini İslam kültürüyle yoğurarak asırlar sürececek bir kültürel devamlılığın temelini attığı bilinir. Bu anlamda ataların, insanın fazilet ve erdemini yüceltici eski rivayetleri oldukça önemsenmiş ve temel felsefe olarak bu rivayetlerle Müslümanların etik açıdan eğitilmesi hedeflenmiştir.²⁶ Kısacası Doğu’da kökü edep kelimesine dayandığı için edebiyat, daha çok güzel ahlakla eş değer tutulmuş; bir bakıma ahlak, edebiyatın zorunlu bir şubesi görülmüştür. Bu sebeple insanın karakter

---

²³ İbn Miskeveyh, age., s. 54.

²⁴ Nimet Yıldırım, *İran Edebiyatı*, İstanbul 2012, s. 423-24.

²⁵ Yıldırım, age., s. 424.

²⁶ Halil İnalçık, “Klasik edebiyat menşei: İrani gelenek, saray işret meclisleri ve musâhib şâirler”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. I, Ankara 2006, s. 222-224.

eğitiminde, ferdî ve toplumsal hayatın tanzim edilmesinde edebiyattan her zaman bir aracı olarak istifade edilmiştir.

Bizde edebiyatın ahlakla ilişkisi özellikle Tanzimat'la birlikte sık sık gündeme gelmiştir. Aristo'nun *Poetika*'sından bu yana dile getirilen “Bir edebî eser, ahlaka hizmet etmeli mi, etmemeli mi?” sorusu edebiyatımızda Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar ciddi polemiklere kapı aralamıştır. Ahmet Mithat Efendi, Namık Kemal, Şinâsî, Muallim Nâcî, Mizancı Murad gibi isimler edebiyatın edepten geldiğini ve bu sebeple onun asli görevinin millete hizmet olduğunu düşünürler. Evvela Şinâsî'nin “Fenn-i edeb bir marifettir ki insana haslet-âmûz-ı edeb olduğu için edeb ve ehli edîb tesmiye olunmuştur.”²⁷ şeklindeki beyanı ile Namık Kemal'in “Hakikat-i hâlde lafzen edebiyatın me'haz-ı iştikâkı edeb ise, manen edebin masdar-ı intişârı edebiyattır.”²⁸ cümlesi edebiyatla “edeb” arasındaki bağın sun'î olmadığını ve bunların birbirinden ayrılamayacağını göstermektedir. Nitekim yukarıdaki isimlere göre edebiyat, muhatabını ıslah eden; irfan, vicdan ve âdâbın tercümanı, hüsn-i ahlak hizmetkârı, efkâr-ı milliye terbiyecisidir.²⁹ Bu yüzden bir edebî eser, sanata hizmet edecekse umumun ahlakını bozacak nitelikte olmamalıdır. Çünkü Mizancı Murad'ın ifadesiyle “Edebiyat, bir kavmin terceme-i ahvâli ve hayat-ı maneviyesidir.”³⁰ Edebiyatın bir milletin manevi dinamiklerine hizmet eden vasıtalardan biri şeklinde algılanması, Osmanlı'nın teşekkülünden bu yana yazılmış nasihatnâmelerin edebiyat içindeki yerini de en güzel şekilde ortaya koyar. Namık Kemal'in ifadesiyle edebiyatın “mürebî-i rûh ve müzekkî-i efkâr olan emsâl-i ahlâkın tezyîninde”³¹ rol oynadığı muhakkak olduğundan denilebilir ki nasihatnâmeler, Osmanlı'da güzel ahlakı işlemede, anlatmada ve yaymada edebî türler arasında vasıta kılınmış en önemli eserlerdir.

Nasihatnâme yazıcılığını teşvik eden önemli hususlardan biri de halka hitap etme çabasıdır. Halkın her kesiminin diğer kaynaklardan rahatlıkla anlayamayacağı birtakım konuları, nasihat geleneğiyle çok daha kolay ve etkili bir şekilde kavramasına yönelik kalem faaliyetleri edebiyatın bir toplumsal sorumluluğu olarak algılanır. Bu nedenle nasihatnâmelerin çoğunda menkıbe ve hikâyeler anlatmak, halk arasında kullanılan atasözleri ve deyimlere sıkça başvurmak suretiyle geniş kitleleri muhatap alıcı bir üslup kullanılır. Bu üslup, aslında özü

---

²⁷ Ebuzziya Tevfik, *Lügat-i Ebuzziya*, İstanbul 1306/1888, s. 73.

²⁸ Namık Kemal, “Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmilidir”, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, haz. Mehmet Kaplan vd., İstanbul 1993, s. 184.

²⁹ M. Kaya Bilgegil, “Edebiyat”, *M. Kaya Bilgegil'in Makaleleri*, haz. Zöhre Bilgegil, Ankara 1997, s. 258-267.

³⁰ Birol Emil, “Mizancı Murad Bey'in Edebiyat ve Tenkide Dair Görüşleri”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 19, İstanbul 1971, s. 121.

³¹ Namık Kemal, *Terceme-i Hâl-i Emir Nevrûz*, İstanbul 1302, s. 3.

itibariyle “peygamberî terbiye ve nush” yöntemine dayanır. Hz. Peygamber’in ümmî bir topluluğa gönderilmiş olması, bu topluluğun eğitilmesi konusunda O’nun kendine has birtakım yol ve usuller geliştirmesine vesile olmuştur.³² Hz. Peygamber’in; muhatabının seviyesini gözeten, kaşısındakilere bıkkınlık verdirmeyen, geçmişten kıssa ve örnekler anlatmak suretiyle hadiseleri umuma indiren, kısa, öz ve etkili üslubu, nasihat yazıcılığında müelliflerce örnek alınmıştır. Bu yöntemler kullanılarak yazılan öğüt metinlerinde, felsefeyle arası açık olan halka daha derinlemesine temayüz edilmekte ve mütefekkirle halk birbirine yakınlaşmaktadır.³³

Hakikatte tasavvufun da böyle bir etkisi vardır. Özellikle Anadolu’daki tasavvufi hareketler, çoğunluğu nazara alan uygulamalarıyla ön plana çıkmışlardır. İlk sufi dervişlerinin halkın büyük bir kesimini kucaklama çabası ve tekkelerde bu yönde yürütülen faaliyetler, tasavvufun geniş kitlelere inme yönündeki eğilimini göstermektedir. Meslek ve davaları gereği birçok sufi, meseleleri içinde bulunduğu mekân ve zamana; hedef aldığı fert ve topluma göre şerh ederler. Halkın seviyesini indirgenmiş tasavvufî konular ise sufi olan veya olmayan şâir/nâzım/nâsirlere vasıtasıyla nasihatnâmelerde sık sık işlenir. Fakat bunun yanında tasavvufun, nasihat kitaplarında ele alınamayacak kadar ağır, kapsamlı, herkesin vakıf olamayacağı, ileri düzeyde ilmî birikim isteyen mevzuları da vardır. Bu konuları ele almak kolay olmadığı gibi onlardan bahseden bazı sufilerin -Muhyiddin ibn Arabî gibi- zaman zaman tasavvufî kimlik ve fikirlerinin ileri derecede sorgulandığı dahi olmuştur.³⁴ Bunda tasavvufun remiz ve mecazlarla örülü sembolik dilinin, üst düzey dinî-ilmî-tasavvufî bilgiye sahip bir zümreye hitap ediyor olmasının da payı vardır. Ayrıca sufilerin mana ve hâl dilinden anlayan tasavvufta derinleşmiş okuyucuları muhatap alan söylemleri dikkate alındığında nasihatnâmelerde tasavvuf içerikli öğüt, uyarı ve telkinlerin neden dar bir alana sıkıştığı daha iyi anlaşılabilir.

Nasihatnâmelerin umuma bakan yönleri arasında şiirsel dil ve üslubun verdiği imkânları da kayda almak gerekir. Zira nasihatnâmelerde ilk bakışta öne çıkan şey aslında arz edilen fikrin salt kendisi değildir. Sözlü kültürde dinleyici, yazılı kültürde okuyucuyu fikir kadar lisana renk katan belagat ve fesahatle de ilgilenir. Söz kalıp olmasına rağmen fikrin sunumunda ne derece önemli olduğu bu sahanın uzmanlarının malumudur. Hâl böyleyken yalnızca parlak fikirleri dile getirmek yetmez, onları zihinlere deyim yerindeyse nakşetmek gerekir. Fikirlerin

---

³² Şemseddin Kırış, *Nasihatın Dindeki Yeri ve Hazreti Peygamber’in Nasihatleri*, Marmara Üniversitesi SBE YLT, İstanbul 1994, s. 74-76.

³³ Süleyman Hayri Bolay, *Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefesi*, Ankara 2015, s. 32.

³⁴ Mahmud Erol Kılıç, *Sûfî ve Şiir (Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası)*, İstanbul 2012, s. 117-123.

kalıcılığını şiir ve nazım diliyle sağlayan müelliflerin hikmetli ve bilgece söyleyişleri etkisini hedef kitle karşısında katbekat artırırken telif edilen esere de bu yolla ömür biçilir.

Adalet, Siyaset ve Nasihat

Kur'ân-ı Kerîm adaletin önemini بِالْعَدْلِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ “Allah insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emrediyor.” (Nisâ, 4/58) ifadesiyle açıkça dile getirir. Bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber, adil hükümdarın arşın gölgesinde Allah tarafından konuk edilecek yedi mümtaz kişiden biri olduğunu müjdeler.³⁵ İbn Arabî hükmedenin cesed, ruhunun adalet olduğunu söyler.³⁶ Kınalızâde'nin belirttiği üzere insanın önce şahsına, sonra etrafındakilere; hüküm sahiplerininse hükmü altındakilere karşı temel sorumluluğudur adalet.³⁷ Ferdin iç dünyasındaki düzeninden devletlerin nizamına kadar pek çok husus adaletle ilişkilidir. İslam anlayışına göre, insan tüm dünyadan tecrit olup tek başına kalsa dahi onun için kendi zatına ve bedenine karşı adil olma zorunluluğu vardır. Bu hususta Hz. Peygamber'in *Tedbîrât-ı İlâhiyye*'de “Mübarek na'leynlerinden birisinin tasmaı koptuğu vakit, ayakları hakkında adalet buyurmak maksadıyla diğerini de çıkarıp çıplak yürürlerdi.”³⁸ şeklinde nakledilen davranışı muazzam bir örnek teşkil eder.

İslam'ın adalet anlayışını şiir/nazım/nesir dilinin imkânları çerçevesinde aktaran nasihatnâmeler, Osmanlı'nın ‘nizâm-ı âlem’ gayesine hizmet eden yapıtlar arasındadır. Bilindiği üzere Osmanlı cihan hâkimiyeti mefkûresinin temelinde, “halîfe-i rûy-ı zemînin yedi cihana adl ü dâd ile hükmetmesi” yatar. Halifenin hükmettiği yerlerde adaleti ve mutluluğu tesis edebilmesi adına öncelikle, ‘dâire-i adalet’ diye adlandırılan, eski ve etkili bir düşünce sarmalında belirtilen sekiz maddeyi özümsemesi gerekir. Bu adalet dairesini Kınalızâde, kendinden asırlar önce ortaya konulmuş siyasi nazariyeleri de gözden geçirmek suretiyle bir İslam devlet nazariyesi hâline getirmiştir. Sarmalı oluşturan basamaklar şöyledir:

1. Adldir mucîb-i salâh-ı cihân,

³⁵ Allah kendi gölgesinden başka gölge bulunmayan kıyamet gününde, yedi kimseyi kendi gölgesinde barındıracaktır. Bunlar: Adaletli devlet reisi, Rabb'ine ibadet ederek yetişen genç, gönlü mescitlere bağlı kimse, birbirlerini Allah rızâsı için seven, bu sevgiyle bir araya gelen ve ayrılan iki kişi, kendisiyle beraber olmak isteyen itibar sahibi ve güzel bir kadının isteğini ‘Ben Allah'tan korkarım.’ diyerek geri çeviren erkek, sağ elinin verdiği sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren adam ve tenhâda Allah'ı anıp gözleri yaşla dolan kişidir. (Buhârî, Ezân 36/ Zekât 16/ Rikak 24/ Hudûd 19; Müslim, Zekât 91.)

³⁶ Ahmet Avni Konuk, *Tedbîrât-ı İlâhiyye Tercüme ve Şerhi*, haz. Mustafa Tahralı, İstanbul 2013, s. 193.

³⁷ Kınalızade Ali Efendi, age., s. 138; Aynı konuyu İbn Arabî şu ihtarında daha geniş bir şekilde verir: “Binâenaleyh adli nefsinde ve ehil ve evlâdına ve adamına ve hizmetçilerine ve kölelerine ve rufekâ ve ashâbına ve sana teveccüh edip seninle münâsebette bulunanların kâffesine; ve hükümdâr ise vükelâ-yı umûrun hakkındaki hükmüne ve ef'âl-i zâhirene ve bâtnene hâkim kıl!” (age., s. 195)

³⁸ age., s. 195.

2. Cihan bir bağıdır dîvârı devlet,
3. Devletin nâzımı şeriattir,
4. Şeriate olmaz hiç hâris illâ mülk,
5. Mülk zabt eylemez illâ leşker,
6. Leşkeri cem' idemez illâ mal,
7. Malı cem' eyleyen raiyyettir,
8. Ra'iyyeti kul ider pâdişâh-ı âleme adl.³⁹

Osmanlıda dinî, ilmî ve ahlaki prensipler; siyasi, askerî ve iktisadi düzenin şekillenmesini sağlarken, saltanatın mevcudiyeti din ve adalete bağlanmıştır. Tayyarzâde Ata'nın "Diyanet ü adâletten büyük elde sened-i umrânî olmaz."⁴⁰ cümlesi siyasi otoritenin hareket ve dayanak noktasıdır. Cevdet Paşa'nın, Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi'ye verdiği nasihatlerden yorumlayarak aktardığı "diyanet-i salihâ ve adalet-i tamme üzere hareketi iltizam" fikri de aynı şeyi anlatır. Sağlam bir diyanet ve adalet fikrinin tesisi konusunda vaizlerin, medrese hocalarının, bürokrasinin zamanla doğal bir parçası hâline dönüşmüş kâtiplerin salt dinî ve siyasi eserlerinin yanı sıra kalem sahiplerinin nasihatnâmelerine de görev düşmektedir. Halk ve devlet, padişah ve reaya; devlet ve adalet, düzen ve otoriteye ait amelî uygulamalar, yönetim sanatı ve adalet terbiyesine ait hususlar söz konusu eserlerin ruhunda yatan nazari bilgilerle derin bir ilişki içindedir. Osmanlı'nın ilk ve gelişme dönemlerinde telif ve tercüme edilen nasihatnâmelerde büyük Osmanlı idealinin düşünce alt yapısı, çözülme ve gerileme dönemlerinde ise devlet-i muazzamayı felakete sürükleyen sebeplerin tahlili mevzu edilir. Çözülmeden sonra yazılan nasihatnâmelerde öncelikle toplum ve devlet düzenini bozan hastalıklı, problemlî ve bir bakıma virüslü hücrelere işaret edilmiş, ardından bunların izale edilmesi adına yapılabilecekler reçeteci yaklaşımlarla sıralanmıştır.

Bu noktada adalet bağlamında 'kânûn-ı kadîme muhalefet' konusu karşımıza çıkar. 16. yüzyılla birlikte Osmanlı entelektüelinin en çok kafa yorduğu konular arasındadır bu husus. Osmanlı çözülmesinin sebeplerini kânûn-ı kadîm çizgisinden ayrılmakta arayan düşünce adamlarının bu çözülmeye karşı refleks geliştirdikleri ve meseleleri derhâl tahlil ettikleri görülür. Gelibolulu Âlî'nin *Nasîhatü's-Selâtin*'i, yazarı bilinmeyen *Hırzu'l-Mülûk*, Veysî'nin *Habnâme*'si, Koçi Bey'in *Risâle*'si gibi eserler bozulan devlet ve toplum yapısına karşı âlim

---

³⁹ Kınalızâde Ali Efendi, *Devlet ve Aile Ahlakı*, haz. Ahmet Kahraman, İstanbul ty., s. 282-283.

⁴⁰ Tayyar-zâde Ata, *Osmanlı Saray Tarihi: Târih-i Enderun*, haz. Mehmet Arslan, C. I, İstanbul 2010, s. 194.

ve mütefekkirlerin tespit, tenkit, tahlil ve tavsiyelerini dile getirdikleri eserlerdir.⁴¹ Söz konusu eserler, bir anlamda ‘ıstılahat layihası’ niteliğindedirler ve edebî gelenek içinde değerlendirilmeleri pek ihtimal dâhilinde değildir. Bir de edebî kıymeti olan nasihatnâmeler vardır ki işte bunlarda kânûn-ı kadîme muhalefet fikri zaman zaman edebî olmayan eserlere nazaran daha öz, açık ve güzel bir şekilde anlatılır. Mesela bu konuda Üveysî ve Kadızâde İlmî’nin doğrudan padişahı muhatap alarak yazdıkları nasihatnâmeler⁴² otoritenin yönetim ve adalet mefhumunda zaaf gösterdiğinin açıkça dile getirildiği önemli manzumelerdir. Nev‘îzâde Atâyî’nin *Hamse*’sinde ısrarla üzerinde durduğu adalet düzeninin bozulması, makam-mansip hırsına bürünmüş gözü doymaz yöneticilerin türemesi, cem-i mal düşkünlerinin artması, rüşvet ve yolsuzluğun önünün alınamaması, ikiyüzlülük, yalan ve rıyanın sapkınlık dercesine varması gibi birçok konu eski düzenin sarsıldığına işaret eder.⁴³ Nâbî’nin *Hayriyye*’de Osmanlı devlet adamları ve kurumlarına yönelttiği eleştiriler de bir bilgenin fikir merceğinden süzülen değerli tespitlerdir.⁴⁴

Farsça Nasihat Geleneği Çerçevesinde Osmanlı Nasihatnâmeleri

İran edebiyatının başlangıçta destanlar ve enderzler olmak üzere iki koldan ilerlediği bilinmektedir. Destanlar bir tarafa, İran’da gelişen enderznâme geleneği bizdeki nasihatnâme yazıcılığında -diğer İslami edebiyatlarda olduğu gibi- önemli bir yere sahiptir.⁴⁵ Enderznâmeler, genel itibarıyla din adamlarının, devlet büyüklerinin, bilginlerin, aile reislerinin; kısacası toplumsal tabaka ve aile hiyerarşisinde üstte bulunanların alttakilere verdiği öğütleri içerir.⁴⁶ Doğu bilimci Hellmut Ritter, İslam’dan önce gelişen enderznâme

⁴¹ Nasihatnâmelerde yer alan Osmanlı çözümlüğüne dair fikirler için bk. Mehmet Öz, *Kanun-ı Kadîmin Peşinde Osmanlı’da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları*, İstanbul 2010, s. 63-108. Söz konusu ettiğimiz eserlerin nasihat geleneğindeki yeri için ikinci bir kaynak bk. Kenan İnan, “Remembering the Good Old Days: The Ottoman Nasihatnâme (Advise Letter) Literature of The 17th Century”, *In Institutional Change and Stability Conflicts, Transitions and Social Values*, Edited by, A. Gemes, F. Peyrou, I. Xydopoulos, Pisa 2009, pp. 111-127.

⁴² Mahmut Kaplan, *Hayriyye-i Nâbî*, Ankara 2008, s. 22-23.

⁴³ Tunca Kortantamer, “17. Yüzyıl Şairi Atâyî’nin *Hamse*’sinde Osmanlı İmparatorluğunun Görüntüsü”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 1, İzmir 1983, s. 61-105.

⁴⁴ Kaplan, age., s. 107-119.

⁴⁵ Nimet Yıldırım, “Fars Edebiyatında Öğüt” adlı makalesinde Farsların İslamiyet’ten önce yazmaya başladığı enderznâme türündeki ahlâk ve öğüt muhtevalı eserlerin İran’da çok önemsendiğini ve hatta İslamiyet’ten sonra Arap ve İslam toplumlarınca bunların yoğun bir ilgiyle karşılandığını belirtir. Öyleki Araplar bu eserlerin çoğunu kolay anlaşılın ve ezberlenebilsin diye Arapçaya manzum bir şekilde aktarmışlardır. Hatta ahlâkî konularda verdikleri öğütlerde zirve sayılan Enûşîrvân, Bozorgmihr, Hüşeng, Behmen ve Âzerbâd gibi İran’ın bilge kişiliklerinin Arapça metinlerde Arap ve İslam büyükleri arasında yer almalarına varacak ve bu isimlerin meşhur Arap hikemiyat ve felsefecilerinin önünde geçecek kadar bir sahiplenme yaşanmıştır. (Nimet Yıldırım, “Fars Edebiyatında Öğüt”, *Nüşa*, S. 16, Kış 2005, s. 56)

⁴⁶ Enderznâme geleneği özellikle Sâsânîler devrinde gelişmiştir. Türün en güzel örnekleri, ölüm döşeginde bulunan padişah/bilge babanın veliahdına ve etrafındakilere söylediği son sözlerinin biraraya getirilmesiyle

geleneğinin İslami edebiyatı büyük ölçüde etkilediğini, ahlak ve pend geleneğinin bu eski tarzın bir devamı olduğunu söyler.⁴⁷ Husrev Nûşirevân zamanına ait *Tansar Mektubu* ve İbn Mukaffâ'nın Arapçaya çevirdiği *Âyinnâme* enderznâmelerin en meşhur ilk iki örneğidir. *Tansar Mektubu*'nda dünyayla bağın kopartılıp zahitçe bir hayatın benimsenmesi gerektiği fikri üzerinde durulurken, *Âyinnâme*'de halk tabakalarının sosyo-kültürel hayatta dikkat etmesi gereken hususlara ve adabımuâşeret kurallarına dair öğütlerle birlikte dinî-siyasi birtakım nasihatler verilmiştir.⁴⁸

Esasında İranlılar, İslam'dan önce yazdıkları nasihat içerikli enderz ve pendnâmelerden İslam'dan sonra da çokça yararlanmışlardır. Hatta denilebilir ki İslamiyet'le birlikte yazılan çoğu ahlak ve nasihat kitabı, kadim İran eserlerinde -özellikle Sâsânîler döneminde yazılan- işlenen öğüt ve rivayetlerin İslam'a göre uyarlanmasıyla oluşmuştur.⁴⁹ İslam'la birlikte siyasetnâme, vasiyetnâme ve nasihatnâme türündeki eserlerde İran-Hint geleneğine sıkça atıf yapılması, eski gelenekten gelen unsurların İslam medeniyet dairesinde de benimsendiğini gösterir.

Eski İran-Hint kültüründe yönetenlerin ve seçkinlerin ahlaki, siyasi ve diğer yönlerden eğitilmesi her şeyin üstünde görülmüştür. Bu kültürde, yönetenlerin ahlaki açıdan eğitilmeleri hâlinde toplumun topyekûn mutluluğa ulaşabileceği fikri, yüksek zümrelerce kabul edildiğinden toplumsal yaşantıya dair hemen her kural, yönetenlerin ahlakıyla ilişkilendirilmiş ve bu konuda çokça eser yazılmıştır. Hintli filozof Beydebâ'ya atfedilen, aslı Sanskrit bir metin olan *Kelile ve Dimne*'nin etkisiyle Doğu'da iktidar sahiplerine yönetim sanatının ve idare ahlakının inceliklerinden bahseden kitapların sayısı bir hayli artmıştır. Sâsânî hükümdarı Husrev Nûşirevân'ın veziri Büzürgmîhr'e Hint Kralı Debşelim'in sarayından gizlice çıkarttığı bu gizemli eser, özellikle İbn Mukaffâ'nın Arapçaya tercümesiyle birlikte müşterek İslam dünyasında hayli rağbet görmüş ve İran'dan başlamak üzere İslam coğrafyasında defalarca çevirileri yapılmıştır.⁵⁰

İslam sonrası nasihat yazıcılığının gelişimini etkileyen diğer bir eserse, Keykâvûs'un 475/1082'de kaleme aldığı seçkin sınıflara görgü kurallarını öğreten ve toplumsal hayatta

---

oluşturulan vasiyetnâmelerdir. Bu eserler, Ortaçağ Avrupası'nda, "mirrors for princes/ padişah aynaları" adıyla bilinen türün örnekleriyle birçok açıdan benzer özellikler taşır. (Patricia Crone, *Ortaçağ İslam Dünyasında Siyasi Düşünce*, çev. Hakan Köni, İstanbul 2007, s. 223.)

⁴⁷ Hellmut Ritter, *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi*, İstanbul 2011, s. 130-31.

⁴⁸ Ritter, age., s. 132-33.

⁴⁹ Nimet Yıldırım, age., s. 58.

⁵⁰ Türkçedeki *Kelile ve Dimne* çevirileri için bk. Zehra Toska, *Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi*, 2 Cilt, İstanbul Üniversitesi SBE DT, İstanbul 1989.

onları mutlu kılacak davranışlar hakkında bilgi veren *Kâbüsnâme*'dir. Keykâvüs'un, oğlu Giylânşâh'a yazdığı bu kitap, müellifinin de ifade ettiği üzere bir nasihatnâme⁵¹ olup Doğu'da babadan oğula nasihat bağlamında yazılan kült kitapların öne çıkan ilk örneklerindedir. *Kâbüsnâme*, 13. asırdan sonra devlet idaresi ve terbiyesi hususlarında Türk hükümdar ve devlet adamlarının ilgi gösterdikleri saygın bir eser olması sebebiyle, 15. asrın ortalarına kadar dört kez çevrilmeye layık görülen nadir eserler arasında yerini almıştır.⁵²

Nasihatnâme geleneğini besleyen türünün en başarılı eserlerinden biri de Nizâmü'l-Mülk'ün (1018-1092) *Siyerü'l-Mülûk* adlı ünlü *Siyâsetnâme*'sidir. Eski İran'ın siyaset geleneğini -bazı noktalarda- en ince ayrıntılarına varana kadar yansıtan bu eser, Selçuklu Sultanı Melikşah'ın (1072-1092) emriyle kaleme alınmıştır. Sultanın birinci adamı olarak Büyük Selçuklu Devleti'nin yönetimini elinde tutan Nizâmü'l-Mülk, otuz yıllık saray ve idare tecrübesinin ürünü olan parlak fikir ve tespitlerini devrinin anlayışına göre oldukça cesur bir üslupla *Siyâsetnâme* 'sine dökmüştür.⁵³ Nizâmü'l-Mülk, eserinde kendi şahsî tecrübelerini; ayet ve hadislerden, peygamber kıssalarından, sahabe hayatlarından, eski İran ve Gazne padişahlarının maceralarından aldığı örneklerle birleştirerek kitabını İslam devletleri için önemli bir referans kaynağı hâline getirmiştir.⁵⁴ Kadim İran yönetim anlayışının öne çıkan değer ve teorilerinin İslam'ın devlet anlayışıyla yoğrularak anlatıldığı bu eserde; adaletin esaslarına; saltanatı idare eden devlet adamlarının taşıması gereken fazilet ve erdemlere; orduların sevk, idare ve ihtiyaçlarının karşılanmasına; kölelerin ve reayanın düzene sokulmasına kısacası devlet ve toplum mekanizmasını yaşanabilir ve sürdürülebilir kılmaya yönelik nasihatlere yer verilmiştir.

İslamiyet'ten sonra Şark kültür havzasında yazılan pend kitaplarının en meşhur örneği ise Ferîdüddîn Attâr'a nispet edilen *Pendnâme*'dir.⁵⁵ Eser, hacim bakımından küçük olmasına rağmen üzerinde durduğu insani değerler, sunduğu evrensel ve dinî mesajlar açısından İslami edebiyatların yapıtları arasına girmiştir. Medreselerde, sûfî tekkelerinde ve çeşitli ilim meclislerinde büyük ilgi gören *Pendnâme*, Osmanlı edebiyatının mesnevi sahasında etkilendiği ve örnek aldığı ilk kayda değer eserlerdendir. Ayrıca eser, bizde "pend" adı altında mesneviler yazılmasına da ön ayak olan ilk yapıttır. 15. asır şairi Sabâî'den başlamak üzere Emîrî, Za'îfî,

---

⁵¹ Keykâvüs, *Kabüsnâme*, haz. Orhan Şaik Gökyay, müt. Mercimek Ahmet, İstanbul 1944, s. I.

⁵² Halil İnalçık, agm., s. 227-228.

⁵³ İnalçık, agm., s. 230.

⁵⁴ Ahmet Uğur, *Osmanlı Siyaset-nâmeleri*, Kayseri 1992, s. 72.

⁵⁵ Ferîdüddîn Attâr, *Pendnâme*, müt. M. Nuri Gencosman, Ankara 1946.

Nazmî, Hasan Şu'ûrî ve Mecîdî tarafından tercümeleri yapılan; Abdî Paşa, İsmail Hakkı Bursevî, Şem'î, Sa'îd Bursevî, Rûhî Mustafa ve Mehmet Murad Nakşibendî gibi isimlerce şerh edilen *Pendnâme*'nin, hem tercüme hem de şerh geleneğimizin gelişmesine büyük katkıları olmuştur.⁵⁶

Pendnâme'den sonra nasihatnâme geleneğinin zenginleşmesine katkı sunan eserler arasında, hamse üstadı Genceli Nizâmî'nin (ö. 611/1214?) ilk mesnevisi *Mahzenü'l-Esrâr* başı çeker (570-572/1174-1176). Anadolu sahasında yazılan dinî-ahlaki nasihatnâmeler için örnek teşkil eden *Mahzenü'l-Esrâr*, yazıldığı günden itibaren İslami geleneğin mesnevilerine kaynaklık etmiştir. Edebiyatımızda ise özellikle nazire ve tercüme kültürünün gelişmesinde rol oynamıştır. Çağatay sahasında Ali Şîr Nevâyî'nin *Hayretü'l-Ebrâr*'ı başta olmak üzere Anadolu'da Ahmed-i Rıdvân'ın *Mahzenü'l-Esrâr*'ı, Ahmed Hayâlî'nin *Ravzatü'l-Envâr*'ı, Rahmî'nin *Gül-i Sad Berg*'i, Âzerî İbrahim Çelebi'nin *Nakş-ı Hayâl*'i, Gelibolulu Âlî'nin *Tuhfetü'l-Uşşâk*'ı, Cinânî'nin *Riyâzü'l-Cinân*'ı, Atâyî'nin *Nefhatü'l-Ezhâr*'ı *Mahzenü'l-Esrâr* halkasına bağlı olarak kaleme alınmış eserlerdir.⁵⁷ Bu halkanın eserleri arasında, doğrudan tercümelere ziyade özgünlükleri dolayısıyla nazireler ön plana çıkmıştır. Bilhassa Atâyî'nin naziresi yerliliğe ve yeniliğe kapı araladığından edebiyat çevrelerince ciddi takdir kazanmıştır.

Toparlayacak olursak bizdeki nasihatnâmelerin ekseri, eski İran ve müşterek İslami gelenekten gelen nasihat kitaplarından doğrudan veya dolaylı yollarla faydalanmışlardır. Mesnevi müelliflerince klasik Fars nasihatnâmelerine nazireler yazmak ve onları tercüme etmek geleneğe tutunmanın bir yolu olarak görülmüştür. Yine Fars kaynaklı didaktik ve ahlaki hikâyelere, İslamiyet öncesinin özellikle Sâsânîler devrinin tanınmış kişiliklerine, *Şehnâme* kahramanlarının mitolojik serüvenlerine⁵⁸ sürekli telmihlerde bulunulması ise âdeta sıradanlaşmış bir hadisedir.

---

⁵⁶ *Pendnâme* tercüme ve şerhleri için bk. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, İstanbul Üniversitesi SBE DT, İstanbul 2011, s. 376-397.

⁵⁷ İ. Hakkı Aksoyak, "Mahzenü'l-Esrâr Geleneğine Bağlı Mesnevilerdeki Ortak Hikâyeler", *Bilig*, S. 3/Güz, Ankara 1996, s. 182.

⁵⁸ Burada, Fars mitolojisinde yer alan pek de azımsanmayacak birçok unsurun Yunan ve Latin mitolojisinden devşirildiğini söylemek zorundayız. Osmanlı şiirine Fars mitolojisinden girdiği sanılan edebî malzemenin asıl kaynağının sorgulanması gerekir. "Osmanlı şiiri Türk mitolojisi dışında, mit olarak tamamıyla Fars mitolojisi etkisinde kalmıştır." gibi peşin bir hükümden kaçınılmalıdır. Bunun yanında edip, şair ve müelliflerin kaynak olarak öncelikle Farsça eserlere yönelmesinden ileri gelen, böyle bir algının varlığını da inkâr edemeyiz. Konu hakkında fikir edinebilmek için bk. M. Kayahan Özgül, *Dîvan Yolu'ndan Perâ'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru*, Ankara 2006, s. 256-260.

I. BÖLÜM

A. TÜRK KÜLTÜR VE EDEBİYATINDA BOSTÂN

Bostân, Sadî'nin 655/1257 tarihinde tamamlayıp Salgurlu Atabeği Ebubekir b. Sa'd b. Zengî'ye (1226-1260) ithaf ettiği en değerli mesnevisidir. Hacmi 4000 beytin üzerinde olan eser, *Şehnâme* vezni olarak bilinen *Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl* kalıbıyla nazmedilmiş, bir giriş ve on bâbdan müteşekkildir. Mesnevinin giriş kısmında münacât, na't, kitabın yazılış sebebi, tarihi ve devrin sultanına övgü bulunmaktadır. Bâblar sırasıyla adalet, ihsan, aşk, tevazu, kanaat, terbiye, şükür, tövbe ve münacât başlıklardan oluşur. Ayrıca son bölümde münacâta eklenen bir "hâtîme-i kitâb" bahsi de vardır.

Asya ve Avrupa'nın Moğol istilalarıyla boğuştuğu sıkıntılı günlerin yadigârı olan *Bostân*, Doğu edebiyatının en saygın klasiklerindedir. Eser, Nizamiye Medresesi'nde tahsilini tamamlamış bir fikir ve şiir dehasının; İran, Irak, Hindistan, Doğu Türkistan, Afganistan, Suriye, Anadolu ve Arabistan topraklarında uzun yıllar süren bilgelik yolculuğundan sonra Şiraz'daki dostlarına armağan etmek üzere kaleme aldığı bir hikmet ve ahlak kitabıdır. Aynı zamanda Şark-İslam kültür mirasıyla evrensel değerlerin canlı bir ahenk içinde dile getirildiği ender yapıtlardandır. Doğu'da her asırda takdirle anılan eserin, uluslararası bir saygınlığı da vardır. Bu yüzden dünyanın değişik dillerine çevrilmiş⁵⁹, hem edebî yönden hem de ahlak ve eğitim bilimleri açısından pek çok araştırma ve incelemeye konu edilmiştir. Tüm bunların yanında *Bostân*; *Gülistân* gibi büyük bir şaheserin yazılması konusunda Sadî'yi cesaretlendirmiş ve eserin başından sonuna kadar şaire ilham kaynağı olmuştur.⁶⁰

⁵⁹ *Bostân*, özellikle 1800'lü yıllardan sonra Batı dillerine çevrilmeye başlanmıştır. Bu çevirilerden bazıları şunlardır:

İngilizce *Bostân* Çevirileri:

Forbes Falconer, *Selections of Bostân of Sa'dî*, London 1838.

H. Clarke Wilberforce, *The Bustan of Shaikh Muslihuddin Sa'dî Shirazi*, London 1879.

Sir E. Arnold, *With Sa'dî in the Garden; or, The book of love, the 3rd chapter of the 'Bostân'*, London, 1888.

Levy Reuben, *Stories from the Bustan of Sheikh Sa'dî*, London 1928.

G. M. Wickens, *Morals Pointed and Tales Adorned: The Bûstân of Sa'dî*, Toronto 1974.

Fransızca *Bostân* Çevirisi:

C. A. Barbier de Meynard, *Le Boustan ou Verger*, Paris 1880.

Almanca *Bostân* Çevirileri:

Karl Heinrich Graf, *Sadî's Lustgarten*, Jane 1850.

Friedrich Rückert, *Sa'dî's Bostan*, Leipzig 1882.

Rusça *Bostân* Çevirisi

K. Chaykin, *Bustan*, Moscow, 1935.

⁶⁰ *Gülistân*, ilhamını *Bostân*'dan almasına rağmen ona nazaran daha fazla takdir kazanmıştır. Hüseyin Dâniş *Gülistân*'ın üstünlüğünü, "Nazm u nesrin sehl-i mümtenî bir sûrette yek-diğerine mezcedilmesiyle *Gülistân* daha dil-nişin bir tertibe girmiştir." şeklinde açıklar. (Hüseyin Dâniş, *Nevâ-yı Sarîr*, İstanbul 1315, s. 25) Hikmet İlaydın ise bu düşüncüyü desteklemekle beraber *Bostân*'ın "daha güçlü, daha ağır ve daha çok havassa hitap

On kürsüden oluşan *Bostân*, Kilisli Muallim Rıfat'ın dediği gibi *taassuptan âzâde, gayet tabii, bî- tarafâne yazılmış, her türlü saadeti temin edecek nasihatleri havi* bir mesnevidir.⁶¹ Eserin her bâbı, Şark'ın kıvrak zekâsının aksettiği kısa, fakat mana yüklü hikmet, nasihat ve hikâyelerle doludur. Bu açıdan *Bostân*, muhatabını eğiten, bilinçlendiren, düşündüren ve uyaran her hâliyle doğal bir edebî eserdir. Sehl-i mümtenî üstadı olarak kabul gören Sadî'nin⁶² ifade gücündeki kudreti, üslubundaki yalınlığı, hadiseleri hikâyeye etmedeki kıvraklığı, hayallerindeki canlılığı ve düşüncelerindeki keskinliği eserin başından sonuna kadar okuyucusunu sürükler. Hayal ülkelerinde dolaşan cinler, periler ve olağanüstü varlıklardan arındırılmış hikâyeler, yaşadığı cemiyetin bir parçası olan insanı tüm çıplaklığıyla gözler önüne serer. Hikâyelerden mülhem çoğu evrensel değer taşıyan didaktik sözlerin her biri, toplum ve insan gerçeğinin farklı noktalarına temas eder. Hikâyelerde günlük hadiseler içinde ahsen-i takvîm ile esfel-i sâfilîn arasında gidip gelen insanın her türlü vaziyet, fazilet ve rezaleti, olabildiğine gerçekçi ve doğal tablolar hâlinde yansıtılır.

Bostân'da, bireyin 'insan-ı kâmil' noktasına ulaşabilmesi için kazanması gereken erdem ve faziletler inceden inceye işlenmiş; nefis tezkiyesi ve nefisle mücadele konuları üzerinde önemle durulmuştur. Eserin altıncı bâbında, insan olmanın ilk şartı nefsi susturmaya bağlanırken, bu şart, "İnsan olmak isteyen kişi önce nefsinin köpeğini susturur."⁶³ şeklinde oldukça çarpıcı bir söylemle dile getirilmiştir. Bu bakımdan nefsin beslemekle vakit öldürenler akıl, fikir ve hüner bakımından zayıf görülmüş; bir köşede oturup bilgi azığı toplayan insanlar bahtiyar addedilmiş; hüner, fazilet, din ve olgunluğun insan için daima gerekli olduğu belirtilmiştir.⁶⁴ Eserde; varlık, iyilik ve kötülüklerle dolu bir şehir olarak

---

eder" bir eser olduğunu sözlerine ekler. (Sadî-i Şirâzî, *Bostân*, çev. Hikmet İlaydın, Ankara 1993, s. VII) Ahmet Kartal ise *Bostân*'ı, türünün İran'daki en güzel örneği sayıldığını şu sözlerle anlatır: "Sa'dî-i Şirâzî'nin *Bostân*'ı tamamen yazarının dehasının damgasını taşımakta ve bugüne kadar, İran edebiyatında bu tür eserlerin en çok sevileni ve en mükemmeli olarak kabul edilmektedir." (Ahmet Kartal, *Doğunun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevî*, İstanbul 2013, s. 59.) Esasen *Bostân*'daki çoğu fikir *Gülistân*'da tekrar işlenmiştir. İki eserde de adalet, aşk, kanaat ve terbiye bahisli bölümler vardır. *Gülistân*'daki manzum beyitlerin bir kısmı *Bostân*'dan alınmıştır. Bu yönleri itibarıyla *Bostân*, *Gülistân*'a kaynaklık etmiştir. Tunca Kortantamer'in, "*Gülistân*, *Bostân*'ı çok yakından takip eden, yer yer ufak başlıklarla tamamlayan, ruhen ve fikren tamamen *Bostân*'ın aynı bir eser ..." şeklindeki açıklaması da bu konuda önem arz eder. (Tunca Kortantamer, "Mehmet Akif ile Sadi Arasında Muhteva ve Anlatım Tekniği Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi", *Eski Türk Edebiyatı Makaleleri*, Ankara 1993, s. 209)

⁶¹ Sadî-i Şirâzî, *Bostan ve Gülistan*, müt. Kilisli Rıfat Bilge, İstanbul 1983, s. 5.

⁶² Mine Mengi, "Sehl-i Mümtenî", *Dıvan Şiiri Yazıları*, Ankara 2000, s. 66; İbrahim Olgun, "Türkçe Sadi ve Hafız Çevirileri", *Türk Dili*, C. 38, s. 322, Ankara 1978, s. 117.

⁶³ Hikmet İlaydın (çev.), *Bostan*, s. 234.

⁶⁴ age., s. 234.

değerlendirilirken bu şehirde bulunan rıza ve takva, özgür ruhlu iyilik sahiplerine; nefsin arzuları da haydut ve yan kesicilere benzetilmiştir.⁶⁵

Eser boyunca Sadî; mütevacı, mütevacı olduğu kadar da cesur bir ahlakçı olarak okuyucu karşısına çıkar ve kendi ifadesiyle “gözden, kaştan, yanaktan, ben’den bahsetmez, çok zaman nasihat yolunda konuşur.”⁶⁶ Düşüncelerinde devrinin tam tersine oldukça özgürdür. Yeri geldikçe bu özgürlüğe vurgu yapar ve herkese makam, mansıp, mal, mülk gibi dünya bağlarından kurtulmayı tavsiye eder. “Azade isen toprakta yat ve başka bir şey isteme, bir halı alacağım diye kimsenin önünde yer öpme”⁶⁷ cümlesinde yatan felsefeyle hayata bakan Sadî, kimsenin toplumsal sınıfına itibar etmeyen bir edayla fikirlerini sıralar ve nasihatın ancak kendi sözlerinden hoşlananların işine yarayacağını söyler.⁶⁸

Hüseyin Dâniş’in “Sokrat-ı Fars” diye anılsa yakışır⁶⁹ dediği Sadî, tıpkı Sokrat gibi bilgiye, bilgeliğe ve kendini bilmeye büyük değer atfeder. Çünkü insanın onurunu, ancak ve ancak cehaletinin farkına varmasıyla koruyabileceğini düşünür. Asaleti, daima bilgelikte aradığından mutluluğun kaynağını bilgi ve adalete bağlar. Bu düşünceden hareketle *Bostân*’da toplumun huzur ve refahı için yönetenle yönetilenler arasındaki hassas dengeye sürekli göndermelerde bulunur. Ferdin ben’inden ziyade, onun cemiyet içindeki yeri ve önemini ön plana çıkartır. İnsanlığın onur ve haysiyetini koruyacak gönlü zengin kişilere olan ihtiyacı dile getirirken, “Kendisinden taşın bile üstün olduğu kimse, insanlık şerefi adına ölse yeridir.”⁷⁰ diyecek kadar katı ve sert bir duruş sergiler. Buna rağmen tüm insanlığın ayırım gözetilmeksizin güzel ahlakla tezyin edilmesi ve herkesin toplum içindeki konumuna göre eğitilmesi gerektiğini savunur. Bütün amacı, insanlığın mutluluk içinde yaşayacağı, tüm kötülüklerden uzak ideal bir dünya tasavvuru oluşturmaktır.⁷¹

Cemiyeti tüm çehreleriyle ele alan bu eserin muvaffak olduğu en önemli noktalardan biri hiç şüphesiz, akıp giden hayattan ibret dolu manzaraları, inandırıcılık ilkesine gölge düşürmeden az ve öz şekilde sunmasıdır. Alalade bir hırsız, nefesine yenik düşen bir derviş, zalim sultan, fukara dövüşçü, harmanını yakan şaşkın köylü, eşeği çamura batan adam, arsız

---

⁶⁵ age., s. 249.

⁶⁶ age., s. 103.

⁶⁷ age., s. 241.

⁶⁸ age., s. 20.

⁶⁹ Hüseyin Dâniş, *Nevâ-yı Sarîr*, s. 18.

⁷⁰ age., s. 60.

⁷¹ Gulam Hüseyin Yûsufî, *Bûstân-ı Sa‘di/Sa‘dinâme Tashîh ü Tavzîh*, Tahran 1381, s. 30.

kadın vb. bunların hepsi hayatın içinden alınmış tipler olup, sıradan vakalar içinde en doğal hâlleriyle okuyucuya sunulurlar.

Bostân, bireyi nefsin tükenmek bilmeyen istek ve tutkularından arındırarak topluma kazandıracak ve ondan daha da önemlisi Allah'a yaklaştıracak bir kılavuz niteliğindedir. Bu açıdan, eserin şekillenmesini sağlayan birincil kaynağın 'din' olduğu söylenebilir. Eser, dikkatle tahlil edilecek olsa, Sadî'nin dile getirdiği fikir ve hikmetlerde, ayet ve hadislerden ciddi derecede ilham aldığı görülür. Hikâyelerin çok azı dinîdir, fakat anlatılardan çıkartılan mesajların çoğu dinin özüne ve ruhuna aittir. Bu bağlamda eserde; kulluk şuuru, yaratıcı karşısında insan, dünya-ahiret hayatı, akıbet endişesi, amel ve fiillerde denge, kader, irade, tevekkül gibi pek çok dinî husus abartı ve süslü söylemlerden uzak, tebliğci ve ikna edici bir üslupla defalarca dile getirilmiştir.

Eser, hemen her mısraında köyünden şehrine, sarayından sokağına kadar Doğu'nun ruhunu barındırır. Fakat onu bugüne taşıyan yönü, yalnızca Doğu'ya ait ve onu anlatıyor olması değildir. *Bostân*; her yaş, din ve milletten okuyucunun kendinden bir şeyler bulabileceği, mısralara dökülen hikmetlerden herkesin şahsına düşeni seçip alabileceği, evrensel değerler manzumesine hizmet eden eşsiz bir klasiktir.

***Bostân*'ın Türk kültür ve edebiyatındaki yerine** gelecek olursak, bilindiği üzere Anadolu sahasında gelişmeye başlayan klasik Türk edebiyatı başlangıçta Farsça şiir geleneğinden önemli ölçüde faydalanmıştır.⁷² Farsça kaleme alınan eserlerin bir kısmı, klasik edebiyat geleneğinin son demine kadar büyük ilgi görmüş ve hatta bazıları Cumhuriyet'ten sonra dahi değerini yitirmemiştir. Bu eserler listesinde *Bostân*'ın önemli bir yeri vardır. *Bostân*, Türk şairlerinin Attâr'ın *Pendnâme*'si⁷³, Mevlânâ'nın *Mesnevî*'si⁷⁴ ve Sadî'nin *Gülistân*'ıyla⁷⁵ birlikte en çok etkilendikleri ve örnek aldıkları ahlaki ve didaktik mesneviler arasındadır. Bu itibarla eser, edebiyatımızda tercüme ve şerhleri yapılan mesnevilerin başında gelir.

Bostân tercümelerinin ilki *Ferhengnâme-i Sa'dî* dir. Bu eser, aynı zamanda edebiyatımızın da ilk manzum tercümelerindendir. Hoca Mes'ûd'un XIV. yüzyılın ortalarında

---

⁷² Fars edebiyatının Türk edebiyatına etkileri için bk. Ahmet Kartal, "Türk Fars Edebi İlişkileri", *Şirazdan İstanbul'a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, İstanbul 2008, s. 15-95; Adnan Karaismailoğlu, "Klasik Türk Edebiyatının İran Edebiyatı ile Münasebeti." *Dergâh*, C. 10, S. 110, İstanbul 1999, s. 14-17.

⁷³ Abdülhakim Koçin, "Feridüddin Attâr'ın *Pendnâme*'sinin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifi'nin *Bustân-ı Nasâyı* ile Karşılaştırılması", *Bilig*, S. 10, Ankara 1999, s. 93-100.

⁷⁴ İsmail Güleç, *Türk Edebiyatında Mesnevî Tercüme ve Şerhleri*, İstanbul 2008.

⁷⁵ Ahmet Kartal, "Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân* İsimli Eseri'nin Türkçe Tercümelemi." *Bilig*, S. 16, Ankara 2001, s. 99-126.

kaleme aldığı eser, *Bostân*'ın yaklaşık dörtte birine yapılmış muhtasar bir tercümedir. Eseri, sonraki asırlarda Za'îfî, Abdî, Mehmet İzzet Paşa, Kilisli Rıfat Bilge, Niğdeli Hakkı Eroğlu vd. tarafından yapılan tercümelemler takip etmiştir. *Bostân*'ı şerh edenler arasında ise Surûrî, Mehmed Rahmî, Sûdî, Şem'î ve Hevâyî gibi isimler bulunmaktadır.⁷⁶

Bostân'ın çokça tercüme ve şerh edilmiş olması; eserin yüksek edebî değerine, fasih Farsçanın en güzel örneklerinden oluşuna ve Türk toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak sağlamlıktaki ahlaki ve didaktik yönüne bağlanabilir. Ayrıca, saray tarafından gösterilen ilgi de kitabın saygınlığını arttırmıştır. Osmanlı sarayı, ilk dönemlerden itibaren *Bostân*'ın okunmasını ve okutulmasını teşvik edici bir tutum sergilemiştir. Sarayda çok okunan kitaplar arasında bulunan *Bostân*, sarayın hediye kitap kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Padişahlar, devlet adamları, saray mensupları ve âlimler; ciltleri, tezhipleri ve hatları bakımından hayli özenle hazırlanmış *Bostân* yazmalarını önemli gördükleri kişilere hediye etmişlerdir.⁷⁷ Mesela IV. Murad, Evliya Çelebi'yi sarayın has odalılar zümresine dâhil ettikten sonra kendisine özel kitapları arasından seçilmiş birçok eserle birlikte bir *Bostân* nüshası vermiştir.⁷⁸ IV. Mehmed'in 1675 Edirne şenliğini anlatan Abdî, Nâbî ve Hezârfen Hüseyin Efendi'nin surnâmelerine göreyse padişah çocuklarına devlet erkânı tarafından üç adet *Bostân* yazması hediye edilmiştir.⁷⁹

Osmanlıda ilim ve medrese dili Arapça olduğundan medrese müfredatlarında Farsçanın ikinci planda kaldığı görülür.⁸⁰ Bunun yanında birtakım mutaassıp kesimler ve softalarca “Her kim okur Fârisi, gider dinin yarısı.” denilmek sûretiyle Farsçaya karşı bir algı ve cephe oluşturulmak istendiği de vakidir.⁸¹ Fakat bunlara rağmen medrese ehli, ahlaki ve didaktik yönü

⁷⁶ Ayrıntılı bilgi için “Türk Edebiyatında *Bostân* Tercüme ve Şerhleri” başlıklı bölüme bakınız.

⁷⁷ Hedda Reindl-Kiel, “Osmanlı'da Hediye (16.-17. Yüzyıl)”, *Hediye Kitabı*, haz. Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, İstanbul 2007, s. 107.

⁷⁸ Evliyâ Çelebi, *Seyâhatnâme (1-6. Kitaplar)*, C. 1, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı vd., YKY, İstanbul 2011, s. 118.

⁷⁹ Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri*, C. 4-5, İstanbul 2011, s. 645.

⁸⁰ Osmanlı medreselerinin eğitim programları ve medreselerde okutulan kitaplar için bk. Betül Can, *Fatih Döneminden Tanzimat'a Kadar Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi*, Gazi Üniversitesi EBE DT, Ankara 2009, s. 124.

⁸¹ Bu algının özellikle 19. yüzyılla birlikte kuvvetlendirilmeye çalışıldığı; siyasi birtakım sebeplerden dolayı medrese çevrelerince Farsçaya karşı bir cephe alındığı söylenir. Mesela Cevdet Paşa, medrese tepkisinden çekindiği için gizli gizli Farsça okuttuğunu belirtirken; Ziya Paşa, hatıralarında *Tuhbe-i Vehbî* ve *Gülistân*'ı kimselere göstermeden okuduğunu anlatır. (Şemsettin Şeker, “Edebi Şahsiyetin Teşekkülünde Cami Derslerinin Rolü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 22, Ordu 2012, s. 179-180) Aynı konuyu dile getirenlerden biri de Ebubekir Hâzım Tepeyran'dır. Yazar, hatıralarında bazı medreselilerin Farsçaya yaklaşımını şöyle anlatır: “Medreselilerin müderrislerinden hiçbiri Farisi bilmediği gibi bunlar arasında: “Her kim okur Farisi, gider dinin yarısı” diyerek dünyanın en güzel ve ahenkli dillerinden biri aleyhinde bulunanlar da vardı.” (Ebubekir Hâzım Tepeyran, *Hatıralar*, haz. Faruk Ilıkan, İstanbul 1998, s. 16.)

ağır basan Farsça eserlerin okunması ve okutulmasından yanadır. Açık fikirli müderrisler; başta Attâr, Sadî, Molla Câmî ve Hâfız olmak üzere İran'ın meşhur, mütefekkir, mutasavvıf ve şairlerinin eserlerinden faydalanmakta beis görmemişlerdir. Bu bağlamda medrese ehlinin ilgi gösterdiği ve bizzat okuttuğu kitaplar arasında *Bostân* da vardır. Kitap, Osmanlı ahlak, tasavvuf ve eğitim sistemi⁸² içinde medrese kitaplarının hemen yanı başında yer almış; tekke, dergâh, cami ve zaviyelerde okutulmuştur.⁸³ Erzurumlu İbrahim Hakkı *Tertîbu'l-'Ulûm*'da okunacak eserler bahsinde, Farsça ahlak kitapları arasında *Pend-i Attâr* ve *Gülistân*'la birlikte *Bostân*'ı anmakla medresenin esere karşı tutumunu açıkça göstermiştir:

Nahv ile okı Farsî ferişte
Okı *Gülistân* hem *Bostân* işte⁸⁴

Medrese ehli arasında *Bostân*'dan en çok istifade edenlerden biri de Osmanlının büyük mütefekkir ve ahlak âlimi Kınalızâde Alî Çelebi'dir. *Ahlâk-ı Alâ'î*'de; Attâr, Sadî, Câmî, Nizâmî ve Hâfız gibi büyük Şark üstadlarına sürekli göndermelerde bulunan Alî Çelebi, en çok atfî Sadî'ye yapmıştır. Kitapta, Sadî'nin diğer eserleri ve şark klasikleri dâhil olmak üzere en fazla referans ise *Bostân*'a verilmiştir. Kınalızâde, *Ahlâk-ı Alâ'î*'nin değişik bölümlerinde *Bostân*'dan aldığı 57 beyti kullanarak eserine renk katmıştır.

Âlimlerle birlikte şuaranın çoğu *Bostân*'la kendilerini yetiştirirken, onların üstad kabul edilenleri, *Bostân*'ı kardeş eser *Gülistân*'la birlikte genç talebelerine okutur, hatta okutmakla kalmaz ezberlettirir ve böylece onların hem Farsça öğrenmelerine⁸⁵ hem de şiir yazma yeteneği kazanmalarına yardımcı olurlar. *Gülistân* ve *Bostân*'ı okumadan şiir yazanlara ise iyi gözle bakılmamıştır. Re'is-i şâirân Osmanzâde Tâ'ib, devrin padişahı Sultan III. Ahmed'e arz ettiği meşhur vekâletnâmede bu gerçeğe şu mısralarla temas eder:

Belâ bunda nice etfâl-i endek-sâl vardır kim
Dahî üstâddan görmüş değillerken *Gülistân*'ı

Önüne geçmek için dâ'imâ merdân-ı meydânın
Kemâl-i şevk ile teşhir ederler sâk u dâmânı⁸⁶

⁸² Gülistan ve Bostan'ın Türk eğitim sistemindeki yeri ve önemi için bk. Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye)*, İstanbul 1997, s. 97-101.

⁸³ Namık Açıkgoz, "Tezkirelere Göre 16. Asrın Sonuna Kadar Türk Edebî Kültür Hayatı", *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, haz. Mehmet Kalpaklı, İstanbul 1999, s. 415.

⁸⁴ Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Tertîbü'l-'Ulûm*, 06 Mil Yz FB 555/1, v. 4^a.

⁸⁵ İki eser, özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra Farsça öğretiminde kullanılan temel kitaplar olarak kabul görmüştür. (Ömer Demircan, *Türkiye'de Yabancı Dil*, İstanbul 1988, s. 63)

⁸⁶ Mustafa Yatman, *Osman-zâde Tâib Divânı'ndan Seçmeler*, Ankara 1989. s. 36.

Sadî mahlaslı bir şair ise bu mısralarda “tıfl” denmekle alaya alınanın kendisi olduğunu anlayınca hemen şu cevabı verir:

Velikin bî-mürüvvetlik idüp ba‘zı suhen-fehmân
Dimişler Sa‘dî dahı görmedi bilmez *Gülistân*’ı

Bilür amma muradı imtihan olmak gerek belki
Nice bilmez o kim Mazenderânî ola yârânı

Gülistân’ın da *Bostân*’ın da te’lifine kâdirdir
Eger yâver olursa tab‘ına tevfik-i Subhânî⁸⁷

Şair padişahlarımızdan III. Selim’in mahlas alma serüvenini ve şairlik konusundaki mahvîyetini anlattığı “Hâtîme-i Divân” adlı manzumesinde geçen,

Ne *Bostân* okudum ben ne *Gülistân*
N'ola affeylese erbâb-ı irfân⁸⁸

beytinden *Bostân* ve *Gülistân* okumadan şairlik yapmanın irfan ehline karşı saygısızlık telakki edildiğini daha iyi anlıyoruz.

Klasik Türk şairleri, zaman zaman sevdikleri üstadları ve onların şaheserlerini anarak şiirlerine renk katarlar.⁸⁹ Bu bağlamda Sadî, *Bostân* ve *Gülistân*’ıyla pek çok şiire girer. İki eserin adı, çoğu zaman sevgili imajı etrafında kurulan mısralarda tevriyeli ve cinaslı olarak kullanılır⁹⁰:

İki haddün gûyiyâ bir cildde
Yazılı *Gülistân* u *Bûstân*dur⁹¹

Açar Helâkî gülşen-i dilden hezâr zâr
Ol serv-i nâz-pîşe kaçan *Bûstân* okur⁹²

Ahmed Paşa ise manzum divan dîbâcesinde Sadî’ye ve *Bostân*’ın büyüleyici üslubuna duyduğu hayranlığı belirterek sözlerinin *Bostân*’a benzemesini ister:

Ola Sa‘dî gibi sözüm *Bûstân*
Nice *Bûstân* belki câdûstân⁹³

⁸⁷ Metin Hakverdioğlu, *Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirlî Damat İbrahim Paşaya Sunulan Kasideler (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi SBE DT, Konya 2007, s. 382.

⁸⁸ Kâşif Yılmaz, *III. Selîm (İlhâmî) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Edirne 2001, s. 261.

⁸⁹ Bu konu hakkında bk. Cemal Kurnaz, “Kitap Adları”, *Divan Dünyası*, Ankara 2011, s. 69-81.

⁹⁰ Cemal Kurnaz, age., s. 70.

⁹¹ Orhan Yavuz vd. (haz.), *Muhibbî Divanı Bölge Yazma Eserler Nüshası (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Konya 2014, s. 115.

⁹² Mehmet Çavuşoğlu (haz.), *Helâkî Divanı Tenkitli Basım*, İstanbul 1982, s. 70.

⁹³ Ali Nihat Tarlan (haz.), *Ahmet Paşa Divanı*, İstanbul 2005, s. 8.

Ahmedî, kendi eserinden sonra *Gülistân*'ı yel, *Bostân*'ı sel aldığını ifade ederken aslında onların ne derece değerli eserler olduğunu da itiraf etmiş olur:

Gülistân'ın Sa'dî'nün yil aldı *Bustân*'ımı seyl
Ahmedî nakş ideliden işbu dîvân sûretin⁹⁴

Mesnevi müellifleri çoğu zaman eserlerinde, kendilerinden önce yaşamış İran'ın ünlü mesnevi şairlerini anarak muhataplarına bu konudaki meraklarını ve kültür seviyelerinin yüksekliğini hissettirmek ister; bazen de bu isimlerle boy ölçüşebileceklerini ve hatta onlardan çok daha kabiliyetli olduklarını ifade ederler.⁹⁵ Türk şairleri; Firdevsî, Unsûrî, Hâkânî Nizâmî, Attâr, Mevlânâ, Selmân, Enverî, Câmî gibi Fars şiirinin üstad isimlerine gönderme yaparlarken Sadî'yi de ihmal etmezler. Gülşehrî *Mantıku't-Tayr*'da (b. 2587, 2636)⁹⁶, Abdülvasî Çelebi *Halilnâme*'de (b. 1914)⁹⁷, Ahmed-i Dâ'î *Çengnâme*'de (b. 275, 297)⁹⁸, Sabâyî *Üveysnâme*'de (b. 88)⁹⁹, Cinânî *Cilâü'l-Kulûb*'da (b. 1770)¹⁰⁰, Taşlıcalı Yahyâ *Gencîne-i Râz*'da (b. 2647)¹⁰¹, Nâbî *Hayriyye*'de (b. 985)¹⁰², Atâyî *Nefhatü'l-Ezhâr*'da (b. 1117)¹⁰³ ve sayılarını arttırabileceğimiz birçok eserde müellifler Sadî'yi çeşitli vesilelerle anarlar. Kimi zaman ismini hatırlatmakla yetinmeyip eserlerinden iktibaslar ve hikâyeler naklederler. Bu anlamda şairler, önce onun referans değeri yüksek iki başyapıtı *Bostân* ve *Gülistân*'ına yönelirler.

Yukarıda değinilenler bağlamında Anadolu sahasında mesnevi müellifleri arasında *Bostân*'dan faydalanarak hikâye naklettiğini düşündüğümüz ilk isimlerden biri Gülşehrî'dir.

⁹⁴ Yaşar Akdoğan (haz.), *Ahmedî Divanı*, s. 504:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0>(Erişim Tarihi: 05.09.2014)

⁹⁵ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Menderes Coşkun, *Klasik Türk Şiirinde Edebî Tenkit -Şairin Şaire Bakışı-*, Ankara 2007, s. 27-42.

⁹⁶ Gülşehrî'nin *Mahtıku't-Tayr*'da Sadî'yi anma sebebi yukarıda adı geçen mesnevilerden farklıdır. Sadî, söz konusu eserde, Gülşehrî'yi adını kalıcı kılacak bir eser yazma konusunda teşvik eden manevi bir isim olarak karşımıza çıkar. (Kemal Yavuz (haz.), *Gülşehrî'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarım-*, C. II, Ankara 2007, s. 396, 392.)

⁹⁷ Aydan Güldaş (haz.), *Halilname*, Ankara 1996, s. 277.

⁹⁸ Dâ'î, *Çengnâme*'yi Sadî'nin aynı adlı mesnevisinden esinlenerek yazılmıştır. Bu sebeple şair, iki yerde andığı Sadî'den tıpkı *Mantıku't-Tayr*'da olduğu gibi farklı bir övgüyle söz etmiştir. Gönül Alpay Tekin, *Ahmed-i Dâ'î Çengnâme İnceleme-Tenkitli: Çengnâme A Critical Edition and Textual Analysis*, Cambridge 1992, s. 325-326.

⁹⁹ Ömer Savran (haz.), *Sabâyî ve Üveysnâme'si*, *Turkish Studies*, C. 4, S. 7, Ankara 2009, s. 497.

¹⁰⁰ Mustafa Özkan (haz.), *Cinânî Cilâü'l-Kulûb*, sy:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10676,metinpdf.pdf?0>

¹⁰¹ Ramazan Sarıçipek, *Taşlıcalı Yahya Bey Gencîne-i Râz (İnceleme-Metin-Dizin)*, Ankara 2014, s. 262.

¹⁰² Mahmut Kaplan (haz.), *Hayriyye-i Nâbî*, Ankara 2008, s. 257.

¹⁰³ Muhammet Kuzubaş, *Nev'î-zâde Atâyî'nin Nefhatü'l-Ezhâr Adlı Mesnevisinin Metin, Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE YLT, Samsun 2003, s. 171.

Şair, *Mantıku't-Tayr*'ını Attâr'ın aynı adlı eserinden esinlenerek kaleme almasına rağmen onda bulunmayan birçok hikâyeyi farklı kaynaklardan kendi üslubuna göre aktarmış ve böylece mesnevisine telif havası kazandırmıştır. Onlar arasında *Bostân*'ın dokuzuncu bâbında anlatılan kısa bir hikâye de vardır (b.3768-3780)¹⁰⁴. Kurt yavrusunu besleyen adamın hazin sonunun dile getirildiği bu hikâyeyi Gülşehrî, “Dâstân-ı Gürg Ki Sâhibeş-râ Horde Bûd/ Sahibini Yiyen Kurdun Hikâyesi” başlığı altında Sadî'ye göre farklı bir kurguyla *Mantıku't-Tayr*'da yeniden yazmıştır.¹⁰⁵ Hikâyenin tamamı şu şekildedir:

Biregü bir kurdı hoş besler-idi
Kurd anuñ hükmin ‘azîm esler-idi

Tok iken yimege kasd itmez-idi
İssini vü diş-ile dutmaz-ıdı

Bu aña etleri yidürür-idi
Kendünüñ şükrini didürür-idi

Bir gün ayruktan gıda bulımadı
Kurd aç, sabr itmege kalımadı

Kendüzini besleyeni hoş yidi
Fârig oldı vü zihî toydum didi

Kurd, karnı toymağı cehdin kılur
Yohsa yâdı ya bilişi ne bilür

Ayrugı yidürmag-ıçun zînhâr
Kendüzüñe kurdı hîç eyleme yâr

Küfr işi ayruk sen îmân sanmagıl
Zâlimi hergiz Müslümân sanmagıl (2137-2144)

15. asır mesnevi nâzımlarından Hatiboğlu'nun yüz hadis yüz hikâye tarzında, Arapçadan tercüme etmek suretiyle kaleme aldığı *Ferahnâme*'sinde de *Bostân*'la ortak bir hikâye vardır. *Bostân*'ın ikinci bâbında anlatılan hikâye (b. 1448-1458)¹⁰⁶, *Ferahnâme*'de 83. hadisın hemen altında yer alır (b. 4834-4846)¹⁰⁷. Hz. Peygamber'in kendilerine esir düşen

¹⁰⁴ Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 189-190.

¹⁰⁵ Kemal Yavuz, age., s. 320.

¹⁰⁶ Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 92.

¹⁰⁷ Hatice Şahin, *Hatiboğlu Ferah-nâme (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizimi)*, İnönü Üniversitesi SBE DT, Malatya 1993, sy.

Hâtem-i Tay'ın kızını ve kabilesini, Hâtem'in cömertliğinden dolayı bağışlamasını konu edinen bu hikâyede, Hatiboğlu'nun Sadî'den faydalanıp faydalanmadığını bilemiyoruz. Fakat müşterek İslam anlatılarından birinin, farklı eserlerde nasıl nakledildiğinin görülebilmesi açısından hikâye, iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Klasik Türk şiirinin kurucuları arasında sayılan Şeyhî de *Bostân*'dan etkilenmiş şairlerin başında gelir. Kendinden önce yaşamış meşhur Fars şairlerinin eserleriyle beslenen ve üslupta onların çizgisini benimseyen Şeyhî'nin sanat anlayışında Sadî'nin önemli bir yeri vardır. Şair, özellikle düşünce iklimini şekillendiren ahlak ve cemiyet telakkisi hususunda Sadî'den çok etkilenmiştir. Bu çerçevede Ali Nihat Tarlan, *Şeyhî Divânı*'nda bulunan "Elâ ey berr ü bahrün pâdişâhı" mısraıyla başlayan 74 beyitlik mesnevinin hemen her beytini, *Gülistân* ve *Bostân*'da bulmanın mümkün olabileceğini söyler.¹⁰⁸ Tarlan'ın dediği gibi, bu manzumeye dikkatle bakıldığında,

Buyurmuş 'âkil-i şâhib-firâset
Ki vâcibdür şehe şer' ü siyâset

...

Ra'iyet olsa mer'â şâh râ'î
Çamu devlet devâmı ola dâ'î

Çi ger tîr-i kazânuñ reddi yokdur
Du'â kalkanı gibi seddi yokdur

...

Ûatarlu yir durur sultânlık iy şâh
Anı her kula lâyık görmez Allâh

Bu yoluñ ol ki çekti zahmetini
Bilir iki cihanuñ devletini¹⁰⁹

gibi birçok beytin Farsçası küçük farklarla *Bostân*'ın adalet bâbında rahatlıkla görülebilir.¹¹⁰

Hamse şairi Taşlıcalı Yahyâ Bey de *Bostân*'da bulunan hikâyelerden istifade eden mesnevi şairleri arasındadır. *Hamse*'sinin sonuncu mesnevisi *Gülşen-i Envâr*'da "Hikâye"

¹⁰⁸ Ali Nihat Tarlan, *Şeyhî Divânı'nı Tetkik*, Ankara 2004, s. 58.

¹⁰⁹ Manzumenin tamamı için bk. Halil Biltekin, *Şeyhî Divânı (İnceleme-Tenkitletli Metin-Dizin)*, Ankara Üniversitesi SBE DT, Ankara 2003, s. 64-68.

¹¹⁰ Söz konusu manzume, *Hüsrev ü Şîrîn*'de ana konuya giriş yapılan "Matla-ı Destân ve Âgâz-ı Kıssa" başlıklı kısımdan hemen önce de yazılmıştır (b. 701-775). Faruk Kadri Timurtaş adı anılan mesnevi üzerine yaptığı çalışmada bu manzume hakkında, Ali Nihat Tarlan'a atıfta bulunarak araştırmacıya katıldığını belirtmiştir. bk. Faruk Kadri Timurtaş, *Şeyhî ve Hüsrev-i Şîrîn'i (İnceleme-Metin)*, İstanbul 1980, s. 83.

başlığı altında ele aldığı rüyaları *Gülistân*'dan nakleden Yahyâ Bey¹¹¹, ikinci mesnevisi *Gencîne-i Râz*'da ise *Bostân*'dan iki hikâyeye yer vermiştir. Şair, bu hikâyeleri Sadî'nin mesajlarını korumak suretiyle kendi üslubunca yeniden yorumlamış ve hikâyelerin olay örgülerinde ufak değişiklikler yapmıştır. *Bostân*'ın dördüncü bâbında geçen ve genç bir müridin alçak gönüllüğünü anlatan ilk hikâyeye (b. 1989-2000)¹¹², *Gencîne-i Râz*'ın tevazu ile ilgili altıncı makalesinde nazmedilmiştir. Sadî'nin 12 beyitle dile getirdiği hikâyeyi Yahyâ Bey, 16 beyitle nazmetmiş ve ardından 8 beyit daha ilave ederek kıssadan çıkardığı hisseleri aktarmıştır. Hikâyeye, *Gencîne-i Râz*'da şu şekilde geçer:

Sâbıkân var idi bir şeyh-i güzîn
Halka-i sohbeta olmuşdı nigîn

Mülket-i ma'rifete server idi
Yüzi kutlu sözi tatlu er idi

Kutb-ı aktâb-ı 'izâm olmuş idi
Şeyh-i eşrâf-ı kirâm olmuş idi

Çihresi şems-i cihân idi anun
Her sözi remz-i nihân idi anun

Mîm ile mu'temed-i 'âlem idi
Hilm ile mu'tekid-i âdem idi

Bir mürîdine didi şeyh-i 'azîz
Hânkâhı süpürüp eyle temîz

Hânkâhun bu der ü dîvârı
Kalb-i mü'min gibi olsun 'ârî

Ne revâdur ki hemîşe has u hâr
İde bu zâviye içinde karâr

Çünkü şeyhün sözin işitdi mürîd
Dinle kim ne 'acib iş itdi mürîd

Didi ben denlü kanı bir mühmel
Kılmadum zerrece bir hûb 'amel

Merd-i na-pâki benüm zâviyenün
Hâr u hâşâki benüm zâviyenün

Zâr u zâr aglayuban kıldı figân

¹¹¹ Gencay Zavotçu, "Sadî, Düşüncesi ve Etkileri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, Erzurum 2009, s. 55-56.

¹¹² Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 115-116.

Çıkdı ol zâviyeden taşra hemân

Şeyhinün remzini idrâk itdi
Ya'ni kim zâviyeyi pâk itdi

Hâli ma'lûm olıcak şeyh ana
Kıldı yüz himmet ide hayr du'â

Aldı çü şeyhün du'âsını mürîd
Oldı fazl ile velâyetde ferîd

Gönlüne sırr-ı velâyet toldı
Evliyâ leşkerine baş oldı

(b. 913-928)¹¹³

Yahyâ Bey'in *Gencîne-i Râz*'ın on yedinci makalesinde anlattığı diğer hikâye ise *Bostân*'ın dokuzuncu bâbındadır. *Bostân*'da 24 beyit tutan bu hikâye (b. 3706-3729)¹¹⁴, *Gencîne-i Râz*'da 29 beyit hacminindedir (1548-1576)¹¹⁵. Hikâyenin konusu Sadî'de kısaca şöyledir: "İki kişinin arasına husumet ve kavga girmiştir. Birbirinden ölesiye nefret eden bu adamlardan biri, günün birinde vefat eder. Hayatta kalan, haberi alınca sevinçten havalara uçar ve doğruca hasmının mezarına gider. Kabirde düşmanının derbeder olmuş cesedini görünce de bir anda yaptıklarından nedamet duyar ve ölünce kendi mezar taşına şunların yazılmasını buyurur: "Ey her şeye gücü yeten Allahım! Düşmanın dahi onun için ağlarken senin ona merhamet etmemen şaşırı beni." Taşlıcalı Yahyâ, hikâyenin sonunu farklı bir şekilde bağlamıştır. Şair, mezarın başına gelen adamın, ölen düşmanının perişan hâlini görünce kinini unuttuğunu ve ona hakkını helal ettiğini belirtir.

Hamse sahibi, yenilikçi şairlerden Nev'îzâde Atâyî ise *Nefhatü'l-Ezhâr* ve *Sohbetü'l-Ebkâr*'da bulunan birer "Hâtem-i Tay Hikâyesi"ni *Bostân*'ın ikinci bâbından nakletmiştir. Tunca Kortantamer'e göre Atâyî, bu hikâyelerde yalnızca söyleyiş olarak Sadî'den ayrılmaktadır.¹¹⁶

Nefhatü'l-Ezhâr'da anlatılan hikâye şöyledir: "Hâtem'in cömertliğini ve şanını kıskanan Yemen Şahı, onu öldürmek için bir adamını görevlendirir. Adam, Tay'da Hâtem'e üç gün misafir olur fakat bu sürede onun gerçek kimliğini bilmez. Daha sonra kendisini misafir edenin Hâtem olduğunu öğrenince, bu güzel ahlak ve fedakârlık timsali insan karşısında büyük bir mahcubiyet duyar ve padişahın emrine aldırılmadan ona köle olur." Hikâye dokuzuncu

¹¹³ Ramazan Sarıççek, age., s. 125-126.

¹¹⁴ Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 187-188.

¹¹⁵ Ramazan Sarıççek, age., s. 175-177.

¹¹⁶ Tunca Kortantamer, *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si*, İzmir 1997, s. 383.

destanda “Dâsitân-ı Kerem-i Hâtem-i Tayy ü Cân Sipârî-i An Fidâyî” başlığı altında anlatılır.¹¹⁷ Sadî’nin 37 beyitte (b. 1411-1447)¹¹⁸ naklettiği anlatı, Atâyî’de 78 beyittir (b. 1820-1898). Atâyî, hikâyede Sadî’nin çizdiği genel çerçeveden çıkmadan tasvirleri yoğunlaştırmak, olay kurgusunu sağlamlaştırmak ve daha canlandırılabilir bir sahne kurmak suretiyle genişletmeler yapmıştır.

Sohbetü’l-Ebkâr’daki hikâyenin konusu ise kısaca şu şekildedir: “Hâtem’in cömertliğini duyan Rum Kralı, onun söylendiği gibi yüce gönüllü kerem sahibi biri olup olmadığını sınamak ister. Bu düşünceyle Hâtem’in sürüsünde bulunun en güzel ve en heybetli atı kendisine vermesi için Tay’a elçi gönderir. Elçiler Tay’a varınca Hâtem mutfağına gider fakat onları layıkıyla ağırlayacak bir şeyler bulamaz. Çaresiz atını kesip ikram eder. Bir süre sonra elçiler, krallarının mektubunu Hâtem’e okurlar. Mektupta yazanları işiten Hâtem, derin bir üzüntüyle boğulurken, elçiler onun bu hâlini atını vermek istememesine yorarlar; ama durum sandıkları gibi değildir. Hâtem, onları güzelce ağırlamak için atı kestiğini söyleyince elçiler şaşırıp kalırlar. Bu haberle Rum’a dönen elçiler, olup biteni anlatınca Rum Kralı Hâtem’in cömertliği karşısında hayranlıktan başka bir şey söyleyemez.” Atâyî’nin yirmi dokuzuncu sohbette “Dâstân-ı Mu’âmele-i Hâtem-i Tay Bâ-Kaysar-ı Rûm” başlığı altında 62 beyitle (b. 2462-2523)¹¹⁹ anlattığı bu hikâyeyi Sadî 25 beyite (b. 1386-1410)¹²⁰ sığdırmıştır.

Bostân’daki hikâyelerden yararlandığını düşündüğümüz bir başka isim ise 18. yüzyıl şairlerinden Nâtık Mehmed Efendi’dir (ö. 1716-1717). Şairin, Nâbî’nin meşhur eseri, *Tuhfetü’l-Haremeyn*’le aynı adı taşıyan manzum Hac seyahatnamesinde anlattığı yedi hikâyeden ikisi¹²¹ *Bostân*’da bulunmaktadır. *Tuhfetü’l-Haremeyn*’de “Hikâyet-i Pâdişâh u Dervîş ve Vezîr Şoden-i Ū ve Cevâbeş” başlığıyla aktarılan hikâye, *Bostân*’ın birinci bâbında geçer. Sadî’nin 136 beyitlik hikâyesi (b. 310-445)¹²², Nâtık’da 151 beyittir (b. 2331-2481)¹²³. Diğer hikâye ise Hz. İsa, kibirli âbid ve tövbe-kâr fasık arasında geçen bir hadiseye dayanır.

¹¹⁷ Muhammet Kuzubaş, agt., s. 224-230.

¹¹⁸ Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 90-91.

¹¹⁹ Muhammet Yelten (haz.), *Nev’î-zâde Atâyî Sohbetü’l-Ebkâr*, s. 141-144:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10706,girispdf.pdf?0>

¹²⁰ Yûsufî, age., s. 89-90.

¹²¹ İ. Hakkı Aksoyak, “Nâbî’nin Tuhfetü’l-Haremeyn’inin Edirneli Nâtık’ın Tuhfetü’l-Haremeyn’ine Etkisi: Hikâyeler, Gelenekler, İnanışlar...” başlıklı makalesinde bu hikâyelerin kaynaklarına değinmeden özetlerini vermiştir. Hikâyeler, Aksoyak’ın belirttiği Millî Kütüphane 06 Mil Yz A 3216 numaralı yazmanın 90^a-95^a ile 96^a-98^a varakları arasında bulunmaktadır. (İlgili makale için bk. *Millî Folklor*, S. 95, Ankara 2012, s. 9-22.)

¹²² Yûsufî, age., s. 46-51.

¹²³ İ. Hakkı Aksoyak, agm., s. 19.

Bostân'ın tevazu ile ilgili bâbında anlatılan bu hikâye Sadî'de 50 (b. 2021-2070)¹²⁴, Natık'da 52 beyittir (2510-2561)¹²⁵. Nâtık, söz konusu hikâyeleri *Bostân*'da geçtiği şekliyle birebir anlatmayarak kurgularında bazı değişiklikler yapmıştır. Sadî'ye göre şahıs tasvirlerinde daha detaycı bir yaklaşım sergileyen Nâtık, hikâye nazmetme üslubunda da vasatın üzerindedir.

Bostân, klasik Türk edebiyatında olduğu gibi Tanzimat edebiyatında da büyük ilgi görmüştür. Eser hakkında takdirlerini belirten isimlerden en çok öne çıkanı, Tanzimat neslinin şair ve fikir adamı Ziya Paşa'dır. Devrinin eski-yeni, Doğu-Batı tartışmalarının odağında bulunan Ziya Paşa, Batı edebiyatlarının birtakım fikirlerine açık olsa da şiirlerinde imaj, fikir ve hayal dünyası itibarıyla klasik edebiyata bağlı kalmayı yeğlemiş bir şairdir. *Harâbât* adlı üç ciltlik divan şiiri antolojisi, bu duruşunun en somut göstergesidir. Şair, *Harâbât*'ın meşhur manzum mukaddimesinde yer alan "Ahvâl-i Şu'arâ-yı İran" başlıklı kısımda, Acem şairlerinden Rûdegî, Unsûrî, Ferrûhî, Senâ'î, Emir Hüsrev, Hâfız, Nizâmî gibi birçok şairi övmüş, Molla Câmi'nin *Bahâristân*'ında naklettiği bir beyti buraya alarak Firdevsî, Enverî ve Sadî'nin İran şiirinin üç peygamberi olduğunu hatırlatmıştır. Z. Paşa'ya göre bu üç isimden en faziletlisi Sadî'dir. Onun gözünde *Bostân* ise bambaşka bir yerde durmaktadır. Paşa'ya göre *Bostân*, cihanın hâlini en güzel şekilde anlatan, her bir sözü seçilmiş inciler kıymetinde, bütün insanlığın hayrına yazılmış muteber bir eserdir:

Ammâ ki olunsa nisbet
Sa'dîdedir efser-i fazîlet

Şeh-nâme'yi itmek için itmâm
Firdevsî otuz yıl etmiş ikdâm

Kılmış fecrî berâ-yı tefsîr
Yüz yirmi mahalde başka ta'bîr

Bî-misl ise de bu ihtirâ'ı
Yok kimsenin andan intifâ'ı

Sa'dî dahi *Bostân*'ın yazmış
Anda hâl-i cihânı yazmış

Bir kimse okursa *Bostân*'ı
Anlar o zaman nedir cihânı

Her bir sözü dürr-i müntehabdır

¹²⁴ Yûsufî, age., s. 117-118.

¹²⁵ İ. Hakkı Aksoyak, agm., s. 19-20.

Her bir beyti hazîne-i edebdir

Maksûd ise hayr-ı âmm eserden
Ayrılma o nazm-ı mu‘teberden¹²⁶

Sadî ve *Bostân*’ın Ziya Paşa üzerindeki tesiri, Paşa’nın sanatının mihenk taşları sayılabilecek hikmet, ahlak, fazilet ve irfan odaklı manzumelerde rahatlıkla görülebilir. Bu itibarla *Bostân*’ın, Ziya Paşa’nın mütefekkir kimliğini ve şiir dünyasını şekillendiren edebî ve ahlaki eserler arasında önemli bir yerde durduğu söylenebilir.

Ziya Paşa’nın çağdaşı Nâmık Kemâl ise sade fikir bağlamında yazdığı bir yazısında *Bostân*’da geçen üç beyite atıfta bulunarak, bunları *en sade, en parlak* fikirler arasında göstermiş ve Sadî’nin buna benzer *dünya gibi hikmetle memlû eserlerinin* olduğunu söylemiştir.¹²⁷ Bu ifadelerin dışında Kemal’in *Bostân*’la olan bağına bir de oğlu Ali Ekrem’in çocukluk hatıralarından öğreniyoruz. Bu hatıraların birinde N. Kemal, *Bostân* okuma ve okutma geleneğini devam ettiren bir şâir muallim, oğlu A. Ekrem ise *Bostân*’ın terbiye sofrasına oturmuş bir talebe olarak karşımıza çıkar. Ekrem söz konusu hâtırayı şöyle nakleder:

“Bir aralık derslerim kesb-i ehemmiyet ediverdi: Babam bana Türkçe dersi vermeğe başladı. Fakat nasıl? Doğrusunu söylemek lâzımsa pek garip bir şekilde: Sadî’nin *Bostân*’ını elime verdi. Kendisi beyitleri okuyor, ben de tekrâr ediyorum:

Benâm-ı Hudâvend-i cân âferîn

Hakîm-i sühan der-zebân âferîn

Hudâvend bahşend-i dest-gîr

Kerîm-i hatâ-bahş o pûziş-pezîr

Hergün böyle iki beyit. Hocam bu beyitleri bana iyi okumağı öğrettikten sonra mânâlarını veriyordu. Şu ilk iki beyti aman ne iyi ne iyi bulmuşum... Hele “pûziş-pezîr”in telaffuzuna hayrân oluyordum. O gün akşama kadar “pûziş-pezîr” diye diye vakit geçirdim.

Bostân’dan böyle yirmi beyit kadar okuyup ezberledikten sonra, babam dersi değiştirdi.”¹²⁸

¹²⁶ Önder Göçgün, *Ziya Paşa’nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler*, Ankara 2001, s. 76.

¹²⁷ Kazım Yetiş (haz.), *Nâmık Kemâl’in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, İstanbul 1996, s. 302.

¹²⁸ Metin Kayahan Özgül (haz.), *Ali Ekrem Bolayır’ın Hâtıraları*, Ankara 1991, s. 111.

Tevfik Fikret'lerin çağdaşı İran asıllı şair Hüseyin Dâniş (1870-1943) de *Bostân*'a hayranlık duyanlar arasındadır. Ruşen Eşref Ünaydın, Hasan Ali Yücel'e yazdığı *Diyorlar ki İçin Bir Mektup* başlıklı kitap hacminde yazısında sözü Farsça hocası Hüseyin Dâniş'e getirince onun Sadî ve *Bostân*'a olan hâkimiyetinden övgüyle bahsetmeden geçemez:

“*Bostan*’ın beyitlerini ne güzel tefsir ediyordu:

Be hâl-i dil-i hastegân der-niger

Ki rûz-ı dilet haste bâşet meger

derken Sadî'nin hikmet dolu şiirini ne coşarak anlatıyordu. Bu âlim ve hakîm şairin büyük bir seyyah, gün görüp geçirmiş, dünyayı öğrenmiş, Haçlılar eline esir bile düşmüş bir olgun kişi varlığı taşıdığını gözünüzde ne başarı ile canlandırıyor. Bu coşkun insanın *Bostan*'ı hangi ölçüde hangi biçimde yazacak kadar ilhamına hâkim bir üstat olduğunu, bizlere ne güzel hissettiriyordu.”¹²⁹

Dâniş, *Kârvân-ı Ömr* adlı şiir kitabında bulunan “Şeyh Sadî” başlıklı manzumesinin ilk 19 beytini *Bostân* ve *Gülistân*'dan aldığı ilhamla yazmış ve ardından gelen mısralarda Sadî'yi övmüştür. Şiirden alınan şu mısralar, ilhamın da ötesinde *Bostân* ve *Gülistân*'da bulunan bazı parçaların mealen tercümesi gibidir:

Rahm u şefakat âdeme endîşe-i fu'âd

Olmazsa neyle mümkün olur râhat-ı bilâd

İnsan acır görürse eger vakf-ı ıztırâb

Rencîde-i nikâyet-i gam bir dil-i harâb

Âfât-ı pür-mehâfetin insan zebûnudur

Sahrâ-yı zindegînin elem reh-nümûnudur

Degmez cihânın almağa cümle husûnını

Dökmek bir insanın yere bir katre hûnını

....

Ebnâ-yı âdemi yaşatan ins ile dâd

Kalkarsa hiç kalır mı bu aheng ü ittihâd?

Türk ü Acem Fireng ü Arab, hep benî beşer

Yerden alır gıdâsını, hem bir sudan içer¹³⁰

¹²⁹ Ruşen Eşref Ünaydın, *Ruşen Eşref Ünaydın'dan Hasan Âli Yücel'e Diyorlar ki İçin Bir Mektup*, haz. Nuri Sağlam, İstanbul 2006, s. 118-119.

¹³⁰ Hüseyin Dâniş, *Kârvân-ı Ömr*, İstanbul 1926, s. 124-125.

Sadî, edebiyatımızda yukarıda bahsettiğimiz şahsiyetlerden daha ziyade milli şairimiz Mehmet Âkif’le birlikte anılır. Çünkü Âkif’in fikir ve şiir dünyasını şekillendiren şairlerin başında Sadî gelir. Şiire Sadî çizgisini taklit etmekle başladığını belirten Âkif, “Acemlerden Sadî’yi okudum. Öyle zannediyorum ki en çok tesiri altında kaldığım edib Sadî olacaktır.” ifadeleriyle kendisindeki Sadî hayranlığını anlatır. Esasında o, Şark’tan Mevlânâ’ya, Attâr’a, Hâfız’a, Örfî-i Şirâzî’ye, İkbâl’e de hayrandır.¹³¹ Fakat Sadî sevgisi hepsinden daha öndedir. Âkif ve Sadî, yaşadıkları zaman ve zeminler bakımından çok keskin hatlarla birbirinden ayrılırlar dahi, hem karakterleri icabı hem de insan ve topluma verdikleri değerin bir gerekliliği olarak birbirine yaklaşırlar.

Şark’ın şaheserlerinin Türkçeye kazandırılmasının ediplerimiz için ‘farz-ı kifaye’ olduğunu belirten Âkif’in istifade ettiği eserlerin başında *Bostân* ve *Gülistân* gelir. *Sırat-ı Müstakim*’de yayımlanan Sadî başlıklı yazısında iki eserin hayatına nasıl girdiğini -özellikle *Bostân*’ı- ayrıntılı bir şekilde anlatır.¹³² Âkif, *Gülistân*’la genç yaşlarda rüştiyede tanıştığı ve ezber ettiği hâlde, o zamanlarda eserin büyüklüğünü tam anlamıyla idrak edememiş, fakat yaşı ilerledikçe esere hayranlık duymaya başlamıştır. *Bostân* ise şairin dünyasına geç yaşlarda girmiştir. Âkif, Ziya Paşa’nın “*Bir kimse okursa Bostân’ı/ Anlar o zaman nedir cihani*” beytinin teşviki ve Ispartalı Hakkı’nın “senin için *Bostân*’ı okumamış olmak âdeta rezalettir.” sözünün tazyikiyle eseri defalarca okuduğunu ve bir kaç beyitten oluşan hikâyeler üzerine saatlerce düşündüğünü, fakat ondaki san’atın sırrına bir türlü vakıf olmadığını belirtir. Alexandre Dumas Fils’in *La Dame Aux Camelias/Kamelyalı Kadın* adlı eserinin başında geçen “... ben her şeyin az şeyde kani’ olduğuna inananlardanım; çocuk küçük fakat kendisinde koca bir insan mündemic, beyin daracık, fakat müfekkireyi ihtivâ ediyor; göz bir noktadan ibaret bununla beraber fezâları muhît.” cümlesi Âkif’in *Bostân*’daki sırrın nereden geldiğini anlamasına yardımcı olmuş ve ona şöyle dedirtmiştir: “Demek büyük büyük hikmetler, ibretler göstermek için uzun uzun vak’alar tertib etmeye lüzum yokmuş; her gün görülen, her gün görüldüğü için hiç nazar-ı dikkati celb etmeyen hâdiseler bir lahza-i im’ân önünde nâ-mütenâhî mevzu’lar teşkil edebilirmiş!” İfadelerden de anlaşılacağı üzere Akif, *Bostân*’ın asıl değerini, küçücük hikâyelere sığdırılmış kocaman hakikatlerde bulur ve bu sebeple Firdevsî’nin altmış

¹³¹ Adı geçen şairlerin Safahat’taki yansımaları için bk. Selami Turan, *Mehmet Akif’in Safahat’ında Farsça Yazan Ediplerin Bulduğu Yansımalar*, I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Burdur 19-21 Kasım 2008, s. 711-719.

¹³² Mehmet Âkif, “Sadî”, *Sırat-ı Müstakim*, 10 Temmuz 324, C. 5, Aded 118, 1326, s. 227-228.

bin beyitlik *Şehnâme*'sinin *Bostân*'ın yedi sekiz beyitlik iki hikâyesi kadar insanlığa hizmet etmediğini düşünür.¹³³

Bostân'ın Âkif üzerindeki tesiri, *Safâhat*'ta da farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu tesir, öncelikle Âkif'in fikirlerine yansımıştır. *Bostân*'da yer alan birtakım hikemî düşünceler, Âkif'e ilham kaynağı olmuş ve onun fikir ateşini tutuşturmuştur. Bu anlamda iki esere dikkatle bakıldığında kalıpta olmasa bile, mana üzerinde birleşen çokça ortak mısraya rastlamak mümkündür.¹³⁴ Yine Sadî'nin hikâyelerinde karşılaşılan sıradan ve tek yönlü insan tiplerinin benzerlerini, Âkif'in daha canlı ve çok yönlü bir bakış açısıyla ele aldığı söylenebilir.

Âkif, *Bostân*'dan sadece ilham almakla yetinmez, ondan bazı hikâyeleri tercüme etmek suretiyle de yararlanır. *Safâhat*'ta yer alan üç manzumede *Bostân*'da geçen hikâyelerin genişletilerek yapılmış mealen tercümeleri bulunmaktadır. Bu hikâyelerden ikisi “Durmayalım” ve “Azim” başlığı altında tercüme edilirken; diğeri “Vaiz Kürsüde” adlı uzun manzumenin bir parçasında ele alınmıştır.¹³⁵ Âkif'in bu tercümelerden maksadı, asırlar evvel Sadî'nin o muhteşem bakış açısıyla anlattığı *bir düstur-ı hikmeti* ve *bir ders-i hakikâti* farklı bir libasla millet davası adına yeniden canlandırmaktır.

Bostân'ı edebî bir malzeme olarak değerlendiren meşhur simalardan biri de Çağdaş Türk romanının öne çıkan ismi, Orhan Pamuk'tur. Pamuk, 1998 yılında yayımladığı postmodernist romanı *Benim Adım Kırmızı*'da *Bostân*'da geçen bir hikâyeyi metinlerarası unsur olarak kullanmıştır. Romanın “Katil Diyecekler Bana” adlı bölümündeki bu hikâyeye¹³⁶, *Bostân*'ın birinci bâbında anlatılır. Hikâyeye göre, Dârâ bir gün ava çıkmış, bir zaman sonra askerinden ayrı düşerek yalnız kalmıştır. Bir ara yanına sokulan bir adam, aniden içine korku salar, hemen yayına sarılır ve tam okunu hedefe kilitlemişken adam “Benim padişahım, benim diye bağırır.” ve yanına sokularak “Ben sizin atlarınıza gece gündüz bakan seyisinizim, beni çok defa gördünüz, hâlimi hatırımı sordunuz yoksa şimdi unuttunuz mu? Oysa ben sizin yüz atınızın hepsini birbirinden ayırırım, hâlbuki siz padişahsınız sizin tedbiriniz çobandan eksik olmamalı. Eğer öyleyse korkarım ki memlekete zarar gelir (b. 483-498)¹³⁷.” Pamuk, bu hikâyeyi naklettikten sonra, kahramanın ağzından ondan alınacak dersi de şöyle anlatır: “Bu

¹³³ Mehmet Akif, agy., s. 228.

¹³⁴ Bunlardan birkaçı için bk. Tunca Kortantamer, “Mehmet Akif ile Sadi Arasında Muhteva ve Anlatım Tekniği Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi”, Eski Türk Edebiyatı Makaleler, Ankara 1993, s. 238-242.

¹³⁵ Akif'in *Bostân*'dan yaptığı tercüme hakkında tezin *Bostân Tercümeleri ve Şerhleri* başlığı altında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Bunun yanında bk. Tunca Kortantamer, agm., s. 232-235; Ahmet Sevgi, “Mehmet Akif'te Sadi Tesiri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, Konya 1999, s. 183-194.

¹³⁶ Orhan Pamuk, *Benim Adım Kırmızı*, İstanbul 2010, s. 324.

¹³⁷ Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 53.

dünyanın güzelliği ve sırrı ancak ona gösterilen dikkat, ilgi ve şefkatle çıkar ortaya. Mutlu kısırakların, atların yaşadığı o Cennet'te yaşamak istiyorsanız gözünüzü dört açın da renklerine, ayrıntılarına ve şakalarına dikkat kesilerek bu dünyayı görün.”¹³⁸

Netice itibariyle sanat ve edebiyat dünyasında *Bostân* hemen her devirde beğeniyle okunarak farklı açılardan ele alınmıştır. Eserden edebî bir kaynak olarak şair ve yazarlar kendi istidadı ve ilgi alanları çerçevesinde faydalanmaya çalışmışlardır.

---

¹³⁸ Orhan Pamuk, age., s. 324.

B. TÜRK EDEBİYATINDA BOSTÂN TERCÜME VE ŞERHLERİ

1. Tercümeleler

1.1. Bostân'ın Tamamına Yapılan Manzum Tercümeleler

1.1.1. Za'îfi (1494-1557), *Bâğ-ı Behişt*

16. asrın divan şiiri geleneğine hâkim, üretken ve yetenekli şairlerinden Za'îfi edebiyatımızda özellikle tercümeleleriyle öne çıkmıştır. Şair, Attâr'ın *Pendnâme* ve *Mantıku't-Tayr*'ı ile Sadî'nin *Gülistân* ve *Bostân*'ına yaptığı tercümelelerle Osmanlıda edebî tercüme geleneğinin gelişmesine önemli katkılar sunmuştur.

Şairin tercüme etkinlikleri arasında bulunan *Bâğ-ı Behişt* adlı *Bostân* tercümesi, elimizdeki bilgilere göre edebiyatımızda *Bostân*'ın tamamına yapılan ilk manzum tercümedir. 5040 beyitten oluşan eser; vezin, şekil ve muhteva açısından *Bostân*'ın aslına sadık kalınarak yapılmış bir tercümedir. Mütercim, çoğu yerde kaynak metnin beyitlerini birebir tercüme etmekten ziyade mealen aktarma usulünü benimsemiştir. Bunun yanında yanında, hacimli tercümelelerin çoğunluğunda görülebileceği üzere, kaynak metnin özünü bozmayacak ufak tefek değişiklikler ve yer yer eklemeler de yapmaktan kaçınmamıştır.¹³⁹

Za'îfi, sebep-i telif kısmında eseri yazmaya başlamadan önce yaşadıklarını anlatır. Bu bilgilere göre, Hacı Hasan Medresesi'nde müderrisken görevinden kadı kararıyla azledilir ve iki yıl boyunca elinde avucunca ne varsa harcayarak geçimini sağlar. Üçüncü yıl, Davud Paşa Medresesi'ne tayin edilen şair, bir yıl sonra buradaki görevinden de el çektirilir. Ardından İznik Medresesi'ne geçer ve bu onun son görevi olur.¹⁴⁰ 956/1549'da İznik Medresesi'nden emekli olduktan sonra aynı yıl eserini tamamlar. Bu tarih eserin “Der-Tezhîb-i Ebvâb ve Tertîb-i Kitâb” bölümünde şöyle dile getirilir:

Mübârek gün idi hümâyân sâl
Ki bu gevher-i nazma irdi kemâl

Çokuz yüz daha elli altıydı tām
Ne hoş târih oldu olup hoş tamām

Muḥarremde eyyâm-ı bîyâz idi hem
Ki tesvîd kıldı beyâzın kâlem (b. 199-201)¹⁴¹

¹³⁹ Ahmet Kartal, “Sa’dî-i Şîrâzî’nin Bostân İsimli Eserinin Türkçe Tercüme ve Şerhleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 5, İstanbul 2001, s. 110; Abdülhakim Koçin, *Za’îfi Gülşen-i Mülûk*, Ankara 2005, s. 56-57.

¹⁴⁰ Za’îfi’nin ayrıntılı hayat hikâyesinin için bk. Kamil Akarsu, *Rumelili Za’îfi Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divânından Seçmeler*, Ankara 1993; Vildan Serdaroğlu Coşkun, *Za’îfi’nin Sergüzeştname’si*, İstanbul 2013.

¹⁴¹ Beyitler numaraları, Mehmet Emin İnan’ın aşağıdaki dipnotta künyesi verilen yüksek lisans tezinden alınmıştır.

Bâğ-ı Behişt, Türkçe söyleyiş açısından oldukça sağlam bir ahenk ve canlı bir üslupla kaleme alınmıştır. Mütercim, Türkçeye pek uygun olmayan *Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûlün Fe‘ûl* kalıbında yazılan *Bostân*’ı aynı vezinle rahat bir şekilde tercüme etmiş, sözün açıklığına ve akıcılığına mümkün olduğunca gölge düşürmemiştir. Fakat yine de zaman zaman beyitlerde birtakım anlam problemleri, vezin aksaklıkları, kafiye ve cümle bozuklukları göze çarpmaktadır. Bunlar, tercümenin kalitesi açısından olumsuz şeyler gibi görünmesine rağmen hacimli bir tercümede bu tarz problemlerle karşılaşılması gayet olağan bir durumdur.

Tercümenin niteliği ve başarısı hakkında bir ön tahmin yürütülebilmesi için *Bâğ-ı Behişt*’ten alıntıladığımız şu hikâye, bu anlamda kayda değerdir:

Hikâyet

Yir ehli gögi kıldı bu gice dūd
Çü Bağdād nışfını yandırdı od

Dir ol dem biri hamd sübhānıma
Zarar virmedi od dükķānıma

Cihān görmiş ādem aña didi bes
Hemīn kendü guşşañ mı iy bü’l-heves

Evün uçda olmağın irmedi nār
Saña hoş mı bir şehir oda yanar

Çoduñ dille har-seng hevāsına baş
Niçeler yüregine bağladı taş

Çaçan loķma yir ol tüvānger ğanī
Göre bir faķīr aç açar ağızını

Ĝanī şanma ağızına şeker koyar
Çü dervīş görür ki kanlar yudar

Dime hastası olana ten-dürüst
Ki hasta gibidür anuñ cismi süst

Çü yārān ire teng-dil menzile
Uyudu mı refīķi degül çün bile

Çeker yük-i gil aĝniyā-yı kibār
Göre gilde çün h‘ār-keş bir hımār

Sa‘ādet serāyında varsa bir er
Aña güft ü pend-i Za‘īfī yiter

İşit hūb sözdür belī sūhan
Semen yolamaz şol ki götür tiken (b. 734-745)

Bâğ-ı Behişt'in bilinen dört nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Bibliotheque Nationale, İstanbul Hat Sanatları Müzesi ve Halıcular Müzesi'nde bulunmaktadır.¹⁴² Eserin Topkapı Sarayı, Revan Köşkü 822 numarada Za'îfi külliyyatı içinde bulunan nüshası üzerine iki çalışma yapılmıştır. Şükran Bilgin, eserin tamamını transkripte etmek suretiyle bir mezuniyet tezi hazırlamıştır.¹⁴³ Mehmet Emin İnan ise yaptığı yüksek lisans çalışmasında mesnevinin 1154 beytini Latin harflerine aktararak, bu beyitler üzerinden kısa bir inceleme hazırlamıştır.¹⁴⁴

1.1.2. Abdî (16. Yüzyıl), *Bostân Tercümesi*

Tezimize konu olan bu eseri ayrıntılarıyla III. Bölümde ele alacağız. Fakat burada genel özelliklerinden kısaca bahsetmek istiyoruz.

16. asır şairlerinden Abdî'nin yaptığı bu tercüme, Türk edebiyatının en hacimli *Bostân* çevirisidir. Rebi'ü'l-Evvel 963/ Şubat 1556 tarihinde kaleme alınan eser, II. Selim'in Manisa şehzadeligi sırasında onun emriyle yazılmış ve kendisine sunulmuştur. Müellif tamamının 7200 beyit olduğunu söylemesine rağmen elimizdeki tek nüshada toplam 7118 beyit mevcuttur.

1.1.3. Mehmet İzzet Paşa (1843-1914), *Gonca-i Bostân*

Meşrutiyet devri aydın ve şairlerinden olan Mehmet İzzet Paşa, 1843'te Kayseri'de dünyaya gelmiştir. 1914'e kadar yaşayan İzzet, Osmanlılık fikrini savunan bir düşünce adamı olarak, devletin yok oluşa sürüklendiği felaket günleri karşısında derin üzüntüler yaşamıştır. *Âsâr-ı Perâkende-i İzzet* adlı müsveddesinde bu duygularını büyük bir içtenlikle anlatmıştır.¹⁴⁵

İbnü'l-Emin'in ifadelerine göre İzzet Paşa, "Afif, muktedir, hoş-sohbet, lâtife-gûy, gayûr, mukdim ve daima ilim ile mütevaggıl bir merd-i fâzıl"dır.¹⁴⁶ Kalem tecrübelerinin çoğunluğunu Farsçadan Türkçeye yaptığı lafzen tercümelemler oluşturur. Şairin eserleri arasında, Molla Câmî'den *Yûsuf u Züleyhâ*, Sadî'den *Bostân*, Bahâeddin Âmilî'den *Nân u Helva* ve *Nân u Penîr* adlı tercümelerinin yanı sıra Farsça bir sözlüğü ile Arapçadan *Hikâyât-ı Hoca Nasreddin* adlı çeviri fıkra kitabı bulunmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴² Ahmet Kartal, agm., s. 111-112.

¹⁴³ Şükran Bilgin, *Kitâb-ı Bâğ-ı Behişt*, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi TDEB Mezuniyet Çalışması, İstanbul 1966.

¹⁴⁴ Mehmet Emin İnan, *XVI. Asır Şairlerinden Za'îfi ve Bâğ-ı Behişt Mesnevisi*, Erciyes Üniversitesi SBE YLT, Kayseri, 1998.

¹⁴⁵ Müjgan Çakır, "Mehmet İzzet Paşa'nın Âsâr-ı Perâkende'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, İstanbul 2009, s. 163-206.

¹⁴⁶ İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. II, haz. M. Kayahan Özgül, Ankara 2000, s. 1101.

¹⁴⁷ İnal, age., 1102.

İzzet Paşa'nın tercüme eserlerinden biri de *Gonca-i Bostân* adlı manzum *Bostân* çevirisidir. Millet Kütüphanesi Ali Emiri Bölümü Manzum 1203'de kayıtlı bulunan bu eser, 160 yapraklık bir deftere müsvedde hâlinde yazılmıştır.¹⁴⁸ Defterin ilk sayfasında "İfade ve Sebeb-i Tercüme" başlığı bulunmaktadır. Bu bölüm, dört safya üzerine yazılı 107 beyitten oluşur ve dönemin fikir hareketleri/tartışmaları açısından tarihi ve edebî bir değer taşır. İlk sayfada Hz. Peygamber'i ve dört halifeyi övmekle işe başlayan İzzet, diğer sayfada meseleyi Osmanlılık fikrini benimseyenlerin resmi dil olmasını arzu ettikleri Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan 'Osmanlı diline' getirir. Dinin esasının bu üç dille beyan edildiğini ifade eden İzzet, kendi çağında moda hâline gelen Avrupa fikri ve Fransız lisanına gösterilen hadsiz ilgiden hayli şikâyet etmiş, özellikle genç zihinlerin bunlarla perişan edildiğini savunmuştur. Mektep programlarına Avrupa lisanlarının konulmasını eleştiren şair, maarifte vara yok demenin moda olduğunu, kütüphanelerde el değmedik ciltler dolusu eserimizin bulunduğunu ama maalesef bunlara kimsenin dönüp bakmadığını söyler. İzzet'e göre, eğitim sistemi içinde yer alacak dine ve ahlaka hizmet edecek Arapça-Farsça eserleri çevirmekle vazifelendirilmiş bir tercüman şubesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda şair, üç dilde yazılan dinî, hikemî, ahlaki ve ilmî eserlerin tercüme vasıtasıyla okuyucularına ulaştırılmasını önemli bir hizmet olarak görür ve bu türlü faaliyetlerle Batıcılık fikrinin de zayıflatılacağını düşünür. Mütercim, söz konusu düşünceleri aktardıktan sonra da *Bostân*'ı tercüme etme gayesini şu şekilde açıklar:

Bize Fârsîde çok âsâr var
Ki hikmetle kesb eylemiş iştihâr

Biri cümleden işte Sa'dî hakîm
Gülistân hikmetle kılmış vesîm

Hele *Büstâm* 'arîfânedür
Hikâyâtı dil-cû, zarîfânedür

Fuşûli bütün 'ibret-engîzdür
Degül dünyevî dîn-âmîzdür

Gülistân şuyû' buldı dilden dile
Tekâmülde Ğarblılar için bile

Bunu tercüme şerh iden gerçi çok
Velî *Büstânda* şerrâh yok

İden şerh onı Şem'î manzûr idi
Fağat bu dağı dürr-i menşûr idi

¹⁴⁸ Mehmet İzzet Paşa, *Gonca-i Bostân*, Ali Emiri Kütüphanesi, Nu: AEmnz 1203.

Nazîre dahı yazmış İbn Kemâl
Ola vâşıl-ı rahmet-i Zü'l-Celâl

Daha çok yazarlar da mümkün ki var
Fağat giymemiş kisve-i intişâr

Fağır eyledim cidd ile iktisâ
O mağbûb-ı Fârsîye Rûmî kabâ

Yazdım eyledim tercüme harf-be-harf
Bunu nazma kıldım nice zihn şarf¹⁴⁹

Beyitlerden de anlaşılacağı üzere İzzet, *Bostân*'ın *Gülistân* kadar rağbet görmemesinden müteessir olur ve bu hikmet hazinesine Türkçe libas giydirmeye karar verir. Sanatçının asıl amacı, aşağıdaki iki beyitte ifade ettiği şekliyle, Osmanlı gençlerinin tahsillerinde bu kitaptan faydalanmalarını sağlamaktır:

Debistân-ı taşşilde her zamân
Oğusun hep evlâd-ı 'Oşmâniyân
...
Hep ezhân-ı şübbânı gonca-mişâl
Açup eyleye gül gibi bî-hemâl¹⁵⁰

20 Kanûn-ı Sâni 1312/ 1 Şubat 1897 tarihinde tercümeye başlanan eser, 21 Eylül 1314/ 3 Ekim 1898'de tamamlanmıştır.

İzzet Paşa, “Sebeb-i Tercüme”den sonra kaleme aldığı 7 beyitlik “Hâtîme”yi müteakib *Bostân* tercümesine geçer ve eseri, harf-be-harf lafzen tercüme eder. Tercümede, *Bostân*'ın veznine sadık kalan İzzet, bir satıra kaynak beyti yazarak altına tercümesini yapar. Sayfaların sol tarafında bulunan boşluklaraysa bazı kelimelerin anlamlarına dair bilgiler, beyitlerle ilgili açıklamalar, anlatılan konularla ilişkili ayet ve hadisler yazar. On bâbın tamamını çeviren mütercim, her bölümün sonunda ilgili kısmı ne zaman ve nerede tercüme ettiğini belirtir. Bu bilgilere göre eserin tamamı, Paşa'nın Erenköyü'ndeki köşkünde yazılmıştır.

İlk bakışta sade dili ve akıcı üslubuyla dikkati çeken tercüme, yazıldığı devrin okuyucusuna, özellikle de Farsça öğrenmek isteyenlere hitap edecek niteliktedir. Fakat bu söylemlerimizi destekleyecek fikirlerin, eser üzerine yapılacak bir ilmi çalışmayla daha ayrıntılı bir şekilde ortaya konulması gerekir. Şimdilik, İzzet'in uyguladığı tercüme tekniğini ve dilinin akıcılığını yansıtmaya adına *Gonca-i Bostân*'dan aşağıya aldığımız şu örneklerle yetiniyoruz:

¹⁴⁹ Mehmet İzzet Paşa, *Gonca-i Bostân*, s. 4.

¹⁵⁰ age., s. 4.

Ḥikāyet

Biri didi Mecnūna ey hoş-edā
Bize gelmez olduñ ne oldu saña

Derūnında yok ḥubb-ı Leylī meger
Ḥayālīnde yok başka meyl ü eṣer

Dolup ağladı ‘āşık-ı ber-firāk
Didi dāmenimden eliñ çek, bıraç

Yürekde dolu yāre-i cānsūz
Sen o yāreniñ başına ekme tuz

Şabūr olmaç olmaz firāça delil
Zarūrī olur iftirāk-ı ḥalil

Didi, söyle Mecnūna ey hoş-nażar
Diyem varsa Leylīye dā’ir ḥaber

İletme didi nāmum o yāre hā
Yanında onuñ nāmum anmaç ḥaṭā¹⁵¹

Ḥikāyet

Bir ādem ayağın ışırdı köpek
Dilinden o ḥışm ile zehr aqdı pek

Seherle şebān rüz çekerdi şızı
Obasında vardı küçük bir kıızı

Babasına didi o tündī meniş
Evet, sende de var idi çünki diş

Baña eyledi o perīşān rüz
Gülüp didi ey duḥter-i dil-fürüz

Benim kuvvetim vardı ondan füzün
Dişim ḳadrin itmek idi līk dūn

Yiyem başıma gerçi tīg-i melāl
Ayağına kelbiñ diş urmaç muḥāl

Fenālīç itin çünki ṭab’ında var
Velī olamaz her kişi bed-ḥışāl

Her alçaqlıç um nā-kes olandan
Velī gelmez itlik her insāndan¹⁵²

---

¹⁵¹ age., s. 124.

¹⁵² age., s. 162.

1.1.4. Niğdeli İbrahim Hakkı Eroğlu (1874-1953), *Çiçek Bahçesi*

Niğde'nin yetiştirdiği önemli kültür simalarından olan Hakkı Eroğlu, Cumhuriyet döneminde, Farsçadan Türkçeye yaptığı manzum tercümelemlerle adından söz ettirmiştir. Kendisi de şair olan Eroğlu, Sadî'den *Bostân* ve *Gülistân*'ı, Ferîdüddîn Attâr'dan *Pendnâme*'yi, Sultan Veled'den *Rebâbnâme* ve *İntihânâme*'yi¹⁵³ Türkçeye çevirmek suretiyle Cumhuriyet sonrası tercüme geleneğine değerli katkılarda bulunmuştur.

Eroğlu'nun *Çiçek Bahçesi* adıyla neşrettiği *Bostân* tercümesi, hem manzum hem de devrinde yapılan ilk tercümelemlerden biri oluşu itibariyle önemlidir. 1945 yılında Niğde Vilâyet Basımevinde yayımlanan eser, hece vezninin 6+5 kalıbıyla hazırlanmış olup tamamı 4138 beyittir.¹⁵⁴

Mütercim, çevirisine başlamadan önce, "Tercüme Dair Bir İki Söz" başlığı altında nasıl bir tercüme yaptığını, nelere dikkat edip etmediğini paragraflar hâlinde sıralamıştır.¹⁵⁵ Öncelikle mealen tercüme yoluna gittiğini ifade eden Eroğlu, bu anlamda -manzum tercümenin zorlukları da göz önünde bulundurulduğunda- mümkün olduğunca kelime kelime tercümeden uzak durmuş ve beyitlerin anlam açısından kaynak eserle aynı doğrultuda olmalarına özen göstermiştir. Eroğlu, eserin tercümeden ziyade Türkçeye yazılmış bir telif metin gibi algılanmasını, beyitler arasındaki uygunluk ve akıcılığın sağlanmasını arzu etmiş; bunda az da olsa muvaffak olduğunu belirtmiştir.

Tercümede mümkün olduğunca yabancı kelime ve terkip kullanmamaya özen gösteren Eroğlu, *Bostân*'ın yazıldığı dönemde var olan fakat bugüne taşınmamış gelenek ve âdetleri tercüme etmemiştir. Bunun yerine kendi devrinde yaşayan millî adetleri tercüme almıştır. Yine bazı yer adlarının kafiye zaruretiyle Sadî tarafından kullanıldığını fakat kendisinin bunları çoğu yerde gereksiz addettiğini, aynı şekilde şahıs adlarını da değiştirdiğini söyler. Manası bir mısradan tamamlanan bir beyte ikinci mısraı ilave etmek, bazen beyit içinde ehemmiyet arz etmeyen ifadeyi terk ederek daha nükteli bir ibare yerleştirmek, kulağa hoş gelen kelimelerle kafiye yapmak gibi birtakım hususlar Eroğlu'nun tercümesinde ne kadar serbest bir tavır takındığını göstermesi açısından önemlidir.

---

¹⁵³ Söz konusu iki eseri, Feridun Nafiz Uzluk, Eroğlu'na ücreti mukabilinde tercüme ettirmiştir. Eserler hâlen mütercimin hattıyla eski harfli olarak SÜSAM Uzluk Arşivi'nde saklanmaktadır. (Yakup Şafak, "Son Asır Türk Şairleri'nde Yer Alan Bazı Kişiler Hakkında Feridun Nafiz Uzluk'un Notları", *Yüzakı*, S. 23, İstanbul 2007, s. 18-21.)

¹⁵⁴ Niğdeli Hakkı Eroğlu, *Çiçek Bahçesi (Bostan Tercümesi)*, Niğde, 1945.

¹⁵⁵ age., s. 6.

Kanaatimizce Eroğlu, tercümesinin baş kısmında beyan ettiği “... manzumemde tercüme kokusu bulunmamasını, yani doğrudan doğruya Türk diliyle yazılmış bir eser hissi vermesini arzu ettim.” gayesine fazlasıyla ulaşmıştır. Nitekim eser okunduğunda mütercimnin Türkçe söyleyişte yakaladığı başarıyı, hece veznine olan hâkimiyetini açıkça görmek mümkündür. Buna rağmen, kaynak metinle ilişkisi ve sahih bir tercümenin kuralları bağlamında, eser tenkit edilebilir.

Çiçek Bahçesi’nden alıntılanan şu beyitlerden hareketle tercümenin niteliği, hata ve sevapları hakkında kısa bir bilgi edinilebilir:

Ne hoş demişti bir esir bezirgân
Etrafı eşkıya sardığı zaman

Şakîler elinde kaldıkça vatan
Askerin ne farkı vardır kadından?

Ticâret erbâbı korunmak ister
Yoksa ne halk iylik görür, ne asker

Aklı olan tâcir gitmez bir kerre
İnzibâtı gevşek olan bir yere

Etmelidir bulmak isteyen şöhret
Bezirgânlar ile elçiye hürmet

İyi nâm kazanmak arzû edenler
Olsunlar ziyâde misâfir-perver

Bir yerde ki cefâ görür bir gârip
O memleket harap olur ankarip

Garîbe âşinâ, seyyaha dost ol
Bunlar iyi nâmı taşırlar bol bol

Misafiri hoş tut sakın incitme
Fakat o kadar da emniyet etme

Yabancı eşhastan sakınmak gerek
Kıyafette düşman, dostla müşterek¹⁵⁶

---

¹⁵⁶ age., s. 39.

1.1.5. A. Naci Tokmak (d. 1945), *Bûstan Tercümesi*

A. Naci Tokmak'ın 2011 yılının Kasım ayında tamamladığı bu çeviri, Bostân'ın günümüz Türkçesiyle yapılmış ikinci manzum çevirisidir.¹⁵⁷ Fars dili ve edebiyatı öğretim üyesi olan Tokmak, kitabın “Ön Söz”ünde üniversite öğrencilerine, Fars edebiyatıyla ilgilenenlere ve Farsça öğrenmek isteyenlere yardımcı olması amacıyla böyle bir manzum çeviri yaptığını belirtmiştir.¹⁵⁸

Beyit beyit yapılan bu çeviride, Gulam Hüseyin Yûsufî'nin neşrettiği 4011 beyitlik *Bostân* metni esas alınmıştır. Anlam bakımından hedef metne birebir sadık kalınarak hazırlanan eserde, vezin kaygısı güdülmemesine rağmen mısra sonlarında mesnevi nazım şeklinde olduğu gibi ses birlikteliği sağlanmaya çalışılmıştır. Beyitlerin altlarına dipnotlar düşülerek ayet ve hadisler, yabancı deyim ve atasözleri, şahıs ve yer adları, dinî-tarihî-tasavvufî terimler, günümüz okuyucusunun yabancı olabileceği kelimeler ve mitolojik unsurlar vs. hakkında bilgi verilmiştir. Çevirmen, bu bilgilerin bir kısmını kendisini kaynak göstererek yazmış; büyük bir çoğunluğunu da kitabın sonuna koyduğu bibliyografyadan faydalanarak vermiştir.

Tokmak, çevirisini sade ve duru bir Türkçeyle kaleme almıştır. Bu bakımından çeviri, günümüz okuyucusuna hitap etmektedir. Yalnız çevirinin şiirsel üslup ve nazım teknikleri açısından çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değildir. Zaten çevirmen de kendisinin şair olmadığını, bu yüzden bazı beyitlerin şairane olmamasının mazur görülebileceğini belirtmiştir.¹⁵⁹ Aşağıdaki hikâyeye, çevirinin genel hatlarının görülebilmesi açısından eserden alınmış bir örnektir:

Dar Görüşlü Adamla İyi Niyetli Kadının Hikâyesi
Çocuğun biri yeni yeni diş çıkarmıştı,
Babası kara kara düşüncelere dalmıştı,

“Aşî ekmegi nerden bulurum?” diyordu,
“Terk etsem, insanlığa sığmaz.” Diyordu.

Zavallı adam bu sözleri karısına söyledi,
Bak bakalım karısı erkek gibi ne söyledi:

“Şeytan'dan korkma, o fakirlikle korkutur,
Ona can ve diş veren Hak, rızkını da verir.

*Her şeyin sahibinin, gücü yeter her şeye,
Herkesin rızkını veren ona niçin vermeye,*

¹⁵⁷ Sa'dî-yi Şîrâzî, *Bûstan*, çev. A. Naci Tokmak, İstanbul 2012.

¹⁵⁸ age., s. 20.

¹⁵⁹ age., s. 19.

*Her çocuğa ana karnında şekil veren odur
Çocuğa ömür veren odur, rızk veren odur.*

*Bir kişi bir köle satın aldıysa ona bakar,
Aynı şekilde yaradan da yarattığına bakar.*

*Köle efendisine güven besler. Doğru mu?
Öyleyse, senin Tanrı'na güvenin yok mu?"¹⁶⁰*

1.2. Bostân'ın Manzum Muhtasar Tercümelere

1.2.1. Hoca Mes'ûd (14. Yüzyıl), *Ferhengenâme-i Sa'dî*

Ferhengenâme-i Sa'dî, Anadolu sahasında yazılan ilk dönem mesnevilerinden biri ve *Bostân*'ın ilk manzum tercümesi olması itibarıyla, Türk dili ve edebiyatı için önemli bir mesnevidir. Hoca Mes'ûd tarafından 755/1354 tarihinde yazılan eser, *Bostân*'ın dörtte birini kapsayan muhtasar bir tercümedir. Tamamı 1081 beyit olup vezni, kaynak metinle aynıdır. Hoca Mes'ûd, kaynak metnin muhtelif yerlerinden seçtiği bölümleri bir araya getirmek suretiyle tercümesini oluşturmuştur. Mütercim, mısra ve beyitleri birebir tercüme etmekten ziyade manaca tercüme yoluna gitmiştir. Veled Çelebi'ye göre, bu anlamda tercümede iki önemli nokta vardır. Birincisi mütercimin bazı yerleri asıl anlamından tamamen farklı bir anlama gelecek şekilde çevirmesi; ikincisi ise bazı kısımların iyi tercüme edilemeyerek geçirtilmesidir.¹⁶¹ Buna rağmen Hoca Mes'ûd, tercümesinin sıradan bir çeviri olmadığını, kaynak metnin özüne elinden geldiğince sadık kaldığını ve bu duruma inanmayanların tercümesini, eserin orijinaliyle mukayese etmeleri gerektiğini söyler:

Anuñ degme bir beytine tercüme
Düzüp sürmedüm yâd sözi harcuma

Göresin ki eyle midür didigüm
Belüre ne deñlü emek yidigüm

Ki her beyti yirlü yirince dürüst
Nice Taçcadan Türkîye geldi cüst¹⁶²

Hoca Mes'ûd tercümesinin tertibinde, büyük oranda *Bostân*'daki bâb ve hikâyelerin sırasına sadık kalmıştır. Fakat bazen bölümlerde bulunan beyitler arasındaki sırayı ihmal ettiği de görülür.¹⁶³ Mes'ûd, kaynak eserden farklı olarak tercümesine yalnızca “Sebeb-i Tercüme

¹⁶⁰ age., s. 263.

¹⁶¹ Şeyh Mes'ûd bin Osman, *Ferhengenâme-i Sa'dî Tercümesi*, mus. Kilisli Muallim Rıfat, İstanbul 1340-1342, s. 4.

¹⁶² age., s. 4-5.

¹⁶³ Veled Çelebi bu hususa şöyle değinir: “İntihabda tertip yok, şuradan buradan alarak muvafık gördüğü mahallerde derc eylemiş. Fakat sıra ile aldıkları daha çoktur.” (age., s. 4)

Sâhten ü Ta'yîn-i Târîh" ile "Der-Nasîhat-i Mülûk ü Selâtîn" başlıklı bölümleri dâhil etmiştir.¹⁶⁴

Ferhengnâme-i Sa'dî, ilk dönem tercümelerinden biri olması dolayısıyla Türk dili açısından oldukça değerli bir eserdir. Mütercim, Türkçenin dil özelliklerinden olabildiğine istifade ederek sade, akıcı ve pürüzsüz bir üslupla nazmettiği bu tercümeyle, Arapça ve Farsçanın Türkçe üzerindeki etkilerinin nasıl kırılabileceğini açık bir şekilde göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında *Ferhengnâme-i Sa'dî*, Türkçe söyleyişin, özellikle Farsça karşısında ezildiği bazı Anadolu sahası eserlerine nazaran, dil ve üslup açısından övgüyü fazlasıyla hak eden bir tercümedir.

Eserde; "bayıtmak, bayık, eslemek, geñez, göynük, hunuk, kakıgan, örü turmak, lag, sin, tekye, yindek" gibi birçok arkaik kelime kullanılmış ve mümkün olduğunca eski Anadolu Türkçesinin söz varlığı değerlendirilmiştir. Yine mısraların çoğu yabancı unsurlardan arındırılarak Türkçenin söz dizimi ve cümle kurgusuna uygun hâle getirilmeye çalışılmıştır. Mesnevinin "Der-Terbiyet-i Ferzendân" bölümünden aldığımız şu beyitlerde, Hoca Mes'ûd'un Türkçe hassasiyetini rahatlıkla görebiliyoruz:

Oğul çünki dükede on yaşını
Yâd âdem anuñ itme yoldaşını

Çoma üd yöresinde pambuk kav
Ki fi'l-hâl dutışur u yaçar ev

Dilerseñ ki aduñ yerinde çala
Hüner oğluña öğredigör hele

Ki ger 'aql ü fehmile ide işi
Şoñuñda çalasin ulıcaç kişi

Öküş katılık göresidür soñ uç
Oğul kim atadan götürmeye güç

Hüner öğred ü zühdile beslegil
Severseñ ço nâzı vü öğüt eslegil

Geçice igen öğredigör huyı
Eyü yavuz añlasun çorhuyı

Gerek besledügüñ bile dest-i renc
Çıkar ola Çārünleyin sen de genc

Dayanma bu bayluğuna iy dede

¹⁶⁴ Ahmet Kartal, "Sa'dî-i Şirâzî'nin Bostan İsimli Eserinin Türkçe Tercüme ve Şerhleri", s. 107.

Gün ola ki ni‘met elüñden gide

Ne bilürsin anı eger rûzigâr
Ġariblige şalup ide târümâr

Çü bir pîşe bile hoş ola hâli
Neçün şuna ayruğ eline eli¹⁶⁵

Hoca Mes‘ûd’un söz konusu Türkçe hassasiyetini rakamlarla da ifade etmek mümkündür. Ahmet Kartal’ın tespitine göre *Ferhengnâme-i Sa‘dî*’de yaklaşık 10784 kelime kullanılmış olup bunların %70.42’si yani 7595 tanesi Türkçedir. Kartal, geriye kalan Arapça ve Farsça kelimelerin çoğunluğunu ise edatların oluşturduğunu belirlemiştir.¹⁶⁶

Ferhengnâme-i Sa‘dî’nin Matbaa-i ‘Âmire’de Kilisli Muallim Rıfat tarafından yayına hazırlanmış bir baskısı¹⁶⁷ ve beş yazma nüshası vardır. Bu nüshalardan üçü; Millet, Kopenhag Krallık ve Manisa Muradiye Kütüphanelerindedir. Diğerleri ise Fuat Köprülü’nün kitapçı Nasrullah Efendi’nin oğlu Rıza Efendi’de gördüğü ve İsmail Hikmet Ertaylan’da olduğunu bildirdiği nüshalardır.¹⁶⁸

Eserin tenkitli metni Manisa’da Halil Gülenç tarafından yapılan bir yüksek lisans çalışmasıyla ortaya konulmuştur.¹⁶⁹

1.2.2. Abdî (16. Yüzyıl), *Bâğçe*

Bostân’ın mealen ve muhtasar tercümeleleri arasında yer alan *Bağçe*, Abdî mahlaslı biri tarafından kaleme alınmıştır.¹⁷⁰ Eser hakkında klasik Türk edebiyatıyla ilgili tezkire ve biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.¹⁷¹ Ulaşabildiğimiz tek nüshası

---

¹⁶⁵ age., s. 64.

¹⁶⁶ Ahmet Kartal, agm., s. 108.

¹⁶⁷ Şeyh Mes‘ûd bin Osman, *Ferhengnâme-i Sa‘dî Tercümesi*, mus. Kilisli Muallim Rıfat, İstanbul 1340-1342.

¹⁶⁸ Kartal, agm., s. 108.

¹⁶⁹ Halil Gülenç, *Ferhengnâme-i Sa‘dî (İnceleme-Metin)*, Celal Bayar Üniversitesi SBE YLT, Manisa, 2010.

¹⁷⁰ Abdî, *Bağçe*, Milli Kütüphane Yazmaları, Nu: 06 Mil Yz FB 460. Mütercimim tezimize konu olan Abdî ile aynı şahsiyet olup olmadıkları hususunda elimizde net bilgiler yoktur. Söz konusu iki tercümenin birbirine yakın tarihlerde yapılmış olmaları iki eserin de mütercimiminin aynı Abdî olduğu kanaati uyandırabilir. Fakat okumalarımız neticesinde en azından şu denilebilir: İki eser, vezin, üslup ve dil açısından aynı kalemin ürünü gibi durmamaktadır. Nitekim hamse sahibi Abdî’nin mesnevilerinde görülen ortak dil özellikleri, muhtasar *Bostân* tercümesinde pek görülmemektedir.

¹⁷¹ Gürcistan Bilimler Akademisi Yazmalar Katalogunda, İbrîkçizâde Hatîb Abdülcelîl el-Kastamonî’ye isnatla *Kitâb-ı Bağçe Tercüme-i Bostân ez-Zebân-ı Fârisî* başlığıyla kaydedilen bir nüsha bulunmaktadır. Katalogda L 63/1 numarada kayıtlı nüshanın Kasım 1582’de tamamlandığı belirtilmektedir. (Ts. Abuladze, M. İluridze, *Gürcistan Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Tiflis 2004, s. 155-56.) Ayrıca nüshanın ilk beyti Abdî’nin Bağçe’sinde yer alan “Hamd ana kim yaratdı ins ü cân/Eyledi Âdemi fasîh-lisân” (Bağçe, v. 1^b) beytiyle küçük bir fark dışında aynıdır. Dolayısıyla bu nüsha farklı bir tercüme olmayup,

Fahri Bilge varislerinden Milli Kütüphane'ye intikal etmiş olan 06 Mil Yz FB 460 numaralı yazmadır. 969 tarihinde istinsah edilen nüshanın tamamı 70 varak olup her sayfasında ortalama 15 beyit bulunmaktadır.

Abdî; tercümeyle başlama macerasına, tercümesinin niteliğine ve genel özelliklerine dair bilgileri eserin, “Sebeb-i Te‘lif ve Bâ‘is-i Tasnîf” bölümünde sıralar:

‘Aķıbet düşdi ķalbüme bu hevā
Lafz-ı nazmından aķz idüp fehvā

Tā virem Türkī dilde aña nizām
Bile ma‘nāsını ĥavāş u ‘ām

Feth idüp cümle anuñ ebvābın
İĥtiyār eyledüm sekiz bābın

Pür idi çün melā ile ĥātır
Olmadum cümle yazmaĥa ķādir

Nazm idüp bir niçe ĥikāyātın
Eyledüm naķl anuñ rivāyātın

İĥtişārı dile olup mümtāz
Ķıldum ebyātın anuñ dü hezār

Didi tārīĥ nāzım-ı icāz
Cür‘a-i pāk Sa‘dī-i Şirāz (960) (*Bāĥçe*, v. 5^a-6^b)¹⁷²

Beyitlerden de anlaşılacağı üzere *Bāĥçe*, 960 tarihinde yazılmış olup *Bostān*'ın sekiz bābından seçilen kısımların tercümesini ihtiva etmektedir. Abdî, *Bostān*'tan seçtiği bölümleri nazmın lafzından manasını çıkararak Türkçeye aktarır. Gayesi, Farsça bilmeyenlerin eserden istifadesini sağlamaktır. Mütercim, bu beyitleri müteakip kaynak metnin hangi bāblarından seçmeler yaptığını anlatır ve esere *Bāĥçe* adını verdiğini söyler.

Bāĥçe, Kanûnî Sultan Süleyman adına, *Bostān* vezninden farklı olarak aruzun *Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Besmeleyle başlayan eserin ilk beyitleri, hamdele içeriklidir. Ardından Hz. Peygamber'in övgüsü, kitabın telif sebebi ve tasnif şekli, padişahın methi ve ana bölümler gelir. Bu bölümler sırasıyla adalet, ihsan, aşk, tevazu, rıza, kanaat, şükür, tövbe ve münacat başlıklarından oluşur. Abdî, söz konusu başlıklar altında hoşuna giden konu ve hikâyeleri derleyip mealen tercüme etmiştir.

Abdî'nin *Bāĥçe*'sinin ikinci bir nüshasıdır. Katalogda yazar olarak bahsi geçen İbrîķçizāde Hatîb ise eserin müellifi yerine müstensihî olmalıdır.

¹⁷² Varak numaraları 06 Mil Yz FB 460 numaralı nüshadan alınmıştır.

Tercümesinin herkes tarafından anlaşılmasını arzu eden Abdî, eserde kullandığı akıcı ve anlaşılır dille bu hedefine ulaşmayı amaçlamıştır. Metni nazmederken kullandığı aruz kalıbı ise kendisine çok daha rahat hareket etme imkânı sağlamıştır. Yabancı kelimeleri zaruri durumlar ve devrin dil anlayışı çerçevesinde bir dereceye kadar kullanan mütercimim bizce en büyük başarısı, kaynak dilin ifade tarzına ehemmiyet vermeyerek Türkçeyi nazma hâkim kılmasıdır. Bu hâliyle eser, vezin zorlamalarından uzak, beyitler arasındaki anlam bütünlüğü sağlam, fasih bir tercümedir.

*Bağçe'*den alınan şu hikâyede, yukarıda belirtilen hususlar daha somut bir şekilde görülebilir:

Bir kişi gördi tağdan bir rübâh
Ki_anı elsiz ayaksız itmiş İlah

Didi bunuñ me'âşına esbâb
Niye ki Yâ Müfettihe'l-Ebvâb

Eyler-iken bu sözler üzre qarâr
Geldi bir şîr pençesinde şikâr

Yidi ol yirde şaydını ol şîr
Oldı bākîsi ile rübeh sîr

Gördi bir gün yine gelüp ol merd
Virdi rızķını yine ol cümerd

Geldi aña yaķın olup bînâ
Ki ķuluñ rızķını virdi Mevlâ

Vardı bir yirde oldı gūşe-nişîn
Niçe gün olup ol mekânda mekîn

Rızķün baķdı yola tıtdı ķulaķ
Tâ vire ğaybdan ğidâsını Hâķ

Onı añmadılar ne yad u ne dost
Za'fdan ķaldı üstüñvânla post

Ğaybdan gelmedi çün aña ğidâ
Geldi dîvârdan aña bu şadâ

Ki yüri şîr olup şikâra ur el
Olma dermânde hemçü rübeh-i şel

Kesb-i nân idüp eyle ğayrla nüş
Tıtma il fazlasına dîde vü güş

Sa'y-ı bāzūñla yi nānuñı var
Ġayr kesbin yiyenler olur h'ār

Gel bir üftādenüñ elin tūtalum
Düşürüp kendüñi dime tūt elüm

Qılur ol bendeyi Ġudā mesrūr
Ki vücūdından ire hālqa hūzūr

Oldur olan cihānda bir h'āridār
Ki_ola hālq-ı Ġudāya hīzmetkār (Bāğçe, v. 34^a-34^b)

1.2.3. Ömer İhyâ (1876/77-1909), *Bākûre*

Sivas'ın köklü ailelerinden Mütevellizâdeler'e mensup şairlerden Ömer İhyâ, 1876/77 ile 1909 yılları arasında yaşamıştır.¹⁷³ İhyâ'nın iki önemli eserinden biri, din kardeşlerine nasihat ve şiir severlere hizmet etme düşüncesiyle kaleme aldığı¹⁷⁴ *Bākûre* adlı *Bostân* seçkisidir. İhyâ, *Bākûre*'nin giriş kısmında bulunan "İfâde-i Mahsûsa"da, eserinin genel bir tanıtımını yapar. Buna göre eser, *Bostân*'ın üçüncü bölümüne kadar çeşitli yerlerinden alınmış beyitlerin manen tercümesinden oluşan muhtasar bir risaledir.

Eser tamamlandıktan sonra, aynı dönemde şair ile birlikte Sivas Askerî Rüştîyesi'nde çalışan Farsça Hocası Kazancızâde Emin Edip esere övgü dolu bir takriz yazar. Takrizin ilk üç beyti şu şekildedir:

Bârekallah *Bustân*-ı Sa'dîden bir pāk-tâb'
Nev-resân-ı dehre bir güldeste ihdâ eylemiş

Hazret-i Şeyhin hikem-âmîz olan güftarını
Başka bir tarza bırakmış hüsni-ı imlâ eylemiş

Haylice a'mâl-i fikr etmiş ki tâ Şirâzdan
Cetvel açmış bu havâliye su icrâ eylemiş¹⁷⁵

Sivas Vilâyet Matbaasında 11 Haziran 1317/ 1901 tarihinde basılan *Bākûre*'nin vezni, *Bostân*'dan farklı olarak *Mef'ûlü Mefâ'ilün Fe'ûlün*'dür. Eserde, bir rübai ve 222 beyit vardır. Beyitlerden dördü Fuzûlî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'undan iktibas edilmiştir.

Bākûre, Ömer İhyâ'nın da belirttiği üzere anlamca yapılmış serbest bir tercümedir. Eserde, zaman zaman halis Türkçeyle ifade edilen beyitlere rastlanmasına rağmen, genel

¹⁷³ Ömer İhyâ'nın hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Nazım Hikmet Polat, "Sivaslı Mütevellizâde Ömer İhyâ ve Bākûresi", *TÜBİAR*, S. 10, Niğde 2001, 121-167.

¹⁷⁴ Nazım Hikmet Polat, agm., s. 150.

¹⁷⁵ Polat, agm., s. 147.

itibariyle Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülür. Bu noktada mütercimim, ele aldığı kaynak metni sade bir Türkçeye tercüme ettiğini söyleyemeyiz. Fakat eserin nazım dili açısından, anlaşılır ve akıcı olduğunu belirtmeliyiz.

Bâkûre, Latin harfleriyle Nazım Hikmet Polat tarafından yayımlanmıştır.¹⁷⁶ Aşağıdaki beyitler bu yayımdan alınmıştır:

İstersen arûs-ı Hakk'ı bulmak
Ya'ni urefâya mahrem olmak:

Et hizmet ile vesîle hâsıl
Eyler seni Hak merâma vâsıl

Kıl hizmeti cümle hâss ü âmma
Tâ ki düşe merd-i Hak da dâma

Sayd etme diler isen hümâyı
Bil-cümle tuyûra ver nevâyı

Dök dâneyi kumru vü hamâme
Günceşk ile kebk-i hoş-hırâme

Her murga nevâlin et güşâde
Bir gün düşe dâmına hümâ da

Etmek için elde bir güzel av
Et her yere tîr-i azmi pertâv¹⁷⁷

1.3. Bostân'dan Seçme Hikâye ve Beyit Tercümelere

1.3.1. Gülşen-i Saruhânî (ö. 1483'ten sonra), *Râznâme*

Gülşen-i Saruhânî'nin 1460 tarihinde, aruzun *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* vezniyle nazmedip Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu *Râznâme*¹⁷⁸ adlı dinî, tasavvufî, ahlaki mesnevisinde yer alan 8 hikâye *Bostân*'dan Türkçeye aktarılmıştır. Bu hikâyelerin ilki, *Bostân*'ın münacat bölümünde yer alan kendini beğenmiş bir adamın hor gördüğü kişiden aldığı veciz cevabı konu edinir. Gülşenî, hikâyenin kahramanlarından hor görülen adamı çıkartıp onun yerine bir deveyi koymuştur. İkinci hikâye ise çölde susuz kalmış bir köpeğe yardım elini uzatan adamın ahvalini anlatır. Bu hikâye, *Bostân*'ın ihsan bölümünde geçer.

¹⁷⁶ agm.

¹⁷⁷ agm., s. 167.

¹⁷⁸ Mestan Yıldırım, *15. Yüzyıl Şairlerinden Gülşen-i Saruhânî'nin Râznâme (Makâlât-ı Gülşenî) Adlı Eserinin Tenkitli Metni*, Marmara Üniversitesi SBE YLT, İstanbul 2007.

Üçüncü hikâye, incinin oluşumundaki tevazuu; dördüncüsü, akbabanın serçeye -*Bostân*'da çaylak- büyüklük taslaması ve tuzağa yakalanmasını; beşincisi, susarak faziletini koruyan Mısırlı zahidi; altıncısı, mescide uygunsuzca giren, pervasız sözler savurduktan sonra yaptıklarına pişman olan ihtiyar bir dilenciye; yedincisi, bulduğu altın külçeden sonra kendini kaybeden zahidi; sekizincisi ise aralarında adavet bulunan iki düşmandan birinin diğerini öldürdükten sonra duyduğu nedameti anlatır.¹⁷⁹ Son altı anlatı, sırasıyla *Bostân*'ın tevazu, rıza, terbiyet, doğruluk ve tövbe bölümlerinde yer alır.¹⁸⁰

Râznâme, 15. asrın dil özelliklerini yansıtan bir mesnevidir. Eserde ilk bakışta, Arapça ve Farsça kelime-kelime gruplarının metnin diline hâkim olduğu görülür. Bu yüzden tamamıyla Türkçe kelimelerle kurulan beyit sayısı yok denecek kadar azdır. Bazı beyitlerde, fiil ve zamirlerden başka bir Türkçe unsur neredeyse bulunmamaktadır. Bunlara rağmen *Râznâme* klasik şiir geleneğine hâkim okuyucuların alışık olduğu bir üslupla yazıldığı için onlar tarafından anlaşılması çok zor bir metin değildir. Eserden seçtiğimiz akbaba-serçe hikâyesini, Gülşenî'nin diline ve anlatı üslubuna örnek olması adına aşağıda veriyoruz:

Dür-bînem diyü güncişke hezâr
Lâf urdı kerkes-i murdâr-*h*^vâr

Didi güncişk iy *h*arîf-i lâf-zen
*Q*îl ü *q*âli *q*o getür var ise fen

Dik̄katüñi görelüm eyle nažar
Da'vîye ma'nî gerek ya'nî hüner

Kerkes işitdi çü güncişküñ sözün
Cem' kıldı ğayret-ile kendüzün

Dik̄kat-ile eyledi çünkim nigâh
Oldı ma'lüm-ı revân yek rûze râh

Cîfe cinsinden *h*arîş-i cîfe-*h*^vâr
Bir arada gördi kim yek loğma var

Didi güncişke bu şahrâda tamâm
Baña görindi ne kim var ve's-selâm

Didi güncişk anı kim gördüñ yakîn
Vaşf eyle bilelüm iy *h*urde-bîn

¹⁷⁹ Raznâme'deki bu sekiz hikâye, künyesi verilen tezin sırasıyla şu sayfalarında yer almaktadır: Mestan Yıldırım, agt., s. 96-97; 104-105; 126-128; 136-138; 144-147; 166-168; 172-176; 200-204.

¹⁸⁰ Raznâme'de anlatılan hikâyelerin *Bostân*'ın özgün metnindeki halini sırasıyla görmek için bk. Gulam Hüseyin Yûsufî, *Bûstân-ı Sa'dî/Sa'dînâme Tashîh ve Tavzîh*, İntişârât-ı Hârezmî, Tahran 1381, s. 198, 85, 115, 141, 155, 105, 186, 187.

Didi kim bir loğma vardur muhtaşar
Ba'd ez-ân kaşdına açtı bāl ü per

Hayret-ile kaldı güncişk anda süst
Kim bu ne diğkat olur ne şahş-ı çüst

Kerkes irdi loğmaya tîz urdı çeng
Dâne-i dām idi düşdi kaldı deng

İrdi ardınca çü güncişk-i za'îf
Gördi kim şayd olmuş ol çâbük harîf

Hande-y-ile didi kim iy hurde-dân
Diğkatüñden aşşı yok itdün ziyân

Aşşı ne ol diğkate içdâmdan
Dâneyi fark itmeyincek dâmdan

Ṭami' andan bî-ğaber durur meger
Niçe az aşşidan irer çok zarar

'Ākıbet-endiş olan 'âkil durur
Bî-te'emmül sehv iden cāhil durur (b. 474-489)¹⁸¹

1.3.2. Hâzım (19. Yüzyıl), *Bostân-ı Sa'dî'den Nazmen Tercüme*

Hâzım, *Bostân*'ın beşinci bölümünde geçen “Çaylakla Akbaba” hikâyesini *Hamiyet Dergisi*'nin 2. sayısında “Nesr, Şahin” başlığıyla¹⁸² *Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün* kalıbını kullanarak birebir -bir kaç nokta istisna- tercüme etmiştir. Çeviride kaynak metine göre dikkati çeken en önemli farklılık çaylak yerine şahinin kahraman olarak kullanılmasıdır. *Hamiyet*'ten çeviriyazıya aktardığımız hikâyenin tam metni aşağıdadır:

Şāhīne 'arz-ı faḥr ile bir nesr-i hem-nişīn
Yoğdur didi benim gibi 'ālemde dūrbīn

Şāhīn didi ider misiñ işbāt-ı müdde'ā
Göster bu faẓlīñı, olalım 'āzim-i semā

Bir fikr-i imtiḥān ile birlikte çıkdılar
Bālā-yı evce eylediler ḥāke bir naẓar

Nergis didi inan ki a maḥrūm-ı ibtişār!
Bir ḥınṭa dānesi oluyor yerde āşikār

¹⁸¹ Beyit numaraları agt.'den alınmıştır.

¹⁸² Hâzım, “Bostân-ı Sa'dî'den Nazmen Tercüme”, *Hamiyet*, Nu. 2, 1 Mayıs 1302, s. 11.

Şāhīn ta‘accüb itdi bu i‘cāz-ı rü‘yete
Gökden süzüldüler o nazargāh-ı hayrete

Yağlaşdı dāneye koşarak nesr-i hod-nümā
Dirken şarıldı pāyına bir dām-ı ibtilā

Bī-çāre bī-ḥaber idi bu kayd-ı dāmdan
Bir dāne neyledi anı pervāz-ı şevḳ iken!

Ḥāmil olur mu dūr-i girān-ḳadri her şadef
Her dem olur mu tīr-i işābet-res hedef

Şāhīn didi zavallı ne ḥāşıl bu görmeden?
Evvelce dām-ı ḥaşmıñı pīşinde görmeden

Bī-çāre söylenirdi o kayd-ı revānda:
Mümkün mü ihtirāz ḳazādan cihānda

Cān almağa uzatsa ecel dest-i rıḫleti
Bağlar yed-i ḳazā daḫi çeşm-i başireti

Bir āb-ı bī-kenārda ḳābil mi eylemek?
İnsāna iddi‘ā-yı sebāḫat; “ḳazā dimeḳ”¹⁸³

1.3.3. Şeyh Vasfî (1851-1910), “*Hikemiyyât-ı İslâmiyye*” ve “*Reyâhîn*”

Kefevî Tekkesi şeyhi Mahmud Raşid Efendi’nin oğlu olan Şeyh Vasfî (d. 1851), Tanzimat neslinin unutulmuş simaları arasında yer alır. Hâlbuki Vasfî, farklı konularda çok sayıda eser yazmış, dönemin çeşitli gazete ve dergilerinde yayımladığı şiir ve makalelerle tanınan üretken bir şair, yazar ve müderristir. Oldukça renkli bir kişiliği olan Vasfî, devrinin eski-yeni münakaşalarında eskinin yanında yer alarak Muallim Nâcî’yle samimi dostluklar kurmuştur.¹⁸⁴

Vasfî, teliflerinin yanı sıra Farsça eserlerden müntehab ederek yaptığı tercümeleriyle de bilinir. Şair; Mevlânâ, Sadî, Câmî, Nizâmî, Selmân-ı Sâvecî gibi Farsça yazan Doğu’nun büyük hikemî şair ve mutasavvıflarından yaptığı çevirilerle klasik edebiyat geleneğine bağlılığını ve Batı edebiyatına karşıtlığını göstermek istemiştir.

¹⁸³ agy., s. 11.

¹⁸⁴ Hayatı ve eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Özseri, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-Klasik: Şeyh Vasfî*, Ankara 2013; İbnü’l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. V, haz. Ayşegül Celeboğlu, Ankara 2013, s. 2420-2424.

Vasfî'nin eserlerini tercüme ettiği şairlerin başında Sadî gelir. Şairin *Hikemiyyât-ı İslâmiyye*¹⁸⁵ ve *Reyâhîn*¹⁸⁶ adlı iki eserinde Sadî'ye ait tercüme yer alır. İlk kitap, 1304/1887 tarihinde yayımlanmıştır. Mütercim, eserin “Mukadime” kısmında hızla büyüyen Batı hayranlığının bir neticesi olarak Batı'nın hikmet içerikli eserlerinin tercüme edildiğini, fakat Şark'ın hikmet külliyyatına pek el atılmadığını söyler. Klasiklerimizin çevrilmesi hâlinde ise Batı'ya pek ihtiyaç kalmayacağını, bu yüzden derhâl Osmanlı kütüphanelerinde bulunan Arap ve Fars klasiklerini nakle başlamak gerektiğini vurgular.¹⁸⁷ Mütercim bu düşüncelerinden hareketle ilk teşebbüs olarak *Hikemiyyât-ı İslâmiyye*'yi yazmıştır.¹⁸⁸ Kitap, Sadî külliyyatından mensur ve manzum parçalar içermektedir. Birinci kısmında, çoğu *Gülistân*'dan alınan 129 satır; ikinci kısımda ise çoğu *Bostân*'dan seçilen 118 beyit nesren tercüme edilmiştir.

Örnek olması açısından aşağıdaki iki beyit, Vasfî'nin *Bostân*'dan yaptığı çeviriler arasından seçilmiştir:

عدو زنده سرگشته پیرامنت   به از خون او کشته در گردنت¹⁸⁹

“Düşmanın maktûl olup da vebâli boynuna kalmaktan, ber-hayât bulunup da etrafında mütehayyirâne dolaşması hayırlıdır.”¹⁹⁰

کنونت که دستت دستی بزنی   دگر که بر آری تودست از کفن¹⁹¹

“Şimdi iktidârın var iken nâmını a'lâya çalış. Sonra nasıl kefenden elini çıkarıp ibkâ-yı nâmına hizmet edebilirsin?”¹⁹²

Şeyh Vasfî'nin *Reyâhîn* adlı ikinci kitabı ise *Bostân* ve *Mesnevî-i Şerîf*'ten alınan manzumelerin mealen tercümesini içerir. 1305/1888 tarihinde Mihrân Matbaasında basılan kitabın Mukaddime'sinde Vasfî, Muallim Naci'nin teşvikiyle bu tercüme yapıldığını ve eserden iki şekilde istifade edilebileceğini şu sözlerle aktarır:

“Edîb-i ma'âlî-i me'âsir Mu'allim Nâcî Efendi Hazretleri âsâr-ı e'âzım-ı eslâfdan manzûm ba'zı hikemî parçalar bi'l-intihâb zîrine tercüme yazılarak '*La Fonten*' gibi bir risâle vücûda getirilmesini ihtâr

¹⁸⁵ Şeyh Vasfî, *Hikemiyyât-ı İslâmiyye*, İstanbul 1304.

¹⁸⁶ Şeyh Vasfî, *Reyâhîn*, İstanbul 1305.

¹⁸⁷ Şeyh Vasfî, *Hikemiyyât-ı İslâmiyye*, s. 3-5.

¹⁸⁸ Vasfî, mukaddimenin sonunda Mevlânâ, Molla Câmî ve Nizâmî'nin hikemî manzumelerini içeren mecellerin bu eseri takip edeceğini belirtir (Şeyh Vasfî, age., s. 7).

¹⁸⁹ Gulam Hüseyin Yûsufî, age., s. 52.

¹⁹⁰ Şeyh Vasfî, age., s. 40.

¹⁹¹ Yûsufî, age., s. 66.

¹⁹² Şeyh Vasfî, age., s. 49.

buyurmuşlardı. Fakir de, Mu'allim-i Müşârü'n-ileyhin bu ihtâr-ı ma'ârif-perverânesi üzerine cenâb-ı Şeyh Sa'dî'nin 'Bostân'ından, Hazret-i Mevlânâ'nın 'Mesnevî'sinden intihâb ettiğim hikâyât-ı müfîdânenin zîrine me'âlen tercümelerini yazarak *Reyâhîn* nâmını verdiğim şu risâleyi vücûda getirdim.

Reyâhîn iki cihetle mûcib-i istifâdedir. Birincisi, lisân-ı Farsî tahsiline hizmet ider. İkincisi, ibret-bahş-ı kâri'in olur."¹⁹³

Reyâhîn'de iki eserden seçilmiş 272 beyit bulunmaktadır. Bu beyitlerin 119'u *Bostân*'dan seçilen 28 hikâyeye; 153'ü ise *Mesnevî*'deki 18 hikâyeye aittir. Günümüz Türkçesine yakın bir dille çevrilen manzumeler gayet anlaşılır ve akıcıdır. Aşağıdaki kısım *Bostân*'daki "Akbaba ile Çaylak" hikâyesinin tercümesidir:

که نبود ز من دورین تر کسی	چنین گفت پیش زغن کرکسی
بیا تا چه بینی بر اطراف دشت	زغن گفت از این در نشاید گذشت
بکرد از بلندی به پستی نگاه	شنیدم که مقدار یک روزه راه
که یک دانه گندم به هامون برست	چنین گفت دیدم گرت باورست
ز بالا نهادند سر در نشیب	زغن را نماند از تعجب شکیب
گره شد بر او پای بندی دراز	چو کرکس بر دانه آمد فراز
چو بینایی دام خصمت نبود؟	زغن گفت از ان دانه دیدن چه سود
نباشد حذر با قدر سودمند ¹⁹⁴	شنیدم که می گفت و گردن به بند

"Akbaba, çaylağa benden uzak gören yokdur demiş. Çaylak bu da'vâyı tecrübe etmeden kabûl etmek ma'kûl olmadığını bildiğinden: "Gel şu sahrada bakalım ne göreceksin." Diye akbabayı imtihâna çekmiş

Akbaba bir günlük yol kadar yüksekten aşağıya bakarak demiş ki:

Eger bana inanırsan şu sahrada bir buğday tanesi var. Çaylağın sabrı tükenip ta'accüb ederek akbaba ile havadan aşağıya inmişler. Akbaba, tanenin yanına gelince ayağı uzun bir ipe geçip tuzağa tutulmuş.

Çaylak demiş ki:

Mademki hasmın kurduğu tuzağı görmedin, bu taneyi uzaktan görmenin ne faydası olur?

İşitdiğime göre tuzakta iken akbaba, çaylağın şu i'tirâzına bu cevâbı vermiş.

Kazâ gelince ihtirâzın faydası olmaz."¹⁹⁵

¹⁹³ Şeyh Vasfî, *Reyâhîn*, s. 3.

¹⁹⁴ Yûsufî, age., 141.

¹⁹⁵ Şeyh Vasfî, age., s. 32-33.

1.3.4. Mehmet Âkif Tercümeleri

Bostân, daha önce de ifade edildiği üzere Mehmet Âkif'in fikir hayatını ve sanat anlayışını önemli derecede etkileyen eserlerin başında gelir. Şairin, *Safahat*'ında *Bostân*'dan yaptığı üç hikâyeye tercümesi bu etkinin somutlaşmış hâlidir. Âkif, üç ayrı manzumesinde Sadî'den seçtiği hikâyelerin, vaka kısımlarını mealen tercüme etmiş, ardından anlatılan olaydan çıkarılması gereken hisseleri telkinci bir üslupla sıralamıştır. Âkif'e göre hikâyelerin tercüme sebebi vakaları değildir; önemli olan vakadan ziyade vakanın barındırdığı hikmettir. Bu bakış açısını da “Vak'a hiçbir şey değildir; haklısın, lâkin düşün./ Başka bir düstûr-ı hikmet var mı, insâf et, bugün?”¹⁹⁶ beytiyle açıkça belirtmiştir.

Tercüme hikâyelerin ilki, *Safahat*'ın birinci kitabında yer alan “Durmayalım” adlı manzumede bulunmaktadır. 31 beyitlik bu şiirde tercümesi yapılan hikâyeye, *Bostân*'ın tevbe bahsinden alınmıştır. Hikâyenin konusu kısaca şöyledir: “Sadî, bir kervanla seyahat ederken Feyd çölünde yorgunluktan uyuyakalır. Bu esnada devecinin biri kendisine hışımla vurarak: ‘Ölmeye mi niyetin var, çan çaldığı hâlde kalkmıyorsun, benim de gözüm uykulu ama önümüzde geçecek bir çöl var.’ diyerek onu uyarır ve nasihatlerini sıralamaya başlar.”¹⁹⁷ Sadî'nin hikâyeden çıkardığı ana fikir, ‘Ölüm gelmeden önce gaflet uykusundan uyanma ve ahiret azığını dünyadayken hazırlama’ üzerinedir. Âkif ise, ‘Yol ne kadar zorlu ve sonu gelmez görünürse görünsün bir gayeye ulaşmak için asla azmi elde bırakmamak gerekir.’ şeklinde bir ana fikir beyan eder:

Varmak istersen -diyor Sa'dî- eğer bir maksada,
Tuttuğun yollar tükenmekden muarrâ olsa da;
Şedd-i rahl et, durmayıp git, yolda kalmaktan sakın!
Merd-i sâhib-azm için neymiş uzak, neymiş yakın?¹⁹⁸

“Azim” başlıklı şiirde tercüme edilen ikinci hikâyeye¹⁹⁹, *Bostân*'ın “İhsan” bölümündedir. Oldukça kısa olan bu hikâyeye göre, “Bir baba kervan içinde oğlunu kaybeder. Gördüğü herkese yılmadan, bu benim oğlumdur diyerek koşar ve bir süre sonra oğlunu bulur.”²⁰⁰ Sadî, hikâyesinde, gönül insanlarının kendilerine hakiki bir mürşit bulana kadar, tıpkı evladını

¹⁹⁶ Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s. 24.

¹⁹⁷ Manzumeler için bk. Gulam Hüseyin Yûsufî, *Bûstân-ı Sa'dî/Sa'dî-nâme Tashîh ü Tavzîh*, Tahran 1381, s. 184-185; Sadî-i Şîrâzî, *Bostan (Sâ'dî-nâme)*, çev. Hicabi Kırlangıç, İstanbul 2012, 282-284; Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, haz. Ertuğrul Düzdağ, Ankara 2010, s. 24-26.

¹⁹⁸ Ersoy, age., s. 24.

¹⁹⁹ Ersoy, age., s. 58-59.

²⁰⁰ Yûsufî, age., 94; Sadî-i Şîrâzî, age., 116.

kaybeden bir baba gibi bıkmadan usanmadan herkesin peşine düştüklerini vurgular. Âkif ise buradan hareketle, azmin önemine dikkat çekerek insanın gayretinden hiçbir şeyin kurtulamayacağını dile getirir.

Tercüme hikâyelerin üçüncüsü, *Safahat*'ın dördüncü kitabındaki “Vaiz Kürsüde” adlı uzun manzumede yer alır.²⁰¹ *Bostân*'ın ikinci bölümünde anlatılan hikâyenin özeti şöyledir: “Dervişin biri, gezerken elsiz ayaksız bir tilki görür ve hayvanın hâlimden hayli müteessir olur. ‘Zavallı tilki karnını nasıl doyuracak?’ diye üzülürken iki üç gün boyunca tilkinin zahmetsizce yiyecek bulduğunu görür. Karşılaştığı manzaradan hemen kendince bir hisse çıkaran derviş, ‘Nasıl olsa Allah bu tilkinin bile rızkını veriyor; benimkini de verir, öyleyse çalışmaya gerek yok, dünyadan el etek çekeyim.’ diyerek bir mescitte ibadete koyulur. Kaç gün geçer bilinmez fakat hiçbir yerden azık gelmez. Artık tüm takati tükenmişken gaipten gelen bir ses, tilki gibi başkalarının artığına göz dikmemesini, kalkıp yırtıcı aslan gibi gayrete sarılarak yaşaması gerektiğini söyler ve dervişi rızkının peşine düşmesi konusunda sertçe uyarır.”²⁰² Âkif, yanlış tevekkül anlayışının yerildiği bu anlatıda, diğer çevirilerinde olduğu gibi hikâyenin mefhumuna bağlı kalmak suretiyle olay kurgusunda birtakım küçük değişiklikler yapmıştır.²⁰³ Şairin hikâyeden çıkardığı hisse ise gayet sade ve vecizdir:

Demek: tevekkül eden, önce mutlaka ekecek;

Demek: tevekküle pek sığmıyormuş, anladın a!

Sinek düşer gibi düşmek şunun bunun kabına...²⁰⁴

Âkif'in tercüme tekniğine örnek olması adına aşağıda, “Durmayalım” başlıklı şiirde yer alan ‘Sadî ve kervancının hikâyesi’ nakledilmiştir:

Sa’dî diyor ki: “Bir gece biz kârbân ile

Âheste-seyr iken yolumuz düştü bir çöle.

Sür’atle tayy için o beyâbân-ı vahşeti,

Hep yolcular fedâ ederekistirâhati,

Gitmekteydi. Bir aralık bende meyşe tâb,

Hiç kalmamış ki düşmüşüm artık zebûn-i hâb.

Âvâre bir piyâdeyi bekler mi kâfile?

²⁰¹ Ersoy, age., s. 234-236.

²⁰² Yûsufî, age., 88-89; Sadî-i Şirâzî, age., 104-106.

²⁰³ Söz konusu tercüme üzerine Tunca Kortantamer’in değerlendirmeleri için bk. Tunca Kortantamer, “Mehmet Akif ile Sadî Arasında Muhteva ve Anlatım Tekniği Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi”, s. 232-236.

²⁰⁴ Ersoy, age., s. 235.

Nâçâr şedd-i rahl edecek tâ be-merhale.
Durmuş, diyordu, bir de uyandım ki, sârban:
“Kalk ey zavallı yolcu, uzaklaştı kârân!
Uykum benim de yok değil amma bu deşt-zâr,
Arâmghâh olur mu ki bin türlü korku var?
Ser-menzil-i merâma varır durmayıp giden;
Yoktur necât ümîdi bu çöller geçilmeden.
Heyhât, yolda böyle düşen uyku derdine,
Hep yolcular gider de kalır kendi kendine!”²⁰⁵

1.4. Satıraltı Bostân Tercümeleri

1.4.1. Ankara Üniversitesi DTCF Kütüphanesi Mustafa Con A 690 Numaralı Tercüme

Satır Altı Bostân tercümelerinden biri, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi yazmaları arasında Mustafa Con A 690 koleksiyon numarasıyla kayıtlıdır. 264 varaklık bu nüshanın kim tarafından ve ne zaman tercüme edildiği bilinmemektedir. Mütercim bilindik tercüme yöntemlerinden satır altı tercüme yöntemini kullanarak *Bostân*'ın tamamını mısra mısra -bazı beyitler istisna- çevirmiştir.

1.4.2. Ayasofya Kütüphanesi 3806 Numaralı Tercüme

Sadık Yazar'ın doktora çalışmasında, kısaca bilgi verdiği bu tercüme Ayasofya Ktp. 3806 numarada kayıtlıdır. Mahmûd b. Şeyh Mîrek'in müstensihliğini yaptığı nüshada, kaynak eser mısra mısra tercüme edilerek Türkçeye aktarılmıştır.²⁰⁶

1.5. Mensur Bostân Tercümeleri

1.5.1. Kilisli Rıfat Bilge Tercümesi

Bostân'ın Cumhuriyet döneminde yapılan ilk mensur tercümesidir.²⁰⁷ Kilisli Rıfat, tercümenin başında Sadî'ye ve *Bostân*'ın muhtevasına dair genel bilgiler vermiş ve daha sonra tercümeyle geçmiştir. Eser boyunca serbest bir tercüme yöntemi izleyen mütercim, zaman

---

²⁰⁵ Ersoy, age., s. 24.

²⁰⁶ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, İstanbul Üniversitesi SBE DT, İstanbul 2011, s. 466-467.

²⁰⁷ İlk baskısı 1934 yılında İstanbul'da yapılmıştır.

zaman kendi yorumlarına ve genişletmelere başvurmuştur.²⁰⁸ Bilge'nin bizce dikkat ettiği en önemli husus, metnin akıcılığını sağlamaktır. Bu bağlamda, eseri nazımdan nesre aktarırken söyleyiş güzelliğine özen göstermiş ve metin içi bazı tasarruflarda bulunmuştur. Eser hakkında Hikmet İlaydın'ın "Eser çok acele, âdeta göz ucuyla çevrilmiştir. Bununla beraber halkımızın sevebileceği serbest ve rahat bir dili vardır. Bazı yerlerinde tercümeden çok izahı andıran genişletmelere rastlanır."²⁰⁹ şeklindeki değerlendirmeleri de söylediklerimizle örtüşmektedir.

Hikâyeci ve romancı kimliğiyle tanınan Sadık Yalsızuçanlar, bu çeviriyi esas alarak bir *Bostân* sadeleştirme yapmıştır.²¹⁰ Yazar, bu sadeleştirmede nelere dikkat ettiğini şöyle anlatır: "*Sadî'nin şiirsel fakat gerçekçi anlatımını korumaya çalışarak ve alçı çevirinin estetik yoksunluklarını gidermeye çalışarak yaptık sadeleştirmeyi.*"²¹¹ Metin boyunca şiirselliği önceleyen Yalsızuçanlar, çevirisiyle geniş bir okur kitlesine ulaşmayı hedeflemiştir.

1.5.2. Hikmet İlaydın Tercümesi

Bostân'ın en çok bilinen ve okunan mensur tercümelerindendir. İlaydın, tercümede Sûdî'nin *Bostân* şerhinde kullandığı metni esas almıştır. Mütercim, tercümenin önsözünde, kaynak metnin muhteva ve şekil özellikleri hakkında muhtelif bilgiler vermiş, hikâyelerin genel niteliklerinden, Sadî'nin eserdeki tutumundan ve *Bostân*'ın bazı tercüme ve şerhlerinden bahsetmiştir.

İlaydın, tercüme boyunca kaynak metnin planına sadık kalmış, hemen bütün hikâyelere başlıklar koymuş, mümkün olduğunca akıcı ve anlaşılır bir üslup kullanmıştır. İlaydın'ın *Bostân*'a yaklaşımı, Cumhuriyet döneminde yapılan diğer tercümelere nazaran farklıdır. O, yalnızca kaynak metnin kuru bir tercümesini yapmamış, aynı zamanda günümüz okuyucusunun yabancı olabileceği birtakım özel isimleri, kavram ve terimleri, edebî sanatları, teşbih, iktibas ve telmihleri, eski yaşantıya dair gelenek ve görenekleri, tasavvufî ıstılahları, bazı nüsha farklılıklarını vb. açıklamıştır. Mütercim, eserin sonuna koyduğu, bu bilgileri içeren "Notlar ve Açıklamalar" kısmıyla bir anlamda ansiklopedik *Bostân* sözlüğü meydana getirmiştir.

---

²⁰⁸ Ahmet Kartal, agm., s. 112.

²⁰⁹ Sadî-i Şirâzî, *Bostan*, çev. Hikmet İlaydın, Ankara 1993, s. VIII-IX.

²¹⁰ Sadî-i Şirâzî, *Bostan*, Sad.: Sadık Yalsızuçanlar, İstanbul 2004.

²¹¹ Sadık Yalsızuçanlar, age., s. 18.

1.5.3. Hicabi Kırlangıç Tercümesi

Son yıllarda yapılan önemli *Bostân* tercümelerinden biri, Fars dili ve edebiyatı profesörü Hicabi Kırlangıç'a aittir.²¹² Aynı zamanda *Gülistân*'ı²¹³ da tercüme eden mütercim, *Bostân* gibi klasikleşmiş eserlerin yeni tercümelerinin yapılmasının önemli bir ihtiyaç olduğunu düşündüğü için bu eseri çevirmiştir.

Tercümesine Gulam Hüseyin Yûsufî'nin hazırladığı tenkitli *Bostân* neşrini esas alan Kırlangıç, eserin başından sonuna dek söz konusu neşrin metnine sadık kalmış ve her beyti bir paragrafta tercüme etmiştir. Dolayısıyla bu tercüme, kaynak metne birerbir bağlı kalınarak yapılmış bir tercümedir. Kırlangıç, Hikmet İlaydın'ın tercümesinde de görüldüğü üzere zaman zaman dipnotlar vererek, metinde geçen bazı özel isim ve kavramlara dair kısa açıklamalar yapmıştır.

1.5.4. Azmi Bilgin Tercümesi

Azmi Bilgin bu tercümeyle, N. Hakkı Eroğlu'nun heceyle yazdığı *Bostân* çevirisini esas alarak yapmıştır. "Giriş" kısmında Sadî, Sadî'de tasavvuf ve *Bostân* hakkında açıklamalar yapan Bilgin, tercümede günümüz okuyucusunun anlamakta zorlanmayacağı bir üslup ve sadeliği öncelemiş ve Eroğlu'nun tercümesinde görülen yabancı unsurlardan olabildiğince uzak durmuştur. Bununla birlikte metinde gerekli gördüğü terim ve özel isimler hakkında dipnotlarla açıklayıcı bilgiler vermiştir.²¹⁴

2. Şerhler

2.1. Surûrî (ö. 1562), *Şerh-i Bostân*

Eser, *Bostân*'ın kelime kelime şerhinden oluşmaktadır. Surûrî, şerhini Farsça bir anlatımla²¹⁵ kaleme almasına rağmen zaman zaman bazı kelime ve tabirlerin Türkçesini de vermeyi ihmal etmez. Şarih, çoğu beyti yüzeysel bir şekilde çevirip geçmiştir.

---

²¹² Sadî-i Şirâzî, *Bostan (Sâ'dî-nâme)*, çev. Hicabi Kırlangıç, İstanbul 2012.

²¹³ Sadî-i Şirâzî, *Gülistân*, çev. Hicabi Kırlangıç, İstanbul 2012.

²¹⁴ Sadî-i Şirâzî, *Bostan*, çev. Azmi Bilgin, Ankara 2012.

²¹⁵ Eserin dili hakkında eski biyografik kaynaklarımızda farklı görüşler vardır. Ahmet Kartal, bu görüşleri bir makalesinde sıralar (Ahmet Kartal, agm., s. 116.). Sadık Yazar ise, Surûrî şerhinin Farsça olduğunu, Arapça ve Türkçe diyenlerin bu konuda yanıldığını doktora çalışmasında belirtir (Sadık Yazar, age., s. 467). Biz de hem araştırmacının yararlandığı nüshayı inceleyerek hem de Mehmet Rahmî'nin Surûrî şerhini Farsça olmasından dolayı tekrar şerh ettiğini belirten ifadelerine dayanarak bu şerhin, Farsça olduğunu yinelemek istiyoruz.

2.2. Mehmed Rahmî (ö. 1568), *Tuhfe-i Düstân Şerh-i Bostân*

Farsça bilmeyenlerin Surûrî şerhinden yeterince istifade edemeyeceklerini düşünen Mehmet Rahmî, söz konusu şerhi tercüme etmek suretiyle Türkçe yeni bir şerh ortaya çıkarmıştır. Şârih, eserin dîbâcesinde Surûrî şerhini tercüme etme sebebini şu şekilde açıklar:

“... kitâb-ı mezkûrî merhûm fâzıl Surûrî luğat-i Fârisiyye ile şerh itmiş ise de fe’emmâ ki zebân-ı Fârisîde behresi olmayan şerh-i mezkûrdan fâ’idemend olmayacağı zâhir ü nümâyân olmağla bu ‘abd-i zelîl-i kalîlü’l-bıdâ’adan şerh-i mezkûruñ lisân-ı Türkîye tercümesini ba’z-ı ihvân-ı dîn ve hıllân-ı muhibbîn iltimâs eylemegin حذراً مخالفته وروماً شمول الغائده و المنفعته tercümesine hâmekeş şahîfe-i âgâz olındı.”²¹⁶

Rahmî, bu ifadelerden sonra nasıl bir şerh yöntemi belirlediğini de dile getirir:

“Velîkin Surûrî merhûmuñ dîbâcesinde mu’arref olduğu vech üzre şerh-i mezkûrında kemâl-i iktisâr u ihtisârı ihtiyâr eylediginden sâdece tercüme-i ‘ibâresiyle iktifâ olunmayup karâ’in-i sibâk u siyâk-ı ebyât-ı Bûstân ile hâşıl-ı me’âl-i me’ânî beyân olındı.”²¹⁷

Yukarıdaki cümleden anlaşıldığı üzere Rahmî, Surûrî’nin eserini birebir tercüme etmemiş, zaman zaman bazı hususlara açıklık getirmiş, beyitlerin birbirleriyle uyumlarına dikkat etmiş ve manalarına dair yorumlara yer vermiştir. Surûrî’nin yaptığı gibi kaynak metni kelime kelime değil de beyit beyit şerh etmeyi tercih eden Rahmî’nin, bir önceki cümlede belirtilenlere rağmen, şerhinde herhangi bir ayrıntı ve yoruma girmeyerek doğrudan tercüme ettiği pek çok beyit de vardır.

Aşağıdaki beyit açıklamaları eserden alınmıştır:

یکی عدل تانام نیکو برد   یکی ظلم تا مال گرد آورد

Birisi tarîk-ı ‘adli tıtdı ki eyü ad taşşil için, birisi dahı zulmi tıtdı mâl cem’ itmek için.

یکی عاطفت سیرت خویش کرد   درم داد و تیمار درویش کرد

Biri şefkat ü merhameti ‘âdet idüp fuqarâya inşâf u hüsn-i terbiyye iderdi.

²¹⁶ Mehmed Rahmî, *Tuhfe-i Düstân Şerh-i Bûstân*, Milli Kütüphane Yazmaları, Nu: 06 Mil Yz A 6178, v. 2^b.

²¹⁷ Mehmed Rahmî, age., v. 2^b.

بنا کرد و نان داد و عسکر نواخت   شب از بهر درویش شبخانه ساخت

'Asker için binâlar yapup mekfî ta'yînât virüp oğşayarak 'askeri besledi, dervîş ve fuğarâ için müsâfürhâneler yaptı.

خزاین تهی کرد و پر کرد خیش   چنان کز خلائق به هنگام عیش

Hazîneleri tehî idüp 'askeri çok itdi ve 'askerinüñ keşreti var iken yine ol mertebe vüs'at-ı 'îş üzre tutardı ki gūyâ ol 'asker 'îş ü 'işret için cem' olmışlar idi.²¹⁸

2.3. Sûdî (1598'den sonra), *Şerh-i Bostân*

Bostân'ın bilinen en önemli şerhlerindedir. Sûdî, şerhini Medîne Ömer Efendi'nin isteği üzerine kaleme alarak 1006/1598 senesinde tamamlamıştır. Eserin girişinde, *Bostân*'ı şerh etme sebebini, Ömer Efendi'nin dilinden şöyle anlatır:

“... Türkî ibâret ile şerh eylesin ki müşkilâtı beyân ve mu'dilâtı 'ayân olup 'ibâreti ma'lûm ve isti'mâlâtı mefhûm kânûnı mazbût ve üslûbı merbût vâki' ola tâ kim Fârisî ta'allümüne râğıb olanlar eshel vechle istifâde idüp hayr du'âya bâ'is olasız...”²¹⁹

Sûdî, *Bostân*'la birlikte *Gülistân* ve *Hâfiz Divânı* şerhleriyle kendini bu alanda ispatlamış başarılı bir şarihtir. Şerhlerinin kütüphanelerde bulunan pek çok nüshasından bilinen, değer verilen ve çok okunan bir şarih olduğu anlaşılmaktadır.²²⁰

Şarih, diğer şerhlerinde olduğu üzere *Bostân*'da da beyit usulüne göre klasik bir şerh yapmıştır. Şerh esnasında önce kaynak metindeki beyti verir, ardından bu beyti dilbilgisi kuralları açısından tahlil eder ve son olarak mahsûl-i beyt ifadesi altında beyti Türkçeye aktararak yorumlar.²²¹ Yorumlarda, özellikle beyitlerde ifade edilmek istenen temel, yan ve mecaz anlamları vermek suretiyle metnin anlam katmanlarını okuyucuya açıklar.

Sûdî, Farsçaya hâkimiyeti ve şiir geleneğine vukufiyetinin yanı sıra genel kültürü, ansiklopedik birikimi, *Kur'ân-ı Kerîm* ve hadis literatürü konusundaki bilgisi, devrinin adet ve geleneklerine olan ilgisiyle şerhini kuru bir metin olmaktan kurtarmıştır. Ayrıca metin boyunca

²¹⁸ Mehmed Rahmî, age., v. 34^b.

²¹⁹ Sûdî, *Şerh-i Bostan*, C. 1, İstanbul 1288, s. 1-2.

²²⁰ İbrahim Olgun, “Türkçe Sadi ve Hafız Çevirileri”, *Türk Dili*, S. 322, Ankara 1978, s. 120.

²²¹ Halil İbrahim Okatan, “Sûdî'nin Bostân Şerhinde Uygulanan Şerh Yöntemi ve Eleştirisi”, *Turkish Studies*, C. 8, S. 9, Ankara 2013, s. 1942.

kendinden önce yapılan Şem‘î ve Surûrî şerhlerine yönelttiği reddiye ve eleştirilerle şerh konusundaki iddiasını ortaya koymuştur.

Sûdî'nin şerh yöntemini daha iyi anlayabilmek için eserden seçtiğimiz iki beytin şerhini aşağıya alıyoruz:

سر مدحت پادشاهان نبود   مرا طبع از این نوع خواهان نبود

*Merā bunda benüm dimekdür. Merā tab‘ benüm tab‘um dimektür. Ez ĩn nev‘ mışra‘-ı sĀnĩnũn maźmũnına iřĀretdür. H‘ĀhĀn řĩfat-ı müşebbehedür. H‘Āhĩden dileye kũn ve isteye kũn dimekdür, h‘Āstenden aĥz iden aĥvĀl-i iřtikĀĥdan ĥaberdĀr degũl imiř (Redd-i Surũrĩ). Ser-i medĥet-i pĀdiřĀhĀn lĀmiyyelerdür. Ser bunda sevdĀ vũ heves ma‘nĀsĩnadur. Medĥet mĩmũn kesriyle maşdar-ı mĩmĩdür. Nebũd iki yirde bile degũl idi dimekdür. (Maĥřũl-i Beyt) Benüm tab‘um bu nev‘den řĀlib degũl idi. Ya‘nĩ bu nev‘ nesnelere řĀġĩb degũl idi. HĀřılı pĀdiřĀhlar medĥi sevdĀsı benüm řalbũmde yoĥ idi. ZĩrĀ dervĩřlik bu nesneden ferĀġat iĥtizĀ ider. PĀdiřĀhlar medĥi ise taĥřĩl-i dũnyĀ iĥũndür. Benüm ĥĀlũme ise mũnĀsĩb degũl.*²²²

خدایینی از خیشتن بین مجوی   زمغورور دنیا ره دین مجوی

*Zĩ-maġrũr-ı dũnyĀ lĀmiyye, reh-i dĩn de bũyle. ĤudĀ-bĩn vaşf-ı terkĩbĩ ĤudĀyı ġoricĩ ya‘nĩ Ĥaĥĥa rĩzĀ virĩci dimekdür ve yĀ ĥarf-i maşdar. H‘ĩřten-bĩn de ĥarf-ı terkĩbĩdür kendisini ġoricĩ ya‘nĩ mũtekebbir ũ ĥod-bĩn ma‘nĀsına. (Maĥřũl-i Beyt) DũnyĀsına maġrũr olan ġĀfilden dĩn yolĩnı ve řarĩĥ-ı Ĥaĥĥı isteme. Kendini ġoriciden ĤudĀyı ġoricelik ve Ĥaĥĥa rĩzĀ virmeklik isteme. HĀřılı mũtekebbir ve maġrũrdan dĩne lĀyĩĥ ve ĤudĀ yolına muvĀfiĥ mařlaĥat recĀ eyleme.*²²³

Sûdî şerhinin Türkiye kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır.²²⁴ Bu nüshaların yanında eser, H. 1288’de Matbaa-i Âmire’de iki cilt hâlinde eski harflerle basılmıştır.

2.4. Şem‘î Şemullah (ö. 1602’den sonra), *Şerh-i Bostân*

Eserine besmele, hamdele ve salveyle başlayan Şem‘î, *Bostân*’ı “Lisân-ı Türkî ile şerĥ ü taĥrĩr ve müşkilleri ĥall ü taĥrĩr”²²⁵ olunması amacıyla şerh etmiştir. Şerh boyunca beyitleri

²²² Sûdî, age., 1288, C.1, s. 63.

²²³ Sûdî, age., C. 2, s. 9.

²²⁴ Ozan Yılmaz, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi I*, C. 5, S. 9, 2007, 282.

²²⁵ Şem‘î, *Şerh-i Bostân*, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu.: 43 Va 3058, v. 1^b.

mısra mısra açıklama yoluna giden Şem‘î, Sûdî gibi kaynak metni dilbilgisi, retorik ve belagat kuralları çerçevesinde geniş bir şekilde ele almamıştır. Ama yeri geldikçe bu konulara yüzeysel de olsa değinmeyi ihmal etmemiştir.

Aşağıdaki mısralar, Şem‘î’nin şerh usulüne işaret etmesi açısından eserden alınmıştır:

Ĥikāyet

شبی دود خلق آتشی بر فروختن
Bir gice ĥalkuñ tütüni ya‘nī bed-du‘āsı bir āteşi şu‘lelendürdi.

شنیدم که بغداد نیمی بسوخت
İşitdüm ki Bağdāduñ nişfi yandı.

یکی شکر گفت اندران خاک و دود
Fevrī ol ĥâlde birisi Ĥudāya şükr olsun didi.

که دکان مارا گزندى نبود
Ki bizüm dükānumuza zarar olmadı.

جهانديده ای گفتش ای بوالهوس
Bir cihān-dīde aña itdi ey bü‘l-heves.

تورا خود غم خویشن بود وبس
Saňa ancağ kendü ġamuñ mı oldı ki dükānına zarar irişmedi diyü Allāhu Te‘ālāya şükr eyledüñ. Yā bu қadar Müselmānlara irişen zararadan ötri hīç ġamğīn olmaduñ mı?

پسندی که شهری بسوزد به ناز
Ma‘kūl görür misin ki şehir āteşe yana?

وگرچه سرایت بود برکنار
Egerçi senüñ evüñ kenārda ise de

بجز سنگدل نا کند معده تنگ
Şefқatsizden dağı inşāfsızdan ġayrı bir kimse dağı қаçan mi‘desi dār eyler ya‘nī қарını toyurur та‘ām ile

چو بیند کسان بر شکم بسته سنگ
Çün göre ki sāyir kimseler қарınlarına taş bağlamışlar ya‘nī yememişlerdür.²²⁶

2.5. Hevâyi (ö. 1608), *Şerh-i Bostân*

Kaynakların övgüyle bahsettiği ve *Bostân*’ın yapılmış en iyi şerhi olduğunu vurguladıkları bu eserin şimdiye kadar herhangi bir nüshasına ulaşılamamıştır.²²⁷

²²⁶ Şem‘î, *Şerh-i Bostân*, v. 39^b-40^a.

²²⁷ Ahmet Kartal, agm., s. 117-118.

2.6. Tâhirü'l-Mevlevî (1877-1951), *Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti*

Tâhirü'l-Mevlevî, Sadî'nin Hindistan'daki Sûmenât mabedinde putperestlerle yaşadıklarını anlattığı hikâyeyi şerh ederek *Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti* başlığıyla kitaplaştırmıştır. 1327 tarihinde Asır Matbaasında basılan kitabın tamamı 48 sayfadır.²²⁸ Eserin son sayfalarında şârih, “Eli Baltalı Çocuk” ve “Sa'dî ile Şeyh” başlıkları altında ilki *Bostân*'da, ikincisi *Gülistân*'da bulunan iki hikâyeyi mealen manzum bir şekilde tercüme etmiştir.

Latin harfli metni Esra Çakar tarafından yayımlanan eser²²⁹, Tâhirü'l-Mevlevî'nin metin şerhi konusundaki ilk çalışmasıdır.²³⁰ Şârih, *Bostân*'ın sekizinci bâbında geçen söz konusu macerayı, garip bulduğu ve Sûmenât mabedi hakkında bilgiler içerdiği için şerhe değer görmüştür.²³¹ Klasik şerh usulüne göre hikâyeyi yorumlayan yazar, kaynak metinden her seferde farklı sayıda beyit alarak bunları önce mealen tercüme etmiş ve ardından beyitlerde geçen kelimelerin sözlük anlamlarını tek tek açıklamıştır. Ayrıca bazı kelimelerin telaffuzuna ve dilbilgisi açısından tahliline dair bilgilere de yer vermiştir.

---

²²⁸ Tâhirü'l-Mevlevî, *Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti*, İstanbul 1327.

²²⁹ Esra Çakar, “Tâhirü'l-Mevlevî'nin İlk Metin Şerhi Denemesi: Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti”, *Doğu Araştırmaları*, S. 10/2, İstanbul 2012, s. 47-74.

²³⁰ Atillâ Şentürk, *Tahirü'l-Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, İstanbul ty., s. 108.

²³¹ Tâhirü'l-Mevlevî, age., s. 4.

II. BÖLÜM

ABDÎ, HAYATI VE ESERLERİ

A. Hayatı

Tezkire ve biyografik kaynaklarımızda bir cümleyle dahi olsa kendisinden bahsedilmeyen şahsiyetlere zaman zaman rastlamak mümkündür. Bunlardan biri de eseri üzerine çalıştığımız şair ve mütercim Abdî'dir. 16. yüzyıl şairlerinden olan Abdî, II. Selim'in Manisa şehzadeliği esnasında onun edebî muhitinde yer alır. Hamsesinde bulunan ilk dört mesneviyi şehzade II. Selim'e ithaf eder. Son mesnevisi *Nüzhetnâme*'yi (1577) de Sultan III. Murad'a sunar.

Gerçek şahsiyeti hakkında bilgi sahibi olamadığımız Abdî'nin müellif hattı *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisinin katalog fişinde adı yanlışlıkla Abdurrahman bin Nebi Halife şeklinde kayda geçmiştir. Bu kaydı inceleyen Adnan İnce ise bu adın Abdî'ye değil de, Ubeydî mahlaslı başka bir şaire ait olduğunu ortaya koymuştur.²³²

Abdî'nin nereli olduğu konusunda net bir bilgimiz yoktur. Fakat şairin kanaatimizce Manisalı olma ihtimali oldukça yüksektir. Zira onun ilk dört mesnevisini Şehzade II. Selim'e Manisa'dayken sunması ve mesnevilerinde Manisa'dan övgüyle bahsetmesi bu ihtimale kuvvet vermektedir. Haluk İpekten, II. Selim'in Manisa'ya sancak beyi olmasıyla birlikte daha önce az bir şöhret sahibi olan Manisalı Abdî'nin ilk mesnevisi *Niyaznâme-i Sa'd ü Hüma*'yı (1545) kendisine sunarak caize aldığını söyler.²³³ Bu cümleden de anlaşılacağı Haluk İpekten Abdî'yi doğrudan Manisalı kabul eder.

Edebiyat tarihçileri arasında yalnızca Vasfi Mahir Kocatürk, Abdî'den bahseder. Kocatürk, şairin *Divan*, *Sa'd ü Hüma* ve *Gül ü Nevrûz* adlarında eserlerinin olduğunu fakat bu eserlerle ciddi manada tanınıp şöhret yakalayamadığını sadece devrinin iyi bir şairi olarak kaldığını ifade eder.²³⁴ *Türk Şairleri*'nde Saadeddin Nüzhet Ergun ise Abdî hakkında tezkirelerde en ufak bir kayda dahi rastlamadığını ve onun yalnızca *Niyaznâme-i Sa'd ü Hüma* adlı mesnevisinin elde bulunduğunu belirterek eserden örnek beyitler verir.²³⁵

Bir hamse sahibi olarak Abdî'nin eski biyografik kaynaklarımızda kendine yer bulamayışı oldukça dikkat çekicidir. Taşradan dışarı çıkmayan yerel bir şair hüviyetinde

²³² Adnan İnce, "XVI. Yüzyıl Şairlerinden Abdî ve Eserleri", *Türk Dili*, S. 410, 1986, s. 186-187.

²³³ Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, İstanbul 1996, s. 203.

²³⁴ Vasfi Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 363-365.

²³⁵ Saadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri*, İstanbul 1936, s. 189-191.

algılanmış olması, mesnevilerinin çok fazla nüshasının bulunmayışı, önemli devlet kademelerinde görev almayışı gibi akla gelebilecek birtakım nedenlerden Abdî'nin ilgi görmediği söylenebilir. Bununla beraber mesnevilerini II. Selim'e sunabilecek kadar yakın ve hatta *Cemşid ü Hurşid* de ifade ettiği üzere kendisinin sohbet arkadaşıdır.²³⁶ Ayrıca II. Selim'in hoca Şemseddin Efendi ve kubbe veziri Cafer Paşa'ya *Niyaznâme-i Sa'd ü Hü mâ* da yazdığı methiyeleriyle de şehzadenin çevresiyle yakından alakadar olduğu görülmektedir.

Abdî'nin eserlerini incelediğimizde hayatı, şahsiyeti ve gerçek kimliği hakkında neredeyse hiçbir bilgiye ulaşamıyoruz. Son olarak üzerinde çalıştığımız *Bostân Tercümesi*'nde de şairin kendisiyle ilgili bilgilere yer vermediği görüldü.

B. Eserleri

Abdî'nin bu çalışmadan önce bilinen ve üzerlerine akademik çalışmalar yapılan dört mesnevisi vardı. Bulduğumuz bu *Bostân Tercümesi*'yle birlikte şairin hamse sahibi olduğu ortaya çıkmıştır. Mesnevilerinin dışında da Vasfi Mahir Kocatürk'ün belirttiği fakat henüz bulunamayan bir *Divan*'ı mevcuttur.²³⁷ Yazılış tarihlerine göre hamsede bulunan mesneviler şunlardır:

1. *Niyaznâme-i Sa'd ü Hü mâ* (952/ 1545)

Abdî'nin telif niteliğindeki tek mesnevisi *Niyaznâme-i Sa'd ü Hü mâ* dır. Beşeri aşka dayalı çift kahramanlı bir gönül macerasıdır. 952/1545 tarihinde tamamlanıp Şehzade II. Selim'e sunulan eser hakkında, ilk bilgileri Saadeddin Nüzhet Ergun verir. Ergun'a göre *Sa'd ü Hü mâ* bir aşk macerası olup, sanat bakımından da başarılı bir hikâyedir.²³⁸

Ergun'dan sonra Vasfi Mahir, mesneviyi daha ayrıntılı bir şekilde tanıtır. Ona göre, konusunu Acem edebiyatından alan bu mesnevi, ruh ve şekil bakımından çok derin ve olağanüstü olmamasına rağmen; dil ve üslupça sade ve doğal; nazım tekniği ve vaka kurgusu açısından başarılıdır.²³⁹

Çok da hacimli olmayan mesnevinin tamamı 1075 beyittir. Eser, tevhid, na't, dört halifeye övgü, şefaath manzumesi, sebeb-i te'lif; Şehzade II. Selim'in hocasına, II. Selim'e ve Cafer Paşa'ya methiyeler, matla'-ı dâstân ve hâtîme bölümlerinden müteşekkildir.

²³⁶ Nazan Kuloğlu, *Abdî Cemşid ü Hurşid (İnceleme-Metin)*, Fırat Üniversitesi SBE YLT, Elazığ 1989, s. I-6.

²³⁷ Vasfi Mahir Kocatürk, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1970, s. 362.

²³⁸ Saadeddin Nüzhet Ergun, age., s. 190.

²³⁹ Vasfi Mahir Kocatürk, age., s. 363.

Eserin konu özeti ise şu şekildedir: “İsfahanlı delikanlı Sa’d, bir gün Şiraz’da Âb-ı Murgân adlı mesire alanını gezerken dünyalar güzeli Hümâ’ya âşık olur. Bir zaman sonra Hümâ’ya aşkını açan Sa’d karşılık bulamasa da Hümâ ile beraber eğlenmekle yetinir. Hümâ, Kirman’da bulunan asıl sevgilisi Ferruh’a sadakatte kusur etmemek için Sa’dla seviyeli bir ilişki yürütür. Bir gün Sa’d eğlencenin dozunu kaçırarak Hümâ’ya olduğundan fazla yaklaşıncı Hümâ, derhâl Sa’d’ı kovar. Bunun üzerine Sa’d derin bir tahassüre bürünür. Bu arada Ferruh Kirman’dan gelmiştir. İki sevgili günlerce eğlenirler, fakat Ferruh bir ara içkinin de verdiği sarhoşlukla Hümâ’ya hoş olmayan davranışlarda bulunur. Hümâ, bu hareketlerinden dolayı derhâl Ferruh’tan ayrılır ve Sa’d’a bir mektup yazarak İsfahan’a dönmemesini, tekrar birlikte olabileceklerini belirtir. Bu müjdeyi alan Sa’d, Hümâ’nın yanına gelir ve yaşanan olaylar neticesinde iki âşık evlenir.”

Sa’d ü Hümâ, konusunun özgünlüğünden değerli sayılabilecek bir mesnevi olmasına rağmen, aşk maceralarının anlatıldığı bazı mesnevilere oranla daha durağan olduğu görülür. Entrika unsuruna yeterince yer verilmeyen mesnevîde, okuyucuyu merakla sevk eden tek unsur Sa’d ve Hümâ’nın birlikte olup olamayacağıdır.

Eserin Türkiye kütüphanelerinde iki yazma nüshası mevcuttur. Bunlardan ilki, Manisa Genel Kütüphanesi Nu: 2713’te, ikincisi ise Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Kitaplığı Nu: 836’da kayıtlıdır.

Niyaznâme-i Sa’d ü Hümâ üzerine üç önemli yayın yapılmıştır. Adnan İnce, 1987’de yazdığı makalesinde eserin çeviriyazılı tam metnini yayımlamıştır.²⁴⁰ Yine aynı yıl Gürani Nur tarafından bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır.²⁴¹ Hasan Gültekin ise, Adnan İnce’nin hazırladığı metinden hareketle mesnevi üzerine bir tahlil denemesinde bulunmuştur.²⁴²

2. *Heft Peyker* (957/ 1550)

2006 yılına kadar Abdî’nin *Heft Peyker* adlı bir mesnevisi olduğu bilinmiyordu. Hanzâde Güzelova aynı yıl *Bilig* dergisinde yayımladığı bir makale ile bilim dünyasına

---

²⁴⁰ Adnan İnce, “Abdî’nin Niyaznâme-i Sa’d ü Hümâ’sı”, *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, C. 1, S. 2, 1987, s. 155-206.

²⁴¹ Gürani Nur, *Niyazname-i Sa’d u Huma: A Mathnawi of Abdî*, Boğaziçi Üniversitesi SBE YLT, İstanbul 1987.

²⁴² Hasan Gültekin, “Abdî’nin Niyâznâme-i Sa’d ü Hümâ Mesnevisi”, *Turkish Studies*, C. 7, S. 2, Bahar 2012, s. 557-575.

Abdî'nin *Heft Peyker* tercümesini tanıtmış²⁴³ ve ardından 2008 yılında eserin incelemesiyle birlikte çeviriyazılı metnini doktora tezi olarak hazırlamıştır.²⁴⁴

Güzelova, İrlanda Dublin'de bulunan Chester Beatty Library'nin V. Minorsky tarafından hazırlanan Türkçe yazmalar ve minyatürler kataloğuna²⁴⁵ ek olarak daktilo yazısıyla hazırlanan "The Chester Beatty Library: Supplementary Handlist"ın 12. Sırasında T 505 olarak numaralandırılmış, Lâmi'î adına kayıtlı bulunan *Heft Peyker*'in aslında Abdî'ye ait olduğu yaptığı incelemeler sonucu ortaya çıkarmıştır.²⁴⁶

Dublin'de bulunan bu yegâne nüsha müellif hattı esas alınarak 12 Safer 959/ 8 Şubat 1552'de Abdurrahman bin Latif adlı biri tarafından istinsah edilmiştir. Yazmanın tamamı 168 varak olup, her sayfada ortalama 21 beyit bulunmaktadır.²⁴⁷

Abdî, *Heft Peyker*'e 6 Şevval 956/ 28 Ekim 1549'da başlamış, 7 Muharrem 957/ 26 Ocak 1950'de bitirmiş ve Şehzade II. Selim'e sunmuştur. 6882 beyitlik mesnevi, Nizâmî-i Gencevî'nin (ö. 611/1214?) aynı adlı mesnevisinin tercümesidir. Şair, eserin geneli itibariyle Nizâmî'ye bağlı kalarak birebir tercüme yoluna gitmiştir. Fakat zaman zaman asıl metne tamamıyla sadık kalmadığı, kendinden ekleme ve çıkarmalar yapmak suretiyle kaynak metinden ayrıldığı görülür.

Heft Peyker, konusu itibariyle beşeri serüven/macera hikâyeleri grubuna dâhil edilen mesnevilerdendir. Eserin ana konusunu, Miladi 420-438 yılları arasında saltanat sürmüş İran'ın efsanevi hükümdarlarından Behrâm-ı Gûr'un başından geçen hadiseler oluşturur. İran padişahının yıllar sonra dünyaya gelen erkek çocuğu Behrâm, münecimlerin keşiflerine binaen Arap yarım adasında bulunan Yemen'de büyütülür. Yiğit, çevik ve oldukça kahraman bir çocuk olan Behrâm, bir zaman sonra yaban eşeği avlamakla ün yapar ve kendisine Behrâm-ı Gûr denilmeye başlanır. Babasının huzur içinde yaptırdığı Havernâk köşkünde ömrünü geçiren Behrâm, bir gün köşkün içinde bulunan gizli bir odada yedi ülkenin padişah kızlarının resimlerini ve bu resim halkasının arasında da kendi resminin nakşedildiğini görür. Behrâm resimleri seyrederken bir anda gelecekteki talihi gözleri önüne serilir.

---

²⁴³ Hanzâde Güzelova, "Abdî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevisi: Heft Peyker Tercümesi", *Bilgi*, S. 38, Yaz 2006, s. 35-49.

²⁴⁴ Hanzâde Güzelova, *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*, Hacettepe Üniversitesi SBE DT, Ankara 2008.

²⁴⁵ Vladimir Minorsky, *The Chester Beatty Library A Catalogue of The Turkish Manuscripts and Miniatures*, Hodges Figgis & Co. Ltd, Dublin 1958.

²⁴⁶ Hanzâde Güzelova, agm., s. 36.

²⁴⁷ Yazmanın tüm özellikleri için bk. Hanzâde Güzelova, agt., s. 81-85.

Birtakım mücadelelerden sonra Yemen tahtına geçen Behrâm, Havernâk'da gördüğü yedi güzelle evlenir. Her birine farklı renkte birer saray yaptırır ve haftanın her bir gününü bunlardan birine tahsis eder. Güzeller, Behrâm'a birbirinden farklı yedi hikâyeye anlatırlar. Hikâyelerin sonunda Behrâm, ülke yönetiminde gevşeklik gösteren hayin vezirini öldürerek ülkesini tekrar düzene koyar ardından eğlence hayatından vazgeçer. Yedi güzele yaptırdığı köşklere tapınağa çevirir ve her birini bir âbide teslim eder. Daha sonra bir gün ava çıkan Behrâm, bir yaban eşeğinin peşinden giderek bir mağaraya girer ve bir daha kendisinden haber alınmaz.²⁴⁸

3. *Bostân Tercümesi* (963/ 1556)

Eser hakkında ayrıntılı bilgi üçüncü bölümde verilecektir.

4. *Cemşîd ü Hurşîd* (966/ 1558)

Türk edebiyatında Ahmedî (ö.815/1412-13) ve Cem Sultan'ın (ö. 900/ 1495) eserlerinden sonra elimizde metni bulunan üçüncü *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisi Abdî'ye aittir. Şair, eseri, Şehzade II. Selim'in isteği üzerine yazmaya başlamış ve 996/1558 tarihinde altı ay gibi kısa bir sürede tamamlamıştır:

Çazāya ibtilāyile bu ki_iy şāh
Şurū'a itdi alāka tab' şeş māh (5909)²⁴⁹

Abdî, tamamı 5940 beyit olan mesnevisini ilk *Cemşîd ü Hurşîd* yazarı Selmân-ı Sâvecî'nin (ö. 778/1376) eserinden tercüme etmiştir. Mesnevinin vezni *Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün* dür.

Eser hakkındaki ilk bilgileri bilim dünyasıyla paylaşan Adnan İnce, mesnevinin diğer *Cemşîd ü Hurşîd*'ler gibi telif-tercüme niteliğinde olduğunu vurgulamıştır.²⁵⁰ Abdî, eseri genişleterek tercüme etmiş, hacim bakımından Sâvecî'nin neredeyse iki katı bir metin ortaya koymuştur. Buna rağmen mesnevide, kaynak metinle hemen hemen birebir örtüşen beyitler bulunmaktadır. Aynı şekilde olay örgüsünde de çok büyük bir değişiklik söz konusu değildir.

Cemşîd ü Hurşîd'de değişik nazım şekilleriyle yazılmış 1 besmele manzumesi, 2 tevhid, 1 yaratılış manzumesi, 3 na't, 1 mirâciyye, dört halife övgüsü, sebep-i telif, Şehzade Selim için 12 medhiye, ana hikâyeye, hikâyeden sonra nasihat içerikli beyitler, şem' ile micmerin

²⁴⁸ Özet, Hanzade Gözelova'nın doktora tezinden faydalanılarak verilmiştir: Hanzâde Gözelova, agt., s. 127-136.

²⁴⁹ Nazan Kuloğlu, agt., s. II-367.

²⁵⁰ Adnan İnce, "Cemşîd ü Hurşîd Mesnevîleri", *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, C. 3, S. 2, Elazığ 1989, s. 137.

münazarası, yaşlılık ve gençlik hakkında beyitler, şairin eseri Türkçe yazması üzerine kendisiyle övündüğü beyitler, Şehzade II Selim methiyesi ve hatime yer alır.²⁵¹

Bugün için elimizde mesnevinin müellif hattıyla yazılmış bir nüshası bulunmaktadır. Süleymaniye Kütüphanesi Pertev Paşa 443 numarada kayıtlı bu nüsha üzerine 1989 yılında Elazığ'da Nazan Kuloğlu bir yüksek lisan tezi hazırlamıştır.

5. *Nüzhetnâme/ Gül ü Nevrûz (985/ 1577)*

Hamsenin son mesnevisidir. İran şairi Celâleddin Tabib'in (14. yy.) aynı adlı eserinden tercüme edilerek yazılmıştır. Mesneviyi Çağatay sahasında Lutfî (15. yy.), Anadolu sahasında ise Sâbir Parsâ (ö. 1679-80), Mu'îdî (ö. 1585), Abdî (16. yy.) ve Niğdeli Muhibbî (16. yy.) tercüme etmişlerdir. Bu tercümelemelerden şimdilik yalnızca Mu'îdî'nin metni bulunamamıştır.

Vasfi Mahir Kocatürk, Abdî'nin *Gül ü Nevrûz*'undan bahseden ilk kişidir. Kocatürk'e göre eser, bir İran masalı olup, klasik şiir geleneğine göre tertip edilmiş; dil, üslup, tertip ve şiir bakımından fevkaladelikler göstermeyen İran şairi Hoca yani Hâcû-yı Kirmânî'nin (14. yy) *Gül ü Nevrûz*'undan tercüme edilmiş bir mesnevidir.²⁵² Kocatürk, eserin Hoca'dan tercüme edildiğini söylemesine rağmen Adnan İnce, mesnevinin aslında Celâl Tabîb'in eserinden tercüme olduğunu tespit etmiştir.²⁵³

Mesnevinin asıl adı *Gül ü Nevrûz* olmasına rağmen eserin sonuna doğru yer alan

Görenler didi ahsent sad bâr

Bu *Nüzhetnâme*ye iy nagz-güftâr (2291)²⁵⁴

beytinde mesnevinin asıl adı dışında *Nüzhetnâme* olarak adlandırdığı görülür. Aruzun *Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün* kalıbıyla kaleme aldığı mesneviyi Abdî, 985 yılının Cemaziye'l-Âhir'inde (M. Eylül/Ekim 1577) on iki gün içinde yazarak Cuma günü bitirmiş ve Sultan III. Murad'a sunmuştur. Şair beyit sayısını mesnevide lafzen 2400²⁵⁵ olarak belirtmesine rağmen eserin tek nüshası üzerine yapılan çeviriyazılı metin çalışmalarında Adnan İnce 2298 ve Mehmet Altunmeral 2320 beyit ortaya koymuştur.²⁵⁶

²⁵¹ Adnan İnce, agm., s. 114-116.

²⁵² Vasfi Mahir Kocatürk, age., s. 364-365.

²⁵³ Adnan İnce, "Abdî'nin Gül ü Nevrûz Mesnevisi", *TÜBAR*, S. XXIII, Bahar 2008, s. 51.

²⁵⁴ İnce, agm.

²⁵⁵ İki bin dört yüz ebyât ile ol kâh/ Müzeyyendür bil anı olma küstâh (Adnan İnce, agm., s. 130)

²⁵⁶ Adnan İnce, agm., s. 129; Mehmet Altunmeral, *Abdî'nin Gül ü Nevrûz'u (İnceleme-Metin)*, Celal Bayar Üniversitesi SBE YLT, Manisa 2011.

Gül ü Nevrûz mürettep bir mesnevidir. Klasik mesnevi geleneğinde bulunması gereken belli başlı hemen her bölüm mesnevide yer alır. Eserin adının zikredildiği bir hasb-i hâlle başlayan eserde sırasıyla, tevhid, peygamberlere övgü, Hz. Peygamber'e (SAV) na't, dört halifeye methiye, münacat, sebep-i telif, Sultan III. Murad'a övgü, ana hikâye, hatime ve eserin beyit sayısının belirtildiği hasb-i hâl bölümleri vardır.

Gül ü Nevrûz çift kahramanlı beşeri aşk maceralarındandır. Eserin hikâye özeti kısaca şu şekildedir: Nevşad ülkesinin padişahı Ferruh'un oğlu Nevrûz ile Ferhar sultanı Müşgin Şah'ın kızı Gül birbirine âşık olurlar. Ferharlı Bülbül'ün aracılık yaptığı bu aşka Gül'ün annesi Susen karşı çıkar. Buna rağmen âşıklar birliktelik için ant içerler. Fakat Ferhar Sultan'ı Gül'ü zorla Çin hakanına verir. Bunun üzerine Nevrûz, Gül'ü gelin alayından kaçıır. Gül'ün kervanda olmadığını öğrenen Çin Hakanı kahrından ölür. Nevrûz ve Gül ise bindikleri gemi batınca tekrar ayrı düşerler. Gül'ü Aden'li bir inci avcısı, Nevrûz'u da Yemenli bir balıkçı bulur. İnci avcısı Gül'ü Aden Sultanına verir, Yemenli balıkçı da Nevrûz'u Yemen vezirine satar. Daha sonra Yemen veziri bu yiğit adamı sultanına hediye eder. Öteden beri aralarında anlaşmazlık bulunan Aden ve Yemen bir ara muharebeye girişirler. Fakat iki sevgilinin savaş meydanında birbirleriyle karşılaşmaları sonucu savaşa son verilir ve böylece âşıklar kavuşurlar.

Mesnevinin müellif hattı olan tek yazma nüshası Manisa Genel İl Halk Kütüphanesi yazmaları arasında 2714 numarada kayıtlıdır. 80 varaklık bu nüsha talik hatla yazılmış olup her bir sayfada 15 satır vardır.

III. BÖLÜM

ABDÎ'NİN BOSTÂN TERCÜMESİ

A. ESERİN TANITILMASI

1. Adı

Elimizdeki müellif nüshasında Abdî'nin tercümesine özel bir ad koymadığı görülüyor.²⁵⁷ Zaten tercüme eserlerin genelinde böyle bir uygulama söz konusudur. Dolayısıyla mütercim bu durumu gözeterek tercihini ad belirtmemekten yana kullanmış olma ihtimali yüksektir.

2. Türü

Eser, genel hatlarıyla dinî, ahlaki ve didaktik öğretilerin hikâyeler ve hikmetli sözler vasıtasıyla anlatıldığı bir nasihatnâmedir. Tercüme boyunca genellikle hikâyelerin giriş ve bitiş kısımlarında yer alan beyitlerde, anlatılanların birer nush, pend ve nasihat olduğuna dair ifadeler dile getirilir. Tercümede bulunan, “*Nasihât, cihanın baş tacıdır; içinde garaz taşımadığında hastalıkları def eden acı bir şerbettir. Nasihat tutanlar için çok faydalar ve kurtuluş vardır.*” mealindeki pek çok beyit, *Bostân*'ın türünü açıklar niteliktedir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Naşîhat-pezîrân bulurlar felâh
Cihân içre iy şâh-ı nuşret-salâh (524)

Olur nuş u pend ü teraḥḥum hemân
Te‘âlîm-i a‘mâl iy kâr-dân (687)

Kelâm oldı bunda naşîhat-şî‘âr
Daḥı hem ḥikâyet duruban i yâr (1114)

Sen ol va‘zla mutte‘iz iy püser
Naşîhat cihân içredür tâc-ı ser (1428)

Naşîhat ki onda_olmaya bil ğarâz
Odur şerbet-i telḥ-i def‘-i marâz (1444)

²⁵⁷ Sa‘dî de mesnevisine özel bir ad koymamıştır. Fakat bazı nüshalarda Sa‘dînâme tabiri geçtiği belirtilmektedir. Eserin *Bostân* ismiyle anılır olması *Gülistân* tamamlandıktan sonra başlamıştır. Bazı araştırmacılar, *Bostân* adının özellikle *Gülistân*'ı anlamca tamamlayan bir tabir olmasından dolayı kullanılmış olabileceğini dile getirir. (Gulam Hüseyin Yûsufî, *Bûstân-ı Sa‘dî/Sa‘dînâme Tashîh ü Tavzîh*, Tahran 1381, s. 15; Adnan Karaismailoğlu, “Bostân”, *TDVİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 307-308.)

On bâba ayrılan *Bostân*'da her bölüm, konuyla ilgili çoğu mevize tarzı salt öğüt içeren didaktik beyitlerle başlar. Daha sonra birbirini takip eden ders verici, remiz ve nüktelerle dolu kısa hikâyelerle ilgili konu işlenir. Bu hikâyelerin çoğu ahlaki, bir kısmı ise dinîdir. Bu sebeple eser, dinî-ahlaki-didaktik nasihatnâmeler arasında anılmaktadır.

3. Yazılış Sebebi

Abdî, *Bostân*'ı tercüme etme sebebi olarak, Sadî'nin söylediklerinden farklı şeyler anlatmaz. Tercümenin “Bâ'îş-i Tanzîm-i Īn 'İkd-ı Le'ālî” başlıklı bölümünde bu macera *Bostân*'dan küçük değişikliklerle aynen nakledilir. Anlatıya göre Abdî, uzun süren seyahatlerden sonra halkı güzel, havası şirin, Şam'da ve Rum'da eşine rastlamadığı şehri Manisa'ya dönmeye karar verir. Tabii bu kadar diyar görmüş biri olarak dostlarına eli boş dönmenin münasip olmayacağını da düşünür. Mısır'a gidenlerin ellerinde şekerlerle geri döndüklerini hatırlayarak, onlara hediye edecek tatlı bir şeyler arar. En sonunda elinde şeker olmadığını ama şekerden çok daha tatlı sözler bulunduğunu; hayalinde pek çok nükte ve rumuzun biriktiğini; sinesinin hayli yanıp yakıldığını düşünür ve dostlarına kâğıt üstüne işlenmiş tatlı sözlerden oluşan bu on kapılı kitabı yazarak hediye eder:

Ne_ola dōstāna_armağanum hemīn
Bu deñlü zamān oldı gitdüm ğamīn

Bu deñlü besātīn seyrān idüp
Bu deñlü riyāz içre cevlān idüp

Tehī-dest yārāna gitmek muħāl
Gidince ne_olur bilmezem ħāl ü ħāl

Ne ğüne_eyleyem ħāl ihvānla
Nice ħurd u ħ'āb ola ħullānla

Diyü fikr kıldum ben-i müstemend
N'olaydı getürüpdüm onlara ħand

İdüp ħayl-i efkār-ı nā-sāzgār
İrişdi buña fikrüm āħir i yār

Ĥayālümde vardur nikāt [u] rumūz
Derūnumda var ħaylice sāz u sūz

Benüm gerçi destümde yok ħand-ı ter
Velī sözlerüm ħanddan ħübter

Degül ħand-ı ter bil mükerrer durur

Ki annād-1 dehr aña cānın virür

Siz itmeñ taayyül ki iftār ola
Velī kāğıd üstinde der-kār ola

utup hinduvān şofa-i ‘āca şaf
Şeker şerbetini şunar her araf

Ne şerbet muayyab mūmessek hemīn
Onı içmez insān meger hūr-1 ‘īn

Çün oldı bu aşr-1 sa‘ādet tamām
On itdüm anuñ bābını ve’s-selām (264-276)

4. Sunulduğı Kişi ve Yer

Aşağıdaki beyitlerde ifade edildiğı üzere eser, Manisa’da kaleme alınmıştır:

Bu gülzār-1 ğarrāy bustān hemāl
Olur Mağnīsā içre iy nīk-fāl (7013)

...

Bu-sān şehir-i ğarrāda bu bāğ-1 nāz
Olur şīve vü nāzla dil-nevāz (7018)

Tercüme, Kanuni Sultan Süleyman’ın oğlu Şehzade II. Selim’e sunulmuştur. Şehzade için yazılan ilk uzun manzumede Abdī’nin söylediğı şu beyitlerden tercümenin II. Selim’in emriyle yazdığı hükmü ıkartılabilir:

Ki emriyle bu arz-1 ğarrāya zīb
Virüpdür ol üftāde-i bī-naşīb

Bu-sān hacle-i nāza bu nev-‘arūs
Şeh izniyle oldı sezā ile būs

Bu dildār-1 pür-şīve-i nāzenīn
Yatur perde-i nāz içinde hemīn

Anuñ perdesin ‘Abdī-yi derdnāk
Hidīv emri-y-ile ‘aceb ıldı āk

Ümīd bu mabül-i sulān ola
Enīs-i şehen-şāh-1 devrān ola (411-415)

Yine tercümenin “atm-i Kitāb” bahsinde Abdī, II. Selim’in emriyle yazmaya başladığı bu kitabın onun kabulüyle son bulacağını ifade eder:

Ki emriyle_olupdur buña ibtidā
Recāvār abūlyla_ola intihā (7046)

5. Yazılış Tarihi

Abdî, mesnevinin farklı yerlerinde lafzen ve manen tarihler düşürmüştür. Bunlardan ilki, eserin 963 tarihinin Rebi‘ü’l-Evvel ayında yazıldığını lafzen belirten şu beyitlerdir:

Mübârek zamân mâh-ı ferhunde-fâl
Rebî‘ evvel olmuşdı târîh kâl

Çokuz yüzle altmış üçi intizâm
Nebî hicretinden bulalı tamâm

Bu silk-i nüzûma sülûki hemân
Bu târîh-i dil-keşe kıldı revân (283-285)

“Hatm-i Kitâb” bölümünde ise mesnevinin yazılış tarihi ve yazılma süresine dair ayrıntılar dile getirilir:

Tamâm oldu bu bâğ-ı cennet kazâ
Hezârân tarâyifle vaqt-i ‘işâ

Olup bîst rûz u şeb-ile tamâm
Ta‘alluğ zamânına iy nîk-nâm

Rebî‘eyn âhîr rebî‘ ibtidâ
Olup bulmuş-ıdı bu bâğ intihâ

Ol âhîr dağı ‘aşr-ı şânî idi
Tebeddülde seb‘ü’l-meşânî idi (7023-7026)

Bu beyitlere göre gece gündüz 20 gün yazımı süren mesnevi Rebi‘ü’l-Evvel’in ikinci onunda bulunan bir günün ikindi vaktinde tamamlanmıştır.

Tamâmını hâtifden itdi niyâz
“**Didi bitdi büstân**” târîh yaz (7036)

beytindeki turnak içinde gösterilen ifade ise eserin bitişine ebced hesabıyla düşürülmüş manen tarihtir. Bunlardan başka Abdî, Farsça bir tarih kıtası da kaleme almıştır:

Der-Târîh-i Terkîb-nümâ-yı Zibâ
Be-resm-i hazret-i Sulţân Selîm-i ‘âlî-şân
Ki ‘ahd-i salţanateş bād-ı muttaşıl be-dâm
Şod ĩn rebî‘-i bedî‘ü’l-beyân-ı ma‘nîdâr
Sene şelâse vü sittîn ü tis‘a mi’e tamâm (7107-7108)

Tüm bu bilgilerden hareketle eserin Rebi‘ü’l-Evvel 963/Şubat 1556 tarihinde yazıldığı sonucuna ulaşırız.

6. Beyit Sayısı

Abdî, mesnevisinin beyit sayısını eserin sonuna koyduğu Farsça rübailerin birinde 7200 olarak belirtir:

Rubā'ī-i 'Ālī

Şod buyūti-i īn serāy-ı dil-güşā
Heft hezār u hem dü şad iy dil-rübā
Kişt-i her beyteş 'aceb ma'mūr iy yār
Nīst şānī der-cihān-ı bī-beķā

(7111-7112)

Fakat elimizdeki müellif nüshasında, toplam 7118 beyit bulunmaktadır. Aradaki 82 beyitlik farkın neden kaynaklandığına dair herhangi bir somut bilgiye sahip değiliz.

B. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

1. Tertibi

Abdî tercümesini kaynak metnin ana planına bağlı kalarak tertip etmiştir. Asıl konunun işlendiği bölümlerin bâb usulüne göre düzenlendiği *Bostân*, yine bâblara göre tercüme edilmiştir. Giriş, ana konu ve hatime bölümlerinden oluşan mürettep mesnevi düzenine tercümede de uyulmuştur. Girişte, sırasıyla tevhid, Cenâb-ı Hakka yakarış, Hz. Peygamber'e na't, dört halifeye övgü, kitabın tanzim ediliş sebebi, II. Selim ve III. Murad övgüsüne dair iki manzume bulunur. Asıl konunun işlendiği bölümlere dair tertip şeması ise tercümenin "Bâ'is-i Tanzīm-i Īn 'İkd-ı Le'ālī" başlıklı kısmında şu beyitlerle dile getirilir:

Çün oldı bu kaçır-ı sa'âdet tamām
On itdüm anuñ bābını ve's-selām

Biri bāb-ı 'adl-ile tedbīr ü rāy
Hudā-ters ü hem pās-ı halk-ı Hudāy

İkincisine bāb-ı ihsān hemān
Kodum nām ben iy sa'âdet-nişān

Üçüncüsü 'ışk oldı bābuñ hemīn
Nice 'ışk 'uşşāka eyler kemīn

Tevāzu' durur dördi pencüm rızā
Dağı_ altıncı merd-i kanā'at-sezā

Yedinciyedür terbiyet bil esās
Sekizinciye şükr ile_ oldı libās

Bostân'ın hatime kısmı, mürettep mesnevilerden farklı olarak ana konunun işlendiği bâblar arasında zikredilir. Onuncu bâbda yer alan hikâyelerden dolayı eserin münacat ve hatime bölümünün ayrı bir bâb olarak adlandırıldığı kanaatindeyiz. Hatime kısmının sonunda ise Farsça yazılmış tarih kıtası, üç rûbai, mesnevinin hangi vezinde ve bahirde yazıldığını ifade eden bir kıta bulunur. Tercümenin ana şeması, şu şekilde gösterilebilir:

BOSTÂN TERCÜMESİ'NİN GENEL TERTİP ŞEMASI			
Bölüm	İşlenen Konular	Geçtiği Beyitler	Beyit Sayısı
Giriş	Tevhîd, Yakarış, Na't, Dört Halifeye Övgü, Eserin Tertip Edilme Sebebi, Padişah Övgüsü	1-505	505
Ana Konu	1. Bâb: Adalet, İnsaf ve Tedbir	506-2199	1694
	2. Bâb: İhsân	2200-3145	946
	3. Bâb: Aşk, Sadakat ve Muhabbet	3146-3785	640
	4. Bâb: Tevâzu	3786-4602	817
	5. Bâb: Rıza ve Tevekkül	4603-4935	333
	6. Bâb: Kanaat	4936-5192	257
	7. Bâb: Terbiyet	5193-5855	663
	8. Bâb: Şükür	5856-6273	418
	9. Bâb: Tövbe	6274-6779	506
	10. Bâb: Münacat ve Hatm-i Kitab	6780-7106	327
Sonuç	Münacat, Hatime (Eserin yazılış tarihi, yeri, padişah ve müellif övgüsü)	6780-7106	327
	Farsça Tarih Kıt'ası, Dört Rübâi ve Kitabın Vezni	7107-7118	12

Tablo 1

Bostân tercümesindeki bâblarda konu başlıkları umumiyetle “hikâyet ve güftâr” kelimeleriyle; bir kaç yerde de “rivâyet, efsâne, kelâm ve mesel” ifadeleriyle başlar. Bu başlıklar, sayfa kenarlarına kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ayrıca tercümede, her konu ve hikâye başlığının altında o bölümü özetleyen –bazıları istisna- sürhle yazılmış Farsça ya da Türkçe bir beyit bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloda, tercümede yer alan bütün bölüm, konu, hikâye başlıkları ve hikâyelerin içeriğini özetleyen beyitler; beyit numara ve adetleriyle birlikte

gösterilmiştir. Ayrıca eserde olup da başlığı konulmamış hikâyelere de parantez içerisinde kaynak metinle ilişkilendirilerek başlık eklenmiştir.

BÖLÜM VE HİKÂYE BAŞLIKLARI	İÇERİKLE İLGİLİ BEYİTLER	Beyit Numarası	Beyit Sayısı
TEVHİD		1-505	505
Nazm Der-Tevhîd-i Zü'l-Celâli Te'âlâ Şānuhu 'Anî'l-Emsâli Ve'l-Ahvâl	Buved in kitâb-ı dil-ārâ-makâl Be-esbât-ı tevhîd-i ân Zü'l-Celâl	1-92	92
Der-Senâ-yı Hudâ-yı Pür-'Aṭâ	Ber in 'arşa-i 'âc-i hindü-yı sâc Koned şad hezârân şenâhâ-yı hâc	93-150	58
NA'T			
Der-Na't-ı 'İlmü'l-Hüdâ vü Sirâcü'd-Dücâ	Derincâ buved na't-ı sulṭân-ı dîn Ne sulṭân bil Hâtemü'l-Mürselîn	151-220	70
DÖRT HALİFEYE ÖVGÜ			
Der-Menâkıb-ı Umenâ-yı Şer'	Be-şeh-i şerî'at şenâdîd çâr Şodend est be-haḡ-ı Hudâ çâr yâr	221-244	24
KİTABIN TANZİM SEBEBİ			
Bâ'iş-i Tanzîm-i İn 'İkd-ı Le'âlî	Buved mücib-i zeyn in nev-'arūs Der-eyvân-ı sulṭân dilâ hâk-būs	245-317	73
PADİŞAHA ÖVGÜ			
Der-Medâyiḡ-i Bâḡ-ı Zamânî? vü Râḡ-ı Kâmrânî	Be-medḡ-i şehen-şâh-ı rüy-ı zemîn Buved in makâlât-ı ḡarrâ çünîn	318-415	98
Der-Veşâyiḡ-i Nev-Bâve-i Salṭanat	Der in bâḡ-ı şâhî Hudâ-yı te'al Be-ḡudret nişâned hümâyün-nihâl	416-505	90
BİRİNCİ BÂB: ADALET VE TEDBİR		506-2199	1694
Bâb-ı Evvel Der-'Adl u İnşâf [u] Tedbîr-i Kişver-sitân-ı 'Ale'l-İntişâf			
Hikâyet-i İnşâf-şî'âr u İntişâf-dişâr	Be-ṭarz-ı 'adâlet hikâyet hemân 'Aceb naḡz goftend-i güyendegân	506-526	21
Kelâm-ı Naşâyiḡ-şî'âr-ı Hürmüz Nüşîn-revân Der-Evâhîr-i Salṭanat-ı Ân	Be-Hürmüz dehed pend-i Nüşîn-revân Vü mî goft nuşhem be-kün pend-i cân	527-551	25
Hikâyet-i Husrev ü Şîrûye Be-Ṭarîḡ-ı 'Adl u Dâd Bâ-İnşâf	Çü Husrevle Şîrûye pendin hemân Didi bunda bir 'arif-i nükte-dân	552-588	37
Hikâyet Der-Ma'nâ-yı Sâbîḡ Ber-Nehc-i Fâyiḡ u Lâyiḡ	Bu ma'nâda bir hoş hikâyet ḡarîf Güzel söyledî güş idüñ iy zarîf	589-611	23
Der-Nevâht-ı Huddâm-ı Dil-Güdâz Ya'nî Şâbûr-ı Siḡr-sâz	Ḳadîmî ḡuluña şehâ dil-nevâz Olup virgil oña niçe berg ü sâz	612-688	77
Hikâyet-i Tedbîrât-ı Mülük ve Te'hîrât-ı Şâhib-Sülük	Riyâset siyâsetle olur hem-'inân Velî it siyâsetde te'hîr-hân	689-826	138
Hikâyet-i Destür Bâ-Pâdişâh-ı 'Âlî-Câh-ı Pür-Sürür	Vezîr-ile sulṭân için bir kelâm Dinildi bu ortada iy nîk-nâm	827-899	73
Hikâyet-i Kelimât-ı Nükte-âmîz-i Naḡz Der-Ma'nâ-yı Sâbîḡ-ı Pür-Maḡz	İder ma'nî-i sâbîḡ üzre hemân Kelâm-ı dil-ārâyı ol nükte-dân	900-926	27
Der-Ma'nâ-yı Merḡamet ü Şefâ'at Ber-Üftâdegân-ı Ra'yyet	Re'âyâya şefḡatdedür bu kelâm Berâyâ umar merḡamet iy hümâm	927-954	28
Rivâyet Der-Ma'nâ-yı Sâbîḡ ve Feḡvâ-yı Lâyiḡ u Fâyiḡ	Be-ma'nî-i sâbîḡ hikâyet çünîn Hemî goft-i güyende-i dür-bîn	955-963	9
Hikâyet Der-Şinâhten-i Döst Ez-Düşmen-i Bed-Kîş-i Pür-Pöst	Şevad in hikâyet hümâyün-şî'âr Pey-i düşmen ez-döst geşt âşikâr	964-986	23

Fāyide-i Pür-Āyide Ki Nāz Est Ber-Rü'yetbān-ı Māyide	Huşūşā bu efsāne-i dil-nevāz Re'āyā ile şāh için oldı sāz	987-997	11
Efsāne-i Pür-Fesāne Ber-Ma'nā-yı Sābık-Nişān	Şevēd īn hikāyet-i muṭarrāz hemān Be-ma'nā-yı sābık eyā kām-rān	998-1014	16
Güftār Der-Şefā'at-i Hüsrevān-ı Ters-Zebān Ber-Berāyā-yı Miskinān	Ki mantūk-ı īn nazm-ı şefkat hemān Mülük-ı mevāzī ber-üftādegān	1015-1057	43
Güftār-ı Letāyif-Şi'ār-ı Mizāhat-Dişār	Mizāh-ıla başt oldı emsāl-i ḍarb Bu tertīb-i garrāda sen itme kerb	1058-1075	18
Laṭife-i Pür-Misāl Der-Ẓımn-ı Hikāyet-i Hemāl	Letāyif ṭarīkıyla bir hoş-ḥaber Dinildi bu ešnāda iy nık-fer	1076-1113	38
Güftār-ı Naşāyih ve Hikāyet-i Dervīş-i Şālih	Kelām oldı bunda naşihat-şi'ār Daḥı hem hikāyet duruban i yār	1114-1146	32
Der-Nigāh Dāšten-i Hātır-ı Dervīş-i Dil-rīş	Naẓar eylemek oldı dervīşe kār Bu nazm içre iy ḥusrev-i Cem-vaḳār	1147-1168	22
Güftār Der-Raḥmet Ber-Nā-Tevān Ez-Cānib-i Pādīşāh-ı 'Ālī-Nişān	Ne hāl üzredür bil şehā nā-tevān Görüp hālin itgil anı şādmān	1169-1199	31
Hikāyet-i Sāl-i Āteşnāk Der-Bağdād u Fırat-ı Süznāk	Pür āteş çü Bağdād der-ḳaḫt-sāl 'Aceb geşt iy şāh-ı ferḥunde-fāl	1200-1222	23
Hikāyet-i Semerāt-ı Zālīm ü 'Ādil ve 'Avākıb-ı İşān-ı Hāyil	Bu maẓmūn iy merd-i 'ālī-nişān Ki zulm-ile 'adle olur bil nişān	1223-1246	24
Hikāyet-i Birāderān-ı Ādil ü Zulmkār ve 'Ākıbet-ı İşān-ı Nā-Hemvār	Hikāyet bu iki birāder hemān Olur zulm ü 'adl-ile dehre nişān	1247-1278	32
Hikāyet-i Kūdek-i Nāmdār-ı Kām-şikār	Hikāyet çünin ü Rivāyet çünin Ki yeg kūdek-i nağz-kerde hemin	1279-1314	36
Hikāyet-i Nükte-āmīz-i Sābık	Çü mefhūm-ı īn nazm-ı ra'nā hemān Be-feḥvā-yı sābık şevēd bī-gümān	1315-1328	14
Güftār Der-Evşāf-ı Evḳāt-ı Derāvīş-i Şāf	Der īn nazm-ı evḳāt-ı dervīş-i pāk Ki cehteş?-i kerde end sefih-i çāk	1329-1342	14
Hikāyet-i 'Ābid-i Pür-Sāmān Bā-Kelle-i Üstüh'ān	Derincā hikāyāt-ı 'ābid hemān Diğer remz hem kelle-i üstüh'ān	1343-1351	9
Güftār-ı Nīkuvān u Bedān ve Fercām-ı İşān	Nikū-kār u bed-kār u fercām-ı ān Derincā be-güyend-i hoş 'ārifān	1352-1365	14
Hikāyet-i Serheng-i Bī-Ferheng	Hikāyāt-ı serheng-i merdüm-gezāy Koned nağz siyāset-i reh-nümāy	1366-1389	24
Hikāyet-i Haccāc-ı Zālīm Bā-Ġarīb-i Haḳ-Gūy-ı Muṭā'	Hikāyāt-ı Haccāc bā-ḥaḳ-şinās 'Aceb gofte būd est īn pür-sipās	1390-1425	36
Hikāyet-i Lāyık Der-Ma'nā-yı Sābık	Şod efsāne-i īn dil-ārā-nişān Be-ma'nā-yı sābık bedī' iş-beyān	1426-1438	13
Güftār Der-Nevāziş-i Sulṭān Bā-Re'āyī-i Bī-Ḥānumān	Mihā kün kerem der-ra'ıyyet-nevāz Ri'āyet eger ḥ'āhī ez bī-niyāz	1439-1444	6
Rivāyet-i Mā-Mezā Rehīn-i Īn Kelām-ı Beyzā	Çü maẓmūn-ı sābık buved īn rumūz Ber īn nehc-i fermūd-ı şāhib-künūz	1445-1485	41
Hikāyet-i Der-Mülk-i Dünyā-yı Bī-Beḳā	Buved īn hikāyet Sikender-şi'ār Der-aḥvāl-i dünyā eyā kām-kār	1486-1500	15
Güftār Der-Mülk ü Devlet Ki Beḳāyī Ne-Dāred	Bu güftār mülkūn beḳası hemin Olur şanma devletle iy kām-bīn	1501-1513	13
Güftār-ı Letāfet-Şi'ār-ı İntikāl-i Memleket-i Rūzgār	Buved intikāl-i memālik hemin Zi-maẓmūn-ı īn ḳışsa-i nāzenin	1514-1535	22
Hikāyet Be-Mefhūm-ı Mā-Mezā Der-Evşāf-ı Ḳal'a-ı Asumān	Be-mefhūm-ı māzī buved īn maḳāl Çünin fehm gerd est aşḫāb-ı hāl	1536-1561	26
Ber-Eṭvār-ı Sālif-i Īn Ṭarz-ı Hālif	Şod efsāne-i īn zerāfet-dişār Ber evzā'-ı sābık buved şivedār	1562-1566	5

Ĥikāyet-i Pür-Beyān Der-‘Ahd-i Kızıl Arslān	Ĥikāyet çünīn est Kızıl Arslān Be-merd-i becāyiş-i pür-kām-rān	1567-1593	27
Ĥikāyet Der-Evzā‘-ı Keykubād	Buved īn Ĥikāyet-i pey Keykubād Nüvişte_est iy Ĥusrev-i Cem-nihād	1594-1618	25
Ĥikāyet-i Sultān-ı Ĝūr Bā-Rüstāyī-i Pür-Küsūr	Şevēd īn rivāyet yekī pādīşāh Ki bā-rüstāyī buved dād-Ĥvāh	1619-1721	103
Ĥikāyet-i Me‘mūn Bā-Kenīzek-i Dil-rübā Der-Bister-i Nāz Sad Hezār Şīve-nümā Şıfat-ı zūlf-i dil-āvīz Şıfat-ı Ĥüsn-i nūr-engīz Şıfat-ı ebruvān-nigār Şıfat-ı çeşm-i mekkār u ĝaddār Şıfat-ı bīnī-i nesteren-esmā Şıfat-ı ruĤsār-ı kamer-sā Şıfat-ı ĝuş-ı gül-fām-ı pür-endām-ı tām Şıfat-ı dehān-ı mā-lā-kelām Şıfat-ı dendān u dehān-ı şekker-feşān Şıfat-ı zebān-ı āb-ı revān Şıfat-ı zenaĤdān-ı sīb-āyīn Şıfat-ı gerden-i sīmīn Şıfat-ı dūş-ı leĤāfet-sürüş Şıfat-ı bāzū-yı kerāmet-cüş Şıfat-ı sā‘id ü dest-i Ĥabīb Şıfat-ı engüş-t-i yār-ı lebīb Şıfat-ı sīne-i sīmīn-i şīve-nümā Şıfat-ı pehlū-yı laĤīf-i yār-ı dil-ĝüşā Şıfat-ı şikem-i dildār-ı kıyāmet Şıfat-ı nāf-ı müşkīn-i āhū-miknet Şıfat-ı miyān-ı zer-ĤalĤāl-i nīkū-Ĥışāl Şıfat-ı bālā-yı nihāl-hemāl	Ĥikāyet be-vaşf-ı ser-ā-pā kenīz Diĝer irtibāt-ı şehen-şāh nīz	1722-1858	137
Ĥikāyet-i Dervīş-i Şādīk-ı Pāk-bāz ve Pādīşāh-ı ‘Ādil-i Ra‘iyyet-Nevāz	Ĥikāyet-i dervīş-i şādīkla şāh Bu ortada zīkr oldı iy nīk-Ĥvāh	1859-1896	38
Ĥikāyet-i Zūr-āzmāy-ı Teng-dil-i Bī-Nevā Der-Teng-nāy-ı Bilā-Rüsvā	Bu mażmūn olur bil ki zūr-āzmāy Ki dil-tenglikle olur bī-nidāy	1897-1939	43
Ĝüftār-ı Ĝarra-Dişār Der-Ĥāmüş u Māyide-i Ān	Ki Ĥāmüşlıkla n’olur fāyide Gelür şimdi ortaya ĝör māyide	1940-1971	32
Ĝüftār Ender-Rāy-ı Ĥıdivān-ı Memālik-sitān ve Tedbīr-i Memālik ü Ra‘iyyet-i Re‘āyā-yı İşān	Bu ĝüftār efkār-ı şāhān-ı dīn Ki tedbīr ü mülk ü ra‘iyyet hemīn	1972-2034	63
Ĝüftār Ender-Nevāziş-i Dil-āverān ve Sītāyiş-i Leşkerbān	Bu ĝüftār olur bil ki ‘asker-nevāz Mühimmāt-ı şāhān durur eyle sāz	2035-2050	16
Ĝüftār Ender-Dilīrān-ı Pür-Dilān ve TaĤviyet-i Merdān-ı Ĝürdān	Bu mażmūn dilīrān-ı merdānkār DaĤı taĤviyetdür sipāha i yār	2051-2070	20
Kelām Der-Ma‘nā-yı Sābīk Ber-Nehc-i Fāyīk [ü] Lāyīk	Olur bil ki ma‘nā-yı sābīk hemīn Bunuñ remzi iy Ĥıdiv -i kām-bīn	2071-2083	13
Ĝüftār Der-NaşīĤat u Dildār-ı Merdān-ı Hünermendān Bā-Hezārān LuĤf u Kerem Ez-Ĥarf-ı Şāhān	Bu söz oldı nuşĤ-ıla dildārlik Ĥıredmend olanlara hem yārlik	2084-2098	15
Ĝüftār Ender-Ĥazer Kerden Ez-Düşmen-i Bed-Ĥvāh Ez-Levāzım-ı Ĥusrevān-ı ‘Ālī-nigāh	‘Adū Ĥīlesinden gel eyle hirās Olur muĤtefī bunda iy pür-sipās	2099-2108	12

Güftâr Ender-Muhâfezet Kerden Ez-Mekr-i Düşmenân Der-Ahd-i Selâîn-i Sa'âdet-nişân	Zi-düşmen hâzer kerden est in kelâm Ber-enîset in nazm-ı şîrîn-merâm	2109-2119	11
Güftâr Ender-Hâzer Kerden Ez-Düşmen Ki Der-Şıfat-ı Döst-ı 'Âyid ü Tefâyüd	Bu efsâne olmuşdı ferhunde-fâl 'Adü döstlük şata iy hoş-huşâl	2119-2143	24
Güftâr Ender-Mülâtefe ve Düşmen-i Bed-Kîş Ez-Pey-'Avâkıb-endîş	Telaţtufla kılğıl 'adüya nigâh Ki güftâr-ı şâ'ir budur gâh gâh	2144-2179	36
Güftâr Ender-Pinhân Dâşten-i Râz Ez-Mühimmât-ı Şâhân-ı Sa'âdet-nişân	'Adü dön yûri râzuñ eyle nihân Budur bunda meknûn olan bil hemân	2180-2199	20
İKİNCİ BÂB: İHSÂN		2200-3145	946
Bâb-ı Düvvüm Der-İhsân u Fâyik-i Ân Der-Dünyâ vü Âhiret-i Bedân	Şehâ bâb-ı şânî be-ihsân tamâm 'Aceb geşt memlü eyâ nîk-nâm	2200-2225	26
Güftâr Der-Dildârî vü Raħm Ber-Hâl-i Yetimân Ki Tefahhuş-ı İnân Ez-Vezâyif-i Ğusrevân	Yetime kerem birle dildâr ol Ki rumûz-ı nazm oldı_anı iste bul	2226-2239	14
Ėikâyet Der-Ma'nâ-yı Mâ-Mezâ	Bu ma'nâ-yı sâbıkda efsâne-gü 'Aceb nükte vü remz kıldı nikü	2240-2252	13
Ėikâyet-i İbrahîm Peygâm-ber 'Aleyhi's-selâm Der-Ahvâl-i Za'îf-i Nâ-Fercâm	Ėalîlûñ Ėikâyâtı bunda kelâm Olup güş iderler onı hâş u 'âm	2253-2280	28
Güftâr-ı Sa'âdet-'ayâr Der-İhsân-ı Nîkân-ı Bed-Kâr	Bedân-ıla nîkâne ihsân hemân Olur bunda mestür olan bî-gümân	2281-2287	7
Ėikâyet-i Bahîl ü Sâyil-i Şüh-çeşm	Bahîl-ile sâyil tırâzı hemân Rivâyet olur bunda iy kâmbîn	2288-2318	31
Ėikâyet-i Merd-i Bahîl ü Ferzend-i Şehî	Bahîl ü şehî şod Ėikâyet-şî'âr Derincâ bedân iy sa'âdet-dişâr	2319-2332	14
Meşel-i Bî-Dağal	Meşel tarzı birle burada rumûz Raķam oldı iy hâdim-i? nîk-söz	2333-2346	14
Ėikâyet-i Pür-'İber	Ėikâyet dişârında bu tarz-ı pâk Ne zîbâ yazılmış dilâ tâbnâk	2347-2399	53
Ėikâyet Der-Teraħhum-ı Re'âyâ Ez-Ėarf-ı Pâdişâh	Teraħhumda oldı bu naķş Ėarîb Nażar eyleyenler alurlar naşîb	2400-2420	21
Ėikâyet-i Ėod-bîn-i Siyeh-kâse-i Nâ-be-kâr-ı Bî-İhtiyâr	Bu fehvâ-yı Ėarrâ-yı şîrîn-mişâl Ki Ėod-bîn olanlar için oldı ķâl	2421-2440	20
Der-Ma'nâ-yı Sâbık 'Ale'n-Nehci'l-Fâyik	Bu ma'nâdadur bu kelâm-ı lağîf Bilenler bilürler bunu iy şerîf	2441-2460	20
Ėikâyet-i Sa'âdet-rumûz ve Rivâyet-i Ma'rifet-künûz	Bu mefhûm zımnında bir hoş-kelâm Didı nükte vü remzle bir hümâm	2461-2505	45
Rivâyet-i Ahvâl-i Sükkân-ı 'Aţşân	Ėikâyet rumûzı dilâ teşnegân Mücâzât-içün daħı olsun hâşân	2506-2527	22
Meşel-i Sa'âdet-emel-i Devlet-maħal	Mişâlinde dindi bunuñ bu meşel [...] oldı bu câyâ maħal	2528-2550	23
Güftâr Der-Teraħhum Ber-Zâ'îfân ve Tefekkür-i 'Âķıbet-i Merdümân	Zâ'ife teraħhumla encâm-ı kâr Yazıldı bu esnâda iy gül-'izâr	2551-2608	58
Güftâr Der-Nîkû-refţâr Der-Baħşâyîş-i Ėalâyık-ı Pîr-'ayâr	Bu güftâr baħşâyîş-i mümkinât Durur bilgil iy şâh-ı 'âlî-cihât	2609-2632	23
Güftâr Der-şemere-i Cevân-merdiyân ve Ėan-Ėâne-i İşân	Semâr-ı civân-merdiyânda kelâm Olındı bu arada iy nîk-nâm	2632-2639	8
Güftâr Der-Ma'nâ-yı Şayd Kerden-i Dilhâ Der-Şad Yâd Giriften Rev Anhâ	Dilâ şayd-ı dil ma'nîsinde hemân O durur bu kelâm dil-ârâ-nişân	2640-2655	16
Ėikâyet-i Pür-Nikât u 'Âlî-Meşel	Ėikâyet-nikât u rivâyet-rumûz Bu tayy içre idüp oldı künûz	2656-2688	33
Ėikâyet-i Mev'ize-âmîz-i Letâfet-engîz	'Aceb hoş Ėikâyet 'aceb hoş-rüvât	2689-2718	30

	Didi nükte-dân-ı zerâfet-nikât		
Ĥikâyet-i Seĥâ-pişegân-ı Ma'rifet-nişân	Seĥâ-pişegân ĥikâyet-tırâz İderler bu cây içre çok süz u sâz	2719-2764	46
Ĥikâyet-i Pâdişâh-ı Yemen ve Ĥâtem-i Ĥay-ı Zemen	Yemen şâhı Ĥatemle ĥayy-ı kelâm İdüp ĥıkd ider Ĥateme ve's-selâm	2765-2820	56
Efsâne-i Pür-Füsün-Mazmüneş-i Türk-tâz- nümün	Ĥikâyet budur Ĥâtem-i rüzgâr Nübüvvet ĥitâmını kılmaz şi'âr	2821-2838	18
Ĥikâyet-i 'Âli-tırâz-ı Me'ânî-sâz	Gene didi efsâne-güy zarîf Zerâfet tırâzını iden şerîf	2839-2873	35
Ĥikâyet-i Aĥvâl-i řâĥib-i Ĥar Bâ-Pâdişâh- ı Hümâyün-fer	Ĥikâyet rumüzı ĥar oldı hemân řoñı oldı ġâyet ĥuceste-nişân	2874-2897	24
Ĥikâyet-i Tevânger-i Süfle-dişâr u Dervîş-i řâĥib-'ayâr	Tevânger ki_ola süflelikle şi'âr Daĥı merd-i dervîş-i řâĥib-'ayâr	2898-2925	28
Güftâr Der-İşsân ve Semere-i Rumüzân	Bu güftâr işsânı kıldı ĥitâm Bulur luş [u] şân-ıla ol iĥtiřâm	2926-2934	9
Ĥikâyet Der-Ma'nâ-yı Sâbık 'Ale'n- nehci'l-lâyık ve't-țarzi'l-fâyık	Bu ma'nâda bir ser-ķalem âşikâr İdüp kıldı zımında remzin şikâr	2935-2944	10
Ĥikâyet Der-İn Ma'nâ	Bu ma'nâda ider bir ĥikâyet laşif Zerâfet şi'ârında bir ĥoř zarîf	2945-2968	24
Ĥikâyet-i Peder-i Baĥîl ve Ferzend-i Lâ'übâlî-i Ĥalîl	Püser lâ'übâlî pederdür baĥîl Ĥikâyet olan bunda ola zelîl	2969-2997	29
Ĥikâyet-i Pür-Leşâfet	İder mücrim aĥvâlin efsâne-gü Bu maşarda iy 'ârif-i nîk-ĥü	2998-3045	48
Ĥikâyet-i Nikü-rüy u Semere-i Ān Der- Āĥiret	Nikü-rây [u] ĥoř-rüya iy yâr bâr Ne_ola âĥiretde budur bu fiġâr	3046-3072	27
Der-Ma'nâ Ān ki Nîkî Bâ-Bedân Kerden-i Ĥâřâset	Bedâne_eylemek nîk iy cân ĥařâ Bu ma'nâ durur iy sa'âdet-nümâ	3073-3084	12
Güftâr Der-İşsân Bâ-bedân Kerden ve Semere-i Ān Der-Dünyâ vü Āĥiret	Bu güftâr işsân bedâna hemân Daĥı ġabn nice_ola iy nükte-dân	3085-3114	30
Ĥikâyet-i Sa'âdet-niġâĥ	Ĥikâyet tırâz oldı Behrâm řâĥ Bu esnâda_ıy ĥusrev-i cem-niġâĥ	3115-3127	13
Ĥikâyet-i Ğarrâ-şi'âr-ı Nařîĥat-eş'âr	řeĥîĥ ü seĥî ĥâl[i] bunda hemân Rivâyet olındı_ıy ĥuceste-nişân	3128-3145	18
ÜÇÜNCÜ BÂB: AŞK, SADAKAT VE MUHABBET		3146-3785	640
Bâb-ı Sevvüm Der-'Iřķ u şıdk [u] Maĥabbet ve Suĥen-i Ehl-i Ĥarîķat-ı Pür- Ĥaķîķat Güftâr Der-Aĥvâl-i 'Iřķ-ı 'Āřık u Muĥıbb- ı şâdk	Bu bâb içre zıkr oldı aĥvâl-i 'ıřķ Bilür remzini añlaġıl ehl-i meřķ	3146-3170	25
Der-Güftâr-ı 'Iřķ-ı Mecâzî	Bu güftâr 'ıřķ-ı mecâzîde ķâl İdüp itdi iĥvânla çok maķâl	3171-3186	16
Der-Erbâb-ı Maĥabbet	Maĥabbet-şi'âr-ile erbâb-ı 'ıřķ Yazıldı bu tarĥ üzre iy ĥüb-meřķ	3187-3216	30
Güftâr Der-Taĥammül-i 'Āřık-ı şâdk ve Muĥıbb-ı Fâ'ıķ	Olur 'âşık-ı şâdk aĥvâlî ķâr Bu mi'yâr içinde_ıy sa'âdet-'ayâr	3217-3265	49
Güftâr Der-Nişân-ı Ehl-i Maĥabbet ve Tırâz-ı Erbâb-ı Müveddet	Maĥabbet ehâlîsine bil nişân Bu güftâr mazmün[ı] iy nükte-dân	3266-3292	27
Güftâr Der-Ma'nî-i řevķ u Zevķ	Me'ânî-yi řevķ iderler hemân Bedî'ile bunda_ıy sa'âdet-nişân	3293-3311	19
Güftâr Der-Salțanat-ı 'Iřķ ve Memleket-i Zevķ	Sürer 'ıřķ-ı 'âşık 'aceb salțanat Onuñ olalı ser-te-ser memleket	3312-3343	32

Güftâr Der-În Ma'nî-i Sâbık 'Ale'n-nehci'l-lâyık	Bu ma'nâda güftâr şahib-'ayâr Didi şevkîla iy sa'âdet-dişâr	3345-3355	12
Güftâr Der-Şabr u Şebât-ı Revendegâr	Bu güftâr şabr u şebât hemân Dağı oldu iy yâr revendegân	3356-3390	35
Ĥikâyet Der-Ma'nî-i Maĥabbet Ki Ez-Melâmet-Endîşe [ve] Ĝam Koned Ez Ân Sebeb Ki Müveddet Müverreş Melâlet Est	Maĥabbet me'ânîsi oldu mülâm Beyânın[ı] fikr eyle iy nîk-nâm	3391-3414	24
Güftâr-ı Der-Şabr-ı Pür-Şabûr Yâr ve Melâmet-i 'Âşık-ı Şikeste-ĥvâr	Bu güftâr cevr-i nigâra şabûr Olup olur iy 'âşık-ı pür-fütür	3415-3428	14
Ĥikâyet-i Nîk-Encâm-ı Sa'âdet-Fercâm	Ĥikâyet ki olmışdı zîbâ-şî'âr Bu eşnâda zîkr oldu iy gül-'izâr	3429-3434	6
Güftâr Der-Şekîbâ-yı 'Işk ve Taĥammül-i 'Âşık-ı Cefâ-yı Meşq	Bu efsâne 'uşşâka şabr u şekîb Dişârinadur iy sa'âdet-naşîb	3435-3452	18
Güftâr Der-Ma'nî-i İbtîlâ-yı 'Işk Ber-'Aql Ki Çünîn Güyed Der-İncâ Aşĥâb-ı Naql	Bu güftâr 'aql oldu 'ışk üzre mîr Bu ma'nâ-yı eş'âra virdi şarîr	3453-3466	14
Güftâr Der-Ma'nî-i Maĥbûb Der-Nazar-ı Maĥabbet	Bu güftâr ma'şûka 'izzet hemîn Ki 'âşık ĥuzûrında iy nâzenîn	3467-3485	19
Ĥikâyet-i Zerâfet-Şu'ûr	Ĥikâyet ki oldu letâfet-şî'âr Bu eşnâda zîkr oldu iy gül-'izâr	3486-3491	6
Ĥikâyet-i Mecnûn ve Şıdĥ u Maĥabbet-i Ū	Maĥabbetde Mecnûna şıdĥ u şafâ Nice virdiler dindi iy cân saña	3492-3502	11
Ĥikâyet-i Sultân Maĥmûd Bâ-Ayâz-ı Sa'âdet-sâz	Ayâz-ıla Maĥmûd için bu kelâm Dinildi bu ortada iy nîk-nâm	3503-3526	24
Güftâr Der-Şıdĥ-ı Merdân [ve] 'İzzet-i Ân	Bu efsâne dâ'îsi şıdĥ-ı ricâl Dinilmişdi iy merdûm-i nîk-fâl	3527-3549	23
Güftâr-ı 'Aql u 'Işk	Olur 'aql u 'ışk içre zîbâ-ĥaber Bu eşnâda iy merdûm-i nîk-fer	3545-3570	21
Ĥikâyet-i Kethudâ-yı Zây'a	Ĥikâyetde bir kethudâ ĥâlini Didiler duyanlar anuñ ĥâlini	3571-3600	20
Ĥikâyet-i Su'âl-engîz	Bu efsâne şeb-tâba_olandur su'âl Bu cây-ı dil-ârâda iy şâm-ı 'âl	3591-3599	9
Ĥikâyet-i Du'â-yı Sa'd-ı Zengî	Du'â kışşasıdır burada kelâm Tezekkür iderler dilâ ĥâş u 'âm	3600-3615	16
Ĥikâyet-i Pîr-i Maĥbûs	Olur kışşa-i ĥâl-i maĥbûs pîr Bu eşnâda mezkûr olan iy emîr	3616-3627	12
Ĥikâyet-i Dîvâne-dişâr	Bu kışşa oldu dîvâne eţvârına N'ola ĥâl gûş eyle eţvârı ne	3628-3657	30
Güftâr Der-Semâ'-ı Ehl-i Dil ve Takrîr-i Ĥaĥ [u] Bâtl	Semâ'ı ne gûne ider ehl-i dil Dağı ĥaĥĥ-ıla bâtl[ı] fark ĥıl	3658-3691	34
Güftâr Der-Ĥaĥîĥat-ı Raĥş u Vecd ü Zühd ü Tecrîd-i Ehl-i Mecd	Ĥaĥîĥat n'ola raĥş u vecde hemîn Dağı zühd ü tecrîde iy pâk-dîn	3692-3708	17
Ĥikâyet-i Pervâne ü Şem'	Ĥikâyet hemân şem' ü pervânedür Bu âteşle mu'tâde pervânedür	3709-3758	50
Ĥikâyet-i Zîbâ-medâr	Bu kışşa içre pervâne şem'e su'âl İdüp eyledi aña çok ĥıl ü ĥâl	3759-3785	27
DÖRDÜNCÜ BÂB: TEVÂZU		3786-4602	817
Bâb-ı Çehârüm Der-Tevâzû' Ki Semerât-ı Ân Ĥürmet Est În Mezkûrât-ı Levâzım-ı Tevâzû' Est Müverriş-i İĥtirâm Bâşed	Tevâzû'la buldı çehârüm şî'âr Anuñ mîvesi ĥürmetedür dişâr	3786-3794	9
Efsâne-i Tevâzû'-Medâr Ki Der-Ma'nâ-yı 'İzzet-Şî'âr	Tevâzû' tîrâzında bir ĥoş-kelâm Didi nehc-i sâbıkca iy nîk-nâm	3795-3805	11

Der-Ma'nî-i Nazar-ı Merdân Der-Ĥod Be-Ĥakâret-künân	Ĥakâretle kendüye merdân nazar Şi'ârındadır ser-suĥan bil ĥaber	3806-3826	21
Ĥikâyet-i Bâyezîd-i Bestâmî ve Tevâzu'-ı Ān Der-Sa'âdet-kâmî	Ĥikâyet bu Bestâmî-i Bâyezîd Tevâzu' şî'ârıyla oldu sa'îd	3827-3837	11
Güftâr Der-'Ucb u 'Āķibet-ı Ān ve Şikestegî vü Fercâm-ı Pür-Fercâm-zen	Bu güftâr olur 'ucb-ıla inkisâr Nice_ oldu daĥı_onlara fercâm-ı yâr	3838-3863	26
Ĥikâyet-i 'İsâ 'Aleyhi's-selâm ve 'Ābid Bâ-Fâsiķ-ı Nîk-encâm	Ĥikâyet bu 'İsâ 'Aleyhi's-selâm Yanında_ itdi zâhidle fâsiķ kelâm	3864-3929	66
Ĥikâyet-i Dânişmend Dervîş ü Ķâzî-i Mûtekebbir-i Câhil-i Nâ-Sezâ	Bu efsâne Ķâzîle bir ehl-i fazl Ĥuşuşında meclisde 'arz oldu bezl	3930-4015	86
Ĥikâyet-i Pür-Letâfet	Ĥikâyât-ı sekrân-ı mîr-i cihân Tezekkür olındı burada hemân	4016-4097	82
Ĥikâyet-i Şekker-fürüş [u] Engebîn-nüş-ı Pür-Ĥurüş	Bu efsâne mazmün[ı] şekker-fürüş Olup zevķ idenler kılurdu ĥurüş	4094-4116	19
Güftâr Der-Tevâzu'-ı Nîk-Merdân Be-Recâ-yı 'İnâyet-i Mûste'ân	Olur nîk-merdân tevâzu'-künân Bu esnâda iy merd-i nîkû-nişân	4117-4127	11
Güftâr Der-Taĥammül-i Merdân ve Letâfet-i Ān	Bu güftâr merdân taĥammül-künân Olanlar şî'ârında iy nükte-dân	4128-4142	15
Ĥikâyet-i Ķulâm-ı Nikûhîde-Aĥlâķ Bâ-Mevlâ-yı Sa'âdet-Nazâr	Ķulâm-ıla Mevlâ ĥuşuşı hemân Bu esnâda zıkr oldu iy dil-sitân	4143-4168	26
Ĥikâyet-i Ma'rûf u Żeyf-i Bî-Vuķûf	İder zeyf ü Ma'rûf efsâne-gü Bu şatrdâ iy merdüm-i nîk-ĥü	4169-4222	54
Ĥikâyet-i Merdüm-i Bî-Direm	Ĥikâyetde muzmerdür aĥvâl-i merd Nice merd ol oldu bil derde derd	4223-4268	46
Ĥikâyet Der-İnbisât-ı Pâdişâhân Bâ-Derâvîşân-ı Perîşân	Bu mazmün derâvîşe şâĥ-ı cihân 'Aceb inbisât itmede_ oldu hemân	4269-4308	40
Güftâr Der-Tekebbür-i Nâ-Ehilân-ı Câhilân-ı Bî-Ĥânümân	Bu güftâr oldu tekebbür hemîn Ki nâ-ehl olana eyâ kâm-bîn	4309-4321	13
Ĥikâyet-i Pâdişâh-ı Ĥişmâķ	Bu efsâne olmuş durur ĥişm-ı şâĥ Ķulna bil iy merd-i nîkû-nigâĥ	4322-4336	15
Güftâr Der-Tevâzu'	Tevâzu'da oldu bu güftâr i yâr Bilür anı her merdüm-i ĥuşyâr	4337-4349	13
Ĥikâyet-i Ĥâtem Aşam	Rivâyetde muzmer ki Ĥâtem Aşam Bu zıkr[i] ider bilüñ ehl-i kerem	4350-4370	21
Ĥikâyet-i Merdikâr-ı Tebrîzî	Bu güftâr aĥvâl-i bir merdikâr Ki Tebrîzde olmuş idi restgâr	4371-4404	34
Güftâr Der-Ma'nî-i İĥtimâl-i Ĥ'ârî Ber-Düşmen-i Pür-Fiten	'Adü üzre ĥ'âr ihtimâlinde kâr Bu güftâr-ı ma'îndür yâdigâr	4405-4423	19
Ĥikâyet-i Behlül	Bu güftâr Behlülüñ oldu hemân Bilür ĥâlin anuñ zemîn ü zamân	4424-4428	5
Ĥikâyet-i Loķmân-ı Ĥikmet-Nişân	Olur bu ĥikâyetde Loķmân hemîn Ki müzdür iden onı ol bed-nigîn	4429-4447	19
Ĥikâyet-i Şeyĥ Cüneyd Ķaddesa'llâhu'l-'Azîz	Bu mazmün olur ĥâl-i şeyĥ-i kebîr Ki ya'nî Cüneyde ĥümâyün-żamîr	4448-4467	20
Ĥikâyet-i Mest-i Bî-Ĥüş Bâ-Zâhid-i Pür-Ĥurüş	Ĥikâyet bu bir merd-i barbať-nevâz Olup mest bir zâhîde virdi sâz	4468-4476	9
Ĥikâyet-i Şabr-ı Merdân Ber-Cefâ-yı Nâ-Ehilân	Bu mazmün olur bil cefâya şekîb Ki dervîşe bu ĥâl olupdur naşîb	4477-4505	29
Ĥikâyet-i Emîrû'l-Mü'minîn 'Alî Rağiya'llâhu 'Anhu Kerrema'llâhu Vechehü	Bu efsâne sultân-ı Döldül-süvâr Su'al[e] cevâb itdügüdür i yâr	4506-4534	29

Ĥikāyet-i Ĥazret-i ‘Ömer Bā-Gedāy-ı Bī-Ser ü Pāy	Bu mazmūn ‘Ömerle gedā ĥalidür O ĥāletde olan daĥı ĥalidür	4535-4548	14
Ĥikāyet-i ‘Ālim-i ‘Āmil ü Ĥāmil	Bu efsāne ‘ilm-ile ‘amil olan ‘Amel eylemeklige kāmil olan	4549-4556	8
Ĥikāyet-i Sıĥāyet-āmīz	Sıĥāyet tırāzındadır bu kelām Ki Mısr içre olmuşdur iy nīk-nām	4557-4602	46
BEŞİNCİ BĀB: RIZA VE TEVEKKÜL		4603-4935	333
Bāb-ı Pencüm Der-Rızā vü Tevekkül Ki Sebeb-i Tevessül-i Ĥaĥ Est Muĥaĥĥaĥ Aĥvāl-i Bāb-ı Pencüm	Rızā vü tevekkülde oldı suĥan Ĥazāsın gözet Ĥaĥĥuñ iy ĥüb-ĥan	4603-4632	30
Ĥikāyet-i Deyr-i İşfahān Ki Bā-Şeyĥ Vāĥı’a Būd	Bu efsāne[y]i itdi şeyĥ-i cihān Şıfāhān diyārında iy nükte-dān	4633-4707	75
Ĥikāyet-i Merd-i Pür-Dil	Bu mazmūn aĥvāl-i merd-i dilir Olinmiş durur bunda iy ĥoş-żamīr	4708-4737	30
Ĥikāyet-i Kürd-i Marīz	Bu güftār Kürd-i marīz-ĥarīf Olur ĥaste-dil n’eylesün ol żarīf	4738-4748	11
Ĥikāyet-i Ĥar-ı Rüstā Bā-Pādişāh-ı ‘Ālī-cā	Bu mazmūn olur bil ĥar-ı rüstā Ki żālim için oldı ĥaste dilā	4749-4760	12
Ĥikāyet-i Merd-i Müflis	Bu güftār aĥvāl-i müflis hemīn Tezekkür olur bunda iy kām-bīn	4761-4770	10
Ĥikāyet-i Aĥvāl-i Pür u Peder	Peder birle pürüñ rivāyātıdır Nuĥül olan hem ĥikāyātıdır	4771-4777	7
Ĥikāyet-i Baĥtiyār-ı Pür-‘Ayār	Bu güftār mazmūnıdır Baĥtiyār Ki sayırden olmuş anuñ baĥtı yār	4778-4798	21
Ĥikāyet-i Gedāyā [vü] Zen-i Zışt-rüy	Gedā-y-ıla bānū-yı zışt[i] hemān Rivāyet ider bil ki şāĥib-dilān	4799-4827	29
Ĥikāyet-i Nessāc Bā-Tilmīz	Bu efsāne nessāc u tilmīz i yār Olındı bu ešnāda iy merdikār	4828-4840	13
Ĥikāyet-i Şütür-beççe Bā-Māder	Şütür-beççe ĥāl[i]_oldı güftār-ı pāk Giderken didi māder ol sīne-ĥāk	4841-4853	12
Güftār Der-‘Amel Bā-İĥlāş	Ki iĥlāş birle ‘amelde bu kār Olındı fesān-ıla iy dil-figār	4853-4867	15
Ĥikāyet-i Bābā-yı Küy	Bu efsāne mazmūn[ı] Bābā-yı Küy Olur ĥāl[i] iy merdüm-i nīk-ĥüy	4868-4875	8
Ĥikāyet-i Nā-Bāliĥ-i Rüzedār	Bu mefhūm nā-bāliĥ-i rüzedār Didüm iy serīr-i sa ‘ādet-medār	4876-4891	16
Ĥikāyet-i Ĥāl-i Siyeh-kāse	Siyeh-kāse ĥāl-i ĥikāyet hemīn Olındı bu ešnāda iy kām-bīn	4892-4935	44
ALTINCI BĀB: KANAAT		4936-5192	257
Bāb-ı Şeşüm Der-Ĥanā‘at Ki Semerāt-ı Ān Ĥizmet Est Der-Dünyā vü ĀĥiretAĥvāl-i Bāb-ı Şeşüm	Şeşüm bāb oldı ĥanā‘at-‘ayār Ki ĥāni‘ olan yir dilā berg ü bār	4936-4974	39
Ĥikāyet-i Muşt-ı ‘Āc	Bu ifsād-ı aĥvāl-i şāne hemān Olındı burada nişāne hemān	4975-4988	14
Ĥikāyet-i Merd-i Ťama‘kār	Bu mefhūm olur ĥāl-i ehl-i Ťama‘ Dinildi ‘azīz oldı bil men ĥana	4989-5002	14
Ĥikāyet-i Şekker-Fürüş	Ĥikāyet olur ĥāl-i şekker-fürüş Bu ešnāda naĥl itdi bir nīk-ĥüş	5003-5023	21
Ĥikāyet-i Seyr-i Başra Ki Şīrīn Nigāĥ Daşten	Bu mazmūn olur Başra seyri hemīn Başiretle iy merd-i rüy-ı zemīn	5024-5043	20
Ĥikāyet-i Ney-şeker-fürüş	Bu mefhūm olur bāyi‘-i ney-şeker Ki şekker yiyen aña eyler nażar	5044-5056	13

Ĥikāyet-i Teşrîf-i Şāh-ı Ĥoten	Bu güftār teşrîf-i şāh-ı Ĥoten Olur bilgil iy merd-i şîrîn-suĥan	5057-5063	7
Ĥikāyet-i Naġz	İdām-ı piyāz eylemekde kelām Olındı bu arada iy nîk-nām	5064-5072	9
Ĥikāyet-i Gürbe	Olur gürbe ĥālî ĥikāyet hemān Bu bastı içre iy şāh-ı ĥusrev-nişān	5073-5084	12
Ĥikāyet-i Tıfl-ı Faṭīm	İder tıfl ĥālîn ĥikāyet hemîn Bu eşnāda iy merdüm-i pāk-bîn	5085-5098	14
Ĥikāyet-i Gedā Ki Seng [ü] Sîm Be-Dest Ber-ā-ber	Bu mażmün bir olmaĥ durur seng ü sîm Gedālar yanında bil iy şāh-ı bîm	5099-5118	20
Ĥikāyet-i Merd-i Şāĥib-Ĥışāl	Bu mażmün beytün bināsı hemîn Tezekkür olup bunda iy kām-bîn	5119-5129	11
Ĥikāyet-i ‘Ābid-i Nāşih	Bu güftār olur zāhid-i ĥüşyār Daĥı pādîşāh-ı sa‘ādet-medār	5130-5156	27
Der-Ma’nî-i Āsanî Ba’d-Ez-Düşvārî	Olur ‘adū şaydı bu mażmūna kār Bunı böyle fehm itdi şāĥib-‘ayār	5157-5192	36
YEDİNCİ BĀB: TERBİYET		5193-5855	663
Bāb-ı Heftüm Der-Terbîyet Ki Semārāt-ı Ān Ĥürmet Est Aĥvāl-i Bāb-ı Heftüm	Bulur terbiyet bāb-ı heftümle kār Bunı böyle nazm itdi zîbā-şî‘ār	5194-5219	27
Güftār Der-Fazîlet-i Ĥāmūşî	Fazîlet ĥamūş olmadadır i yār Bu tayy içre mefhüm budur ‘ayār	5220-5242	23
Ĥikāyet-i Rāzdār-ı ‘Ālî-medār	Bu güftār olur rāz için bil hemān Bunı böyle nazm itdi bir merdikān	5243-5262	20
Güftār Der-Ma’nî-i Selāmet-i Cāhil	Bu ma’nāda cāhil selāmet hemîn Bulur mı budur zîkr olan iy emîn	5263-5291	29
Ĥikāyet-i Bî-Edeb	Bu mefhüm terk-i edeb eylemek Virür merdūme bil ki ĥayl-i emek	5292-5300	9
Ĥikāyet-i Ĥalāş-ı Āfet-i Pür	Bu güftār oldı ĥalāş-ı tıyūr Ki ĥaste olması birle iy yār pür	5301-5322	22
Ĥikāyet-i Bezm-i Türk	Bu güftār bezm aĥvāl[i] iy ‘azîz Dinildi burada kıl anı temîz	5323-5331	9
Ĥikāyet-i ‘Arbede-engîz	Bu efsāne mażmün[ı] eṭvār-ı ceng Didiler bu arada iy ĥüb u şeng	5332-5338	7
Ĥikāyet-i Zen Mācerā Bā-Zāhid	Zen-ile olan zāhide mā-cerā Bu efsāne olur bil anı dilā	5339-5373	35
Ĥikāyet-i Şüfî-i Sermest ü Zāhid-i Pāk	Bu mażmün şüfî mey-ile şafā Sürüp ol [dile] düşdügüdür dilā	5374-5397	24
Güftār Der-Taĥammül-i Ĥalāyık-ı Pür- ‘Ālāyık	Bu efsāne oldı mevā‘iz-nişāb Ĥalāyıkdan idüp taĥammül-me‘āb	5398-5409	12
Ĥikāyet-i Ġıybet-tırāz	Bu güftār Ġıybet-esās oldı yār Ki işm olduğın añlamaz ehl-i kār	5410-5414	5
Ĥikāyet-i Farĥ-ı Ġıybet ü Düzdî	Bu efsāne Ġıybetle tırāzlık Bilinmekdedür eyle gel yārlik	5415-5421	7
Ĥikāyet-i İdāriyye	Bu mefhüm tarz-ı vezāyif-dişār Olur bilgil iy yār-ı engîn-şî‘ār	5422-5431	10
Ĥikāyet-i Ĥaccāc-ı Zālîm	Bu izmār-ı Ĥaccāc izĥārıdur Ki zulm-ile ‘āleme ol yārıdur	5432-5439	8
Ĥikāyet-i Zāhid Bā-Küdek	Bu izĥār oldı zamîr-i ‘azîz Ki bir küdek-ile itdi ol pür-temîz	5440-5446	7
Ĥikāyet-i Rüzedār	Bu güftār aĥvāl-i rüze hemān	5447-5475	29

	Bu esnāda zıkr oldu iy nükte-dān		
Ĥikāyet Der-Ġıybet-i Nā-ĉār	Bu maźmūn ġıybet dimeklik sezā Dilā bil kese didiler yār-ı mā	5476-5488	13
Ĥikāyet Der-Aĥvāl	Bu ġüftār ġıybet ırāzındadır Daĥı ġıybetüñ sūz u sāzındadır	5489-5497	9
Ĥikāyet Der-Düzd ü Sıstān	Bu mefhūm olur ĥāl-i düzd-i ġamīn Didiler bu esnāda iy kām-bīn	5498-5505	8
Ĥikāyet-i Şüfī Ki Der-Ĥaĥ-ı Vey Nā-Sezā Goftē Est	Bu efsāne ĥavl-i ‘adūyı şünūd Münāsib görilmez dimek oldu sūd	5506-5521	16
Ĥikāyet-i Ferīdūn Be-Kūz-ı Pür-Ĥūn	Ferīdūn ile bil ki ĥāl-i vezīr Bu efsānede oldu ġāyet münīr	5522-5550	29
Ġüftār Der-Perveriş-i Zenān ve Şalāĥ-ı Zī- Şān	Olur bu semer içre vaşf-ı zenān Ne tarz-ıla naĥl eyledi nākilān	5551-5607	57
Ĥikāyet-i Merd-i Ĥamūl ü Zen-i Cehūl	Bu efsāne maźmūn[1] ĥıred-ĥamūl Daĥı cevır-perver ‘acūz-ı cehūl	5608-5618	11
Ġüftār Der-Perverden-i Ferzend	Bu maźmūn ferzend için ĥāl u ĥāl Olandur bil anı iy hümāyūn-fāl	5619-5646	28
Ĥikāyet-i Şoĥbet-Şi‘ār	Bu efsāne mefhūm[1] şoĥbet hemān Olinmişdur iy merd-i ‘ālī-nişān	5647-5657	11
Ġüftār-ı Püser Çün Kerden Ez-Bedī	Bedāndan bu ġüftār[1] itmek ġirīz Münāsib durur bil hemān iy ‘azīz	5658-5670	13
Ġüftār Der-Ma‘nī-i Perveriş-i Bendegān	Olur bende-perverlik içre hemīn Bu efsāne maźmūn[1] iy kām-bīn	5671-5691	21
Ĥikāyet-i Müdde‘ıyyān-ı Kezzāb	Bu mefhūm da‘vāyı itmek yalan Sezā olmaz insāna iy dil hemān	5692-5697	6
Ĥikāyet-i Merd-i ‘Aşık	Olur bil ĥikāyet sen iy merdikār Ki bir ‘aşık aĥvālidür yādigār	5698-5725	28
Ġüftār Der-Nikūhiş	Nikūhiş şī‘arındadır bu kelām Bunu didi bir merd-i ‘ālī-maĥām	5726-5799	74
Ĥikāyet-i Aĥvāl-i Vā‘ız	Bu maźmūn bir vā‘ız-ı ĥoş-suĥan Dişārında oldu iy hümāyūn-vaĥan	5800-5855	56
SEKİZİNCİ BĀB: ŞÜKR		5856-6273	418
Bāb-ı Heştüm Der-Şükr-i Barī Te‘ālā ve Teĥaddes Ki Ĥālīĥ-ı Kāyināt Aĥvāl-i Bāb-ı Heştüm	İder bāb-ı heştümle şükr irtibāt Bu mihīne bāb oldu şükre bisāt	5856-5901	46
Ĥikāyet-i Zibā	Bu ġüftār olur iy sa‘ādet-medār Püser birle māder kelāmı dişār	5902-5919	18
Ġüftār Der-Şun‘-ı Bārī Te‘ālā ‘Azze İsmuhū	Olur şun‘-ı Ĥaĥda bu şīrīn-kelām Bu mefhūm[1] böyle didiler enām	5920-5946	27
Ġüftār Der-Şükr-i Mün‘im	Olur şükr-i mün‘im bu ġüftār-ı pāk Didi nāzım anı ‘aceb tābnāk	5947-5962	16
Ġüftār Der-‘İze vü Pend	Olur pend ü ‘ize zāmīn bu suĥan Görüp yazdı üstād-ı engīn-fen	5963-5970	8
Ġüftār Der-Ĥikmet ü Te‘emmūl Der-Şun‘- ı İlāhī	Bu maźmūn ĥikmetle şun‘-ı Ĥudā Te‘emmūl olunmaĥdur iy kethudā	5971-5997	27
Ġüftār-ı Mücibāt-ı Şükr	Olur mücib-i şükr ġüftār-ı naġz Bunu böyle dir bir hümāyūn-maġz	5998-6012	15
Ĥikāyet-i Tuġrul Şāh	Bu mefhūm olur Tuġrul āyīn hemān Bu esnāda zıkr oldu iy dil-sitān	6013-6038	26
Ĥikāyet-i Ra‘nā	Bu ġüftār olmuşdı ĥāl-i ‘ases Didi böyle mefhūm ehl-i nefes	6039-6046	8
Ĥikāyet-i Zibā	Olur deyn ĥālī bu maźmūn hemīn	6047-6051	5

	‘Aceb naql kıldı_onı üstād-ı dīn		
Ĥikāyet-i Ğarrā	Bu mefhūm olur zāhıde bed-nıgāh Didiler bu ĥāli niçe ‘özü-ĥvāh	6052-6058	7
Ĥikāyet-i Merd-i Ğamīn	Bu efsāne aĥvāl-i merd-i ğamīn Olur bilgil iy şāh-ı rüy-ı zemīn	6059-6064	6
Ĥikāyet-i Mest ü Faĥīh	Bu güftār mest ü faĥīh iy ‘azīz Olur [...] anı kerem it temīz	6065-6077	13
Ĥikāyet-i Vā‘ıze-i Emīr	Bu zībā semer oldı nuşha müşīr Bunu böyle yazmışdı ‘ālī-żamīr	6078-6098	21
Güftār Der-Sābıka-ı Ĥükm-i Ezelī	Ezel ĥükmī tarzıncadur bu kelām Onı didi bu nāzım-ı ĥoş-nizām	6099-6117	19
Ĥikāyet-i Aĥvāl-i Sümenātī	Bu mażmūnda büt-ĥāne ĥāli hemān Yazılmışdur iy merd-i ‘ālī-nişān	6118-6273	156
DOKUZUNCU BĀB: TÖVBE		6274-6779	506
Bāb-ı Nühüm Der-Tevbe Ki Vāşılīn-i Vey Ĥāşılīn-i Dereĥātü ‘Ala’llāh Aĥvāl-i Bāb-ı Nühüm	Olur bāb-ı nüh tevbe ĥāli hemīn Burada yazar nāzım-ı kām-bīn	6274-6297	24
Ĥikāyet-i Pīr-Merd ve Taĥassür Ber- Civānī	Civānlık zamānına ĥasret hemān Bu mażmūn olur iy sa‘ādet-nişān	6298-6340	43
Ĥikāyet-i Taĥīb ü Pīr-Merd-i Pür-Derd	Bu mażmūn pīrle cānā taĥīb Nice itdiler birbirin ĥabīb	6341-6368	28
Güftār Der-Ğanīmet Şumarden-i Cevānī	Ğanīmet civānīdür iy kām-rān Bu efsāne oldı bu_arada hemīn	6369-6389	21
Ĥikāyet-i Mev‘ıze-āmīz-i Şekker-rīz	Ĥırāz-ı mevā‘ızdedür bu kelām Bu ma’nāyı eşrāb kıldı enām	6390-6427	38
Ĥikāyet-i ‘İzzet-nümā	Olur bu ĥikāyet mevā‘ız-dişār Bu arada mezkūr olur yādigār	6428-6447	20
Ĥikāyet-i Laţīf	Ĥikāyet Cem-āyīn olur iy ‘azīz Bunu ĥüb nazm itdi nāzım temīz	6448-6471	24
Ĥikāyet-i Sa‘ādet-Dişār	Bu efsāne mażmūn[1] bir ĥışt-ı zer Olur bil bunu iy hümāyün-fer	6472-6508	37
Ĥikāyet-i ‘İzzet-Şi‘ār	Olur tarz-ı pend-ile bu güft ü gü Didüm saña fehm eyle iy nīk-ĥū	6509-6529	21
Ĥikāyet Ki Der-Evān-ı Ĥadāset Dāfi‘ Būd	Zamān-ı ĥadāsetde_olan ba‘z-ı kār Bu mefhūma oldı dilā yādigār	6530-6562	33
Ĥikāyet Der-Ma’nā-yı Terbiyet-i Nā-Ehl	Ki nā-ehle_olan terbiye-i kelām Dinildi bu başı ĥre iy nīk-nām	6563-6587	25
Ĥikāyet Der-Mevā‘ız	Mevā‘ız naşāyīh bu mażmūn i yār Didi bunda bu nāzım-ı hūşyār	6588-6611	24
Ĥikāyet-i Dil-rübā	Bu efsāne secde-nişīne hemīn Dinildi onı aña iy pāy-ı dīn	6612-6628	17
Ĥikāyet-i Şeyĥ-i Nāmdār	Bu güftār sinn-i şıgarda hemān Olan ĥāl eyler beyān bī-gümān	6629-6654	26
Ĥikāyet-i Şerīf	Olur bu semer galle ĥāli hemīn Burada tezekkür olur iy emīn	6655-6675	21
Ĥikāyet-i Dil-nevāz	Bu güftār münkir şi‘arı hemān Olındı onı aña iy nev-civān	6676-6684	9
Ĥikāyet-i Züleyĥā vü yā Yūsuf-ı Māh-ı Şām	Züleyĥā vü Yūsufdadur bu kelām Bu tay ĥre virdi oña ĥoş-nizām	6685-6713	29
Güftār Der-Mevā‘ız	Ki sinnevr ĥāli mevā‘ız-dişār Bu güftār mażmūn[1] iy gül-‘ızār	6714-6726	13
Ĥikāyet-i Seyāĥat-Başīr	Bu efsāne oldı seyāĥat-başīr	6727-6742	16

	Ki eyitdi? ḥaddu'llāh[ı]? şeyḥ-i pīr		
Rivāyet-i Şavlecān-Zenān	Hikāyet bu çevgānla şāh-ı cihān Ser-i merdi dürmişdi iy dil-sitān	6743-6757	15
Hikāyet-i Şan'ān-ı Pür-Seyāhat	Seyāhatde aḥvāl-i Şan'āniyān Görildiği oldu hikāyet hemān	6758-6779	22
ONUNCU BĀB: MÜNĀCĀT, HATM-İ KİTĀB VE PADİŞAH ÖVGÜSÜ		6780-7106	327
Bāb-ı Dehüm Der-Münācāt ve Ḥatm-i Kitāb ve Medḥ-i Şāh-ı 'Ālī-Cenāb Aḥvāl-i Bāb-ı Dühüm	Münācāt olur bāb-ı deh iy emīr Onı ḥüb yazmış o nīkū-zamīr	6780-6864	85
Hikāyet-i Zīnet-i Ḥāzır-Cevāb	Siyeh-çerde ḥālī rivāyet hemīn Bu nazm içre olmuşdi iy kām-bīn	6865-6883	19
Hikāyet-i Lu'āba-şiken	Bu efsāne tevbe-şiken ḥālidür Daḥı i'tizār itdüğü ḳālidür	6884-6901	18
Hikāyet-i Men'-i Āzer-perest	Bu maẓmūn olur ḥāl-i āzer perest Daḥı özr ile kendüyi itdüğü süst	6902-6938	37
Hikāyet-i Ālüdegān	Bu efsāne ser-mest-i āşüfte-kār Tırāzı durur aña iy merdikār	6939-7040	102
İhtişām-ı Nīkū-Fercām-ı Sa'ādet-Encām	Bu mebsūt olur medḥ-i şāh-ı cihān Nice şāh serdār-ı 'ālī-nişān	7041-7106	66
Der-Tārīḥ-i Terķīb-nümā-yı Zībā		2	2
Rubā'ī-i Sāmī		2	2
Rubā'ī-i 'Ālī		2	2
Rubā'ī-i Celf		2	2
Rubā'ī-i Ğarrā		2	2
Der-Baḥr-ı İn Kitāb-ı Zībā		2	2

2. Eserde Yer Alan Bölümler ve Hikâyeler

Bostân'ın giriş bölümünde klasik mesnevilerde yer alan tevhid, münacat, na't, dört halife övgü, padişah methi, kitabın yazılış sebebi gibi konuların hepsi mevcuttur. Eserin hikâye ve güftârlardan oluşan bâblarında irili ufaklı pek çok hikâye anlatılmış ve nasihat yüklü kısa fasıllara sıkça yer verilmiştir. Sonuç bölümü ise onuncu bâbın içinde olup burada münacat ve kitabın hatmi mevzularının yanı sıra mesnevinin yazılış tarihi ve padişah övgüsüne dair bir manzume de bulunmaktadır.

Eserde çok sayıda hikâye ve konuşma faslı yer almaktadır. Bunların hepsini özetlemek âdeta yeni bir metin yazmak anlamına geleceğinden, aşağıdaki özetlerde giriş ve bâblarda kısaca nelere değinildiğinden, hangi hikâye ve nasihatlerin ön plana çıkartıldığından bahsedilecektir. Gerektiğinde, değinilen hususların tercüme metinde hangi beyitler arasında olduğu parantez içlerinde gösterilecektir.

Giriş

Eserine Arapça tercümesi “O, kendisinden yardım istenilen yegâne cömerttir.” ifadesiyle başlayan Abdî, bu cümlenin altında Farsça mensur bir paragrafla eserinin övgüsünü yapar. Ardından ilk üç beyti Farsça olan 92 beyitlik **Nazm Der-Tevhîd-i Zü'l-Celâli Te'âlâ Şānuhu**

‘Ani’l-Emsâli Ve’l-Ahvâl başlıklı bir tevhid manzumesi yazar. Bu manzumenin ilk kısmında söze besmeleyle başladığını, şeytandan Allah’a sığındığını ve ümitle *Bostân*’ı tercümeyle koyulduğunu belirtir. Ardından Cenâb-ı Hakk’ı takdis ederek O’nun cömertliğini, adaletini, azametini, bağışlayıcılığını, yaratma kudretini, her şeyden münezzeh, ezel, ebed ve hesap gününün sahibi oluşunu dile getiren beyitler kaleme alır (1-92).

Der-Senâ-yı Hüdâ-yı Pür-‘Atâ başlığını taşıyan ikinci manzumenin ilk kısmı, Allah’a yakarış ve O’nun cömertliğine duyulan ihtiyaca dairdir. İkinci kısımda ise Allah’ın ilim, büyüklük ve azametinin sonsuzluğuyla ona giden aşk ve muhabbet yolcularının vuslat çilesi anlatılır (93-147). Bölümün sonunda Hz. Peygamber’in (SAV) övgüsüne giriş için hazırlık mahiyetinde O’nu övücü üç beyit söylenir (148-150).

Der-Na’t-ı ‘İlmü’l-Hüdâ vü Sirâcü’d-Dücâ başlığıyla Hz. Peygamber’in (SAV) na’tına giriş yapılır. Abdî, burada önce son derece sanatlı ve bir o kadar da ahenkli ifadelerle Hz. Peygamber’i methederk O’nun bazı mucizelerine değinir ve Miraç mucizesini uzunca anlatır (151-220).

Der-Menâkıb-ı Umenâ-yı Şer’ adlı bölümde dört halifenin övgüsü yapıldıktan sonra Hz. Peygamber’in methiyle ilgili bölüm tamamlanır (221-244).

Bâ’iş-i Tanzîm-i İn ‘İkd-ı Le’âlî isimli bölümde adından da anlaşılacağı üzere tercümenin yazılış sebebi ele alınmıştır. Abdî bu başlıkta, eserin kaç bâbdan oluştuğunu, ne zaman yazıldığını ve hangi niyetlerle bu tercüme faaliyetine giriştiğini anlatılır (222-317).

Der-Medâyiḥ-i Bâḡ-ı Zamânî? vü Râḡ-ı Kâmrânî bölümünde Manisa şehzadesi II. Selim’in methi yapılır. Abdî, şehzadeyi klasik şiirin alışlagelmiş ifade kalıplarını kullanarak yüceltir ve onu adaletiyle cihana hükmeden padişahlar padişahı olarak takdim eder. Uzunca süren bu övgüden sonra, şehzade için dua etmeye başlar. Şehzadenin saltanatının ebed müddet, askerlerinin daim muzaffer, ülkesinin âbâd, ruhunun ferah, canının afiyette olması için Allah’a tazarruda bulunur. Şair, methiyenin son beyitlerinde ise tercümesini II. Selim’in isteğiyle yazdığını ve onun kabulüne layık olabileme ümidini taşıdığını söyler (318-415).

Der-Veşâyiḥ-i Nev-Bâve-i Saltanat başlıklı bölüm II. Selim’in büyük oğlu III. Murad’ın methi üzerinedir. Şehzadenin saltanatın dibâcesi, zamanın sermayesi olduğunu belirten Abdî, II. Selim için söyledikleriyle aynı minvalde şeyleri burada da zikreder. Övgünün sonlarına doğru sözü Sadî’ye getirerek şeyhin çaresiz bir şekilde Akkoyunlu padişahlarını övmek zorunda kaldığını, fakat onların olsa olsa kendi hükümdarının kölesi olabileceğini belirtir.

Sadî'nin memduhu, esasında Salgurlu Atabegleri'dir. Bu yüzden Abdî'nin Salgurlu yerine Akkoyunlu ifadesini kullanmasına anlam verilememiştir.

I. Bâb

Bâb-ı Evvel Der- 'Adl u İnşâf [u] Tedbîr-i Kışver-sitân-ı 'Ale'l-İntişâf

Eserin birinci bâbı, genel olarak taht adabına, yönetim sanatına ve hükümdarların vasıflarına tahsis edilmiştir. Burada emri altındakilere, düşkün, yoksul ve yetimlere karşı insaf ve şefkatle muamele edecek, daima korku ve ümit dengesini gözetecek, dostlarına karşı sadakatten ayrılmazken düşmanlarına aman vermeyecek, her işini tedbirle görecektir; reayayı, askeri, tüccarı, elçiyi, yolcu ve misafiri kısacası ulaşabileceği herkesi koruyup kollayacak, onlara ihsanlarda bulunarak cömertlik topunu yücelere atacak, dünya ve ahiret dengesini gözetip ölüm duygusunu yanında gezdirecek; Allah'ın aciz bir kulu olduğunu asla unutmayacak, gösterişten uzak, tevazu, hilm ve hikmet sahibi olacak; hak erlerinin, rical-i devletin, ehl-i ilmin gönüllerini hoşnut edecek, öfkesine yeri geldiğinde gem vurmasını bilecek, yönetimde asla gevşeklik göstermeyecek, her zaman ve her yerde Hakk'ı bilip hakkı söyleyecek ideal bir padişah profili çizilmiştir.

Bâbın ilk hikâyesinin ana fikri, *Bostân*'da vurgulanan en önemli düşüncelerdendir. Bu sebeple diğer bölümlerde de farklı ifade kalıpları içinde dile getirilmiştir. Fikrin özeti şu şekildedir: Hakiki hüküm sahibi olan Allah'ın emrine boyun eğen insan, O'nun koruması altında olduğundan kimseden korkmaz, çekinmez, her türlü mahlûktan emindir. Böyle bir insan, düşman pençesi altında asla zebun olmaz. Hikâye, İslami kaynaklı metinlerde sıkça kullanılan kaplana binen derviş anlatısıdır. Dervişin biri ormanda eline yılan almış, kaplana hükmetmektedir. Onu gören adam hayretler içinde sorar: "Nasıl oldu da bunlar sana boyun eğdi böyle?" Gönül eri, "Sen hüküm sahibinin hükmünden yüz çevirmezsen onlar da senden yüz çevirmez." şeklinde veciz bir cevap verir (506-525). Bu hikâyeden hareketle şair, saltanat kavuğunu giymeden önce bir padişahın boynuna hükm-i Ezelînin fermanını takması gerektiği fikrini, hükümdar olabilmenin ilk şartı olarak sunmuştur.

İkinci anlatıda, İran'ın eski hükümdarlarından adaletiyle meşhur Nûşirevân'ın ölüm döşegindeyken oğlu Hüzmüz'e verdiği nasihatler anlatılır. Hikâyede, Nûşirevan oğluna, yoksulları korumak, hakka yakın olmak, zulümden sakınıp şefkate yönelmek, köylüye hürmet etmek konusunda öğütler verir (527-551). Ardından Hüsvrev'in oğlu Şîrûye'ye öğütlerini içeren bir hikâye anlatılır. Burada diğer hikâyeden farklı olarak zalimin zulmüne fırsat vermeme fikri de işlenir (552-588). Daha sonra, padişahların tüccar, yolcu, seyyah ve misafirlere güven ortamı sağlaması konusunda bir hikâye anlatılır (589-611). İlerleyen sayfalarda yer alan iki hikâyede,

emanetin emin insanlara verilmesi; padişahların kendi elleriyle yetiştirdikleri, doğruluk ve sadakatlerinden şüphe edilmeyen, hizmette gevşeklik göstermeyen devlet adamlarına her zaman sahip çıkması gerektiği üzerinde durulur.

Bostân'ın en geniş anlatılarından biri, Umman'dan gelerek vezirlik kaftanını giyen yabancı'nın hikâyesidir. Hikâyeye göre bu yabancı'nın hâli, tavır, üslubu, tevazuu, zekâsı, ahlakı ve dine olan düşkünlüğü, deniz kenarındaki şehirlerden birinde hüküm süren iyilik timsali padişahın oldukça hoşuna gider. Aklından ona başvezirlik görevini vermeyi geçirirse de halkın tepkisinden kaçınmak için bu işi zamana yayar ve bu yabancı'nın her şeyinden emin olduktan sonra emaneti eski vezirden alarak yenisine teslim eder. Eski vezir, padişahın bu tutumundan oldukça rahatsız olur, kıskançlık için kemirmeye başlar ve tez zamanda o akıllı veziri görevinden etmek için çareler aramaya koyulur. Başveziri sürekli takip eder, fakat ne yaparsa yapsın bir açığı bulamaz. Günün birinde onu, padişahın iki güzel kölesiyle sohbet ederken görür. Bunun üzerine padişahın huzuruna çıkar, içindeki nefretle durumu ona bire bin katarak anlatır. Padişah önce hiddetlenir, sonra bir bilgenin tavsiyesiyle acele karar vermekten kendini alıkoyar. Meseleyi bizzat görünceye kadar tedbiri elden bırakmaz. Fakat bir gün onları kıskanç vezirin anlattığı gibi bir arada görünce dayanamaz ve öfkesinden çok ağır sözler sarf eder. Bunun üzerine başvezir, kendisine karşı düşmanlıktan başka bir şey düşünmeyen bir hasetçinin sözlerine itibar edilemeyeceğini belirterek meselenin iç yüzünü bir bir anlatılır. Kötü bir niyet taşımadığını, vaktiyle kendisinin de şimdi gözlerini üzerlerinden alıkoyamadığı şu iki güzel gibi gencecik olduğunu, onlara baktıkça geçen gençliğini hatırladığını, bu maksatla kendileriyle sohbet ettiğini söyler. Vezirin bu sözleri padişahın gönlüne su serper. Onu cezalandırmak yerine makam ve mevkiini daha da artırır (689-899).

Bâbın ortalarına doğru yer alan hikâyelerde özellikle dünyaya bel bağlamamak, halk arasında iyi ad bırakmak, halkın hâlerinden haberdar olmak, dertlilerin dertleriyle ıstırılanmak ve düşkünlere el uzatmak gibi temalar öne çıkarılmıştır. Burada Cemşid'in mezar taşına dünyanın faniliğiyle ilgili yazdırdığı sözlerini (955-963), Ömer bin Abdülaziz'in halkına merhametini (1015-1057), bir bilgenin Rum sultanına dünyanın faniliğiyle ilgili verdiği öğütleri (1076-1114), Hudâdost adlı bir dervişin zalim uçbeyini azarlamasını (1114-1145), Şam'daki kıtlık yüzünden kendini unutup çaresizlerin derdiyle gamlanan zengin adamın sıkıntısını (1169-1199), adil ve zalim kardeşlerin ahvalini (1247-1278), Haccâc'ın doğru sözlü bir ihtiyara zulmünü (1390-1425), salih şeyhin iplik çıbanı hastalığına yakalanan merhametsiz sultanı nasihatle yola getirmesini (1445-1485), uzak diyarlardan gelen bir gezginin Kızıl Arslan'a nasihatlerini (1536-1562), halka zulmeden Gûr padişahına köylünün verdiği ibretlik dersi (1619-1679) konu edinen hikâyeler vardır.

Bâbın sonlarında ise daha çok padişahların yönetim stratejilerine dair konular işlenmiştir. Ülkenin idaresi, orduların yönetimi, askerlerin ve hüner sahibi cesur savaşçıların korunması, düşmanlara karşı akıllı ve tedbirli hareket edilmesi hususlarında güftarlar yazılmıştır.

II. Bâb

Bâb-1 Düvvüm Der-İhsân u Fâyık-i Ân Der-Dünyâ vü Âhîret-i Bedân

İkinci bâbda yetimlere, düşkünlere, el açıp aman dileyenlere karşı iyilik ve cömertlikle muamele etmenin, dünya nimetlerini dünyada dağıtıp ahiret azığını hayattayken toplamanın, iyilerin hayır duasını alıp kötülerin şerrinden korunmak için eli açık olmanın önemi dile getirilmiştir.

Bölümün öne çıkan hikâyelerinde, Hz. İbrahim'in sofrasına aldığı bir ateşpersti kovması üzerine Cenab-ı Hakk'ın peygamberini uyarması (2253-2280), bir âbidin sahtekâr dilenciye bile bile ihsanda bulunması (2288-2318), ibadetine güvenen âbidin cömertliği terk etmesi (2421-2440), kendi fakir gönlü zengin, cömertlik timsali bir adamın kendisinden yardım isteyen bir esire verecek para bulamayınca onun yerine hapse girme yiğitliğini göstermesi (2461-2505), asık suratlı bir tüccarın vaktiyle kapısından kovduğu dilenciye el açar duruma gelmesi ve bir zamanlar tüccarın köleliğini yapan kişinin bu hadiseye şahit olup zamanın ne kadar çabuk değiştiğini fahmetmesi (2551-2608), Ebubekir Şiblî'nin yuvasından ayrı düşen bir karıncaya dahi merhamet duyması (2609-2631), bir dervişin elsiz ayaksız tilkinin rızkını Allah veriyorken ben neden çalışayım diyerek mescitte uzlete çekilmesi ve bunun üzerine kendisinin hatiften gelen sesle uyarılması (2656-2688), sabahlara kadar ibadet ettiği hâlde Tatar gece bekçisi gibi gönlü ölmüş, gözleri uyanık bir zahidin cimriliği (2689-2718), bir delikanlının bir ihtiyara ihsanda bulunması ve bunun hatırına günün birinde ihtiyarın kendi canını tehlikeye atarak genci cellatların elinden kurtarması konu olarak işlenmiştir (2998-3046).

Sıraladığımız hikâyelerin yanı sıra bâbın ortalarında, Hâtem-i Tâî ile ilgili dört hikâye anlatılır. Hikâyelerden ilkinin konusu şöyledir: Rum hükümdarlarından biri Hâtem'in cömertliğinin aslı astarı olup olmadığını merak eder ve bir bilgenin tavsiyesine uyarak eğer gerçekten söylenildiği gibiyse o, dillere destan atını bana tereddütsüz verir düşüncesiyle Tay'a elçi gönderir. Elçi şehre varır varmaz Hâtem, sofrayı kurdurur ve atını keserek ona ikram eder. Ertesi gün elçi padişahının arzusunu dile getirince Hâtem, sarayında başka at kalmadığından kendisine ziyafet için kendisinden istedikleri atını kestiğini belirtir. Bunun üzerine Rum'a geri dönen elçi olan biteni anlatır; Rum padişahı da Hâtem'in hakiki ihsan sahibi olduğunu kanaat getirerek ona hayranlık duyar (2719-2764).

İkinci hikâyede, Hâtem'e hasetlik besleyen Yemen padişahı, onu öldürmesi için birini vazifelendirir. Adam yolda giderken güler yüzlü, hürmet sahibi bir gençle karşılaşır. Delikanlı geceyi geçirmesi için adamı evinde misafir eder. Ev sahibi sabah vakti yola çıkmak isteyen misafirin işini merak edince o da Yemen padişahından aldığı emirle Hâtem'i aradığını, bulunca öldüreceğini söyler. Delikanlı, o esnada Hâtem benim, buyur al canımı diyerek başını uzatır. Hâtem'in bu yiğitliğini görünce adamın vicdanı ona kıymaya el vermez, gerisin geri Yemen'e döner. Padişahın huzuruna çıkararak olup biteni bir bir anlatır. Padişahın gönlü duyduklarından müteessir olur ve Hâtem'e karşı duyduğu öfke sebebiyle derin bir pişmanlık duyar. Hâtem'in büyüklüğüne şahitlik eden adamını ise hemen ihsanlara boğar (2765-2820).

Diğer iki hikâyenin birincisinde Hz. Peygamber'in Hâtem'in hatırına kızını ve Tay kabilesini bağışlaması (2821-2838), ikincisinde ise Hâtem'in kendinden şeker isteyen bir ihtiyara istediğinden kat kat fazlasını vermesi anlatılır (2839-2873).

İkinci bölümün sonunda yer alan konuşma ve hikâyelerde, bu bâbda işlenen düşüncelerden farklı olarak, halka zulmedenlere karşı cömertlik yapılmaması da telkin edilir.

III. Bâb

Bâb-1 Sevvüm Der-'İşk u Şıdk [u] Maḥabbet ve Suḥen-i Ehl-i Tarîkat-ı Pür-Hakîkat

Bu bölümde, vuslat yoluna iştıyakla giren muhabbet erbabının aşk ve sadakatine dair sırlar dile getirilmiştir. Mecazi aşkın hüviyeti, mecazdan hakikate giden yollar, aşk-ı hakikin vasıfları, kavuşma ateşiyle kavrulan âşığın sarhoşluğu ve vecd hâlleri, aşk erbabının tahammülü, aşkın akla galip gelmesi, dervişlerin ve ehl-i muhabbetin sıfatları; sevgilinin eza ve cefası gibi muhabbet ve aşkla ilgili pek çok husus bu bahiste anlatılmıştır.

Konuşmaların ağırlıklı olduğu üçüncü bölümde anlatılan hikâyeler arasında şunlar öne çıkmaktadır: İlk hikâyede, fakir bir çocuğun şehzadeden birine duyduğu derin muhabbet aktarılır. Anlatıya göre sevdiğinin kapısından ayrılmayan çocuğun niyetini rakipleri öğrenir. Bunun üzerine onu tehdit ederler. Delikanlı bir müddet sabretse de fazla dayanamaz ve tekrar şehzadenin muhitine gelir. Bu defa rakipleri onu bir güzel döverler. Fakat genç adam, aşkından vazgeçmeyeceğini, sevgilinin yolunda ne cefa edilirse edilsin çekeceğini söyler. Günün birinde şehzadeye yanaşarak üzengisini öper. Şehzade sinirlenerek dizginini çevirir. Bunun üzerine âşık, kendisinin yolunda gururunu, arzularını ve başını ayaklar altına aldığını, bundan gayrısının çok da önemli olmadığını belirtir (3217-3265).

Diğer bir hikâyede de sabahlara kadar ibadet edip Allah'a yalvaran bir pirin hâli anlatılır. Bir gün gayptan gelen bir ses, bu kapıda dileğinin kabul edilmeyeceğini, boş yere uğraşmaması

gerektiğini söyler. Pir, sese aldırış etmeden dualarına devam eder. Durumdan haberdar olan bir müridi, ona başka bir kapıda kısmetini araması gerektiğini söyler. Ancak pir, “Benim buradan gayri gidecek hiçbir yerim yok.” diyerek bütün uyarılara kulağını tıkar. Sonunda pirin bu dünyadan ayrılma vakti gelir. O sırada kulağına “Bize yaraşır hüneri yoksa da bizden başka sığınağı da yoktur. Onu kabul ettik.” fısıltısı çalınır (3391-3414).

Bahsedilen hikâyelerin yanında bâbın, Mecnun’un Leyla’sına olan aşkını (3492-3502), Ayaz’ın Sultan Mahmud’a duyduğu sadakat ve muhabbetini (3503-3526), semâ ve semâ ehlinin vasıflarını (3658-3691), pervânenin şem’ e olan iştihakını (3759-3785) anlatan konuşma ve hikâyeleri de dikkate değerdir.

IV. Bâb

Bâb-1 Çehârüm Der-Tevâzû’ Ki Şemerât-ı Ân Hürmet Est

Dördüncü kapıda, tevazuun mahiyeti, önemi ve esasları; hak karşısında mahviyetin kutsallığı, hiç-ender-hiçlik duygusunun fazileti; kibir, gurur, kendini beğenmişlik ve bilmezliğin zararları; acz u fakr u zaruretın kıymeti; halka hürmet, tevazu ve saygı göstermenin hak katındaki değeri üzerine düşünceler dile getirilmiştir.

Bölümde, konuşmalardan ziyade hikâyelerin öne çıktığı görülür. Bunların diğer bâblarda yer alan hikâyelere göre daha akıcı ve çoğu bir sonuca bağlanan anlatılar olduğunu söylemek mümkündür.

Konu başında yer alan ilk hikâyede, varlığıyla bulunduğu mescidi kirlettiğini düşünüp orayı terk eden alçak gönüllü bir gencin hâli anlatılır (3806-3826). Kahramanları Hz. İsa, âbit ve bir fasıktan oluşan ikinci hikâye ise ibretlerle doludur. İbadetine güvenip Hz. İsa’nın peşine takılan bir âbid, vaktiyle batağa düşmüş, sonradan pişmanlık duyarak Allah’a tövbe etmiş bir fâsıkı hor görür. Bunun üzerine Hz. İsa’ya vahiy iner ve Cenâb-ı Hak hitabında, çaresizce kendi dergâhına yüz sürüp af dileyenin, ibadetiyle kibirlenenden çok daha evla olduğunu söyler (3864-3929). Başka bir hikâyede, kadı dergâhında hakir görülen gariban bir fakihin, ilmi ve söz söylemedeki hüneriyle kadiya ders verdiği ibretlik durum anlatılır (3930-4015). Bunlardan başka, salih bir zahidin Gence şehzadesi için yaptığı hayır duasını ve bunun neticesinde şehzadenin her türlü kötülük ve malayaniyattan el etek çekmesini (4016-4097), asi ve beceriksiz bir köleye efendisinin sabr u tahammülünü (4169-4222), Ma’rûf-ı Kerhî’nin kendisine nahoş sözler söyleyen hasta misafirine hoşgörü ve sabrını (4169-4222), gönül ehli birinin kendi nefsinin küçük görmesini (4223-4268), Melik Salih’in hakkında olur olmaz sözler söyleyen iki adama hürmet ve nasihat etmesini (4269-4308), Hâtem’in batıl sözlere kulaklarını

kapatmasını (4350-4370), Tebrizli zahidin hırsıza acımasını (4371-4404) içeren hikâyelerde de çokça veciz söz ve nasihat bulunmaktadır.

Bölümün sonlarına doğru din büyüklerinden Lokman Hekim, Cüneyd-i Bâgdâdî, Zü'n-Nûn-ı Mısrî ile halifelerden Hz. Ali ve Hz. Ömer'in alçakgönüllülüklerini ve güzel ahlaklarını ortaya koyan menkıbeler nakledilir.

V. Bâb

Bâb-ı Pencüm Der-Rızâ vü Tevekkül Ki Sebeb-i Tevessül-i Hâk Est Muhaqqak

Sadî, beşinci bâbın adını rızâ kapısı koymasına rağmen burada anlatılan konu ve hikâyelerin iki ayrı mecrada ilerlediğini söylemek mümkündür. Bâbın ilk bölümünde, kaza ve kadere itaatle Hakk'a tevekkülün zarureti; kendi benlik, varlık ve gücümüzden ziyade Allah'ın tevfiik ve inâyetine itimat etmenin önemi, feleğin karşısında diş bilemek yerine onun dönüşüne ayak uydurmanın gerekliliği üzerine sözler söylenmiş, hikâyeler anlatılmıştır. İkinci kısımda ise ihlas ve samimiyet üzerinde durularak riya ve gösterişte bulunmanın afetine vurgu yapılmıştır.

Bâpta özellikle üç hikâye öne çıkmaktadır. Isfahanlı cesur savaşçının Moğol akınından sonra kadere boyun eğerek savaşmayı terk etmesini (4633-4707), Erdebili meşhur okçunun keçe giymiş kendinden zayıf genç bir savaşçıya esir düşmesini (4708-4737) ve bir akbabanın kibri yüzünden kapana kısılmasını (4811-4827) ele alan bu hikâyeler bölümün diğer anlatılarına nazaran daha uzun ve ilgi çekicidir.

VI. Bâb

Bâb-ı Şeşüm Der-Ķanâ'at Ki Semerât-ı Ān Ħizmet Est Der-Dünyâ vü ĀĦiret

Altıncı bâb, *Bostân*'ın en hacimsiz bölümüdür. Burada anlatılan hikâyeler, genel itibariyle çok kısa olup kahramanların öğüt içerikli birkaç cümlesinden ibarettir. Hikâye ve konuşmalarda, Allah'ın verdiği nimetlere kanaat etme, el emeğinden fazlasını istememe, muhteris olup başkalarının malına göz dikmeme, nefis ve bedenine arzularına boyun eğmeme, rızık vericinin sadece ve sadece Allah olduğunu bilip kullardan bir şey dilenmeme, nefsi az yemekle terbiye etme, kanaat köşesinde oturmayı sultanlığa değişmeme gibi ana fikirler öne çıkartılmıştır.

Bölümün anlatıları arasında, Harezmsah huzurunda boyun eğen tamahkâr babanın (4989-5002), hurma ağacından düşen boğaz düşkününü adamın (5024-5043), yağma sofrasından pay alayım derken elindekinden olan fakirin (5064-5072), padişahın mutfağında azıklanayım derken canından olan kedinin (5073-5084), sultanlık hevesiyle başını olmadık derde sokan

münzevi âbidin (5130-5156), sevgilisinin kötü hâline aldırış etmeyen sadık âşğın (5157-5192) hikâyesi dikkat çekmektedir.

VII. Bâb

Bâb-1 Heftüm Der-Terbiyet Ki Şemârât-ı Ân Hürmet Est

Terbiye bahsine ayrılan bu fasılda Sadî, düşüncelerinin temelini halkla meşgul olanların Hakk'a ulaşamayacağı fikrine bağlar. Terbiyenin ilk şartını da dile hâkim olmaya dayandırır. Sadî, dil belasına uğramamak, kalplere giden yolda kardeşlerin gönüllerine sevgi tohumları serpmek ve her şeyden önemlisi Allah'a yakın olmak için iki dudağın arasına sahip çıkmayı insanın erdemi açısından çok önemli görmüştür. Bu sebeple susmanın fazileti; başkaları hakkında dedikodu etmenin, batıla kulak vermenin, laf taşımanın ve gıybetin zilleti; yersiz ve boş konuşmanın zararları hakkında çokça nasihate bu bâbda yer vermiştir. Sadî'ye göre gerektiğçe konuşmak, gerekmedikçe sözü israf etmemek lazımdır. Suskunluk akıl sahiplerine vakar, cahillere de perde olur. Kusur ve ayıpları örtmede perde olanlar, dilini tutarak gammazlıktan ve kötü zandan uzak duranlar, Allah'a yakındırlar. Kulların hata ve günahlarıyla meşgul olanlar ise Hak'tan fersah fersah uzaklaşırlar. Hüner sahipleri ayıp görmezler, hakikate nazar edenlerin gönül gözleri açıktır. Hüsn-i zan kişiyi yüceltirken su-i zan kimseye bir fayda vermez.

Kadınların ahlakı ve terbiyesi, karı-koca arasındaki uyum, çocukların yetiştirilmesi, güzellerle bir arada bulunmanın adabı, kölelerle münasebetin kuralları gibi hususlar bölümün ortalarına doğru ele alınan konular arasındadır.

Bâbın sonlarında yer alan uzunca bir konuşmada ise kötü zan sahiplerinin insanlar hakkında besledikleri hasetçe duyguları anlatan Sadî, burada iyi ve güzeli görmek istemeyen gözlerin ne olursa olsun mutlaka her şeyin kendilerince kötü bir tarafını göreceklerini, bu yüzden de onlarla konuşup tartışmak yerine sabredip Hakk'a dayanmak gerektiğini ifade etmiştir (5726-5799).

Terbiye bâbında anlatılan hikâyeler, bir önceki bölüme göre fikir işçiliği açısından daha olgundur. Hikâyelerden birkaçının konusu şöyledir:

Sultan Tekiş, kölelerine bir sırrını verir ve bunu kimseye söylememeleri için sıkıca tembihte bulunur. Daha sonra sır, bir şekilde dillere düşünce kölelerin başını kesmeye yeltenir. Celladın baltası altındaki kölelerden biri, başını kaldırıp asıl suçlunun çeşmeyi kapatmayarak suyun sele dönüşmesine sebep olan Sultan olduğunu söyler ve bu imalı sözleriyle iki kişinin bildiğinin sır olamayacağını ortaya koyar (5243-5262).

Mısır'da meskûn iyi kalpli bir adam, uzun bir zaman suskunluk orucu tutar. Halk onun bu hâline itibar ederek kendisini arif ve akıllı zanneder. Günün birinde bu adam, susmanın bilgisini örttüğünü düşünerek insanlarla konuşmaya karar verir. Gururundan, olmadık laflar savurur meclislerde. Dost-düşman sözlerinden onun ne kadar cahil olduğunu anlarlar ve derhâl kendinden yüz çevirirler. Bunun üzerine cahil adam, “Aynada görebilseydim kendimi, cahillikle perdeyi yırtmazdım.” diyerek susmanın ne kadar büyük bir hazine olduğunu dile getirir (5263-5291).

Gammazın biri, Ferîdûn'a onun feraset ve siyaset sahibi, kalbi temiz vezirini şikâyet eder. Padişahın huzuruna çıkan gammaz, bütün ordunun vezire borcu olduğunu ve sultan ölünce de borçların tahsil edileceğini söyler. Bunun üzerine padişah vezirine dönerek neden böyle dost görünüp düşmanca hareket ettiğini sorar. Vezir cevabında, alacaklıların borçları yüzünden sultanın ömrünün uzun olması için her gün dua edeceklerini, bu duaların bela oklarına karşı sultanı koruyacağını düşündüğünden böyle bir tedbire başvurduğunu söyler. Bu cevaptan sonra vezirin mertebesi yükseltilir, gammazın zaten ters dönmüş talihi, içine düştüğü pişmanlıkla daha da beter olur (5522-5550).

VIII. Bâb

Bâb-ı Heştüm Der-Şükr-i Barî Te'âlâ ve Te'addes Ki Hâlık-ı Kâyinât

Bu bölümde Allah'ın sayısız nimetlerine karşı şükür ve saygıyla mukabelede bulunma üzerine düşünceler aktarılır. Sadî'ye göre insan, mevcudata ve kendine bahşedilenlere bakarak acziyetinin ve hiçliğinin farkına varmalı, yaratıcının varlığının büyüklüğünü takdis etmeli, her şeyin O'ndan geldiğini ve yine O'na döneceğini düşünerek benliğine ket vurup hiçbir şeyi kendine mal etmemeli ve yaratıcının kudreti karşılığında boyun büküp bel bağlamalıdır. Şairin, söz konusu fikirleri üzerine inşa edilen sekizinci bâbda insanın yaratılışı, yaratılanlardaki hikmet ve ezeli hüküm sahibinin malikiyeti üzerinde ciddiyetle durulmuştur.

Şükür kapısında anlatılan hikâyelerin geneli kısa tutularak bir veya birkaç nasihat üzerine bina edilmiştir. Hikâyeler arasında üçü dikkate değerdir.

İlkinde bir şehzade ile Yunanlı filozof arasında yaşananlar anlatılır. Attan düşen şehzadenin boynu gövdesine batınca kimse derman olamaz; fakat Yunanlı hekim bir hareketle şehzadeyi sağlığına kavuşturur. Gün gelir devran döner şehzade şah olur, filozof şahın divanına gelir. Lakin şah, geçmiş günü unutmuş, kendisinden yüz çevirmiş ve teşekkürü çok görmüştür. Bunun üzerine filozof, “Dün boynunu çevirmeseydim, bugün yüz çevirmezdi.” diyerek duyduğu pişmanlığı dile getirir. Ardından şahın bu saygısızca davranışını cezalandırmak için kölesiyle bir ot gönderir ve otun ateşte yakılıp koklanması hâlinde şaha çok faydalı olacağını

söyler. Tavsiyeye uyularak ot yakılır, şah huzur bulayım derken, filozofun muradı üzere kokuyu alır almaz tekrar attan düşmüşse döner. Bu hadiseden sonra şah, filozofa yaptığı saygısızlığı anlar fakat iş işten geçmiştir, artık ne özür beyan edecek ne de derde derman olacak kimse kalmamıştır. (5947-5962).

İkinci hikâyede, Sultan Tuğrul soğuk bir güz günü nöbet tutan Hintli muhafızın hâline acıyarak kendisine saraydan kürklü abasını göndereceğini söyler. Sarayda güzel kölesini görünce az önce verdiği sözü unutan şah, muhafıza soğuşun derdi yetmezmiş gibi bir de intizar ıstırabını yükler. Sabah olunca muhafızların başı şaha gelerek, sevgiliyi koynuna alınca o zavallıyı unuttuğunu, gecelerini zevk ve eğlenceyle geçiren şahtan, muhafızların hâlini anlamasını beklemenin boş bir düşünce olduğunu ifade eder (6013-6038).

Üçüncü hikâye, hem bu bölümün hem de *Bostân*'ın en uzun anlatısıdır. Uzun olduğu kadar da değerlidir. Hindistan'ın Sûmenât şehrinde putperestlerle yaşadığı bir macerasını anlatan Sadî, bu sergüzeştten çok hikmetli hisseler çıkarır. Hikâyenin özeti şöyledir:

Sadî, Sûmenât'ta fildişinden yapılmış harika bir heykel görür. İnsanların akın akın gelip bu puta tazim ve hürmetle taptıklarını görünce insanların cansız bir nesneden ne umduklarını düşünmeden edemez. Odasında kaldığı dostu rahibe, bu düşüncelerini puta hakaret dolu sözlerle ifade eder. Mabuduna yapılan saygısızlık karşısında dost rahib, bir anda düşman kesilir ve Sadî'nin sözlerini bütün mabet büyüklerine iletir. Bunun üzerine Pazend okuyan Zerdüştler kendisine zarar vermek arzusuyla etrafını sarınca, Sadî çaresizlikten riya dolu sözlerle başlar putu övmeye. Ortamın havasını daha da yumuşatmak için riyakârca, putun dış yüzüne vakıf olduğunu fakat içindeki sırları bilemediğinden gaflete düştüğünü, eğer bilseydi ona tapacak ilk kişinin kendisi olacağını söyler. Brahman, Sadî'nin bu konuşmasından etkilenerik çok diyar gezdiğini fakat böylesi hikmetli bir puta rastlamadığını, gece kalması hâlinde yarın putun büyüklüğünü kendisine de göstereceğini belirtir. İhtiyar Brahman'ın isteği üzerine Sadî, geceyi orada geçirir. Sabaha doğru etraftan ne kadar çirkin suratlı, cehalet timsali rahip, keşiş, kadın-erkek varsa hepsi tapınağa üşüşür. Kalabalık tamamlandığı anda, put aniden elini havaya kaldırır. Onun bu hareketi tapınaktakileri cuşa getirir, insanlardan feryatlar yükselmeye başlar, herkesin âdeta içi geçer. Mabette kimse kalmayınca Brahman, Sadî'ye dönerek “Hakikati anlamış olman gerek.” diyerek onun da artık kendileri gibi puta tapacağına inanır. Sadî, Brahman'daki köklü cehaleti görünce putun elini öpüp özür dilemeye başlar. Bir süre sonra artık güvende olduğunu anlayınca put nasıl bir hileyle elini kaldırıyor diye gizlice onun bulunduğu tahtın etrafını yoklar. Bu sırada altınla süslenmiş bir perdenin ardında oturan rahibin bir iple putun elini kaldırdığını fark eder. Rahip sırrın ifşa olduğunu anlar anlamaz kaçmaya

çalışır; fakat Sadî, durumu başkalarına anlatırsa canımdan olurum düşüncesiyle rahibi yakalar yakalamaz öldürür. Bu olaydan sonra, Hindistan'ı terk eder ve ne zaman Çinli putu hatırlayacak olsa benliğinden sıyrılıp her şeye gücü yeten, Kâdir-i Mutlak olan Allah tarafından gayb eliyle, fiiliyatına can verildiğini düşünür (6118-6273).

IX. Bâb

Bâb-ı Nühüm Der-Tevbe Ki Vâşılîn Vey Hâşılîn Derecâtü 'Ala'llâh

Tövbe bâbı, yaşlanmadan önce gençliği ganimet, fırsatı aziz, zamanı kılıç bilme düşünceleri çerçevesinde şekillenmiştir. Sadî, bölümün başlarında ihtiyarların geçen gençlik günlerini hüsrân ve pişmanlıkla aradıklarını, fakat vakit gruba döndükten sonra ah etmenin fayda vermeyeceğini özenle vurgulamış ve bu minvalde hikâyeler anlatmıştır.

Bölümde okuyuculara telkin edilen düşüncelerden bazıları şunlardır: Gönlü dünya hırsıyla doldurup gelip geçici heveslerin peşinde sürüklenmek ömrü heba etmeden başka bir işe yaramaz. İnsan, her daim kendisini Hakk'a ulaştıracak yollar aramalıdır, kendisi beceremiyorsa bir şefaatçinin eteğine tutunmalı, dosta giden bir kervanın peşine takılmalıdır. İnsan; vakit geç oldu, artık tövbem kabul olmaz diyip ümitsizliğe düşmemeli, aksine daha hızlı ve muhkem adımlarla Allah'a doğru koşturmalıdır. Gençlik ateşi bir mum gibi çabucak telef olup söneceğinden insan, gençliğin kıymetini bilerek aklını, fikrini ve gönlünü hak yolunda hizmetçi etmeli, kulluk şuurunun bilinciyle her fiil ve davranışını düzenlemelidir. Kul, günah ve kirlerden arınmak için gönül gözünden yaşlar akıtmalı, her zaman acizyet ve özür beyan ederek Allah'a yaklaşmalıdır.

Bu bâbın; altın kerpiç bulduktan sonra dünya hevesine kapılan, daha sonra gördüğü bir manzara karşısında akli başına gelen bir dervişin hâlini (6472-6508), sarhoş olup harmanını ateşe veren ekincinin pişmanlığını (6655-6675), Hz. Yusuf'un Züleyhâ'ya verdiği öğütleri (6685-6713) içeren üç hikâyesi diğerlerine nazaran daha dikkate değerdir.

IX. bâbın anlatılarında Sadî'nin bizzat içinde bulunduğu veya müşahede ederek naklettiği hikâye/konuşmaların sayıca fazlalığı göze çarpmaktadır. Sadî, çocukluk ve gençlikte yaşadıklarını (6298-6340/ 6530-6562/ 6629-6654), Feyd çölünde başına gelenleri (6390-6427), Habeş'te gördüklerini (6727-6742), San'an'da çocuğunun ölümünden sonra hissettiklerini (6758-6779) burada dile getirmiştir.

X. Bâb

Bâb-ı Dehüm Der-Münâcât ve Hâtm-i Kitâb ve Medh-i Şâh-ı 'Âlf-Cenâb

Eserin son bâbında Sadî, hata ve günahların affi için Allah'a el açarak dua ve niyazda bulunur. Müellif; arınma, sırat-ı müstakimden ayrılmama ve kurtuluş ümidiyle münacatını kaleme almıştır. Münacatı süslemek amacıyla da, tövbesini defalarca bozduğu hâlde Allah'tan ümidini kesmeyen dervişin (6884-6901), puttan medet umarken Hakk'ın tevfiik ve inâyetine mazhar olan putperestin (6902-6938), affedilme umudunu yitirmeden Allah'a yalvaran sarhoşun sözlerinin (6939-6998) yer aldığı hikâyeleri aralara sıkıştırılmıştır.

Abdî'nin kaynak metinle ilişkisi 6998. beyitte son bulur. Şair, bundan sonra gelen 42 beyitte Sadî ve *Bostân*'ı överek tercüme yapıtığı yer olan Manisa'nın güzelliklerini ve eseri kaleme aldığı tarihin ayrıntılarını anlatır. Eser, **İhtisâm-ı Nîkû-Fercâm-ı Sa'âdet-Encâm** başlığı altındaki II. Selim övgüsünden (7041-7106) sonra yazılan iki kıt'a ve dört rübâ'îyle son bulur.

3. Ayet ve Hadisler

Ayetler

- بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ “Rahmân ve Rahîm olan Allah’ın adıyla” (Neml 27/30)
Gül-i besmeyle olup tâcdâr
İder sünbül-i hamd o zülf-i nigâr (8)
Ki *Bi’smi’llâh* ile ta’âma_ibtidâ
Kıluñ böyle emr eylemişdür Hudâ (2270)
- فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِیْمِ “*Kur’ân* okunduğu zaman kovulmuş şeytandan Allah’a sığın.” (Nahl 16/98)
E’uzuyla itdüm kelâma_ibtidâ
Ümîdüm bu Allâh vire_întihâ
Te’āvîz-i Şeytâna kıldum *racîm*
Recāvâr ki Raḥmân baña_ola raḥîm (4-5)
- تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ “Allah’a sığındım.” (Hûd 11/56)
Tevekkeltü diyüp ‘Ala’llâh ile
Sülûk eyledüm rāha ol şāhla (16)
- لَنْ تَرِيَنِيَّ “Beni göremezsin.” (A’raf 7/143)
İder *len-terānîyle* birin ḥarîḳ
Birisin ‘inādıyla eyler ḡarîḳ (51)
- يَوْمَ الْحِسَابِ / يَوْمَ الدِّينِ “Hesap günü.” (Fatiha 1/4, Hicr 15/35, Şu‘arâ 26/92, Sâffât 37/20, Sâd 38/16-26-78, Zâriyât 51/12, Vâkıa 56/56, İnfîtâr 82/15-18)
Yürür ü ṭurur āsumānı zemîn
Hudâ emri-y-ile *ilâ yevm-i dîn* (64)
Odur dāde-bān-ı serāb u türāb
Hudāvend-i dīvān-ı *yevmü’l-ḥisāb* (66)
- “(...) Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin.” (Âl-i İmrân 3/26)
İder istediğün ‘azîz ü zelîl
Tu’izzu âyeti bunda rüşen delîl (65)
- أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?” (A’raf 7/172)

- Meger bŷy-ı ‘ışk-ıla cān olsa mest
Olup ol řalebkār-ı bezm-i Elest (134)
- وَالْجِبَالُ أَوْتَادًا “Ve dağları birer kazık [yaptık].” (Nebe 78/7)
İdŷp fāzıl aña ‘ilāc ol Hekīm
Veted birle vāmānın eyler Kerīm (83)
  - قُورُتُ عَيْنٍ “Göz aydınlığı” (Kasas 28/9)
Odur *ķurretŷ*-ı/’ayn-ı kevn ŷ mekān
Odur pīřvā-yı zemīn ŷ zemān (149)
  - فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ “Onunla arasındaki mesafe iki yay arası kadar hatta daha az kaldı.” (Necm 53/9)
Odur *ķābe ķavseyni_ ev ednā* iden
Odur tāc-ı *levlāk* geyŷp giden (150)
  - وَأَنْشَقَّ الْقَمَرُ “(...) ve ay yarıldı.” (Kamer 54/1)
Görŷñ mu’cizātıyla ol nīk-fer
İder barmağ-ı ner ki *řakķ-ı ķamer* (186)
  - قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مَلَكًا لَا يُنْبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ “Sŷleyman, "Ey Rabbim! Beni bağışla. Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mŷlk (hŷkŷmranlık) bahşet! řŷphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi.” (Sād 38/35)
şi’ārı anuñ *Rabbi heblī* hemīn
Dağı oldu *mŷlkenle* iy kām-bīn (1505)
  - كُنْ فَيَكُونُ “(...) ‘ol’ der ve hemen olur” (Bakara 2/117; Āl-i İmrān 3/47-49-59; En’ām 6/73; Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yāsīn 36/82; Mŷ’min 40/68)
Anuñ bağtını pest idŷp *ķāf u nŷn*
O ħāl-ile aĥvāl[i] oldu nigŷn (1310)
Ĥudāyā ‘adīl ŷ bedīlŷñ hemān
Senŷñ yokdur iy Ĥālīķ-ı *ķŷn-fe-ķān* (5797)
  - وَعِيدٍ “Korkutma ve tehdit.” *Kur’ān-ı Kerīm*’de muhtelif yerlerinde inanmayanları korkutan ve şiddetli bir azaba uğrayacaklarını bildiren ayetler vardır. Bunlara va’id ayetleri denir. Bu ayetlerden bazıları: (İbrahim 14/14; Kāf 50/14-45)
Va’id *āyetin* ehl-i nārŷñ hemīn
Oķuduķda ol mŷřid-i pāk-dīn (2395)

- وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ
gönderdik. (Enbiyâ 21/107)

Senüñ säyedâruñ zamân u zemîn
Peyem-ber gibi_ol *rahmet-i 'âlemîn* (3044)

- إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ
Kadir gecesinde indirdik. Kadir gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin!” (Kadir 97/1-2)

Şehâ kadrüni bilmez-ise cihân
Şeb-i Kadî bilmez ne ğam ins ü cân (3045)

- هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ “Bu çok çetin bir gündür.” (Kamer 54/8)

İdüp kâzîyî nâr-ı gayret esîr
Didi *inne hâzâ le-yevmün 'asir* (3999)

- يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَّزِيدٍ
“O gün Cehenneme, ‘Doldun mu?’ deriz. O da, ‘Daha var mı?’ der.” (Kâf 50/30)

Cehennem ki sîr eyler anı va‘îd
Degül kâni‘ ider ki *hel min mezîd* (4966)

- وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى* وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّى
“Andolsun, büyürüp örttüğünde geceye, aydınlattığında gündüze.” (Leyl 91/1-2; Şems 91/2-3)

İdüp şöyle dildâr[1] ol der-kenâr
Diyeydüñ ki *ve'l-leyli yegşâ'n-nehâr* (5346)

- مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَثْمَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
“Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.” (Enam 6/160)

Veger kılsa ihsân bir merdikâr
Birine on ider ‘ivez Bir ü Bâr

Bir olur mücâzât-ı her seyvi’ât
Bunu böyle dir Hâlık-ı kâyinât (5842-43)

- الم “Elif, lâm, mîm” (Bakara 2/1)

Didi Hağ kitâbında *eş-sulhu hayr*
Elif lâm ‘âm añlatur dime ğayr (6604)

- وَالصُّلْحُ خَيْرٌ “Sulhta hayır vardır.” (Nisâ 4/128)
Didi Hâk kitâbında *eş-şulhu hayr*
Elif lâm ‘âm añlatur dime ğayr (6604)
- تَبَّتْ يَدَا (...) elleri kurusun.” (Tebbet 111/1)
Biri men‘ ider onı *tebbet yedāk*
Yüri gitme ālüde_olur cān-ı pāk (6616)
- غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (...) gazaba uğrayanların, ve yoldan çıkmışların yoluna iletme.” (Fâtiha 1/7)
Didüm *Fâtiḥayla ve le’l-dāllîn*
Münâcât zımnında hem āmîn (6864)
- قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ “De ki: O, Allah tektir. Allah Samed’dir.” (İhlas 112/1)
Göñül bağla şol Vāḥide_oldur Şamed
Olur şāhidi *kul huvā’llāhu_eḥad* (6933)
- فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَّا الضُّرَّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُرْجِيَةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ “Bunun üzerine (Mısır’a dönüp) Yûsuf’un yanına girdiklerinde, ‘Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik. Zahiremizi tam ölç, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır.’ dediler.” (Yûsuf 12/88)
Bıdā‘at-ı müzcātn idüp ḳabül
Olara itdi ol demde luṭfin vuşul (6988)
- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ülü’l-emre (idarecilere) de itaat edin.” (Nisâ 4/59)
Aṭī‘u’llāh-ıla aṭī‘u’r-resul
Uli’l-emri minküm daḥı dindi ol (7068)
- Mesnevide 3317. beyitte Yûsuf, 243. beyitte Tâ-hâ ve Yâ-sîn, 1792. beyitte Nûr, surelerine ismen telmihte bulunulmuştur.

Hadisler

- كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ “Âdem su ile toprak arasındayken ben peygamberdim.”²⁵⁸
Virilmişdi saña nübüvvet hemîn

²⁵⁸ Aclûnî, *Keşfü’l-Hafâ*, C. II, Beyrut 2009, s. 121.

Henüz Âdem idi o dem *mā' ü fīn* (237)

- *صَدَقَةُ الْقَلِيلِ تَدْفَعُ الْبَلَاءَ الْكَثِيرَ* “Az sadaka çok belayı def eder.”²⁵⁹ Hadis kaynaklarında sadakanın belayı def ettiğine dair başka hadisler de mevcuttur.

Ḥaberde gelüpdür didi Muştafā
İder luṭf u iḥsān def-i belā (3031)

- *كَمَا تَدِينُ تُدَانُ* “Ne yaparsan onu bulursun.”²⁶⁰

Dinildi cihānda *tedīnū tūdān*
Bulur itdüğini cihānda bedān (1013)

- *لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ* “Sen olmasan, sen olmasan felekleri yaratmazdım.”²⁶¹

Odur tāc-ı *levlāk* ile ser-firāz
Odur evc-i eflāke viren güdāz (165)

Saṅa tāc virmişdi *levlāk*den
Yapup kālīb-i Âdemi ḥākden (238)

- *أَبَيْتُ يُطْعِمُنِي رَبِّي* “Ben sizden hiçbiriniz gibi değilim. Rabbimin beni yedirip, içirdiği hâlde gecelerim.”²⁶²

Birin tāc-ı *Levlāk*le tādār
İder gülsitān-ı *ebīt* içre yār (49)

- *لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ* “Sana karşı layık olduğun gibi tam senâ ve medihleri sayamam. Sen kendini nasıl senâ ettinse öylesin.”²⁶³ Aşağıdaki beyitler bu hadisten mealen iktibastır.

Feşāḥatle dir server-i enbiyā
Saṅa lāyık olmaz Ḥudāyā senā

Zebānum senāñ içredür küng ü lāl
Ḥudāvend-i ‘ālemsin ey bī-zevāl (123-24)

- “Sizden bir kötülüğü gören, onu eliyle düzeltsin, gücü yetmezse diliyle düzeltsin, buna da gücü yetmezse kalbi ile buğzetsin, ama bu imanın en zayıfıdır.”²⁶⁴

Eger olası nāhī-yi münkirāt

²⁵⁹ Rûdâni, Cem‘u’l-Fevâ‘id, C. 1, s. 320.

²⁶⁰ Aclûnî, age., C. II, s. 115.

²⁶¹ Aclûnî, age., C. II, s. 148.

²⁶² Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, Ankara 1993, s. 143.

²⁶³ Emine Yeniterzi, age., s. 153.

²⁶⁴ Müslim, İman 78; Ebû Dâvud, Salât 232.

Hücüm ile merfû‘ ola mu‘zilât

Veger kudretüñ yitmez-ise hemân
Dilüñle disin nükte-i şāygān

Sülūkuñda olğıl hemân pāk-bāz
Ṭarīķuñla düzgil dilā sūz u sāz

Zebān u yedüñle olmaz-ısa mecāl
İder himmet-ile murādın ricāl (4028-4031)

- عَزَّ مَنْ قَنَعَ ذَلَّ مَنْ طَمَعَ “Kanaat eden aziz olur, tamah eden zillate düşer.”²⁶⁵

Olur ṭāmi‘ iy dil zelīl-i cihān
Olur kāni‘ iy cān ‘azīz-i zamān (4940)

Bu mefhūm olur ḥāl-i ehl-i ṭama‘
Dinildi ‘azīz oldu bil *men kana* ‘ (4989)

- الْقَنَاعَةُ كَنْزٌ لَا يُفْنَى “Kanaat tükenmeyen bir hazinedir.”²⁶⁶

Ḳanā‘at dilā kenz olur bī-fenā
İrişmez anuñ şāḥibine ‘anā (4941)

- الدنيا مزرعة الآخرة “Dünya ahiretin tarlasıdır.”²⁶⁷

Ki dünyā olur mezra‘-ı āḥiret
Ḥuzūr ister-iseñ işüñ āḥir it (6283)

²⁶⁵ Murtazâ Ez-Zebîdî, *Tâcü’l-Arûs*, C. 22, Kuveyt 1415/1994, s. 90.

²⁶⁶ Aclûnî, *age.*, C. I, s. 364.

²⁶⁷ *age.*, s. 413.

C. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. Vezin

Eser, Sadî'nin *Bostân*'da kullandığı, *Şehnâme* vezni olarak bilinen aruzun mütekârib bahrinin *Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül* kalıbıyla yazılmıştır. İlk Türkçe eserlerden *Kutadgu Bilig*, *Atabetü'l-Hakâyık* ve *Süheyl ü Nevbahâr*, sonraki dönemlerde yazılan *Kitâb-ı Usûl* (Yahyâ Bey), *Sâkînâme* (Fuzûlî), *Âlemnümâ* (Nev'îzâde Atâyî), *Zafernâme* (Güftî) ve *Mihnetkeşân* (İzzet Molla) adlı mesnevilerde de aynı kalıp kullanılmıştır. Bu kalıp, Cem Dilçin'in de belirttiği üzere Türkçeye uygunluk bakımından hem zor hem de *Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün* ve *Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün* gibi kalıplarda gördüğümüz 4+4+3 durak sisteminin ahenginden uzaktır.²⁶⁸

Bu itibarla Abdî de, Farsçanın ses düzenine çok daha uygun olan bu aruz kalıbını Türkçeye uygularken zaman zaman zorlanmıştır. Esasında o, yalnızca bu kalıpta değil, diğer eserlerinde kullandığı kalıplarda da bazı problemler yaşamıştır. Bu yüzden, *Bostân* tercümesi hakkında değineceğimiz çoğu aruz kusuruna şairin öteki eserlerinde de rastlanır.

Mesnevîde vezinle ilgili dikkati çeken uygulama ve kusurlar şu şekilde sıralanabilir:

İmâle: Türkçe kelimelerde sesli harfle biten hecelerin vezin gereği kapalı olarak değerlendirilmesi aruzda çok sık karşılaşılan bir durumdur. Aynı şekilde Farsça atıf vavlarının ve izafet kesrelerinin kapalı hece olacak şekilde işleme tabi tutulduğu da çokça görülür. Bu tür uygulamaların hepsini bir aruz kusuru olarak değerlendirmek yanlıştır. Burada incelenecek manzum metne göre tavır takınmak doğru olacaktır. Vezni sekteye uğratmayan, ahengin doğal ritmini bozmayan imaleler bazen kusurdan öte müzikaliteyi arttıran birer öge olarak öne çıkarlar. Tercümede az da olsa bu tarz örneklere tesadüf edilir:

O hâletde bir büzrüg-i nâmdâr
İşitdi du'âyı vü didi i yâr (1598)

Atın bağlayup ol şeh-i kâm-yâb
Nemed-zîne yaşlandı vü itdi h'vâb (1667)

Örneklerde de görüldüğü üzere imale kelimelerin son hecelerinde ve -ı,-i,-u,-ü gibi seslerde yapılıncı kulağı fazla tırmalamamaktadır. Bunların dışında kelime başı ve ortasında bulunan hecelerde; -a,-e,-o,-ö gibi ünlülerde yapılan imaleler ahenge olumsuz yönde etkilemektedir:

Kaçan olur ol şehre 'âkîl revân

²⁶⁸ Cem Dilçin, *Süheyl ü Nev-bahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Ankara 1991, s. 135.

Kim **onda ola** resm-i bedden nişân (595)

Yağında olur şol memâlik tebâh
Ki **itmeye** halkı garîbe nigâh (597)

Huşûm ortasına düşerse nifâk
Sen itgil dil-ârâmuñ-**ıla** vifâk (2070)

Abdî, kelime ortasında bulunan ve -e sesi ile biten bazı hecelerin aruzda problem teşkil ettiğini bildiği için zaman zaman imlada bu heceleri elif kullanarak yazmıştır:

İder oña isnâd-ı nâ-sâzgâr
Diline **geleni**/ كلانى dir ol nâ-be-kâr (4229)

Eger pür ider olsa kandîli âb
Viremez/ ورامز çerâguñ saña iltihâb (4307)

Zihaf: Eserde çok az zihaf örneği bulunmaktadır. Bunlar, aruz kuralları çerçevesinde iki kısımda incelenebilir. İlk gruptaki zihaf lar ünlüyle biten kapalı hecelerin açılmasından oluşur:

İki şüret idi bilüñ bî-nazîr
Nazîri anuñ **âyine**yle müşîr (757)

Şikem itmedi pür o merd-i cihân
Kesük pehlûsından olup hûn feşân (924)

Olur bil ki ma'nâ-yı sâbık hemîn
Bunuñ remzi iy **hidiv**-i kâm-bîn (2071)

Hûd u cevşen olmadı baña mu'în
N'idem tâli'üm naḥs gâyet pesîn (4679)

İkinci grup zihaf lar, imâle-i memdûdelerin yapılmamasından kaynaklanırlar. İlkine göre daha hafif bir aruz kusuru olan bu tür zihaf larla zaman zaman karşılaşılır:

Derisin yüzer nermlik düşmenüñ
'Înâd itse **dost** düşmenüñdür senüñ (4089)

Namâz içre niçün olup **kerd** nişest
Ki raşş eyler olsa olur hûb cest (4237)

Bed-endîş-i **halk** Hakkı bilmez hemân
Ki halk emri virmez Haka hiç nişân (5738)

Med: Abdî, mesnevîde çok olmamakla birlikte vezin gereği bazı Türkçe kelimelerde meddî uygulamıştır. Bu medler, mısra sonlarında bulunan kelimelerde son tefilenin ilk hecesindeki açık heceyi karşılamak için yapılmıştır. Örnekler:

Ne mermer o bir şuffe-i sīmdür Şafāsın sürenler anuñ kim dür	(1811)
Veger dāyimā nefsuñ iderse vīr Seni cevr idüp gezdürür yir yir	(4986)
Bu naqşa viren naqş naqqāşdur Letāfet viren göz-ile kaş dur	(5710)
Bu sözi diyüp ağladı pīr-i mest Tut iy yār ben mestden var dest	(6952)

Abdî, Türkçe örneklerin dışında, metinde Arapça “āmīn”, Farsça “avjen” kelimelerinde med olmamasına rağmen her iki kelimedede ikişer kez medde gitmiştir:

Civānān-ı merdān-ı şīr- av jen Dil-āverlik-ile olur tīg-zen	(2060)
Didüm <i>Fātiḥayla ve le’d-dāllīn</i> Münācāt zımnında hem āmīn	(6864)

Hece Yedirmeli/Düşmeli Ulamalar: Abdî’nin eserlerinde devrin diğer mesnevilerinde görmeye pek alışık olmadığımız türden hece yedirmeli ulamalar vardır. Ünlüyle bitip ünlüyle başlayan iki kelime arasında karşımıza çıkan bu ulamalar, Abdî’de sıradan bir hadise olarak neredeyse her dört beyitte bir karşımıza çıkar.²⁶⁹ O, bunu özellikle Türkçe kelimelerin vezne tutunmasını sağlamak amacıyla yapmıştır.

Divan şairleri, genellikle “ki” bağlacı ve “ne” soru zarfından sonra gelen fiillerle yapılan k’oldı, n’oldı, n’ider gibi ulamaları çok sık kullanırlar. Bunlar metnin ahengini pek bozmazlar. Bir’ki kelimesindeki gibi günlük dilde kullanılan hece yedirmeli örnekler de ses değeri açısından çok problem oluşturmazlar. Fakat *Bostân Tercümesi*’nde, bu söylediklerimiz dışında kalan örneklerin vezin kusuru sayılıp sayılmayacağını belirlemek için beytlere tek tek yaklaşmak gerekir.

²⁶⁹ Sadık Yazar, tercüme metinlerde vezinle ilgili karşılaşılan sorunlardan biri olarak bu meseleye değinmiş ve Abdî’nin tercümelerine de işaret ederek bu tarz ulamalara mütercimlerin tercüme güçlüklerinden kurtulmak amacıyla başvurmuş olabileceklerini belirtmiştir. (Sadık Yazar, “Osmanlı Dönemi Şiir Tercümesinde Karşılaşılan Biçimsel Zorluklar”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri: Osmanlı’da Te’lif, Tercüme ve Şerh*, haz. Hatice Aynur vd., İstanbul 2014, s. 265.)

Aşağıda verilen ilk grup örneklerde ulamalar, iki mısradaki paralellik oluşturacak şekilde dizilmiştir. Böylece tıpkı kafiyelerde olduğu gibi bir ses birlikteliği yakalanarak sözün akıcılığı arttırılmıştır. Ayrıca bu beyitlerin pek çoğunun tarsi sanatıyla yazıldığı da dikkati çekmektedir:

Anuñ zātınıñ evcine_irmez hayāl
Anuñ zirve-i vaşfına_irmez maḳāl (111)

O bir māhdur maḳla‘ı_oldı felek
O bir şāhdur leşkeri_oldı melek (176)

Sinīn-i sevābıḳda_olan ḫālden
Şühūd-ı ğavābirde_olan ḳālden (3392)

Ḳatı şekl[i]_anuñ vaḫşet-engīz idi
Ḳatı vaż‘[ı]_anuñ dehşet-āmīz idi (4156)

Ulamalarda genellikle ikinci kelimeler ol-, it-, eyle- gibi fiillerden oluşur. Bu türlü ulamalar kulağa ağır gelmemektedir:

İki hem-ḳalem ola hem-cins ü yār
Onı bir ‘amelde_eyleme hem-‘ayār (649)

Cihān içre gel gül gibi gül hemīn
Gülüñe_eylesün bülbül-i cān enīn (1049)

Mühevves olurdum niçe rüzgār
Mu‘azzez olup eyler_idüm şikār (1916)

Diğer tip hece düşmeli ulamalar ise daha çok ikinci kelimesi Arapça ve Farsça olan, bazen uzun ünlüyle başlayan ve yalnız vezin zaruretine binaen yapılmış ritmi sekteye uğratan ulamalardır.

Gidüp devletünde_iḫtilāf-ı zamān
Ölür cümle ezdād yārān hemān (2860)

Ben itdüm anuñ dostlığına vifāḳ
Benümle_ittifāḳ itsün ol ger nifāḳ (3239)

İkisi de olup ‘āşık üftādelər
Yürürlerdi_āvāre vü dildādelər (3472)

Mütercim, hece yedirmeli ulamaları bazen aynı mısradaki birden fazla kullanmıştır. Bu tip örneklerde ulamaların daha çok Türkçe kelimeler arasında gerçekleştiği dikkati çekmektedir:

Bu pend ile luḫf eyle menğūş-ı hūş

‘Amel böyle_olınca_eylemez kes ħurūş (551)

Fazīlet koma baña maĥlūqdan
İle nice_iderseñ baña_öyle_eyle sen (1137)

Selāṭīnūñ oldı şükūhı tamām
Ne_eşer aña_olan zulm kaldı_ıy hümām (1228)

Arapça ve Farsça kelimelerde ünlü türemesi: Bu uygulama, mesnevilerde vezin ve kafiye zaruretine bağılı olarak ortaya çıkar. Abdî’de de bu tarz ses türemelerinin örneklerini görmek mümkündür:

Dühün ĥoĥkası_ıcre lü’lü-yi pāk
İki rişte dutmış idüm tābnāk (860)

Dühül bāngı ider ĥ^vāce[y]i hūşyār
Ne bilsün ki_ola şaĥneye hūş yār (1161)

Gözinden aĥar rüyına anuñ **seyel**
Diyeydüñ ki bālū‘a büy-ı baĥal (4150)

Bürüc-ı menāzil deĥāyık-derec
İdüp zabṭ çekmezdi onda **herec** (4311)

Tenüglükle teng oldı iy dil-figār
Sa‘adet ümīdüm ola pāyedār (5758)

Bunlar dışında, eserde yalnızca bir yerde Türkçe kelimeye ses türeme hadisesi yaşanmıştır:

Adı şehriyān **ıcere** Maĥnīsā
Dil-ārāsınuñ kārı cevır ü cefā (258)

2. Kafiye

Abdî, kafiye konusunda vezne göre daha yeteneklidir. Eser boyunca kafiye bulmada sıkıntıya birkaç istisna dışında neredeyse hiç düşmemiştir. Bu konuda kendisini eleştirebileceğimiz nokta, aynı kelimelerle çok defa kafiye yapma yoluna gitmesidir. Yedi bin beyti aşkın bir eserde, hem hacim hem vezin hem de tercüme faaliyetinin sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda bu kusurların çok büyük bir ehemmiyeti olmadığı anlaşılacaktır. Fakat bu mütekerrir kafiye kelimeleri ahente tek düzeliğe sebep olmuyor da diyemeyiz. Eserde kafiye yapılan ikililer arasında sırasıyla en fazla Farsça, Arapça ve Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Buradan, metindeki kelimelerin dillere göre oranıyla kafiye oranı arasında paralellik olduğu anlaşılmaktadır. Farsça ve Arapçaya göre Türkçe kelimelerle yapılan

kafiyelerin çok daha az olmasını yalnızca Abdî'ye ait bir özellik olarak değerlendirmekten ziyade, devrin mesnevilerinde görülen genel bir tutum olarak algılamak daha yerindedir. Türkçe fiillerle yapılan kafiyeler Türkçe isimlerle yapılanlara göre daha fazladır. Abdî'nin eserde, aynı dilden kelimelerle kafiye yapma gibi bir eğilimi söz konusu olmasına rağmen, farklı dillerden alınan kelimelerle de bolca kafiye yapmıştır.

Abdî'nin *Bostân* tercümesinde kullandığı kafiyelerin dillere göre örneklerinden bazıları şöyledir:

Türkçe isimlerle yapılan kafiyeler

ol / şol	36	çok / yok	290
anı / kanı	485	baş / yaş	705
baña / saña	1141	senüñ / tenüñ	1186
ağlar / ırmağlar	1401	gözlerin / sözlerin	2805
yaş / taş	2558	adını / dadını	2481
şakın / yakın	2675	degül / gönül	3407

Türkçe fiillerle yapılan kafiyeler

durur / yürür	108	eylemez / söylemez	125
iden / giden	166	ola / kıala	393
gördüñüz / şorduñuz	981	çiyneşün / kıosun	1109
tır / şor	1482	itmedi / gütmeki	1590
öldürüp / girüp	1693	eyledüm / toyladum	3912
añlayan / diñleyen	3209	getürüñ / götürüñ	3117

Türkçe-Arapça kelimelerle yapılan kafiyeler

ķabül / bol	21	Ėaķ / baķ	207
iftirāk / aķ	203	ķuyül / şol	1264
iltifāt / ķat	1394	'Aden / neden	1760
miķen / ben	1882	bil / Nīl	1984
ılķar ider / 'ār ider	2020	müştaķil / yıl	2118

Türkçe-Farsça kelimelerle yapılan kafiyeler

mār / umar	33	gülsitān / armağan	54
sen / resen	146	şād / ad	392
şakın / hemīn	580	nazar / şatar	803
yir-imiş / serzeniş	948	fişār / şaşar	1341
ķan / revān	1411	nemek / dilek	2263
hemān / yaman	2384	degül / mül	3164

Arapça kelimelerle yapılan kafiyeler

tekrīm / tefhīm	241	iḥvān / ḥullān	267
refīk / ŧefīk	456	mu‘īn / le‘īn	1617
mecmū‘ / merfū‘	1970	kelām / intizām	2052
Ḥalīl / zelīl	2278	kerīm / selīm	2576
‘ayān / beyān	2587	ġarīk / ḥarīk	3284
namāz / niyāz	3400	ibtīlā / mübtelā	3458
rācīyüm / ḥācīyüm	3653	marāz / ġarāz	3780
kebīr / ḥaķīr	381	veyl / neyl	4011
ḥalā᧑ / iḥti᧑ā᧑	4333	ḥamūl / vu᧑ul	4428
delķ / ḥalk	4857	meḥekk / ŧekk	4866

Farsça kelimelerle yapılan kafiyeler

kethudā / pādi᧑ā	575	āferīn / ġamīn	613
mermūz / pe᧑-sūz	629	ḥ‘ābda / bābda	831
rūzgār / ġüvār	1053	ġamīn / zemīn	1290
saḥt / baḥt	1644	pāk / tābnāk	1945
ŧikār / hū᧑yār	2357	merd / derd	2781
tīz / rīz	2888	reng / seng	2949
mest / dest	3701	ġamīn / engebīn	3765
ġüftārla / pindārla	3834	teber / çāreger	4039
mest / pest	4124	rīsmān / āsumān	6210
rāḥ-rev / ŧinev	6266	derūn / birūn	6431

Arapça-Farsça kelimelerle yapılan kafiyeler

‘ayār / demār	522	du‘ā / pādi᧑ā	571
rāst-kār / vaķār	625	imtiḥān / hemān	648
kitāb / bāb	829	ricāl / pāy-māl	1131
helāk / ḥāk	1449	bī-ḥilāf / lāf	1665
kethudā / ŧirā	3027	yārān / iḥvān	3047
ḥaber / teber	3250	ġirīz / ‘azīz	3271

Kafiye türü bakımından eserde, tam ve zengin kafiyelerin çokluğu göze çarpar. Yarım kafiye örnekleri ise azımsanmayacak derecededir. Eski kafiye sistemine göre iki veya daha fazla ses benzerliğine dayanan mürekkep kafiyelerin tek ses benzerliğine dayanan mücerred kafiyelere göre üstünlüğü vardır. Tercümede, mücerred kafiye çeşitlerinden en çok bir uzun ünlü ile bir ünsüz birlikteliğinden oluşan mürdef kafiyelere rastlanır. Kafiye harflerine göre eserden aldığımız bazı örnekler şunlardır:

Mücerred kafiye örnekleri:

ŧaķın / hemīn	580	bed-du‘ā / pür-belā	631
ben / nīk-fen	775	sezā / ḥa᧑ā	811
mātemi / ġamı	1043	kes / bes	1062

feryād-res / kes	4056	pes / meges	4106
heves / hem-nefes	6609	mehek / felek	7082

Mürdef kafiye örnekleri:

mülük / hoş-sülük	593	ruḥām / la‘l-fām	4076
yār / sār	747	şüdür / sürür	797
hişār / kār	3307	revān / ten-derān	3352
hamül / melül	3379	pīç / hīç	3551
maḡar / bed-nazar	3685	püser / haşer	3694
kāyināt / necāt	3826	intiḡām / hümām	3997
şarāb / ḡarāb	4061	effāk idi / aḡlāk idi	4146
‘abīd / ba‘īd	6721		

Mukayyed kafiye örnekleri:

şerḡ / şarḡ	781	merd / ferd	2716
neverd / gerd	2727	merd / derd	2781
kemend / bend	2833	seyl / zeyl	2877
seng / ceng	4069	küncde / gencde	4108
rāstdur / kāstdur	6481	dehr / şehir	6654

Abdî'nin ahengi sağlamada kullandığı en önemli kafiye çeşidi ise cinaslı kafiyedir. Eserde cinas çeşitlerinden tam, lahik, mefruk ve nakıs cinas çeşitlerinden bolca örnek vardır:

Cinaslı Kafiyeler

O baır içre olmadı dil *āşinā*
O yirde baña bu durur *āşinā* (213)

Getürmişdi Kirmāne şan *gür büze*
Bu nazm[1]_ođımañ nāzım-ı *gürbüze* (315)

Ḥudā yazdı levḡ içre nāmın *Murād*
Cihān ola ‘ahdinde_ anuñ ber-*murād* (429)

Olur rüstā ḡāris-i *kıştār*
Gözetmezse şeh deşti_olur *kışt zār* (545)

Benüm dāmenüm cürmden *pākdür*
‘Adū n'eyleye sen hemān *pāk dur* (814)

Ḥasāsetdür el şunmağ il *mālınā*
Ki aḡvāl-i şeh ola_ anuñ *mālı ne* (913)

Ki her bir[i] serdār-ı ḡüsn ü *bahā*
Olup ‘ālem içre olur bī-*bahā* (858)

Girü gir o sulţān *hikāyātına*
İşit diyeyüm kim *hikāyātı ne* (1278)

Gedā ḥāşılıdur hemān nān-ı *şām*
Yiyüp şöyle olur şanki sulţān-ı *Şām* (1335)

İrişdüñ mi sen kimse *feryādına*
Diye ḥalk şimdi bu *feryād ne* (1372)

Ġavābirde bir hoş hikāyet *işit*
Anuñ tarḥına göre yārā *iş it* (2348)

Bu dünyā olur *zay‘a-ı āḥiret*
Eger ādem iseñ işüñ *āḥir it* (2358)

Şafā var durur gerçi *āyīnede*
Şafāyı bulımazdur *āyīnede* (2431)

Kerem kılduñ ammā ki sermāyeñe
Sezā kılmaduñ itdüğüñ māyeñe (2470)

Bulursın anuñ bil ki pādāşımı
Mesākīne bezl it hemān aşımı (2521)

Olur sālīk-i meslek-i Bir ü *Bār*
Sülükıyla ider ‘ālemi zīr-i *bār* (2542)

Ola ḥāline muṭṭali‘ hīç *kes*
Degüldür sözüm diñle gel sözi *kes* (3196)

Gelür şanma İblīsdan hīç sücūd
Ne bed-gevher eyler seḥāvetle cūd (3122)

Beni nā-şabūra_itmeñüz ‘*ayb siz*
Cihān içre yoḳdur kişi ‘*aybsız* (3251)

Dilā ‘ışk bir baḥr-ı *teyyārdur*
Oña āşinā murġ-ı *ṭayyārdur* (3311)

Bitürmez senüñ mezra‘uñ *ḥāşılı*
Yüri kārūña söz budur *ḥāşılı* (3397)

Bunı didi vurdı hemān *yüz yire*
Şaçup eşk-i lü’lüsini *yüz yire* (3408)

Olur naġz-ı merdāneye *āşinā*

Yem-i vecdde_ide bürehne *şinā* (3705)

Eger merd iseñ vurma erlikle *dem*
Şağın gūya çevgānla virme *nedem* (3921)

Dilüñ kālını bil ki kibr ü *hased*
Bu evşāfla hazz ider mi *cesed* (5211)

Görüp ol teķāzāyı ol dem *fakīr*
Çıkarup virür cāmesin ol *haķīr* (6056)

Mesnevide aynı beyit içinde birden fazla kafiyenin bulunduğu, ahenk açısından oldukça kuvvetli beyitler de bulunmaktadır. Bunlar daha çok eserin giriş kısmıyla konu başlarında yer alan beyitlerde bulunmaktadır. Zü-kafiyeteyn ve zü'l-kavâfî örneklerinden bazıları şöyledir:

Zü-Kafiyeteyn örnekleri:

Huşūmuñdan *im*meye saña *kelāl*
'Adū hōd saña *vim*meye hīç *melāl* (381)

Şehā *kiş*verüñ şād u *ma*'mūr ola
Dil-i *leş*kerüñ cümle *mesrūr* ola (386)

*Mesālik*de dellāl-i nām *old*ular
*Memālik*de bey' ü şirā *kıld*ular (602)

Senüñ *nām*uña_ *old*ı benüm *devle*füm
Senüñ *kām*uña_ *old*ı benüm *şevke*füm (2924)

Su'ālī *ğarībāne*_ *id*üp ol *tamām*
Civābı *emīrāne* vir iy *hümām* (2847)

Nikāt-ı *sehās*ına *had* yok anuñ
Rumūz-ı 'aṭās'ına 'ad yok anuñ (2764)

Sevālifde_ *ider*ler *hikāyet* *ğarīb*
Ġavābirde_ *ider*ler *rivāyet* 'acīb (2507)

*Sehāvet*de hānumsın iy kân-ı *cūd*
*Kerāmet*de zātuñdur 'ālī- *vücūd* (2473)

*Ṭavāş*isi olmazdı *Meşā*'iyān
*Havāş*isi olmazdı *Işrāk*iyān (3161)

Recā olmaz *erbāb*-ı 'uşşāķdan
Ümīd olmaz *aşhāb*-ı *eşvāk*dan (3182)

Zü'l-kavâfi örnekleri:

Senüñ merba'ûñ oldı lâhūtiyân
Benüm merta'um oldı nāsūtiyân (208)

Temettu' kıluḡ gūşelerden haḡîr
Naşîbüm aluḡ hūşelerden naḡîr (252)

Sa'âdet serîrinde şâh-ı cihân
'Adâlet maşîrinde mîr-i zamân (333)

Du'a-gūyuñ olup zamân u zemîn
Senâ-h'vânuñ ola mekân u mekîn (377)

Seḡāvetle 'ummâna virdi kelâl
Şecâ'atle destâna virdi melâl (438)

Serî-i selâḡîne sulḡândur
Maşîr-i esâḡîne ol ḡândur (445)

Re'âyâ şalâḡn[ı] endîşe kıı
Berâyâ felâḡn dile pîşe kıı (562)

Eñînden enîn itmesün merdümân
Diñînden ḡanîn itmesün ins ü cân (565)

Mesnevîde az da olsa birtakım kafiye kusurlarına da tesadüf edilir. Bu sorunlu örneklerden birkaçı aşağıda verilmiştir:

'Ummândan / suḡan	690	dîrîne-rüz / şıdḡsuz	2267
adı / istedi	3304	nâmı ne / nihâyâtına	5681

3. Dil ve Anlatım Özellikleri

Abdî'nin hamsesindeki eserlerin dördünün meşhur Fars mesnevîlerinden tercüme oluşu, birinin konu itibarıyla İranî geleneḡe dayanması, bu eserler üzerine dil incelemesi yaparken kaynak metinlerin de göz önünde bulundurulmasını gerekli kılar. Şairin, hem üzerinde çalıştığımız *Bostân* tercümesinde hem de diḡer eserlerinde kaynak metinlerin kelime hazinelerine ciddi oranda baḡlı kaldığı, Türkçenin söz varlığından Farsçaya göre daha az istifade ettiḡi görülür. Bu durum mesnevîlerde yer yer Türkçe ahenk ve söyleyişten ziyadesiyle uzaklaşılmasına sebep olur. Eserlerde, Arapça-Farsça kelime ve terkiplere boḡulan beyitlere sıkça rastlamak Abdî'nin okuyucuları için şaşırtıcı değildir. Bu türlü beyitlerde, ahenk

genellikle iç kafiyelerle veya mısralardaki kelimelerin birbirine paralel ve simetrik dizilişleriyle sağlanır. Ayrıca kaynak dilin etkisiyle olsa gerek tercümelerin cümle kuruluşlarında birtakım teknik aksaklıklar da göze çarpar. Bazı beyitlerde sözün açıklık ve güzelliğine ziyadesiyle gölge düşürecek derecede eksiltile söyleyişler, devrik yapılar, külfetli ifadeler kullanıldığı için lisanın akıcılığı sağlanamamıştır. Bunlara rağmen yaklaşık 23000 beyit gibi hacimli bir külliyat sahibinin şiir dilinde, bu tarz problemlerin görülmesi onun adına çok büyük bir kusur teşkil etmemektedir.

Abdî'nin eserlerinde mesnevi geleneğinin ve devrin genel tutumunun tesiri altında gelişen birbirinden çok da farklı olmayan ortak bir dil ve üslup anlayışının varlığı kendini fazlasıyla hissettirir. Bu sebeple, *Bostân* tercümesinin dili hakkında temas edeceğimiz hususların çoğuyla hem dönemin mesnevilerinde hem de Abdî'nin diğer eserinde karşılaşmak mümkündür.

Hamsede, tamamı yabancı kelimeler ve terkiplerden kurulu beyitler sıkça göze çarpar. Bu tür beyitler, mesnevi geleneği içinde özellikle “âgâz-ı destân”dan önce gelen tevhid, na‘t, münacat manzumeleriyle eserlerin sonlarında yer alan hatimelerde sıkça görülür. *Bostân* tercümesinde de aynı durum söz konusudur. Örneğin, Hz. Peygamber’i övmek üzere yazılan na‘ttan alınan şu beyitlerdeki yabancı kelime ve terkiplerin bir kısmı kaynak metinden aynen alınmış, bir kısmı da Abdî tarafından eklenmiştir:

Şefî‘ü’l-ümem bihter-i kāyināt
Nebiyyü’l-verā mihter-i mümkünāt

Kerîmü’l-ḥalāyık ḥamîdü’l-ḥıṣāl
Laṭîfü’l-‘alāyık bedî‘ü’l-cemāl

Refî‘ü’l-me‘āric şehen-şāh-ı dīn
Menî‘ü’l-medāric emīn-i mübīn

İmām-ı Hüdā vü hümām-ı zamān
Ḥabīb-i Ḥudā pādīşāh-ı cihān

Ser-efrāz-ı nüh ṭāḳ-ı çarḥ-ı berīn
Ḥudā-bende-i pādīşāh-ı zemīn

Şefā‘at-kün-i zümre-i ‘āşiyān
‘İnāyet-dih-i cümle-i müznibān

Muṭā‘ u nebiyy [ü] kerāmet-niṣān
Besīm ü nesīm ü nesāmet-fiṣān

Resülü'l-verā seyyid-i nüh revāk
Sirācü'd-dücā ḥ^vāce-i bī-nifāk

Ṭabīb-i cihān bā'ış-i ba's u neşr
Ḥabīb-i zamān mihter-i rüz-ı ḥaşr (152-160)

Bazı beyitler yabancı ibarelere yalnızca Türkçe ek ve kelimelerin dâhil edilmesiyle oluşturulmuştur:

Ḥudā nāmı-y-ıla bu Dārü's-selām
'Aceb sünbül ü gül açar ve's-selām (15)

Odur fâtiḥ-i bāb-ı erzāk-ı ḥalk
Ki rızkıyladur behremend ehl-i delķ (34)

Ṭoķuz-peyker idi vü nuşret-şî'ār
Hümāyün-fer idi sa'ādet-dişār (1488)

'Adūdan nevāḥī-i 'ālem hemīn
Sipehle alıvür eyā şāh-ı dīn (2043)

Niçe 'aql-ı zūr-āver-i çerb-dest
Ki sevdā-yı 'ışķ anı_ıder zīr-dest (3449)

Vefī vü saķī mīr-i Ḥayber-güşā
Cihād u ğazā içre şīr-i Ḥudā (4510)

Eserde tamamı Türkçe kelimelerden kurulu mısra ve beyitlere çok az tesadüf edilir. Bu beyitlere nazaran artık Türkçe için yabancı olmaktan çıkmış günlük dile yerleşmiş Arapça ve Farsça asıllı kelimelerin yer aldığı ve Türkçe söyleyişin ağır bastığı beyitlerle daha sık karşılaşılır:

Benüm eylügüm söyler olur mı ol
Benüm ḥaķķuma sözi bed şağ u şol (822)

Kes öldürmedin bend kılmak şevāb
Kesük baş bitmez girü_añla cevāb (891)

Elinde var-ısa getürsün hemān
Yoķ ise sözüni götürsün hemān (4615)

Kim öldürdi bu merdi eydüñ baña
Bilelüm bunu öldüren kim ola (5034)

Kişinüñ di ardınca şöyle kelām
Ḥicāb itme görseñ yüzün iy hümām (5467)

Biri cümleden itse ğıybet hemān
Biri zıkr ü tesbîhe başlar ol ān (5470)

Mesnevîde terkiplerden arındırılmış beyitlerin sayısı da hayli fazladır. Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi bu manzum parçalarda da Türkçe ahengin ön plana çıktığı görülür:

Sa‘âdetden itme müsettir gözüm
Şehâdetden maqbûl tütğil sözüm

Yakīnüm çerâğına virgil fūrûğ
Dilime getürme benüm hîç dürûğ

Nazargāhumı itmegil nā-şevāb
Benüm destüme vir hemîşe şevāb (6842-44)

***

Bulutdan çü bir kıatre bārān tamar
Hıacâlet bulur çünki bahre irer

Ne miqdārum ola yem içre hemān
Niçe ay u yıl tırsam iy nükte-dān

Ki ben kıatreym ol ki deryā durur
Beni bahır yanında ne kes görür

İdüp kendüyi şöyle hōr u hākīr
Bu hālet içinde tırurken naķīr

Şadef ol dem içre idüp der-kenār
Onı cān içinde_eyledi ğam-güsār (3796-3800)

Tercümedeki Türkçe kelimelerin büyük bir çoğunluğunu filler ve zamirler oluşturur. Aşağıdaki örnekte bu durum açıkça görülmektedir:

Var idi cihān **içre bir** nev-civān
Hıredmend-i pākīze-büm-ı cihān

Sefer **kıldı** bahır **içre ol** pāk-bāz
Şoñı Rūma **gelmeklige itdi** sāz

Gelüp Rūma rām **oldı ol** dil-firīb
Metā‘ın **ide** bey‘ **olana** naşīb

Anuñ fazlı ğarrā-y-ıdı ‘aķlı pāk
Tıbī‘at laķīf ü hıred tābnāk

İdicek bu hālâtı yārān temīz
Düzildi metā'ına cāyī 'azīz

Oña bir gün ol mihter-i 'ābidān
Didi mescidi eyle pāk iy civān

Bu sözi işitdi hemānā ki merd
Varup bāri yanına_oturdı o ferd (3807-3813)

Tercümede ifadeyi zenginleştirmek ve metni daha akıcı kılmak için çok sayıda deyim kullanılmıştır. Büyük bir kısmı Türkçe olan bu deyimlerin bazıları Arapça ve Farsça sözcüklerle kurulmuştur. Örnekler:

'ālim geçmek · 2502	göz bağlamak · 4836
'āşık geçmek · 1821, 4412	hōn çekmek · 2907
ağız açmak · 4503	il eline bakmak · 5639
ağzına barmağ kırmak · 821	kalem çekmek · 3261
ağzuñuñ dadını uçurmak · 2481	kana girmek · 961, 1693
ayağına düşmek · 3882	gönül bağlamak · 6933
ayağ götürmek · 3821	kanat şalmak · 214
miyān bağlamak · 2703	karār itmek · 1553
baş egmek · 1121	kemān çekmek · 786
baş kıymak · 6101	kılı dü yarmak · 1756
başa çıkarmak · 129	miyān bağlamak · 5030
başına āb u hāk saçmak · 541	murād almak · 3261
başına hāk saçdı · 2571	muşallāyı silmek · 2388
başına hāk kıymak · 6907	naşibine mūm olmak · 1767
başına tūfān kıpmak · 4690	nefes vurmağ · 2813
çāk kılmak · 414	oda yakmak · 2344
derisin yüzmek · 1982	rūy bükmek · 4905
cedvel çekmek · 508	sipeh çekmek · 1515
el çekmek · 2479	şādīden uçmak · 1474
kilk çekmek · 6805	şimşīr çalmak · 993
derisin yüzmek · 4089	taban götürmek · 6220
dil oynamak · 5567	taşatın taş itmek/kılmak · 50, 1342
dile gelmek · 3384, 6772	tuз etmek gözetmek · 2653
dilūñ bağlamak · 1072	yabāna gitmek · 3890
dilini tutmak · 2308	yer öpmek · 1451
fikre varmak · 2449	yola revān olmak · 1656
gūş dutmak · 853	yolından şaşmak · 1341
haṭṭ çekmek · 6969	yol iz bilmek · 1632
el şunmak · 913, 922	yükini tutmak · 263

el urmağ · 1822, 3448
el çekmek · 1499, 5547
elüne girmek · 1432
emān virmemek · 628
eşigine baş koymağ · 705
lāf urmağ · 1665, 5587
ğam yimek · 1088, 3537

yüz bükmeğ · 520, 3425
yüz döndürmek · 3184, 3652
yüz şuyı dökmek · 5396, 5655
yüzi şuyına · 3292
yüzi olmamağ · 6414
yüzi yire komağ · 977, 1747, 3408, 4033
yüzün derhem itmek · 5379

Eserde deyimlerin yanı sıra bir kısmı Arapça olan birtakım atasözleri ve veciz ifadeler de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Âkil olana bir işaret yeter.

Yeter ‘âkile bir işaret hemān
Sözün toğrusı bu durur bī-gümān (1719)

- Bir arpa bin belayı defeder.

Budur kāyināt-ı ceve muğtezā
Ki bir arpa şavar hezārān belā (3029)

- Düşen her zaman kalkamaz. (Sadî'nin sözü)

İşit ‘Abdīden bu sözi rāst sen
Düşen her zamān kılğamaz şağ esen (1483)

- El elden üstündür.

Şağın zīr-deste olmağıl hūre-rāy
Ki dest oldı bālā-yı dest iy hümāy (4548)

- Eşeğe atlas libas giydirdsen eşek yine eşektir.

Kişi mālā şanma bihter olur
Hara atlas ursañ girü har olur (3993)

- “Gerçek inci dahi olsa acıdır.” anlamındaki Arap atasözünün aslı şöyledir: “El-hakku mürrun velev kâne durrun.”

Kelāmuñ dilā mağz-ı nağzı hemān
Ki *el-hakku mürr* çarbidur bī-gümān (1720)

- Kesik baş geri bitmez.

Kes öldürmedin bend kılmağ şevāb
Kesük baş bitmez girü_añla cevāb (891)

- “Kederi bırak safayı al.” mealindeki Arap atasözü şöyledir: “Huz mâ safâ da’ mâ keder.”

Bu aşl hâlde olmaz aña cefâ
Ulular didiler ki *huz mâ safâ* (5818)

- “Nasibin dağların altında da olsa gelir seni bulur.” anlamındaki Arapça atasözünün aslı şöyledir: “Nasîbüke yusîbüke velev kâne tahte'l-cebel.”

Dinildi meşelde *naşîbüñ yuşîb*
Bunu çarb iden oldu cânâ muşîb (1566)

- Selamet vahdette, rahat uzlettedir.

Dinildi selâmet ki vahdetle bâr
Recâ-yı selâmet olur der-kenâr (5155)

- Yuvalanan taş yosun tutmaz.

Mağâmuñda sâkin ol iy bî-sebât
Ki gerdân olan taşda bitmez nebât (4942)

- Zaman kılıç, fırsat buluttur.

İdüp ‘ömr[i] zâyî’ dime soñra hayf
Ki fırsat şehâb oldu evkât seyf (6426)

Ki fırsat mürürı mürür-ı şehâb
Dimişdür yil önince_onı şeyh [ü] şâb (3998)

- Ağacın meyvesi olunca başını aşağı salar.

Tevâzu’ kıılır hüşmend-i güzîn
İder şâh-ı pür-mîve ser-ber-zemîn (4545)

Metinde, dönemin diğer mesnevilerinde de görmeye alışık olduğumuz Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığına ait bazı arkaik kelimelerle, geçmişten bugüne anlam değişikliğine uğrayarak gelen kelimeler mevcuttur. Bunlar aşağıda beyit numaralarıyla birlikte eserden birer örnek alınmak suretiyle alfabetik olarak sıralanmıştır:

alda- (kandırmak, aldatmak) · 4191

Bular h^vâb-ı ğafletde huşyâr-çalb
Gireler il **aldayuban** köhne-delç

ayruğ (başka) · 5645

Muñî‘ itdi boynın şu kim buyruğa
O hiç ihtiyâc itmedi **ayruğa**

baş (yara) · 6832

Yefīm olanuñ gözi yaşı-y-içün
Faķır olanın bağrı **başı**-y-içün

belek (hediye) · 220, 1929, 4312, 7045

Veger şāh iseñ eyle tahtuñ felek
Rikābuña çeksün **belekler** melek (1929)

bile (birlikte) · 2377

Bile_alur gider mālını ehl-i ‘aql
Ḥasīsūñ qalır māl[ı] iy hūb-naql

biliş (tanıdık) · 2879

Dilinden ne kırtuldı yad u **biliş**
Elinden ḥalāş oldu ne kavm u iş

budağla (dişlemek) · 1834

Budağladı_o dem bisteri nāzenīn
Kenīz[i]_itdi āđuş şāh-ı zemīn

deg- (miras kalmak) · 2324

Görür kim bu deñlü künüz-ı keşīr
Deger merd-i mümsikden iy hoş-zamīr

degme (sıradan) · 1968, 2934

Degül muṭtarid ḥālet-i rüzgār
Bunu **degme** kes fehm kılmaz i yār

döyme- (dayanamamak) · 3201, 3464, 4646

Şükūhına **döymezdi** kūh-ı girān
Öñinden kaçır ḥamle kılsa bir ān (3201)

dürüş- (savaşmak, çarpışmak) · 1534, 2181, 3138, 4945, 5918, 5944

Dürüş ceng-i ḥaşma mudārāyla
Dilin şerḥa kılm deşne-i rāyla (2181)

epsem (sağır) · 2308, 3329, 4354, 4945, 5280

Didi ‘ābid aña ki ḥāmūş ol
Dilüñ tıt u **epsem** gözet sağ u şol (2308)

etmek (ekmek) · 2653

Segān oldu insāndan ḥaķ-şinās
Tuz **etmek** gözetmekde_olur pür-sipās

eyit- (söylemek) · 5034

Kim öldürdi bu merdi **eydũñ** baña
Bilelüm bunu öldüren kim ola

eyle (öyle) · 3420

Zen ü merd olur birbiriyle **eyle** dōst
Diyeydũñ iki mağza bir oldı pōst

gök (ham ekin, yeşillik) · 2647

Dağı **gökle** elũnden yemişdür şe‘ır
Gelür yanuña ger vurursañ şafır

gönül- (yüz çevirmek) · 6176, 6244

Baña virdi o pendler çok ferağ
Ferağla gönũlden **gönildi** terağ (6244)

göyün- (yanmak) · 3777

Eger ‘āşık olmak dilerseñ i yār
Göyünmekden it ölmegi ihtiyār

gözü (ayna) · 5214

Hevā vü heves bulımaz mültecā
Hıred **gözü**sine baқarsañ dilā

ılğar (hücum etmek, saldırmak) · 2020, 2022

Çü düşmen görürsin ki **ılğar** ider
Senũñle ıruşmaқlığa ‘ār ider (2020)

ır- (ayırarak, kaldırmak) · 2011, 2790

Biri kuvvet-ile biri rāyla
Yirinden **ırar** hefte vü ayla (2011)

ırıl- (ayrılmak) · 2790

Senũñle ben anı edeyin tamām
Serũñden **ırılsın** ‘umüm ğamām

ıssı (sıcaklık) · 6006

Temüz **ıssı**sından olan reh revān
Bilür kađr-i ābı şor aña hemān

ilt- (göndermek) · 2015

Veger sen biñ olsañ düşemen dü şad
‘Adũ ħākine **iltseñ** çekersin leked

il- (geçmek) · 2787

Seher dest [ü] pâyın öpüp pāk-bāz
Didi bir daḥı ilüñ bizüm cāya sāz

iñen (çok, fazla) · 481, 1110, 2100

İñen itme ceng-i ‘adūdan hirās
Velī kār-ı şulḥı buña_itme kıyās (2100)

irgür (ulaştırmak) · 380, 754, 2635, 4255

Tecessüs ider **irgüre**_aña gezend
Bu fırsatla boynına şala kemend (754)

irür- (ulaştırmak) · 782

Bed-endişe el virdi şan rüzgār
Diler kim vezīre **irüre** demār

issi (sahip) · 5018

Şaḥın gāv-ı bisyār-ḥvāre_itme raḥm
Çok uyuması virür **issine** vehm

iş (eş, arkadaş) · 2879

Dilinden ne kırtuldu yad u biliş
Elinden ḥalāş oldı ne kıavm u iş

işbu (bu) · 1874, 2370, 6067

‘Aceb ḥāle uğramış **işbu** ḡarīb
Nice nikbet itmiş fesādı naşīb

iv- (acele etmek) · 1813, 3321

Olur pey-revānı dil-i āşüftegān
Yüzin görmege_iver-idi dōstān (3321)

kaçan (ne zaman, nasıl) · 595, 986, 4485, 5777

Kaçan diñlene nāle-i dād-ḥvāh
Sen itdüñ zuḥal şuffesin ḥvābgāh (986)

ķanda (nereye) · 716, 2279, 2949, 2977, 4306, 5414

Ferāsetle bir gün o pūr-ı nefīs
Bilür kenzi **ķanda**_itdi defn ol ḥasīs (2279)

ķandan (nereden) · 2579, 4757

Bu **ķandan** mesākīne ide cefā
Cefā yirine_iderdi mihr ü vefā (2579)

ķanķı (hangi) · 830, 2298

Bu fikr üzreyem **kankı** zāt-ı kerīm
Baña dest-gİR ola vü vire sİM (2298)

katı (çok) · 289, 614, 785, 1080, 1170, 1818, 1847, 1860, 2175, 2205, 2290, 2403, 2563,
2583, 3118, 3316, 3417, 3418, 3816, 3949, 3966, 4002, 4156, 4340, 4441, 4664, 4676,
4695, 4811, 4908, 5029, 5060, 5143, 5145, 5150, 5163, 5165, 5167, 5168, 5303, 5336,
5343, 5416, 5428, 5681, 5802, 5908, 5943, 5951, 5944, 6086, 6156, 6160, 6370, 6405,
6502, 6557, 6557, 6596, 6666, 6696, 6836, 6855, 6858, 6860, 6907, 6937, 7045

Ķatı hūb teşrif-i şāh-ı Ħoten
Velī hūbdur hırķa-ı köhne-fen (5060)

kendüzin (kendisi) · 4917, 5504, 6914
Ol eşhāş yollar keser gündüzin
Bilür şanma şeb-rev olan **kendüzin** (5504)

key (çok) · 1157, 2013, 2761, 2925, 3943, 4352, 5131, 5146
İşitme bu sözi şakın **key** şakın
Ki isnād-ı muṭlaķdur aña hemİN (4352)

ķoç- (kucaklamak) · 1821, 2805
Ķocup anı öpdı iki gözlerin
Daĥı gūşına daķdı dūr sözlerin (2805)

oñ- (kurtuluş bulmak, düzelmek) · 5544
Oñar şanma dünyāda ģammāz olan
İder baĥt [u] ṭālī‘ oña çok fiten

oñat (düzgün, doğru) · 3259
Serüñ ceyb-i üftādeden vurdı ser
İnanmazsañ iy cān **oñat** it nażar

ögdül (yarış ödülü) · 2224
Ne edhem ne eşheb şanasın şihāb
Ki **ögdül** virür berķa ķılsa şitāb

öñürdi · 2017
Dilerseñ giceyle_olasın reh-revān
Puşūdan **öñürdi** żarar ķıl hemān

örü (dik) · 4415
Anuñ gūyına şavlecān-ı ‘adū
İrişmez gezer ĥālgāhında **örü**

şanç- (saplamak) · 3207, 4973

Eger müş yir-ise penîrûñle nân
Onı sîhe **şancar** bu dam-i nihân (4973)

selin- (övmek) · 4066

Şikest oldı fermânla cümlesi
Selinmege başlandı mey tamlası

şid- (kırmak) · 6888

Gice tevbe kıldum şabâhın hemân
Şıdum şîşe-i tevbe[y]i bî-gümân

şın- (kırılmak) · 1322, 2023, 3510, 4069, 4268, 4472, 4808, 5031, 5307, 6859

Sen it pāk āyîneñi jengden
Şınur şîşe-i dil şağın sengden (4808)

şınkun (mağlup olmuş, yenilmiş) · 2028

Şağın **şınkun** ardınca olma devân
Ola şâyed arduñca a‘dâ revân

şıvar- (sulamak) · 2028

Şu pîhi çıkar kim ola bār-ı hār
Şıvar şol dırâhtı ki_ola mîvedâr (3077)

şoñ ucı (en sonunda, neticede) · 787, 1095, 1507, 1591, 2135, 2149, 2208, 2383, 2591, 2630,
3613, 4291, 4957, 5616, 5832, 6502

Ahâlisini eyle zindân hemîn
Şoñ ucı göresin n'olur kibr ü kîn (2135)

şovuk (soğuk) · 4277

Şovukdan bular itmeyüp hîç h‘vâb
Gözedür bahâyim-mişâl âfitâb

taña qal- (şaşırmak) · 3582, 5378

Gürüh-ı segân halkadârân oña
Yalar levşini halk qaldı **taña** (5378)

tarğağan (darmadağan olmak) · 2026, 3279

Gidince ‘alem rîg-i leşker hemân
Tağılur u kaçır olup **tarğağan** (2026)

taş- (kaymak, düşmek) · 2014

Eger taşra **taşañ** revân ol hemân
İçinde_olıcağ düşmene çek kemân

tek (gibi) · 462, 1034, 1521, 5205, 6060

Senüñ **tek** ‘adūdan cihān hīç ğam
Çeker añlama_ıy yār-ı nīkū-ķadem (5205)

toyla- (ziyafet vermek) · 3912, 6847

Onuñ seyyi’ātını ‘afv eyledüm
Onı luṭf-ı ‘āmumla hoş **toyladum** (3912)

tuṛuṣ- (çarpışmak, savaşmak) · 2020

Çü düşmen görürsin ki ılğar ider
Senüñle **tuṛuṣmaḳ**lığa ‘ār ider

ucından (sebebiyle) · 1130, 1301, 1302, 1381, 2607, 6665

Re‘āyā tebāh oldı ālem ḥarāb
Anuñ cevri **ucından** iy ṣeh-niṣāb (1302)

uğruluḳ (hırsızlık) · 5416

Biri dir ki zannum bu iy pāk-dīn
Ki ğıybetden evceh **uğruluḳ** hemīn

uṣ- (uçmak) · 3091, 3094

Zenābīr **uṣuban** zene bī-ķıyās
Ki her birinüñ nīṣi ṣan nevk-i dās

uṣ (şimdi) · 4148

Yüzine sürüp sirke **uṣ** tuṛṣ-rū
Olurın ṣanurdı anuñla nīkū

üṣ- (saldırmak) · 5392

Doḳunmaḳ kiṣi boynına bil ḥüsām
Olur yeg ki ḥaşm **üṣe** ğavġā-yı ‘ām

üṣen- (üzülmek, sıkılmak) · 4857, 5434

Üṣenmezdi feryād ider olsa ḥalḳ
Sen ondan al iy Ḥaḳ hemān dād-ı ḥalḳ (5434)

viribi[r]- (gördermek) · 5149

O şeyḥe o ḥāl içre ḥusrev resūl
Viribirüyüp mihre geldi ufūl

yap- (kapatmak) · 2698, 2916, 6205, 6749

Yapup bir gice bāb-ı deyr hemān
Çeb ü rāst oldum çü ‘aḳreb-devān (6205)

yapup (hazırlamak) · 1272, 1679, 1680

Yapup meclise virdiler zīb ü zeyn

Yiyüp ni‘meti kıldılar türke şeyn (1680)

yarağ (hazırlık) · 196, 5139

Seni da‘vet itdi Ĥudā-yı cihān
Yarağñ gör iy ĥusrev-i kār-dān (196)

yaş- (yayın kirişini gevşetmek) · 2803

Atup tīg **yaş**dı kemānın hemīn
Ki bī-çāreler gibi ĥurdı ġamīn

yaz- (sermek) · 1836, 3538

Bunı diyüben yazdı seccādesin
Bırağup şunuñ üzre ol cānesin (3538)

yil- (koşmak) · 2645, 3325, 4400, 5700

Yiler dil-ber ardınca döküp ‘arağ
Eline gire_umar behiştī-varağ (5700)

yinen (eskimiş, çürümüş) · 3727

Vesīlemdür āteş benüm dōsta
Nazar zāhir olur **yinen** pōsta

yiñ- (dayanmak, sabretmek) · 2023

Ne kıt u ne kıvvet derūnı ĥarāb
Yiñerler seri isteyü ĥurd u ĥvāb

Abdī, arkaik kelimelerin yanı sıra EAT’nin dil özelliklerini yansıtan geçiş dönemi ekleri olarak niteleyebileceğimiz ekleri de ara sıra kullanmıştır. Bu eklerden öne çıkanlar şunlardır:

- **Zarf-Fiil Ekleri**

- **-ıcak, -icek**

Hirās-ıla ĥıfz-ı memālik hemīn
Gid**icek** olur düzd şır-i ġarīn (592)

Seg için bu ġüne ol**ıcak** kelām
Kıyās eyle insān iy nīk-nām (2516)

- **-madın, -medin**

Kes öldür**medin** bend kılmak şevāb
Kesük baş bitmez girü_añla cevāb (891)

Ne ĥoş didi bir kūçek-i bī-ķarār
Ki kār ol**madın** geçdi gör rüzġār (6367)

-uban, -üben

Ġubār-ı ġumūmum yüzümden cihān
Yuy**uban** yüzüm oldı şan ġülsitān (2602)

Bu kıt bu kuvvet tırur şanma sen
Giderler girü istey**üben** vaşan (5910)

• Kip ekleri

Gelecek zaman eki –ısar, -iser

Saňa nūrı kıanda vir**iser** çerāġ
Virür kendü şuġluñ saňa çün ferāġ (4306)

Ġanīmet budur kim durur bu nefes
Bahā eylemez tıtt**ısar** hīç kıafes (6421)

Emir ekleri

Teklik I. Şahıs –ayın, -eyin

Dir iy merd baqqāl-ı dihden şakın
Alay**ın** dime nān diremle hemīn (2404)

Çıkayın gid**eyin** ben-i nā-tevān
Bulara_irmesün bendeden hīç ziyān (4572)

Teklik II. Şahıs -gıl, -gil

Ĥudāyā nigehtār ol pādīşāh
Olup luţfla it**gil** aña nigāh 450

Bu vezn-iledür hālet-i rüzgār
Şoñın daġı bu vezne kılt**gıl** ‘ayār (671)

• I. Teklik Şahıs Bildirme Eki -ın, -in²⁷⁰

Ne şāh-ı cihānın ne ġod ketġudā
Velīkin bu dīvānday**ın** bir gedā (496)

Hünerver degülseñ de olduñ kıabūl
Penāhuñ ben**in** olmaġıl sen melūl (3412)

²⁷⁰ EAT’de -van, -ven, -am, -em şeklinde örneklerinizi gördüğümüz bu ek, eserde, Batı grubu ağızlarından Manisa, Muğla, Kütahya yöresinde kullanılan bir ağız özelliğinin yansıması olarak karşımıza çıkar. (İlgili konu hakkında bk. Leylâ Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara 2014, s. 150; Ali Akar, *Muğla Yöresi ve Ağızları*, Ankara 2013, s. 168.)

- Şahıs Ekleri

Teklük I. Şahıs -ven

Dimez**ven** ne cenge idersin hücüm
Çü hışm eyledün ‘aqla virgil nüzüm (892)

Ĥudā her ne eylerse baña ‘aṭā
Düzerv**en** ben ol arada müttekā (3491)

Çokluk I. Şahıs -vuz

Bilüp cürmin ol gebr añdı nebī
Sezādur ki biz de añ**vuz** anı (6932)

Çokluk II. Şahıs -sız, -siz

Nice_ıy ĥiregān pey-revān olasız
Bu yol içre çok yıl gibi yiles**iz** (3325)

Bostān tercümesinde birkaç Farsça unsurun Türkçe kelimelerde de kullanıldığı görülür. “u, ü, vü” bağlaçlarının Türkçe kelimeler arasına konulması karşımıza çıkan en sık uygulamadır:

Yürür *ü* turur āsumān [u] zemīn
Ĥudā emri-y-ile *ilā yevm-i dīn* (64)

Dilinden ne kırtuldu yad *u* biliş
Elinden ĥalāş oldu ne kıavm *u* iş (2879)

Ĥudāvendigārā ĥaṭā-pūş ol
‘Aṭā-pāş dervīşe sen şağ *u* şol (6795)

Bir diğerk husussa birinci tekil şahıs zamirinin Farsça izafet tamlamasının tamlanan ögesi yapılmasıdır:

Baña vir Ĥudāyā emānı hemīn
Ki_alam intikāmum ben-i kemterīn (1659)

Seyāḥat iderken ben-i nā-tevān
Benümleydi bir pīr-i Fārābiyān (3528)

IV. BÖLÜM

SADÎNİN BOSTÂN'I İLE ABDÎNİN BOSTÂN TERCÜMESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Klasik mesnevi geleneği çerçevesinde yazılan bir eserin telif mi, tercüme mi, telif-tercüme mi, nazire mi, yeniden yazım mı veyahut bunlardan birkaçının karması mı, kısacası metin çeşitlerinden hangisi olduğunu ortaya koyacak genel geçer kıstasların sunulduğu kapsamlı bir teorik çalışma tam anlamıyla yapılmamıştır.²⁷¹ Yine tercüme mesnevilerin çeviri teknikleri açısından nasıl inceleneceği, kaynak metin-hedef metin bağlamında ne tür karşılaştırma yöntemleri izleneceği hususlarında da eksiklikler vardır. Karşılaştırmalarda izlenilecek yöntemlerin kuramsal bir alt yapısının henüz hazırlanamamış olması ciddi bir sistemsizliğe kapı aralamıştır.²⁷² Bu durum da mukayese edilecek metinlere sağlıklı bir yaklaşımın getirilmesine imkân tanımamaktadır. Artık tercüme eserlerin edebî değer ve gücünün ortaya konulabilmesi için belirtilen sorunların giderilmesi kaçınılmaz bir hâl almıştır.

Söz konusu eksikliklere rağmen tercüme metinleri yapı ve muhteva genel başlıkları altında karşılaştırmaya dair bir temayül vardır. Ahmet Kartal, bunu kendi makalelerinde en çok uygulayan isimdir.²⁷³ Ele alacağımız hedef ve kaynak metinlerin yapısına uygun olacağı

²⁷¹ Söz konusu mesele hakkında elbette görüş bildiren isimler vardır. Özellikle Saliha Paker, Osmanlı dönemi metin üretim biçimleri üzerinde önemle durur. Paker, meseleye sorunsal olarak yaklaşılması ve konunun bu bağlamda çözülmesi gerektiğini bir yazısının sonuç kısmında şu sözlerle dile getirir: "Bu yazıda incelediğim 'mesele' çeviri tarihi araştırmalarım bağlamında tespit ettiğim, Osmanlı edebiyatının eleştirel değerlendirmelerinde birbiriyle yakından ilintili olarak açıkça ya da ima yoluyla beliren terceme-te'lif özgünlük sorunsalıdır. Ve eğer bir 'Osmanlı terceme/çeviri kuramı'ndan söz edilecekse, temelini bu sorunsalda aramak gerektiğini ve bu sorunsalı, organik olarak bağlı olduğu Osmanlı poetikasından ayrı tutmanın pek mümkün olmadığını düşünüyorum." (Saliha Paker, "Tercüme, Te'lif ve Özgünlük Meselesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri: Osmanlı'da Te'lif, Tercüme ve Şerh*, haz. Hatice Aynur vd., İstanbul 2014, s. 67). Aynı sorunun farklı noktalarına dikkat çeken diğer yazılar şunlardır: Saliha Paker, "Terceme ve Nazire Olarak Çeviri: Kültüre Bağlı Kavramlar ve Osmanlı Çeviri Tarihi Araştırmalarına Bir Kavramsal Çerçeve Kurmak", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Cem Dilçin Armağanı II*, S. 33/2, Cambridge 2009, s. 89-110; Zehra Toska-Nedret Kuran, "Ferideddin-i Attar'ın Mantuku't Tayr'ının 14, 15, 17 ve 20. Yüzyıllarda Yapılmış Türkçe Yeniden Yazımları", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı II*, S. 20/II, Cambridge 1996, s. 251-265.

²⁷² Bu hususta Zehra Toska bir makaleyle bazı öneriler getirmişse de konu hakkında özellikle çeviribilimcilerin işin içinde olacakları çok daha geniş bir çalışmaya ihtiyaç vardır. İlgili makale için bk. Zehra Toska, "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinlerin Değerlendirilmelerinde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır." *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Ağâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı I*, S. 24/I, Cambridge 2000, 291-306.

²⁷³ Bu makalelerden bazıları şunlardır: Ahmet Kartal, "Nizâmî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i ile Fahrî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inin Mukayesesi", *Türk Yurdu*, Türk Romanı Özel Sayısı, S. 153-154, Ankara 2000, s. 360-383; "Nizâmî ile Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'lerinin Mukayesesi", *Tunca Kortantamer İçin*, Editör: Yavuz Akpınar, İzmir 2007, s. 295-353; "Sa'dî'nin Bostan ve Hoca Mesud Ferheng-nâme-i Sa'dî İsimli Mesnevilerinin Mukayesesi, Bilim Yolu: Kırıkkale Üniversitesi SBE Dergisi, S. 3, Kırıkkale 2003, s. 55-75.

düşüncesiyle aşağıdaki karşılaştırma, Kartal'ın yönteminden istifade edilerek yapı ve muhteva ana başlıkları altında yapılacaktır. Konuya geçmeden önce, karşılaştırmaya ön hazırlık olması açısından klasik Türk edebiyatının tercüme anlayışı bağlamında eserin tercüme özelliklerinin genel çerçevesi çizilecektir.

Klasik Türk Edebiyatı Tercüme Anlayışı Bağlamında Abdî'nin Eseri

Agâh Sırrı Levend, Osmanlı dönemi çeviri anlayışının bugünkü çeviriyi aşan bir anlam ifade ettiğini söyleyerek dört çeşit tercüme faaliyetinden bahseder. Bunlar; (1) kelime kelime, (2) aslına uygun, (3) konusu aktarılarak ve (4) genişletilerek yapılan tercümelerdir.²⁷⁴ Kelimesi kelimesine yapılan tercümeler “aynen, harfiyyen, birebir” gibi ifadelerle anılırken, anlamı aktarılarak yapılan tercümeler “mealen, lafzen” tercümeler olarak adlandırılır. Kaynak metnin birebir aktarıldığı tercümeler sadık²⁷⁵; genişletilerek, açıklanarak, eksiltilerek, özetlenerek, yorumlanarak yapıldığı tercümeler ise serbest tercüme²⁷⁶ olarak değerlendirilir. Bu bilgilerden hareketle *Bostân* tercümesinin, kaynak eserin genişletilmesi ve yorumlanması yoluyla yapılan bir serbest tercüme olduğu söylenebilir. Fakat vezin, genel tertip planı ve hikâyelerin sayısı bakımından kaynak metne birebir bağlı olduğu için eserin, şeklen aslına sadık kalınarak yapılmış bir tercüme hüviyeti taşıdığını da eklemek zorundayız.

Bostân tercümesinde kaynak metnin kelimelerinin sıkça ödünç alındığı, zaman zaman hedef metne kaynak eserden birebir mısra ve beyit aktarımlarının olduğu görülür. Bu durum kimi yerlerde hedef metni anlaşılmaz kılmış, yeniden yorumlanmaya veya tercüme muhtaç bir metin hâline getirmiştir. Abdî, genişletmelerini daha çok kaynak metnin beyitlerini anlam bakımından açmak ve hedef metne kaynak eserde olmayan yeni beyitler eklemek suretiyle yapmıştır. Kendi eklediği beyitlerde ise özgün bir söyleyişi tam manasıyla yakalayamamıştır.

Klasik tercüme anlayışında, mütercimlerin çevirecekleri metne aynen bağlı kalması sorgulanan ve hatta yadırganan bir durumdur. Sanatsal bir çeviri yapmayı amaçlayan mütercimden daha çok kaynak metinden hareketle kendi şairlik yeteneğini ve içinde bulunduğu edebî-kültürel-toplumsal bağlamın gerekliliklerini hedef metnine yansıtması, bir dereceye kadar kaynak eseri dönüştürmesi beklenir.²⁷⁷ Dolayısıyla hedef metinde görülen tasarrufların başarısıyla tercümenin başarısı arasında bir doğru orantı vardır. Abdî'nin tercümesi, geleneğin bu yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde tam manasıyla başarılı bir eser değildir.

²⁷⁴ Agâh Sırrı Levend, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, Ankara 1984, s. 80.

²⁷⁵ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, s. 222-229.

²⁷⁶ agt., s. 229-231.

²⁷⁷ Saliha Paker, “Tercüme, Te'lif ve Özgünlük Meselesi”, s. 42-43.

Aşağıdaki karşılaştırmada tercümenin edebî değerine dair ayrıntılar daha açık bir şekilde görülebilir.

1. Yapı Bakımından Karşılaştırma

1.1. Hacim Bakımından Karşılaştırma

Bostân'ın günümüze intikal etmiş pek çok yazma ve basma nüshası bulunmaktadır. Nüshaların çoğunda beyit sayıları birbirini tutmamaktadır. Bu durum eserin ilk yazımından sonra da ele alındığını ve üzerinde birtakım değişiklikler yapıldığını göstermektedir.²⁷⁸ Nüshadan nüshaya hikâye adetlerinin değişmesi, güftar/konuşma bölümlerinin farklılıklar arzemesi, bazı beyitlerin birçok defa tekrar etmesi gibi hususlardan dolayı *Bostân*'ın beyit adedi için kesin bir rakam söyleyemsek de yaklaşık değer 4000 ile 4500 beyit arasında olduğunu belirtebiliriz. Bu rakama karşılık Abdî'nin tercümesi kendi ifadesine göre 7200, bizim okuduğumuz nüshaya göreyse 7118 beyittir. Tercümenin sonuna ilave edilmiş kaynak metinle ilişkisi bulunmayan manzumelerin beyit sayısını düşünce kalan beyit sayısı 7064'tür. Mukayesede kullanacağımız Gulam Hüseyin'in tenkitli *Bostân* neşrinde ise 4010 beyit vardır. *Bostân*'ın nüsha farklılıkları da gözetildiğinde tercümenin kaynak metinden yaklaşık %75 oranında genişletilerek yapıldığını söylemek mümkündür.

1.2. Konu Başlıkları ve Tertip Bakımından Karşılaştırma

Abdî, tercümesinde *Bostân*'ın genel tertip planının dışına -birkaç istisna hariç- neredeyse hiç çıkmamış, ona paralel bir yol izlemiştir. Abdî'nin bu noktada Sadî'den ayrılan en önemli özelliği konu başlıklarını ele aldığı hususu özetleyecek şekilde özenle yazmasıdır. Ayrıca bu mensur başlıkların altında anlatacağı konuyla alakalı bir başlık/ takdim beyti bulundurması tercümenin adım adım takibini kolaylaştırmaktadır. Sadî'de ise böyle bir durum söz konusu değildir. *Bostân*'a konulan alt başlıklarının çoğunun sonradan konulduğu düşünülmektedir.²⁷⁹ Zaten bu başlıklarda genelde "Hikâye" ve "Güftâr" kelimeleriyle ifade edildiğinden konu içeriğine dair bilgi vermekten uzaktırlar. Fakat Gulam Hüseyin'in ilmî neşri, Hikmet İlaydın ve Hicabi Kırılgaç'ın çevirileri gibi bazı çalışmalarda konu başlıklarının içeriği özetleyecek şekilde yazıldığı görülür.

İki eserin tertip planının görülmesi ve karşılaştırmayı kolaylaştırmak için aşağıdaki tabloya eserlerde bulunan bölümlerin başlıkları, beyit aralıkları ve adetleri yazılmıştır. Ayrıca parantez içlerinde, başlıkların tam çevirisi olmamakla birlikte her başlıkta anlatılan konuyu özetleyen ifadelere yer verilmiştir.

²⁷⁸ Adnan Karaismailoğlu, "Bostân", *TDVİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 307.

²⁷⁹ Adnan Karaismailoğlu, *agy.*, s. 307.

BOSTÂN (SADÎ)			BOSTÂN TERCÜMESİ (ABDÎ)		
Bölüm ve Hikâye Başlıkları	Beyitler	BS	Bölüm ve Hikâye Başlıkları	Beyitler	BS
GİRİŞ	1-217	217		1-505	505
Niyâyiş-i Hudâvend (Tevhid ve Münâcât)	1-67	67	Naẓm Der-Tevhîd-i Zü'l-Celâli Te'âlâ Şânuhu 'Anî'l- Emsâli Ve'l-Ahvâl	1-92	92
			Der-Senâ-yı Hudâ-yı Pür-'Aṭâ	93-150	58
Fî-Na'tı Seyyidi'l-Mürselîn (SAV) (Na't ve Dört Halife Övgüsü)	68-97	30	Der-Na't-ı 'İlmü'l-Hüdâ vü Sirâcü'd-Dücâ	151-220	70
			Der-Menâkıb-ı Umenâ-yı Şer'	221-244	24
Der-Sebeb-i Naẓm-ı Kitâb (Kitabın Yazılış Sebebi)	98-127	30	Bâ'is-i Tanzîm-i İn 'İkd-ı Le'âlî	245-317	73
Ebû Bekr bin Sa'd bin Zengî (Padişah Övgüsü)	128-174	47	Der-Medâyiḥ-i Bağ-ı Zamânî? vü Râğ-ı Kâmrânî (II. Selim'in Övgüsü)	318-415	98
Muḥammed bin Sa'd bin Ebû Bekr (Şehzade Övgüsü)	175-207	33	Der-Veşâyiḥ-i Nev-Bâve-i Saltanat (Şehzade III. Murad'ın Övgüsü)	416-505	90
Hikâyet (Kaplana Hükmeden Derviş)	208-217	10			
BİRİNCİ BÂB: 'ADÂLET, TEDBİR VE TE'ḤİR	218-1124	907	BİRİNCİ BÂB: 'ADÂLET, TEDBİR VE TE'ḤİR	506-2157	1652
Bâb-ı Evvel Der-'Adl ü Tedbîr ü Te'ḥîr Der-Siyâset	-	-	Bâb-ı Evvel Der-'Adl u İnşâf [u] Tedbîr-i Kışver-sitân-ı 'Ale'l-İntişâf	-	-
			Hikâyet-i İnşâf-şî'âr ve İntişâf-dişâr (Kaplana Hükmeden Derviş)	506-526	21
(Nüşrevân'ın Hürmüz'e Nasihati)	218-238	21	Kelâm-ı Naşâyiḥ-şî'âr-ı Hürmüz Nüşîn-revân Der-Evâḥir- i Saltanat-ı Ān	527-551	25
(Hüsrev'in Şîrûye'ye Nasihati)	239-255	17	Hikâyet-i Hüsrev ü Şîrûye Be-Ṭarîḳ-ı 'Adl u Dâd Bâ-İnşâf	552-588	37
(Esir Tüccar ve Hırsızların Hikâyesi)	256-265	10	Hikâyet Der-Ma'nâ-yı Sâbıḳ Ber-Nehc-i Fâyiḳ ü Lâyıḳ	589-611	23
(Vezir Şâpûr'un Padişah Hüsrev'e Verdiği Nasihatler)	266-309	44	Der-Nevâḥt-ı Huddâm-ı Dil-Güdâz Ya'nî Şâbûr-ı Siḥr-sâz	612-688	77
Hikâyet Der-Tedbîr ü Te'ḥîr Der-Siyâset (Padişahların Karar Vermede Aceleci Olmaması ve Tedbirli Davranması Hakkında Bir Hikâye)	310-445	136	Hikâyet-i Tedbîrât-ı Mülûk ve Te'ḥîrât-ı Şâḥib-Sülûk	689-826	138
			Hikâyet-i Destûr Bâ-Pâdişâh-ı 'Âlî-Câh-ı Pür-Sürûr	827-899	73
Güftâr Ender-Baḥşâyiş Ber-Ža'îfân (Güçsüzlere Merhamette Bulunma Üzerine Öğütler)	446-460	15	Hikâyet-i Kelimât-ı Nükte-âmîz-i Nağz Der-Ma'nâ-yı Sâbıḳ-ı Pür-Mağz	900-926	27

Der-Ma'nā-i Şefkat Ber-Ĥāl-i Ra'yyet (Padişahın Halkına Şefkat Göstermesi)	461-482	22	Der-Ma'nā-yı Merḥamet ü Şefā'at Ber-Üftādegān-ı Ra'yyet	927-954	28
			Rivāyet Der-Ma'nā-yı Sābık ve Feḥvā-yı Lāyık u Fāyık	955-963	9
Ĥikāyet Der-Şināhten-i Düst u Düşmen-Rā (Dārā'yla Eski At Bakıcısının Hikāyesi)	483-498	16	Ĥikāyet Der-Şināhten-i Dōst Ez-Düşmen-i Bed-Kīş-i Pür- Pōst	964-986	23
Güftār Ender-Nazar Der-Ĥakḫ-ı Ra'yyet-i Mazlūm (Sultanın Halkın Hālinden Anlaması)	499-505	7	Fāyide-i Pür-'Āyide Ki Nāz Est Ber-Rü'yetbān-ı Māyide	987-997	11
Hem-Der-Īn Ma'nī (Bir Yoksulun Iraklı Zalim Hükümdara Sesleneşi)	506-511	6	Efsāne-i Pür-Fesāne Ber-Ma'nā-yı Sābık-Nişān	998-1014	16
Ĥikāyet Der-Ma'nā-i Şefkat (İbn Abdülaziz'in Yoksullara Şefkati)	512-536	25	Güftār Der-Şefā'at-i Ḥusrevān-ı Ters-Zebān Ber-Berāyā- yı Miskinān	1015-1057	43
Ĥikāyet-i Atābek Tükle (Salgurlu Atabegi Tükle'nin Hikāyesi)	537-547	11	Güftār-ı Letāyif-Şi'ār-ı Mizāḫat-Dişār	1058-1075	18
Ĥikāyet-i Melik-i Rūm Bā-Dānişmend (Rum Sultanıyla Bilgenin Hikāyesi)	548-568	21	Laṭife-i Pür-Mişāl Der-Žımn-ı Ĥikāyet-i Hemāl	1076-1113	38
Ĥikāyet-i Merzbān-ı Sitemkār Bā-Zāhid (Padişahla Zāhit)	569-592	24	Güftār-ı Naşāyih ve Ĥikāyet-i Dervīş-i Şālīḫ	1114-1146	32
Güftār Ender-Niğeh Dāştēn-i Ḥātır-ı Dervīşān (Dervişlerin Gönlünü Hoş Tutma Üzerine)	593-607	15	Der-Niğāh Dāştēn-i Ḥātır-ı Dervīş-i Dil-rīş	1147-1168	22
Ĥikāyet Der-Ma'nā-i Raḫmet Bā-Nā-Tevān Der-Ĥāl-i Tevānāyī (Şam'daki Kıtık ve Zayıfların Hālini Düşüne Adam)	608-629	22	Güftār Der-Raḫmet Ber-Nā-Tevān Ez-Cānib-i Pādişāh-ı 'Ālī-Nişān	1169-1199	31
Ĥikāyet (Bağdat Yangını ve Bencil Adamın Hikāyesi)	630-640	11	Ĥikāyet-i Sāl-i Āteşnāk Der-Bağdād u Fıraṭ-ı Süznāk	1200-1222	23
Ender-Ma'nā-i 'Adl ü Zūlm ve Şemere-i Ān (Adalet ve Zūlüm)	641-656	16	Ĥikāyet-i Şemerāt-ı Zālīm ü 'Ādil ve 'Avāḫı-ı İşān-ı Hāyil	1223-1246	24
Ĥikāyet-i Birāderān-ı Zālīm ü 'Ādil ve 'Aḫıbet-i İşān (Adil ve Zalim Kardeşlerin Hikāyesi)	657-699	43	Ĥikāyet-i Birāderān-ı Ādil ü Zūlmkār ve 'Aḫıbet-i İşān-ı Nā-Hemvār	1247-1278	32
			Ĥikāyet-i Kūdek-i Nāmdār-ı Kām-şikār	1279-1314	36
			Ĥikāyet-i Nūkte-āmīz-i Sābık	1315-1328	14

Şıfat-ı Cem'iyet-i Evkāt-ı Dervişān-ı Rāzī (Kazaya Rıza Gösteren Gönül Ehli Dervişlerin Hâli)	700-707	8	Güftār Der-Evşāf-ı Evkāt-ı Derāvīş-i Şāf	1329-1342	14
Hikāyet-i 'Ābid ü Üstüh'ān-ı Pūsīde (Ābidle Kuru Kelle)	708-712	5	Hikāyet-i 'Ābid-i Pür-Sāmān Bā-Kelle-i Üstüh'ān	1343-1351	9
Güftār Ender-Nikū-kārī vü Bed-Kārī ve 'Āķibet-i Anhā (İyilik ve Kötülük Hakkında)	713-723	11	Güftār-ı Nīkuvān u Bedān ve Fercām-ı İşān	1352-1365	14
Hikāyet-i Şihne-i Merdüm-āzār (Gönül Yıkan Gece Bekçisinin Hikāyesi)	724-736	13	Hikāyet-i Serheng-i Bī-Ferheng	1366-1389	24
Hikāyet-i Haccāc-ı Yūsuf (Haccāc'la Hakkı Söyleyen Adamın Hikāyesi) (Bir Babanın Oğluna Nasihatleri)	737-758	21	Hikāyet-i Haccāc-ı Zālīm Bā-Garīb-i Haķ-Güy-ı Muṭā'	1390-1425	36
			Hikāyet-i Lāyık Der-Ma'nā-yı Sābık	1426-1438	13
Der-Nevāht-ı Ra'iyet ve Raḫmet Ber-Üftādegān (Sultanların Merhameti)	759-761	3	Güftār Der-Nevāziş-i Sulṭān Bā-Re'āyī-i Bī-Hānumān	1439-1444	6
Hikāyet Der İn Ma'nī (İplik Çıbanı Hastalığına Yakalan Padişahın Hikāyesi) (Sadī'de yok.)	762-790	29	Rivāyet-i Mā-Mezā Rehīn-i İn Kelām-ı Beyzā	1445-1485	41
	-	-	Hikāyet-i Der-Mülk-i Dünyā-yı Bī-Bekā (İskender'e Kalmayan Dünya)	1486-1500	15
Güftār Ender-Bī-Vefāyī Dünyā (Feleğin Vefasızlığı)	791-795	5	Güftār Der-Mülk ü Devlet Ki Bekāyī Ne-Dāred	1501-1513	13
Der-Teğayyür-i Rūzgār ve İntikāl-i Memleket (Mısırlı Aziz ve Saltanatın El Değişirmesi)	796-809	14	Güftār-ı Leṭāfet-Şi'ār-ı İntikāl-i Memleket-i Rūzgār	1514-1535	22
Hikāyet-i Kızıl Arslān Bā-Dānişmend (Bilgeyle Kızıl Arslan'ın Hikāyesi)	810-826	17	Hikāyet Be-Mefhūm-ı Mā-Mezā Der-Evşāf-ı Ḳal'a-ı Āsumān	1536-1561	26
			Ber-Eṭvār-ı Sālīf-i İn Ṭarz-ı Ḥālīf (Meczupla Kısra)	1562-1566	5
Hikāyet (Feraset Sahibi Adamın Alp Arslan'ın Oğluna Nasihatleri) (Bu hikāyeyi Gulam Hüseyin nüsha farklılıklarında göstermiş.)	827-835	9	Hikāyet-i Pür-Beyān Der-'Ahd-i Kızıl Arslān (Abdī, bu hikāyede Sadī'nin Alp Arslan adıyla andığı şahı, Kızıl Arslan olarak değiştirmiştir.)	1567-1593	27
			Hikāyet Der-Evzā'-ı Keyķubād	1594-1618	25
Hikāyet-i Pādişāh-ı Ğūr Bā-Rustāyī (Ğūr Padişahıyla Köylü)	836-905	70	Hikāyet-i Sulṭān-ı Ğūr Bā-Rustāyī-i Pür-Kūsūr	1619-1721	103

Hikāyet-i Me'mūn Bā-Kenīzek (Halife Me'mūn ile Cariyesi)	906-927	22	Hikāyet-i Me'mūn Bā-Kenīzek-i Dil-rübā Der-Bister-i Nāz Sad Hezār Şive-nümā	1722-1858	137
Hikāyet-i Dervīş-i Şādık ve Pādīşāh-ı Bī-Dādger (Sadık Dervişle Zalim Padişah)	928-949	22	Hikāyet-i Dervīş-i Şādık-ı Pāk-bāz ve Pādīşāh-ı 'Ādil-i Ra'ıyyet-Nevāz	1859-1896	38
Hikāyet-i Zūr-Āzmāy-ı Teng-dest (Fakir Dövüşçü)	950-974	25	Hikāyet-i Zūr-āzmāy-ı Teng-dil-i Bī-Nevā Der-Teng-nāy-ı Bilā-Rüsvā	1897-1939	43
Hikāyet Der-Ma'nī-i Hāmūşī Ez-Naşīhat-ı Kesī Ki Pend Ne-pezīred (Nasihat Kabul Etmeyenlere Nasihat Etmeme Hakkında)	975-993	19	Güftār-ı Ğarra-Dişār Der-Hāmūş u Māyide-i Ān	1940-1971	32
Güftār Ender-Rāy u Tedbīr-i Mülk ü Leşkerkeşī (Bir Hükümdarın Ülkesini ve Ordusunu Tedbirle İdare Etmesi)	994-1033	40	Güftār Ender-Rāy-ı Hıdivān-ı Memālik-sitān ve Tedbīr-i Memālik ü Ra'ıyyet-i Re'āyā-yı İşān	1972-2034	63
Güftār Ender-Nevāht-ı Leşkeriyān Der-Hālet-i Emn (Askerleri Koruyup Kollama Hakkında)	1034-1043	10	Güftār Ender-Nevāziş-i Dil-āverān ve Sitāyiş-i Leşkerbān	2035-2050	16
Güftār Ender-Taşviyyet-i Merdān-ı Kār-āzmüde (Tecrübeli Askerlerle Savaşa Girme Hakkında)	1044-1068	25	Güftār Ender-Dilīrān-ı Pür-Dilān ve Taşviyyet-i Merdān-ı Gürdān	2051-2070	20
			Kelām Der-Ma'nā-yı Sābık Ber-Nehc-i Fāyık [ü] Lāyık (Gurgın Şahla Oğlu)	2071-2083	13
Güftār Ender-Dildār-ı Hünermendān (Hüner Sahiplerini Himaye Etme)	1069-1074	6	Güftār Der-Naşīhat u Dildār-ı Merdān-ı Hünermendān Bā-Hezārān Luţf u Kerem Ez-Ṭarf-ı Şāhān	2084-2098	15
Güftār Ender-Hāzer Kerden Ez-Düşmenān (Düşmen Hilesinden Sakınmak)	1075-1080	6	Güftār Ender-Hāzer Kerden Ez-Düşmen-i Bed-h'yāh Ez-Levāzım-ı Husrevān-ı 'Ālī-nigāh	2099-2108	12
Güftār Ender-Def'-i Düşmen Be-Rāy u Tedbīr (Düşman Hilesini Fikir ve Tedbirle Yok Etmek)	1081-1088	8	Güftār Ender-Muḥāfezet Kerden Ez-Mekr-i Düşmenān Der-Ahd-i Selāḫin-i Sa'ādet-nişān	2109-2119	11
Güftār Ender-Mülātefet Bā-Düşmen Ez-Rüy-ı 'Ākıbet-Endīşī (Düşmana Dostlukla ve Sulhla Yanaşmak)	1089-1098	10	Güftār Ender-Mülātefe ve Düşmen-i Bed-Kīş Ez-Pey-'Avākıb-endīş	2144-2179	36
Güftār Ender-Hāzer Ez-Düşmenī Ki Der-Ṭā'at Āyed (Düşmana Karşı Tedbirli Olmak)	1099-1113	15	Güftār Ender-Hāzer Kerden Ez-Düşmen Ki Der-Şıfat-ı Dōst-ı 'Āyid ü Tefāyüd (Üstteki hikāye ile yer değişmiş)	2119-2143	24
Güftār Ender-Pūşiden-i Rāz-ı H'vīş (Düşmana Sırrı Açık Etmemek)	1114-1124	11	Güftār Ender-Pinhān Dāşten-i Rāz Ez-Mühimmāt-ı Şāhān-ı Sa'ādet-nişān	2180-2199	20

İKİNCİ BÂB: İHSAN	1125-1622	498	İKİNCİ BÂB: İHSAN	2200-3145	946
Bâb-1 Düvvüm Der-İhsân	1125-1141	17	Bâb-1 Düvvüm Der-İhsân u Fâyîk-i Ân Der-Dünyâ vü Âhiret-i Bedân	2200-2225	26
Güftâr Ender-Nevâht-ı Ża'îfân (Yetimlere Kol Kanat Germek)	1142-1160	29	Güftâr Der-Dildârî vü Raĥm Ber-Hâl-i Yetimân Ki Tefahĥuş-ı İnân Ez-Vezâyif-i Ĥusrevân	2226-2239	14
			Ĥikâyet Der-Ma'nâ-yı Mâ-Mezâ (Sadreddin Hocend'in Hikâyesi)	2240-2252	13
Ĥikâyet-i İbrâhîm 'Aleyhi's-selâm (İbrahim Peygamberle Ateşperest)	1161-1178	18	Ĥikâyet-i İbrâhîm Peygâm-ber 'Aleyhi's-selâm Der-Aĥvâl-i Ża'îf-i Nâ-Fercâm	2253-2280	28
Güftâr Ender-İhsân Bâ-Nîk ü Bed	1179-1182	4	Güftâr-ı Sa'âdet-'ayâr Der-İhsân-ı Nîkân-ı Bed-Kâr	2281-2287	7
Ĥikâyet-i 'Âbid Bâ-Şüh-dîde (Âbidle Sözebesi)	1183-1202	20	Ĥikâyet-i Baĥîl ü Sâyil-i Şüh-çeşm	2288-2318	31
Ĥikâyet-i Mümsik ü Ferzend-i Nâ-Ĥalef (Cimri Adamla Cömert Oĥlu)	1203-1230	28	Ĥikâyet-i Merd-i Baĥîl ü Ferzend-i Seĥî Meşel-i Bî-Daĥal (Zahidin Oĥluna Nasihati)	2319-2332 2333-2346	14 14
			Ĥikâyet-i Pür-'İber (Köylü Kadının Kızını Nasihati)	2347-2399	53
Ĥikâyet (Güzel Huylu Adamla Öfkeli Karısı)	1231-1238	8	Ĥikâyet Der-Teraĥĥum-ı Re'âyâ Ez-Ĥarf-ı Pâdişâĥ	2400-2420	21
Ĥikâyet (Kibirli Âbid)	1239-1246	8	Ĥikâyet-i Ĥod-bîn-i Siyeh-kâse-i Nâ-be-kâr-ı Bî-İĥtiyâr	2421-2440	20
Ĥikâyet (Sultanın Subayı ve Karısı)	1247-1254	8	Der-Ma'nâ-yı Sâbîk 'Ale'n-Nehci'l-Fâyîk	2441-2460	20
Ĥikâyet-i Kerem-i Merdân-ı Şâĥib-dil (Gönül Ehli Yiĥitlerin Cömertliĥi)	1255-1278	24	Ĥikâyet-i Sa'âdet-rumüz ve Rivâyet-i Ma'rifet-künüz	2461-2505	45
Ĥikâyet (Susamış Köpeĥe Su Veren Adamın İyiliĥi)	1279-1287	9	Rivâyet-i Aĥvâl-i Sükkân-ı 'Aĥşân	2506-2527	22
Güftâr Ender-Gerdiş-i Rüzĥâr (İnsanlara İyilik Etmek ve Feleĥin Dönekliĥinden Sakınmak)	1288-1297	10	Meşel-i Sa'âdet-emel-i Devlet-maĥal	2528-2550	23
Ĥikâyet Der-Ma'nî-i Raĥmet Ber-Ża'îfân u Endişe Der-Âķibet (Zayıflara Merhamet Etmek)	1298-1323	26	Güftâr Der-Teraĥĥum Ber-Ża'îfân ve Tefekkür-i 'Âķibet-i Merdümân	2551-2608	58
Ĥikâyet	1324-1335	12	Güftâr Der-Nîkû-reftâr Der-Baĥşâyîş-i Ĥalâyîk-ı Pîr-'ayâr	2609-2632	23

(Şeyh Şiblî ve Merhameti)					
Güftâr Ender-Şemere-i Cevân-merdî (İyiliğin Meyvesi)	1336-1341	6	Güftâr Der-şemere-i Civân-merdiyân ve Hân-hâne-i İşân	2632-2639	8
Hikâyet Der-Ma'nâ-nî-î Şayd Kerden-i Dilhâ Be-Hisân (İyilikle Gönül Almak)	1342-1350	9	Güftâr Der-Ma'nâ-yı Şayd Kerden-i Dilhâ Der-Şad Yâd Giriften Rev Anhâ	2640-2655	16
Hikâyet-i Dervîş Bâ-Rübâh (Dervişle Sakat Tilki)	1351-1370	20	Hikâyet-i Pür-Nikât u 'Âlî-Meşel	2656-2688	33
Hikâyet (Rumlu Gönül Ehli Dervîş)	1371-1385	15	Hikâyet-i Mev'ize-âmîz-i Letâfet-engîz	2689-2718	30
Hikâyet-i Hâtem Tâ'î Vaşf-ı Cevânmerdî-i Ū (Hâtem-i Tayy ve Cömertliği)	1386-1410	25	Hikâyet-i Şehâ-pîşegân-ı Ma'rifet-nişân	2719-2764	46
Hikâyet Der-Âzmüden-i Pâdişâh-ı Yemen Hâtem-râ Be- Âzâd-ı Merdî (Yemen Padişahı ve Hâtem-i Tayy)	1411-1447	37	Hikâyet-i Pâdişâh-ı Yemen ve Hâtem-i Tay-ı Zemen	2765-2820	56
Hikâyet-i Duhter-i Hâtem Der-Rûzgâr-ı Peygamber (Hâtem'in Kızı ve Hz. Peygamber'in Merhameti)	1448-1458	11	Efsâne-i Pür-Füsün-Mazmüneş-i Türk-tâz-nümün	2821-2838	18
Hikâyet-i Hâtem Tâ'î (Hâtem'in Cömertliği Hakkında)	1459-1472	14	Hikâyet-i 'Âlî-ıırâz-ı Me'ânî-sâz	2839-2873	35
Hikâyet (Eşeği Çamura Batan İhtiyar ve Engin Gönüllü Sultan)	1473-1486	14	Hikâyet-i Ahvâl-i Şâhib-i Har Bâ-Pâdişâh-ı Hümâyün-fer	2874-2897	24
Hikâyet (Kibirli Zenginle Yoksul Gönül Eri) (Konuşma) (Mana Ülkesinde Yükselmek İçin İyilik Etmek)	1487-1509	23	Hikâyet-i Tevânger-i Süfle-dişâr u Dervîş-i Şâhib-'ayâr	2898-2925	28
			Güftâr Der-İhsân ve Şemere-i Rumûzân	2926-2934	9
Hikâyet (Kervanda Kaybolan Çocuk ve Babası)	1510-1515	6	Hikâyet Der-Ma'nâ-yı Sâbık 'Ale'n-nehci'l-lâyık ve't- tarzi'l-fâyiğ	2935-2944	10
Hikâyet (Padişah ve Tacının Gevheri Kaybolan Şehzadesi)	1516-1530	15	Hikâyet Der-İn Ma'nâ	2945-2968	24
Hikâyet-i Peder-i Bahîl ü Püser-i Lâ'ubâlî (Cimri Baba ve Ukala Oğlu)	1531-1550	20	Hikâyet-i Peder-i Bahîl ve Ferzend-i Lâ'übâlî-i Hâlîl	2969-2997	29
Hikâyet (Cömertliğin Meyvesi)	1551-1576	16	Hikâyet-i Pür-Letâfet	2998-3045	48

Hikâyet Der-Ma'nî-i Semerât-ı Nikû-kârî Der-Âhîret (İyiliğin Ahiretteki Meyvesi)	1577-1597	21	Hikâyet-i Nikû-rûy u Semere-i Ân Der-Âhîret	3046-3072	27
			Der-Ma'nâ Ân ki Nikî Bâ-Bedân Kerden-i Hâşâset (Halka Zulmedene İyilikte Bulunmamak)	3073-3084	12
Hikâyet (Kötülüğü Bertaraf Etmek İçin Tedbir Almak)	1598-1622	25	Güftâr Der-İhsân Bâ-bedân Kerden ve Semere-i Ân Der- Dünyâ vü Âhîret	3085-3114	30
			Hikâyet-i Sa'âdet-nigâh (Behram Şahın Atının Hikâyesi)	3115-3127	13
			Hikâyet-i Garrâ-şî'âr-ı Naşîhat-eş'âr	3128-3145	18
ÜÇÜNCÜ BÂB: AŞK VE SADAĞAT	1623-1979	357	ÜÇÜNCÜ BÂB: AŞK VE SADAĞAT	3146-3785	640
Bâb-1 Sevvüm Der-'Aşk u Mestî vü Şür	1623-1635	13	Bâb-1 Sevvüm Der-'İşk u Şıdık [u] Mağabbet ve Suhen-i Ehl-i Tarîkat-ı Pür-Hakîkat Güftâr Der-Ahvâl-i 'İşk-ı 'Âşık u Muhibb-i Şâdık	3146-3170	25
Takrîr-i 'Aşk-ı Mecâzî ve Kuvvet-i Ân (Mecazi Aşk Hakkında)	1636-1643	8	Der-Güftâr-ı 'İşk-ı Mecâzî	3171-3186	16
Der-Mağabbet-i Rûhânî (Muhabbet Erbabı Hakkında)	1644-1658	15	Der-Erbâb-ı Mağabbet	3187-3216	30
Hikâyet Der-Ma'nî-i Tağammül-i Muhibb-i Şâdık (Fakir Bir Çocuk ve Bir Şehzadeye Olan Hakiki Aşkı)	1659-1688	45	Güftâr Der-Tağammül-i 'Âşık-ı Şâdık ve Muhibb-i Fâ'ik	3217-3265	49
Hikâyet Der-Ma'nî-i Ehl-i Mağabbet (Muhabbet Ehlinin İştıyakı)	1689-1716	28	Güftâr Der-Ma'nî-i Şevk u Zevk	3266-3292	19
			Güftâr Der-Nişân-ı Ehl-i Mağabbet ve Tırâz-ı Erbâb-ı Müveddet (Takdim-Tehir Var)	3293-3311	27
Hikâyet Der-Ma'nî-i Galebe-i Vecd ve Saltanat-ı 'Aşk (Semerkandlı Güzel ve Sadık Âşığı)	1717-1734	18	Güftâr Der-Saltanat-ı 'İşk ve Memleket-i Zevk	3312-3343	32
Hikâyet Der-Fedâ Şoden-i Ehl-i Mağabbet ve Ganîmet Şümürden (Âşığın Aşkı İçin Kendini Feda Etmesi)	1735-1742	8	Güftâr Der-İn Ma'nâ-yı Sâbık 'Ale'n-nehci'l-lâyık	3345-3355	12
Hikâyet-i Şabr u Şebât-ı Revendegân (Yol Ehlinin Sabrı)	1743-1762	32	Güftâr Der-Şabr u Şebât-ı Revendegâr	3356-3390	35
Hikâyet (Bir İhtiyarın Hakka Muhabbeti ve Bu Yoldaki Azmi)	1763-1774	12	Hikâyet Der-Ma'nî-i Mağabbet Ki Ez-Melâmet-Endîşe [vü] Gam Koned Ez Ân Sebeb Ki Müveddet-i Müverres Melâlet Est	3391-3414	24
Hikâyet	1775-1778	4	(Abdî'de yok.)		

(Nişaburda Bir Babanın Oğluna Nasihati)					
Ĥikāyet Der-Şabr Ber-Cefā-yı Ān Ki Ez-Ū Şabr-ı Ne- Tevān-gerd (Kocasından Dert Yanan Kadın)	1779-1789	11	Güftār-ı Der-Şabr-ı Pür-Şabūr Yār ve Melāmet-i ‘Āşık-ı Şikeste-ĥvār	3415-3428	14
			Ĥikāyet-i Nĭk-Encām-ı Sa’ādet-Fercām	3429-3434	6
Ĥikāyet (Mervli Tabib)	1790-1795	6	Güftār Der-Şekĭbā-yı ‘Işķ ve Taĥammŭl-i ‘Āşık-ı Cefā-yı Meşķ	3435-3452	18
Ĥikāyet Der-Ma’nĭ-i İstilā-yı ‘Aşķ Ber-‘Aķl (Aşķın Akla Galip Gelmese)	1796-1802	7	Güftār Der-Ma’nĭ-i İbtilā-yı ‘Işķ Ber-‘Aķl Ki Çünĭn Gŭyed Der-İncā Aşķāb-ı Naķl	3453-3466	14
Ĥikāyet Der-Ma’nĭ-i ‘İzzet-i Maĥbŭb Der-Nazar-ı Muĥibb (Āşĭğın Muhabbet Nazarı)	1803-1813	11	Güftār Der-Ma’nĭ-i Maĥbŭb Der-Nazar-ı Maĥabbet	3467-3485	19
			Ĥikāyet-i Zerafet-Şu’ŭr	3486-3491	6
Ĥikāyet-i Mecnŭn ve Şıdk-ı Muĥabbet-i Ū (Mecnunun Aşķındaki Sadakati)	1814-1820	7	Ĥikāyet-i Mecnŭn ve Şıdk u Maĥabbet-i Ū	3492-3502	11
Ĥikāyet-i Sulţān Maĥmŭd u Sĭret-i Ayāz (Gazneli Mahmut ve Ayaz’ın Gŭzel Ahlakı)	1821-1836	16	Ĥikāyet-i Sulţān Maĥmŭd Bā-Ayāz-ı Sa’ādet-sāz	3503-3526	24
Ĥikāyet (Mana Ehlinin Allah’a İtimadı)	1837-1850	14	Güftār Der-Şıdk-ı Merdān [ve] ‘İzzet-i Ān	3527-3549	23
Güftār Der-Ma’nĭ-i Fenā-yı Mevcŭdāt Der-Ma’riż-i Vŭcŭd-ı Bārĭ (Akıl ve Aşķ)	1851-1860	10	Güftār-ı ‘Aķl u ‘Işķ	3545-3570	21
Ĥikāyet-i Dihķān Der-Leşķer-i Sulţān (Sultanın Ordusundaki Kethuda) (Ateş Böceğinin Hikāyesi) (Birinin Sa’d Zengĭ’ye Duası)	1861-1876	16	Ĥikāyet-i Kethudāy-ı Żay’a	3571-3600	20
			Ĥikāyet-i Su’āl-engĭz	3591-3599	9
			Ĥikāyet-i Du’ā-yı Sa’d-ı Zengĭ	3600-3615	16
(Esir Pĭrin Hikāyesi)	1877-1883	7	Ĥikāyet-i Pĭr-i Maĥbŭs	3616-3627	12
Ĥikāyet-i Şāhib-Nazar-ı Pārsā (Basiret Sahibi Zahit)	1884-1899	16	Ĥikāyet-i Dĭvāne-dişār	3628-3657	30
Güftār Ender-Sema’-ı Ehl-i Dil ve Takrĭr-i Ĥaķķ u Bāţıl-ı Ān	1900-1920	21	Güftār Der-Semā’-ı Ehl-i Dil ve Takrĭr-i Ĥaķ [u] Bāţıl	3658-3691	34

(Gönül Ehlinin Semai)					
Ĥikāyet (Neyin Sihri ve Gönle Verdiği İştiyak)	1921-1930	10	Güftār Der-Ĥaķīķat-ı Raķş u Vecd ü Zühd ü Tecrīd-i Ehl-i Mecc	3692-3708	17
Ĥikāyet-i Pervāne ve Őıdķ-ı Maĥabbet-i Ū (Pevanenin Muĥabbeti)	1931-1963	33	Ĥikāyet-i Pervāne ü Şem‘	3709-3758	50
Muĥātaba-i Şem‘ ü Pevāne (Şem ile Pervānenin Sohbeti)	1964-1979	16	Ĥikāyet-i Zibā-medār	3759-3785	27
DÖRDÜNCÜ BĀB: TEVĀZU	1980-2500	521	DÖRDÜNCÜ BĀB: TEVĀZU	3786-4602	817
BĀb-ı Ćehārüm Der-Tevāzu‘	1980-1983	4	BĀb-ı Ćehārüm Der-Tevāzu‘ Ki Őemerāt-ı Ān Ĥürmet Est Īn Mezkūrāt-ı Levāzım-ı Tevāzu‘ Est Müverriř-i Īĥtirām Bāřed	3786-3794	9
Ĥikāyet Der Īn Ma‘nī (Yağmur Damlasının Tevazuu)	1984-1988	5	Efsāne-i Tevāzu‘-Medār Ki Der-Ma‘nā-yı ‘İzzet-Şi‘ār	3795-3805	11
Ĥikāyet Der-Ma‘nī-i Nazar-ı Merdān Der-Ĥod Be-Ĥaķāret (Mert İnsanların Kendilerini Hakir Görmeleri)	1989-2000	12	Der-Ma‘nī-i Nazar-ı Merdān Der-Ĥod Be-Ĥaķāret-künān	3806-3826	21
Ĥikāyet-i Bāyezīd-i Biřtāmī (Bāyezīd-i Biřtāmī’nin Tevazuu)	2001-2020	20	Ĥikāyet-i Bāyezīd-i Beřtāmī ve Tevāzu‘-ı Ān Der-Sa‘adet-kāmī	3827-3837	11
			Güftār Der-‘Ucb u ‘Āķıbet-ı Ān ve Őikestegī vü Fercām-ı Pür-Fercām-zen	3838-3863	26
Ĥikāyet-i ‘İsā vü ‘Ābid ü Nā-Pārsā (Hz. İsā, Ābid ve Fāřık)	2021-2070	50	Ĥikāyet-i ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām ve ‘Ābid Bā-Fāřık-ı Nĥ-encām	3864-3929	66
Ĥikāyet-i Dāniřmend (Kibirli Kadı ve Mütevazı Ālim)	2071-2121	51	Ĥikāyet-i Dāniřmend Dervīř ü Ķāzī-i Mütekebbir-i Cāhil-i Nā-Sezā	3930-4015	86
Ĥikāyet-i Tevbe Kerden-i Melik-zāde-i Gence (Gence Őehzadesinin Tövbesi)	2122-2178	57	Ĥikāyet-i Pür-Leĥāfet	4016-4097	82
Ĥikāyet (Balcının Hikāyesi)	2179-2192	14	Ĥikāyet-i Şekker-fürüş [u] Engebīn-nüş-ı Pür-Ĥurüř	4094-4116	19
Ĥikāyet Der-Ma‘nī-i Tevāzu‘-ı Nĥ-merdān (Hoşgörölü Yiğit)	2193-2198	6	Güftār Der-Tevāzu‘-ı Nĥ-Merdān Be-Recā-yı ‘Īnāyet-i Müste‘ān	4117-4127	11
Ĥikāyet Der-Ma‘nī-i ‘İzzet-i Nefs-i Merdān (İnsana Yakışır Hareket Etmek)	2199-2205	7	Güftār Der-Taĥammül-i Merdān ve Leĥāfet-i Ān	4128-4142	15

Ḥikāyet-i Ḥvāce-i Nīkūkār u Bende-i Nā-Fermān (Güzel Ahlaklı Efendiyle Kötü Huylu Kölesi)	2206-2222	17	Ḥikāyet-i Ğulām-ı Nīkūhīde-Aḥlāk Bā-Mevlā-yı Sa‘ādet- Naẓār	4143-4168	26
Ḥikāyet-i Ma‘rūf-ı Kerḥī vü Mūsāfir-i Rencūr (Ma‘rūf-ı Kerḥī ve Misafirperverliği)	2223-2257	35	Ḥikāyet-i Ma‘rūf u Żeyf-i Bī-Vuķūf	4169-4222	54
Ḥikāyet Der-Ma‘nī-i Sefāhat-i Nā-Ehilān (Dilencinin Gönül Ehline Karşı Söylediği Yakışksız Sözler)	2258-2291	34	Ḥikāyet-i Merdüm-i Bī-Direm	4223-4268	46
Ḥikāyet (Şam Padişahı Melik Salih’in Yumuşak Huyluluğu)	2292-2319	28	Ḥikāyet Der-İnbisāt-ı Pādişāhān Bā-Derāvīşān-ı Perīşān	4269-4308	40
Ḥikāyet Der-Maḥrūmī Ḥvīşden-i Bī-Nān (Cahilin Kibri)	2320-2326	7	Ğüftār Der-Tekebbūr-i Nā-Ehilān-ı Cāhilān-ı Bī- Ḥānumān	4309-4321	13
Ḥikāyet (Hükümdarın Öfkesi, Kölenin Sadakati)	2327-2338	12	Ḥikāyet-i Pādişāh-ı Ḥışmnāk	4322-4336	15
Ḥikāyet Der-Ma‘nī-i Tevāzu‘ vü Niyāzmendī (Kibirden Arınma)	2339-2350	12	Ğüftār Der-Tevāzu‘	4337-4349	13
Ḥikāyet-i Ḥātem Aşam (Ḥātem Asam’ın Feraseti)	2351-2365	15	Ḥikāyet-i Ḥātem Aşam	4350-4370	21
Ḥikāyet-i Zāhid-i Tebrīzī (Tebrizli Zahitle Hırsızın Hikâyesi)	2366-2389	24	Ḥikāyet-i Merdikār-ı Tebrīzī	4371-4404	34
Ḥikāyet Der-Ma‘nī-i İhtimāl Ez-Düşmen Ez-Behr-i Dost (Dostun Hatırına, Düşmanın Ezasına Katlanmak)	2390-2400	11	Ğüftār Der-Ma‘nī-i İhtimāl-i Ḥvārī Ber-Düşmen-i Pür- Fiten	4405-4423	19
			Ḥikāyet-i Behlül	4424-4428	5
Ḥikāyet-i Loḳmān Ḥekīm (Lokman Hekim’in Sabrı)	2401-2412	12	Ḥikāyet-i Loḳmān-ı Ḥikmet-Nişān	4429-4447	19
Ḥikāyet-i Cüneyd ve Sīret-i Ū Der-Tevāzu‘ (Cüneyd-i Bağdadî’nin Alçakgönüllü Davranışı)	2413-2423	11	Ḥikāyet-i Şeyḫ Cüneyd Ḳaddesa’llāhu’l-‘Azīz	4448-4467	20
Ḥikāyet-i Zāhid ü Barbatzen (Âbid ve Sarhoş Kopuzcu)	2424-2428	5	Ḥikāyet-i Mest-i Bī-Hūş Bā-Zāhid-i Pür-Ḥurūş	4468-4476	9
Ḥikāyet-i Şabr-ı Merdān Ber-Cefā (Hak Dostu Yiğitlerin Sabrı)	2429-2448	20	Ḥikāyet-i Şabr-ı Merdān Ber-Cefā-yı Nā-Ehilān	4477-4505	29
Ḥikāyet-i Emīrū’l-Mü’mīnīn ‘Alī ve Sīret-i Pāk-i Ū (Hz. Ali’nin Alçak Gönüllülüğü)	2449-2465	17	Ḥikāyet-i Emīrū’l-Mü’mīnīn ‘Alī Raḳīya’llāhu ‘Anhu Kerrema’llāhu Vecchēhū	4506-4534	29

Hikāyet (Hz. Ömer'in Alçak Gönüllülüğü)	2466-2474	9	Hikāyet-i Hāzret-i 'Ömer Bā-Gedāy-ı Bī-Ser ü Pāy	4535-4548	14
Hikāyet (Âlim ve Kâmil İnsan)	2475-2478	4	Hikāyet-i 'Âlim-i 'Âmil ü Kâmil	4549-4556	8
Hikāyet-i Zü'n-nün-ı Mısrî (Zü'n-nün-ı Mısrî'nin Alçak Gönüllülüğü)	2479-2500	22	Hikāyet-i Sıkkāyet-âmîz	4557-4602	46
BEŞİNCİ BÂB: RIZA VE TEVEKKÜL	2501-2702	201		4603-4935	333
Bâb-ı Pencüm Der-Rızâ	2501-2514	14	Bâb-ı Pencüm Der-Rızâ vü Tevekkül Ki Sebeb-i Tevessül-i Hâk Est Muhaqqâk Aḥvâl-i Bâb-ı Pencüm	4603-4632	30
Hikāyet (İsfahanlı Dövüşçünün Macerası)	2515-2566	52	Hikāyet-i Deyr-i İshāhān Ki Bā-Şeyḥ Vâkı'a Būd	4633-4707	75
Hikāyet-i Tîr-endāz-ı Erdebîlî (Erdebilli Okçunun Kazaya Rızası)	2567-2583	17	Hikāyet-i Merd-i Pür-Dil	4708-4737	30
Hikāyet-i Ṭabîb ü Kürd (Hasta Kürt ve Tabip)	2584-2588	5	Hikāyet-i Kürd-i Marîz	4738-4748	11
Hikāyet (Köylünün Ölen Eşeginden Medet Umması)	2589-2593	5	Hikāyet-i Hār-ı Rüstā Bā-Pādişāh-ı 'Âlî-cā	4749-4760	12
Hikāyet (Dinarımı Kaybeden Züğürt)	2594-2598	5	Hikāyet-i Merd-i Müflis	4761-4770	10
Hikāyet (Baba ile Oğul)	2599-2601	3	Hikāyet-i Aḥvâl-i Pür u Peder	4771-4777	7
Hikāyet-i Merd-i Dervîş ve Hem-sāye-i Tevānger (Çaresiz Dervişin Öğüdü)	2602-2611	10	Hikāyet-i Baḥtiyār-ı Pür-'Ayār	4778-4798	21
Hikāyet (Fakir Adamla Çirkin Karısı)	2612-2620	9	Hikāyet-i Gedāyā [vü] Zen-i Zîşt-rüy	4799-4827	29
Hikāyet-i Kerkes Ba-Zağān (Akbabayla Çaylağın Hikâyesi)	2621-2632	12	(Abdi bu hikâyeye başlık koymamış, yukarıdaki hikâye içinde anlatmış.)		
Hikāyet (Dokumacıyla Çırağı)	2633-2639	7	Hikāyet-i Nessâc Bā-Tilmîz	4828-4840	13
Meşel (Deve Yavrusuyla Annesi)	2640-2645	6	Hikāyet-i Şütür-beççe Bā-Māder	4841-4853	12

Güftâr Ender-İhlâş u Bereket-i Ân u Riyâ vü Âfet-i Ân (İhlasın Bereketi, Riyanın Afeti)	2646-2659	14	Güftâr Der-‘Amel Bâ-İhlâş	4853-4867	15
			Ĥikâyet-i Bâbâ-yı Kûy	4868-4875	8
Ĥikâyet (Oruç Tutan Çocuk ve Riyakârlık)	2660-2669	10	Ĥikâyet-i Nâ-Bâliĝ-i Rûzedâr	4876-4891	16
Ĥikâyet (Riyakârlıĝın Sonu)	2670-2702	33	Ĥikâyet-i Ĥâl-i Siyeh-kâse	4892-4935	44
ALTINCI BÂB: KANAAT	2703-2873	171	ALTINCI BÂB: KANAAT	4936-5192	257
Bâb-ı Şeşüm Der-Ĥanâ‘at	2703-2731	29	Bâb-ı Şeşüm Der-Ĥanâ‘at Ki Semerât-ı Ân Ĥizmet Est Der-Dünyâ vü ÂĤiret Aĥvâl-i Bâb-ı Şeşüm	4936-4974	39
Ĥikâyet (Hacının Hediye Taraĝı)	2732-2738	7	Ĥikâyet-i Muş-ı ‘Âc	4975-4988	14
Ĥikâyet (Tamahkâr Adam)	2739-2750	12	Ĥikâyet-i Merd-i Tâma‘kâr	4989-5002	14
Ĥikâyet (Kanaat Sahibi Olma Hakkında)	2751-2760	20	Ĥikâyet-i Şekker-Fürüş	5003-5023	21
Ĥikâyet Der-Mezellet-i Bisyar-Ĥorden (Çok Yemenin Zararları)	2761-2769	9	Ĥikâyet-i Seyr-i Başra Ki Şîrîn Niĝâh Daşten	5024-5043	20
Ĥikâyet (Midesiyle Fercine Yenik Düşen Sofu)	2770-2779	10	(Abdi’de yok.)		
Ĥikâyet Der-‘İzzet-i Ĥanâ‘at (Şeker Kamışı Satıcısıyla Kanaatkâr Adam)	2780-2784	5	Ĥikâyet-i Ney-şeker-fürüş	5044-5056	13
Ĥikâyet (Hoten Şahı ve Kanaatkâr Adam)	2785-2788	4	Ĥikâyet-i Teşrif-i Şâh-ı Ĥoten	5057-5063	7
Ĥikâyet (Rızık İçin İhtirasa Girmeyen Adam)	2789-2796	8	Ĥikâyet-i Naĝz	5064-5072	9
Ĥikâyet (Kanaatsiz Kedinin Ahvali)	2797-2802	6	Ĥikâyet-i Gürbe	5073-5084	12
Ĥikâyet-i Merd-i Kûteh-nazar ve Zen-i ‘Âlî-Himmat (Dar Görüşlü Adam ve İleri Görüşlü Karısı)	2803-2822	20	Ĥikâyet-i Tıfl-ı Faĝım	5085-5098	14
			Ĥikâyet-i Gedâ Ki Seng [ü] Sîm Be-Dest Ber-â-ber	5099-5118	20

Ħikāyet (Kanaatkār Adam)	2823-2827	5	Ħikāyet-i Merd-i Şāhib-Ħıřāl	5119-5129	11
Ħikāyet (Münzevi Şeyhin Saltanata Ayak Uydurması)	2828-2838	11	Ħikāyet-i ‘Ābid-i Nāşih	5130-5156	27
Güftār Der-Şabr Ber-Nā-Tevānī Be-Ümmīd-i Bihī (Güçsüzlük Karşısında Ümitle Beklemek)	2839-2851	13	(Abdī’de yok.)		-
Ħikāyet Der-Ma’nī-i Āsānī Pes-Ez Düşvārī (Güçlükten Sonra Gelen Kolaylığa Dair)	2852-2873	22	Der-Ma’nī-i Āsānī Ba’d-Ez-Düşvārī	5157-5192	36
YEDİNCİ BĀB: TERBİYE	2874-3310	437	YEDİNCİ BĀB: TERBİYE	5193-5855	663
Bāb-ı Heftüm Der-‘Ālem-i Terbiyyet	2874-2884	11	Bāb-ı Heftüm Der-Terbiyyet Ki Şemārāt-ı Ān Ħürmet Est Aĥvāl-i Bāb-ı Heftüm	5194-5219	27
Güftār Ender-Fazīlet-i Ħāmūşī (Susmanın Fazileti)	2885-2899	15	Güftār Der-Fazīlet-i Ħāmūşī	5220-5242	23
Ħikāyet-i Sultān Tekiş ve Ħıfz-ı Esrār (Sultan Tekiş’in Sırrı)	2900-2920	21	Ħikāyet-i Rāzdār-ı ‘Ālī-medār	5243-5262	20
Ħikāyet Der-Ma’nī-i Selāmet-i Cāhil Der-Ħāmūşī (Az Konuşmanın Cehalete Perde Olması)	2921-2937	17	Güftār Der-Ma’nī-i Selāmet-i Cāhil	5263-5291	29
Ħikāyet (Dil Belasına Uğrayan Adam)	2938-2945	8	Ħikāyet-i Bī-Edeb	5292-5300	9
Ħikāyet-i ‘Ağud u Murġān-ı Ħoř-Āvāz (Adududdevle’nin Hasta Oğlu ve Dili Yüzünden Tutsak Olan Bülbül)	2946-2956	11	Ħikāyet-i Ħalāř-ı Āfet-i Pür	5301-5322	22
Ħikāyet (Türk’ün Çengini Kıran Pîr)	2957-2960	4	Ħikāyet-i Bezm-i Türk	5323-5331	9
Ħikāyet (Öfke Gelince Sakin Olmak)	2961-2965	5	Ħikāyet-i ‘Arbede-engiz	5332-5338	7
Ħikāyet Der-Fazīlet-i Ħāmūşī ve Āfet-i Bisyār Suĥenī (Zahitle Kadının Hikāyesi veya Susmanın Fazileti)	2966-2990	25	Ħikāyet-i Zen Mācerā Bā-Zāhid	5339-5373	35
Ħikāyet Der-Ħāşiyet-i Perdepūşī ve Selāmet-i Ħāmūşī (Ayıpları Örtmenin Önemi)	2991-3007	17	Ħikāyet-i Şūfī-i Sermest ü Zāhid-i Pāk	5374-5397	24
Güftār Ender-Ħıybet ü Ħalelhāyī Ki Ez-Vey Şadır Şod (İnsanlar Hakkında İleri Geri Konuşmamak)	3008-3020	23	Güftār Der-Taĥammül-i Ħalāyık-ı Pür-‘Alāyık	5398-5409	12
			Ħikāyet-i Ħıybet-tırāz	5410-5414	5

(Gıybet Edene Bilgenin Cevabı) (Gıybet ve Hırsızlığın Farkı)			Ḥikāyet-i Farq-ı Ğıybet ü Düzdī	5415-5421	7
Ḥikāyet (Sadi ve Gıybet Hakkında)	3021-3025	5	Ḥikāyet-i İdāriyye	5422-5431	10
Ḥikāyet (Haccāc ve Hakkında Yapılan Gıybet)	3026-3033	8	Ḥikāyet-i Haccāc-ı Zālim	5432-5439	8
Ḥikāyet (Zahitle Küçük Çocuk)	3034-3037	4	Ḥikāyet-i Zāhid Bā-Küdek	5440-5446	7
Ḥikāyet-i Rūze Der-Ḥāl-i Tuflıyyet (Çocuklukta Tutulan Oruç)	3038-3055	18	Ḥikāyet-i Rūzedār	5447-5475	29
Ḥikāyet (Dilini Tutamayan Derviş)	3056-3069	14	(Yukarıdaki başlıkta anlatılmış.)	-	-
(Gıybet Gayyası)			Ḥikāyet Der-Ğıybet-i Nā-çār	5489-5497	13
Güftār Ender-Kesānī Ki Ğıybet-i İṣān Revā Bāşed (Gıybeti Caiz Olanlar)	3070-3075	6	Ḥikāyet Der-Aḥvāl	5489-5497	9
Ḥikāyet-i Düzd ü Sīstānī (Hırsız ile Sistanlı)	3076-3078	3	Ḥikāyet Der-Düzd ü Sīstān	5498-5505	8
Ḥikāyet Ender-Nikūhiş-i Ğammāzī ve Mezellet-i Ğammāzān (Laf Taşmanın Zilleti ve Sufi'nin Nasihati)	3079-3088	10	Ḥikāyet-i Şūfī Ki Der-Ḥaḡ-ı Vey Nā-Sezā Gofte Est	5506-5521	16
Ḥikāyet-i Ferīdūn u Vezīr ü Ğammāz (Feridun, Vezir ve Gammaz)	3089-3114	26	Ḥikāyet-i Ferīdūn Be-Kūz-ı Pür-Ḥūn	5522-5550	29
Güftār Ender-Perveriş-i Zenān u Zīkr-i Şalāh u Fesād-ı İṣān (Kadınların Yetiştirilmesi Hakkında)	3115-3147	33	Güftār Der-Perveriş-i Zenān ve Şalāh-ı Zī-Şān	5551-5607	57
Ḥikāyet (Cahil Kadın ve Genç Kocası)	3148-3153	6	Ḥikāyet-i Merd-i Ḥamūl ü Zen-i Cehūl	5608-5618	11
Güftār Ender-Perverden-i Ferzendān (Çocuk Yetiştirme Sanatı)	3154-3173	20	Güftār Der-Perverden-i Ferzend	5619-5646	28
Ḥikāyet (Bir Güzelin Erkeklerden İçtinap Etmesi)	3174-3183	10	Ḥikāyet-i Şoḡbet-Şi'ār	5647-5657	11

Güftâr Ender-Perhîz Kerden Ez-Şoḥbet-i İhdâs (Gönülçelenlerle Birlikte Bulunmaktan Sakınma)	3184-3193	10	Güftâr-ı Püser Çün Kerden Ez-Bedî	5658-5670	13
Hikâyet (Köle ile Efendisi) (Kendini Aldatan İhtiyarlar)	3194-3213	20	Güftâr Der-Ma'nî-i Perveriş-i Bendegân	5671-5691	21
			Hikâyet-i Müdde'iyân-ı Kezzâb	5692-5697	6
Hikâyet-i Dervîş-i Şâhin-Nazar ve Boqrât Hekîm (Nazar Sahibi Dervîş ve Hipokrat'ın Sözleri)	3214-3232	9	Hikâyet-i Merd-i 'Âşık	5698-5725	28
Güftâr Ender-Selâmet-i Güşe-nişînî ve Şabr Ber-İzâ-i Halk (Uzlete Girme ve Halkın Cefasına Sabretme)	3233-3280	48	Güftâr Der-Nikûhiş	5726-5799	74
Hikâyet (Akıllı Vâiz Ahvali)	3281-3310	30	Hikâyet-i Ahvâl-i Vâ'iz	5800-5855	56
SEKİZİNCİ BÂB: ŞÜKÜR	3310-3575	266	SEKİZİNCİ BÂB: ŞÜKÜR	5856-6273	418
Bâb-ı Heştüm Der-Şükr Ber-'Âfiyet	3310-3335	26	Bâb-ı Heştüm Der-Şükr-i Barî Te'âlâ ve Teḳaddes Ki Hâlık-ı Kâyinât Ahvâl-i Bâb-ı Heştüm	5856-5901	46
Hikâyet (Asi Çocuk ve Annesinin Nasihati)	3336-3343	8	Hikâyet-i Zibâ	5902-5919	18
Güftâr Ender-Şun'-ı Bârî 'İzzu İsmuhû Der-Terkîb-i Hilkat-i İnsân (Allah'ın Yaratma Kuvveti ve İnsanın Yaratılışı)	3344-3358	15	Güftâr Der-Şun'-ı Bârî Te'âlâ 'Azze İsmuhû	5920-5946	27
Hikâyet Ender-Ma'nî-i Şükr-i Mün'im (Atından Düşen Şehzade ve Nimetin Şükrü) (İhtiyarın Oğluna Nasihati)	3359-3374	16	Güftâr Der-Şükr-i Mün'im	5947-5962	16
			Güftâr Der-'İze vü Pend	5963-5970	8
Güftâr Ender-Güzârden-i Şükr-i Ni'metihâ (Bahşedilen Hadsiz Nimetlere Karşı Şükür)	3375-3391	17	Güftâr Der-Hikmet ü Te'emmül Der-Şun'-ı İlâhî	5971-5997	27
Güftâr Ender-Baḫşâyîş Ber-Nâtevânân ve Şükr-i Ni'met-i Haḳ Der-Tevânâyî (Güçsüzlere Yardım Elini Uzatmak ve Dara Düşmeden Önce Nimete Şükretmek)	3392-3402	11	Güftâr-ı Mûcibât-ı Şükr	5998-6012	15
Hikâyet-i Sulṭân Tuḡrul u Hindüy Pâsbân (Tuḡrul Sultan ile Hintli Muhafızı)	3403-3421	19	Hikâyet-i Tuḡrul Şâh	6013-6038	26
Hikâyet	3422-3426	5	Hikâyet-i Ra'nâ	6039-6046	8

(Şükür Hakkında)					
Ĥikāyet (Şükür Hakkında)	3427-3430	14	Ĥikāyet-i Zibā	6047-6051	5
Ĥikāyet (Dervişin Őükürü)	3431-3434	4	Ĥikāyet-i Ğarrā	6052-6058	7
Ĥikāyet (Çölde Kalmış Adam)	3435-3437	3	Ĥikāyet-i Merd-i Ğamīn	6059-6064	6
Ĥikāyet (Fakih ve Sarhoş)	3438-3445	8	Ĥikāyet-i Mest ü Faķīh	6065-6077	13
Nazar Der-Esbāb-ı Vücūd-ı ‘Ālem (Ālemin Yaratılış Sebepleri Hakkında)	3446-3461	16	Ĥikāyet-i Vā’iz-i Emīr	6078-6098	21
Der-Sābıķa-i Ĥük-m-i Ezel ve Tefīķ-i Ĥayr (Ezeli Ĥüküm)	3462-3475	14	Ğüftār Der-Sābıķa-ı Ĥük-m-i Ezelī	6099-6117	19
Ĥikāyet-i Sefer-i Hindüsitan ve Đalālet-i Büt-perestān (Hindistan Seferi ve Putperestlerin Sapkınlıĝı)	3476-3575	100	Ĥikāyet-i Aĥvāl-i Sümenātī	6118-6273	156
DOKUZUNCU BĀB: TÖVBE	3576-3902	327	DOKUZUNCU BĀB: TÖVBE	6274-6779	506
Bāb-ı Nühüm Der-Tevbe ve Rāh-ı Őavāb	3576-3585	10	Bāb-ı Nühüm Der-Tevbe Ki Vāřılın-ı Vey Ĥāřılın-ı Derecātü ‘Ala’llāh Aĥvāl-i Bāb-ı Nühüm	6274-6297	24
Ĥikāyet-i Pīr-i Merd ve Taĥassür-i Ū Ber-Rüzĝār-i Cevānī (Geçen Gençliğine Hayıflanan Yařlı Adam)	3536-3611	76	Ĥikāyet-i Pīr-Merd ve Taĥassür Ber-Civānī	6298-6340	43
Ĥikāyet (Tabip ve İhtiyar)	3612-3628	17	Ĥikāyet-i Ťabīb ü Pīr-Merd-i Pür-Derd	6341-6368	28
Ğüftār Ender-Ğanīmet Şumarden-i Cevānī Piç Ez-Pīrī (Gençliĝin Kıymetini Bilmek)	3629-3639	11	Ğüftār Der-Ğanīmet Şumarden-i Cevānī	6369-6389	21
Ĥikāyet Der-Ma’nī-i İdrāk Piç Ez-Fevt (Ömrün Kıymetini Bilmek)	3640-3663	24	Ĥikāyet-i Mev’ize-āmīz-i Şekker-rīz	6390-6427	38
Ĥikāyet (Ölüm ve Ahiret Düşüncesi)	3664-3678	15	Ĥikāyet-i ‘İzzet-nümā	6428-6447	20
Ĥikāyet Der-Ma’nī-i Bī-dārī Ez-Ĥvāb-ı Ğaflet	3679-3685	7	Ĥikāyet-i Laķīf	6448-6471	24

(Gaflet Uykusundan Uyanmak)					
Ĥikāyet (Altın Kerpiç Bulan Zahidin Hāli)	3686-3705	10	Ĥikāyet-i Sa'ādet-Diřār	6472-6508	37
Ĥikāyet-i 'Adāvet Der-Miyān-ı Dū řařs (İki Kiři Arasındaki Dūřmanlık)	3706-3729	24	(Abdī'de yok.)		
Ĥikāyet (Baba ve Kızı)	3730-3737	8	(Abdī'de yok.)		
Mev'īze ve Tenbīh (Günahlardan Arınma Hakkında)	3738-3750	13	Ĥikāyet-i 'İzzet-şi'ār	6509-6529	21
Ĥikāyet Der-'Ālem-i Tuflıyyet (Çocuklukta Yařanan Bir Hadise ve Ömrün Kıymetini Bilmek) (Nefis Dūřmanını Beslememek)	3751-3780	20	Ĥikāyet Ki Der-Evān-ı Ĥadāset Dāfi' Būd	6530-6562	33
			Ĥikāyet Der-Ma'nā-yı Terbiyyet-i Nā-Ehl	6563-6587	25
Ĥikāyet (Dostun Gönlnü Kırmamak)	3781-3786	6	Ĥikāyet Der-Mevā'iz	6588-6611	24
Ĥikāyet (Tövbe Kapısını Gözetmek)	3787-3802	16	(Abdī'de yok.)		
(Günahlardan Arınmak İçin Tövbe Etmek)	3803-3815	13	Ĥikāyet-i Dil-rübā	6612-6628	17
Ĥikāyet (Yol Ehli İnsanlarla Beraber Olmak)	3816-3828	13	Ĥikāyet-i şeyh-i Nāmdār	6629-6654	26
Ĥikāyet-i Mest-i Ĥırmen-süz (Harmanını Yakan Sarhoş)	3829-3839	11	Ĥikāyet-i şerif	6655-6675	21
Ĥikāyet (Allah'tan Utanma)	3840-3845	6	Ĥikāyet-i Dil-nevāz	6676-6684	9
Ĥikāyet-i Züleyhā Bā-Yūsuf (Züleyha'nın Ařkı ve Hz. Yūsuf'un Allah'tan Utanması)	3846-3857	12	Ĥikāyet-i Züleyhā vü yā Yūsuf-ı Māh-ı řām	6685-6713	29
Meşel (Kendi Pisliğini Temizleyen Kediden İbret Almak)	3858-3866	9	Güftār Der-Mevā'iz	6714-6726	13
Ĥikāyet-i Sefer-i Ĥabeře (Habeş Seferi ve İbretlik Bir Manzara)	3867-3878	12	Ĥikāyet-i Seyāhat-Başır	6727-6742	16
Ĥikāyet	3879-3888	10	Rivāyet-i řavlecān-Zenān	6743-6757	15

(Allah'a Hakkıyla Yakarmak)					
Ĥikāyet (Hesap Gününü Düşünme)	3889-3902	4	Ĥikāyet-i Şan'ân-ı Pür-Seyāhat	6758-6779	22
ONUNCU BÂB: MÜNÂCÂT VE HATM-İ KİTAB	3903-4010	108	ONUNCU BÂB: MÜNÂCÂT VE HATM-İ KİTAB	6780-7106	327
Bâb-ı Dehüm Der-Münâcât u Ĥatm-i Kitâb	3903-3949	47	Bâb-ı Dehüm Der-Münâcât ve Ĥatm-i Kitâb ve Medĥ-i Şâh-ı 'Âli-Cenâb Aĥvâl-i Bâb-ı Dühüm	6780-6864	85
Ĥikāyet (Mutlak Güç Sahibini Tanıma Hakkında Bir Hikâye) (Tövbesini Bozan Dervişin Hikâyesi)	3950-3963	14	Ĥikāyet-i Zînet-i Ĥazır-Cevâb	6865-6883	19
			Ĥikāyet-i Lu'âba-şiken	6884-6901	18
Ĥikāyet-i Büt-perest-i Niyâzmend (Puttan Medet Uman Adamın Hikâyesi)	3964-3981	18	Ĥikāyet-i Men'-i Âzer-perest	6902-6938	37
Ĥikāyet (Sarhoşun Affedilme Ümidi ve Sadî'nin Duası)	3982-4010	29	Ĥikāyet-i Âlûdegân	6939-6998	60
			Sadî, <i>Bostân</i> ve Manisa övgüsü; kitabın yazılış tarihi	6999-7040	42
			İĥtişâm-ı Nîkû-Fercâm-ı Sa'âdet-Encâm (II. Selim'in Övgüsü)	7041-7106	66

Tabloya bakıldığında *Bostân* tercümesinde 260 başlık bulunduğu, bunların 156’sı “Hikâyet”, 66’sı “Güftâr” ifadeleriyle diğerlerinin “Bâb, Efsâne, Rivâyet, Meşel, Kelâm” gibi kelimelerle başladığı görülür. *Bostân*’ın Gulam Hüseyin neşrinde ise 229 başlık vardır; 167’si “Hikâyet”, 32’si “Güftâr” başlığını taşımaktadır. Abdî’deki başlıkların fazla olması Sadî’de tek başlıkta verilen bazı konuların tercümede birden çok başlıkta işlenmesine bağlıdır. Tabloda dikkati çeken diğer hususa Abdî’nin Hikâyet başlığı taşıması gereken yerlerin bazılarında Güftâr tabirini kullanmasıdır. Bu farklılıklar, daha iyi görülebilmesi için yukarıdaki tablodan alınarak aşağıda gösterilmiştir:

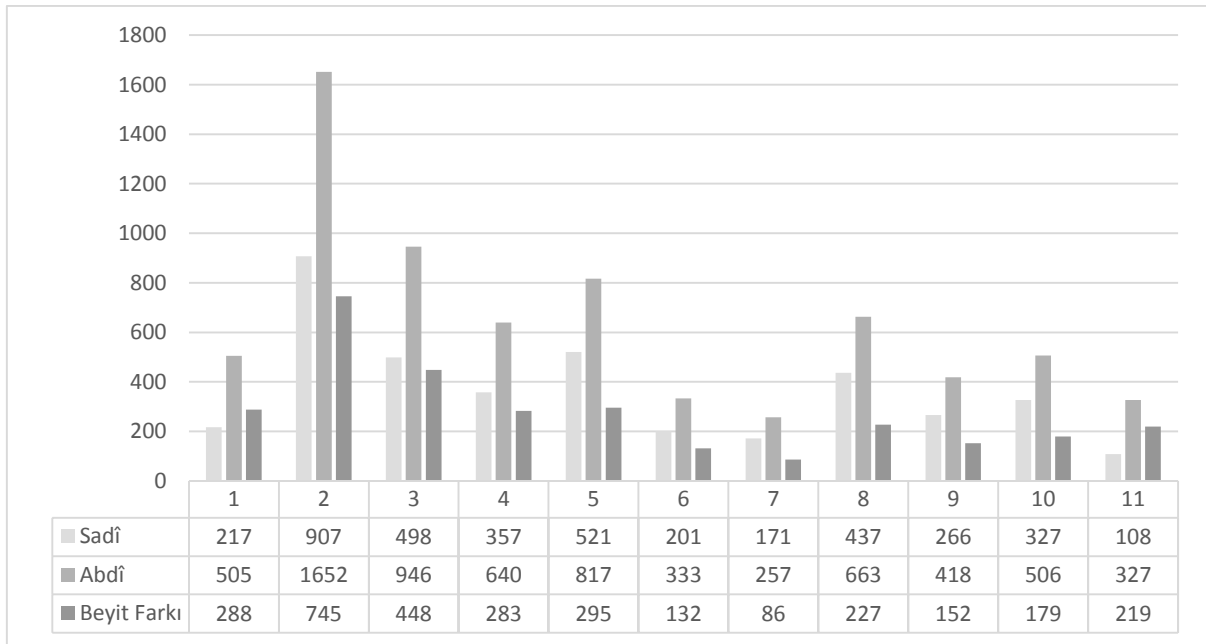
Bölüm ve Hikâye Başlıkları	Beyitler	BS	Bölüm ve Hikâye Başlıkları	Beyitler	BS
Hikâyet Der-Ma’nî-i Şefkat	512-536	25	Güftâr Der-Şefâ’at-i Husrevân-ı Ters-Zebân Ber- Berâyâ-yı Miskinân	1015-1057	43
Hikâyet-i Atâbek Tükle	537-547	11	Güftâr-ı Letâyif-Şi’âr-ı Mizâhat-Dişâr	1058-1075	18
Hikâyet-i Merzbân-ı Sitemgâr Bâ-Zâhid	569-592	24	Güftâr-ı Naşâyih ve Hikâyet-i Dervîş-i Şâlih	1115-1146	31
Hikâyet Der-Ma’nî Rahmet-i Bâ- Nâtüvân Der-Hâl-i Tüvânâyî	608-629	22	Güftâr Der-Rahmet Ber-Nâ- tütüvân Ez-Cânib-i Pâdişâh-ı ‘Âli-nişân	1169-1199	31
Hikâyet Der-Ma’nî-i Hâmûşî Ez- Naşihat Kesî Ki Pend-i Nepezîrd	975-993	19	Güftâr-ı Ğarra-Dişâr Der- Hâmûş u Mâyide-i Ân	1940-1971	32
Hikâyet Der-Ma’nî-i Rahmet Ber- Zâ’îfân u Endîşe Der-Âkıbet	1298-1323	26	Güftâr Der-Terahhüm Ber- Zâ’îfân ve Tefekkür-i ‘Âkıbet-i Merdümân	2551-2608	58
Hikâyet	1324-1335	12	Güftâr Der-Nikû-reftâr Der- Bahşâyîş-i Hâlâyık-ı Pîr- ‘ayâr	2609-2631	23
Hikâyet Der-Ma’nî-i Şayd Kerden-i Dilhâ Be-Hisân	1342-1350	9	Güftâr Der-Ma’nâ-yı Şayd Kerden-i Dilhâ Der-Şad Yâd Giriften Rev Anhâ	2640-2655	16
Hikâyet Der-Ma’nî-i Taḥammül-i Muḥibb-i Şâdık	1659-1688	45	Güftâr Der-Taḥammül-i ‘Âşık-ı Şâdık ve Muḥibb-i Fâ’îk	3217-3265	49
Hikâyet Der-Ma’nî-i Ğalebe-i Vecd ve Salṭanat-ı ‘Aşk	1717-1734	18	Güftâr Der-Salṭanat-ı ‘İşk ve Memleket-i Zevk	3312-3343	32
Hikâyet Der-Fedâşden-i Ehl-i Maḥabbet ve Ğanîmet Şümürden	1735-1742	8	Güftâr Der-În Ma’nâ-i Sâbık ‘Ale’n-nehci’l-lâyık	3345-3355	12
Hikâyet Der-Şabr Ber-Cefâ-yı Ân Ki Ez Ü Şabr-ı Netüvângerd	1780-1789	10	Güftâr-ı Der-Şabr-ı Pür- Şabür Yâr ve Melâmet-i ‘Âşık-ı Şikeste-ḥvâr	3415-3428	14
Hikâyet	1790-1795	6	Güftâr Der-Şekîbâ-yı ‘İşk ve Taḥammül-i ‘Âşık-ı Cefâ-yı Meşk	3435-3452	18

Ĥikāyet Der-Ma'nī-i İstilā-yı 'Aşk Ber-'Aql	1796-1802	7	Güftār Der-Ma'nī-i İbtilā-yı 'İşk Ber-'Aql Ki Çünin Güyed Der-İncā Aşhāb-ı Naql	3453-3466	14
Ĥikāyet Der-Ma'nī-i 'İzzet-i Maḥbūb Der-Nazar-ı Maḥabbet	1803-1813	11	Güftār Der-Ma'nī-i Maḥbūb Der-Nazar-ı Maḥabbet	3467-3485	19
Ĥikāyet	1837-1850	14	Güftār Der-Şıdķ-ı Merdān [ve] 'İzzet-i Ān	3527-3549	23
Ĥikāyet	1921-1930	10	Güftār Der-Ḥaķıķat-ı Raķş u Vecd ü Zühd ü Tecrīd-i Ehl-i Mecd	3692-3708	17
Ĥikāyet Der-Ma'nī-i Tevāzu'-ı Nīk-merdān	2193-2198	6	Güftār Der-Tevāzu'-ı Nīk-Merdān Be-Recā-yı 'İnāyet-i Müste'ān	4117-4127	11
Ĥikāyet Der-Ma'nī-i 'İzzet-i Nefs-i Merdān	2199-2205	7	Güftār Der-Taḥammül-i Merdān ve Leṭāfet-i Ān	4128-4142	15
Ĥikāyet Der-Maḥrūmī Ḥ'ıřtenden-i Bī-Nān	2320-2326	7	Güftār Der-Tekebbür-i Nā-Ehilān-ı Cāhilān-ı Bī-Ḥānumān	4309-4321	13
Ĥikāyet Der-Ma'nī-i Tevāzu' vü Niyāzmenđi	2339-2350	12	Güftār Der-Tevāzu'	4337-4349	13
Ĥikāyet Der-Ma'nī-i Selāmet-i Cāhil Der-Ḥāmūři	2921-2937	17	Güftār Der-Ma'nī-i Selāmet-i Cāhil	5263-5291	29
Ĥikāyet Ender-Ma'nī-i şükri Mün'im	3359-3374	16	Güftār Der-şükri Mün'im	5947-5962	16

Abdī tercümesinde yer alan ana bölümlerle kaynak metnin bölümleri aynıdır. Bu bölümlerdeki sayısal veriler aşağıdaki tabloya aktarılmıştır.

BÖLÜMLER	SADİ		ABDİ		FARK
Giriş	1-217	217	1-505	505	288
I. Bāb: 'Adalet, Tedbir ve Tehir	218-1124	907	506-2199	1694	783
II. Bāb: İhsan	1125-1622	498	2200-3145	946	448
III. Bāb: Aşk ve Sadakat	1623-1979	357	3146-3785	640	283
IV. Bāb: Tevāzu	1980-2500	521	3786-4602	817	295
V. Bāb: Rıza ve Tevekkül	2501-2702	201	4603-4935	333	132
VI. Bāb: Kanaat	2703-2873	171	4936-5192	257	86
VII. Bāb: Terbiye	2874-3310	437	5193-5855	663	227
VIII. Bāb: şükür	3310-3575	266	5856-6273	418	152
IX. Bāb: Tövbe	3576-3902	327	6274-6779	506	179
X. Bāb: Münacat ve Hatm-i Kitab	3903-4010	108	6780-7118	327	219

Tabloya göre Abdî, *Bostân*'ın bölümlerindeki beyit sayılarıyla orantılı bir şekilde tercümesini genişletmiştir. Sadece onuncu bâbda bu dengeyi koruyamamıştır. Bu bölümde kaynak metinden farklı olarak Sadî'yi öven, tercümenin yapılaş tarihini uzunca anlatan beyitlerle, II. Selim övgüsünde yazılmış İhtîşâm-ı Nîkû-Fercâm-ı Sa'âdet-Encâm başlıklı ayrı bir manzumenin bulunması bu kısmın beyit sayısının artmasına neden olmuştur. Aşağıdaki grafikte giriş de dâhil olmak üzere *Bostân* ve tercümesindeki bölümlerin beyit sayıları ve iki eser arasındaki beyit farkları gösterilmiştir:

2. Muhteva ve Tercüme Teknikleri Bakımından Karşılaştırma

Bostân tercümesinin muhteva ve genel tertip bakımından kaynak esere bağlı, anlam bakımından serbest bir tercüme olduğu daha önce ifade edilmişti. Eserdeki bütün bölüm, hikâye ve konuşmaların beyit sayıları kaynak metinden fazladır. Mütercimim mealen tercüme usulünü benimseyerek kaynak metinde olmayan beyitleri hedef metne eklemesi, bir beyti birden çok beyitle ifade etmesi tercümenin hacminin artmasında önemli ölçüde etkili olmuştur.

Tercüme olmayıp da doğrudan mütercim tarafından oluşturulan ekleme beyitler, *Bostân*'daki konuşma ve hikâyelerin yapısını bozacak, eserin mesajını değiştirecek tasarruflar değildir. Kaynak metindeki beyitlerin tercüme esnasında pek çoğunun anlamı korunmuş, bazıları kelime kelime tercüme edilmiş, bazıları yorumlanarak aktarılmış ve bir kısmında ise anlam değiştirilmiştir.

Netice itibariyle, kaynak metindeki bazı beytlerin zaman zaman harfîyyen çevrilmesine rağmen, mütercimim eser boyunca sergilediği genel tutumdan, bu tercümenin hacmi genişletilerek yapılmış serbest ve mealen bir çeviri olduğu hükmüne varıyoruz. Tercüme boyunca yapılan birtakım tasarruflar, yorumlamalar, genişletme ve eklemeler bu fikrimizi desteklemektedir. Başlıklar altında vereceğimiz örneklerle Abdî'nin tercüme sürecinde hangi yöntemlere başvurduğunu daha somut bir hâlde sunmak istiyoruz.

2.1. Beyit Tercümelerinde Karşılaşılan Uygulamalar²⁸⁰

2.1.1. Beyitlerin Birebir Tercüme Edilmesi

Hedef metindeki bazı beyitler, anahtar kelimelerine ve anlamlarına dokunulmadan kaynak eserden birebir tercüme edilmiştir. Bu tür beyitlerde, kaynak dilin isim soylu kelimelerinden çokça ödünç alınmış; genellikle Farsça fiiller ve zamirler Türkçeleştirilmiştir. Ayrıca Arapça-Farsça kelimelerin yerine Türkçelerinden ziyade aynı dillerden alınan eş anlamlı kelimeler tercih edilmiştir:

که صاحب‌دلی بر پلنگ نشست   همی راند رهوار و ماری به دست²⁸¹
Pelenk üzre bir merd-i şāhib-‘ayār
Binüp mār elinde gider rāh-vār (509)
***

کی آن جا دگر هوشمندان روند   چو آوازهء رسم بد بشنوند²⁸²
Çaçan olur ol şehre ‘ākīl revān
Kim onda ola resm-i bedden nişān (595)
***

دو هم جنس دیرینه را هم قلم   نباید فرستاد یک جا بهم²⁸³
İki hem-kalem ola hem-cins ü yār
Onı bir ‘amelde eyleme hem-‘ayār (649)
***

چو بینی یتیمی سر افگنده پیش   مده بوسه بر روی فرزند خویش²⁸⁴
Öñüñde ʔururken yetim gamān
Şağın rüy-ı ferzendüñ öpme şağın (2230)

²⁸⁰ Karşılaştırma boyunca kullandığımız beyitlerin orjinal şekilleri Gulam Hüseyin Yûsufî neşrinden beyit numaraları, Türkçe çevirileriye Hicabi Kırlangıç'ın *Bostan* tercümesinden sayfa numaraları verilmek suretiyle alınmıştır. İlgili eserlerin künyesi için bk. Kaynakça.

²⁸¹ Bir gönül sahibi kaplana binmiş, elinde bir yılan sürüyordu kaplanı. (b. 208; s. 19)

²⁸² Kötü bir âdetin şöhretini duyunca, oraya akıl sahipleri gider mi bi daha? (b. 259; s. 23)

²⁸³ Kalem arkadaşı olan iki eski dostu aynı yere birlikte göndermemek gerek. (b. 284; s. 25)

²⁸⁴ Boynu bükük bir yetim gördüğünde kendi çocuğunun yüzünü öpme. (b. 1144; s. 88)

***

شنیدم که وقتی سهرگاه عید زگرما به آمد برون بایزید²⁸⁵

İşitdüm ki bir gün sehergâh-ı 'îd
Çıkar taşra hammâmdan Bâyezîd (3828)

***

فروتن بود هوشمند گزین نهد شاخ پر میوه سربر زمین²⁸⁶

Tevâzu' kıılır hüşmend-i güzîn
İder şâh-ı pür-mîve ser-ber-zemîn (4545)

***

چنین یاد دارم که سقای نیل نکرد آب بر مصر سالی سیل²⁸⁷

Gelür hâtırâ şöyle saqqâ-yı Nîl
Ki Mışra_itmedi_âb bir yıl sebîl (4558)

***

سکونی بدست آور ای بی ثبات که بر سنپ گردان نروید نبات²⁸⁸

Mağâmuñda sâkin ol iy bî-sebât
Ki gerdân olan taşda bitmez nebât (4942)

***

شنیدم که فرماندهی دادگر قبا داشتی هر دو روی آستر

یکی گفتش ای خسرو نیکروز زدیبا ی چینی قبایی بدوز

بگفت این قدر ستر و آسایش وز این بگذری زیب و آرایس است

نه از بهر آن می ستانم خراج که زینت کنم بر خود و تخت و تاج

چو همچون زنان حله در تن کنم بمردی کجا دفع دشمن کنم²⁸⁹

İşitdüm ki bir şâh-ı 'âlî-naẓar
Geyer bir qabâ her taraf âstar

Didi oña bir kimse iy şeh-nişân
Qabâñı_eyle dîbâ-yı çîñî hemân

²⁸⁵ Duydum ki bir bayram sabahı Bâyezîd hamamdan çıkmıştı. (b. 2001; s. 155)

²⁸⁶ Seçkin akıl sahibi alçak gönüllü olur. Meyve dolu ağaç başını yere eğer. (b. 2471; s. 190)

²⁸⁷ Hatırladığıma göre, sucu Nil, bir yıl Mısır'a su vermemişti. (b. 2479; s. 191)

²⁸⁸ Ey yerinde duramayan, sakın ol! Yuvarlanan taşta bitmez nebat. (b. 2703; s. 209)

²⁸⁹ Duydum ki adaletli bir hükümdarın iki yüzü astandan bir elbisesi varmış.

Biri demiş ona, "Ey iyi bahtlı padişah, Çin ipeğinden bir elbise diktirsene."

Demiş ki "Bu kadarı örtünme ve rahatlaktır. Bundan fazlasıyla zinet ve süstür.

Kendimi, tacımı tahtımı süslemek için vergi almıyorum ki ben.

Kadınlar gibi ipekler giyinirsem, mertlik gösterip düşmanı nasıl defederim?" (b. 461-465; s. 38)

Didi bu kadar setre yiter baña
Ki bundan geçe zîb ü revnağ ola

Anuñçün zemînden ben alman ħarâc
Ĥarâc-ıla zînet bula taht u tâc

Zenân gibi olsam mücellâ hemân
Nice def' ola düşmen-i bî-emân (934-938)

***

من آنکه سر تاجور داشتم   که سر بر کنار پدر داشتم
اگر بر وجودم نشتستی مگس   پریشان شدی خاطر چند کس
کنون دشمنان گر برندم اسیر   نباشد کس از دوستانم نصیر
مرا باشد از درد طفلان خبر   که در طفلی از سر بر فتم پدر²⁹⁰

Cihânda ben ol dem idüm tâcdâr
Benümleydi bir tâcver yâr-ı gâr

Eger rûy [u] mûyuma ħonsa meges
Perîşân ider ħâtırın niçe kes

Beni şimdi zindân içinde esîr
İderlerse aĥbâbum itmez naşîr

Baña derd-i tıflândan oldı ħaber
Ki ben tıfl iken öldi cânım peder 2236-2239

2.1.2. Bir Mısraın Birebir Tercüme Edilip Diğerinin Değıştirilmesi veya Yorumlanması

Mütercim, tercüme esnasında bazen bir beytin bir mısraını kaynak metinden harfiyyen tercüme ederken diğerinini mealen aktarma ya da değıştirme yoluna gitmiştir:

به دورانش از کس نیازد کس   سبق برد اگر خود همین بود و بس²⁹¹

Zamânında incidmedi hîç kes
Zemîninde ħalkâ ħuzûr idi bes   (1062)

***

²⁹⁰ Başım babamın kucağındaiken âdeta başıma tac giymiştim ben.

Vücuduma sinek konya bir kaç kişi birden düşerdi telaşa.

Şimdi düşmanlar beni esir alsaydılardı dostlardan kimse koşmaz yardıma.

Haberim vardır çocukların derdinden. Çünkü babam gitti başımdan ben çocukken. (b. 1149-1152; s. 88-89)

²⁹¹ Onun devrinde kimse incinmedi kimseden. Sadece bununla bile öne geçti herkesten. (b. 538; s. 44)

که پایابم از دست دشمن نماند جز این قلعه در شهر با من نماند²⁹²

Didi aldı mülküm ‘adū-yı le‘în
Bu kal‘ayla bu şehir kaldı hemîn (1077)

***

خدا را بر آن بنده بخشایش است که خلق از وجودش در آسایش است²⁹³

Ḥudā eyler ol kula luṭf u ‘aṭā
Ki güm-rāh maḥlūka_ola reh-nümā (2683)

***

حقایق سرایی است آراسته هوی وهوس گرد بر خاسته²⁹⁴

Ḥaḳāyık serāy oldı ārāste
Deḳāyık kuşūr oldı pīrāste (3524)

***

هوا و هوس خرمش سوخته جوی نیک نامی نیندوخته²⁹⁵

Yakup hürmenini hevā vü heves
Ḍalāletle enbānı pür hār u ḥas (3873)

***

گرش بر فریدون بودی تاختن امانش ندادی به تیغ آختن²⁹⁶

Ferīdūn üstine itse hücum
Yanar ḥaşmetiyle şanasın ki mūm (4645)

2.1.3. Bir Mısram Bir Beyitle Tercüme Edilmesi

Kimi yerlerde bazı beyitlerin tek mısraı bir beyitte tercüme edilmiş; diğer mısraı ise ya hiç çevrilmemiş ya da başka beyitle aktarılmıştır.

نظر کرد پوشیده در کار مرد خلل دید در راه خوشیار مرد²⁹⁷

Naẓar eyledi merdūñ aḥvāline
Ġulāmānla gizlüce ḥālī ne (798)

***

بکن پنبهء غفلت از گوش هوش که از مردگان پندت آید به گوش²⁹⁸

Çıkar gūş-ı hūşuñdan ey cān hemîn
Ṭuran penbe-i ğafleti bī-gümān (1349)

***

²⁹² Demiş, “Düşmanın elinden direncim kalmadı. Bu kaleyle bu şehirden başka bir şeyim kalmadı.” (b. 549; s. 45)

²⁹³ Halk bir kulun bağışlamasıyla huzur içindeyse, o kula Allah’ın bağışlaması gelir. (b. 1368; s. 106)

²⁹⁴ Hakikat süslü bir saraydır. Heva vü heves ise uçuşan tozlardır. (b. 1835; s. 142)

²⁹⁵ Harmanın heva ve heves yakmış, bir arpa kadar iyiliği olmamış. (b. 2029; s. 157)

²⁹⁶ Saldırdığı Feridun olsa bile kılıç çekmesine fırsat vermezdi. (b. 2523; s. 194)

²⁹⁷ Gizlice baktı adamın yaptıklarına akıllı adamın tavrında kusur gördü. (b. 374; s. 31)

²⁹⁸ Akıl kulağından gaflet pamuğunu çıkar, o zaman kulağın ölümlerden nasihat duyar. (b. 712; s. 56)

مزن تاناتوانی بر ابرو گره که دشمن اگرچی زیون دوست به²⁹⁹

Girih şalma ebrūlaruña şaқın
Gücūñ yetdügünce eyā şāh-ı dīn (1985)

2.1.4. Bir Beytin Birden Çok Beyitle Tercüme Edilmesi

Çeviri esnasında bazı beyitler anlamlarına sadık kalınmak suretiyle birden çok beyitle açıklanmıştır. Hedef metinde böyle çok sayıda örnek çeviri vardır.

تو را تا دهن باشد از حرص باز نیاید به گوش دل از غیب راز³⁰⁰

Saña hırş u tūl-i emelle dehān
Açıldı baқarsın olara hemān

Göñül gūşına girmeyüp ğayb-rāz
İdersin murāduñca sūz-ıla sāz (3522-3523)

***

شنیدم که عیسی در آمد زدشت به مقسورهء عابدی بر گزشت³⁰¹

İşitdüm ki ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām
Seyāḫat idüp onda geldi_ol hemān

Қonup fevrī maқsūre-i ‘ābide
Mübārek ruḫıyla virüp ‘āyide (3880-3881)

***

تو خود را چو کودک ادب کن به چوب به گرز گران مغز مردان مکوب³⁰²

Sen it kendüñe küdekān-veş edeb
Edeb terk idenler çekerler naşab

Şaқın mağz-ı merdāna gürz-i girān
Vuram dime iy merd-i şīrīn-zebān (5203-5204)

***

خدایا تو شب رو به آتش مسوز که ره می زند سیستانی به روز³⁰³

Ḥudāyā şaқın şeb-revī sūznāk
İdüp kıлмаğıl cānını sen helāk

Bilūñ Sīstān ādem[e] қat‘-ı rāh
İder gündüzin iy sa‘ādet-niğāh

²⁹⁹ Gücün yettiğince çatma kaşını düşman zebun olsa da dost olması daha iyidir. (b. 1002; s. 77)

³⁰⁰ Senin ağzın hırsla açık oldukça gaipten sır gelmez kulağına. (b. 1834; s. 62)

³⁰¹ Duydum ki İsa bir gün çölden gelirken bir abidin kulübesine uğramış. (b. 2032; s.157)

³⁰² Yiğitlerin beynine ağır gürz vuracağına, çocuklar gibi kendini terbiye et. (b. 2877; s.223)

³⁰³ “Allah’ım gece hırsızlık yapanları sen yakma ateşte. Çünkü Sistanlı, yol kesiyor gündüz gözüyle.” (b. 3076; s. 239)

Ol eşhâş yollar keser gündüzün
Bilür şanma şeb-rev olan kendüzün (5502-5504)

2.1.5. Bir Beytin İki Mısramın Ayrı Ayrı Beyitlerde Birer Mısrayla Tercüme Edilmesi

Mütercim, nadiren de olsa bir beyitte bulunan mısraları, iki ayrı beyitte tercüme ettiği görülür. Bu şekilde yapılan tercüme beyitlerde, genellikle iki mısra mütercim tarafından yazıldığı için kaynak metinde bulunmaz.

اگر پیل زوری وگر شیر چنگ   به نزدیک من صاح بهتر که جنگ³⁰⁴

Eger zūrla pīl ü çeng-ile şīr
Olursañ eyā şāh-ı şemşīr-gīr

Yanumda benüm cengden şulh nağz
Ki ıslāh ile buldı maḥlūḳ mağz (1992-1993)
***

پدر مرده را سایه بر سرفکن   غبارش بیفشان و خارش بکن³⁰⁵

Keremle yetāmāya ihsān hemān
Ḳıl iy pādīşāh-ı sa‘ādet-nişān

Ġubārın gider ḥārın eyle birūn
Budur ḥāl [ü] ḳāl hümāyūn-derūn (2227-2228)

2.1.6. Beyitlerin Anlamlarının Değiştirilerek Yeniden Yazılması

Abdî, metin içinde bazı parçaları anlamlarından uzaklaştırarak farklı bir manaya gelecek şekilde yorumlamıştır. Bu bir nevi mütercim kaynak metindeki beyitleri dönüştürme temayülünün bir göstergesidir.

ندانى چه بودش فرومانده سخت   بود تازه بى بيخ هر گز درخت³⁰⁶

Olur nāzūk ü nerm tāze-nihāl
Şehā virmesün bār oña bil nekāl (2229)
***

به معنى توان کرد دعوى درست   دم بى قدم تکیه گاهی است سست³⁰⁷

Dilā bī-ḳademle_olmağıl hem-‘inān
Olur cānuña ḥubş[ı] bār-ı girān (2718)
***

تو با دشمن نفس هم‌خانه‌ای   چه در بند پیکار بیگانه‌ای؟³⁰⁸

³⁰⁴ İster fil ol, ister arslan pençeli, benim açımdan barış savaştan iyidir. (b. 1006; s. 78)

³⁰⁵ Babası ölmüşe kol kanat ger; tozunu silkele, dikenini çıkar. (b. 1142; s. 88)

³⁰⁶ Bilmez misin neden böyle çaresiz? Köksüz ağaç canlanır mı hiç? (b. 1143; s. 88)

³⁰⁷ Mana ile mümkündür davayı düzeltmek, adımsız söz gevşek bir dayanak demektir. (b. 1385; s. 107)

³⁰⁸ Sen nefis düşmanı ile aynı evdesin. Yabancıyla savaşmak neyine senin? (b. 2875; s. 223)

Sen öldür ‘adūñı evüñde hemān
Yabāndağı a‘dā saña_itmez ziyān (5201)

2.1.7. Bir Beytin Anlamından Hareketle Birden Çok Beyit Oluşturulması

Abdî, hoşuna giden bazı beyitleri yorumlayarak onun etrafında farklı beyitler kaleme alır. Burada kaynak metindeki beytin mütercime ilham verdiği; onun bu sayede kendi sanatkârlığını ve kabiliyetini gösterme imkânı yakaladığı görülür. Böylece mütercim, tercüme esnasında kısa da olsa bir yeniden yazım süreci başlatarak çevirideki monotonluğu kırar.

خورد از عبادت بر آن بی خرد   که با حق نکو بود و با خلق بد³⁰⁹
‘İbādetden almaz şu kimse naşīb
Eyü diye Hāḡḡa vü ḡalḡa ḡarīb

Görüp Hāḡḡı ḡalḡa_eylegil ḡoş-naḡar
Naḡar ḡüb olıcaḡ gelür ḡalḡa fer (3925-3926)
***

شبی ززیت فکرت همی سوختم   چراغ بلاغت می افروختم³¹⁰

Me‘ānī şebistānı içre hemān
Benān-ı beyānum yaḡar şem‘-i cān

Çerāḡ-ı bedāyi‘le ḡab‘um fūrūḡ
Bulup itmedi hīç belāḡatle şūḡ

Olup gine bīhrüz-ı dil sūznāk
İder rişte-i cān o dem tābnāk

Pih-i cānumı nār-ı fikret ḡüdāz
Ḳılup aldı ele dil girü sūz u sāz (4604-4607)

2.1.8. Bazı Beyitlerin Tercüme Edilmemesi

Kaynak metindeki bazı beyitlerin ara ara tercüme edilmediği görülür. Bu durum, mütercimin tercüme tasarrufu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca tercüme esnasında esas alınan kaynak nüsha veya nüshalarda bu beyitlerin olmama ihtimali de vardır.

کز این پس به کنجی نشینم چو مور   که روزی نخوردند پیلان به روز³¹¹
کرم و رزد آن سر که مغزی در اوست   که دون همتانند بی مغز و پوست³¹²

³⁰⁹ Hak ile iyi olup halk ile kötü olan akılsız, kulluktan meyve yiyemez. (b. 2068; s. 160)

³¹⁰ Bir gece kandile fikir yağını koyup belagat lambasını yakmıştım. (b. 2501; s. 193)

³¹¹ Dedi, “Bundan sonra karınca gibi oturayım bir köşede. Filler bile güçleriyle rızık yememiştir.” (b. 1357; s. 105)

³¹² Bir beyni olan baş himmet eder. Özden yoksun kabuktur himmeti düşükler.” (b. 1369; s. 106)

که پیرانه سر شرمساری نبرد³¹³
چه بر تخت سلطان چه بر دشت کرد³¹⁴

برست آن که در عهد طفلی بمرد
چو سیلاب خواب آمد و مرد برد

2.2. Mealen Tercümede Başvurulan Yöntemler

Abdî'nin bu eseri mealen tercüme yöntemiyle kaleme aldığı yukarıda belirtilmişti. Bu bölümde, mütercimmin kaynak metinde ne gibi tasarruflar yaptığını, neleri alıp almadığını, beyitleri nasıl yorumladığını, sözcük kadrosunda ne tür bir tutum sergilediğini ve tercümeyle dair başka hangi uygulamalar yaptığını daha iyi anlayabilmek için aşağıdaki örnekler tahlil edilecektir:

I. Örnek

İşitdüm ki bir merd-i sâhib-hısâl
Binâ itdi ḳaddince bir beyt-i nâl

شنیدم که صاحب‌دلی نیک‌مرد
یکی خانه بر قامت خویش کرد

Didi oña bir kimse iy pâk-bâz
Gücün kudretün vardır it berg-sâz

کسی گفت می دانمت دسترس
کز این خانه بهتر کنی گفت بس

Niçün itmedün bundan a'lâ binâ
Mekâdirüne göre iy ḥüb-râ

Cihânda eylemekden revâḳ u ḳuşûr
Murâduñ içinde eylemek mi ḥuzûr

چه می خواهم از طارم افراشتن
همینم بس از بهر بگذاشتن

Yeterdür koyup gitmege bu revâḳ
Gidersin revâḳuñ ḳalur bunda ṭâḳ

Şaḳın râh-ı seyle itme iy cân binâ
Senün sa'yüñ eyler ser-â-ser hebâ

مکن خانه بر راه سیل ای غلام
که کس رانگشت این عمارت تمام

Bu dünyâda kimse 'imâret tamâm
Ḳoyup gitmedi iy bihîn-i enâm

Binâlar yapup şol ki itdi 'alâ
Olur kendü meşy itmesiyle ḥelâ

نه از معرفت باشد و عقل و رای
که بر ره کند کاروانی سرای³¹⁵

Dilâ râh-ı rûda biraḳma bisâṭ
Yıḳılır bilün seyl ile bu ribât

Ḳanâ'at ṭuruḳı-y-ıla iy pâk-dîn
Binâñı ḳadüne göre eyle hemîn
(5120-5129)

³¹³ Çocukluk çağında ölen kurtulmuştur. Çünkü yaşlılıkta utanca düşmemiş olur. (b. 2039; s. 158)

³¹⁴ Uyku seli gelip götürünce adamı, tahttaki sultanın ovadaki Kürt'ten farkı kalmaz. (b. 2820; s. 218)

³¹⁵ Duydum ki gönül sahibi bir adam kendi boyuna uygun bir ev yapmış.

Sadî'nin beş beyitte ele aldığı bu hikâyeyi, Abdî 10 beyitte dile getirmiştir. Kaynak metnin ilk beyti, kelime kadrosu korunarak anlamca aynen aktarılmıştır. İkinci beyit, iki beyitle yorumlanmıştır. Üçüncü beytin ilk mısraı tercümeyle alınmamış, ikinci mısraı ise tek beyitle yorumlanmıştır. Dördüncü beyit ise dört beyitle aktarılmıştır. Beşinci beyit tercüme edilmemiştir. Abdî'nin kaleme aldığı onuncu beyit ise hikâyenin ana fikrini desteklemek için metne kendisi tarafından eklenmiştir. Abdî'nin hikâye sonlarını bâbların konularıyla ilişkili salt mesajla bitirme arzusu bu beyitte açıkça görülmektedir.

Mütercimmin tercüme esnasında ana fikre ve beyitlere bağlı kalmak suretiyle rahat bir tutum izlediği söylenebilir. Ekleme, çıkarma ve genişletmelere rağmen kaynak metinden hedef metne aynen aktarılan veya Türkçe/Farsça karşılıkları verilen kelimeler de vardır. Örnek I'de bu kelimelerin altı çizilmiştir.

II. Örnek

İştüdüm maḳām-ı gedā teng-nāy Olup ṭurmuş anda o merd-i Ḥudāy	گدایی شنیدم که در تنگ جای نهادش عمر پای بر پشت پای
Anuñ pūşt-i pāyına pāyın 'Ömer Ḳodı iy mürīd-i sa'ādet-siyer	ندانست بیچاره درویش کوست که رنجیده دشمن نداند زدوست
Velī bilmedi anı dervīş-i pāk Ne kesdür bu ḥāl içre_olan şīvenāk	بر آشفته بروی که کوری مگر که رنجیده دشمن نداند زدوست
Ki düşmen mi yā dōst ol nāzenīn Onı itmedi fehm o merd-i güzīn	بدو گفت سالار عادل عمر نه کورم ولیکن خطا رفت کار
Żarūrī zararla didi kim żarīr Bu vaż' eylemez kimsin iy merd-i şīr	ندادستم از من گنه در گذار نه کورم ولیکن خطا رفت کار
Oña dir ḥilāfetliyem tācver Ser-i 'ādīlān-ı dil-āver 'Ömer	چه منصف بزرگان دین بوده اند که با زیردستان چنین بوده اند
Beni şanma sen kūr līkin ḥaṭā İdüp başmışam pāyuña iy gedā	فروتن بود هوشمند گزین نهد شاخ پر میوه سربر زمین
Güneh eyledüm 'afv senden gerek Şefā'at zamānidur eyle dilek	
Ne muñşif durur gör ḥalīfe hemān Eli_altında_olanlara_ıder bezl-i cān	

Biri ona demiş “Biliyorum, bundan daha iyi bir ev yapmaya gücün var.” Adam demiş ki, “Yeter...

Ne beklerim ki köşk dikmekten terk etmek için bu yeterli zaten.”

Oğlum, sel üstüne ev yapma. Bu yapıyı tamamlayamaz kimse.

Kervancının yol üzerine ev yapması, ne bilgi işidir, ne de akıl kârı. (b. 2823-2827; s. 218)

Tevāzu‘ kılur hūšmend-i güzīn
İder şāḥ-ı pūr-mīve ser-ber-zemīn

Olur muḥterem bil tevāzu‘-kūnān
Nigūn-ser durur şermden ser-keşān

Virürse kıyāmet saña ger hirās
Şaḥın dil-ḥırāş eyleme hīç nās

Şaḥın zīr-deste olmağıl ḥīre-rāy
Ki dest oldı bālā-yı dest iy hūmāy
(4536-4548)

بنازند فردا تواضع کنان
نگون از خجالت سرگردنان

اگر می بترسی ز روز شمار
ازان کز تو ترسد خطا در گذار

نکن خیره بر زیر دستان ستم
که دستی است بالای دست تو هم³¹⁶

Ele alınan bu örnekte, Hz. Ömer’in mütevazı kişiliğini konu edinen bir hikâye anlatılır. Abdî, bu hikâyede diğer örneğe göre kaynak metnin beyitlerine çok daha bağlı kalmıştır. Olay kurgusu ise, Sadî’den yalnızca bir farkla ayrılır. Sadî’de Hz. Ömer dilencinin ayağına basınca dilenci öfkesinden “kör müsün” diye seslenirken, Abdî bu ifadeyi kullanmamak için

Žarūrī zararlar didi kim žarīr
Bu vaz‘ eylemez kimsin ey merd-i şīr

Beytini yazar, ardından Hz. Ömer kimliğini açıklar ve dilenci, ayağına basanın kim olduğunu öğrenir. Sadî’de bu gerçekleşmez. Kanaatimizce Abdî, Hz. Ömer’e söylenmesi pek de uygun düşmeyen bu sözü din büyüklerine saygıdan dolayı metnine almamıştır.

Sadî’nin ilk beyti, Abdî’nin ilk iki beytinin ilk mısralarında birebir tercümeyle çok yakın bir şekilde tercüme edilmiştir. Abdî, Sadî’ye ek olarak bu beyitlerin ikinci mısralarında, önce “merd-i Ḥudāy” nitelemesiyle dilenciyi vasıflandırmış, sonra da “ey mürīd-i sa‘ādet-siyer” nidasıyla okuyucunun dikkatini metne çekmiştir.

Kaynak metnin ikinci beyti, iki beyitle hedef metne aktarılmıştır. Yine burada da dikkati çeken husus, mütercimnin niteleme sıfatlarına Sadî’ye oranla çokça yer vermesidir.

³¹⁶ Duydum ki Ömer, dar bir yerde bir dilencinin ayağına basmış.

Zavallı fakir bilmemiş onun olduğunu. Canı yanan insan, dostu dümandan ayıramaz ki.

Ömer’e kızmış, demiş, “Kör müsün?” Âdil emir de cevap vermiş ona:

“Kör değilim, fakat yanlışlıkla oldu işte. Bilemedim kusurumu bağışla.”

Ne insafli din büyüğüdü onlar! Elleri altındakilere böyle davrandılar.

Seçkin akıl sahibi, alçak gönüllü olur. Meyve dolu ağaç başını yere eğer.

Tevazu gösterenler yarın nazla salınacak. Büyüklemlerin başıysa utançtan eğik olacak.

Hesap gününden korkun varsa, senden korkanların hatasını bağışla.

Elinin altındakilere pervasızca zulmetme. Çünkü senin elinin üstünde bir el daha var. (b. 2466-2474; s. 190)

Üçüncü beyit, çevrilmemiştir. Onun yerine yukarıda temas ettiğimiz, Abdî metnindeki beş ve altıncı beyitler hadiseye dâhil edilmiştir.

Dördüncü beyit iki beyitle yorumlanırken, diğer beyitler anlamları muhafaza edilerek birer beyitle tercüme edilmiştir.

Abdî'nin kaynak metinden birebir ödünç aldığı kelimelerle, kendisinin bulduğu eş anlamlı ve yakın anlamlı sözcükler şu şekildedir:

Beyitler	Kaynak Metin	Hedef Metin
I	teng-cây/ püşt-i pây/ pây/ nehâde	teng-nây, püşt-i pây, pây, ko-
II	bî-çâre dervîş/ dost/ düşmen	dervîş-i pâk/ dost/ düşmen
III	sâlâr-ı 'âdil 'Ömer	ser-i 'âdilân-ı dil-âver 'Ömer
IV	kūr/ velîkin/ haṭā reft kār	kūr/ lîkin/ haṭā itmek
V	munşif/ büzürgân-ı dîn/ bâ-zîr-destân	munşif/ ḥalîfe/ eli altında olanlar
VI	fürüten bûd/ ḥüşmend-i güzîn/ şâḥ-ı pür-mîve/ ser-ber-zemîn	tevâzu' kıl-/ ḥüşmend-i güzîn/ şâḥ-ı pür-mîve/ ser-ber-zemîn
VII	tevâzu'-künân/ nigün/ hacâlet/ sergerdân	tevâzu'-künân/ nigün-ser/ şerm/ serkeşân
VIII	eger/ ters/ rûz-ı şumâr	ger/ hirâs/ kıyâmet
IX	ḥîre/ zîr-destân/ dest/ est/ bâlâ-yı dest	ḥîre-rây/ zîr-deste/ dest/ oldı/ bâlâ-yı dest

Beyitlerin kelime dökümünden de anlaşılacağı üzere Abdî, kaynak metnin kelime kadrosunun büyük bir çoğunluğunu aynen ödünç almış, bir kısmını Türkçeleştirmiş, bazısını da Farsça veya Arapça eş anlamlı kelimelerle karşılamıştır. Abdî, *Bostân*'a eklediği tercüme olmayan beyitlerin dışında kalan kaynak metin odaklı mısralarda iki örnekte de gördüğümüz üzere kelime kadrosu açısından genellikle böyle bir tutum sergilemiştir.

2.3. Kaynak Metinde Olmayan İlave Beyitler

Abdî, diğer mesnevisi *Heft Peyker* tercümesinde yaptığı gibi³¹⁷, eserin çoğu bölüm ve hikâyesine kaynak metinde bulunmayan beyitler eklemiştir. Bunların bir kısmını başlık beyitleri, bir kısmını hikâye ve konuşmaların başlangıç kısımlarında yer alan takdim beyitleri, diğer bir bölümünü de anlatılan konuların ana fikirlerini destekleyen ve konuların sonuna

³¹⁷ Hanzâde Güzelova, *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*, s. 197-198.

gelindiğini haber veren bitiş beyitleri oluşturur. Ayrıca hedef metinde hikâye aralarına sokuşturulmuş ekleme beyitler de vardır. Bu tarz beyitlerin çoğu yer, şahıs ve olay tasvirlerine yöneliktir.

2.3.1. Ekleme Başlık Beyitleri

Abdî, kaynak metinde belirtilen veya belirtilmeyen tüm konu başlıklarından sonra bazen Farsça, bazen Türkçe bir beyitlik bir başlık koymuştur. İçinde, “bu mazmûn, bu güftâr, bu efsâne, bu mefhûm, bu kelâm, bu hikâyet, bu söz, bunda” ifadeleri bulunan başlıkların çoğunluğu, ilgili bölümde anlatılacak konunun içeriğini özetlemektedir:

Re‘âyâyâ şefkatdedür bu kelâm
Berâyâ umar merhamet ey hümâm (927)

Bu mazmûn olur bil ki zür-âzmây
Ki dil-tenglikle olur bî-nidây (1897)

Muhtevayla ilgili bilgi vermektan uzak, yalnızca eserin genelinde sergilenen tutumun devamını sağlamak adına yazılmış beyitler de vardır:

Hikâyet dışârında bu tarz-ı pāk
Ne zībâ yazılmış dilâ tâbnāk (2347)

Hikâyet ki oldı leţâfet-şî‘âr
Bu eşnâda zikr oldı ey gül-‘izâr (3486)

2.3.2. Ekleme Takdim Beyitleri

Abdî, genel olarak konu başlangıçlarına Sadî’den daha uzun mukaddimelerle giriş yapar. Serbest tercümelerde görüleceği üzere kaynak metin dışı hikâye girişlerine eklenen beyitler, mütercimlerin okuyucusunu anlatılacak konu/olay/hikâyeye hazırlama çabasının ürünüdür. Örneğin, Sadî, “Der-Ma‘nî-i Ber-Ĥâl-i Ra‘iyyet” başlıklı hikâyesine,

شنيدم که فروماندهی دادگر   قبا داشتی هر دو روی آستر³¹⁸

beytiyle giriş yaparken, Abdî bu beytin tercümesine gelene kadar altı beyitlik şu takdim kısmını hedef metnine ekler:

Kühenden iderler hikâyât-ı nev
Onı güş ider merdüm-i hoş-şinev

Oña zīb [ü] revnağ virüp merd-i pāk

³¹⁸ Duydum ki adaletli bir hükümdarın iki yüzü astandan bir elbisesi varmış. (b. 461; s. 38)

İder bir rivāyet ‘aceb tābnāk

Ĥikāyetlerine hezārān rumūz
Rivāyetlerine niçe sāz u sūz

Biri cümleden bir ĥikāyet-ši‘ār
Olup virdi efsāneye ĥoş-dişār

Oķur sāħa-i kışşada bir kitāb
Ser-ā-ser қаşaş birle pūr faşl u bāb

Ĥikāyet idüp şevķ-ıla ol nāzenīn
Didi diñle gel iy sa‘ādet-cebīn (928-933)

Bir diğer örnekte ise Sadī, Hüsrev’in ölüm döşeğindeyken ođlu Şīrūye’ye verdiği öğütleri sıralamak için takdim niteliğinde yalnızca řu beyti yazmışken,

شنيدم كه خسرو به شيرويه گفت در آن دم كه چشمش زديدن بخفت³¹⁹

Abdī, bu beyitle yetinmemiş ve neredeyse Sadī’nin hikāyesinin hacmi genişliğinde bir takdim bölümü oluşturmuştur:

‘Acem ĥusrevānından iy nāmdār
Var idi Medāyinde bir tācdār

Anuñ nām Ĥusrevle Pervīz idi
Şi‘ār-ı řu‘ūrı dil-āvīz idi

İder pūr[1] Şīrūyeye_ol kāmķār
Veşāyā-yı zībā-yı nuşret-ši‘ār

Şu ĥāletde kim kāĥ-ı ‘ömrin ĥarāb
Ecel hādīm[i] itdi iy şeh-nisāb

Anuñ қаşr-ı řīrīn-cānı ĥalel
Bulup merg-i Şābūr[1] kıldı vaĥal

Oña merg çübīn bir deste çüb
Vurup cismin itdi anuñ ĥāk-rüb

O dem serv-i ‘ömrine_anuñ bir teber
Vurup mevt-i Ferhād iy nīk-fer

Bu ĥākī-ķafesden hemān murġ-ı cān
Uçarken didi pūrına ol kām-rān (553-560)

³¹⁹ Hüsrev gözleri görmez olunca duydum ki Şīrūye’ye şöyle demiř. (b. 239; s. 20)

Aşağıdaki beyitlerde de Abdî, “üftâde-i rûzgâr” ibaresiyle Sadî’ye göndermede bulunarak onun anlattığı hikâyenin önemine dikkat çekmiştir:

Sevâlif şahâyifde itmiş nigâr
Anı görmüş üftâde-i rûzgâr

Anı naql idüp cümle aşhâba ol
İder gûş-ı yârân o dem sağ u şol (965-966)

Sadî’nin herhangi bir takdim yapmadan doğrudan konuya girdiği bir hikâyede ise Abdî, iki beyitlik bir takdimde bulunmuştur:

Viren tarz-ı ahyâra ‘âlî-şi‘âr
Kılan nehc-i güftârı rengîn-dişâr

Kühen birle nevdan rivâyet bu-sân
İdüpdür nev-ile kühenden bu şân (4507-08)

2.3.3. Ana Fikri Desteklemek İçin Hikâye ve Güftâr Sonlarına Eklenen Beyitler

Tercümede pek çok konunun sonunda böyle beyitlere tesadüf edilir. Abdî, *Bostân*’da verilen mesajı daha da pekiştirmek adına kendi üslubunun el verdiği nispette kıssadan hisse çıkarma diye tabir edebileceğimiz ifadeler başvurur. Örneklerde görüleceği üzere bu beyitlerin sözleyişçe ve manaca kaynak metindegilerden daha özlü ve etkili olduklarını söylemek mümkün değildir.

Naşihat-pezirân bulurlar felâh
Cihân içre iy şâh-ı nuşret-salâh

Muhasşal hemân ‘adl u inşâfdur
Cezâsında Hağdan da i‘tâfdur

İtâ‘at gerekdür Hudâya hemîn
Muftî‘ân-ı Hağ olmaz iy cân gamîn (524-526)

***

Müsâfir mücâvir gözetmek hemân
Mühimmât-ı şâhândur ey kârdân (611)

2.3.4. Konunun Bittiğini Bildiren Ekleme Beyitler

Tercümede, hikâye ve konuşma sonlarında okuyucuya anlatılan konunun bittiğini haber veren, ilgili yerde bahsedilen nasihatın özünün kavraması gerektiğini telkin eden bitiş beyitleri de mevcuttur:

Bu efsâne maẓmûnın ey kām-bîn
Eger fehm iderseñ bilürsin hemîn (688)

Ri‘āyet re‘āyāya şefkat hemîn
Me‘āl-i hikāyet bil ey kām-bîn (954)

Bu efsānedan fehm olan bī-gümān
Cezā-yı meẓālīm görür zālīmān (1425)

Ne hoş didi ‘Abdī bu pendī şehā
Memālik-tırāz oldı tedbīr ü rā (3127)

2.3.5. Hikāye İçi Bölüm Ekleme

Abdī, tercüme boyunca yalnızca bir hikāyeye ara başlıklar açarak kaynak metinden farklı bölümler eklemiştir. Abdī, Hikāyet-i Me‘mûn Bā-Kenīzek Dilrübā Der-Bister-i Nāz Sad Hezār Şīve-nümā adlı hikāyeye, Halife Me‘mûn’un cariyesinin güzelliğini anlatmak için 22 adet ara başlık koyar. Bu başlıklar şöyledir: “Şıfat-ı zülf-i dil-āvīz, Şıfat-ı hüsn-i nūr-engīz, Şıfat-ı ebruvān-nigār, Şıfat-ı çeşm-i mekkār u gaddār, Şıfat-ı bīnī-i nesteren-esmā, Şıfat-ı ruhsār-ı kamer-sā, Şıfat-ı gūş-ı gül-fām-ı pür-endām-ı tām, Şıfat-ı dehān-ı mā-lā-kelem, Şıfat-ı dendān u dehān-ı şekker-feşān, Şıfat-ı zebān-ı āb-ı revān, Şıfat-ı zenaḥdān-ı sīb-āyīn, Şıfat-ı gerden-i sīmīn, Şıfat-ı dūş-ı leṭāfet-sürüş, Şıfat-ı bāzū-yı kerāmet-cüş, Şıfat-ı sâ‘id ü dest-i ḥabīb, Şıfat-ı engüş-ti yār-ı lebīb, Şıfat-ı sīne-i sīmīn-i şīve-nümā, Şıfat-ı pehlū-yı laṭīf-i yār-ı dil-güşā, Şıfat-ı şikem-i dildār-ı kıyāmet, Şıfat-ı nāf-ı müşkīn-i āhū-miknet, Şıfat-ı miyān-ı zer-ḥalḥāl-i nīkū-ḥışāl, Şıfat-ı bālā-yı nihāl-hemāl.” Abdī, başlıklardan da anlaşılacağı üzere her bir bölümde sevgileye ait bir güzellik unsurunu tasvir etmiştir. Sadī’nin,

یکى ماه پیکر کنیزک خرید	چو دور خلافت به مأمون رسید
به عقل خردمند بازی کنی	به چهر آفتابی به تن گلبنی
سرانگشتها کرده عناب رنگ	به خون عزیزان فرورده چنگ
چو قوس قزح بود بر آفتاب ³²⁰	بر ابروی عابد فریبش خضاب

beyitleriyle tasvir ettiği cariyeyi, yukarıdaki başlıklar altında 107 beyitle anlatan Abdī, hikāyeyi uzatarak söze latife kattığını da tercümede açıkça söyler:

Egerçi müzeyyel olındı kelām
Letāyif katıldı oña ve‘s-selām (1858)

³²⁰ Hilafet dönemi Me‘mûn’a gelince ay yüzlü bir cariye satın aldı.

Yüzü güneş, bedeni gülfidanıydı. Akıl sahiplerinin aklını alırdı.

Azizlerin kanına batırıp pençesini parmaklarının ucunu hünnap gibi bayamış sanki.

Âbitleri kandıran kaşındaki rastık, gün ışığında gök kuşağı gibiydi. (b. 906-910; s. 70-71)

2.3.6. Tasvirlerde Yapılan Ekleme ve Genişletmeler

Mesnevi boyunca Abdî'nin tasvirlerde şairlik yeteneğini sergileme eğiliminde olduğu hissedilir. Bu yüzden hedef metindeki tasvirler, kaynak metne göre çok daha uzundur. Tasvirlerde, Sadî'den çevirilen beyitlerin yanı sıra ondan ilham alınarak yazılan veya Abdî'nin bizzat kendi marifetiyle tercümeyle eklediği beyitler bulunmaktadır. Tasvirler içinde en çok şahıs tanıtımlarında gelenekten gelen mübalağalı anlatımlar dikkati çeker. İyi bir şahsın iyiliğini, kötünün kötülüğünü, güzelin güzelliğini niteleyici ve pekiştirici sıfatlar, kaynak metne göre daha fazladır. Bu yöntemle çizilen kahraman şuuraltına daha etkileyici ve kalıcı bir resimle gönderilir. Örneğin, hikâyenin birinde Sadî,

یکی را سعدی دلی ساده بود   که با ساده رویی در افتاده بود³²¹

beytiyle temiz kalpli bir adamın güzel yüzlü birine gönlünü kaptırdığını söyler, fakat güzelliğin hangi surette ve ne vasıfta olduğuna dair ayrıntıya girmez. Diğer taraftan Abdî, onun iyi huylu, letafet ve zerafet sahibi, zarif sözlü, kırmızı dudaklı, gül yanaklı, servi boylu, peri yüzlü, mihrap kaşlı, latif bir güzel olduğunu tek tek anlatılır. Bu kısımların hemen hepsi kaynak metinde olmayan Abdî'nin kendi eklemeleridir:

Dil-ārām ammā 'aceb sāde-rūy
Nice sāde-rū luṭfla nīk-hūy

Leṭāfetde serdār-ı hūbān idi
Zerāfetde maḥbūb-ı devrān idi

Zarīfe-suḥan-dān idi şīvenāk
Lebi mül yüzi gül ruḥı tābnāk

Ḳadı şan çemendeydi serv-i çemān
Ḥadi lāle-reng 'izārı_erguvān

Perī-rū semen-bū nigār-ı zarīf
Suḥan-gū melek-hū ḥabīb-i laṭīf

Olur çeşm[i] kandīl-i mihrāb-ı cān
O mihrāba 'āşık geçer ins ü cān (4407-4412)

Başka bir örnekte ise Sadî'nin iki beyitle tasvir ettiği bir yüzük taşını, Abdî'nin uzatarak beş beyitte anlattığı görülür.

که بودش نگینی بر انگشتری   فرومانده در قیمتش جوهری

³²¹ Sadî gibi temiz kalpli biri vardı. Güzel yüzlü birine kendini kaptırmıştı. (b. 2390; s. 184)

به شب گفتی از جرم گیتی فروز   دری بود در روشنایی چو روز³²²

Var idi anuñ bir ‘aceb hâtemi
Nigînine teşhîr ider ‘âlemi

‘Acebden nigîn idi ol cevherîn
Ne cevher odur şeb-çerâğ-ı güzîn

Bahâsında ‘âciz zemîn ü zamân
Naẓîrinde kâşır mekîn ü mekân

Şeb olduğda şan cirmidür şeb-çerâğ
Virür mihr ü meh nûrına bil ferâğ

Şanasın ki bir necm-i dürrî nigîn
Ziyâsıyla gündüz gibiydi zemîn   (1018-1022)

2.4. Kaynak Metinde Olduğu Hâlde Tercüme Edilmeyen Hikâye ve Konuşmalar

Kaynak metinde olup da hedef metinde yer almayan yalnızca beş hikâye, bir güftar vardır. Hepsinde toplam 75 beyit bulunmaktadır. İlk hikâye, dört beyit olup üçüncü bâbda yer alır. Bir babanın namaz kılmayan oğluna nasihatini içerir. İkincisi, midesi ve ferici yüzünden nefesine yenik düşen sofunun hikâyesi olup on beyitle altıncı bâbda anlatılır. Diğer hikâyeler, dokuzuncu bâbdadır. Bu hikâyelerde sırasıyla iki kişi arasındaki husumet, bir babanın kızına nasihati ve tövbe kapısını gözetmenin önemi anlatılır. Hikâyeler, *Bostân*'ın aslında şu beyitler arasında bulunur.

Hikâyet (Nişaburda Bir Babanın Oğluna Nasihati)	(1775-1778)
Hikâyet (Midesiyle Fercine Yenik Düşen Sofu)	(2770-2779)
Hikâyet-i ‘Adâvet Der-Miyân-ı Dü Şahs (İki Kişi Arasındaki Düşmanlık)	(3706-3729)
Hikâyet (Baba ve Kızı)	(3730-3737)
Hikâyet (Tövbe Kapısını Gözetmek)	(3787-3802)

Bunların yanında Abdî, altıncı bölümde bulunan “Güftâr Der-Şabr Ber-Nâ-tevânî Be-Ümmîd-i Behî” (2839-2851) başlıklı konuşmayı tercüme etmemiştir.

2.5. Kaynak Metindeki Özel Adların, Ayet, Hadis, Deyim ve Atasözlerinin Hedef Metinde Kullanılıp/Kullanılmaması

³²² Bir taş vardı onun yüzüğünde. Âciz kalırdı kuyumcular paha biçmede.

Geceleyn, güneşten bir parça sanırdın onu. Gündüz gibi aydınlığa açılan bir kapıydı. (b. 2402-2403; s. 42)

Baştan ifade edelim ki Abdî, tercüme süresince sergilediği kaynak metne bağlılığını bu konuda da göstererek *Bostân*'daki özel isimlerin, telmih ve iktibasların, deyim ve atasözlerinin pek çoğunu tercümesinde kendi bağlamlarından koparmadan kullanmıştır. Aşağıdaki örneklerde söz konusu durum açıkça görülmektedir.

- Hikâyelerde geçen dinî, tarihî, efsânevî, mitolojik kahramanların, mekân ve diğer özel adların *Bostân*'dan aynen aktarıldığı beyitlerden örnekler:

چنان پهن خوان کرم گسترد   که سیمرخ در قاف قسمت خورد³²³

İder şöyle mebzûl-i ni‘met hemîn
Ki Qāf içre ‘Ankâ olur rîze-çîn   (45)
***

توان در بلاغت به سبحان رسید   نه در کنه بی چون سبحان رسید³²⁴

Belâgatle Sahbâna şatmañ celâl
Olur lîk Subhâna olmaz mecâl   (121)
***

نه از لات و عزی برآورد گرد   که تورات و انجیل منسوخ کرد³²⁵

Hemân Lât [u] ‘Uzzâyı şanma ħarâb
Ki Tevrît u İncîl qaldı yebâb   (193)

- Ayet, hadis, deyim ve atasözlerinden iktibaslara örnekler:

ز سعدي شنو کاین سخن راست است   نه هر باری افتاده برخاسته ست³²⁶

İşit ‘Abdîden bu sözi râst sen
Düşen her zamân kalkamaz şağ esen (1483)
***

بدی را بدی سهل باشد جزا   اگر مردی احسن الی من اسا³²⁷

Bu söz Hâğdur iy mürîd-i Ĥudâ
Dinildi ki *aħsin ilâ men asâ*   (2280)
***

چنان ماند قاضی به جورش اسیر   که گفت ان هذا لیوم عسیر³²⁸

İdüp qâzîyı nâr-ı ğayret esîr

³²³ Kerem sofrasını öylesine geniş serer ki Kaf dağındaki Simurg bile kıymetini yer. (b. 18; s. 4)

³²⁴ Belâgatta Sahbân’a erişmek mümkündür de Sübhân’ın vasfedilmez künhüne ermek mümkün değildir. (b. 50; s. 6)

³²⁵ Lât ile Uzzâ’nın tozunu atmamakla kalmadı, Tevrat ile İncil’i de mensuh kıldı. (b. 76; s. 8)

³²⁶ Bu söz doğrudur Sadi’den dinle: Düşen ayağa kalkmaz her seferinde. (b. 890; s. 62)

³²⁷ Karşılık vermek kolaydır kötülüğe kötülükle. Adamsan, iyilik et kötülük edene. (b. 146; s. 114)

³²⁸ Kadı kendi zulmüne öyle esir oldu ki “Bu pek çetin bir gün!” dedi. (b. 2115; s. 163)

Didi *inne hāzā le-yevmūn ‘asir* (3999)

***

سکوني بدست آور اي بي ثبات که بر سنگ گردان نروید نبات³²⁹

Maḳāmuñda sākin ol iy bī-sebāt

Ki gerdān olan taşda bitmez nebāt (4942)

***

به یک خرده میسند بر وي جفا بزرگان چه گفتند؟ خدما صفا³³⁰

Bu aşl hālle olmaz aña cefā

Ulular didiler ki *huz mā şafā* (5818)

- Abdî'nin kaynak metinde geçen telmihten bazılarını doğrudan hedef metnine almıştır. Aşağıdaki iki telmihten birincisinde Hz. Süleyman'ın tahtını rüzgârın taşımasına; ikincisinde ise *Kur'ân-ı Kerîm*'de Kehf Sûresi 65 ile 82 ayetler arasında anlatılan kıssaya gönderme yapılmıştır.

نه بر باد رفتی سحرگاه و شام سریر سلیمان علیه السلام؟³³¹

Serîr-i Süleymân hevâda hemân

Yürürdü oña kıldı mı hîç nişân (1504)

***

چو خضر پیمبر که کشتی شکست وز او دست جبار ظام بیست³³²

Şıdı keştîyi Hızr-ı haḍrâ-güzîn

Ki cebbâr-ı zâlimden oldı emîn (1651)

- Sayılarını arttırabileceğimiz söz konusu örnek kullanımlara rağmen kaynak metinde olduğu hâlde Abdî'nin *Bostân*'a almadığı özel isim, telmihten ve iktibaslar da vardır. Örneğin, Sadî'nin *Bostân*'ın birinci bâbında çağdaşı Zahirüddin Faryâbî'yi tariz etmek için söylediği şu beyit Abdî'de yoktur:

چه حاجت که نه کرسی آسمان نهی زیر پای قزل ارسلان³³³

Aynı şekilde aşağıdaki beyitlerde geçen Zengî, Sahr-ı Cinnî, Dîv-i Sefid, Guşyâr Rüstem ve Şagad isimleri de hedef metnin kaynak metne tekabül eden bölümlerinde yer almamıştır:

³²⁹ Ey yerinde durmayan sakin ol. Yuvarlanan taşta bitki bitmez. (b. 2705; s. 208)

³³⁰ Bir kusuru yüzünden cefa etme ona. Büyükler ne demiş? “Temiz olanı al” (b. 3289; s. 255)

³³¹ Süleyman Aleyhisselâm'ın tahtını sabah akşam rüzgâr taşımaz mıydı? (b. 792; s. 63)

³³² Tıpkı Hızır Peygamber'in gemiyi delip zorba zâlimin elini gemiden uzak tutması gibi. (b. 854; s. 67)

³³³ Ne hacet var dokuz gök kürsüsünü Kızıl Arslan'ın ayağı altına koymaya? (b. 196; s. 18)

در اخبار شاهان پیشینه هست   که چون تكله بر تخت زنگي نشست³³⁴
 خداوند زر بر کند چشم دیو   به دام آورد صخر جنی به ریو³³⁵
 بر گوشیار آمد از راه دور   دلی پر ارادت سری پر غرور³³⁶
 نه رستم چو پایان روزی بخورد   شغاد از نهادش بر آورد گرد؟³³⁷

- Hedef metinde, Abdî'nin kaynak eserden tercüme yaparken değiştirme ihtiyacı hissettiği şahıs ve mekân adları da söz konusudur. Abdî, tercümede Sadî'nin geçtiği yerlere kendi adını, Ebubekir b. Sa'd b. Zengî yerine II. Selim'i, Şiraz yerine de Manisa'yı koymuş; yalnızca üç yerde Sadî (3142, 3601, 4009), bir yerde de Zengî (3601) adını aynen almıştır.
- Son olarak tercümede aşığıdaki beyitlerde görüleceği üzere kaynak metinde mevcut olmayan ayetler; şahıs, yer ve kitap isimleri bulunmaktadır.

Cenâbında **Ṭā'if Süheyl-i Yemen**
 Der-i köhne-püşı **Üveys-i Karen** (173)

Hezārān **Milel** bî-nihāyet **Nihal**
 Bunuñ milleti birle buldı hālel (183)

Sa'ādetle bir gice_o nūr-ı cihān
 ılur menzilin hāne-i **Ümmühān** (194)

Müşāvır olup saña **Şābūr**-ı dehr
 Vire **Bārbüdle Nigīsāya** behr (375)

Şi'ārı anuñ **Rabbi hebl** hemīn
 Dağı oldı **mülkenle** iy kām-bīn (1505)

³³⁴ Eski şahların tarihinde geçtiği üzere Tukul Zengî'nin tahtına oturunca... (b. 537; s. 44)

³³⁵ Altını alan kişi devin gözünü oyar, hileyle Sahr'ı tuzağa çeker. (b. 1215; s. 93)

³³⁶ Uzak yoldan kalbi saygıyla, başı gururla dolu olduğu halde Gûşyâr'ın yanına geldi. (b. 2321; s. 179)

³³⁷ Rüstem son rızkını yiyince Şagad onun tozunu atmamış mıydı? (b. 2514; s. 194)

V. BÖLÜM

METİN

1. Eserin Nüsha Tavsifi

Eserin tek nüshası, Manisa İl Halk Kütüphanesi yazmaları arasında bulunmaktadır. Kütüphane kayıtlarına “Manzûme” adıyla giren mesnevinin nüsha tavsifi şöyledir:

Başı: 1b Hüve'l-Müste'ânü'l-Vâhidü'l-Feyyâz

Sonu: 169b Müteķārib oldı bu baħr iy emīn

'Arūz bilen böyle didi hemīn

Arşiv Numarası: 45 Hk 2969

Cilt: Çeharkûşe cilt, bordo meşin deri üzerine desenli kâğıt kaplama, miklebli.

Kâğıt: Krem rengi aharlı kâğıt.

Yazı: Ta'lik

Mürekkep: Konu başlıkları kırmızı diğer kısımlar siyah.

Satır: Her sayfada 21 satır

Varak: 169

Ebad: 258x175-210x100 mm

İstinsah Tarihi: 963/1555

Bu nüsha, yazma eserler arasında karşılaşılabilecek en sağlam nüshalardandır. Son varağın sayfa kenarına yazılan “Temmetü'l-muķābele-i yed-i mü'ellif” ibaresinden nüshanın müellifin elinden çıkmış olmakla beraber, onun tarafından bir başka nüshayla karşılaştırması yapılarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Nüshayı, şairin elimizde bulunan diğer müellif hattı eserlerinin yazılarıyla karşılaştırdığımızda, yazıların aynı, fakat zaman zaman hatta kalem ve mürekkepten kaynaklanan bozulma ve değişiklikler olduğunu görmekteyiz.

2. Nüşanın İmla Özellikleri

Nüşanın dikkati çeken imla özelliklerinden bazıları şunlardır:

I. Nüşada yer yer hareketler bulunmasına rağmen yazmanın tamamı hareketli değildir. Türkçe kelimelerde, imlasında tereddüte düşülebilecek Arapça ve Farsça kelimelerde, cinaslı ifadelerde umumiyetle hareke kullanılmıştır. Bunun dışında hareke koymada genel bir tavır takınılmamıştır.

II. Türkçe kelimelerin yazımında örneklerde olduğu gibi ikilikler mevcuttur:

İder	ایدر = ادر	olur	اولر = اولور	gelen	کلن = کلان
durur	دورر = دورر	kim	کیم = کم	dahı	دخی = داخی
baña	بگا = بگا	saña	سکا = ساکا	çek-	چک = چیک

III. Bazı yerlerde teklik I. şahıs iyelik ekinin önüne gelen yardımcı seslerde dönemin klasik imlasına aykırı olarak düzleşme tespit edilmiştir:

dilim (311, 4100) دلیم   purım (2373) پورم   şöñima (2374) صوکیمه

IV. Çekim eki alan III. teklik şahıs ve III. çokluk şahıs zamirleri yer yer devrin dil özelliklerinin aksine yuvarlak ünlüyle yazılmıştır:

Onı	(593, 1699, 5831) اونى	Ondan	(631, 4164, 6339) اوندن
Onuñ	(1710, 3529, 4651) اونگ	Onlar	(250, 2139, 5561) اونلر

V. Metinde kullanılan “gibi”, “egerçi”, “mi” edatlarının ve “ki” bağlacının yazımında bazen son hece ünlüsünün yazılmadığı veya bu ünlüye yalnızca harekeyle işaret edildiği görülür. “gibi” ve “ki”nin bu şekilde yazıldığı örneklerin büyük bir kısmı vezin zaruretinden kaynaklanan hece yedirmeli ulamalardır. Örnekler:

egerç[i] (887)	اکرچ	m[i] (468)	م	m[i] (303)	م
gib' (1450)	کِب	k' (5611)	ک		

VI. Bazı yabancı kelimelerde alışılmışın dışında hareketler mevcuttur:

hayāl-ḥiyāl	rüşvet-rişvet	tehī-tihī	mehī-mihī
rüşenā-rüşinā	rehī-rihī	şevher-şüher	

VII. Atıf vavlarının yazımında farklılıklar vardır. Atıf vavı bazen konulmamış, bazen ötreyle, bazen de tamlama kesresiyle gösterilmiştir:

cebbār [u] zālīm (1651) جبار ظالم   tabl [u] kūs (4332) طبل کوس
ins ü cān (24) انسُ جان

VIII. İzafet tamlamalarında da tutarsızlıklar mevcuttur. Eserde izafet kesresi yerine atıf vavı veya kesreyi karşılayan “yâ” “یای” sesinin kullanıldığı birçok örnek bulunmaktadır:

zen-i bî-ḥaber (3095) زنُ بیخبر
berg-i sūsen-miṣāl (3203) برگُ سوسن مثال
şeh-i kām-bīn (853) شهری کامبین
ḥāşıl-ı kışşa (896) حاصلی قصه
server-i encümen (1081) سروری انجمن

IX. Yazmada çoğu kelimeye gelmesi gereken teklik III. şahıs iyelik eki ile yükleme hâli eki yazılmamış. Bazı yerlerde ise bu ekler harekeyle gösterilmiştir:

eknāf[ı] (36) اکناف şeytān[ı] (224) شیطان mürīd[i] (342) مرید emlāk[i] (2321) املاک
‘uṣāti (97) عصاتِ

X. Hece yedirmeli ulamaların bir kaç örneği sad (ص) işaretiyle gösterilirken, takdim-tehir gereken yerlerde takdim için mim (م), tehir için hā (ح) kullanılmıştır.

3. Çeviriyazılı Metinde Dikkat Edilen Hususlar

Eserin çeviriyazılı metni oluşturulurken aşağıdaki hususlara göre hareket edilmiştir:

- I. Metindeki beyitlere beşer beşer numara verilmiştir. Sayfa kenarlarında bulunan beyitler de numaralandırmaya girmiş olup, bu beyitlerin “der-kenār” oldukları dipnotlarda belirtilmiştir.
- II. Arapça ayet, hadis ve iktibaslar çeviriyazıya aktarılarak dipnotlarda anlamları verilmiştir.
- III. Eldeki tek nüshada, hareke sistemindeki tutarsızlıklardan dolayı bazı kelimelerin ikili yazımlarına tesadüf edilir. Çeviriyazılı metinde, kafiye zorunluluğu olmadıkça aynı kelime iki farklı şekilde yazılmamıştır. Kelimelerin mümkün olduğunca eserde en çok kullanılan ve alışılmış/klasik imlaya uygun şekilleri tercih edilmiştir.
- IV. Farsça “vâv-ı ma‘dûle”li kelimelerde nüshanın imlası dikkate alınmış ve “h^vâr-h^{or} (yiyen), h^vâr-h^{ör} (hakir), h^vâriş-h^{oriş}, h^vâb-h^{âb}, h^vân-h^{on} (sofra, yemek), h^vâce-h^{oca}” kelimelerinde ikili yazım tercih edilmiştir. Diğer vâv-ı ma‘dûleli kelimelerde ise nüshadaki yazım aynen aktarılmıştır.
- V. Mısralarda eksik olan yerler vezin ve anlamdan hareketle tamir edilerek, eklene ifadeler köşeli parantez [] içinde gösterilmiştir. EAT’nin genel imla tasarruflarından biri olarak değerlendirdiğimiz, metinde olması gerektiği hâlde yazılmayan belirtme hâli ekleri ve atıf vavlarında da aynı yöntem uygulanmıştır.
- VI. Hece yedirmeli ulamalarda iki kelime birbirine bitişik yazılmışsa “k’ol, n’oldı” örneklerinde görüldüğü gibi araya kesme işareti; ayrı yazılmışsa ve vezin gereği ulanması gerekiyorsa “içre_anuñ, hişşemi_itmeñ” şeklinde kelimelerin arasında alt tire konulmuştur.
- VII. Yazmada, zihaf bulunan bazı hecelerde müstensih zihafa işaret itmek için uzun yazması gereken harfî göstermemiştir. Böyle örneklerde kelimenin nüshadaki hâli yerine özgün şekli yazılarak dipnotta kelimedeki zihaf olduğuna işaret edilmiştir. Bunun dışında zihafı hece, kelimenin aslına göre yazılmışsa metinde herhangi bir dipnot verilmemiştir.
- VIII. “Ma‘nā, da‘vā, Leylā, ‘Īsā” gibi kelimelerde bulunan elif-i maksûreler vezin açısından uzun okunması gereken yerlerde “ā”, kısa hecelerde ise “ī” şeklinde okunmuştur.

- IX.** Tamlamalarda izafet kesresi ve yâ-yı izâfetlerin yazımında metne uyulmuştur. “vâdî-yi Maḥşer, nâhî-yi münkirât” örneklerinde olduğu gibi “î” ile biten muzâf kelimelerde hemze yerine yâ-yı izâfet kullanılmışsa metindeki hâli aynen çeviriyazıya aktarılmıştır.
- X.** “Mâ’il, sâ’il, kâ’il, sâ’ir, kâ’inât” gibi Arapça aslında hemze olan kelimeler, nüshada hemen her yerde “y”li yazıldıkları için “mâyil, sâyil, kâyil, kâyinât” şeklinde transkribe edilmiştir.
- XI.** “Ḳadd, ḥadd, sedd, dürr” gibi son harfi medli olan kelimeler, vezin ve kafiye zarureti olmadığı durumlarda medli, diğer yerlerde ise medsiz yazılmışlardır.
- XII.** Günümüz Türkçesinde “bostan, dost ve post” şeklinde imlası yapılan kelimelerin yazımında vezin esas alınmıştır. Vezinde medde ihtiyaç olmaması durumunda kelimeler “bustân, dost ve post” şekliyle çeviriyazıya aktarılırken, bunun dışında kalan yerlerde ise “büstân, döst ve pöst” imlası tercih edilmiştir.
- XIII.** “âsumân-âsmân, târumâr-târmâr, şâygân-şâyegân, râygân-râyegân, kirdigâr-kirdgâr” gibi ikili yazımları olan kelimelerin burada yazılan ilk hâlleri kullanılmıştır.
- XIV.** Yazmada okunamayan yerler [...] şeklinde gösterilirken, okunduğu halde anlamında ve okunmasında tereddüt edilen kelime ve kelime gruplarının sonuna soru işareti konulmuştur.
- XV.** Son olarak, çeviriyazılı metin tertip edilirken, Arapça-Farsça kelime ve terkiplerin yazımında İsmail Ünver’in “Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler” (bk. Kaynakça) başlıklı makalesindeki kurallar mümkün olduğunca dikkate alınmıştır.

4. ÇEVİRİYAZILI METİN

1^b

Hüve'l-Müste'ânü'l-Vâhidü'l-Feyyâz

Muraşsa' sāhten-i İn tâc-ı sa'âdet-nitâc. Ber-farq-ı İn nev-'arūs-ı leccâc-ı pür-revâc. Be-ta'vîzât-ı ân rüşenâdih-i sirâc-ı vehhâc. Ki mükellel est be-reyâhîn-i yavâkîf-i büstân-ı ehadıyyet. Ki her-yek ez-ân münevvir-i şeb-i dâc. Ve müzeyyen be-ğoncahâ-yı la'l ü mürvârîd-i sermediyyet. Ki pür-fürûğ est bilâ-ihtiyâc.

Nazm Der-Tevhîd-i Zü'l-Celâli Te'âlâ Şānuhu 'Ani'l-Emsâli Ve'l-Ahvâl

Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül

1 Buved İn kitâb-ı dil-ārâ-mağâl
Be-eşbât-ı tevhîd-i ân Zü'l-Celâl

Zi-zıkr-i Dey âşüfte şod ins ü cān
Zi-fikreş şevêd pür cinân-ı cenân

Kütübhâ-yı münzel be-vağdet-güvâh
Diger enbiyâ hem sefid ü siyâh

E'üzüyla itdüm kelâma_ibtidâ
Ümîdüm bu Allâh vire_intihâ

5 Te'āvîz-i Şeytāna kıldum *racîm*
Recāvâr ki Raḥmān baña_ola Raḥîm

Bu hâletde bâğ içre_aşup hırz-ı cān
Bu Mecnūna Leylâ-y-iken ruḳye-h'ân

Gelür ḥacle-i cāna bir nev-'arūs
Niḳâbın 'âc üzre idüp ābnūs

Gül-i besmeylele olup tâcdâr
İder sünbül-i ḥamd o zülf-i nigâr

Açup taşliye goncasıyla dehân
'İzârın ider na't için zamîrân

1-3 Der-kenâr.

4a e'üzü: Allah'a sığmırım.

5a *racîm*: Allah'ın huzurundan kovulmuş (Şeytan).

- 10 Kılup nergisine işāret hemīn
Sen ol mādiḥ-i šāh-ı rūy-ı zemīn
- Müretteb olup böyle bu büstān
Tezeyyünle oldı ‘aceb gülsitān
- Olup büstān gülsitānla ḡarīn
Ḥudā ḡamdine_ itdi sülūki hemīn
- Gül ü sünbül-i şükrle bu riyāz
Pür olup aḡar feyz-i Ḥaḡla ḡıyāz
- Bu gülzārla büstānuñ güli
Ḥaḡın vaḡdet-i Ḥaḡda_ ider ma‘ḡılī
- 15 Ḥudā nāmı-y-ıla bu Dārü’s-selām
‘Aceb sünbül ü gül aḡar ve’s-selām
- Tevekkeltü diyüp ‘Ala’llāh-ıla
Sülūk eyledüm rāha ol šāh-ıla
- Ḥudāvend-i feyyāz-ı bāḡ-ı vücūd
Vücūd itdi cūdına anuñ sücūd
- Ḥudāvend-i ḡaffār-ı fevc-i ‘uşāt
Revān-perver emriyle ‘azm-i rufāt
- ‘Aḡā-pāş-ı her ‘ūr u bīmāregān
Ḥaḡā-pūş-ı güm-rāh-ı āvāregān
- 20 Günāhını āhıyla eyler tebāh
Eger pür-günāh eylese her gün āh
- Eger bende ‘özr itse eyler ḡabūl
Kerem muḡtezāsınca ol luḡf[ı] bol
- 2^a ‘Azīz ol durur ‘izzet iden recā
Cenābına eyler anuñ ilticā
- Derinden anuñ her ki i‘rāz ider
Cihān içre āvāre_ olur der-be-der
- Anuñ süddesi ma‘bed-i ḡusrevān
Anuñ sādesi melce’-i ins ü cān
- 25 Odur lā-mekān bir şeh-i bī-niyāz
Velī ḡusrevān ider aña niyāz

Eger kār-ı bed kılsa bir sīne-çāk
Şoñı tevbe itse_itmez anı helāk

Veger bende[y]i kār iderse dağal
İder şāhibi anı hışma mağal

Refik şefik olmasa ger refik
Vifak eylemezler olurlar ferik

Peder birle ger pūr iderse hilāf
İder hışm u kīn revāna muzāf

30 Eger terk-i hıdmet iderse sipāh
Anuñ resmini kaç' ider pādişāh

Akārīb eger 'akreb-i akribā
Olursa olurlar hemānā cūdā

Velī pādişāh-ı zemīn ü zamān
'Uşāta_itmeyüp kahr virür amān

Veger gebr ü tersā veger mūr u mār
Anuñ şofrasından nevāle umar

Odur fātih-i bāb-ı erzāk-ı halk
Ki rızkıyladur behremend ehl-i delk

35 Basit-i zemīn hon-ı in'āmdur
Bisāt-ı felek şofra-ı 'āmdur

Velāyimle pūr itdi eknāf[1] ol
Nevāle olurlar gelen sağ u şol

Bu hon üzre mecmū' olup ins ü cān
Olurlardı her demde yağmāgerān

Naşibine her ferd olurdu muşāb
Bu hāl-ile_olurlardı şāhib-nişāb

Veger kīnle hışma kılsa şitāb
Ser-ā-ser gedāyīn olurdu harāb

40 Eger tīg-ı kahrı çekerse hemān
Yoğ olur zemīn-ile nüh āsumān

---

29 Der-kenār.

31 Der-kenār.

- 55 Vurur āb-ı Nīl içre āteş hemīn
Gürūh-ı Firā‘īne idüp kemīn
- Görüp perdede bed ‘ameller o şāh
Dağı perde örter ü itmez nigāh
- Eger hışm idüp ‘āleme çekse tīg
Düşer cān kerrūbiyāna dirīg
- Şadā-yı kerem itse bir kez o şāh
‘Azāzīl dir hışsemi_itmeñ tebāh
- Anuñ süddesinde kihān u mihān
Kemīne rehīdür bilūñ siz hemān
- 60 Anuñ luţf menşūr-ı ihsānıdur
Anuñ qahr tevķī‘-i fermānıdur
- Su‘āl-i münācātiyāna mucīb
Cevābına luţfidur anuñ qarīb
- Başır ol durur ‘ālemūñ hāline
Ĥabīr ol durur ādemūñ qāline
- Ĥafāyāya ‘ālimdür ol pādīşāh
Serāyāya ĥākim durur ol İlāh
- Yürür ü turur āsumān [u] zemīn
Ĥudā emri-y-ile *ilā yevm-i dīn*
- 65 İder istedüğün ‘azīz ü zelīl
Tu‘izzu_āyeti bunda rüşen delīl
- 3ª Odur dīdebān-ı serāb u türāb
Ĥudāvend-i dīvān-ı *yevmü'l-ĥisāb*
- İder şanmañuz tã‘ata ihtiyāc
Anuñ zāt[1] tã‘atla bulmaz revāc
- Anuñ ĥarfine kimse olmaz ĥarīf
Güzend idemez bāğına hīç ĥarīf

64b يَوْمُ الدِّينِ - يَوْمُ الْحِسَابِ - "Hesap günü." (Fatiha, 1/4; Hicr, 15/35; Şu‘arâ, 26/92; Sâffât, 37/20; Sâd, 38/16-26-78; Zâriyât, 51/12; Vâkıa, 56/56; İnfıtâr, 82/15-18)

65 وَتُعْزُ مِنْ تَشَاءٍ وَتُذَلُّ مِنْ تَشَاءٍ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ "Dilediğini aziz edersin, dilediğini zelil edersin. Hayır senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye hakkıyla gücü yetensin." (Âl-i İmrân, 3/26)

66b bk. Âyetler.

Ḳadīm ü Ḥakīm ol durur bī-zevāl
Anuñ mülkine hīç irişmez zevāl

70 Ḳazā ḥāmesiyle şu üzre nuḳūş
Yazar kim gören resmin eyler ḥurūş

Ḥıṭāyı vü Rūmı O ki berg ü bār
İder kim gören ‘aql olur tārūmār

Daḥı O ki nārengle şu senemān
Ḳılur kim gider mā’ nevīden revān

Ḳader naḳş idüp peykeri ḥoş-ḥışāl
Müzellef ḳılup ‘ıḳdın eyler le’āl

İdüp ḥāldār anı bir dil-rübā
İder şīve vü nāzla meh-liḳā

75 Mükellef ḳılup ‘abdin ol pādīşāh
İder aña teklīf-i ḥıdmet o şāh

Ḳılup ‘aql ü idrāk-ile ber-kemāl
Dürür ‘aqlına ḥıḳmet-ile ‘ıḳāl

Kimi enbiyā vü kimin evliyā
Kimini sa’īd ü kimin eşḳıyā

İdüp muḳteżā-yı irādet Ḥudā
Recāvār ḥaṭāyāya ḳıla ‘aṭā

Bu tarz-ıla ḥıdmet iderler bular
Ki ḥıdmetde herkes ḳabūlin umar

80 Yürür emri-y-ile anuñ mihr ü māh
Gelür ḳudretiyle sefīd ü siyāh

Sefāyinden eṭfāl-i deryāya mehd
Defāyinden eyler zer ü sīme laḥd

Teb-i ḥaşyetiyle zemīn iḥtilāc
İdicek ider mīḥ-i luṭfin ‘ilāc

İdüp fāzıl aña ‘ilāc ol Ḥekīm
Veted birle vāmānın eyler Kerīm

83b وَأَلْجِبَالُ أَوْتَادًا “Ve daḡları birer kazık [yaptık].” (Nebe, 78/7)

- Virür āba ol şüret-i hāldār
Şu üstinde şüret kim eyler nigār
- 85 İdüp şulb-ı seng içre la‘le maqar
Qılur zāhir-i sengi firūze-fer
- 3^b Döküp qatre deryāya ebr-i kerem
Qılur rüz [u] şeb onlara hoş-himem
- Olur qatre bir lü‘lü-yi şahvār
Ol ābı ider serv-quad gül-‘izār
- Güle hār u hārāyı la‘le mekār
Zeri kāna deryāya dürri hemār
- Cibālī şakāyıkla idüp gül-‘izār
Tilālī ider bir muhannā nigār
- 90 Virür gülbüne qadd-i firūze-reng
İder kāh-ı firūze[y]i şulb-ı seng
- Riyāzı tavāvīs ider cilvedār
Hıyāzı nevāmīsle dūr-nişār
- Anuñ ‘ilmine zerre yoqdur nihār
Nihār-ıla peydā bir aña hemār
- Der-Senā-yı Hudā-yı Pür-‘Aṭā**
- Ber in ‘arşa-i ‘ac-i hindū-yı sār**
Koned şad hezārān şenāhā-yı hār
- Pey ān-ı Kadīm ü Hakīm ü Ezel**
Çü reviş negerd-deberār Lem-Yezel
- 95 Hudāyā ‘aṭāyāña yoqdur hisāb
Umar qullaruñ cenneti bī-hisāb
- Ne noqşān olur iy Hudā-yı cihār
‘İnāyetler itseñ ‘ibāda hemār
- Recāvār durur kim Hudā-yı te‘āl
‘Uşātı itmeye qahr-ıla pāy-māl

Odur ol ŧehen-ŧāh-ı nüh rüzgār
Anuñ ‘abd[i] mebzül leyl ü nehār

Bular rüz u ŧeb oldu meŧ‘al-fürüz
Ki zī-rūḫa virmek iḫün sāz u süz

100 Eger küt u kuvvetde ḫalka fütür
Vü yā dest ü pāyına anuñ kūsūr

Gelüp olsalar cümleten nā-tevān
Virür rızķını cümleye_ol Müste‘ān

Naŧbine her kimse virüp rızā
Ḳader her ne itdiyse_alurlar ḫazā

Müheyyā ḫurur mār u mūra nevāl
Naŧbin alur isteyen bī-mecāl

‘Ademden vücūdāt-ı dehre zuḫūr
Virüp tīh-i maḫŧerde eyler kūdūr

105 Ulu heybetinde cihān ittifaḫ
İdüp kem ü keyfide olmaz vifāḫ

Bilinmez anuñ hīḫ māhiyyeti
Ne ḫāl-iledür hīḫ keyfiyyeti

Heyülā vü ŧüret denilmez oña
Cevāhirle a‘rāz kim dir saña

Maḫülātdan zāt[ı] a‘lā durur
Nüfüsüyle ‘aḫl aña vālih yürür

4^a

Oḫur ‘aŧr-ı ‘uŧr ŧifātuñ ‘uḫül
Nüfüs añlamaz zātuñ_olur melül

110 Ḳadīmi iḫāḫ eylemez muḫdeŧāt
Nice fehm ide vācib-i mümkināt

Celālinde ḫayrān ‘uḫül-i fuḫül
Cemālinde vālih rumüz-ı ‘uḫül

Anuñ zātınıñ evcine_irmez ḫayāl
Anuñ zirve-i vaŧfına_irmez maḫāl

Sefāyin bu deryāda çoḫ oldu ḫarḫ
Velī sāḫilinde_olmadı kimse farḫ

Temevvücle sâhilden aşlâ haber
Bilinmez ki ğarķ-āba n'oldı zarar

115 Niçe şeb bu baħr-ı 'amīķa ğarīķ
Niçe ğün bu nāra dil oldu ğarīķ

Yürürken tefekkürle bī-ħānumān
Bu vādī-i ğayretde şūrīde-cān

Baňa hātifüm itdi inhā hemīn
Didi ıur yeter olduñ iy cān ğamīn

'Ulūm-ı Ğudā kāyinātı muğıııı
Senüñ fehmüñ irmez oña iy basıııı

Ki ğāvīyi mağvī eylemez derk hıııı
Milele Niħal bulmadı oña besıııı

120 Anuñ künh-i zātına irmez fühüm
Anuñ ğavr-ı vaşfına irmez 'ulūm

Belāğatle Saħbāna şatmañ celāl
Olur līk Subħāna olmaz mecāl

Bu hāmūnda çok kimse ablaķ devān
Olup 'āķıbet oldılar nā-tevān

Feşāħatle dir server-i enbiyā
Saňa lāyık olmaz Ğudāyā şenā

Zebānum senāñ içredür küng ü lāl
Ğudāvend-i 'ālemsin iy bī-zevāl

125 Ki ğadış Ğadīmi ihāııı eylemez
Kemāl-ile vaşfında söz söylemez

Bu bezm içre şāğar şu kim kıldı nūş
Olup mest gelmez oña hıııı hūş

Olur şanma her yire eşheb revān
Kemīnğehde virür çoğı şöyle cān

Bu şaħrā dil-āverlerin ğör hemīn
Silāħın hirās-ıla eyler kemīn

Bu rāha giden sālīk-i rāzdur
Bu kārı başa çıkarar āzdur

- 130 Biri bāzınuñ bāl u perin hemān
Yağup nārı nūr eylemiş iy civān
- Biri çeşm-i şāhīne vurup niķāb
Riyāzetle itmek diler mest-i h^vāb
- Biri genc-i Қārūna buldı zafer
Velī aħz içre çeker çok zarar
- Eger tālīb eylerse tayy-ı zemīn
Girü gelmesini unutsun hemīn
- Meger būy-ı ‘ışk-ıla cān olsa mest
Olup ol talebkār-ı bezm-i *Elest*
- 135 Bihār-ı ma‘ārifde şöyle ğarīķ
Olup nār-ı şevķa dilūñ kıl ğarīķ
- Vusūl-i nigāra ikidür sebep
Biri cān durur it fenāsın taleb
- Ṭaleb birle bu kāħa çıksañ hemān
Sa‘ādet serīrindesin cāvidān
- Bu tīh içre eşheb yürürse pesīn
Alur ğayret elden ‘inānuñ hemīn
- Veger ğayret-ābād içinde hemān
Қalursañ güm olduñ dilā bī-gümān
- 140 Taħassürle қalmaz ne şabr u қarār
Taħayyürle fikr ü ğired tārūmār
- Ne ‘aql u ne fikr ü ne şabr u revān
Olur şevķ-ı yār-ıla cümle revān
- Bu rāħa niçe sīne-çākān sülük
İdüp dil-güdāz oldu vü қaldı sūk
- Ħaberdār olan cümleten küng ü lāl
Yürür pür-melāl turur bī-mecāl
- Bu bir sīmyā-Ħānedür pür-Ħiyel
Temāşāsın iden olur der-vaħal

134b أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?” (A‘râf, 7/172)

- 145 Resül-i Hudāya muhālif tarīķ
Şaķın ittiḥāz eyleme iy refiķ
- Giderseñ alursın alāletde sen
aķar gerdenüñe cehālet resen
- Keder def'ine 'Abdī rāh-ı safā
Dilerseñ ola reh-nümā Muştafā
- Odur ayyib-i aybe-i kāyināt
Odur Őemse-i maŗrıķ-ı mümkināt
- Odur *ķurretü'l-ayn*-ı kevn ü mekān
Odur pīŗvā-yı zemīn ü zemān

- 150 Odur *ķābe ķavseyni_ev ednā* iden
Odur tāc-ı *levlāk* geyüp giden

5^a

Der-Na't-ı 'İlmü'l-Hüdā vü Sirācü'd-Dücā

Be-'İzzet Şod Ū Raḥmet-i 'Ālemīn Der Ān Dem Ki Ādem Būd *Mā' ü Tīn*

**Der-īncā buved na't-ı sulţān-ı dīn
Ne sulţān bil Ḥātemü'l-Mürselīn**

Şefī'ü'l-ümem bihter-i kāyināt
Nebiyü'l-verā mihter-i mümkināt

Kerīmü'l-ḥalāyık ḥamīdü'l-ḥıŗāl
Laḥfī'ü'l-'alāyık bedī'ü'l-cemāl

Refī'ü'l-me'āric Şehen-ŗāh-ı dīn
Menī'ü'l-medāric emīn-i mübīn

- 155 İmām-ı Hüdā vü hümām-ı zamān
Ḥabīb-i Hudā pādiŗāh-ı cihān

Ser-efrāz-ı nüh aķ-ı arḥ-ı berīn
Ḥudā-bende-i pādiŗāh-ı zemīn

149b فُورُتْ عَيْنِ "Göz aydınlığı" (Kasas, 28/9)

150a فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى "Onunla arasındaki mesafe iki yay arası kadar hatta daha az kaldı." (Necm, 53/9)

5^a كُنْتُ نَبِيًّا وَأَدَمُ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ "Ādem su ile toprak arasındayken ben peygamberdim." (Hadis-i Şerif)

Şefâ'at-kün-i zümre-i 'aşıyân
'İnâyet-dih-i cümle-i müznibân

Muṭâ' u nebiyy [ü] kerâmet-nişân
Besîm ü nesîm ü nesâmet-fişân

Resûlü'l-verâ seyyid-i nüh revâk
Sirâcü'd-dücâ ḥvâce-i bî-nifâk

160 Ṭabîb-i cihân bâ'ış-i ba's u neşr
Ḥabîb-i zamân mihter-i rûz-ı ḥaşr

Felek Ṭür-ı Sînâ vü kendü Kelîm
Melekler ṭurur ḥıdmetinde muḳîm

Güneş hecr-i rûyıyla buldı zevâl
Ḳamer alnı şevḳına şûrîde-ḥâl

Yanar nûrınıñ şevḳına nâr anuñ
Yüzün gördi gül virdi_o dem ḥâr anuñ

Risâlet yemi içre dürr-i yetîm
Nübüvvet biḥârında mevc-i 'azîm

165 Odur tâc-ı *levlâk* ile ser-firâz
Odur evc-i eflâke viren güdâz

Odur zirve-i lâ-mekân seyr iden
Şerâdan şüreyyâya varup giden

Nübüvvet ziyâ'ı anuñdur hemîn
Oña âdem olmış durur ḥüşe-çîn

Odur dürretü't-tâc-ı tâc-ı rüsül
Odur pîşvâyân-ı ḥayrû's-sübül

Cebîni anuñ mâh-ı *levlâk*dür
Ḳadi serv-i gülzâr-ı eflâkdür

170 Olur Hâşimî ol Resûl-i Ḥudâ
Zebânı durur murğ-ı her-dü-serâ

Ruḥı nûr-ı ḳandîl-i Beytü'l-ḥarâm
Budûr-ı cihândur cebîni tamâm

Cünûd-ı nücümüyla gerdün-serîr
Ḳureşy içre sultân-ı rüşen-zamîr

5^b

Cenābında Tā'if Süheyl-i Yemen
Der-i köhne-pūşu Üveys-i Karen

Burākına ne'āl gökde hilāl
Anuñ turesi hādimidür Bilāl

175 Viren 'arşa vü ferşe_odur zīb ü zeyn
Anuñ hubb[1] maḥlūḳadur farz-ı 'ayn

O bir māhdur maṭla'ı_oldı felek
O bir şahdur leşkeri_oldı melek

Olur hādım-i h'vān[1] anuñ Halīl
Nübüvvetde hem-rāhıdur Cebra'ıl

Kelīm oldı_anuñ şu'le-cūyı şarīh
Dem-i reşhasıyla mürebbā Mesīh

Risāletde İdrīs ider ders-h'vān
Sa'ādetde Bercīse itmez kırān

180 Hevāsıyla zevraḳ-nişin oldı rūḥ
Senāsıyla cūd-ı revān oldı Nūḥ

Belāsı_itdi bāğını Rūḥu'l-emīn
Olur dāmeni rūḥa ḥablü'l-metīn

Henüz itmedin ḥatm-i *Kur'ān* Resūl
Niçe millet ü dīne irdi zübūl

Hezārān *Milel* bī-nihāyet *Niḥal*
Bunuñ milleti birle buldı ḥalel

Budur bir Mesīh-i sa'ādet-vücūd
Çelīpā vü büt kıldı aña sücūd

185 Eger çekse 'azm-ile tīğ-ı dü rüy
Olur fetḥ ü nuşret oña rāh-ı cūy

Görüñ mu'cizātıyla ol nīk-fer
İder barmağ-ı ner ki *şakḳ-ı kamer*

Eger 'azm-i ḥazm-ıla şimşir-i bīm
Çekerse zamān ḥavfla olur dü nīm

186b وَأَشَقُّ الْقَمَرِ (...) ve ay yarıldı.” (Kamer, 54/1)

Cihān içre şalduğda şīt u şadā
Tezelzülle Kisrā[ya] irdi fenā

Virür kesr Kisrāya ol pādişāh
Zuhūr itdügi demde bil bī-sipāh

190 Kılur lā-y-ıla kāmēt-i Lātı lām
Menāt işini ħod kılupdur tamām

Bu lā cinsi nefyine olıcağ revān
Tavāğīta qalmaz cihānda nişān

Döker mu‘cizeyle_āb-ı ‘Uzzāyı ol
Hubal ħod zamānında oldı melūl

6^a

Hemān Lāt [u] ‘Uzzāyı şanma ħarāb
Ki Tevrīt u İncİL qaldı yebāb

Sa‘ādetle bir gice_o nūr-ı cihān
Kılur menzilin ħāne-i Ümmühān

195 Ol esnāda peyk-i Ĥudā Cebra’īl
Gelüp dir selām itdi saña Celīl

Seni da‘vet itdi Ĥudā-yı cihān
Yarağūñ gör iy ħusrev-i kār-dān

Bu sözi hemānā ki sālār-ı dīn
İşidüp o dem cūşa geldi hemīn

Burākı hemān peyk-i kevn ü mekān
Resūlūñ öñine getürdi_ol zamān

Binüp ol Burāka Ĥudāvend-i dīn
Semāvāt seyrine gitdi hemīn

200 Felekden geçüp berğ-vār ol Burāk
Melekler mağāmını kıldı veşāk

Olup tīh-i ħurb içre yekrān rān
Reh-i lā-mekānda_oldı ablağ devān

İdüp şol ħadar pūye ol nāzenīn
Çodı Sidrede Cebra’īl hemīn

O dem lāzım olduğda_aña iftirāk
Olup rū-be-rāh anda ol yüzi ağ

Neşimende kalduğda Rūhu'l-emīn
Didi aña maḥzūn-ı sālār-ı dīn

205 Gel iy ḥāmil-i vaḥy-i Rabbü'l-enām
Bu yolda baña_ol pīşvā hem imām

Bu fecc-i 'amīk içre baña refīk
Olup niçün olmağ dilersin ferīk

Beni itme güm-rāh iy peyk-i Hāq
Bu tīh içre luṭf eyle ḥālūme bağ

Senüñ merba'ūñ oldı lāhūtiyān
Benüm merta'um oldı nāsūtiyān

Kerem it bu rāh içre ol hem-'inān
Ben üftādeye iy mübārek-nişān

210 Didi luṭfla oña nāmūs-ı pāk
Bu yolda sen olma şağın sūznāk

Senüñ reh-nümāñ oldı ol bī-zevāl
Bu yolda saña irişür mi zevāl

Bunuñ māverāsına per bir zamān
Açup uçmadum iy bihīn-i cihān

O baḥr içre olmadı dil āşinā
O yirde baña bu durur āşinā

6^b

Benüm bālümüñ kuvveti ḳalmadı
Ki bundan öte ḳuş ḳanat şalmadı

215 Eger bir ser-i mū uçarsam hemān
Yanar bāl ü per iy bihīn-i zamān

Tecellī fūrūğıyla cānum ferāğ
Bulup itmezem öte senden sūrāğ

Ḳalur mı muḥalled 'azāb içre ol
Kim anuñ şefā'atcisi_ola Resūl

Recāvār durur 'Abdī-yi derdmend
Şefā'atlerüñden ola behremend

Anuñ na't-ı pākini itdüm edā
'Aleyhi'ş-şalāt iy imām-ı Hüdā

220 Senüñ rûhuña_ olsun dürüd-ı melek
Dağı_ aşhâbla tâbi‘îne belek

Der-Menâkıb-ı Umenâ-yı Şer‘

Be-şeh-i şerī‘at şenādīd çār
Şodend est be-ħaķ-ı Hudā çār yār

Biridür Ebū-bekr-i ‘ālī-nihād
Ki taşdıķ ile buldı ħayl-i murād

Odur yār-ı ġār-ı Resūl-i Hudā
Odur şāhib-i şıdķ [u] zevķ [u] şafā

‘Ömerdür biri itdi ta‘mīr-i dīn
Ki şeytān[ı] pençeyle başup hemīn

225 Anuñ kuvvetiyle ezān u namāz
Zuhūr itdi ħalk içre iy dil-nevāz

Biri şāhib-i ‘ilm ü ħilm ü ħayā
Anuñ nām ‘Osmān-ı şāhib-livā

Kelām-ı İlähīyi cāmi‘ hemān
Odur bilgil iy merd-i ‘ālī-nişān

Çehārum ‘Aliyy ü veliyy ü saķıyy
Odur dīn yolında bilüñ muttaķıyy

Odur şīr-i Yezdān [u] zevc-i Betül
Mulaķķab durur bu turāb-ıla ol

230 İlähā Ħüseyn ü Ħasan ħaķķına
Beni afvuña mazħar eyle gine

Benüm ħātem-i ħātımümden ol ān
Niġīn eyle īmān ķabūlin hemān

Du‘āmı ķabūl eyle ger red hemān
Benüm ‘urvem olmış durur ħānedān

Ħudāyā ħaķāma bedel ķıl ‘aķā
Elümde durur zeyl-i āl-i ‘abā

Ne naķz olur iy şāh-ı kevn [ü] meķān
Cenābuñda luķfuñ saķılsa her ān

- 235 Ne noqşān ola bir bölük derdmend
Rikābuñda ger olalar behremend
- Ne_ola maṭbaḥuñdan mesākīn-i der
Şeb ü rüz ger olalar behrever
- Virilmişdi saña nübüvvet hemīn
Henüz Ādem idi o dem *mā' ü fīn*
- Saña tāc virmişdi *levlāk*den
Yapup ḳālib-i Ādemi ḥākden
- Sen olduñ uşul-i dü ‘ālem hemān
Cihān fer‘uñ olmış durur bī-gümān
- 240 Seni n'eyle vaşf idem iy şāh-ı dīn
Ne dirsem mu‘allāsın ondan hemīn
- Ḥudā saña ta‘zīm ü tekrīm ider
Şenālar idüp dürlü tefḥīm ider
- Olup ḥādimüñ ḥazret-i Cebra’īl
Rikābuñda durur o Peyk-i Celīl
- Saña ‘izz-i *levlāk* zībā-şi‘ār
Seni medḥe *Tā-hā* vü *Yā-sīn* dişār
- Ne medḥüñ ḳıla ‘Abdī-yi nā-tamām
Saña şad hezārān şalāt u selām
- Bā’iş-i Tanzīm-i Īn ‘İqd-ı Le’ālī**
- 245 **Buved mūcib-i zeyn-i Īn nev-‘arūs**
Der-eyvān-ı sultān dilā ḥāk-būs
- Rehā hest-i Īn nev-‘arūs-ı merā**
Be-dāmād-ı raġbet bud-ı dil-rübā
- Gezerken seyāḥatde bu sīne-çāk
Yürürken riyāzetle bu derdnāk
- Görüp kāyinātuñ tırāzın hemīn
Bilüp ‘ālemüñ sūz u sāzın hemīn

Güzer eyledüm niçe eknāfa bes
Naẓar eyledüm ḥayl-i eṭrāfa bes

250 Hezārān gezüp kişver ü merz u büm
Tebaḥtur kılup onlar içre bu şüm

Niçe kes muḥaḳḳerle_olup hem-‘inān
Zerāfetde her biri ezlaḳ lisān

Temettu‘ kılup güşelerden ḥaḳīr
Naşībüm alup ḥüşelerden naḳīr

Naẓardār olup dehr-i dūna hemān
Sefer-pīşe yārānla olup revān

Olurken cihān içre hāmūn-neverd
Sefer şiddetinden çeküp derd-i serd

255 Yolum uğradı bir diyāra hemīn
Görenler dir-idi_aña ḥuld-ı berīn

Hevāsı şīrīn [ü] miyāhı laṭīf
‘Aceb mu‘tedilter şitā vü ḥarīf

7b

Zerāfetde ḥalkı leṭāfet-şi‘ār
Meḥābīb ḥod cümleten şivedār

Adı şehriyān içere Mağnīsā
Dil-ārāsınuñ kārı cevır ü cefā

Oña beñzer olmaz durur merz u büm
Naẓirini görmiş degül Şām [u] Rüm

260 O dil-keş diyāruñ dil-ārāları
Beni itdiler cān u dilden berī

Olar baña şöyle_itdi ta‘zīm-i tām
Maḥabbet idüp her birisi tamām

Bular şevḳı birle ben-i nā-tevān
Seyāḥat tırāzın unuttum hemān

O dem ḥāṭıra_oldı baña ba‘z-ı kār
Varan Mışra şekker yükini tutar

Ne_ola dōstāna_armağanum hemīn
Bu deñlü zamān oldı gitdüm ğamīn

- 265 Bu deñlü besātın seyrān idüp
Bu deñlü riyāz içre cevlān idüp
- Tehī-dest yārāna gitmek muḥāl
Gidince ne_olur bilmezem ḥāl ü ḳāl
- Ne gūne_eyleyem ḳāl ihvānla
Nice ḥurd u ḥ^vāb ola ḥullānla
- Diyü fikr ḳıldum ben-i müstemend
N'olaydı getürüpdüm onlara ḳand
- İdüp ḥayl-i efkār-ı nā-sāzgār
İrişdi buña fikrüm āḫir i yār
- 270 Ḥayālümde vardur nikāt [u] rumūz
Derūnumda var ḥaylice sāz u sūz
- Benüm gerçi destümde yoḳ ḳand-ı ter
Velī sözlerüm ḳanddan ḥübter
- Degül ḳand-ı ter bil mükerrer durur
Ki ḳannād-ı dehr aña cānın virür
- Siz itmeñ taḥayyül ki ifḫār ola
Velī kāğıd üstinde der-kār ola
- Ṭutup hinduvān şofḫa-i ‘āca şaf
Şeker şerbetini şunar her ṫaraf
- 275 Ne şerbet muṫayyab mümessek hemīn
Onı içmez insān meger ḥūr-ı ‘īn
- Çün oldı bu ḳaşr-ı sa‘ādet tamām
On itdüm anuñ bābını ve’s-selām
- Biri bāb-ı ‘adl-ile tedbīr ü rāy
Ḥudā-ters ü hem pās-ı ḥalk-ı Ḥudāy
- 8^a İkincisine bāb-ı iḫsān hemān
Ḳodum nām ben iy sa‘ādet-nişān
- Üçincisi ‘ışḳ oldı bābuñ hemīn
Nice ‘ışḳ ‘uşşāḳa eyler kemīn
- 280 Tevāzu‘ durur dördi pencüm rızā
Daḫı_altıncı merd-i ḳanā‘at-sezā

Yedinciyedür terbiyet bil esās
Sekizinciye şükr ile_oldı libās

Toğuzuncı tevbeyle fikr-i şevāb
Münācāt ‘āşer ü ħatm-i kitāb

Mübārek zamān māh-ı ferħunde-fāl
Rebī‘ evvel olmışdı tārīḥ kāl

Toğuz yüzle altmış üçi intizām
Nebī hicretinden bulalı tamām

285 Bu silk-i nüzūma sülūki hemān
Bu tārīḥ-i dil-keşe kıldı revān

Dizüp rişte-i cāna yāḳūt u dūr
Recāvār dūr-ile_ola rişte pūr

Olup gevher-i ṭab‘uma şayrefī
Dizüp rişteye kılmadum ben ḥafī

Göñül dāmeni gevher-ile_oldı pūr
Ne gevher ki her biri bir dāne dūr

Velī kıymeti yok ḳatı_oldum zelīl
Zamān ḥalk[ı] olmış be-ğāyet baḥīl

290 Yem içre le‘ālī vü eşdāf çok
Gine de çıkarur velī kimse yok

Biter bāğ u rāğ içre serv-i revān
N'idem ḥār u ḥas içre ḳalmış hemān

Ol āgāh iy merdüm-i pūr-hüner
Hünermend olan ‘ayba kılmaz nazār

Hüner-pişegān oldılar nīk-fāl
Hüner ehl[i] kılmaz ‘uyūbı ḥiṣāl

Ḥaṭā-püşdur dem-be-dem nīk-ḥūy
‘Aṭā-pāş olur merdüm-i ḥüb-rūy

295 Olur şanmağıl ehl-i dil ‘ayb-bīn
Olan ‘ayb-cū merd şanma hemīn

Ne ğam ‘ayb[ı] sulṭān iderse ḳabūl
Hüner olup a‘dāyı eyler melūl

Recāvār ‘uyūbum Hudā-yı te‘āl
Hüner ‘add idüp eyleye ber-kemāl

Ger iksün u aṭlas olursa ḳabā
Miyānında ḥaşv eyler üstād oña

8b

Ḳabāmuñ eger aṭlasını hemīn
Bulımazsañ olma keremden ḡamīn

300 ‘İnāyet ḳılup ḥaşvini pūşış it
‘Uyūbını setr eyleyüp ḡūşış it

Bu ḥāl-ile bu bende-i nā-tevān
Ticāret ṭarīḳīne oldı revān

Bıdā‘am ḳalīl metā‘um ḥaḳīr
Olup cerre girdi bu merd-i faḳīr

Bu ḡüne bıdā‘ayla olmaz kemāl
Tefāḥūr ider mi bunuñla_ehl-i ḥāl

İşitdüm ḳıyāmet ḡüninde Hudā
Ḳılur nīkuvāna bedānı fedā

305 Sözümden eger fehm olursa ḡüzāf
Ṭarīḳum Hudāvende ḳıl inḥırāf

Eger biñde bir beyt ma‘mūr ola
Rekāketde ol bil ki mestūr ola

Cihān içre imlā‘-i merd-i faḳīr
Ḥoten içre bil müşk gibi ḥaḳīr

Şadāmuz ırāḳdan dühül-sāndur
Onı ḡüş idenler hirāsāndur

Olur şoframuz şıfır ile hem-‘inān
İdām-ı muḥaḳḳır ḳurı nān hemān

310 Görürsin hayā hūydur hevlnāk
İşiden şanur anı bir nazm-ı pāk

Dilüm ḡıybet-i ‘aybdan dūr-iken
Gözüm ‘ayb-bīnlikde mestūr-iken

Gine ‘Abdī ḡül-deste-y-ile revān
Ḳül-i büstānı ṭaḡıtdı hemān

Ġalaṭ dindi Bustāna ol bir güli
Getürdükde itdi fiġān bülbüli

Şanasın ki Hindüsitāna hemīn
Ķılıp hediye fülful iletdi pesīn

315 Getürmişdi Kirmāne şan gür büze
Bu nazm[1]_oġımañ nāzım-ı gürbüze

Ki zīrā ‘uyübıyla meşhündür
‘Uyübın görenler heme dündür

Ruṭab gibi zāhirde şīrīn ü ter
Haşerdür derünına kılsañ nazār

Der-Medāyih-i Bāġ-ı Zamānī? vü Rāġ-ı Kāmranī

Be-medḥ-i şehen-şāh-ı rüy-ı zemīn
Buved īn maḳālāt-ı ġarrā çünīn

Be-elġāb-ı ġarrā be-evşāf-ı şeng
Ķoned ḥāşıl īn nazm-ı terīn-i neng

320 Naẓīreş nedīde zemīn ü zamān
Neşünüde şānī mekīn ü mekān

Ḥayālāt-ı ġarrā iderken ġarīb
Baña oldı bir maṭla‘-ı ter naşīb

Ne maṭla‘ ki nūrına ḥīre-revān
Ne maḥzen ki esrār-ı ḥayrān-ı cān

9a

Bu maṭla‘ tırāzına_ iderken nazār
Yolum maḥzen-i ḥusreve_irdi meger

Bu maṭla‘dan envārı işrāk idüp
Bu maḥzenden esrārı işrāk idüp

325 Fūrūġıyla_ olur cān u dil pür-ziyā
Şuā‘ıyla_ ider nūr-ı dil merḥabā

Zuhūr eyledi şubḥ-ı şādık-mişāl
Şehūñ medḥini iy sa‘ādet-ḥışāl

Olup gevher-i medḥe şarrāf ben
Cihān içre_olup şāha vaşşāf ben

Cihān-gīr-i sultān-ı ‘ālī-nijād
Naẓīri olur mı cihān içre yād

Ḥudāvend-i dündār-ı şāhib-livā
‘Ömer-veş ‘adāletle itdi şalā

330 Ser-i serverān-ı ‘adālet-penāh
Olur fitne bābında anuñ tebāh

Dil-āver-dil-i ḥusrev-i zer-nişār
‘Adū-küş-ḥidīv-i hümāyūn-medār

Rumūz-ı nevādirde kāmīl durur
Nikāt-ı ğarāyible ‘āmil durur

Sa‘adet serīrinde şāh-ı cihān
‘Adālet maşīrinde mīr-i zamān

Olur esbinūñ na‘li ‘aks-i hilāl
Zemīn gökde gördükde bulur melāl

335 Olur ḥinkinūñ na‘li tāk-ı felek
İder tūḫiyā ḥāk-i rāhuñ melek

Ser-i tācdārān-ı tāk-ı mihān
Güşāde zamānında rūy-ı cihān

Eger fitneden ḥalk iderse penāh
Bulunmaz bu yir gibi ārāmgāh

Ḥidīv-i ḥiredmend Sultān Selīm
Cihān içre vīrsūn murādın Ḥakīm

Ṭalebkār-ı ḥayrāt-ıdı_ol pādīşāh
Murādātını vire dāyim İlāh

340 Ḥudā ber-murād idüp anı hemīn
Hilāli kıla ablaķı üzre zīn

Murād üzre seyr eyleye kāyināt
Murādātı üzre ṭura şeş cihāt

Mürīd[i] olsun anuñ sa‘adet hemīn
Murādınca_ola cilve-i *mā’ ü ṭīn*

9b

Güle gūşe-y-iken revāk-ı berīn
Tevāzu‘lar eyler o şāh-ı zemīn

Ne ğam ola bī-çāre hākī-nihād
Tevāzu‘ kılan şāha Allāh Hād

345 Tevāzu‘ şimārı olur ihtirām
Havāş añlar anı vü bilmez ‘avām

Tevāzu‘ gedā kārıdur cān-ı mā
Mülük eyler olsa tevāzu‘ sezā

Ferīdūn-‘alem husrev-i Cem-nijād
Cihān içre olmaz senüñ gibi yād

Zamānında görmez re‘āyā kelāl
Zemīninde bulmaz berāyā melāl

Bu aşl resm ü āyīni görmez cihān
Ferīdūnda da yoķ bu fırsat bir ān

350 ‘Aceb sāye şaldı cihāna bu şāh
Ki Rüstemden itmezdi bir Zāl āh

Ki sāyir zamān merdümān u zenān
Leked-kūbdur andan iñler hemān

Senüñ sāye-i devletüñde şehā
Cihān oldu āsūde raķmet saña

Zamānuñda maķlūķ ferħunde-fāl
Velī bilmezem şoñra hīç n'ola ħāl

Bu da ber-sa‘ādet durur husrevā
Ki ‘abdüñ durur bende-i bī-riyā

355 Ki dāyım felekde ola mihr ü māh
Cihān içre zātuñ ola pādişāh

Selāţīn egerçi_ oldılar nāmdār
Selefden siyer eylediler şikār

Sen olduñ serīrūñde sīret-güzīn
Ki fehm itmedi_anı mihān-ı zemīn

Zamānuñda iy şāh-ı şimşīr-gīr
Felekden şikāyet kes itmezdi bir

- Sikender kıllup sedd-i rüyân ü seng
Cihānda_ıtdi Ye'cüc rāhını teng
- 360 Saña sedd-i Ye'cüc zerdür hemān
Sikender gibi şanma rüyân-nişān
- Bu aşl emn ü dād bu aşl yahşı nām
Cihān içre kim gördi iy şeh tamām
- Zihī maẓhar-ı luṭf-ı zıll-ı Ḥudā
Vücūduñ durur cūda bil reh-nümā
- Raḳamdan birün oldı evşāf-ı şāh
Ṭolar defter-i dehr olınsa nigāh
- Kitābuñ dilā 'arşası teng-nāy
Şıḡar mı_aña vaşf-ı şeh-i nīk-rāy
- 10^a 365 Eḡādīş naql-ıla olmaz beyān
Ki isnād u irsālidür bī-kerān
- Eger cümlesin 'Abdī inşā kıla
Meger defteri āḡir imlā kıla
- Midād-ıla ḡāme yem-ile şecer
Eger olur olsa eyā nīk-fer
- Ṭolar defter-i āsumān u zemīn
Raḳam olsa medḡ-i şeh-i kām-bīn
- Anuñ 'Abdī iḡsānıdur kāyināt
Olur ḡānına muntazır şeş cihāt
- 370 Ni'am şükr[i] 'āciz beni_ıtdi şehā
Bu yegdür ki kılam hemānā du'ā
- Serīr-i sa'ādetde ol kām-bīn
Ḥudāvend-i dehr ol *ilā yevm-i dīn*
- Felek sāyebān [u] melek yār ola
Ḥudā saña şāhā nigeḡdār ola
- Olup 'izz ü devletle kişver-sitān
Cihān içre kıll nāmuñı armaḡan
- Bu müşküye sen Ḥusrev-i kām-kār
Ki Şīrīn-i devlet saña ola yār

- 375 Müşāvīr olup saña Şābūr-ı dehr
Vire Bārbüdle Nigīsāya behr
- Ola kevkeb-i devletüñ pür-ziyā
Felek üzre iy şāh-ı zerrīn-ķabā
- Du‘a-gūyuñ olup zamān u zemīn
Şenā-h‘ānuñ ola mekān u mekīn
- Senüñ aķterüñdür hümāyün-fāl
İre düşmenüñ aķterine zevāl
- Sa‘ādet muķārīn zafer hem-‘inān
Saña ola iy şāh-ı gītī-sitān
- 380 Ğam irgürmesün gerdiş-i rüzgār
Saña iy ĥiredmend-i ferruķ-medār
- Ĥuşūmuñdan irmeye saña kelāl
‘Adū ĥod saña virmeye hīç melāl
- Ğubār irmeye fikr-i bedden hemān
Senüñ şab‘ u ķaddüñe iy şeh-niřān
- Ola şab‘uñ āyīnesi pāk u řāf
Kederden senüñ iy hümāyün-mařāf
- Ğam-ı ĥāřır-ı ĥusrevānı zemīn
Ķılır ĥāřır-ı kāyinātı ĝamīn
- 385 Ki ķālible rūķ oldı ĥalk-ıla řāh
Gide rūķ ķālib olur tīz tebāh
- Şehā kişverüñ řād u ma‘mūr ola
Dil-i leşkerüñ cümle mesrūr ola
- Zafer-yāb ola pür-dilānuñ hemīn
Cihān řurduĝınca eyā kām-bīn
- Perākendelik milketüñden ırāķ
Ola iy ĥidīv-i zümürüd-nitāk
- Bula devletüñde zamān intizām
Gidüp iķtilāfāt iy nīk-nām
- 390 Tenüñ ten-dürüst ola şab‘uñ feraķ
Bed-endiřüñe_irsün hemīşe taraķ

10^b

Müdām ola bezmünde yâkût-ı nâb
Sa'âdet serîrinde iy şeh-nişâb

Derûnuñ ola 'avn-ı Hâkq-ıla şâd
Birûnuñ şala 'âleme yahşî ad

Dil ü dîn ü iklîmüñ âbâd ola
Cihân içre a'dânuñ adı qala

Leked-kûbuñ ile 'adûñ ola pest
Ser-i haşma gürzüñ vire çok şikest

395 Ne dirsem füsün u fesâne hemîn
Sen ol maẓhar-ı Hâksın iy pâk-dîn

Ulü'l-emr tuğrâsı saña nişân
Yazıldı berâtuñda iy dil-sitân

Saña bu yeter kim Hudâ-yı Mecîd
Qıla hayra tevfiķuñı ber-mezîd

Hemîşe ola hâfîzuñ Zü'l-Celâl
Hemîşe ola hârisüñ Lâ-Yezâl

Sen olduñ cihân içre hayru'l-halef
Dür-i devlete zâtuñ oldı şadef

400 O devlet düriyle cihân tâcver
Olup tâcdârâna virür keder

Şehâ pür-ı Sultân Süleymân Hân
Olalı cihân saña fermân-berân

Olup salţanat içre zâtuñ ferîd
Eķâlîm-i devrâna şalgıl nüvîd

Hâsîb ü nesîb olmağ-ıla şehâ
Uşûlüñ kıılır fer'ini pâdişâ

Bu aşl aşl-ıla fer' iy pâdişâh
Recâvâr ki olmaya hergiz tebâh

405 Hudâyâ cihân içre câvîd kııl
Sa'âdetle nâmını te'yîd kııl

Olup ser-firâz-ı nişîb ü firâz
Mesâkîne hâzır ide berg ü sâz

Cihān içre olsun ser-efrāz u şād
Rebī'in hazān itmesün hīç bād

Bahār-ıla bāğı nehār-ıla şeb
Ola mümtezic iy sa'ādet-neseb

Ƙılup 'abdini ser-firāz-ı zemīn
Cihān içre olsun şeh-i kām-bīn

410 Mis-i teftesin eyleyüp zerr-i hās
Onı ħarf-gīrāndan eyle ħalās

Ki emriyle bu tarz-ı ġarrāya zīb
Virüpdür ol üftāde-i bī-naşīb

Bu-sān ħacle-i nāza bu nev-'arūs
Şeh izniyle oldı sezā ile būs

Bu dildār-ı pür-şīve-i nāzenīn
Yatur perde-i nāz içinde hemīn

Anuñ perdesin 'Abdī-yi derdnāk
Ĥidīv emri-y-ile 'aceb kıldı çāk

415 Ümīd bu maqbūl-i sulţān ola
Enīs-i şehen-şāh-ı devrān ola

Der-Veşāyih-i Nev-Bāve-i Salţanat

**Der īn bāğ-ı şāhī Ĥudā-yı te'al
Be-ķudret nişāned hümāyūn-nihāl**

Nihālī ne bel gülbūn-i salţanat
Ne gülbūn be-gū server-i memleket

İdüp 'Abdiyā midĥat-i tāzeter
Di nev-bāve medĥinde bir vaşf-ı ter

Ĥuşūşā ki şehzāde-i Cem-nijād
Cihān içre olmışdı 'ālī-mihād

420 Ne şehzāde serdār-ı heftüm kıtā'
Zamān rub'-ı mihrine_alur irtifā'

Segāne mevālīd ü çār ümmühāt
Nüh ābā-yı 'ulvī vü hem şeş cihāt

Kevākibden ı‘tā olup āfitāb
Ola ʔul-i ‘ömrine anuñ nişāb

Bu kübrā vü şufrāya virmek mizāc
Muḳaddemle tālīye hem imtizāc

Netāyicle eşkāl ü cevher-‘arāz
Raḳam olmasından burada ğaraż

425 Bu mecmū‘a ger eyler iseñ nażar
Nezāretle iy merdüm-i nīk-fer

11^a

O pūrın vücūdına bādī durur
Zuhūrīde bilgil irādī durur

Nice pūr dībāce-i salṭanat
Ne dībāce bil levḫa-ı memleket

Odur bil ki sermāye-i rüzgār
Nażīrini görmiş degül çarḫ-ı çār

Ḥudā yazdı levḫ içre nāmın Murād
Cihān ola ‘ahdinde_ anuñ ber-murād

430 Ḥudāvend-i evreng-i sulṭān-ı tāc
Alur memleketden ḫarāc-ıla bāc

Civān-ı ḫiredmend-i devlet-müşīr
‘Adū-bend ü serdār u şimşīr-gīr

Melek-baḫt [u] rüşen-dil ü ḫoş-‘ayār
Felek-taḫt u pūr-ḫaşme-i rüzgār

Civān-dil velīk oldı tedbīr-i pīr
Odur kāyināt içre rüşen-żamīr

Olup ‘ilmle kāmil-i şeş cihāt
Dil-āverligin seyr ider kāyināt

435 Bülend idi devletle ol pādişāh
Füzün ide ‘ömrin cihānda İlah

Zihī ‘izzet-i ümmühāt-ı cihān
Bu aşl dür çıkardı şadefden hemān

O bir dür durur kim yem içre şadef
Onı terbiyetle_itdi hayru'l-halef

Sehâvetle 'ummâna virdi kelâl
Şecâ'atle destâna virdi melâl

Anuñ destidür ma'den-i rûzgâr
Ki her gün olur dehre ol zer-nişâr

440 Kerem birle deryâya virdi fütür
Berâyâya virdi diremle sürür

Serîr-i şüreyyâya rif'atle şâh
Olup zîr ü bâlâ iderdi nigâh

Zihî bâğ-ı devletde serv-i revân
Zihî râğ-ı 'izzetde bustân-ı cân

Çafâdârıdur devlet anuñ hemîn
Hevâdârıdur 'izzet anuñ yakîn

Çoyup tûğ-ı nuşret rikâbına ser
Oğur dem-be-dem hırz u fetḥ ü zafer

445 Serîr-i selâḫine sultândur
Maşîr-i esâḫine ol ḫândur

Serîr-i dilânân-ı rûy-ı zemîn
Cihân-gîr ü rûşen-dil ü kâm-bîn

Şadef ki_ola dür-dâneler birle pür
O miğdâr bulmaz ki bir dâne dür

11^b

Sen ol dürr-i vâlâ-yı bir dânesin
Dür-i dürretü't-tâc-ı şâhânesin

Selâḫin-i dehr içre pîrânesin
Esâḫin-i 'aşr içre pür-mâyesin

450 Ḥudâyâ nigeḫdâr ol pâdişâh
Olup luḫḫla itgil aña nigâh

Oña irmesün çeşm-i bedden gezend
Kemendiyle kıla 'adûsın[ı] bend

Oña irmeye âsîb-i kevn ü mekân
Cihân içre kıl devletin câvidân

Onı nāmdār eyle devrānda
Onı kām̄kār eyle ezmānda

Murādın virüp kıılmağıl nā-murād
Murādāt üzre onı eyle şād

455 Hūdāyā cihān içre nāmī hemīn
Kıl anı keremle girāmī hemīn

Oña eyle tevfiķuñı hem refiķ
‘Aṭāyā-yı luṭfuñ kıl aña şefiķ

Muķīm eyle enfās-ı taķvāda_anı
Sa‘īd eyle dünyā vü ‘uķbāda_anı

Murādātını ḥayrla_itgil tamām
İrādātını vir oña iy hümām

Ġam irgürmesün gerdiş-i rüzgār
Anuñ ṭab‘-ı pākine sāl-i hezār

460 Hāvādişden olmaya endişnāk
Daḥı fikr-i bedden ol itmeye bāk

Senüñ gibi nev-bāveyi ḥusrevā
Behiştī-dıraḥt itdi şīrīn-liķā

Behiştī-şecerden senüñ tek şemer
Zuhūr itmesiyle cihānda semer

Peder nāmdār olmasıyla hemān
Püser nām-cūy oldı hem şeh-nişān

Bu aşl ḥānedān içre_olan ḥāne-zād
Olur nām-ı nīk-ile devrānda yād

465 Bunuñ bed-sigāli cihānda_ola lāl
Bed-endişine_irsün hemişe melāl

Bu aşl ‘adl u dād-ıla dīne hemīn
Cihān içre olsun hezār āferīn

Zihī devlet ü salṭanat dāyimā
Kārīnine_ola reh-ber ü reh-nümā

12^a

Esāsına gelmez anuñ hīç fütür
Libāsına yāḥod gelür mi ḳatür

Anuñ kārı maḥlūḳa_ola ‘adl u dād
Re‘āyāyı inşāfla eyeye şād

470 Ḥaḳuñ luḳfını ḥasr ḳılmaz ḳıyās
Ki ‘add itmez anı zebān-ı sipās

Hemān yegdür ola du‘āya sülük
Ki lāzım durur kāyināta mülük

Ḥudāyā ki bu şāh-ı ḥākī-nihād
Çıḳardı cihān içre bir yaḥşı ad

Anuñ sāye-i devletinde cihān
‘Aceb oldı āsüde-dil bir zamān

Niçe yıl cihān içre pāyende ḳıl
Dilin ṯā‘at-ı Ḥaḳḳ-ıla zinde ḳıl

475 Anuñ ‘ömri şad devre-i aḥterān
Ola ‘izz-ile iy sa‘ādet-nişān

Sen olduñ menāzil-şinās-ı zemīn
Şehüñ de_añladı şāh-rāhın hemīn

Kevākib ‘aṯāyāsı içre hemān
‘Aṯā saña olmışdı mihr-i cihān

Dıraḥt-ı ümīdi berümend ola
Sa‘ādetle ‘ālemde devlet bula

Ser-i sebz olup rüyı ola sefid
Anuñ taḥt u baḥtın Ḥaḳ ide sefid

480 Anı ser-firāz ide Bār-ı Ḥudā
Cihān içre ḥalka olup pādişā

Tekellüf yolına iñen ‘Abdiyā
Ḳadem başma sözüñ var-ısa biyā

Dilā bil ki memdūḥ-ı şeyḥ-i cihān
Olur Aḳḳoyunlu mülūki hemān

Olar ‘Abdīnūñ şāhınıñ bendesi
O begler şubānınıñ efgendisi

- Benüm şāhumuñ kiştzārında ol
Çoyunın güderler şehā sağ u şol
- 485 Be-nā-çār şeyh itdi memdūh anı
Saña benzer ol vaqt sulţān çanı
- Hezārān şükr ‘Abdiyā kim Hudā
Bize kıldı sen husrevi pādişā
- Olnca senūñ hādümüñden şehā
Rikābuñ durur baña bil müttekā
- Tekebbürle itme serīrūñ felek
Tevāzu‘la itgil maşīrūñ melek
- Ferāgat idüp kibriyādan hemīn
Reh-i Hağda ol rüy-māl iy emīn
- 12^b 490 ‘İbādetgehūñ eylegil āstān
Budur bil ki seccāde-i rāstān
- Çul iseñ bu çapuya başuñ ço sen
Eger şāh iseñ boynuña tağ resen
- ‘İbādet zamānında şāhī-libās
Şağın geyme iy husrev-i Hağ-şinās
- Hurūş it derāvīş-i dil-rīş-vār
Cenāb-ı Hudāda dilerseñ şi‘ār
- Hudāyā tevānā vü bīnā hemān
Senūñ zāt-ı pākūñ durur bī-gümān
- 495 Derāvīş-i devrān[a] kıl pür-şi‘ār
Gedāyān-ı ‘uryāna virgil dişār
- Ne şāh-ı cihānın ne hod ketħudā
Velīkin bu dīvāndayın bir gedā
- Sen iy pādişāh-ı hümāyūn-cenāb
Baña luğ u ihsānuñ itgil me‘āb
- Taşarruf Hudānuñ durur līk sen
Anuñ luğfina mağhar olduñ ħasen
- Refīķūñ du‘ā-y-ıla her sīne-çāk
Riyāzetle_ olur rüz u şeb sūznāk

- 500 Velī sen de şeb-ḥīz olup gey ‘abā
Olursañ şabāḥın şeh-i zer-ḳabā
- Gedālar gibi eyle sūz u güdāz
Çalınursa da zāhirā sūz u sāz
- Kemer-beste zerrīn-ḳabālar hemīn
Derūñde ṭururlarsa da bī-gamīn
- ‘İbādetde olsun serūñ dāyimā
‘İnāyet ḳıla iñlerem kim Ḥudā
- Ḥudā ḳullarına hezār āferīn
Ḥudāvendine ḥıdmet ide hemīn
- 505 İdüp vird ü ezḳār şubḥ u mesā
Umarlar Ḥudādan hezārān ‘aṭā

Bāb-1 Evvel Der-‘Adl u İnşāf [u] Tedbīr-i Kişver-sitān-1 ‘Ale’l-İntişāf

Ḥikāyet-i İnşāf-şi‘ār u İntişāf-dişār

**Be-ṭarz-1 ‘adālet ḥikāyet hemān
‘Aceb nağz goftend-i güyendegān**

Ḥikāyet ider büzrügān-1 diyār
Ḥaḳāyık ṭırāzına viren şıḳār

Daḳāyık rumūzına cedvel çeken
Reḳāyık künūzın[1] bezl eyleyen

Pelenk üzre bir merd-i şāḥib-‘ayār
Binüp mār elinde gider rāh-vār

13^a

- 510 Bu mār-1 gezān-ıla bebr-i beyān
Bu şīr-i jiyān-ıla gör zinde-cān

Muṭī‘üñ nice_ oldı senüñ iy emīn
Baña bir bir anı digil sen hemīn

Bu derende saña ne vech-ile rām
Olup tevsene vurduñ iy dil licām

Didi ger zebūnum peleng-ile mār
Olup pīl ile görge virsem demār

Maḥall-i ta‘accüb degüldür hemîn
Ḥudâ bendeye iy bihîn-i zemîn

515 Şaḫın ḥükm-i ḥâkimden itme girîz
Dir iseñ gezend itmeye tîğ-ı tîz

Veger dâver emrinden olmazsa pîç
Ḥilâf itmez emrüne maḥlûḫ hîç

Ḥaḫ emr üzre ger olsa ḥâkim hemân
Ḥudâdur anuñ ḥâfızı bî-gümân

Seni ger ḥalîl eylese_ol Lâ-Yezâl
‘Adû pençesinde ḫomaz bî-mecâl

Odur döstün ser-firâz eyleyen
Ḥuşûm-ı ḥabîş[i] güzâr eyleyen

520 Ṭarîḫat budur saña didüm hemân
Yüzüñ bükme bu şer‘den ol revân

Bu tarz-ı dil-ârâya ḫılıḫıl sülûḫ
Sülûḫ eyleyen eylemez hîç sûḫ

Bu maḫzende ger olasın zer-‘ayâr
Murâduñ bulup dehre virdüñ demâr

Naşâyih mevâ‘iz şuña sûdmend
Olur ol ḫıla ‘Abdîye çok pesend

Naşîḫat-peżîrân bulurlar felâḫ
Cihân içre iy şâh-ı nuşret-salâḫ

525 Muḫaşşal hemân ‘adl u inşâfdur
Cezâsında Ḥaḫdan da i‘tâfdur

İtâ‘at gerekdür Ḥudâya hemîn
Muṭî‘ân-ı Ḥaḫ olmaz iy cân ğamîn

Kelâm-ı Naşâyih-şi‘âr-ı Hürmüz Nüşîn-revân Der-Evâḫir-i Saltanat-ı Ān

**Be-Hürmüz dehed pend-i Nüşîn-revân
Vü mî goft nuşhem be-kün pend-i cân**

İşitdüm şu vaḫten virürken revân
Didi Hürmüze bil ki Nüşîn-revân

- Cihān hātırın şakla dervīş ol
Şakın olma āsūde dil-rīş ol
- 530 Senüñ mülküñ içre_ olmaz āsūde kes
Ger āsāyişüñ eyler-iseñ heves
- 13^b Hiredmend yanında olmaz pesend
Şubān h^vāb idüp görg ola pür-gezend
- Re'āyā umūrında āgāh ol
Ra'ıyyet idüp gözlegil sağ u şol
- Ola hem-'inān görgle gūsfend
İrer gellebāna be-gāyet gezend
- Bu hışşetle ṭab' olmaya tābnāk
Re'āyāñ olur derdle sīne-çāk
- 535 Eger bend iseñ vir każāya rızā
Süvār-ısañ ol yoluña ketḥudā
- Şu kişverde olmaz feraḥla ferāḥ
Ki zālīm ata aña tīr-i dü şāḥ
- Olur şehr ü kişver ser-ā-ser tebāh
Re'āyāyı dil-teng eylerse şāh
- Dil-i merdümānı selāṭīn ḥarāb
İderse olur şehr yekser yebāb
- Görür düşde ma'mūr şehrin hemīn
Geyer nikbet-ile şī'ārın ġamīn
- 540 Bulur cevri ü zulm-ile kişver demār
Bu remzi ider fehmi şāḥib-'ayār
- Re'āyāyı zulm-ile itmek helāk
Çoyar salṭanat başına āb u ḥāk
- Ki zīrā re'āyā-yı şūrīde-ḥāl
Ruḥ-ı salṭanatda olur zülf ü ḥāl
- Dehākīne kılğıl ri'āyet hemīn
Ki müzdür-ı ḥākīdür iy pāk-dīn
- Anuñ gibi-y-ile ḥazāyin nemā
Bulur rüz u şeb iy sa'ādet-nümā

545 Olur rüstā hāris-i kiştzār
Gözetmezse şeh deşti_olur kişt zār

Eger hoş-dil olsa re‘āyā hemīn
Mezāra‘da sünbül biter nāzenīn

Degüldür sezā şuña bī-ḥad şeğeb
Ki_ola daḥluña rüz u şeb ol sebeb

Re‘āyā dıraḥt oldılar mīvedār
Ri‘āyet iden mīvesin yir hezār

Me‘āl-i ḥikāyet durur ‘adl u dād
Kılur ‘ādile çok kerem Rabb-i Hād

550 Ḥudā emridür ‘adl u iḥsān hemīn
Re‘āyāya iy ḥusrev-i kār-dān

Bu pend ile luṭf eyle menğüş-ı hūş
‘Amel böyle_olinca_eylemez kes ḥurūş

14^a

Ḥikāyet-i Ḥusrev ü Şirüye Be-Ṭarīḳ-ı ‘Adl u Dād Bā-İnşāf

**Çü Ḥusrevle Şirüye pendin hemān
Didi bunda bir ‘arīf-i nükte-dān**

‘Acem ḥusrevānından iy nāmdār
Var idi Medāyinde bir tācdār

Anuñ nām Ḥusrevle Pervīz idi
Şi‘ār-ı şu‘ūrı dil-āvīz idi

555 İder pūr[1] Şirüyeye_ol kāmkar
Veşāyā-yı zībā-yı nuşret-şi‘ār

Şu ḥāletde kim kāḥ-ı ‘ömrin ḥarāb
Ecel hādīm[i] itdi iy şeh-nisāb

Anuñ kaşr-ı şīrīn-cānı ḥalel
Bulup merg-i Şābūr[1] kıldı vaḥal

Oña merg çübīn bir deste çüb
Vurup cismin itdi anuñ ḥāk-rüb

O dem serv-i ‘ömrine_anuñ bir teber
Vurup mevt-i Ferhād iy nīk-fer

560 Bu ḥākī-ḳafesden hemān murğ-ı cān
Uçarken didi pūrına ol kām-rān

Yüri saltanatda_ ‘adl u dād eylegil
Re‘āyāyı ‘adl-ile şād eylegil

Re‘āyā şalāḥın[ı] endīşe ḳıl
Berāyā felāḥın dile pīşe ḳıl

Neye niyyet itseñ anuñ üzre ol
Re‘āyā umūrın gözet şağ u şol

Cihānda_ eylegil pīşeñi ‘adl u dād
Olan āh u feryād gör şanma bād

565 Elüñden enīn itmesün merdümān
Dilüñden ḥanīn itmesün ins ü cān

Memālik yıḳar merd-i şemşīr-gīr
Degül şīlegī bīve-i pūr-nefir

Olur tīg ü teber-ile ‘ālem ḥarāb
Velī bīve-zen artuḳ eyler yebāb

Yaḳar olsa ger bīve-zen bir çerāğ
Dili rūzgār üzre ḳor fevr dāğ

Zebānın zebāne idüp bīve-zen
Ḳılur sūzla ‘ālemi pūr-fiten

570 Ḳılan ‘adl u inşāfla irtihāl
Olur bāğ-ı ḥuld içre ‘ālī-ḥıṣāl

Anuñ rūḥ-ı pākine ‘ālem du‘ā
İderler giderler eyā pādişā

Olup türbesine hezārān dūrūd
Gelür merḳadine Ḥudādan vūrūd

14^b

Odur bil cihān içre ‘ālī-‘ālem
Dike ‘adl-ile saltanatda ‘ālem

Gider nīkle bed cihāndan hemīn
Sen ol nām-ı nīk-ile iy şeh behīn

575 Re‘āyāya bir müttakī ketḥudā
Mühimdür ḳıl anı sen iy pādişā

Olup mülk-i mi'mâr-ı perhîzkâr
Virür re'y-i şâyible dehre şî'âr

İdüp fikr-i şâkıbla dehre nazar
Cihân içre maḥlûḳ olur behredâr

Ḳılur mülk[i] vîrân ḥûn-ḥvâr olan
İl incidmek-ile ḥazîne bulan

Riyâset olur şol kişiye ḥaṭâ
Elinden dine dâyimâ yâ Ḥudâ

580 Şehâ zâlîme rahmet itme şaḳın
Köküñ ḳaz yirinden sen anuñ hemîn

Ḳarînüñ olursa nîkû ḥusrevâ
Olursın cihân içre şîrîn-liḳâ

Eyü işlüler besle zinhâr sen
Ki bed-bîn olandur 'adû-yı beden

Şabûr olma sen ḥâkim-i zâlîme
Gelür ḥalkdan boynıña maḫlıme

Eger ḥâkimüñ zulmini göresin
Anuñ fevrî aḥvâlini şorasın

585 Ḥaṭâ itse vizrin[i] 'afv it hemân
Veger cânın al virme aşlâ emân

Ki 'ibret-nümâ ola ḡayra hemîn
Budur tarz-ı şâhân-ı rûy-ı zemîn

Siyâsetle eyler riyâset ḳırân
Bu ḳâr itdi şâhân-ı şâhib-ḳırân

Eḳâlîmi ta'mîr ise_ıy seh murâd
Hemân virdüñ it rûz u şeb 'adl u dâd

Ḥikâyet Der-Ma'nâ-yı Sâbıḳ Ber-Nehc-i Fâyiḳ ü Lâyıḳ

**Bu ma'nâda bir ḥoş ḥikâyet ḥarîf
Güzel söyledi ḡuş idüñ iy zarîf**

590 Ne ḥoş didi gör tâcir-i müşk-bâr
Şu vaḳten ki düzdân anı_ıtdi ḥişâr

- İder şanma merdānelik reh-zenān
Ki dutmuş durur cümle rāhı zenān
- Hirās-ıla hıfz-ı memālik hemīn
Gidicek olur düzd şır-i ġarīn
- Onı def̄ ider şanma cünd-i mülük
Tegāfül olıcağ eyā hoş-sülük
- 15^a Eger tācire şāh ide iltifāt
Bulur hayrla şehre ü leşker hayāt
- 595 Kaçan olur ol şehre ‘ākıl revān
Kim onda ola resm-i bedden nişān
- Eyü olan eylük ider bil kabül
Gelür yanına tācir-ile resül
- Yağında olur şol memālik tebāh
Ki itmeye halkı ġarībe nigāh
- Ġarībe şefīk ol u seyyāha yār
Ki seyyāh dellāl-i dār u diyār
- Müsāfir ider nāmuñı armağan
Memālikde_olan nīkuvāna hemān
- 600 Seyāhatde seyyāha nāmuñ semer
Olur iy hudāvend-i ‘ālī-nazar
- Müsāfirle mihmān[1] tutğıl ‘azīz
Bulardur cihān içre ehl-i temīz
- Mesālikde dellāl-i nām oldılar
Memālikde bey‘ ü şirā kıldılar
- Revādur ki bīgāneden ihtirāz
Ola iy dil-āver-dil ü bī-niyāz
- Ki bīgāne cāyiz ki düşmen ola
Saña dōstluğ birle ol yol bula
- 605 Anuñ tarzını fehm it evvel hemīn
Ĥayālāt-ı dehre bu resm it kemīn
- Saña hıdmet idenlerüñ çok zemān
Ĥağ-ı sālyānın unutmama hemān

Eger pîr olup hıdmete olsa kehl
Anuñ resmini kesmek olmaz maḥal

Der-i hıdmeti_ol baḡladıysa hemîn
Sen olḡıl kerem-kānı iy kām-bîn

Revādur ola devletünde cihān
Sa‘ādetde iy ḥusrev-i kār-dān

610 Ğarībe ḥimāyet re‘āyāya dād
Zuhūr itdi bu kışşadan bî-‘inād

Müsāfir mücāvır gözetmek hemān
Mühimmāt-ı şāhāndur iy kār-dān

Der-Nevāḡt-ı Ḥuddām-ı Dil-Güdāz Ya‘nī Şābūr-ı Siḡr-sāz

Ḳadīmī ḡuluña şehā dil-nevāz
Olup virgil oña niçe berg ü sāz

Ḥikāyet bu Şābūr-ı siḡr-āferīn
Şu vaḡten ki pîr oldı merd-i ḡamīn

Unutdı anı ḥusrev-i ḡükmrān
Ḳatı müstemend oldı ol ḡār-dān

15^b

615 Olup bî-nevālıḡla ḡālī tebāḡ
Sa‘ādet zamānın añup eyler āḡ

Çeküp niçe ḡün şiddet-i rüzḡār
Ciger rīş [ü] ḡamnāk sīne figār

Çü fikr itdi āḡır zarīf-i cihān
Yaza bir ḡikāyet ḡuceste-nişān

Ki zımnında derc ide_anuñ ‘arz-ı ḡāl
Göre ‘āḡıbet nice_olur ḡāl ü ḡāl

Yazup resm-i mektüb ādābla
Oña ḡālin añlatdı i‘rābla

620 İdüp Ḥusreve ḡayl-i nāz u niyāz
Dilin nār-ı zillet idüp pür-güdāz

Didi iy ḡudāvend-i cāḡ u celāl
Rikābuñı ḡörmeye gerd-i melāl

Saňa bezl idüp ‘ömrümüň naqđini
Neden bozduñuz bendenüň ‘ađdini

Civānlıq zamānını kıldum tebāh
Çapuñda senüň iy sa‘ādet-nigāh

Beni pīrlıkde idüp bī-nevā
Zarūretde qaldum ne berg ü nevā

625 Şehā bende qatl eylemek rāst-kār
Degüldür bil iy ĥusrev-i Cem-vaqār

Eger qatle lāyık olursam ĥaqr
Beni qatl idüp ‘āleme şal şafīr

Veger Pārs ola oña merz u büm
Şağın cāyın itme anuñ Şām u Rüm

Emān virmeyüp cānın alğıl hemān
Siyāset olur ‘ibret-i dīgerān

Riyāset siyāsetde mermūzdur
Siyāset riyāsetle peh-sūzdur

630 Şağın merĥamet eyleme müdbire
Virürsün cihān gellesine bere

Olur şol diyār içre çok bed-du‘ā
Kim ondan qopa merdüm-i pür-belā

‘Ameldāruñ it merd-i mün‘im hemīn
Ki müflis olan māl eyler kemīn

Yiyüp māluñı dāyim eyler dağal
Hirās eylemez pādīşehden zağal

Eger baş ege ‘āmil-i bī-nevā
Direm isteseñ hīç gelmez nevā

635 Kelām[1] dem-ā-dem ziyān u ĥurūş
Velī kār[1] gendüm-nümā cev-fürūş

16^a

Eger ‘āmil ide ‘amel iltizām
Oña vırme iy şāh-ı nuşret merām

Ki melzūmı bu iltizāmuñ hemān
Re‘āyāya zulm olısar bī-gümān

Bu zulmüñ şehā lāzımıdır günāh
Günāha şaķın girme iy pādişāh

Eger müflis a‘mālūñ itse ķabūl
Oña nāzır olur mühim yā Resūl

640 Ki māl üzre nāzır ola hem emīn
Yaza cev-be-cev aķzın anuñ hemīn

Anuñ defteri müfredātın hemān
Ĥisāb eylegil iy sa‘ādet-nişān

Nāzar eyle erbāb-ı aķlāma sen
Defātir rumūzında ol nūkte-zen

Ĥudā-terse virgil emānet hemān
Emīn olmaz merdüm-i bī-emān

Veger ĥavf ide pādişāhdan emīn
Emīn añlama anı düzd-i kemīn

645 Emīn olan Allāh[1] fikr eyleye
Ne kim ĥaķ olursa onı söyleye

‘Adāletle mīzāna idüp nāzar
Oña virmegil manşıb-ı pür-ĥaţar

Emīnān emānetde şāhib-‘ayār
Gerekdür eyā şāh-ı gerdün-vaķār

Tetebbu‘ ķılup ĥalk[1] ķıl imtiĥān
Emīnin bulursañ onı_itgil hemān

İki hem-ķalem ola hem-cins ü yār
Onı bir ‘amelde_eyleme hem-‘ayār

650 ‘Amelde ikisi ger ola ķarīn
Biri düzd olur biri aña rehīn

Refīķından eylerse düzdān hirās
Geyer ķārvān fevrī zerrīn-libās

Ümīd idenüñ kāmın itmek revā
Yeg ondan cihāna viresin nevā

‘Amelden birin ‘azl iderseñ hemān
Oña eyle iĥsān şāhā ol ān

- Eger k̄atib eylerse at‘-ı ‘amel
Z̄arūretle_ ider ayy na‘-ı emel
- 655 Dūşerse sūtūn-ı ‘amel nā-gehān
Emel saf[1] olur hemān h̄ākdān
- 16^b ‘Ameldār eyler ūhi dād-kīū
H̄isāb-ı ‘amel birle bil sīne-rīū
- Peder gibi pūrına eyler cefā
‘Ameldāra sultān-ı ūāhib-livā
- Vurup gāh ider ‘āmili derdnāk
Ĝamı Ĝamdan eyler gehī dīde pāk
- Eger nerm olursañ ‘adū_ olur dilīr
Veger h̄ıūm iderseñ ılur dār-gīr
- 660 Olur ‘usrla yusr bil tev’emān
Mahallinde virgil h̄uūma emān
- Dūrūūt-ile nerm oldılar bil arīn
abībān ılur yāreyi merhemīn
- Sehā vū kerem birle meūhūr ol
Cenāb-ı H̄udā-y-ıla maĜfūr ol
- ‘Aāñ-ıla bulĜıl h̄aāña sebīl
Ūmīdüm bu rametler ide Celīl
- ūu kes kim Ĝören anı ūād olmaya
Vücūdı cihān ire yād olmaya
- 665 Cihān ire olmaz ılan irtibā
anāīr ü ābār u ‘ālī-ribā
- ūu kim dehrden ire bir yādigār
omaya anuñ ‘ömr[i] bulsun demār
- Nihāl-i ümīdine irüp teber
Tebārı olur bil ki zīr ü zeber
- ūu kim olmadı h̄ayra herĜiz berīd
Cihān ire oldur bilüñ kim pelīd
- Onı nām-ı nīk-ile yād eylemeñ
Anuñ h̄ayrla zikrini söylemeñ

670 Dilerseñ ki nāmuñ cihānda ala
Getür nām-ı ihvān[1] dāyim dile

Bu vezn-iledür hālet-i rūzgār
Şoñın dağı bu vezne ılıl ‘ayār

Olup ‘ıř u nūř-ıla_olar kām-bīn
oyup gitdiler Őoña iy řāh-ı dīn

Sevābıķ zamānın nice_itdūñse pās
Ki senden Őoñra it o hāle ıyās

Biri fitne-y-ile olup reh-nümā
Rūsūm-ı bed-āyīne eyler řalā

675 Biri nām-ı nīk-ile olup řehīr
Olur kāyināt içre rūřen-zamīr

Şaķın diñleme ğıybet iy pādiřāh
Bulur ğıybet-ile zamāne tebāh

Eger saña ğammāz-ı āřufte-kār
İderse kesi ğamz iy tādār

17^a

Fesāhatla itgil bedī‘in beyān
Şoñı ıl me‘ānīsın anuñ ‘ayān

Tefahħuřla aħvāli olsa tamām
Cezāsın[1] şer‘-ile ıl ve’s-selām

680 Günehkār ‘özrin řehā it abūl
Terahħumla olur cināna vuřūl

Emān isteyen bī-dile vir emān
Emān-ıla cānın ıl řādmān

Oña eyle bir kerre nuş-ıla pend
abūl itmez-ise_eyle zindānda bend

Eger bend ü pend-ile ılmazsa kār
Kökün az u cānına virgil demār

Veger bir günehkāra hışm idesin
Te‘emmūl řarīķına oķ gidesin

685 ‘Uķūbetde te‘hīre olıl arīn
Günāhına Őoñra olursın rehīn

Bil āsān durur la‘l[i] kılmak Şikest
Dürüst idemez Őoŕna ĥayfā ki dest

Olur nuŕ u pend ü teraĥĥum hemān
Te‘ālīm-i a‘māl iy kār-dān

Bu efsāne maźmūnın iy kām-bīn
Eger fehm iderseñ bilürsin hemīn

Ĥikāyet-i Tedbīrāt-ı Mülük ve Te‘ĥīrāt-ı Őāĥib-Sülük

**Riyāset siyāsetle olur hem-‘inān
Velī it siyāsetde te‘ĥīr-hān**

690 Rivāyet bu deryā-yı ‘Ummāndan
Sefer eylemiŕ geldi bir ĥoŕ-suĥan

Niĥe berr ü baĥr u ‘acāyib hemīn
Görüp seyr kılmıŕdı ol kām-bīn

Ṭarīĥ-ı seyāĥatde olup nāmdār
Müsāfir-ṭırāz idi ol kām-kār

Eĥālīm seyrān idüp ol ‘azīz
Nevādir ṭırāzına virmiŕ temīz

Diyār-ı ‘Arab birle Saĥlāb u Rūm
Rūmūzın[1] fehm itmiŕ ol pāk būm

695 ‘Ulūm-ı ‘anāŕırdā kāmīl imiŕ
Fünūn-ı ṭaba‘īde ‘āmīl imiŕ

Cihān seyr idüp dāniŕ itmiŕ Őikār
Seferde ĥāzarda ĥamiyyet-ŕi‘ār

Olur ŕüretā ŕan dıraĥt-ı ‘azīm
Velī ṭarz-ı sīretde ĥāyet saĥīm

Geyer bir libās-ı muraĥĥa‘-esās
Ki görmiŕ degül ṭarzını cinn ü nās

17^b

Libās-ı muraĥĥa‘la sengīn idi
Tazaccurla yok ĥ‘ābı ĥamgīn idi

700 Gelür bir ‘aceb ŕehre ol yār-ı cān
Nice ŕehr etrāf[1] bāĥ-ı cinān

Ol eṭrāfda bir ‘aceb pādişāh
Olup bī-‘aded idi aña sipāh

Be-ġāyet o sulṭān idi nīk-rāy
Memālikde olmışdı ‘ibret-nümāy

Girāmī ṭutup virdi dervīşe ḳadr
Yirin eyledi na‘lden şaff-ı şadr

Yudılar hemānā ġulāmān-ı şāh
Ser ü cāmesin merdüñ idüp penāh

705 Ḳodı pādişāhuñ eşigine baş
Du‘ālar idüp gözden aḳıtdı yaş

Hezārān sitāyiş hezārān dūrūd
İdüp ṭurdı sulṭāna ol bī-vücūd

Gelüp şāhuñ eyvānına ol civān
Du‘ā eyledi āşikār u nihān

Ola devletüñ yār u baḥtuñ müşīr
Felek taḥtuñ ola memālik mesīr

Bu şehr ü memālikde ben bir diyār
Şehā görmedüm ferde ire demār

710 Ola şiddet-i dehrle āzürde dil
Senüñ milketüñ içre olmadı bil

Yiter pādişāha bu ‘unvān hemīn
Ki kes ḥātırın itmeye ol ġamīn

Sözin söyledi merd-i gevher-feşān
Ki şāh āstīn itdi_o demde feşān

Ki her söz leṭāfetde yāḳūt-ı nāb
Ne yāḳūt her biri dürr-i hoş-āb

Kelām[1]_olmağ-ıla anuñ dil-pesend
Kerem itdi_oña ḥusrev-i ercümend

715 Ḳudūmına şükrāne dürr ü güher
Virür pādişāh-ı hümāyün-güher

Şorar soñra kim ḳandadur zād u büm
Ne ṭarz-ıla aḥvālüñüz oldu şüm

- Didi şāha aḥvālını ol ğarīb
Ki ğurbetde kürbet nice_ oldı naşīb
- Gelür şāha aḥvāli_ anuñ dil-pesend
Görür kim nihāyetdedür hūşmend
- Maḳām-ı vezāretde_ idüp baḥtiyār
Vezīr itmege eyledi iḥtiyār
- 18^a 720 Velī gördi tedrīc ṭarzın şevāb
Ki tā çekmeye ḥalkdan iḥticāb
- Onı ḥıffet-i re'ye ḥaml eyleyüp
İdeler oña ṭa'n söz söyleyüp
- Diyeler bu ḳānūn degül sāzgār
Bunu eylemez ḥusrevān bil ki kār
- İdüp fikr sulṭān-ı 'ālī-nijād
Ḳavānīn-i şāhāna itmez 'inād
- Yazup ol muḳadder su'āle cevāb
Bu ṭarz üzre fikr itdi neyse şevāb
- 725 İdüp 'aḳlını evvelā imtiḥān
Şorup şoñra fikrinden anuñ nişān
- Bu ḥāl-ile_ anuñ pāyesinde revāc
Virür pādişāh-ı hümāyūn-tāc
- Ki nā-āzmūdeyle kār eylemek
Virür ādeme şoñra ḥayl-i emek
- Kemān elde sūfāre baḳmaḳ ne zār
Ki elden çıkıcaḳ oña_ irmez nazar
- Şalāḥ u temīz eyle Yūsuf-mişāl
Gerekdür ki bir yıl 'azīz ola ḥāl
- 730 Niçe ḥefte vü ayla rūzgār
Gerekdür ki kes sırrı ola āşikār
- Kişi ğavrını fehm ḳılmaz 'uḳūl
Serāyāyı bilmez fuhūm-ı fuḥūl
- İdüp keşf aḥlāḳını pādişāh
Onı buldı pür-fikr 'ālī-nigāh

Anuñ zih[n]i ‘ilm-ile vaqqād idi
Anuñ ṭab‘[1] fehm-ile naqqād idi

Şatar idi İşrākıyāna rumūz
Virür idi Meşşā’iyāna o sūz

735 ‘Ulūm-ı riyāz-ı İlāhī hemān
Oña_olmışdı bi’l-fi’l iy ḥurde-dān

Onı sīret ü şūret-ile laṭīf
Bulup eyledi ḥalk ḫ içinde şerīf

Görür anı gāyetde rūşen-ḫıyās
Suḥan-gūy [u] ḫoş-ṭarz [u] merdüm-şinās

Onı şāyibü’l-fıkr hem hūşmend
Daḫı şāḫıbu’r-re’y hem dil-pesend

Görüp eyledi pāygāhın ‘azīz
Umūr içre itdi_onı ehl-i temīz

740 Vezāret esāsın ḫılup üstüvār
Vezīr-i nev itdi ‘adālet-şi‘ār

18^b

Virüp dehre ḫikmetle garrā-ṭırāz
Cihāna_irmez oldı gezend ü güdāz

Anuñ emr ü nehyi dūhūra figār
Dilā virmeyüp ḫalka_olur zer-nişār

Yedi ḫarf birle_olmayup iğtilāl
ḫılur ḫarf-gīrān dilin küng ü lāl

İdüp memleket emrini der-ḫalem
Vücūdına virmede hergiz elem

745 ḫılup irtifā‘āt-ı eknāf[1] zabṭ
Virüp cümle maḫşül-i eṭrāfa rabṭ

Bu tertīb-ile ḫıldı defter tamām
Begendi ṭırāzın anuñ ḫaş u ‘ām

Virüp şāha icmāl-i maḫşül o yār
Nazarla cemāl-i cemīl itdi sār

Umūrında bir cevce noḫşān ḫasūd
Anuñ bulmayup başına çıḫdı dūd

Şan olmuşdı gendüm gibi lerzenāk
Ne gendüm mişāl-i cev olmuşdı hāk

750 Dil-i rüşenā-y-ıla ‘ālem revāc
Bulup memleketden gelürdi hārāc

Fürüg-ı zamīriyle dünyā ziyā
Bulup şehir ü küdan götürdi riyā

Çılup mülki ‘adliyle bir nev-‘arūs
Cenābında halk itdiler hāk-būs

Vezīr-i kühen oldu_o demde gamīn
Ki nev kıldı dünyāyı huld-ı berīn

Tecessüs ider irgüre_aña gezend
Bu fırsatla boynına şala kemend

755 Emīn-ile bed-fikr taştd oldu mūr
Oña raħne kılmaz durur bil ki zūr

O demde iki māk-ṭal‘at gulām
Şehā hıdmet eylerler-idi müdām

İki şüret idi bilün bī-nażīr
Nażīri anuñ āyīneyle müşīr

Nevādirde kāmīl nikāt içre ṭāḳ
Bular kesi görmüş degül nüħ revāk

Ġulāmānuñ evşāfını dil-pesend
Görüp meyl itdi_oña ol hüşmend

760 Olup cān u dilden oña dil-figār
Uḥuvvet ṭarīkıyla iy hoş-medār

Beşer meyl[i] idüp olara eşer
Ġulāmāna şöyle_ola hüş u haşer

19^a

Ḥaber bildi āsüdelikden ol ān
Ki Ġilmāna eyler nażar her zamān

Eger ḳadrün olmaḳ dilerseñ bülend
Göñül sāde-rüyāna gel kıлма bend

757b āyīne kelimesi yazmada vezin gereği āyna şeklinde yazılmış.

Vezîr-i kühen bildi râzı o dem
Ne hûbş eyler-imiş nevîn dem-be-dem

765 Hâbîsâne kıldı hikâyet hemîn
Şeh öñinde bildüğini ol le'în

Ne kesdür mekânı vü nâmı n'ola
Bu sāmānla halka hâkim ola

Olur lâ'übālî sefer-pîşegân
Ne râha olursa giderler hemân

Ki perverde-i mülk ger olmaya
Vezâret ırâzın[1] ol bilmeye

İşitdüm ğulāmānla āşinā
Olup 'îş iderler imiş pâdişā

770 Hıyânetle şehvetle ol bed-pesend
Ġulāmān-ı sultānı kılmış kemend

Yaramaz bu aşl bed-kün ü bed-nigâh
Cenābuñda iy şāh-ı kişver-penâh

Ki bed-nāmlık ire şāha hemîn
Bu bed-kārdan iy sa'âdet-rehîn

Ferāmüş olur haqq-ı ni'met hemân
Bu aşl hâl[i] görmede kılam nihân

Ki bu hānede hāne-zād olmışam
Rikābuñda buldum ne kim bulmuşam

775 Şehā görmedüğün dimek kes hemân
Degüldür sezā āşikâr u nihân

Ki itdüm bu etvâr[1] taḥkîk ben
Daḥı_irdüm anuñ ğavrına_ıy nîk-fen

Benüm kıllarumdan biri istimā'
İdüp añlamış neyse şavt u semā'

Ġulāmānla sîne-ber-sîne ol
Olup 'îş ider dem-be-dem sağ u şol

Olup dil-rübâlarla 'işret-pezîr
'Aceb 'îşa meşğül olmuş vezîr

- 780 Bize lâzım olan dinildi hemân
Şehâ siz de eyleñ gelüñ imtiḥân
- Bu aşl şüret-i zıştıle itdi şerḥ
Umar kim bu bād-ıla şarşıla şarḥ
- Bed-endîşe el virdi şan rûzgâr
Diler kim vezîre irüre demâr
- 19^b Dil-i pâdişâhı idüp âteşin
Vezîri diler âteşe_ata hemîn
- Bulur ḥâr u ḥas birle âteş fûrûğ
Olur mâst âb-ıla iy cân dūğ
- 785 O söz şâhı kıldı ḫatı ḫışmnâk
Ḥarâretten olmaḫ diler sîne-çâk
- Melik ḥûn-ı dervîşe çekdi kemân
Velîkin ḫilâfında kıldı gümân
- Taḥammül idüp şabr kıldı o dem
Şoñ ucı oña olmaya tâ nedem
- Kişi terbiyet-kerdesin[i] ḫarâb
Degül eylemek bil ki kâr-ı şevâb
- Onı ni‘met-ile_eyleyüp ser-bülend
Degül nağz nikmetle atmaḫ kemend
- 790 Hezârân ma‘ârifle fazl u hüner
Oña pîşe olduğına_itdüm nazâr
- Vezîr eyledüm şoñra dîvânda
Bu ḫâk u revâḫ-ıla eyvânda
- Ḥaḫîḫatle ma‘lûm olunca günâh
Münâsib degüldür onı_itmek tebâh
- ‘Adûnuñ kelâmıyla itmek gezend
Oña lâyıḫ olmazdur iy hüşmend
- Bu ḫarz üzre sultâna bir gizlü râz
Muḫayyel olup düzdi_oña süz u sâz
- 795 Ḥakîmüñ idüp ḫavline i‘tibâr
Bu ḫarz-ı ğarîbe virür ḫoş-şi‘âr

Göñüldür hıredmende zindân-ı rāz
Düşen zūr-ıla çıkmaz iy bī-niyāz

Künüz oldı esrāra şadr-ı şüdür
Serāyir iden hıfz bulur sürür

Nazar eyledi merdüñ aḥvāline
Ġulāmānla gizlüce ḥāli ne

Ḥalel gördi sultān-ı ḥusrev-nijād
Ki şirīn ‘uḳad ḥall ile_ oldı güşād

800 Bozup merdden i’tiḳādın hemān
Düzer fikr tarzında kār-ı nihān

İki kes ki cāndan ola āşinā
Ḳılurlar ḥafāyā-y-ıla rüşenā

Ḥikāyetlenür lebleri_ olup ḥamüş
Kirişmeyle_ idüp cüşla hem ḥurüş

İdüp gözleri birbirine nazar
Zerāfetle yārāna şive şatar

20^a

Olur ġamzeler birle ġammāzlar
Şatup şive_ alurlar hemān nāzlar

805 Mübeddel olup nāz rāza hemān
Olur menfehīm āşikār u nihān

Bu esrār idüp şāh[1] ḥayrān hemīn
Eline kemān alup itdi kemīn

İdüp āteş-i ḥışm onı pür-şerār
Veziri diler kim ḳıla dil-figār

Girü şabr idüp didi ki_ iy nīk-rāy
Seni mülke ḳılmış idüm ketḥudāy

Seni şanmışam ‘āḳil ü kār-dān
Emīn eyledüm sırr-ı mülke hemān

810 Bu fikrüm ki sen olasın ḥüşmend
Velī añladum vaşfuñı nā-pesend

Bu cāy-ı ḥümāyūn saña_ olmaz sezā
Güneh bendedür eyledüm ben ḥaṭā

Ki bed gevhere_itdüm nazār lā-cerem
Hıyānet-pezīr oldı n'idem harem

Başın qaldurup merd-i gevher-feşān
Cevābında dir iy huceste-nişān

Benüm dāmenüm cürmden pākdür
'Adū n'eyleye sen hemān pāk dur

815 Zāmīre bu aşl hātıra_itmez huṭūr
Bu aşl kāra yok bende hīç şu'ūr

Didi şeh ki iy merd-i şūrīde-cān
Didi saña haşmuñ 'acāyib hemān

Yüzüñe nihānuñ ide āşikār
Vezīr-i kühen iy müzevvir-dişār

Vezīr-i kühen hālūñ idüp 'ayān
Baña sırruñı eyledi hep beyān

Di sen de ne-y-ise hemān hālūñi
Bu eṭvār içinde geṇen qālūñi

820 Gölüp ağızına qodı barmaq hemān
'Adūnuñ sözi cümletendür gümān

'Adūya virüp hayl-i sūz u güdāz
Maqāmında qıldıñ beni ser-firāz

Benüm eylügüm söyler olur mı ol
Benüm haqquma sözi bed şağ u şol

O vaqten baña düşmen oldı hemīn
Yirin alçaq itdi şeh-i kām-bīn

Anuñ üzre_idüp şeh beni kām-rān
Baña düşmen itdi o demde hemān

20^b

825 Beni dōst kılmaz olunca hemīn
Ki_anuñ zılleti 'izzetümde kemīn

Bu hāl üzre_idem bir hikāyet laṭīf
Eger istimā' ide şān-ı şerīf

Hikāyet-i Destūr Bā-Pādişāh-ı ‘Ālī-Cāh-ı Pür-Sürūr

Vezīr-ile sultān için bir kelām
Dinildi bu ortada iy nīk-nām

Hikāyet nikātında açan künūz
Rivāyet tırāzına viren rumūz

‘Uhūd-ı sevābıķda niçe kitāb
Görüp yazmış oña ‘aceb faşl u bāb

830 Velī bilmezem ķank[1] bāb içre ben
Bu faşluñ tırāzında ķıldum suhan

Ki İblīs[i] bir kes görüp h̄vābda
Yazar hālını faşlla bābda

Şanevber-ķad idi vü şan rüyı hūr
Yüzinde güneş gibi raşşān nūr

Didi şahş oña kimsin iy merd-i pāk
Sürüş olmaya sen gibi şīvenāk

Bu hūsn-i kamer-veşle iy hoş-nazar
Cihānda niçün ziştile olduñ semer

835 Seni bed-likā zann idüp rūzgār
İder saķf-ı germābede bed-nigār

İşidüp bunu dīv-i vārūn-hāl
Ġırīv ü figān eyleyüp itdi ķāl

Bu memķūt olan heykel-i bed hemīn
Bu üftādede yoķdur iy kām-bīn

Velī dest-i a‘dāda şimdi ķalem
İder muķtezāsınca ol bed raķam

Bu şekl ü şemāyil ki halk-ı cihān
Omı söyleşür āşikār u nihān

840 Raķam muķtezāsınca vir güft ü gü
Ne didiyse ol merdek-i saht-rū

Benüm daķı var nām-ı nīküm hemīn
Velī n'eyleyem kim ‘adū der-kemīn

Ta'allul idüp eylögüm söylemez
Baña zerrece eylögi eylemez

Benüm cāyıma vizrle ābı vezīr
Döküp eylemişdi şafāsın bezīr

Nice mīl-i mekrinden itmek girīz
Anuñ lāzım olmuş durur iy 'azīz

21^a 845 Velī gelmedi hāṭıra hışm-ı şāh
Dil-āver olur sözde bil bī-günāh
Ġam-ı muḥtesib şol kese_olur hemīn
Terāzūsınuñ ṭaşı ola kemīn

Ḳalemdeñ hurūfum dürüst olsa ger
Baña def-i girān viremez keder

Sözinde melik oldı ḥayrān hemān
Ser-i dest-i şāhān itdi feşān

Zebān-ı dırāz-ıla mücrim-mişāl
Bu kes itmedi cürm-çün ḳīl ü ḳāl

850 Ki ḥaşmından itdüm bu sözi_istimā'
Gözümle bunı görmedüm bī-nizā'

Gülüp didi merd-i suḥan-āferīn
Bu söz ḥaḳ durur ḥaḳ bil iy şāh-ı dīn

Bu üslüb bu şāna ḥaḳla nigāh
Gerekdür ḳıla ḥādım-i bārgāh

Bu ṭarz üzre bir nükte diyem hemīn
Eger duta gūş şeh-i kām-bīn

Ki 'ömri ḳavī ola devlet füzün
Ola düşmeni dehrde ser-nigün

855 İder mi naḳar ḥusrev-i çāreger
Taḥassürle şīrīn-zebāna meger

Zamān-ı civānī faḳīrūñ hebā
Olup lu'b [u] lehv-ile bād-ı hevā

Ġulāmān temāşāsına dil şabūr
Taḥassürle olmadı ḳıldı mürūr

Ki her bir[i] serdār-ı hüsñ ü bahā
Olup ‘ālem içre olur bī-bahā

Gül-endām gül-fām gül-çehre ben
Olup olmuş-ıdum bülürin-beden

860 Dühün hoşkası_ içre lü’lü-yi pāk
İki rişte dutmuş idüm tābnāk

Şanasın ki dīvār-ı sīmīn-esās
Olup incüden geymiş idi libās

Nazar kı l ki söz söylesem şimdi ben
Ağızdan düşer bil o dürr-i ‘Aden

Benüm dağı şeb-reng idi zülf [ü] hāl
Çabā dağı teng idi iy nīk-fāl

Nezāketle olmuş idüm nāzenīn
Baña eyler idi görenler enīn

865 Nazar itdügüm bunlara pādīşāh
Sevālif añup eylemekdür nigāh

Geçüp cevri-i dehr-ile ‘ömr-i ‘azīz
Tamām oldu eyyām ben bī-temīz

21^b

Bu dürr-i me‘ānīyi ol dür-feşān
Beyān eyledi halk ışırdı benān

İdüp güşına güşvār anı şāh
Didi bundan a‘lā söze_olmaz nigāh

Çılup cümle erkān-ı devlet pesend
Bu aş l lafz u ma‘nā_olmaz iy hüşmend

870 Nazar cānib-i dil-rübāya revā
Olur şöyle nāzır ola dil-rübā

Evāyilde_olup ol dağı nāzenīn
Añup mā-meżāyı ola ol ğamīn

Eger kılmayup şabr itsem haṭā
‘Adū güft ü güşıyla idüp ezā

Taṭayyur teşe’üm çekerdüm hemīn
Çıyāmetde cürmine olup rehīn

Bu aḥvāle şükr eyleyüp pâdişâ
İder cān u dil birle ḥamd-i Ḥudā

875 Vezīr-i neve ḥil‘at ü ḥāşş u māl
Virüp itdi bed-gūyı_o dem gūş-māl

İdüp rāy [u] tedbīr destūr-ı pāk
Umūr-ı memālikde_olup şīvenāk

Olup kişver ü şehrde ser-firāz
Vezīr-i kühen buldı sūz u güdāz

Vezāret kılup luḥḫa ‘āleme
Teraḥḫum iderdi benī ādeme

Niçe yıl mu‘azzez mükerrem vezīr
Umūr-ı eḳālime oldı zāḥīr

880 Gidüp ‘āḳıbet deynden ol emīn
Cihānda ḳodı nām-ı nīkū hemīn

Bu aşl pâdişāh-ı hümāyūn-neseb
Olur salṭanat mālına ḥoş-sebeb

O şān-ı ‘adl u dād-ıla ma‘rūf şāh
Gerekdür ide bendegāna nigāh

Sevālifden aşlā bu rūz içre ben
‘Adāletle hīç görmedüm bir beden

Meger varsa ḥazret-i Ḥān Selīm
Onı luḥḫa maḫḫar kıla ol ḫālīm

885 Sen olduñ behiştī-şecer pâdişāh
Ki sāyeñde bir yıl iderler penāh

Ṭama‘ eyledi baḫt-ı devlet-şi‘ār
Ki bāl-i hümā-y-ıla_ola sāyedār

Didi ‘aḳl u devlet egerçi hümā
Virür līk bu sāyeye it ilticā

22^a

Ḥudāyā sen it sāye[y]i māyedār
Ki_ola māyesiyle cihān sāyedār

Sen it sāye[y]i kāyināta medīd
Bula sāyedārı çü zıll-ı cedīd

- 890 Du‘ā hıdmetine beni bende kııl
Bu zıll-ı cihān içre pāyende kııl
- Kes öldürmedin bend kıılmağ şevāb
Kesük baş bitmez girü_añla cevāb
- Dimezven ne cenge idersin hücūm
Çü hışm eyledüñ ‘ağla virgil nüzūm
- Taħammül ider ‘ağlı olan hemīn
Degül şol hıred hışm ide_anı kemīn
- Çü leşker çıkup hışm ola şu‘lenāk
Olur zühd ü tağvā o demde helāk
- 895 Bu aşl görmedüm dīv-i zīr-i felek
Ki ondan girīzān ola çok melek
- Budur hāşıl-ı kışşa iy hoş-nihād
Mesāvī-yi hāşma_eyleme i‘tikād
- Dağı virme ğammāza fırsat hemīn
Sözün diñleme_ıy şehr-i kām-bīn
- Muħağkağ bu erbāb-ı aĝrāz hem
Derūnında var ğuşşa vü derd ü ğam
- Cemī‘-i umūra vuğūfuñ hemān
Şehā olmaya ğalka dime yaman

Ħikāyet-i Kelimāt-ı Nükte-āmīz-i Nağz Der-Ma‘nā-yı Sābık-ı Pür-Mağz

- 900 İder ma‘nī-i sābık üzre hemān
Kelām-ı dil-ārāyı ol nükte-dān
- Eger müftī-i dehr-i ‘ālī-nişān
Vire katle fetvā-yı şer‘ī hemān
- Anuñ mūcibi lāzım itse kışāş
Oña lā dimez cümle-i ‘ām u hāş
- Şerī‘atde şu içmek için ğağā
Dilā yok velī şer‘le hūn revā
- Eger şer‘le bir kes itseñ helāk
Şağın aĝribāsından eyleme bāk

- 905 Tebārında maqtülün ola kesān
Oña raḥm u ŧefkatler eyle hemān
- Cemī‘-i umūrına vir intizām
Ola devletünde_ide ḥāşıl merām
- Günāhkār maqtül iy ŧāh-ı dīn
Zen ü tıfluñ olmaz günāhı hemīn
- Cezāsına lāyık olındı sezā
Münāsib degül pūrına_itmek ezā
- 22^b Tenün ger ḳavī olsa leşker girān
Şaḳın kişver-i ḥaşma olma devān
- 910 Hışāra ḳaçar ḥaşmuñı nā-pesend
İder kişver-i bī-günāha gezend
- Nażar eyle gör ḥāl-i zindāniyān
Nedür bī-güneh var mıdur der-miyān
- Diyāruñda fevt olsa bāzārgān
Anuñ mālına olma nāżir bir ān
- Ḥasāsetdür el ŧunmak il mālına
Ki aḥvāl-i ŧeh ola_anuñ mālı ne
- O-sān māla māyil olur mı ŧehān
Ḥiyānet durur ser-te-ser bil hemān
- 915 Anuñ ḥāline ağlayup zār u zār
Gelüp bir yire virdi fevm u tebār
- Ki miskīn ğurbet diyārında ḥāk
Olup mālını zālīm itdi helāk
- Cihān içre etfāl ola bī-peder
Anuñ ḥāline rıfḳla eyle nażar
- Anuñ sūz-ı derdine_idüp merḥamet
Ḳıl aḳvām içinde_oña mükerremet
- Niçe nām-ı zībā-yı pencāh sāl
Ki bir nām-ı zişt-ile_olur pāy-māl
- 920 Olur ‘āḳıbet fikr idenler hemān
Cihān içre sultān-ı ‘ālī-nişān

Ḥudā-ters olan oldu cāvīd nām
Ṭama‘ itmez emvāl-i nāsa_ıy hümām

Ser-ā-ser eḳālīme ger pādişā
Ola māla el şunsa olur gedā

Tehī-dest olmaz şol āzāde-merd
Ṭama‘ itmeyüp yir idi hūn-ı derd

Şikem itmedi pūr o merd-i cihān
Kesük pehlūsından olup hūn feşān

925 Bu efsāneden iy hümāyūn-nijād
Olur bil ki fikr-i ‘avāḳıb murād

Ṭama‘ı def‘ idüp şer‘e olmaḳ muḫı‘
Olur menfehim añlaḡıl iy veğı‘

Der-Ma‘nā-yı Merḫamet ü Şefā‘at Ber-Üftādegān-ı Ra‘ıyyet

Re‘āyāya şefḳatdedür bu kelām
Berāyā umar merḫamet iy hümām

Kühenden iderler ḫikāyāt-ı nev
Onı gūş ider merdüm-i hoş-şinev

Oña zīb [ü] revnaḳ virüp merd-i pāk
İder bir rivāyet ‘aceb tābnāk

930 Ḥikāyetlerine hezārān rumūz
Rivāyetlerine niçe sāz u sūz

Biri cümleden bir ḫikāyet-şi‘ār
Olup virdi efsāneye hoş-dişār

23^a

Oḳur sāḫa-i ḳışşada bir kitāb
Ser-ā-ser ḳaşaş birle pūr faşl u bāb

Ḥikāyet idüp şevḳ-ıla ol nāzenīn
Didi diñle gel iy sa‘ādet-cebīn

İşitdüm ki bir şāh-ı ‘ālī-naḡar
Geyer bir ḳabā her ṭaraf āstar

- 935 Didi oña bir kimse iy şeh-nişān
Ḳabāñı_eyle dībā-yı çīnī hemān
- Didi bu kadar setre yiter baña
Ki bundan geçe zīb ü revnaḳ ola
- Anuñçün zemīnden ben alman ḥarāc
Ḥarāc-ıla zīnet bula taḥt u tāc
- Zenān gibi olsam mücellā hemān
Nice def^o ola düşmen-i bī-emān
- Hevā vü hevesden naşībi dilüñ
Olur n'eyleyem ki ḥazā'yin ilüñ
- 940 Ki sulṫāndan olmazsa ḥoş-dil sipāh
Ser-ā-ser olurdur vilāyet tebāh
- Ḥazāyin sipāhuñ durur bī-gümān
Degüldür ki ol zīnet için hemān
- Dehāḳīn ḥuyūlın alursa 'adū
Niçün bāc alur şāh-ı ferḥunde-ḥū
- Ḥar-ı rüstāyī 'adū ger tebāh
İderse niçün 'öşr alur pādīşāh
- 'Adū ḥar ala pādīşāhān ḥarāc
Ne devlet ḳala anda ne taḥt u tāc
- 945 Mürüvvet degül zūr üftādeye
Münāsib degül ḳulm dildādeye
- Re'āyā dıraḥt oldılar mīvedār
Yenür i'tibār ile mīve hezār
- Oña cevr idüp bīḥin itme birün
Yıḳarsın onı ḳulm-ile ser-nigün
- Civānlıḳla baḥtından ol yir-imiş
Ki maḡlūbına itmeye serzeniş
- Eger zīr-destüñ olursa za'īf
Cihān içre ḳılḡıl sen anı şerīf
- 950 Olur zabṫ luṫf u keremle diyār
Şaḳın cengle ḥalkā virme demār

ılup mevt emlakũni pāy-māl
Ne lāzım ki arc idesin bunu māl

23^b

Eger ad ola ‘ömr eger ad hezār
Seni merg ider ‘āıbet tārımār

Cenāb-ı kihān u mihānda hemān
Ki bir mūr ezāsına degmez cihān

Ri‘āyet re‘āyāya efat hemīn
Me‘āl-i ikāyet bil iy kām-bīn

Rivāyet Der-Ma‘nā-yı Sābı ve Fevā-yı Lāyık u Fāyık

955 **Be-ma‘nī-i sābı ikāyet çünīn**
Hemī goft-i gūyende-i dūr-bīn

İıtdüm ki Cemıd-i ferunde-fāl
Yazar çeqme sengine bir o-miāl

Benüm gibi bu çeqmeden niçe āh
u içüp özin ıldı ora tebāh

Getürdüm ele zūr-ıla ‘ālemi
Baa āıl olmadı illā amı

Bulup ‘āleminde elemden niān
Ol ālāmla gūra gitdüm hemān

960 Eger dūmen azına furat hemīn
Bulursa aın itme anı amīn

‘Adūyı_öldürüp ana girmek revā
Degül zinde ıdmetde ursun ehā

Ki tuyān[1] adden aarsa hemān
Kesüp baını eyle ūnın revān

Rumūzı bunu dehrdür bī-beā
Fenāsına göre iū gör dilā

ikāyet Der-ınāhten-i Dōst Ez-Dūmen-i Bed-Kı-i Pūr-Pōst

eved īn ikāyet hūmāyūn-i‘ār
Pey-i dūmen ez-dōst get āikār

- 965 Sevālif şahāyifde itmiş nigār
Anı görmüş üftāde-i rūzgār
- Anı naql idüp cümle aşhāba ol
İder gūş-ı yārān o dem sağ u şol
- İşitdüm ki Dārā-yı zer-keş-ķabā
Şikār içre leşkerden oldı cüdā
- Gezerken şikār içre şah-ı cihān
Rikābına toğrıldı bir gellebān
- Hayāle düşüp şahdār hemān
Didi düşmen ancak bu merd-i gamān
- 970 Hemān ele alup kemān-ı keyān
Didi virmeyem merdeke hīç emān
- Kemānı koyup zih geçüp tīr-i rāst
Diler qarşudan ‘ömrini_ide kāst
- Didi gellebān iy hudāvend-i Tūr
‘Adūnuñ göz[i]_olsun cenābuñda kūr
- Ki ben bende esbān-ı şahā hemān
Bu şahradayam pāsbān bī-gümān
- 24^a Huyūl u ni‘āl ü hamīre şehā
Benin pāsbān bil ki şubḥ u mesā
- 975 Gidüp ıztırābı hidivüñ hemān
Gülüp didi iy merdek-i kemterīn
- Saḥa yāver oldı Hudā-yı cihān
Vegerne ki tīre_olmuş-ıduñ nişān
- Çerāgāha ḥāfız olan merd-i pāk
Şeh öninde yüz yire қor sīne-çāk
- Hudāvendden pend[i] kıлмақ nihān
Sezāvār görmez kihān u mihān
- Ne fikr ne tedbīr oldur ḥusrevā
Muṭī‘ini düşmen şana pādişā
- 980 Şu tarz-ıladur tavr-ı şahān hemān
Ne kihter ne mihter-ile ḥusrevān

Ḥazarda beni niçe kez gördüñüz
Çerāgāhla ḥaylden şorduñuz

Maḥabbet idüp saña geldüm hemīn
Beni bilmedüñ n'idem iy kām-bīn

Benüm ḳudretüm vardur iy şeh-niṣān
Geçem bir at-ıla biñ atı hemān

Baña gellebānlıḳda 'aḳl oldı yār
Senüñ 'aḳluñ oldı neden tārūmār

985 Ḥalelden şu aṣl mülkde ğam ola
Şubāndan şehüñ fikri bil kem ola

Ḳaçan diñlene nāle-i dād-ḥvāh
Sen itdüñ zuḥal şuffesin ḥvābgāh

Fāyide-i Pür-'Āyide Ki Nāz Est Ber-Rü'yetbān-ı Māyide

Ḥuṣūṣā bu efsāne-i dil-nevāz
Re'āyā ile ṣāh için oldı sāz

Uyu şöyle kim nāleyi gūş ḳıl
Ki feryād ire saña_o dem cūş ḳıl

Senüñ 'ahdüñ içre eyā kām-bīn
Ki bir cevri-i zālinden ola enīn

990 Ki sensin o cevri ḳılan merde bil
Oña göre fikr eyle tedbīr ḳıl

Dutan dāmen-i kārvānı hemān
Şaḳın şanma seg kendü iy kār-dān

Següñ şāḥibi ya'nī dihḳān-ı ḥar
Sege terbiyet virmez eyler zarar

Çeküp 'Abdiyā sözde şimşīr-i tīz
Çalup eyledüñ 'ālemi rīz rīz

Ki ḥaḳ olanı söyle ṭurma hemān
Ne rüşvet vir ü ne al iy merdigān

24^b

995 Dilüñ ḥikmet-i Ḥaḳḳa idüp ḳarīn
Dilüñe gelen ḥaḳḳı söyle hemīn

Ki *mürdür* *hak* iy mazhar-ı luṭf-ı Hâk
Kelâm-ı Hâkadur dilüñ mâ-şadaḳ

Muḥaşşal kelâm oldı hâk söylemek
Zuhûr-ı Hâk içün dilâ çek emek

Efsâne-i Pür-Fesâne Ber-Ma'nâ-yı Sâbık-Nişân

**Şevd in hikâyet-i muṭarraz hemân
Be-ma'nâ-yı sâbık eyâ kâm-rân**

Hikâyet bu gerden-keş-i nîk-fâl
'İrâk içre olmışdı rengin-maḳal

1000 Var idi o şehri içre bir merd-i pāk
Dil-âzürde üftâde vü sine-çāk

Oña eyleyüp mîr cevri ü cefâ
İder aña envâ'-ı zecri ü 'anâ

Anuñ mesnedi olmuş-ıdı revâḳ
Fütâde iderdi enin zîr-i ṭâḳ

Dir idi ki sende Hudâdan ümîd
İderseñ ümîd idene vir nüvîd

Eşigüñdeki sâyile vir cevâb
'Aṭâñ-ıla iy mîr-i 'âlî-nişâb

1005 Dilerseñ dilüñ olmaya derdmend
Dil-i derdmenden gider tîr-bend

Müşevveş olursa dil-i dâd-ḥvâh
O kişverde bil ṭurımaz pâdişâh

Serâyüñda sen hûbla idüp sürür
Dil-ârâlar-ıla idersin ḥuzûr

Ġarîbüñ nedür ṭaşrada ḥâli hîç
Şorar mısın iy şâh-ı 'âlî-besîç

Şunuñ dâdını almaya pâdişâh
Mücâzâtın eyler hemân Hudâ

996a "El-hakku mürrun velev kâne durrun." Gerçek inci dahi olsa acıdır. (Atasözü)

1010 Kişi çāh boyınca qaza hemān
Ola kim düşe içine nā-gehān

Zemīne şalar gerçi dīvār zıl
Varur ‘āqıbet kendüye zıllı bil

Bu kār-ıladur gerdiş-i rüzgār
Kişi itdügi qala şanma i yār

Dinildi cihānda *tedīnū tūdān*
Bulur itdügini cihānda bedān

Yüri ‘āqıbet fikrin it husrevā
Cihān içre ol aña şīrīn-liqā

Güftār Der-Şefā‘at-i Husrevān-ı Ters-Zebān Ber-Berāyā-yı Miskinān

1015 **Ki mantūq-ı in nazm-ı şefkat hemān**
Mülūk-ı mevāqıt? ber-üftādegān
25^a

Hikāyet ider fāzıl-ı rüzgār
Ki ‘Abdü’l-‘azīz oğlu ‘izzet-şi‘ār

Hudā saltanat kıldı aña naşīb
‘Adāletle dünyāya_o da virdi zīb

Var idi anuñ bir ‘aceb hātemi
Niğīnine teşhīr ider ‘ālemi

‘Acebden niğīn idi ol cevherīn
Ne cevher odur şeb-çerāğ-ı güzīn

1020 Bahāsında ‘āciz zemīn ü zamān
Nażīrinde qāşır mekīn ü mekān

Şeb olduqda şan cirmidür şeb-çerāğ
Virür mihr ü meh nūrına bil ferāğ

Şanasın ki bir necm-i dürrī niğīn
Ziyāsıyla gündüz gibiydi zemīn

Olup emr-i Haqq-ıla bir sāl-i huşk
Şan olmuşdı gābrā yüzi reng-i müşk

1013a کَمَا تَدِينُ تُدَان “Ne yaparsan onu bulursun.” (Hadis-i Şerif)

Olup huşklük birle mevşûf sāl
Olur bedr iken rûy-ı merdüm hilāl

1025 Gidüp halkdan küt u kuvvet hemān
Bahāyim-veş olmışdı şahrā'iyān

Bu aşl hāl gördükde dir şāh-ı dīn
Mürüvvet degül ben olam kām-bīn

Ola zehr ger halk-ı halk-ı cihān
Ne cān-ıla ben içem āb-ı revān

Buyurdi şatıldı ol engüşterīn
Bahāsın mesākīne virdi hemīn

İdüp naqd-i tārāc bir hefte şāh
Derāvīş ü miskīne kıldı nigāh

1030 Cihān muğtenem oldı ol hālde
Zamān geçdi çokça bu aḥvālle

Oña didi cümle melāmet-künān
Daḥı var midur bezle iy şāh nişān

İşitdüm didi līk bārān-ı dem'
Yağar 'arızı üstine şanki şem'

'Abeşdür mülük ola pīrāyedār
Derāvīş bī-nān ola dil-figār

Benüm hātemüm bī-nigīn ola bes
Ki tek bī-nevā olmasun hīç kes

1035 Sa'ādet oña_āsāyiş-i rüzgār
Ṭaleb idüp ide özin tārūmār

Ḥuzūr-ı cihān isteyüp pādīşāh
Kılur halk için kendü mālın tebāh

25^b

Ḥüner-perverāne degüldür sezā
Ġamīn ola il kendü_ola dil-güşā

Giceyle_ola sultān eger pāsban
Uyurlar ḥuzūr-ıla halk-ı cihān

Serīr-i serāy-ı sürürında şāh
Uyursa olur halk-ı 'ālem tebāh

- 1040 O sîretle bu sûret-i dil-güşâ
Şehen-şeh Selîm Hâna virdi Hudâ

Eķâlîmde fitneden hîç nişân
Görilmez meger kâmet-i meh-veşân

Müşevveş meger zülf-i şeb-reng-i yâr
Muţarrâ meger kâkül-i tâbdâr

Meger zülf-i dil-ber durur mâtemi
Zamānuñda şāhā kimüñ var ğamı

Bu tarz üzre diyem hikāyet ‘acîb
Ki bir ferde olmış degüldür naşîb
- 1045 Bir iki dil-ārā ğazel baña hoş
Gelüp didi güyende_anı hûb dūş

Benüm dirliğüm rāhatı dūş idi
Ki ol māh-rūyum der-āĝūş idi

Nigārîñ gördüm yatur mest-i h̄vāb
Didüm aña iy dil-ber-i meh-nişāb

Güzel gözlerüñ mest iken hūşyār
Kıl iy gül-‘izār-ı sa‘ādet-medār

Cihān içre gel gül gibi gül hemîn
Gülüñe_eylesün bülbül-i cān enîn
- 1050 Lebüñ ğoncasını hezārān hezār
Görüp eylesün niçe biñ āh [u] zār

Gel iy la‘l-i mül hadd-i gül lāle-rūy
Dimāĝ-ı cihānı_eyledüñ müşk-būy

Kıyāmet kıpar kâmetüñle hemān
Gelüp bezme iç bāde-i la‘lgān

Ne_uyursın tır iy fitne-i rūzgār
Bu meclisde iç şāĝar-ı hoş-güvār

Nazar eyleyüp dir o hûb-ı zamān
Beni fitne itdüñ sen iy yār-ı cān
- 1055 Baña uyuma diyüp itme enîn
Ki fitne uyumaķ olur yeg hemîn

Şehen-şāh ‘ahdinde iy hoş-nefes
Görilmedi fitne incide hiç kes

Ki ‘adl-ı yaşağ-ıla pür kāyināt
Ne cānı ola fitnenüñ der-cihāt

26^a

Güftār-ı Letāyif-Şi‘ār-ı Mizāhat-Dişār

**Mizāh-ıla baş oldu emşāl-i đarb
Bu tertīb-i ğarrāda sen itme kerb**

Tevārīh-i pīşine-i ğusrevān
‘Uhūd-ı kühenhā-i şāhen-şehān

1060 Kıırā’at olınuğda oldu simā’
Rivāyet kıılınığda oldu_istimā’

Serīrine bir ğusrev-i Tekle nām
Oturdı vü şāh oldu olup şād-kām

Zamānında incidmedi hiç kes
Zemīninde ğalka ğuzūr idi bes

Didi bir ‘azīze o şāh-ı cihān
Ki ‘ömrüm nihāyātına_irdi hemān

Hevā vü heves birle oldum zelīl
Baña rāh-ı Ğağğa sen olğıl delīl

1065 Dilerven ki künc-i sa‘ādetde ben
Ğılam penc rüze ğuzūr-ı beden

Olayın tarīğ-ı Ğudāya revān
Ola kim ire feyz-i şāhib-dilān

Mü’eyyed degül mülk ü cāh [u] serīr
Mü’ebbed degüldür bu tağl u nefīr

Fağırüñ durur devlet-i kāyināt
Ğarībüñ durur milket-i şeş cihāt

İşitdüm bunu mürşid-i rüzğār
Dir iy Tekle kārūñ Ğudāya süpār

1070 Tarīğat olur ğıdmet-i ğalkla
Olur şanma seccāde vü delğla

Sen olgıl serîr-i serāyuñda şāh
Hemān hulk-ıla halka kılğıl nigāh

Miyān-bestelik yeg durur şıdqla
Dilüñ bağla tāmātdan gel hele

Çadem baş tarikatde cānāne dem
Çademsüz olan dāyim eyler nedem

Ulular ki naqd-i şafā dutdılar
Bu aşl hırka zîr-i kabā dutdılar

1075 Hudādan hemān iste dāyim ‘aṭā
Me’ālî budur bu kelāmuñ dilā

Laṭife-i Pür-Mişāl Der-Zımn-ı Hikāyet-i Hemāl

Leṭāyif tarıkiyla bir hoş-ḥaber
Dinildi bu eşnāda iy nîk-fer

Rivāyet bu ağılardı sultān-ı Rüm
Yanıdaydı bir pîr-i şāhib-‘ulüm

Didi aldı mülküm ‘adū-yı le‘în
Bu kal‘ayla bu şehri kaldı hemîn

26^b

Olup mülk tārāc u kişver ḥarāb
Ḥarāc-ıla bāc oldu yekser yebāb

1080 Çatı cehd kıldum ki oğlum tamām
Duta salṭanat birle ‘ālî-maḫām

Benüm cāyuma server-i encümen
Olup ṭuta ol salṭanatda vaṭan

N’idem şimdi a’dā-yı bed-rūzgār
Benüm cedd ü cehdüme virdi demār

Ne tedbîr ü dermāna vardur mecāl
‘Adū def’i ḥod oldu emr-i muḫāl

Tenüm ğamla oldu be-ġāyet za‘îf
N’idem ḥaşm-ı ḥünî beni_ıtdi naḫîf

1085 Ta’accüb idüp didi merd-i Hudāy
Ne ‘aql u ne himmet bu iy ketḫudāy

Ki sen kendü kâruñ ğamın yi hemân
Bilür oğluñ işin Hudâ-yı cihân

Saňa bu kadar kaldı yiter hemîn
Ki sen kendüñ olma il için ğamîn

Eger hüşmendî veger câhilân
Anuñçün yime ğam işüñ gör hemân

Ğumûmına degmez sürür-ı serîr
Şoñın fehm iden bu haberden habîr

1090 Tütup tîğla ‘âlemi ser-te-ser
Ecel cāmın içer daĥı kor gider

Bunuñ ‘âlemi degmez âlâmına
Ki zehr aqıdur âdemüñ kāmına

İşitdün mi hîç husrevân-ı ‘Acem
Ferîdün [u] Daĥĥâk u Cemşîd ü Cem

Nice geldi gitdi bu şahrâya hîç
Nice itdi ğitî bulara besîç

Bularuñ zamânında mülke zevâl
Yetişmeyüp oldı bular nîk-fâl

1095 Velî pâydar olmayup salţanat
Bulardan şoñ ucı gidüp memleket

Hemân mülke mâlik Hudâ-yı te‘âl
Anuñ ğayrıdur cümle vārün-ĥâl

Bu dünyâda kes olımaz câvidân
Gelen gitdi iy husrev-i kâr-dân

Bu ‘âlem durur bir ribâţ-ı dü bâb
İçidür ser-â-ser ĥarâb [u] yebâb

Birinden girüp ĥalk-ı ‘âlem hemîn
Birinden çıkarlar ğamîn ü kemîn

27^a

1100 Kişiden eger kalsa ĥayr-ı revân
İrişür oña rahmet-i câvidân

Zer ü sîmle kalsa ger genc ü mâl
Olur kendüden şoñra ol pây-mâl

Eger besler iseñ kurüm-ı kerem
Kılur hüşesiyle seni muğtenem

Kerem kıl ki dīvān-ı ferdāda kār
Kılup bāruñı idesin sāzgār

Ol eyvān-ı Bārīde şadı yakın
Bulup olasın ser-te-ser kām-bīn

1105 Menāzil mekādīr-i ihsān-ıla
Virilüp alasın anı cān-ıla

Birisi keremde_ itdi sa'y-ı tamām
Odur Haq yanında hümāyūn-maḳām

Birisi olur hayīn ü şermsār
Cenāb-ı Hudāda odur nā-be-kār

İden kār-ı nā-kerdeye_ ümmīd ü müzd
Odur siz bilūñ merdek-i süst ü düzd

Ḳoñ anı dişiyle elin çiyneşün
Tenūrı pür-āteş di nānın ḳosun

1110 Ekendür cihān içre biçen hemīn
İnen ekmeşendür cihānda ḡamīn

Naşīhat budur eyledüm sūdmend
Er iseñ sözüm tut gel itgil pend

Bunuñ hāşılı budur iy nīk-nām
Hudādur kefīl-i havāş u 'avām

Hemān ḳādir-iseñ ideḡör kerem
Kerem eyleşen bil ki olmaz deşem

Güftār-ı Naşāyiḡ ve Hikāyet-i Dervīş-i Şāliḡ

**Kelām oldı bunda naşīhat-şi'ār
Daḡı hem hikāyet duruban i yār**

1115 Hikāyet iderler idi ḡākiyān
Rivāyet iderler idi rāviyān

Var idi hıredmend-i ‘ālī-maḳām
Anuñ merzi olmış aḳşā-yı Şām

Cihāndan idüp künc-i ğār ihtiyār
O ğār içre eyler ‘ibādet o yār

İdüp şabr-ı künci o ğārī hemīn
Ḳanā‘at tarīḳıyla ol pāk-dīn

İşitdüm ki nāmı Hudā-dōstdur
Melek-ḥaşlet ü ādemī-pōstdur

27^b 1120 Ser-ā-ser cenābın öpüp serverān
Rikābında zāyir mihān u kihān

Ol egmezdi başın cihāna hemīn
Olup ğār-ıla yār o ḥalvet-nişīn

Dir idi oña nefis-i emmāre ṭur
Ramaḳ seddi içün bize loḳma gör

Gezüp dih-be-dih eyle cerr-i ṭa‘ām
Nevāḥīde deryūze_idüp iy hümām

Var idi o merz içre huşyār-pīr
Daḫı bir sitemkār-ı tīre-zamīr

1125 Ḥabīşü’s-siyer merdek-i tīre-rāy
Ḥasīsü’ş-şuver zālīm-i zulm-sāy

Türuş-rūy mel‘ūn-ı her dü-cihān
‘Abeş-ḥūy maġbūn-ı kevn ü mekān

Ḳabīḥü’l-menāzir kerīḥü’l-liḳā
Pesīnü’l-menāḥir rezālet-nümā

O merdek eger görse bir nā-tevān
Büker pençesin pençesiyle hemān

Gürūh-ı mesākīn ‘āciz ḳalup
Şikāyet ider birbirine ṭalup

1130 Ḳılur bīve-zen çarḫa ardında kār
Anuñ şırr[i]_ucından idüp āh u zār

Şükūhından anuñ gürūh-ı ricāl
Ḳaçar mülk ü mālın idüp pāy-māl

Eger zulum elin eyler olsa dırāz
Leb-i merdüm olmazdı hand-ıla bāz

Cenāb-ı ‘azīze gelür gāh gāh
‘Azīz itmez-idi oña hīç nigāh

Didi pādişāh oña iy nīk-baht
İdüp nefret olma baña rüy-ı saht

1135 Benümle sen olmuş idüñ hem-‘inān
Baña şimdi düşmenlik itme nihān

Ṭotalum ki ben olmuşam pādişā
Olur mı şükūhuma gālib gedā

Fazīlet koma baña maḥlūkdan
İle nice_ iderseñ baña_ öyle_ eyle sen

İşitdi bunu ‘ābid-i hūşyār
Delürdi didi iy şeh-i rūzgār

Perīşān vücūduñla ḥalk-ı cihān
Seni dōst itmen ben-i nā-tevān

1140 Baña dōst olana düşmen hemīn
Olursın sen iy şāh-ı rüy-ı zemīn

Bu tarz üzre düşmen olursın baña
Nice dōstluğ ideyin ben saña

28^a

Benüm öpme_ elüm iy şeh-i kāmkar
Benüm it eḥibbāma var i‘tibār

Ḥudā-dōstuñ pōstı olsa çāk
Cefāyı çeker olmaz ol sūznāk

‘Acebdür ki ḥvāb eyler ol seng-dil
Ki ḥünından anuñ cihān teng-dil

1145 Şaḫın kılma merd-i Ḥudāya cefā
Cefāña cezā vardır olmaz ḥafā

Kelāmuñ olur ḥāşılı ictināb
Mezālimden iy şāh-ı ‘ālem-nişāb

Der-Nigāh Dāšten-i Hātır-ı Dervīş-i Dil-rīş

Nazar eylemek oldu dervīşe kār
Bu nazm içre iy husrev-i Cem-vaqār

Şehā zīr-deste_ itme cevr ü cefā
Kihān itmegüñ zūr u kuvvet mihā

Bilürsin zamāne degül ber-çarār
Gücüñ yetdügünce_ eyle ihsān i yār

1150 Şağın bükme ser-pençe-i nā-tevān
Eger saltanat el virürse hemān

Re‘āyāñı eyle ri‘āyet hemīn
Ra‘iyyetle bulur leṭāfet zemīn

Ki mi‘mār-ı ma‘müre-i hākdür
Zemīn hıdmeti içre çālākdür

Celā-yı vaṭan kılmasun merdümān
Ki müşkil durur soñra cem‘ hemān

Eḥibbā dilin cem‘ kılğıl şehā
Ḥazāyin odur ğayrlardur hebā

1155 Dil-i aşdıķā cem‘ yegdür ki genc
Boş olsun ḥazāne_ irmesün ḥalka renc

Şağın kār-ı yārāne virme kesād
İrişür senüñ kārūña da fesād

Cihān itmegil key şağın pāy-māl
Ola ki_olasın sen de şūrīde-ḥāl

Taḥammül tevānāya iy nā-tevān
Gel it şāyed ire saña da tevān

Qıl üftādenüñ kārını kār-sāz
Şehā derdmendāne_ olup kār-sāz

1160 Şu vaqten leb-i huşki mazlüm ḥand
İder ki ola dendān-ı zālīm çü kend

Dühül bāngı ider ḥvāce[y]i hūşyār
Ne bilsün ki_ola şaḥneye hūş yār

28b

Ki bī-dār olur h̄vāce-i kām-bīn
Dühül bāngı birle eyā pāk-dīn

Ne añlar ki ol dīde-i pāsban
Bu gice neler seyr idüpdür nihān

Ġam-ı kārını kārvan yir hemīn
Ne çeker ne bilsün har-ı kemterīn

1165 Har-ı püşt-rīşüñ dili sūznāk
Velī kārvan ‘iş ider řīvenāk

Ṭotalum ki üftādeden olmaduñ
Ki üftāde aḥvālını bilmedüñ

Velī o fütādeye [it] merḥamet
Bulur luṭfla revnaḳ[1] memleket

Bu sözden eger süst olursa revān
Bu tarz üzre_idem bir ḥikāyet hemān

Güftār Der-Raḥmet Ber-Nā-Tevān Ez-Cānib-i Pādiřāh-ı ‘Āli-Niřān

Ne ḥāl üzredür bil řehā nā-tevān
Görüp ḥālın itgil anı řādmān

1170 Ḳatı ḳaḫt olup bir yıl eṭrāf-ı řām
Cihān ‘iř u nūřı unutdı tamām

Ferāmüř idüp ‘iřḳını ‘āřıḳān
Zemīn ḥalk[1] eylerdi āh [u] fiġān

Zemīne_āsumān oldı şöyle baḫīl
Susuzluḳla ḥuřk oldı naḫl ü naḫīl

Ḳurutdı suyn ser-te-ser çeřmesār
Ki leb-teşnelikle cihān bī-ḳarār

Düketdı suyn çeřmehā-yı ḳadīm
Su yoḳdur meger āb-ı çeşm yetīm

1175 Eger çıḳsa revzenden iy cān dūd
Ol idi_āh-ı her bīve-i bī-vücūd

Ol eřnāda dervīř-i dil-rīř saḫt
şan olmişdı bī-berg güyā diraḫt

Ḳavīler ‘atāda oldı süst iy emīr
Za‘īfān o hāletde bulmaz hamīr

Ne rāğ içre sebz ne bāğ içre tāk
Dilā ḳalmayup ‘ālem oldı helāk

Zemīn[i] cerād itdi mişl-i remād
Zarūretle yirlerdi merdüm cerād

1180 Cünūd-ı cerād eyleyüp türk-tāz
Ḳalur bāğ u rāğ ‘aceb dil-güdāz

O hāletde bir yāre geldüm haḳīr
‘İzāmında cildi besān-ı naḳīr

Ki ḳudretde gāyet ḳavī-hāl idi
Ḳudāvend-i cāh [u] zer [ü] māl idi

Didüm aña iy yār-ı ferḥunde-fāl
Neden olduñuz şöyle vārūn-hāl

29^a

Zarūretle aḥvālūñ olmış tebāh
Meşāḳḳatle ḳalmış derūnuñda āh

1185 Tehevür idüp didi ‘aḳluñ hemān
Senūñ gitmiş iy merd-i şāḥib-revān

Ser-ā-ser su’ālūñ ḥaḫādur senūñ
Ki fikr itmedüñ ıztırābın tenūñ

Cihān eyledi ḥuşḳ gāyet ‘aḳīm
Çeker ḥalḳ yekser ‘azāb-ı elīm

Zemīne_inmez iy dōst bir ḳaḫre āb
Susuzluḳdan oldı zamāne ḥarāb

Olup mūncemid ḫabḳa-i zemherīr
Buḫārī idüp āb itmezdi zīr

1190 Olup zemherīr-i ‘anāşır yebāb
Zuhūr itmedi cūda hergiz seḫāb

Didüm aña āḫir saña bāk yoḳ
Şunu öldürür zehr ü tiryāk yoḳ

Baña_itdi naḫar incinüp ol faḳīh
Ki gelmiş gibi ‘āleme bir sefīh

Ki merd ola sâhilde gedây refîk
Huzûr ide mi yâr ola ğarîk

Bana bî-nevâlıkdan olmadı bāk
Ġam-ı bî-nevâyân beni_itdi helāk

1195 Dilâ istemez ‘âķil-i pür-ĥired
Ne ‘uzvında ne ‘uzv-ı âĥerde derd

Ķılır ‘ışını naķş o merd-i şerîf
Ki yanında_ola bir ğarîb za‘îf

Görem ger mesākîn ü ābın sebîl
Yimez nân hemân eşķüm olur sebîl

Baňa loķma zehr olur iy dil hemân
Şu dem kim ola āc ĥalk-ı cihân

Muĥaşşal olur raĥm ü şefķat hemîn
Mesākîn-i devrâna iy kām-bîn

Hikâyet-i Sâl-i Āteşnāk Der-Baġdād u Fırât-ı Süznāk

1200 Pür âteş çü Baġdād der-ķaĥt-sâl
‘Aceb ġeşt iy şâh-ı ferĥunde-fâl

Hikâyet iderler ‘aceb nâķilân
Rivâyet ider bî-te‘eb ‘âķilân

Kelâmın idüp ser-te-ser şekkerîn
Ruĥabla idüp şîr-i şîrînterîn

Düşüp dūd-ı merdümnden âteş bir ân
İşitdüm ki Baġdād yandı hemân

Velî nîm-süz oldu ol şehr-i ĥüb
İrüp merdümânına anuñ kürüb

29^b

1205 Biri şükr ider gördüm anda hemîn
Bizüm ġüşemüz olmamış âteşîn

Ki dükânuma irmemiş hîç gezend
Ĥudâ âteşi eylemiş onda bend

Didi merd-i ‘ârif ki iy bü’l-heves
Vurursın hemânâ ġamuñdan nefes

Tutuşdı ser-ā-ser bu şehr-i ‘azīm
Bunuñ yanması virdi eṭrāfa bīm

Bunuñ gibi bir şehr-i ‘ālī-binā
Yanup gelmedi saña hergiz ‘anā

1210 Begendüñ bu şehr-i hümāyün yine
Serāyuñ senüñ kırtula yek-tene

Senüñ olmağ-ıla serāyuñ kenār
Ġam-ı halkdan sende yok hīç bār

Odur seng-dil kim olup kendü sīr
İde seyr ü ‘ālem ola cū‘a_esīr

Şikem üzre taş bağlaya niçe kes
Yiyüp biri ni‘met vura hoş nefes

Odur dehrde merdüm-i nā-be-kār
Ki kār-ı cihān itmeye hīç kār

1215 Yimez loğmasın merd-i şāhib-nażar
Ki dervīş bī-nān ṭura der-nażar

Dime şıḥat üzre ola ḥaste-dil
Yatur ğamdan ol dil-figār u ḥacil

Sebük-pey irer menzile bād-sān
Uyumazlar ire çü vā-māndegān

Olur bār-keş bil dil-i ḥusrevān
Eger gilde ḥar görse_olurlar revān

Serāy-ı sa‘ādetde ger ola kes
Olur pend-i ‘Abdiyle ol hoş-nefes

1220 Pesen-dīdedür ṭut hemān ğuş-ı hūş
Semā‘uñla irsün dil [ü] cāna cūş

Eken ḥār u ḥas biçmez iy cān semen
Semen toḥmın eken biçer yasemen

Saña eyledüm nuşḥ u pendī tamām
Kelāmum ḥitāma_irdi bil ve’s-selām

Hikāyet-i Semerāt-ı Zālīm ü ‘Ādil ve ‘Avākıb-ı İřān-ı Hāyil

Bu mazmūn iy merd-i ‘ālī-niřān
Ki zulm-ile ‘adle olur bil niřān

İder rāviyān hikāyet-şi‘ār
Kılur nākılān rivāyet-diřār

30^a 1225 Şorarsañ haber ĥusrevān-ı ‘Acem
Ki kıldı olar bendegāna sitem

Ŧolup zulm ü bī-dād-ıla her taraf
Zamān u zemīn buldı ġāyet şegaf

Şükūh-ıla řevket gidüp dehrden
Unutdı mezālīm işin merd ü zen

Selāřinūñ oldı řükūhı tamām
Ne_eşer aña_olan zulm kıaldı_iy hümām

Eger zulm zālimden itse zuhūr
Cihān kıalur ol zulmle_eyler ‘ubūr

1230 Sa‘ādet ki maşşerde ‘ādil hemīn
Olur sāye-i ‘arşda ol mekīn

Eger bir ġürūha_eylük itse Ĥudā
Virür aña bir dādger ketĥudā

Eger ‘adl ide_ol ĥusrev-i nīk-ĥūy
Olur būy-ı ‘adliyle ‘ālem nikūy

Veger bir diyār itse vīrān İlāh
Kılur aña bir zālimi pādīřāh

Ki pençeyle mülki ider hīç ü pīç
Terahĥumdan olmaz eşer anda hīç

1235 İder ĥalk-ı ‘ālem elinden firār
Ĥudā ĥıřmıdur zālīm-i nā-be-kār

Olur büzrügān bil ki minnet-řinās
Ki zāyil olur ni‘met-i bī-sipās

Eger şükr iderseñ kıalur mülk ü māl
Ki şükr-ile mülke irişmez zevāl

Olur h^vāb-ı hoş husrevāna harām
Uyursa kavīden alınmaz merām

Tevānādan āzürde_olur nā-tevān
Çılsa eger h^vāb şāh-ı cihān

1240 Re‘āyāyı eyle ri‘āyet şehā
Ra‘iyyetledür ‘āleme pādīşā

Şehā virme āzār halka hemīn
Müzeyyen durur halk-ıla bil zemīn

‘Avām incidüp olmağıl hardele
Ki şāhān şubān oldı ‘āmmī gele

Eger cevri ide şāh feryād u āh
Degüldür şubān güdgüdür āh u vāh

Düzüldi ‘adāletle bu heft kāh
Bezeldi ‘ayār ile bu çār şāh

1245 Nüķūd-ı cihāna olup veznedār
Terāzū-y-ıla göz ‘ayārın i yār

Bunuñ hāşılı ser-te-ser ‘adl u dād
Olup zulmi gel eyleme hiç yād

30^b

Hikāyet-i Birāderān-ı Ādil ü Zulmkār ve ‘Aķıbet-i İşān-ı Nā-Hemvār

Hikāyet bu iki birāder hemān
Olur zulm ü ‘adl-ile dehre nişān

İşitdüm ki maşrıķda bir hoş-ıtaraf
Leţāfetle bulmuşdı gāyet şeref

İki hūb-şūret birāder hemīn
Ol eţrāfi kılmışdı zībāterīn

1250 Sa‘ādet-siyer bunlara bir peder
Hudā virmiş-idi_ıy hümāyūn-fer

Bular şān secā‘atde bebr-i beyān
Kemendinden iñlerdi şīr-i jiyān

Kemān-keş ‘adū-küş sipehdār idi
Hümā-sāye bir serv-ķad yār idi

Dil-āver dilān cümleten pīl-ten
Hıredmend [ü] ejder-küş [ü] tīg-zen

Peder bunları pür-vil-i sehmnāk
Bulup dir bulara zihī merd-i pāk

1255 Şecā‘atle iy kāmuranān-ı dehr
Sizüñ mişlünüz göremez halk-ı şehr

Size lāzım oldu ki rüy-ı zemīn
İki kısım olup olasız kām-bīn

İdüp ol diyārı iki kısım şāh
Virür hişşe her birine_ol pādişāh

İder fikr ki ol iki şīr-i jiyān
Şuna ba‘d-ez-ān birbirine hemān

İde kīneverlik bir-ile hiyel
Düşe birbirine dağā vü dağal

1260 Bu hāl üzre geçdi zamān-ı dü reng
Felek rengine ‘ālemi kıldı deng

Pederden revānını cān-āferīn
Alup eyledi rüzgārın gāmīn

Ecel tīgı-y-ıla tınāb-ı emel
Kesildi vü baṭṭāl kaldı ‘amel

Ol iki şehen-şāha dār u diyār
Muḳarrer olup oldılar şehriyār

Künüz [u] defāyin sipāh u huyūl
Bularuñ cenābında çok şağ u şol

1265 Tıutup muḳtezā-yı tabī‘at tarīḳ
İder her biri kendüye bir refīḳ

Biri ‘adl-ile nāmdār-ı cihān
Olup eyledi ‘ālemi gülsitān

Biri hār-ı cevri eküp her diyār
Olur māyil-i māl ol hāksār

31^a

Biri şefḳat u merḫamet birle nām
Çıkarup cihān içre oldu benām

Derāvīş-i dil-rīş için nān u āb
İder hāzır ol husrev-i Cem-cenāb

1270 ‘Amāyirle ma‘mūr idüp ‘ālemi
Dihış birle hoşnūd ider ādemi

Bināsında mesrūr āb-ı sebīl
Olup şerbet-i şekker olur sebīl

Virürdi şeb ü rüz dervīşe nān
Yapup anlara tāb-hāneyle hān

Cünūd-ı dil-āverle şahrā vü küh
Tolup irdi genc ü künūza sütüh

Virüp ‘īş u nūş-ıla dehre nizām
Çıkardı cihān içre bir yahşı nām

1275 Kılur ‘īş u nūşı be-‘avn-i hālīm
Kılur Mağnīsā içre Sultān Selīm

Hıredmend ü dānā-dil ü Cem-cenāb
Hidīv-i felek-taht-ı nuşret-rikāb

Dil-āver-dil [ü] husrev-i zer-nişār
Cihān içre olsun hümāyün-medār

Girü gir o sultān hikāyātına
İşit diyeyüm kim hikāyātı ne

Hikāyet-i Kūdek-i Nāmdār-ı Kām-şikār

**Hikāyet çünīn ü Rivāyet çünīn
Ki yeg kūdek-i nağz-kerde hemīn**

1280 Hikāyet iderler işit bir civān
‘Aceb nāmdār idi husrev-nişān

Velī kūdek idi mübārek-nihād
Pesendīde-hūy idi zibā-mihād

Olup nām-cūy ol hümāyün-hamīr
Virür kilik-i ‘adline ol dem harīr

İdüp haşlet-i nīkuvānı qarīn
Kılur ‘adl [ü] dāda cihānı rehīn

Dil-ārām u dil-cūy [u] ferhunde-zāt
Ruḥ-ı mürdegāna virürdi ḥayāt

1285 Veliyy-i velāyet olaldan o şāh
Dil-āzürde olmuş degül berg-i kāh

Ruḥ-ı gülden ayrıldı tırnağ-ı ḥār
Cefā çekmez olmuşdı gülden hezār

Ne āsīb-i devrān ne cevr [ü] cefā
Olur şanmağıl devletinde dilā

Mülāzım rikābına_ anuñ ḥāş u ‘ām
Senā-gūyı ‘ālem ola şubḥ u şām

31^b

Şu mülk içre Kārūn olımaz dilīr
Ki_ola şāh ‘ādil ü dervīş sīr

1290 Zamānında_ anuñ ḥalk-ı ‘ālem ğamīn
Bulunmazdı iy şāh-ı rüy-ı zemīn

Biter ḥār u ḥārādan iy meh-nişāb
Anuñ ‘adli-y-ile gül ü la‘l-i nāb

Ser-āmedlik-ile_ol şeh-i kām-rān
Cihān içre oldı ser-i serverān

Mü’eyyid mużaffer müşeyyid esās
Olinmağla_ anuñ tābi‘i cinn ü nās

Anuñ bende-fermān[ı]_olup ḥusrevān
Cenābında_ olurlardı şīrīn-zebān

1295 Biri ol ḥidīvüñ düzüp taḥt u tāc
Ziyāde_ itdi dihkāna bāc u ḥarāc

Ḥazīne ziyāde_ itmege_ itdi sülük
Bu durur cihān içre tarz-ı mülük

Ṭama‘ birle bāzārgān mālını
Alup bī-ḥuzūr eyledi ḥālını

Ḥazāyin pür olsun diyü āb u nān
Yımez içmez ol ḥusrev-i bed-gümān

İdüp cem‘ zūr-ıla ol zerr-i nāb
İder şeh-ü leşker derūnın ḥarāb

1300 İşitdükde_ anuñ zulmini tãcirãn
O kişver nevãħisine_ olmaz revãn

Ticãret zirã‘at kesildi hemĩn
Anuñ zulmi_ ucından bil iy kãm-bĩn

Re‘ãyã tebãh oldu âlem ħarãb
Anuñ cevri ucından iy şeh-niřãb

Oña muķbil olmadı iķbãl hĩç
Bulımadı řoñra ‘adũya besĩç

‘Adũ mülkine_ el şundi bĩ-ķĩl ü ķãl
Muķãbil olımadı ol bĩ-mecãl

1305 Felek řãħsãr-ı tebãrın helãk
İdüp eyledi ħusrevi derdnãk

Sũm-i esb-i a‘dã-y-ıla laħt laħt
Olup mülki vĩrãne olmışdı saħt

Vefãyı kim itsũn ki peymãn-şiken
Kim ider bu aşl memleketde vaşan

Ĥarãc ile bãc oldu ġãyet fütũr
Dehãķĩn diyãrından itdi ‘ubũr

Ne eylũk umar ol bed-i bĩ-vefã
Ĥafãsından ola oña bed-du‘ã

32^a

1310 Anuñ baħtını pest idüp *kãf u nũn*
O ħãl-ile aħvãl[i] oldu nigũn

Eyülũkle ‘ãlem bulupdur niřãm
Er-iseñ cihãna_ eylũk it řubħ u řãm

‘Adãletle buldı niřãmı zemĩn
Olur zulmle dih pesĩn ü pesĩn

Gũmãnı ħařã oldu tehbĩr[i] sũst
şu kim ‘adle mãyil degũl zulme cũst

1310a كُنْ فَيَكُونُ (...) ‘ol’ der ve hemen olur” (Bakara, 2/117; Âl-i İmrãn, 3/47-49-59; En’ãm, 6/73; Nahl, 16/40
Meryem, 19/35; Yãsin, 36/82; Mü’min, 40/68)

Mülûka gerekdür seḡā-y-ıla dād
Bunuñ ġayrını itme var hîç yād

Ḥikāyet-i Nükte-āmīz-i Sābık

1315 **Çü mefhûm-ı ĩn nazm-ı ra'nā hemān
Be-feḡvā-yı sābık ševed bī-ġümān**

Biri šāḡsār üzre çıķup hemīn
Dıraḡtuñ dibini keser iy emīn

Mülāḡaz degül kim düše nā-ġehān
Ol üftāde vü merd ü bī-ḡānumān

Nazar eyleyüp šāḡib-i büstān
Didi kim bed eyler o merdek hemān

šaķın šanma_anı baña eyler šarar
Girü kendü cānına_ider bed-siyer

1320 Našıḡat maķāmındadur pādišā
ša'ife ķavī ķılmasun hîç cefā

Dilerseñ ķıyāmetde_olasın emīr
šaķın düşmenüñ šanma ḡör u ḡaķīr

Tevānā-y-ıla pençe tutma šaķın
Ki pençeñ šınup šoñra olursın ġamīn

šaķın šanma ma'ķül onı pādišā
Zamānuñda giryān ola her ġedā

Ekābir cenābında olmaz pesend
Zelīle cefā itmek iy hūšmend

1325 Mihān-ı sa'ādet-siyer bī-lecāc
Re'āyādan alur ḡarāc-ıla bāc

Ķılup tācı zer-taḡtını 'ācdan
Recā eylemez aķ u muḡtācdan

Olup rāst-rev olmaġıl kec-revān
Našıḡat budur sözüm añla hemān

İdüp pend-i ‘Abdīye cānuñ ‘abīd
Kecek-ķadr idüp baħtuñ eyle sa‘īd

Güftār Der-Evşāf-ı Evķāt-ı Derāvīş-i Şāf

**Der in nazm-ı evķāt-ı dervīş-i pāk
Ki cehteş?-i kerde_end sefīh-i çāk**

1330 Dime salţanatdan güzel pāygāh
Cihān içre yok iy sa‘ādet-nigāh

32^b

Ĥaţardur ser-ā-ser tırāz-ı mülük
Bilürler bular ĥālin ehl-i sülük

Ki mülk-i derāvīş emīndür hemīn
Tekellüfden iy ĥusrev-i kām-bīn

Sebük-bār olanlar sebüksārdur
Bunı fehm iden merd-i huşyārdur

Tehī-dest olanlar ider fikr-i nān
Tevānā olan bezl ider ĥalkā ĥvān

1335 Gedā ĥāşılıdur hemān nān-ı şām
Yiyüp şöyle olur şanki sulţān-ı Şām

Ġam u şādmānı nihāyet bulur
Ölüm birle bu iki ġāyet bulur

İrerse başuñ kāĥ-ı keyvāna ger
Sa‘ādetle iy ĥusrev-i nīk-fer

Eger teng-destlikle zindān maķām
Ķılursañ sen iy merdüm-i nā-tamām

İki fırķa başına ĥayl-i ecel
Hücüm eylese iy sa‘ādet-meşel

1340 Biribirisinden olınmaz temīz
Ĥaķīķat kelāmum budur iy ġarīz

Sülük-ı menāşīb cihānda fişār
Şoñı fikr idenler yolından şaşar

Muĥaşşal kuyüdü gel itlāk Ķıl
Muķayyedlerüñ tākātın tāk Ķıl

Hikāyet-i ‘Ābid-i Pür-Sāmān Bā-Kelle-i Üstühvān

Der-īncā hikāyāt-ı ‘ābid hemān
Diger remz hem kelle-i üstühvān

İşitdüm didi Diclede bir zamān
Ki bir ‘ābide kelle-i üstühvān

1345 Ben üftāde bir şāhla oldum rehī
Anuñ birle geydüm külāh-ı mehi

Olup reh-nümün baht [u] devlet qarīn
‘Irāq oldı fermānuma çün rehīn

Ṭama‘ eyledüm ki_ola Kirmān zemīn
Muṭī‘üm benüm iy şeh-i kām-bīn

Yidi nā-gehān cismi kirmān-ı şüm
Yidürdi baña şām içinde aşum

Çıkar gūş-ı hūşuñdan iy cān hemīn
Ṭuran penbe-i ğafleti bī-gümān

1350 Eger merd iseñ pendüm it istimā‘
İşidenler itsün bu pendi semā‘

Naşihat-pezirān olur merdikār
Ṭutan pend ü nuşı olur restgār

Güftār-ı Nīkuvān u Bedān ve Fercām-ı İşān

Nikū-kār u bed-kār u fercām-ı ān
Der-īncā be-güyend-i hoş ‘ārifān

33^a

Bed olmaz durur merdüm-i nīk-kār
Şakīye sa‘īd eylemez i‘tibār

Olan nīk bedlikden ider girīz
Bed olanlar olmaz cihānda ‘azīz

1355 Olan reh-ber-i şer-i şirrīrdür
‘Aķārib gibi hūyı dil-gīrdür

Eger halka nef‘ eylemezseñ hemān
Bu aşl seng ü gevher durur tev’emān

Haṭā didüm iy merd-i nīk-ḥūy
Virür nef' bil āhen ü seng ü rūy

Bu aṣl 'ārsız merdüme bī-gümān
Tefāzzul kıılır seng ü āhen hemān

Her ādem degüldür dedāndan 'azīz
Bedāndan dedān yegligin kııl temīz

1360 Dedāndan eyi merd-i ṣāḥib-ḥıred
Dime ādem oña ḥalka_ola miṣl-i ded

Şu insānuñ ola işi ḥurd u ḥ^vāb
Anuñ gibiden yeg durur bil dedān

Kerem dānesin ekmese merd-i pāk
Anuñ ḥırmeni tīz olur bil helāk

Süvārān-ı vārūn-ı şūrīde-baḥt
Çıķarsa yolından olur ḥāli saḥt

İşidülmedi rüzgār-ı ṭavīl
Bulınmaz sa'ādet çü baḥt-ı baḥīl

1365 Bedüñ gelmez eylük öñine hemīn
Bede bed mücāzāt oldu yaḳīn

Ḥikāyet-i Serheng-i Bī-Ferheng

Ḥikāyāt-ı serheng-i merdüm-gezāy
Koned nağz siyāset-i reh-nümāy

Sevālifde bir zālim-i bed-gümān
Düşer bir deriñ çāha ol nā-gehān

'Aceb merdek idi eger şır-i ner
Onı görse ḥavfından eyler ḥazer

Gice_olduḳda feryāddan hīç ḥ^vāb
İdemezdi ol merdek-i nā-şevāb

1370 O ḥāletde bir seng bir merd tīz
Urup başına dir ki iy bī-temīz

Bedüñ bed durur bil cezāsı hemīn
Cihānda olur nīk olan kām-bīn

33b

İrişdüñ mi sen kimse feryādına
Diye halk şimdi bu feryād ne

Dilerseñ saña ola feryād-res
Zamānında maḥlūka feryād res

Eken fitne toḥmın cihānda hemān
Biçer dāne-i ḥuḥ ol bī-gümān

1375 Senüñ cānuñuñ rīşine merhemi
Kim ider ki senden çekerler ğamı

Sen olsun ki kazduñ reh-i halka çāh
Nedür kendü çāhuñda bu āh u āh

Ḳuyuya başuñ üzre düşdüñ hemān
Seni kim çıkarur kıyıya revān

‘Avām u ḥavāş içmege āb u çāh
Ḳazup iki kimse umarlar şevāb

Biri nīk-rūy u biri zişt-ḥūy
Olur kendü ḳadrince_olar nām-cūy

1380 Biri nāmdār u biri bed-gümār
Biri nīk-kār u biri nā-be-kār

Biri ḥulḳ-ıla ḥalk[1] eylerdi ḥoş
Biri halk ucından iderdi ḥurūş

Olan bed-nazar eylük itmez recā
Eyüler ider eylüge ilticā

Ki engūr-ı seng olımaş şire-bār
Sögüdden biter mi_elma iy ḥoş-‘ayār

Ḳazān faşlı içre eken cev hemīn
Biçimde alur gendüm iy dūr-bīn

1385 Eger cānla beslese çüb-ı zaḳūm
Anuñ mīvesi_olur cihān içre şūm

Ki sen şanma ondan yiyessin yemiş
Yemiş virmez anı çoğı beslemiş

Bed ekdüñ şaḳın olmağıl nīk-ḳan
Biter mi ruḫab çüb-ı ḥar-zehreden

Virür mi şeker hîç ney-i büriyâ
Eger yağdura âb-ı rahmet Hudâ

Nazar aşladur iy sa‘âdet-siyer
Yiter ehl-i rây olana bu ‘iber

Hikâyet-i Haccâc-ı Zâlim Bâ-Garîb-i Haq-Güy-ı Muṭâ‘

1390 **Hikâyât-ı Haccâc bâ-hak-şinâs**
‘Aceb gofte bûd est in pür-sipâs

‘Uhûd-ı sevâbıķda bir hoş-kelâm
Onı diñledüm cânla iy nîk-nâm

Cihân içre bir merd-i ‘âlî-nazar
Oturmışdı bir gûşede bî-ķaber

Güzer itdi Haccâc-ı Yûsuf hemîn
Yanından anuñ iy sa‘âdet-nigîn

Oña itmedi_ol merd hîç iltifât
Nazar itdi Haccâc oña niçe ķat

34^a

1395 **Nazar itdi serheng-i dîvâna şâh**
Şunuñ ‘ömr kâhını kılğıl tebâh

Ķalem-sân çeküp tîğını ol yezîd
Anuñ defter-i ‘ömrin ide resîd

Döküp hûnın nat‘a ol bî-temîz
Cihândan gide_ol hâlle bu ‘azîz

Bu hâli görüp merdüm-i ğam-zedâ
Didi baña nâ-geh yire_oldı cefâ

Benüm ķudretüm yoķ olam ceng-cüy
Bu bed-câh-ıla eyleyüp hây u hüy

1400 **Gülüp gâh ağlar o merd-i Hudây**
‘Aceb zulm itdi baña_ol tîre-rây

Görüp zâlim anı gülüp ağlar
Gözinden aķar ķanlı ırmağlar

Şorup dir bu ķand ile girye hemîn
Nedendür di iy merd-i ‘uzlet-nişîn

Didi bā'ış-i girye bu kirdigār
Baña virdi luḡf-ıla ııfl-ı çehār

Şu ḡalle durur ḡande kim bī-günāḡ
Beni zūlmlle zālīm itdi tebāḡ

1405 Didi bir kes iy şāḡ-ı pīrūz-baḡt
Bu dervīşe gel eyleme cevr-i saḡt

Bu pīrūñ du'āsın al iy nīk-nām
Selāḡīne lāyık budur ve's-selām

Cihān ḡalk[ı]_oña cümletendür mürīd
Ol olmışdur onlara pīr-i reşīd

Zamān ḡalkına ser-te-ser ḡatl-i 'ām
Müyesser degül iy sa'ādet-nizām

Keremler ü iḡsānlar it ḡusrevā
Teraḡḡum ḡıl eḡfāle itme cefā

1410 Şıḡāra 'ināyet idüp pādişāḡ
Şaḡāyir günāḡına eyle nigāḡ

İşitdüm sema' itmeyüp dökdi ḡan
O merdüñ o dem oldı ḡūnı revān

Şehen-şāḡ emrine olmaz ḡilāf
ḡilāf eyleyenler bulur iḡtilāf

Ol eḡnāda bir merd-i fikret-vüsül
Görür ḡvāb-ı ḡūb içre dervīşi ol

Nedür ḡālūñ iy merd-i āzāde-dil
Bu ḡāletden olduñ mı dir ḡiç ḡacil

1415 Didi kim siyāset baña bir zamān
Olup gitdi fevrī bedenden revān

34^b

Velīkin günāḡum benüm zālīme
Ola tā ḡıyāmet bilūñ mazlīme

Degül mi saña rüşen iy pāk-bāz
Derūndan ola āḡla sūz u sāz

Ki dervīş-i dil-rīş iderse du'ā
Cihāna düşer ızḡırāb u belā

Bed itdi ‘Azāzīl nīk olmadı
Gerek olanı kendüye bilmedi

1420 Biten tohm-ı nā-pākden bil hemīn
Biter girü nā-pāk iy hūşe-çīn

Şaķın şīr-i merdāna sen kerrenāy
Şadāsın işitdürme iy kethudāy

Ki āvāze-i nāy-ı rüyīn elīm
İşitdükde olur dimāğı saķīm

Sen it i‘tidāl-ile eṭvāruñı
Zamāne bilürler senüñ hālüñi

Naşīhat budur gözle endāzeñi
Edeble işitdür gel āvāzeñi

1425 Bu efsāneden fehm olan bī-gümān
Cezā-yı mezālīm görür zālīmān

Hikāyet-i Lāyık Der-Ma‘nā-yı Sābık

**Şod efsāne-i İn dil-ārā-nişān
Be-ma‘nā-yı sābık bedī‘iş-beyān**

Naşīhat virüp biri ferzendine
Didi tābi‘ ol nāşuñ pendine

Sen ol va‘zla mutte‘iz iy püser
Naşīhat cihān içredür tāt-ı ser

Edeble naşīhat kıla ittifāk
Kılur şāhibin fevrī zerrīn-niṭāk

1430 Şaķın zīr-destāna cevr ü cefā
İdüp kılma anlara çok çok ezā

Ola saña da zecr-i rüz-āverān
Çekersin o dem zaḥmet-i bī-kerān

İdüp küdeke cevr-i bī-fāyide
Elüne senüñ girmeye ‘āyide

Zamān-ıla ol küdek-i ğam-zedā
Büzürg olup ide saña çok cefā

Pelenk-efgen [ü] şîr-küş zür-gîr
Olup hânedānuña vire nefîr

1435 O hâletde dirsın sen iy nâ-tevân
Küçüklükde ser-pençem idi revân

35^a

Dil-i küdekân benden idi ğamîn
Benüm zür-ı pençem idi der-kemîn

Bugün baña bir niçe zür-âverân
Virüp eyledi cânımı nâ-tevân

Ki şimden girü lâğarâne cefâ
Ben üftâde hîç itmezem pâdişâ

Güftâr Der-Nevâziş-i Sulţân Bâ-Re‘âyî-i Bî-Hânumân

**Mihâ kün kerem der-ra‘iyyet-nevâz
Ri‘âyet eger h‘âhî ez bî-niyâz**

1440 Ol âgâh ğafletle gel kılma h‘âb
Selâţîne h‘âbı_itdi Hâk nâ-şevâb

Selâţîn şubân halkdur gûsfend
Şubân h‘âb ide mişe irer gezend

Re‘âyâ şalâhın gör iy nîk-nâm
Re‘âyâ-y-ıla buldı ‘âlem nizâm

Ğam-ı derdmendâne eyle nigâh
Ola saña da ğam vire ol İlâh

Naşîhat ki onda_olmaya bil ğaraż
Odur şerbet-i telh-i def‘-i maraż

Rivâyet-i Mâ-Mezâ Rehîn-i İn Kelâm-ı Beyzâ

1445 **Çü mazmûn-ı sâbık buved İn rumûz
Ber İn nehc-i fermûd-ı şâhib-künûz**

Tevârîh-i ‘âlem yazan merd-i pāk
Olur bir hikâyetle hoş-tâbnāk

Hikâyet budur iy sa‘âdet-siyer
Rivâyet budur iy hümâyûn-nażar

Mülük-ı sevâbıqdan iy hoş-sülük
Biri rişteye mübtelâ şanki dük

Olup rişte derdiyle cânı helâk
Diler kim onı_eyleye rişte hâk

1450 Olur nağ'da şeh velî nâmdâr
Za'îf olsa beydağ gib'itmez güzâr

Nedîm-i şeh ol dem yir öpüp hemân
Didi mülküñ olsun şehâ der-emân

Bu şehre içre bir merd-i şâhib-nefes
Olur pârsâlıqdan aña heves

Ki zühd ü şalâh içre_odur bî-nazîr
Vera' tarzı içre zamîri müşîr

Mühimmât-ı 'âlem anuñla tamâm
Bulur dâyimâ iy şeh-i nîk-nâm

1455 Anuñ yanına kimse gelse gamîn
Olur yümni-y-ile o dem kâm-bîn

Odur rûzgâr içre 'İsâ-nefes
Dem-i rûh-bağış oldı mevtâya bes

Çıluñ da'vet anı ki ide du'â
Recâvâr qabûl ide anı Hudâ

35b

Buyurdu ağayâna ol pâdişâh
Diñüz gelsün ol pîr-i rûşen-nigâh

Dinildi vü geldi o pîr-i cihân
Didi aña ol husrev-i kâr-dân

1460 Du'â eylegil baña iy hüşmend
Ki rişteyle gâyetdeyem pây-bend

İşitdi bunı merdüm-i munhanî
Didi iy hidîv-i fakîr ü ganî

Olur 'âdile luğf-ı Hâk mihribân
'Adâlet gözet halk[ı]_esirge hemân

Benüm da'vetüm ola mı sűdmend
Esîrân u muhtâc çâh içre bend

Ḥaṭāña_eyle ‘özü evvelā pādīşā
Şoñı şeyh-i şālihden iste du‘ā

1465 Nice ire saña du‘ā-yı faķır
Du‘ā-yı bed ider saña çok ḥaķır

Benüm da‘vetüm tīrine ol siper
Faķırüñ du‘āsı eyā nīk-fer

İşitdi sözi ḥusrev-i rūzgār
Olur ḥışm u ḥacletde āşüfte-kār

‘Azīze_incinüp soñra didi kelām
Sözüñ Ḥaķdur iy şeyh-i ‘ālī-maķām

Buyurdi ki zindānda_olan merdümān
Ola cümle āzād iy şeh-nişān

1470 Segirdür çü fermān-ber-i bārgāh
İder bend-i zindāniyānı tebāh

Çıķup ḥabsden cümleten ḥastegān
Olur merḥem-i rīş-i dil-bestegān

Hemān şeyh kıldı dü rek‘at namāz
Şeh için Ḥudāya_itdi ḥayl-i niyāz

Du‘āda_eyledi şöyle şeyh ihtimām
Ki sulṭān ayağ üzre itdi kıyām

Diyeydüñ ki şādīden uçdı hemān
Olur şanki ṭāvūs-ı cevḻān-künān

1475 Olup rişte bendinden ol dem ḥalāş
Girü salṭanatda_oldı ḥāşşu’l-ḥ[av]āş

Buyurdi ḥazīne açıldı hemān
Olup şeyh başına o dem dür feşān

Cevāhir şu deñlü olındı nişār
‘Azīze ki yok aña ḥadd ü şumār

Ḥaķı bāṭıl için sen itme nihān
Ben ol ḥaclden dāmen itdüm fişān

Şaķın bed-şıfat olma iy yār sen
Ki tā rişteden olasın şağ esen

1480 Seni rişte_idüp çarha-i rûzgâr
Şarar dük-ı devrâna virüp demâr

Delüp felk-i miğzel meşel başuñı
Yidürür saña cevrla aşuñı

Düşerseñ ayağ üzre muhkemce tır
Öñüñ arduñ aḫvâlini gör ü şor

İşit ‘Abdiden bu sözi râst sen
Düşen her zamân kalkamaz şağ esen

Bu ḫâli geçürmiş durur derdmend
Naşihat budur añağıl sūdmend

1485 Ḥudâ-dosta eyler Ḥudâ çok ‘aṭâ
Ḥaṭâlar olur anuñ-içün fedâ

Ḥikâyet-i Der-Mülk-i Dünyâ-yı Bî-Beḳâ

**Buved in ḫikâyet Sikender-şi‘âr
Der-aḫvâl-i dünyâ eyâ kâmkâr**

Sikender ki eknâfa ḫükmi revân
Olup oldı şâh-ı muzaffer-nişân

Ṭoḳuz-peyker idi vü nuşret-şi‘âr
Hümâyün-fer idi sa‘âdet-dişâr

Olup ser-te-ser Şarḳ u Ğarba devân
Olur bende-fermânı şâhân hemân

1490 Olup fetḫ ü nuşretle ol kâm-bîn
Rikâbın öper mâhla âfitâb

İdüp sedd-i Ye’cüc[1] ḡâyet sedîd
İder raḫt u baḫt[1] cihânı sa‘îd

Olup zîr-i fermân[1] rûy-ı zemîn
Binüp devlet atına_olur kâm-bîn

Berâtin[1] kıldı ḳazâ zer-nişân
Ḳaderle muzaffer nişânı hemân

Sa‘adet sicillin debīr-i felek
Anuñçün yazup şebtin urdı melek

1495 Eḡālīm ḥükmine ḥüccet hemān
Virildi vü Cibrīl kıldı nişān

İderken ‘avālim temāşā seni
Unutdı elemle_o pādişā seni

Olup ‘ayn-ı ‘ālem gözinden nihān
Elem ḳaldı yirine anuñ hemān

Elemle oldı ol dil-rübā mübtelā
Cihān-ıla cānı unutdı şehā

Elin çekdügi demde ol māh-rüy
Cihānbānlığından o şāh-ı niküy

1500 Oña virmedi mehd hīç rüzgār
Ala salṭanatdan o fevrī demār

Güftār Der-Mülk ü Devlet Ki Beḳāyī Ne-Dāred

**Bu güftār mülküñ beḳası hemīn
Olur şanma devletle iy kām-bīn**

Mevā‘iz tırāzında ba‘z-ı kelām
Didi bunda bir ‘ārif-i nīk-nām

Cihān şanma kim mülk-i cāvīd ola
Vefā uman andan ümīdin bula

Serīr-i Süleymān hevāda hemān
Yürürdi oña kıldı mı hīç nişān

36^b

1505 Şi‘ārı anuñ *Rabbi heblī* hemīn
Daḡı oldı *mülkenle* iy kām-bīn

Şeyāfīn ü cinn ü vuḥūş u tuyūr
İdemezdi emrinsiz aşlā ‘ubūr

1505 قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مَلَكًا لَا يُتَبَغَى لِأَحَدٍ مِنْ بَغْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ "Süleyman, "Ey Rabbim! Beni bağışla.

Bana, benden sonra kimseye layık olmayacak bir mülk (hükümranlık) bahşet! Şüphesiz sen çok bahşedicisin!" dedi." (Sâd, 38/35)

Anuñ bende-fermānı-y-iken hevā
Serīrin şoñ ucı_itdi bād-ı hevā

Sa‘ādet oña ki_ oldı dāniş-güzīn
Şükūh-ıla şatvet şıfatdur pesīn

Miyāndan şu kes gūy-ı devlet hemān
Çapar ki_ol ola halka raḥmet-resān

1510 Çalandur kesāna yinen geyilen
Daḡı ḡayr için ‘āleme bezl olan

Bunuñ ḡayrısı oldı cānā fişār
Çılur fikr iden ‘aqlını tārumār

Çoyup gidicek şey’ itme_ictimā‘
Yaramaz sözi eyleme istimā‘

Sözün toḡrusı bu durur ve’s-selām
Sözün ḡatmı_ oldı çü müşkīn-ḡitām

Güftār-ı Leḡāfet-Şi‘ār-ı İntikāl-i Memleket-i Rūzgār

**Buved intikāl-i memālik hemīn
Zi-mazmūn-ı ĩn kışşa-i nāzenīn**

1515 İştüm ki Mışır içre mīr-i ecel
Sipeh çekdi_anuñ üzre şāh-ı ecel

Gül-i sürḡ-rüyı olup za‘ferān
Kūsūf irdi ḡurşīdine nā-gehān

Ḥekīmān [u] ferzānegānı hemīn
Yed-i fevt ıdırup iderler enīn

Ki tıbb ‘ilmi içinde dārū-yı mevt
Bulınmadı maḡşūdumuz oldı fevt

Bulur taḡt u tāc-ı selāḡīn zevāl
Ḥudānuñ durur mülk odur Lā-Yezāl

1520 Olıcaḡ şebe ‘ömr rūzı ḡarīn
İştüm ki dirdi o şāh-ı zemīn

Yoḡ iken Mışırda benüm tek ‘azīz
Ne ḡāşıl ki olmadı ḡālüm temīz

Cihān cem‘ idüp olmadum behredār
Cihān çüb-ı ‘ömrüme_olur dehredār

Gelen ıaldı ben hōr u miskīn ü zār
Elümden gidüp olmadı baña yār

Ĥiredmend odur yiye ide ‘aā
Anı cem‘ idüp şaklamaıdur ĥaā

1525 Oña it sa‘y ki_ola saña hem-‘inān
Yirinde ıalanı sen añma hemān

Senüñle_āĥiret cānibine hemīn
Gidendür senüñ iy şeh-i kām-bīn

Bulur ĥvāce cān bisterinde güdāz
Bir ayağı kūteh ü biri dırāz

Ĥutulduğı demde dilüñ nā-gehān
Gelür ra‘şe endāmuña bī-gümān

O ĥāletde_elüñde görünmez eşer
Olur dehşet-ile derünuñ ġabar

37^a

1530 Seĥā vü keremde_eyle destüñ dırāz
Elüñ kūteh it zulmden bī-güdāz

Ayağıñdağı ĥārı_elüñle_al hemān
Kefenden elüñ şoñra çııkmaz bir ān

Niçe devr ide māh u pervīn ü hūr
Ki ġür içre ĥvāb idesin bī-ĥuzūr

Şülüc u maıtar yağalar māh u sāl
Baıasın laĥad içre sen bī-mecāl

Dürüş eylük it ĥalka iy pāk-bāz
Ki maĥşerde tā olasın ser-firāz

1535 Olur ĥāşılı bu ĥikāyet fenā
‘Anā-yı fenāda cihān Ĥaı beıā

Ĥikāyet Be-Mefhüm-ı Mā-Mezā Der-Evşāf-ı Ĥal‘a-ı Āsumān

**Be-mefhüm-ı māzī buved ĩn maıāl
Çünĩn fehm gerd est aşĥāb-ı ĥāl**

ızılıarslān Őāha hışn-ı haŐin
Hudā virmiş-idi be-gāyet metin

Degül al'a saŐvetde Őan kūsār
Ne kuhsār eflākle hem-'ayār

O al'ayla Elvend-i bālā vü zir
Olur dir gorenler eyā hurde-gir

1540 Bu aşl al'ada guşŞa yo Őāha hi
Yolu zülf-i dil-ber gibi pi pi

abir'atle virmiŐler āna esās
Bināsın goren haşm iderdi hirās

Şanasın ki bir ravzadur Őivenāk
Şanasın ki bir beyzadur tābnāk

Ne aşl ravza vü beyza bāg-ı İrem
Anuñ gird-i bāgına oldu harem

Bürüciyla hem-rāz zātü'l-bürüc
Bürücına itmezdi perrir 'urüc

1545 ulel ki_anda zāhirdi kühān-miŐāl
Cebel ulesiyle ider il ü āl

Ol eŐnāda bir merd-i Őāhib-adem
İŞitdüm ki Őāha varup urdı dem

Hāāyık-Şi'ār [u] reāyık-diŐār
Kemālātı vü fazlı_olınmaz Őumār

Medār-ı mudārāya Őāh-ı cihān
Gidüben didi iy mih-i ins ü cān

Bu aşl al'a gördüñ mi rüyin-binā
Seyāhatdesin bunca yıldur mihā

1550 Bināsı metin ü esāsı haŐin
Yapamaz nazirin selāfin-i in

37^b

Gülüp didi bu al'adur saht-kār
Saña olımaz n'eyleyem sāzgār

Ki senden muaddem nie husrevān
Anuñ aşr-ı Őirinine_ oldu revān

Ꞑuŝūrın bulup itmediler karar
Saña da olardan turur yādīgār

İdersin ŝehā sen dahı armağan
Ŗoñuñda gelen ħusreve bī-gümān

1555 Nice geldi ecdāduñ iy pādīŝāh
Bu ħıŝn-ı ħaŝīne_eylediler nigāh

Ki sen mülk-i mevrūŝuñı yād kıł
Dilüñ bend-i ğamdan gel āzād kıł

Eb ü ceddüñi gerdiŝ-i rūzgār
İletmiŝdi bir ħāle iy tācdār

Ki bir ħabbe ħarfine yok kudreti
Niceydi_onlaruñ ŝāh iken mükneti

Ümīdin kesicek cihāndan ricāl
Yeter aña ol luṭfi çok Zü'l-Celāl

1560 Ĥiredmend öñinde cihān ħār u ħas
Anuñ ħumturāķı_oldı bāng-ı ceres

Eger aĥmak olmasa ‘ālem ħarāb
Olurdi ser-ā-ser bil iy şeh-niŝāb

Ber-Eṭvār-ı Sālif-i İn Tarz-ı Ĥālif

Ŗod efsāne-i İn zerāfet-diŝār
Ber evzā’-ı sābık buved ŝıvedār

‘Aceb didi seyyāĥ-ı Rüm u ‘Acem
‘Acem ŝāhına_ıy vāriŝ-i taĥt-ı Cem

Ceme ħalsa cāvīd eger mülk ü baĥt
Sen olmaz idüñ mālīk-i tāc u taĥt

1565 Eger genc-i Ķārūn elüñe hemān
Girürse naŝībüñ sen al bī-gümān

Dinildi meşelde *naŝībüñ yuŝīb*
Bunı ħarb iden oldı cānā muŝīb

1566a naŝībüñ yuŝīb: “Nasibin gelir seni bulur.” (Atasözü)

Ḥikāyet-i Pür-Beyān Der-‘Ahd-i Kızıl Arslān

Ḥikāyet çünīn est Kızıl Arslān
Be-merd-i becāyiş-i pür-kām-rān

Tevārīḥ-i devrāna viren tırāz
Rivāyāt-ı ‘ālemle_iden sūz u sāz

İder bir rivāyet ‘aceb dil-güşā
Kılur bir ḥikāyet ‘aceb cān-fezā

1570 Kızıl Arslān Ḥān virüp Ḥaḫḫa cān
Olur oğlu sulṭān yirine hemān

Geyüp başına tāc-ı zer ol püser
Virür ‘āleme revnaḫ u zīb ü fer

38^a

Babasın idüp türbede defn şāh
Oturdı serīrine ol Cem-nigāh

Nişāne olup nāvek-i ‘adle ol
Mezālīm teccessüs ider sağ u şol

Olur pādişeh-zāde bir gün süvār
Görür anı bir merdüm-i hūşyār

1575 Didi iy dirīgā zamān-ı dü reng
Kılur lu‘beti rengine ḥalkı deng

Zihī mülk-i ‘ālem zihī taht u tāc
Gidüp kendü oğlu alur şimdi bāc

Peder gitdi pāy-i püser zer-rikāb
Çalınup rebāb u içilür şarāb

Bu ḥāl üzredür gerdiş-i rūzgār
Virür ‘iş u nūş şehāna demār

Sebük-yusr u bed-‘ahd [ü] ğaddārdur
Oña meyl iden kelb-i murdārdur

1580 Cihān oldı bir cīfe-i bī-beḳā
Anuñ ṭālibi oldı kilāb-ı daġā

Gidüp revnaḫ-ı ‘ahd-i şāh-ı ḳadīm
Anuñ mehdine bir nev oldı muḳīm

Serîr-i serâ-y-ı sa'âdetde şâh
Sürür-ıla dünyâya kıldı nigâh

Müyesser olup aña taht-ı keyân
Olur bende-fermân[1] 'âlem hemân

Göñül virme devrâna bîgânedür
Muğannî gibi 'irs-i her hânedür

1585 Degül lâyıķ-ı 'ışk bir dil-rübâ
Ki_anuñ şevheri ola bî-ğad dilâ

Bugün zay'a eldeyken ol kâmkâr
Re'âyâya eylük idüp eyle kâr

Ki yarın olur kûye bir kethudâ
Re'âyâña eyler-iseñ çok cefâ

Bu aşl 'adl u dâd u bu aşl dâr u gîr
Geçer iy hudâvend-i 'âlî-zamîr

Eger cevri iderseñ faķîre hemîn
Bu beş günde aḥvâlüñ olur gamîn

1590 Tebâhını Fir'avn terk itmedi
'Aşâ-y-ıla Mûsâ anı gütmedi

İdüp 'âķıbet ejder anı helâk
Şoñ ucı yem-ile Hudâ itdi ḥâk

Sa'âdet taleb eyleyenler hemân
Şekâvetden i'râz ider bî-gümân

38^b

Naşîhat budur eyledüm ben tamâm
Sözüñ toğrusın söyleyüp ve's-selâm

Ḥikâyet Der-Evzâ'-ı Keyķubâd

Buved in ḥikâyet-i pey Keyķubâd
Nüvişte_est iy ḥusrev-i Cem-nihâd

1595 Bir üstâd-ı 'âķil suḥan-dân-ı dîn
Du'â eyledi Keyķubâda hemîn

Zevâl irmesün tahtuña ḥusrevâ
Sa'âdetle iķlîmüñ âbâd ola

Olup saña şîrîn-i devlet qarîn
Şafâsın sür iy husrev-i kām-bîn

O hâletde bir büzrüg-i nâmdâr
İşitdi du‘âyı vü didi i yâr

Sözün ser-te-ser oldı emr-i muhâl
Ne için idersin bunuñ gibi kâl

1600 İşitdün mi hîç husrevân-ı ‘Acem
Ferîdün [u] Đahhâk u Dârâ vü Cem

Bular mülkine irdi âhîr zevâl
Ki ferzâne niçün dir emr-i muhâl

Cihân içre kim kaldı di cāvidān
Gelenler gider bu cihān mişl-i hān

Didi şöyle bir merdüm-i hüşmend
Kelâmın didi_üstād-ı ‘âkıl-pesend

Ben oña didüm ‘ömrini Zü’l-Celāl
İde hayra tevfiķle bî-melāl

1605 Ebed istemek ‘ömrin anuñ hemān
Tarîķ-ı tecevvüzdür iy hoş-beyān

Eger pārsādur eger pāk-rev
Tarîķatde_olurlar naşîhat-şinev

Bu mülk-i cihāndan ide irtihāl
İder gayrı yirde olar kıl ü kâl

Güzer eyleyicek bu yirden hemīn
Nazargāhın āhîr ider ol gamīn

Görürsin bu mülke irişmez zevāl
İder mülkden mülke ol intiķāl

1610 Veger pārsā ola yoķ ğam dilā
İki ‘ālem içre olur pārsā

Şu kes kim ola mālîk-i rüzgār
Cihāndâr u serdâr u hem kām-kār

Eger sîret ü şüret-ile hemān
Ola muttaşîf şāhdur bî-gümān

Anuñ 'ış [u] nüşı müheyyā olur
Letāfet ile rüyı zībā olur

Eger dil-ıırāř olsa ondan faķır
Revānına irer belā-yı ıaķır

39^a

1615 İrişüp oña āhdan türk-tāz
Olur ibtilā-y-ıla o dem cān-güdāz

Tefer'unla Fir'avn terk-i tebāh
Dilā itmeyüp irdi_oña bile āh

Ħibān u 'aşı olmayup hıç mu'in
'İnād eyleyüp ġarķ olur ol le'in

'Ařā-y-ıla Mūsā oña çok cefā
İdüp eyledi řoñra ġarķ-ı belā

Ħikāyet-i Sultān-ı Ğür Bā-Rüstāyī-i Pür-Küsür

şeved in rivāyet yekī pādiřāh
Ki bā-rüstāyī buved dād-ıvāh

1620 Kūhenden nev-āyın olanlar hemān
'Aceb eylediler rivāyet bu-sān

Rivāyetlerinden Ħikāyet hemin
Benüm oldı mesmū'um iy nāzenin

İşitdüm Ħikāyetde sultān-ı Ğür
Ħar-ı rüstāyīye virürdi zūr

İdüp zūrını zer o řāh-ı zemīn
Virürdi dehāķine Ħayl-i enin

Ħaruñ bārın itmekle bī-Ħad 'alef
Ħarān oldı bār-ı girānla telef

1625 Ħarān-ı Ħarūn za'f-ı bār u büne
Olup Ħar gidemez bilün yek-tene

Eger süfle[y]i mün'im itse cihān
Derāvīři dil-teng iderdi hemān

İdüp derdmendāne_o dem bār-keş
İder cevır ü ķahr-ıla_anı hemçü leş

Olup nām[1] gibi hemān ḥod-perest
Ḳılur bām-ı dervīş[i] bevl-ile pest

İşitdüm şükūh-ıla ḳaşd-ı şikār
İder bir gün ol zulmi çok şehriyār

1630 Binüp eşheb-i bād-pāya hemān
Ḳovar bir şikārı o şāh-ı cihān

İrüp şeb o ḥāletde şāh-ı zemīn
Ḳalur şöyle tenhā sipehden hemīn

Yol iz bilmeyüp ol hümāyūn-nişān
Zarūrī ḳonar bir kūya ḡam-künān

Var idi o kūy içre bir pīr-i merd
Cihān içre görmişdi çok germ ü serd

Ḳadīmī dih içre ol idi muḳīm
Bulınmazdı kūy içre andan ḳadīm

1635 Şeh ol gice onlara mihmān idi
Bular ḥāl-i şāha niḡebān idi

39^b

Didi pīr oḡlına iy merd-i pāk
Ḥaruñ şehre iltme iderler helāk

Ki yarınki gün şehre ḥarla hemān
Varasın ḥar elden çıkar bī-gümān

Bu şehri içre bir şāh-ı vārūn-ḥāl
Ḳopup ‘ālemi eyledi küng ü lāl

Recāver ki baḥtı ola ser-nigūn
Ki taḥtı ola aña tābūt-ı dūn

1640 Anuñ bende-fermānı ser-cümle dīv
Çıkar zulmi-y-ile_āsumāna ḡırīv

Bu kişverde āsāyiş-ile sükūn
Göremez zamānında kes bī-şüyūn

Ne ḥurremdür ‘ahdinde_anuñ ādemi
Virür zulmi_anuñ merdümāna ḡamı

Püser didi rāh oldı ḡāyet dırāz
Piyāde gidilmezdir iy pür-güdāz

Bilürsin yolu senglāh oldu saht
Yayan gitmek olmaz oña_ıy nīk-baht

1645 Tarīķ-ı bed-endīşe bir fikr-i bāk
Sen it ki_oldı fikrūñ senūñ tābnāk

Ki rüşenter olmuş durur fikriñüz
Nedür diñ bu hāletde de zikriñüz

Didi pīr pendüm idüp istimā‘
Gözetgil nice_olur çü şavt u simā‘

Elüñe gel al seng-pāre hemīn
Harı sengle kıлмақ içün ğamīn

Har-ı dil-figāre vurup niçe bār
Ser ü dest ü pehlūsın it gel figār

1650 Ola ki_ol cefā-pīşe[y]i zişt-kīş
Tutup almayalar harı püşt-rīş

Şıdı keştīyi Hızr-ı hađrā-güzīn
Ki cebbār-ı zālinden oldu emīn

Yem içre sefāyin nice māh u sāl
Tutup zulm-ile_olmışdı çok kıl ü kāl

Pederden püser bu hadīşi hemān
İşitdi vü fermān-ber oldu ol ān

Haruñ püştini seng birle figār
Kılup leng ü pāy oldu ‘acz-ıla h‘ār

1655 Ser-ā-ser figār oldu bī-çāre har
Bulunmadı derdine hīç çāreger

Peder didi_oña vaķt oldu hemān
Murāduñ olan yola_olasın revān

40^a

Ser-i kārvān ardına_olup tufeyl
Sögüp şāha eyler idi vāy [u] veyl

Bu cānibden idüp peder bed-du‘ā
Ki yā Rabb bu zālime kıl cefā

Baña vir Hudāyā emānı hemīn
Ki_alam intiķāmum ben-i kemterīn

- 1660 Bize itdi çok zulm bu pādişāh
Elinden bunuñ derd-ile āh u vāh

Helākını görmezsem anuñ hemān
Laḥad içre çeşmüm uyumaz bir ān

Toğurmak yılan yeg durur zen hemīn
Toğurduğı cebbār olup kıla kīn

Olur mürdeden zen yeg iy hūşyār
Ki cebbārdan yeg seg-i cīfe-ḥ^vār

Muḥanneş ki kendüye_olur zulmkār
O yegdür ki_ire ğayr-ı merde demār
- 1665 Şeh işitdi bu sözleri bī-ḥilāf
Ki pīr urdı nā-bāliġān gibi lāf

Sükūt itdi söz açmadı ol ġarīb
Görelüm ne eyler diyüp Ḥaḳ naşīb

Atın bağlayup ol şeh-i kām-yāb
Nemed-zīne yaşlandı vü itdi ḥ^vāb

Uyumayup ol gice encüm-şumār
Olur ġamla ol şāh-ı gerdün-vaḳār

Seḫer murgı āvāzın itdi çü ġuş
Ġamı def^o olup cānına geldi çuş
- 1670 Ḥavāşī ṭavāşī ġürūh-ı sipāh
Seḫer izleyüp buldılar şāha rāh

O meydānda at üzre şāhı hemīn
Göricek piyāde_oldı leşker ġamīn

Ḳoyup ḫizmetine başın mümkinān
Ki leşkerle ṭoldı zemīn ü zamān

Biri dōstlardan dir iy pādişāh
Ḥaḳ olsun saña rüz u şeb nīk-ḥ^vāh

Nedīmine naḳl itmedi şeh ḫadīs
Ki gice nice_itdi ḫabāset ḫabīs
- 1675 İdüp ḫufyeten sırrını āşikār
Anuñ ġuş-ı hūşına ol tācdār

40^b

Benüm öñüme kimse bir mākiyān
Getürmez ü dir? mākiyāndur keyān

Ki bir pāy-ı murğ itmediler nişār
Haruñ desti līk oldı endüh-bār

Görüp şāhuñ aḥvālin ol hūşmend
Didi şofra ḥāzır kıluñ dil-pesend

Simāḫin simāḫ itdi ḥāzır hemān
Yapup şāh öñine_ oldı cüst ü devān

1680 Yapup meclise virdiler zīb ü zeyn
Yiyüp ni‘meti kıldılar türke şeyn

İçüp āb-ı gül-fām iderler hurūş
Kılur pādişā şevkına cümle cūş

O ḥāletde geldi şehūñ yādına
Ki diḥkān cezāsı ne_ola dādına

Buyurdi bulındı vü bağlandı ol
Oña cümle cevır eyledi şağ u şol

Siyeh-dil çeküp aña şimşir-i tiz
Bulımadı bī-çāre rāh-ı giriz

1685 Başın kıldurup didi diḥkān-ı pīr
Beni_ öldürmek-ile_ olımazsın dilir

Var it nefsi emmāreñi_ işlāḫ sen
Gider zulmüñi de var ol şağ esen

Bu sözi diyen ben degülven hemān
Yanar sūz-ı derd-ile ḥalk-ı cihān

Zemīn ü zamān saña_ ider bed-du‘ā
Kıyāmetde bilmen ki ḥālūñ n'ola

Niye ḥışm idersin baña sen hemīn
Mesāvīñ ider ḥalk-ı ‘ālem çünin

1690 Çü zulm eyledüñ eyelük ummā saşın
Ki nāmuñ añıla_ eyelük-ile hemīn

Sözümde olursañ şehā şermsār
Ne eylerseñ it sen daḫı baña kār

Senüñ çāreñ iy şāh-ı rūy-ı zemīn
'Adālet ṭabībīdür añla hemīn

Ki bī-çāre[y]i bī-günāh öldürüp
N'idersin şehā bunca қana girüp

Beni bir niçe gün dağı zinde ṭut
İki_üç gün dağı 'āyiş āgende ṭut

1695 Sitemkār olur bil ki bed-rūzgār
Қalur cānına la'net-i bī-şumār

Beni_öldürmek-ile_iy şeh-i kām-bīn
Çekersin kıyāmetde ḥayl-i 'azāb

Naşīhatdür itdüm saña_it istimā'
Sözüm diñler-iseñ idersin simā'

Olursın peşīmān olup şermsār
İderler saña la'net-i dil-figār

41^a

Şu vaşf-ıla memdūḥ olur şanma şāh
Onı medḥ ide merdüm-i bārgāh

1700 Ne sūd ide taḥsīn-i her encümen
Pes-i çarḥa nefrīn ide pīre-zen

Cefāsın sezāsın bulur kārger
Ne iderse re'āyāya her kār ger

İdüp cān u tenden ferāgat hemīn
Enīn ü ḥanīn eylerdi ol ḡamīn

Derūnında ḥançer ü başında tīḡ
Velī tīr ile şukbe eyler dirīḡ

Zebānı idüp tīḡ oña tāc-ı ser
Hedef cān қavs-ı қader tīr atar

1705 Bu ḥāl-ile ser-geşte vü nā-tüvān
Olup āh iderdi ol āşüfte-cān

Onuñ āh u vāhıyla sultāna hūş
Gelüp didi ḡuşına ferruḥ-sürüş

Ki bu merde қılma 'uқūbet şaқın
Bunı küşte fehm eyle biñden birin

Çalup bir zamān başda sevdā-yı şāh
İdüp ‘afv ider aña nīkū-nigāh

İdüp bendeden anı fevrī halāş
Ri‘āyetler idüp olur hāş-ı hāş

1710 Onı kıldı büzrügter-i rüzgār
Onuñ naḥl-ı ümmīdine geldi bār

Çılup anı bir şāh-ı ‘ālī-‘alem
Oña virdi defterle tīg ü qalem

Bu hālet cihānda_ oldı bir dāstān
Eyü_ olan olur reh-rev-i rāstān

Kevāhilden öğren dilā hüsñ ü hūy
Ki ta‘n itmeye düşmen-i ‘ayb-cūy

İşit düşmenüñden gel evşāfuñı
Saña keşf ide dürdle şāfını

1715 Eḥibbā gözine olursın nefīs
Eger ḥadden artuqda olsañ ḥasīs

Ḥaṭā aña ḥükminde maḥmūme ḳand
Olur şerbet-i telḥ bil sūdmend

Turuş-rūy olan ḥūb ider serzeniş
Olur ṭab‘-ı iḥvān şīrīn-meniş

Bunuñ gibi olmaz saña nuşḥ u pend
Ḥaḳīḳat budur söyledüm sūdmend

Yeter ‘ākile bir işāret hemān
Sözüñ toğrusı bu durur bī-gümān

41^b

1720 Kelāmuñ dilā mağz-ı nağzı hemān
Ki *el-ḥaḳḳu mürri*ḳarbidur bī-gümān

Selāṭīne lāzım teccüs hemīn
Ne ğıybet ide_aña zamān [u] zemīn

Ḥikāyet-i Me‘mūn Bā-Kenīzek-i Dil-rübā Der-Bister-i Nāz Şad Hezār Şīve-nümā

**Ḥikāyet be-vaşf-ı ser-ā-pā kenīz
Diğer irtibāt-ı şehen-şāh nīz**

Çü Me'mûna virdi hilâfet Hudâ
İder bir kenîz-i dil-ârâ şirâ

Perî-peyker ammâ ki nev'-i beşer
Melek-manzar idi kıyâmet-nazar

Şıfat-ı zülf-i dil-âvîz

1725 Kılur zülf-i sünbül yirin bâğ u râğ
Dağar kâküli gerden-i câna bâğ

Şeb-i Kıadr olup ca'dı ol meh-liqâ
Berâtıyla olur Zenge mîr-livâ

Müşevveş idüp anı sevdâ-yı rû
İder şevk-ı 'ârızla nâz ârzü

Olup ol teşevvüşle mâlik-riqâb
'Aceb ser-keş ü dest ola tül [u] tâb

Şıfat-ı hüsn-i nûr-engîz

Cebînin görüp mâh olur dâğdâr
Hüsûfiyla nûrına virür demâr

1730 Kâmer deyr-i mînâda kandîl-sân
Mu'allâk cebîninde iklîl-şân

Vü yâ âfitâb idi ol bî-zevâl
Toğup cânibeyninde müşkîn-hilâl

O cebe olup ma'bed-i zülf-i yâr
Olur mu'tekif rûz u şeb onda_o târ

Şıfat-ı ebruvân-nigâr

Olur ebruvânî şanasın kemân
Atar tîr-i kıahr-ıla câna nişân

Hilâline olmuşdı peyveste bedr
Ki şan gurre-i 'îd ile leyl-i Kıadr

1735 O müşkîn kıavsa gelüp müşterî
Alur tîr ele cândan olur berî

O kıavs oldu şan kıadd-i 'âşık hemân
Ki tîriyle deruhte-dil ins ü cân

42^a

Şıfat-1 çeşm-i mekkār u ğaddār

İki çeşm-i türkânı kavvâsdur
Çader tîri-y-ile kaçā dâsdur

Gül üstinde hâbende-i mest ü nâz
Olup eyler ‘uşşâka ol türk ü tâz

Olup şüretâ nergis-i büstân
Şan olmışdı sîretde eyvân-ı cân

1740 Zerâfetle Hârûta olup müşîr
Ki şîhr-ile Mârûtı_ iderdi zahîr

Şıfat-1 bîni-i nesteren-esmâ

Gülistânda bitmişdi bir nesteren
Be-ğaz ki_ oldu mâbeyn-i Rûm u Hıten

Niṭākayn-ı müşkîne Bâr-ı Hudâ
Diker sîmden bir sütünü dilâ

İki kavısı peyveste_ olup bî-veter
Oña muttaşıl oldu bir sehm-i ter

O bîni_ oldu şakḳ-ı kamerle dilâ
Şanasın ki sebbâbe-i Muştafâ

1745 **Şıfat-1 ruhsâr-ı kamer-sâ**
Ruḥından gül oldu ‘aceb şermsâr
‘İzârı kıılır lâle[y]i dâğdâr

Ruḥı ‘aksi_ olursa enîs-i çemen
Çemende biterdi gül ü yâsemen

Yüzün naṭ‘-ı ḥüsn üzre gördi melek
Tevâzu‘la yüz yire ḳor dir dilek

Ki ben zâde-i ḥârem iy gül-‘izâr
Beni reng ü büyüñ ider şermsâr

Şıfat-1 güş-ı gül-fâm-ı pür-endâm-ı tām

Biter ṭarf-ı gülzâr içinde hemîn
Dü nesrîn sünbülle olup ḳarîn

1744a وَأَشَقُّ الْقَمَرُ (...) ve ay yarıldı.” (Kamer, 54/1)

1750 Vurup mevc-i baħr-ı cemālī hemān
Dür-ile_ol şadef pür olur bī-gümān

Güher ki_ oldı ol māha mengüş-ı güş
Yem içre_itdi eşdāfi ol dem ħamüş

İdüp şun' oña pendden güşvār
Kılur dehr anı bir gül-i t̄abdār

Şıfat-ı dehān-ı mā-lā-kelām

Dehānıyla la'li o māhuñ hemān
Ki vaşfinda güm-reh durur āsumān

42^b

Süleymān nigīni durur gūyiyā
Ki cinn ü perī aña fermān dilā

1755 Me'ānī vü şüret-i emīn hemīn
Bular oldı iy dil-ber-i nāzenīn

Ne 'ayb u keder cümleden pākdür
Ki kıl yarmada her dü çālākdür

Şıfat-ı dendān u dehān-ı şekker-feşān

Leb-i yār ħelvā-yı bī-düddur
Ĥatın kıl raķam 'anber-ālüddur

Lebi rūħ-ı şānī vü dendānı dürr
Emenler bilür anı zevķı nedür

Müdevver o ħoķķa_ oldı yāķūt-ı nāb
Sī vü dü_ oldı ħoķķa_ içre dürr-i ħoş-āb

1760 Lebi la'l dendānı dürr-i 'Aden
Bu dürr-e şadefler 'Adende neden

Şıfat-ı zebān-ı āb-ı revān

Zebān oldı bir nükte-dān-ı cihān
Döküp ħoķķadan tāze dürler hemān

Hezārān ħoş-elĥān-ı destān-serāy
Nevāsıyla_ider 'ālemi dil-güşāy

Yaħod oldı bebgā-yı şīrīn-maķāl
Kelāmıyla bulur cihān vecd ü ĥāl

Olur ġonc-ıla tercümān-ı cenān
Zelāķatde olmaz oña ĥiç şān

Şıfat-1 zenaḥdān-1 sīb-āyīn

1765 Zenaḥ sīb-i şevḳına külümde nār
Güli rüy-1 hecrinde cānumda ḥār

O sīmīn-zenaḥ-çāhı içre hemān
Düşer Yūsuf-āsā revān-1 cihān

Biter serv üstinde bir tāze sīb
Oña_āsīb-i dendān-bih olmaz naşīb

O ğabğab ki olmışdı zīr-i zenaḥ
Mu‘allaḳ durur āb şan beste-yaḥ

Şıfat-1 gerden-i sīmīn

Nice vaşf ola gerdeni_ol meh-cebīn
Ki gerden-keşān aña eyler enīn

1770 Gören gerdenin gerdenine resen
Taḳup dir ḳuluñdur senüñ cān u ten

Serān oldı ser-geşte-i şavlecān
Girībān ḳapar güy-1 yarı hemān

Dilā gerden-i sīmden şem‘dān
Anuñ şem‘i pervānesi ins ü cān

Şıfat-1 dūş-1 leḫāfet-sürüş

Anuñ dūşı şevḳına iy dil-sitān
Götürür melek ğāşiyesin hemān

Olur güşı esrār-ıla rāzdār
Olur dūşı luḫf u ıtırāza medār

1775 Muḳārin olup güş u dūş-ı ḥabīb
Virürlerdi devrāna revnaḳla zīb

Şıfat-1 bāzū-yı kerāmet-cüş

Şikeste_ebruvānıyla_anuñ māh-ı nev
Melek bāzuvānıyla_olur der-girev

Dilā itmege def‘ ayn-ı kemāl
Yedin itdi beyzā o sā‘id o ḥāl

Eger sā‘idin āstīnden cüdā
İde ḥūnla dehr olur mübtelā

Güzel sâ'idi nuḳre-i ḥāmdur
Ki bāzūları şūşe-i cāmdur

Şıfat-ı sâ'id ü dest-i ḥabīb

1780 Yed ü sâ'idi safvetiyle hemīn
Çılur sīm ü lü'lü'yi gāyet pesīn

Şikeste_ oldu sâ'idle bāzū-yı sīm
Elin çiynekmele_ oldu 'azm-i ramīm

Virür dest [ü] pençeyle dehre şikest
Bu cevri eylemez 'āşıkā hīç dest

Yedi oldu mercān-ı cān pençesi
Temāşası ḥod 'āşık eglencesi

Şıfat-ı engüşt-i yār-ı lebīb

Dehānıyla_ olur mağz-ı piste kesād
Ser-engüştü_ ider finduḳa çok fesād

1785 Olaldan güzel barmağı ney-şeker
Şeker nāḥunına ney itdi güzer

Çü taḳduḳda engüştine ḥātemi
Leṭāfet serīrinüñ ol Ḥātemi

Elinde_ on kalem var müretteb hemīn
Dem-i 'āşık āña mürekkeb gamīn

Yazar ki_ iy beni isteyen bī-dilān
Muḳaddem baña cānuñ it armağan

Ki vaşlum-ıla ol ba'de behremend
Naşībüñ senüñ böyledür derdmend

Şıfat-ı sīne-i sīmīn-i şıve-nümā

1790 Semen nāzük oldu o ber vaşfına
Semen sīne vaşfin ide mi gine

O sīne_ oldu gūyā ki ḥuld-ı berīn
Girenler oña oldılar ḥālidīn

Odur *sūre-i Nūr*-ıla hem-sebaḳ
Görenlerde ḳalmaz dilā hīç ramaḳ

Gümişden müretteb durur sīnesi
'Aceb saḫtdur 'āşıkā kīnesi

Şıfat-ı pehlū-yı laṭīf-i yār-ı dil-güşā
Ger ol pehlūdan geṇse ḥurşīd ü māh
Kūsūf u ḥusūf-ıla_olurdı tebāh

1795 Eger ḥūrla olsa pehlū o yār
Ġam-ıla olur ḥūr fevrī nizār

Anuñ pehlūsıdur ‘aceb dil-güşā
Virür hecr[i] ‘uşşāka zecr ü ‘anā

Bitüp sīnesi bāġ içre hemān
Turunc-ıla yār oldı bustān-ı cān

Şıfat-ı şikem-i dildār-ı kıyāmet
O ten gülsitānı içinde hemān
Bitüp şöyle nesrīn ü süsen revān

O nesrīn ü süsenle ḥırmen-şikem
Olup dāne-çīn oldı ehl-i kerem

1800 Mey ü şīr ile ṭab‘ı_anuñ māyedār
Yed-i luṭf taḥmīrin itmiş i yār

Biter zīr-i pistān süsen hemīn
O süsenle_olur bāġ-ı cān nāzenīn

Şıfat-ı nāf-ı müşkīn-i āhū-miknet
Semenden olup bir tel-i cān-fezā
O tell içre bir ḥavz-ı sīmīn-binā

Olup virmiş ol dil-bere zeyn ü zīb
Çıkar şanma sākına yār-ı lebīb

Naẓīrini görmüş degül kāyināt
İçine düşen dil bulurdı ḥayāt

43^a

1805 Ṭurur süsen içinde bih dānesi
Nice bih odur bil ki cān ḥānesi

Dime bih odur nāfe-i müşk-i Çīn
Nice nāfe bel nīfe-i ḥūr-ı ‘īn

1729-1758 Der-kenār.

1759-1762 Der-kenār.

Ne al nāfe vü nīfe_odur nāf-1 yār
Anuñ bŷy1_ider ‘aqlumı tārūmār

O nāfe_oldı bir ŗuffeye muttaıl
afāsın sŷrer anuñ erbāb-1 dil

Bu zībāterīn ŗuffe[y]i kārger
Ruĥām-1 muaykılla dŷzmi meger

1810 Ruĥāmı anuñ mermer-i mālīkī
Bilŷr tārızın iy cān anuñ sālīki

Ne mermer o bir ŗuffe-i sīmdŷr
afāsın sŷrenler anuñ kimdŷr

Gŷmiden o ŗuffe_iĉre bir ĥavz-1 sīm
Binā eylemidŷr Ĥudā-yı Ĥakīm

Nebātı o ĥavzuñ dilā ney-eker
Anuñ ŗerbetin iĉmege cān iver

Mŷkellel yavāķīt ŷ dŷrle hemān
Muraa‘ durur la‘1 ile bil o kān

1815 O ĥavzuñ ŗuyı ŗanki āb-1 ĥayāt
İĉen mŷrde bulurđı ol dem ĥayāt

Gŷāde-kefel ol dil-ārā nigār
Miyān oldı bārīk gŷyā ki tār

ıfat-1 miyān-1 zer-ĥalĥāl-i nīkŷ-ĥıāl
Eer yoķ miyānına baķsañ hemān
Adı var velī oldı bir tār-1 cān

Ėatı ehl-i diķķat gerekdŷr hemīn
O kıl bili farķ ide iy nāzenīn

Miyān-ıla mŷyında ĉoķ mŷ-ikāf
‘Aceb diķķat itdi bilā-iĥtilāf

1820 Beli birle aġzında ĉoķ kıl ŷ kāl
İder mŷ-ikāf-ıla gŷr ĥurde-fāl

Gŷmi kŷlĉelerdŷr kefeller hemān
Onı ĉocmaġa_‘āıķ geĉer ins ŷ cān

Anuñ sâkı rân-ıla bir şüşe sîm
El urmağda ol gence var hayl-i bîm

Şıfat-ı bālâ-yı nihâl-hemâl

Olur bâğ-ı cân içre kıddi nihâl
Hacâletle serve virür çok melâl

43^b

Ağar çeşme-i cân anuñ pâyına
Kuzah kıavsı hayrân kaşı yâsına

1825 Sehî vaşfinuñ oldu kendü revân
Çemânın görüp kıumrî eyler figân

Gümiş mîldür şanki ol meh-likâ
Yaratmış anı şun'ı birle Hudâ

Teni kırmızı gül yüzi âfitâb
İder 'ağlla rûz [u] şeb hurd u h'âb

Dem-i 'âşıkân birle ol nîk-fer
Ser-engüşteni kıldı 'unnâb-ı ter

Hizâbıyla ebrûsı 'âbid-firîb
Görenlerde kıalmazdı şabr u şikîb

1830 Şanasın ki mihr üzre kıavs-ı kıuzah
Kırılmış görenler bulurdu ferağ

Şeb olduğda ol lü'bet-i mâh-rû
Gidüp halveti eyledi müşk-bû

Murâd oldu ol gice hurşîd ü mâh
Toğâ burc-ı nâz üzre bî-iştibâh

Zeneb 'uğdesin hal idüp mâh u mihr
Alalar o dem râsbdan hayl-i behr

Budağladı_o dem bisteri nâzenîn
Kenîz[i]_itdi âğüş şâh-ı zemîn

1835 Şehe tevsen olmadı ol gice râm
Nice_itsün ki ol kerre gâyetde hâm

Bed-âyîn tırâzın ol bî-vefâ
Yazar gerdek-i nâza kıilup dağâ

Ser-âmed olursa hudâvend-i zūr
Kılur ceng oña âkıbet hâk-i gūr

Görüp tevsen ahvâlini pâdişâh
Dil-ârâya kıldı kec ü mec nigâh

Ƨutup âteş-i hışm şâhı ‘azîm
Diler ki_ide Cevzâ gib'anı dü-nîm

1840 Kenîzek didi ki_ışte baş ışte tîğ
Kerem kıl beni_öldürmege_itme dirîğ

Benümle_itme_ıy şâh tek huft u hîz
Ne eylerseñ itgil tutarun ‘azîz

Dil-ârâya didi hidîv-i cihân
Neme_incindüñ iy dil-rübâ-yı zamân

Ne hūyumdan irdi saña bunca ğam
Ne būyumdan irişdi bunca nedem

Didi şâha dildâr-ı rüy-ı zemîn
Ki iy pâdişâh-ı mekân u mekîn

1845 Ger öldür veger başum eyle şikâf
Ki būy-ı dehānuñla cān der-maşâf

44^a

Çeker tîr-i peykâr mîğ-i dü rüy
Dehānuñ demi iy şeh-i nîk-hūy

İşitdi bunı server-i nîk-rây
Kıatı_incindi aşüfte_olup kıldı vāy

Egerçi_oldı aşüfte şâh-ı cihân
Devâ eyleyüp oldı gül-bū hemân

Perî-rüyı kıldı o dem hem-nişîn
Ki ‘aybum didi yārüm oldur hemîn

1850 Şu kesdür cihân içre bil nîk-hvâh
Ki diye falân hâr Ƨutmuşdı rāh

Eyüdür diyen güm-rehāna kelām
Kıavî cürm odur bil cefâ-yı tamām

Şu kes ki_ide ‘aybuña taḥsīn hemīn
Ki ‘aybın hüner şanur ol kemterīn

Sezāsı şunuñ ki ola saḫmūniyā
Oña şehd ü şekker degüldür revā

Ne hoş didi bir kerre dārū-fürüş
Dilerseñ şifā şerbet-i telḫ nüş

1855 Dilerseñ eger şekker-i sūdmend
Gel ol şerbet-i ‘Abdīden behremend

Ki pervīzen-i ma‘rifetle hemān
Alınmışdur ol şerbet-i rāygān

Zerāfetle ḫand u nikāt u rumūz
Oña ta‘biye_olmuşdur iy dil-fürüz

Egerçi müzeyyel olındı kelām
Leṭāyif ḫatıldı oña ve‘s-selām

Ḥikāyet-i Dervīş-i Şādık-ı Pāk-bāz ve Pādişāh-ı ‘Ādil-i Ra‘iyyet-Nevāz

**Ḥikāyet-i dervīş-i şādıkla şāh
Bu ortada zıkr oldı iy nīk-ḫvāh**

1860 İştüdüm ki bir merd-i pūr-fāḫadan
Ḫatı incinür pādişāh-ı zamān

Faḫīrün zebānına ḫaḫ söz meger
Naşīḫat zamānında ḫılmış güzer

O söz birle şāh oldı şūrīde-ḫāl
Ne lāzım bize çāk bu-sān ḫīl ü ḫāl

Buyurdı faḫīri_aldı fermān-berān
Yirin itdi ol demde zindān hemān

Ki bāzū-yı şāh oldı zūr-āzmāy
Şehe sen de n'eylerseñ it ketḫudāy

1865 Diyüp ḫoydurup pīri zindāna şāh
Cezāsı sezāsı budur ḫıl nigāh

Eḫibbādan aña nühüfte hemān
Didi_iy nīk sīret ‘azīz-i cihān

Bu aşl güft ü gū saña lāyık degül
Bu aşl nuş u pend saña fāyık degül

Nedür bildüğün söylemek hāy hāy
Şeh öñinde iy pīr-i şūrīde-rāy

Didi kim Hāḡ emrini ḡalka bir ān
İrişdürmek olmışdı t̄a‘at hemān

1870 Baña ḡabsden yoḡdur aşlā hirās
Ki bir s̄a‘at olsun mekānum ḡarās

Bu rāz-ı ḡafīyi_itdiler āşikār
Şehün ḡuşına_ıy sa‘ādet-medār

Gülüp didi şāh-ı hümāyūn-fāl
Ki çıḡmaḡ oña fevrī emr-i muḡāl

Bu maḡbesde ölmekdür aña murād
Bu durur zamīrümde de mā yurād

Faḡīre ḡulām-ıla işbu peyām
İrişdükde buldı ‘aceb iḡtimām

1875 Didi iy ḡulām-ı sa‘ādet-ḡahīr
Di sulḡāna kim ol faḡīr ü ḡaḡīr

Ben üftāde göñlinde hīḡ bār yoḡ
Cihān-ıla ‘aḡd[i]_olana kār yoḡ

Cihān devleti ḡıll-i zāyil durur
Oña bil ki cūhhāl māyil durur

Cihān devleti ḡulm-i nāyim-mişāl
Görinür gider böyledür ḡāl ü ḡāl

Baña salḡanat virse şāh-ı cihān
Ona şādmān olmaz aşlā revān

1880 Veger kesse başum dile hīḡ ḡam
Gelür şanma iy ḡıdiv-i ḡoş-ḡadem

Eger genc ü cāh-ıla fermān-revā
Sen olsañ benüm fāyidem ne şehā

Ben üftādeyem mübtelā-yı miḡen
Belā-yı Hāḡa dimezem nesne ben

Faķır ü ğanī sūķ-ı merge revān
Olınuķda_olurlar ŧehā hem-‘inān

Olur merģle pāy-ı miskīn ķarīn
Dimez bu gedā ol ŧeh-i kām-bīn

1885 ŧaķın olmasun ŧulmle hem-rikāb
İder kāyinātı ser-ā-ser ħarāb

Yūri ŧöyle taħsīn kıla ħāş u ‘ām
İde zıkr-i nāmuñla taħsīn enām

Degül ŧöyle ğuruñ ğörenler nefīr
Ķıla iy emīr-i ħümāyūn-żamīr

45^a

Degüldür size ħiħ sezā bed-nihād
Deyeler oña la‘net iy ŧeh-nijād

Ser-āmed olursa ŧehen-ŧāh-ı zūr
İder ‘āķıbet zīr anı ħāk-i ğūr

1890 Faķır eylese merde cevı ü cefā
Dilini ħekerler ķafādan ŧehā

Didi ŧöyle merd-i ħaķāyık-tırāz
Suħanla ki cāna virürdi ğüdāz

Baña bī-zebānlıķda_olmaz kelāl
Bilür ħāl-i meknūzum Zū’l-Celāl

Ĥafāyā-yı ‘ālem Ĥudāya ‘ayān
Cefāyā-yı ādem oña_olur beyān

Ben-i bī-nevāya itse ŧeh ħoķ sitem
Olur ‘āķıbet ħayr baña ne ğam

1895 ‘Arūsuñ ider saña mātem hemān
Olur ħātımüñ ħayr iy merdigān

Cefākār ŧanma ola tācdār
Nihāyāt bu olısar sengsār

Ĥikāyet-i Zūr-āzmāy-ı Teng-dil-i Bī-Nevā Der-Teng-nāy-ı Bilā-Rüsvā

**Bu mazmūn olur bil ki zūr-āzmāy
Ki dil-tenglikle olur bī-nidāy**

Biri hışt-zenlikde yektā idi
Velī baht-1 devletde bī-pāy idi

Anuñ ruzī-i ruzı olmışdı teng
Bu aşl tenglik birle aqvāli neng

1900 Ma‘işetde ‘acizdi leyl ü nehār
Žarüretle_ ider dāyimā āh u zār

Qılup bār-1 cevr-ile püştini ĥam
Gil ü hışt virmişdi aña elem

Ele girmeyüp zūrla zer hemān
Olur nān içün der-be-der bī-emān

Onı şöyle_ ider dehr vārūn-ĥāl
İdüp ĥasret-i nān içün küng ü lāl

Ki ‘ālemle_ ider ceng ol turş-rüy
Ki ‘ādemle_ ider ĥarb ol zişt-ĥüy

1905 řikāyet ider gāh bahtından ol
Ĥikāyet ider gāh rahtından ol

Görüp ‘iş-1 řirīn-i ĥalkı gehī
O yir ĥün-1 derd-ile nānı tehī

Olur ĥulq-ıla ĥalk-1 maĥlūq nūř
Anuñ mağz[1] zehr-ile eylerdi cūř

Ki olurdı kārına giryān u zār
Bulmaz gehī ĥāline ĥam-güsār

45^b

Cihān ĥalkı yir şehd ü murğ u bere
Benüm nānumuñ rüyı görmez tere

1910 şu yirine içer ĥalk ĥand-1 nebāt
Nebātum benüm oldu bīĥ-i nebāt

Ger inřāf olınsa olur mı revā
Ben üftāde ‘uryān gezem bī-nevā

‘Adālet mi iy merd-i řāĥib-ĥuzūr
Ola gürbe kürk-ile ben şöyle ‘ür

N'olaydı ki kārūm bu gilde hemān
Geçeydi defīne_ ağızına nā-gehān

Gireydi elüme defâyin hemîn
Onı harc idem ben de iy kām-bîn

1915 Süreydüm şafâ gencle ben ğarîb
Ĥudâ eylese tek baña_anı naşîb

Mühevves olurdu niçe rûzgār
Mu‘azzez olup eyler_idüm şikār

Olup miĥnet u ğuşşadan hem birün
Gezerdüm cihân içre ferruĥ-derün

Dil-i ĥāk bir gün işitdüm şikāf
İder derdmendāne bî-iĥtilāf

‘İzām-ı zenaĥdān o ĥāletde ol
Bulup baĥdı aĥvāline şaġ u şol

1920 Onı ĥāk kül eyleyüp pāy-māl
Güher dişlerine ħarışmış rimāl

Dehān bî-zebān bend ider dürr-i rāz
Ki iy ĥvāce düz bî-nevāyāne sāz

Gil altında şanma dehānum bu-sān
Şeker yirdi bu merd-i şāĥib-lisān

Şaĥın gerdiş-i dehre olma ġamîn
Ki bizden de ħalur bu kāĥ-ı zemîn

Cihān ‘işi telĥ oldı nūşında nîş
Belāsıyla balı durur bil ki iş

1925 Münāsib budur ĥātır itme ġamîn
Bu ġam da bu ĥāl-ile geċer hemîn

Ġumūmı derūnuñdan eyle birün
Senüñ zātuña gelmeye ĥiċ şüyün

Gel iy nefis-i bed-fikr ü pür-inkisār
Yüküñ ċek ü bīmāruñ itme demār

Eger bende-y-iseñ başuñ üzre bār
Yaraşur senüñ iy sa‘adet-şi‘ār

Veger şāĥ iseñ eyle taĥtuñ felek
Rikābuña ċeksün belekler melek

1930 Çü mevt ire hālũñ digergũn ola
Şeh ü bendelik cümle bĩrũn ola

Ėam u şādmānĩ çeker bĩ-gũmān
Cezā-yı ‘amel gözle gel sen hemān

Kerem kıł kerĩm olan olur nĩkũ
Kerāmetle dehr ire_olup hũb-rũ

Saņa şanma kim yār ola taht u tāc
N'idersin alup bunca bāc u hārāc

Hemān nām-ı nĩkũ gözetgil i yār
Budur dehr-i dũn içre ‘ālĩ-medār

1935 Şaķın mũlk ü mālā_eyleme ittikā
Ki sen daķı_idersin buları rehā

Budur tarz-ı gerdende-i rũzgār
Virür ehl-i cāha hemĩşe demār

İşit ‘Abdĩnũñ nuşķ u pendin hemĩn
Dilerseñ cihānda_olasın kām-bĩn

Ki her pend gũyā ki dũrr-i ‘Aden
Yavāķĩt ‘ıķd ire bulmış vaţan

Budur hāşılı kim fenā-yı cihān
Muķarrer durur iste ondan emān

Gũftār-ı Ėarra-Dişār Der-Hāmũş u Māyide-i Ān

1940 **Ki hāmũşlıķla n'olur fāyide**
Gelür şimdi ortaya gör māyide

Hĩkāyet iderler ki bir pũr-cefā
Ki olmışdı bir cānibe ketħudā

Be-Ėāyet cefā-pĩşe zālĩm idi
İşĩ halkā dāyĩm mezālĩm idi

Zamānında_anuñ rũz-ı merd idi şām
Anuñ havfĩ_ider h̄vābı halkā hārām

Cihān halkı_elinden çekerdi belā
İder rũz u şeb halk onā bed-du‘ā

1945 Var idi o ‘ahd içre bir şeyh-i pāk
Ruḥı pūr-ziyā vü dili tābnāk

Varup halk-ı ‘ālem dir aña hemīn
Bu zālîmîden irdi bize çok enīn

Cihān ağlar u ol güler şādmān
Bizüm hālümüz n'olur āḥîr hemān

Gel iy pīr-i dīrīne-i nāmdār
Naşīhatle ol şāha virgil demār

Disen ol civāna ki iy pādişāh
Ṭarīḳ-ı Ḥudāya gel eyle nigāh

1950 Didi şeyh ḥayf ola kim nām-ı yār
Olur şanmağıl herkese sāzgār

46^b

Eger bir kişi Ḥaḳḳı_unutsa hemān
Onuñla_olma iy ḥvāce gel hem-‘inān

Ḥaḳīḳat budur iy bihīn-i zemīn
Olursañ Ḥudā-bīne olğıl rehīn

Dirīğ oldı süfleye baḥş-ı ‘ulūm
Ki zāyi‘ ḳılur toḥmı bil şūre büm

Eger Ḥaḳ sözi fehîm ḳılmazsa bir kes
Anuñla_eyleme baḥş gel sözi kes

1955 ‘Adū añlamazdur kelām-ı ḥafī
Ḥaḳīḳat budur söyledüm Ḥaḳ ḥaḳı

Seni incidüp incinür ol le’īm
Recāvār ki_oña_ola ‘azāb-ı elīm

Senüñ ‘ādetüñ ḥusrevā ḥaḳ durur
Dil-i merd-i Ḥaḳ-gūya_o ḳuvvet virür

Niğīnün budur ḥaşleti_ıy nīk-baḥt
İder mūmı seng eylemez hīç taḥt

İder şem‘de ya‘nī bir naḳş-ı pāk
Ki seng üzre ḳılmaz onu tābnāk

1960 Ta‘accüb degül zālîm-i bed-gümān
Eger bizden incinse ol bī-emān

Kim ol düzd ü ben pāsbān hemīn
İder şaḥneden ḥavf düzd-i kemīn

Saḥna yoḡ durur minnet iy bü'l-heves
Ḥudāvendedür minnet ü faẓl bes

Ki minnetle ebvāb-ı ḥayra fütūḥ
Virüp luḡfla levḥin eyler yetūḥ

Virür şükr-i Ḥaḡ ni'mete izdiyād
Ki şükr-ile vir ni'metüñe ziyād

1965 Eger şükr iderse Ḥudāya 'abīd
Ḳılur ni'metini Ḥudāsı mezīd

Mu'aḡḡal ḡomaz bendesin pādişāḥ
Ḳılup 'āşiyān zümresine nigāḥ

Cihān ḥalkı meydānda ele şavlecān
Alup ḡüyını ḡapmaḡ ister hemān

O bir ḡüy-ı devlet durur olma şāk
Onı degme kes ḡapmaz iy merd-i pāk

Olur şanma sa'y-ıla ḥāşıl behişt
Velī ḥüyuñ oldu behiştī-sirişt

1970 Dili rüşen ü ḡab'ı mecmū' ola
Ḳadem şābit ü pāye merfū' ola

Ḥayātı ḡoş u merci'i ola şevāb
Du'āsın Ḥudā eyleye müstecāb

47^a

Güftār Ender-Rāy-ı Ḥidivān-ı Memālik-sitān ve Tedbīr-i Memālik ü Ra'ıyyet-i Re'āyā-yı İşān

**Bu güftār efkār-ı şāḥān-ı dīn
Ki tedbīr ü mülk ü ra'ıyyet hemīn**

Eger kār-ı tedbīrle itse zūḥūr
Medārında_olur dāyir-i pūr-sürūr

Medār-ı mudārā-yı ḥaşma revān
Olursañ 'adüyü_avladuñ bī-gümān

1975 Ki düşmenle ḡılmaḡ mudārā kemīn
Şehā cengden yegrek añla hemīn

‘Adū zūr-ıla olmaz ise şikār
Oña zerle virmek gerekdür demār

‘Adūdan saña_irmeye dirseñ gezend
Dilin hırz-ı ihsān-ıla eyle bend

Eḳālīmi tedbīrle itgil şikār
Ki tedbīrle yeg olur kārzār

Cihān şerbetin rāy-ıla eyle nūş
Temelluḳ şatup ‘āleme ol ḥamūş

1980 Olur rāy-ıla Rüstem-i dehr bend
Atar fikret İsfendiyāra kemend

Şaḳın virme a‘dāya aşlā emān
Ki fırsat zamānın gözet hān u hān

Zamānında yüzgil derisin hemīn
Zamānı geçicek olursın ḡamīn

Mürā‘atı kıl ḥaşma ḡüyā ki dōst
Zamānında kılḡıl onı kende-pōst

Şaḳın ceng-i kemterden iy şāh bil
Ki_olur ḳatre cem‘iyyeti rūd-ı Nīl

1985 Girih şalma ebrūlaruña şaḳın
Gücūñ yetdügünce eyā şāh-ı dīn

Zebūn olsa düşmen sen itme şitāb
Anuñ cengine_ıy ḥusrev-i Cem-cenāb

Kişinüñ ki_ola düşmeni bī-kerān
Veger devleti olsa birḳaç hemān

O düşmen olur tāze vü ḥaste dōst
Diler ḥaşma_ıde dōstı kende-pōst

Şaḳın kılma senden ḳavī pāsbān
Dürülmez durur müştle bil sinān

1990 Eger ḥaşmdan zūruñ olsa ziyād
Zebūna_itme ḳasd iy şeh-i Cem-nijād

Tevānā olan nā-tevān merde zūr
Degüldür sezā iy ḥudāvend-i Tūr

47^b

Eger zūrla pīl ü çeng-ile şīr
Olursañ eyā şāh-ı şemşīr-gīr

Yanumda benüm cengden şulḥ nağz
Ki ıslāḥ ile buldı maḥlūḳ mağz

Ḥiyel munkāṭı ‘olsa iy pādişāh
Ḥelāl oldı şimşīr ü tīre nigāh

1995 ‘Adū şulḥ isterse kılgıl ḳabūl
Eger ceng direktse şalma resūl

Başuñ bükme ıslāḥdan zīnhār
Veger ceng dirlerse olgıl süvār

Der-i kārzārı ‘adū kılsa bend
Senüñ ḳadrüñ olur hezār ercümend

‘Adū çekse ger ceng için tīg ü tīr
Şehā saña lāzım o dem dār u gīr

Ger ihmāl iderseñ eyā şeh-nişāb
Ḳıyāmetde Ḥaḳ senden ister ḥisāb

2000 Eger kīne-cū olsa a‘dā hemān
Şehā al ele sen de tīr ü kemān

Ki ḳīn-āvere meḥl kıлмаḳ ḥaṭā
Ḥudā mihrine_eyler anuñ çok cefā

Eger süfleye luṭf u ḥūşla kelām
Olinsa ider kendüyi şād-kām

Ki kibr-ile gerden-keş-i rūzgār
Olup ‘āleme vir sürūr-ı demār

Eger ‘acz izhār iderse ‘adū
Oña lāzım iy şāh rüy-ı nikū

2005 Şaḳın kıлма perḥāş iy pādişāh
Ki izhār ider ‘acz ol bed-nigāh

Emān istese virgil aña emān
Esirge velī ḥīlesin gör nihān

Anuñ mekrine eyle ta‘vīz sen
Bu ṭavr-ıla ol dehrde şağ esen

Ḳabül eyle tedbîr-i pîri şehâ
Ki bebrân olur râyla ejdehâ

Kühen-sâl-ı dîrîne merdânkâr
Şehâ pîrlerdür umûra yarar

2010 Dij-i âhenîni yirinden hemân
Civânân u pîrân iy şeh-nişân

Biri kuvvet-ile biri râyla
Yirinden ırar hefte vü ayla

Maşâf içre fikr eyle ‘âlî-mağar
Şebât eyle anda bulasın zafer

Dü leşker biri birine bulsa dest
Tenüñ yek-tene key şaşın itme pest

48^a

Eger taşra taşsañ revân ol hemân
İçinde_olıcağ düşmene çek kemân

2015 Veger sen biñ olsañ düşemen dü şad
‘Adû hâkine iltseñ çekersin leked

Şeb-i tîre içre süvâr-ı kalîl
Şebîhünla eyler hezârı zelîl

Dilirseñ giceyle_olasın reh-revân
Puşûdan öñürdi zarar kıl hemân

İki leşker aralığı olsa rûz
Ḳur onda hemân hayme-i dil-fürûz

‘Adû pîş-destlik iderse itme ğam
Ger Efrâsyâb-ise vir aña hem

2020 Çü düşmen görürsin ki ılğar ider
Senüñle tûruşmaqlığa ‘âr ider

Sen itgil teccüss anuñ hâlini
Oña gür içinde geyür şâlinı

Ki bir günlük ılğarla oña fütür
Gelüp kuvvetine gelüp tîz şübür

Ne kıt u ne kuvvet derünü harâb
Yiñerler seri isteyü hurd u h’vâb

Sen ālūde it düşmene türk ü tāz
Vurup öldürüp cānına vir güdāz

2025 Başup düşmeni_it rāyetin ser-nigūn
Ola rāyeti gibi rāyı nigūn

Gidince ‘alem rīg-i leşker hemān
Tağılur u kaçar olup ıartağan

İrüp oña envā‘-ı kesr ü kūsūr
Gelür her biri cānına çok fütūr

Şağın şınğun ardınca olma devān
Ola şāyed arduñca a‘dā revān

Kemīngehde cāyiz ki leşker ola
Seni görüben fevrī arduñ ala

2030 Hevā gerd-i hīcādan olursa mīg
Şağın çevreñi almasun tīr ü tīg

Eger gāret ardınca gide sipāh
Qalur yek-tene siz bilūñ pādīşāh

Sipāhī hīşār-ı şehen-şāhdur
Ki her kārda bil ki āgāhdur

Sipeh pādīşāh eylemeklik hīşār
Yeg ondan ki haşm eyleye tārūmār

Naşīhat yirinde_ oldı ‘Abdī tamām
Recāvār ola gör şevār-ı enām

48^b

Güftār Ender-Nevāziş-i Dil-āverān ve Sitāyiş-i Leşkerbān

2035 **Bu güftār olur bil ki ‘asker-nevāz
Mühimmāt-ı şāhān durur eyle sāz**

Vegāda sipāhı hīmāyet şehā
Olur cengden yeg muqarrer mehā

Sipāh eyler olsa hemān kārzār
Sütüh-ıla olur o dem kārı zār

2035 Bu beytin yanına “Buraya sürh koyan sehv itmiş.” ifadesi yazılı.

Tehevvür iderse dil-āver-dilān
Dağı arturur sa'y-ıla bī-gümān

Veğā içre gelmezse aña helāk
Ol itmez bilüñ ceng-i Ye'cuce bāk

2040 Sipāhı kııl āsūde iy şehriyār
Ki heycāda vire 'adūya demār

Hemān merd iseñ ceng kııl āzmāy
Şu vaqt itme düşmen çala kerrenāy

Sipāhī ki oña olmaya berg ü bār
Niçün rüz-ı hīcāda vire demār

'Adūdan nevāhī-i 'ālem hemīn
Sipehle alıvür eyā şāh-ı dīn

Sipāhīde olur māla māyil şehā
Vir aña kifāyetce şubḥ u mesā

2045 'Adūya şu vaqten olur şeh dilīr
Sipāhī dil-āsūde_ola dağı sır

Sipāhī ki yir hūn-bahāsın hemīn
Hīç inşāf olur mı_ola dāyım ğamīn

Sipehden şeh eylerse mālı dirīğ
Ele_almağ sipāha dirīğ ola tīğ

Nice_erlik ider ol şaf-ı kārzār
Tehī-destlik birle_ola kārı zār

Olur leşker-ile dilā pādīşāh
Hemān yeg refāhiyyet ide sipāh

2050 Sipāh oldı sulṭāna hışn-ı haşīn
Gözetmek gerek kıulların şāh-ı dīn

Güftār Ender-Dilīrān-ı Pür-Dilān ve Taqvıyyet-i Merdān-ı Gürdān
Bu mazmūn dilīrān-ı merdānkār
Dağı taqvıyyetdür sipāha i yār

Mihā bunda var bir muqarrer kelām
Bu sözle memālik bulur intizām

2041b Kerrenāy: Kelimenin anlamı için "boru" ifadesi not düşülmüş.

Revān eyle peykār-ı haşma dilr
Ki tinnine lāzım durur nerre-şir

Hizebrāna olur haşm bebr-i beyān
Olur bebr haşmı da şir-i jiyān

2055 Deķāyık-şinās-ıla ol kār-sāz
Bular rāyla haşma virür güdāz

Rumūz-ı cihāndan olardur habir
Olup kārgerlikle rūşen-zāmīr

49^a

Kühen-fikrdür merdüm-i dīr-sāl
Ki_olur fikri her dem hümāyün-fāl

Civānān-ı şir-efgenāndan hirās
Şaķın ķılma iy husrev-i cinn ü nās

Velikin hāzer ķıl ki tebdīr-i pīr
Ķılur rāyla dūşmene dār u gīr

2060 Civānān-ı merdān-ı şir-avjen
Dil-āverlik-ile olur tīg-zen

Velī mekr ü destān-ıla rūbehān
'Aceb āga_atar görgi itme gümān

Cihān-dīdegān eyle hıdmet-süpār
Ki olmuş durur germ ü serde şikār

Çıķarmaķ dilersen memālikde ad
Cihān halkına eylegil 'adl u dād

Ki 'adl-ile ma'mūr olur rūzgār
Olur zulmle memleket tārūmār

2065 Yüri dōst ol haşm-ı bed-kīş-ile
Getürgil mudārā-y-ıla_anı ele

Dime dūşmene dōstluķ ne ider
Ki pīrāhenin aña zindān ider

Eger dūşmen iķre dūşerse hilāf
Sen itgil hemān tīguñı der-gilāf

2060a Avjen kelimesi nüshada vezin gereği avjen şeklinde harekelenmiştir.

Eger görg-i hūn-h'vār ola hod-pesend
Miyānda dil-āsūde_olur gūsfend

Veger düşmene düşmeni müštağil
Ola dōstuñla ol āsūde-dil

2070 Hūşūm ortasına düşerse nifāk
Sen itgil dil-ārāmuñ-ıla vifāk

Kelām Der-Ma'nā-yı Sābık Ber-Nehc-i Fāyık [ü] Lāyık

**Olur bil ki ma'nā-yı sābık hemīn
Bunuñ remzi iy hīdīv-i kām-bīn**

Ne hoş didi pūrına Gurgīn şāh
Vegāgehde tīr ü kemānı_it penāh

Eger kīşe qurbān olursa 'adū
Ele beylek alup kemānı it dü tū

Çaçarsa olar cüst olup şan zenān
Girīzān olma şaқın pey-revān

2075 Sūvārān-ı hīcā iderse girīz
Degül kendü şāhı çeker rüste-hīz

Vegā içre_olur şol ağa şāha yār
Ki ol duta tīz halka-ı kārzār

Seferde hāzerde olanlar müşīr
Vegāgehde_olur birbirine zāhīr

49^b

Şaқın tīre qarşu siper dutma sen
Çalayın dir iseñ cihānda esen

'Adū ger kemān alup atarsa tīr
Ki peykānı şaқın seni_eyler esīr

2080 Eger cünd-i cerrār u şīr-avjen
Maşāf içre görüñ ki yoқ anda fen

Bular çekineler kemān-ı kemīn
Bulardan n'olur kārūñ iy kām-bīn

2071b Hīdīv kelimesi vezin gereği hīdiv şeklinde yazılmış.

2080a Avjen kelimesi vezin gereği āvjen şeklinde yazılmış.

Ṭarīḳ-ı firār ile kendüñe yār
Bulınmaz şehen-şeh bulunur diyār

Ḳarārı firāza muḳārin hemīn
Sen it iy dil-āver dil-i nāzenīn

Güftār Der-Naşıḥat u Dildār-ı Merdān-ı Hünermendān Bā-Hezārān Luṭf u Kerem Ez-Ṭarf-ı Şāhān

**Bu söz oldı nuşḥ-ıla dildārlık
Ḥıredmend olanlara hem yārlik**

2085 Sözüñ diñle iy merdüm-i hūşyār
Şehen-şāha lāzım iki merdikār

Biri saḥt-bāz u biri saḥt-rāy
Bular birle şehler olur dil-güşāy

Alınur bular birle çok taḥt u tāk
Bularla bulur salṭanat ḥoş revāc

Eger tīg-ıla rāy iderse ḥırān
‘Adū kişverinde çok olur kırān

Şu kim dutmaz-ısa ḳalem birle tīg
Ölürse şaḳın itmeñ aña dirīg

2090 Ḳalem birle şimşire idüp nigāh
Ol aşḥābına_ anuñ şehā ḥayr-ḥvāh

Bulardur mühimmān-ı ‘ālem hemīn
Nazar ḳıl buña iy bihīn-i zemīn

Muğannīye itme ri‘āyet şehā
Mu‘īn olıñmaz zen veğāda saña

Degüldür sezā saña iy pādīşāh
Şeb ü rüz bezme idesin nigāh

‘Adūnuñ yedinde_ola esbāb-ı ceng
Tebüñde senüñ çalına nāy ü çeng

2095 ‘Adū pür-ḥurūş ola medhūş sen
Olur mı memālik bunuñla esen

Olur devleti niçesiyle ḳarīn
Gidüp devlet eyler niçesi ğamīn

Cihān devletine_eyleme i'timād
Ki bünyād-ı bād üzre kıl i'tikād

İder devleti birle let imtizāc
Bilür bunu her merd-i şāhib-mizāc

50^a

Güftār Ender-Ḥazer Kerden Ez-Düşmen-i Bed-Ḥvāh Ez-Levāzım-ı Ḥusrevān-ı 'Ālī-nigāh

**'Adū ḥīlesinden gel eyle hirās
Olur muhtefi bunda iy pür-sipās**

2100 İñen itme ceng-i 'adūdan hirās
Velī kār-ı şulḥı buña_itme kıyās

İt āvāze-i şulḥdan ihtirāz
Bu āvāze-y-ile çekersin güdāz

Niçe kes te'āvīz-i işlāh oña
Yazıldı vü şebḥünla buldı fenā

Oğur āyet-i şulḥ ol derdmend
Şeb olduğda eyler sipeh oña ḥand

Zirih birle heftānda_uyur ḥusrevān
Yatur pister-i nerm içinde zenān

2105 Dil-āver elinde tutar tīg ü nūk
Degüldür peyüg tuta elde dūk

Nihān eyle cengi er iseñ hemān
Ki ḥaşmuñ seni başmaya nā-gehān

Ḥazer oldu evşāf-ı kār-āgehān
Ḥiyel oldu sedd-i sedīd-i şehān

Eger tīg ü tīr-ile ḥaşma sütüh
İrişmezse fikr ile olur qal'-i kūh

Güftār Ender-Muḥāfezet Kerden Ez-Mekr-i Düşmenān Der-Ahd-i Selāḥn-i Sa'ādet-nişān

**Zi-düşmen ḥazer kerden est in kelām
Ber-enīset in nazm-ı şīrīn-merām**

2110 İki bed-nihād olsa kütāh-yed
Bular içre olmasa aşlā ḥased

Ḥakīmāne_ olursañ bulardan emīn
Mihā it ḥuzūrī vü ol kām-bīn

Eger birbiriyle ide ittifaḳ
Şalarlar cihān içre ḥayl-i nifaḳ

Viren şeytanatla kese sūz u sāz
Olur dest-i kūtāhı anuñ dırāz

Birin eyle ber-dār iy tācdār
Birinüñ tebārına virgil demār

2115 Eger saña a‘dā iderse sitīz
Anuñ ḥūnını rāyla eyle rīz

‘Adū leşkerine düşerse ḥilāf
Ḥuzūr eyle tīḡuñ dürüp der-ḡilāf

İrerse eger görge bīm-i gezend
Çerāgehde āsüde_ olur gūsfend

‘Adū ger ‘adūya ola müştāḡil
Sen aşḡābuñ ile otur ay u yıl

Muḡaşşal gerekdür ḥiyelden girīz
Ki ḥıfz üzre olmaḳ gerekdür ‘azīz

50^b

Güftār Ender-Ḥazer Kerden Ez-Düşmen Ki Der-Şıfat-ı Düst-ı ‘Āyid ü Tefāyüd

2120 **Bu efsāne olmuşdı ferḡunde-fāl**
‘Adū dōstluḳ şata iy ḥoş-ḥışāl

Eger ḥvīş-i düşmen saña ola yār
İder mekr ü destān şaḡın zīnhār

Saña rū-be-rū dōst illā ki pōst
Çıkarup dürürler zerāfetle kūst

Derūnın senüñ kīnüñ eylerse rīş
Gelür yādına_ ol demde iḥvān-ı ḥvīş

Bed-endīşe şīrīn-keleām itme sen
‘Asel içre nīş eyler iy cān vaṭan

2125 ‘Adū ḥīlesinden bulur şol ḡalāş
Ki iḥvānı ḡaşma_ itmeye iḡtişāş

Şu şūhuñ ki_ola kīsesi dūrle pūr
Şanur ol cihān şurresi ʈolu dūr

Olan sīr bilmez esīr olanı
Ne bilūr esīrān sīr olanı

Eger mīre ‘āşī olursa sipāh
Hazer kııl ki eyler onı ol tebāh

Oña itme teklīf-i hıdmet hemīn
Kılursın anuñ nikbetiyle enīn

2130 Ki kendü emīrine_olan nā-sipās
Senüñ lāzımātuñdan itmez hirās

Anuñ ‘ahd ü imānına i‘tikād
Şaķın eyleme kim çekersin fesād

Tecessüs idüp anuñ aḥvālını
Gör evzā‘ımı diñle aḥvālını

Nev-āmūzuñ it rīsmānın dırāz
Kesilme gör anı virüp sūz u sāz

Eger kişver-i ḥaşma ceng u ḥişār
İdüp fetḥ iderseñ eyā tācdār

2135 Ahālisini eyle zindān hemīn
Şoñ ucı göresin n'olur kibr ü kīn

Dilin bend birle ider cümle ḥūn
Çeker nār-ı zücretde_olur şanki tūn

Veger dest-i a‘dādan alsañ diyār
Re‘āyāsına virme şaķın demār

Ri‘āyetler it ḥalkına iy emīr
Ki_olur ḥāki iḥyā ider yir yir

İderlerse onlar girü kārzār
Onı ḳatıl idüp kārını eyle zār

2140 Veger şehir ḥalkın kılursañ tebāh
Der-i şehri sen baḡlama_ıy pādīşāh

2138b yir: Vezin gereği Türkçe kelimedede med yapılmış.

‘Adū derde hāzır dime sen hemān
Ki enbāz[1] vār şeh̄r içinde kemān

Bed-endīši ref` eyle tebdīrle
Ola kim qabāhatden ol ayrıla

Anuñ def`i rāyla olursa hemān
İdüp sırruñı ile ilden nihān

Güftār Ender-Mülātefe ve Düşmen-i Bed-Kış Ez-Pey-‘Avākıb-endīř

**Telaıtufla kılgıl ‘adūya nigāh
Ki güftār-ı řā‘ir budur gāh gāh**

2145 Eger tīg-i peykār çekseñ hemān
Medār-ı mudārāyı gözle nihān

Ki řulhuñ medārı mudārā durur
Onı fehm iden bil ki Dārā durur

Dil-āver-dilān-ı memālik-sitān
Kılur cengi peydā vü şulhı nihān

Eger mīr-i mīrān-i düşmen hemān
Veğā içre girse_ele iy řāh-ı dīn

Anuñ qatline itme sa‘y-ı belīg
Ola kim řoñ ucu diyesin dirīg

2150 řaқın tīz qatlı itme ol řāhı sen
Ki qatlı kılur leřkerin pūr-fiten

Ola kim bu aşlı husrev-i kār-dān
Giriftār ola düşmene nā-gehān

İdüp sa‘y anuñ mergine_ol bed-güzīn
Kıla defter-i ‘ömrini şay hemān

Muıı‘üñ olursa eger serverān
Ri‘āyetler it onlara bī-kerān

Ki luıfuñ olup dām-ı her kām-cūy
Kıla husrevānı derüñde nikūy

2155 şudur ehl-i bende olan dest-gīr
Ki olmiş durur qayd-ı bende esīr

Eger gizlü alsañ niçe dil ele
Yeg andan ki dehre viresin gile

‘Adū tābi‘-i dōst olsa eger
Şağın mekrine_aldanma iy nīk-fer

Ki telbīs-i İblīse hem-‘inān
Olup dāyim eyler huşūmet nihān

Derūmı hırāşuñla olmışdı rīş
Gelür şanma yādına_anuñ hūvīş ü kīş

2160 Bed-endīş eger olsa şīrīn-kelām
Anuñ nūş-ı nīşine olur zimām

Olur ta‘biye zehrle engebīn
‘Adū lafz-ı şīrīnine olma rehīn

51^b

‘Adū pençesinden hālāşa mecāl
Mudārā-y-ıla olur iy nīk-fāl

Sa‘ādetde olsañ dem-ā-dem dilā
Olur devletüñ saña yekser belā

Şular ki_ola genc üzre gencūr-vār
Şunar el oña hālq-ı dār u diyār

2165 Nıgehdār ol ađniyāya şağın
Hāzīneñdür iy şāh-ı rüy-ı zemīn

Dij ü rüy u āhen durur husrevān
İder ilticā aña hālq-ı cihān

Sipāhī ki sultāna ‘işyān kıla
Degüldür sezā ki_oña_ihsān ola

Onı kıılma hıdmetde sābit-қadem
Vire redd-i sāyirlerine nedem

Velī ni‘metine_itmeyicek sipās
Saña fāyide itmez bu durur kıyās

2170 ‘Adūnuñ yemīnine kııl i‘timād
Çıkarğıl cihān içre bir yağşı ad

Velī it tefahhuş anuñ hālīni
Ne hāletdedür kıille қālīni

Nev-āmūza virgil şehā gūş-māl
Murādı hemān olmaya cem‘-i māl

Hişār-ıla ceng-ile haşmı hemān
Şikār eyleseñ habs kıl ol zamān

Onı it harās içre sen mübtelā
Muñı‘ olmayıcağ ço çeksün belā

2175 Kātı muhkem it bendin anuñ şehā
Halāş olmayup cānına_irsün ezā

Eger haşm elinden alursañ diyār
Demārına ‘ālem viriser demār

Veger husrevāna irürseñ gezend
‘Adū rüyına bāb-ı şehr eyle bend

Dime taşra turur ‘adū-yı merīd
Ki şehr içre çoğdur bil aña mürīd

Gözetgil ‘adū cünbişin zīnhār
Saña virmeye ğaflet-ile figār

Güftār Ender-Pinhān Dāşten-i Rāz Ez-Mühimmāt-ı Şāhān-ı Sa‘ādet-nişān

2180 ‘Adū dön yürü rāzuñ eyle nihān
Budur bunda meknūn olan bil hemān

Dürüş ceng-i haşma mudārāyla
Dilin şerha kıl deşne-i rāyla

Eger haşmı rāy-ıla_iderseñ zebūn
Serīrūñde gey atlas-ı lāle-gūn

52^a

Şağın rāzuñı halka_itme āşikār
Ki cāsūsdur rāzuñ eyler āşikār

Rivāyet durur Behmen-i nāmdār
Diler ki_ide Zābulsitānı şikār

2185 Senūñle niçe kes olup hem-‘inān
İder gizlü rāzuñ cihāna ‘ayān

Ṭarīğ-ı çepe_āvāze idüp hemīn
Reh-i rāsta ğitdi o şāh-ı güzīn

Sikender ki_ ider Şarkıyān-ıla ħarb
İder ħayme ħapusını sūy-ı Ğarb

Eger ‘azmūñi bilse bir merd-i ğayr
Bu rāy-ı revişde_olmaz bil ki ħayr

Kerem kııl ki perĥāş u kīne rehīn
Eger olsañ iy ĥusrev-i kām-bīn

2190 Kerem birle zīr-i nigīnūñ cihān
Olur iy ĥudāvend-i kişver-sitān

Eger luţfla kār iderse zuhūr
Ne lāzım vire ŧab‘a ğayret fütūr

Dilerseñ ki derde_olmayasın esīr
Dil-i derdmendāna virme nefīr

Sipāh-ı tevānādan umma meded
Za‘īfāndan um himmet iy merd-i ferd

Du‘ā-yı derāvīş-i āşüfte-ĥāl
Olur müstecāb u hümāyūn-fāl

2195 Var it köhne-pūşuñ du‘āsın ŧaleb
Odur her murādāta ‘ālī-seleb

Du‘ā kılsa dervīş-i dil-rīş pāk
Kılur taĥt-ı ‘āc Ferīdūnı ĥāk

Eger bezl-i himmet kıla köhne-pūş
Şalar ŧab‘-ı dünyāya fevrī ĥurūş

Olup bāb-ı evvel burada tamām
‘Aceb nuşĥ u pend eyledüm ve’s-selām

‘Amel eyler-ise bunuñla mülük
İder ŧarz-ı şāhānda ‘ālī-sülük

Bāb-ı Düvvüm Der-İhsān u Fāyık-ı Ān Der-Dünyā vü Āĥiret-i Bedān

2200 Şehā bāb-ı şānī be-ihsān tamām
‘Aceb ğeşt memlū eyā nīk-nām

İşit bāb-ı şānīde ihsān tamām
Ne vech-ile başı itdi şāĥib-kelām

52^b

Eger ehl-i ‘aql-ısañ ol ma‘nevī
Ki şüretten olur me‘ānī kavī

Me‘ānī firār itdi şüret qarār
Qarār u firār olur aşikār

Bedī‘in me‘ānīnūñ itgil beyān
Feşāhat belāğatle ola ‘ayān

2205 Künüz-ı rumüz[1] bu şeklūñ hemīn
Qatı gizlūdūr añla iy kām-bīn

Bu kenz üzre oldı tılısm ejdehā
‘Aceb sa‘b bulmaq elinden rehā

Laḥad içre_uyur şol kes āsūde-ḥāl
Ki irmeye ondan cihāna nekāl

Ḥayātuñda fikr it ğamuñ[1] hemān
Şoñ ucı ğamuñ yir bulımaz bir ān

Düşer ḥ‘işūñe ceng ü māl u menāl
Qılur māl içün kendüyi pāy-māl

2210 Senüñ rūḥuñuñ rāḥatına biri
Eger şanma bir merd ferde seri

Zer ü sīm elindeyken itgil ‘atā
Kim arduca bir cev virilmez dilā

Diseñ ki_olmayayın perākende-dil
Perākendeye ṭab‘uñı virmegil

Senüñle götür tūşe-i rāhuñı
Ne bilsün senüñ pūr [u] zen āhuñı

İder şanma şefkat benāt u benīn
Kişi_öldükde iy şāh-ı rüy-ı zemīn

2215 Cihāndan qapan gūy-ı devlet hemān
Naşibiyle ‘uqbāya_olandur revān

Elüñdeyken it gencüñi tārūmār
Ölicecek olur saña her biri mār

Ḥazīneñ kilidi elüñde bugün
Derāvīşe bezl eylemekle ögün

Sen ol ğam-ħor u merdüm-i pür-ğumüm
Ki Ğağ virmeye saña herğiz humüm

Şeb-āsā cihān içre ol ‘ayb-pūş
Ki saña vire Ğağ ħışāl-i sürüş

2220 Ğapuñdan ğarīb[i]_eyleme bī-naşīb
Ki sen dağı lā-büd olasın ğarīb

Şudur eyleyen bil ki muħtāca ħayr
Ki olmış ola bil ki muħtāc-ı ğayr

Dil-i ħastegāna nağar it bir ān
Şoñı ħaste-dil olasın nā-gehān

Derün-ı derāvīş[i] şād eylegil
Cihān ħalkına yağşı ad eylegil

Yok ise_iħtiyācuñ senüñ ‘āleme
Cihān bārī itmeye senden gile

53^a

2225 Gücüñ yetdüğünce_it cihāna ‘ağā
Cezāsın vire saña Bārī Ğudā

Ğüftār Der-Dildārī vü Rağm Ber-Ğāl-i Yetīmān Ki Tefahħuş-ı İnān Ez-Vezāyif-i Ğusrevān

Yetīme kerem birle dildār ol
Ki rumüz-ı nağm oldı_anı iste bul

Keremle yetāmāya iħsān hemān
Ğıl iy pādişāh-ı sa‘ādet-nişān

Ğubārın gider ħārın eyle birün
Budur ħāl [ü] ħāl ħümāyün-derün

Olur nāzük ü nerm tāze-nihāl
Şehā virmesün bār oña bil nekāl

2230 Öñüñde tururken yetīm ğamān
Şağın rüy-ı ferzendüñ öpme şağın

Yetīm[i] gel ağılatma iy şeh-nişān
Yetīm ağılasa_ağlar zemīn ü zamān

Ğözi yaşını merħamet birle sil
Oña şefğat iğlīmine vir sebīl

Anuñ çehresin h akden p ak kıl
Onı halk  inde ‘aziz eylegil

Yetim a lasa kimlere naz ider
Veger hışm ide kim oņa saz ider

2235 Eger sa e gitse başından anuñ
Kerem eyle kıl sayedaruñ senuñ

Cihanda ben ol dem idum tacd ar
Benumleydi bir tacver yar-ı g ar

Eger ruy [u] m yuma  onsa meges
Perişan ider h atırın niçe kes

Beni şimdi zind n  inde esir
İderlerse a b bum itmez naşir

Baņa derd-i tıfl ndan oldu haber
Ki ben tıfl iken öldi canum peder

Hik yet Der-Ma‘n -yı M -Mez 

2240 **Bu ma‘n -yı s bıkda efs ne-g **
‘Aceb nükte v  remz kıldı nik 

Riv yet durur bir sa‘adet-med r
Yetim aya ından  ıkarurdu h r

Görür h bda anı şadr-ı Hocend
Dir iy şadr-ı ferru -pey-i ercümend

Bu g lz r birle  er g h-ı p k
Baņa oldu bu h rdan olma ş k

Ne g ller açıldı baņa_ol h rdan
Neler girdi_ele  hla z rdan

2245 Gücün yetdügünce sen iy n md r
Ber  olma ıl ra mdan z nh r

53^b

Zam nuñ şi‘arı m c z tdur
Oñı  nlama kim mec z tdur

şa ın kılma ihs nuña imtin n
Ki minnetle olur heb  ba r u k n

Eger tīg devrānı iderse helāk
Helākine olma anuñ derdnāk

Du‘ā devletin bulasın şad-hezār
Hağa ni‘metüñ şükriñ itgil hezār

2250 Saña halk iderler ise ilticā
Şağın sen olardan şey’ itme recā

Dinildi kerem sīreti husrevān
Bu sözdür ğalağ hulğ-ı peygām-berān

Kerem-kānı ol kim keremden kurūm
Zuhūr eyler iy husrev-i merz u büm

Hikāyet-i İbrahīm Peygām-ber ‘Aleyhi’s-selām Der-Ahvāl-i Za‘if-i Nā-Fercām

**Halilüñ hikāyatı bunda kelām
Olup ğuş iderler onı ğaş u ‘ām**

İşitdüm ki bir hefte ibnü’s-sebīl
Serāy-ı Halil[i]_eylemişdi zelīl

2255 Güzer kılmayup hānesine faķīr
Konusuz Halil oldu hōr [u] haķīr

Taħammül kıılır ol Halil-i celīl
Ki şāyed gele rāhdan bir zelīl

Qıla bezl-i ni‘met oña bī-şumār
Yiye ol faķīr-i mezellet-şi‘ār

Gider bu recā-y-ıla eṭrāfa ol
Müsāfir arar gözleyüp sağ u şol

O hāletde bir merd-i āşüfte-ħāl
Görür bir güzergehde şūrīde-bāl

2260 Tırur yek-tene şanki şahrāda bīd
Ser ü müyını gerd kılmış sefid

Oña luṭfla merħabā eyledi
Kerīmāne luṭf u şadā eyledi

Ki iy dīdeme nūr u albe sūrūr
Ziyāfet serīrinde gel ıl hūzūr

Yiyelūm senūñ birle nān u nemek
Sözüm tūt gidelūm bu durur dilek

abūl eyleyüp da‘vetin ol zelīl
Revān oldu ol pīr birle Hālīl

2265 Refīān u mihmān Hālīl-i Hūdā
Oturdı alındı simā-ı sezā

Çekildi mūlevven ta‘ām-ı laīf
arāb-ı mūmessek zūrūf-ı erīf

54^a

İdüp ism-i Hāa_ibtidā cümle cem‘
Hūdā nāmına pīr almadı sem‘

Dinildi_oña iy pīr-i dīrīne-rūz
Senūñ ab‘uñı görmedüm ıdsuz

Budur ar-ı İslām ki vat-i ta‘ām
Hūdā nāmın itmek gerekdūr emām

2270 Ki *Bi’smi’llāh* ile ta‘āma_ibtidā
ıluñ böyle emr eylemidūr Hūdā

Didi pīr-i vārūn-ı ūrīde-fāl
Bu al ir‘eden yok baña hīç āl

Baña pīr-i āzer-perest mūīr
Bu üslūba olmadı hergiz zāhīr

O dem bildi peygām-ber-i nīk-fāl
Ki gebr imi ol pīr-i vārūn-āl

Onı gördi bīgāne h‘ār eyledi
arī-ı Hūdādan aña söyledi

2275 O hāletde çün Cebra’īl-i Celīl
Gelūr dir melāmet ılıp iy Hālīl

Didi pādīāh-ı zemīn ü zamān
Ben ol gebre rız-ıla ad sāl cān

Virüp aña_anı behremend eyledüm
Benī nev‘ içinde_ercümend eyledüm

Neden bir zamān içre sen iy Ḥalīl
Kılup nefret itdüñ anı çok zelīl

İderse_āteşe_ol gebr gerçi sücūd
Diye kanda gitdi saña dest-i cūd

2280 Bu söz Ḥaḳdur iy mürīd-i Ḥudā
Dinildi ki *aḥsin ilā men asā*³⁸¹

Güftār-1 Sa‘ādet-‘ayār Der-İhsān-1 Nīkān-1 Bed-Kār

**Bedān-ıla nīkāne ihsān hemān
Olur bunda meşūr olan bī-gümān**

Kerem bābına vurma gel sen kilīd
Baḥīl olan olur cihānda pelīd

Ki maḥlūka rızqın virendür Ḥudā
Hemānā sen ortadasın kethudā

Ziyān eyler ol merd-i tefsīr-ḥvān
Ki ‘ilm ü edeb şata vü ala ḥvān

2285 Velīkin gör aşḥāb-ı ‘aḳl u zekā
Ḥasāyis ider şanmaḡıl müttekā

Ki her sözden alur rumūzın tamām
Söz ortanuñ alan alur ve’s-selām

Şeḫīḥ olan itmez cihān içre kār
Cihānı ço aşlā cinānda i yār

54^b

Ḥikāyet-i Baḥīl ü Sāyil-i Şūḥ-çeşm

**Baḥīl-ile sāyil tırāzı hemīn
Rivāyet olur bunda iy kāmbīn**

Ḥikāyet iderler ki bir nīk-fāl
Rivāyet kılurlar ki bir hoş-ḥışāl

2290 Gelüp didi bir merd-i şāḫīb-dile
Fürümāndeyem saña_iderven gile

Çatı gildeyem ben mişāl-i ḥarān
Bu gil kıldı ḡāyet beni nā-tevān

³⁸¹ 2280b aḥsin ilā men asā: “Kötülük yapana sen iyilik yap.”

Şikāyet bu bir süfleden on direm
Ödünç aldum iy merd-i şāhib-kerem

Direm deh velī deh min oldı baña
‘Ayān eyledüm hāl ü kālüm saña

Beni sözleri dil-hırāş eyledi
Gözümde sūzı çokça yaş eyledi

2295 Toğaldan anasından ol bed-gümān
Şan ol aqçeden ğayrı yokdur hemān

Oqımaz düyün defterinden elif
Özi munşarif bāb-ı *lā-yenşarif*

Gün olmaz ki ol merdek-i zışt-hūy
Direm isteyü itmeye güft ü güy

Bu fikr üzreyem kankı zāt-ı kerīm
Baña dest-gır ola vü vire sīm

Qıla_ol seng-dilden faķiri hālāş
Du‘ā-y-ıla_idem ben de_oña iħtişāş

2300 İşitdi bunı bir herif-i haref
İki dür virüp virdi_oña çok şeref

Ne dür her biri dürri_idi şāhvār
Sezādur selāfın ide gūşvār

İki dürr-i vālāyı merd-i cihān
Alup derdine merhem itdi hemān

Olup zer gibi tāze-rüy ol zarif
‘Azizān içinde_öldü vaz‘-ı şerif

Biri dir ki şeyh bilmedi bunı hiç
Eger bilse kılmazdı ser aña piç

2305 Ger ola_aña lāyık degül āh u zār
Anuñ hāl[i] ma‘lüm olınmadı_i yār

Gedā kim vura nerre-şir üzre zīn
Qıla ferzle esb-i Zeydi kemīn

2296b lā-yenşarif: dönüp gitmezdi.

Sen aḥvālin anuñ bu-sān kıl gümān
Odur bir ḥerīf-i zerāfet-niṣān

Didi ‘ābid aña ki ḥāmūş ol
Dilüñ tüt u epsem gözet şağ u şol

55^a

Ḥaḳīkat bu-y-ısa oña ḥāl [ü] ḳāl
Anuñ ‘ırzını ḳılmadum pāy-māl

2310 Olur zann-ı bī-hūde bilüñ günāh
Günāhın bilen dāyimā eyler āh

Eger hırḳa-sālūs ola şūḥ-çeşm
Zerāfetle teblīs idüp geye peşm

Onı şanma efsūs u efsün ḳıla
Vire ḥīle-y-ile cihāna gile

Olardan ḳılup āb-ı rüyum ḥalāş
Özüm eyledüm ‘ālem içinde ḥāş

Bed ü nīke bezl eylegil sīm ü zer
Ki bu kesb-i ḥayr oldı_ol def’-i şer

2315 Sa‘ādet şu bir merd-i pāke hemīn
Ki aḥlāḳ-ı şāḥib-dile_ola rehīn

Eger şana yār-ısa tedbīr ü hūş
Ḳılup rağbet it pend-i ‘Abdīyi gūş

Ki ekşer olan bu revişde maḳāl
Naşāyih tırāzında tütü mişāl

Dil-ārālar evşāfına olmadı rāh
Bu arada iy ‘āşık-ı nīk-ḥvāh

Ḥikāyet-i Merd-i Baḥīl ü Ferzend-i Seḥī

Baḥīl ü seḥī şod ḥikāyet-şi’ār
Der-İncā bedān iy sa‘ādet-dişār

2320 İdüp bir ḥasīs-i nikūhīde-fāl
Cihān içre çok rencle cem’-i māl

Gidüp ‘āḳıbet deynden nā-murād
Olur anuñ emlāk[i] yekser mezād

Nice yük denânîr ile zerrî-kân
O mümsikden evlâda degdi hemân

Anuñ oğlı olmış idi hüşyâr
Lañif idi gâyetde şâhib-‘ayâr

Görür kim bu deñlü künüz-ı keşîr
Deger merd-i mümsikden iy hoş-zamîr

2325 Hâsâyis tarîķından i‘râz idüp
Sehâvet tarîķını dutdı gidüp

Denânîr dervîşe kıldı nişâr
Olup kendü âzâde-sân zer-‘ayâr

Derinden derâvîşi dūr itmedi
Yanında mesâķîni ‘ūr itmedi

Qılup h̄vîş ü bîgâneyi behremend
Peder gibi sîm ü zer itmedi bend

Melâmet qılup dirsın iy sîm-dest
Zer ü sîm içün kendüñi qılma pest

55^b

2330 Olur sa‘y-ı bâzû-y-ıla dâne cem‘
Velîkin naşîbin alur ehl-i sem‘

Zer ü mâl ü ni‘met olur pây-mâl
İşit bu hikâyât[1] vü añla qâl

Odur merd-i ‘âķil cihânda hemîn
Zer ü mâl içün olmaya hîç gamîn

Meşel-i Bî-Dağal

**Meşel tarzı birle burada rumûz
Raķam oldı iy hâdim-i? nîk-söz**

Bu günlerde bir merd-i şâhib-hüner
Nice merd bir zâhid-i hoş-nazar

2335 İşitdüm didi pūrına_ıy merd-i pāk
Tarîķ-ı tecerrüdde ol tâbnāk

Mücerred olup hânede ol dilîr
Civân-merd olup olma dünyâ-pezîr

Peder pendini gūş idüp ol püser
İder gūşına kırta-i nīk-fer

Pederden naşāyih rumūzın şikār
İdüp pīre_ider çok du‘ā aşikār

Dir iy merd-i huşyār-ı nīkū-hışāl
Senüñ va‘zuñ itdi beni nīk-fāl

2340 Velī bir sözüm vardur iy nīk-hūy
Anı eyle çevgān-ı ‘aqluna gūy

Çeküp merd bir yıl hezārān te‘eb
Zirā‘at tırāzında iy nūş-leb

Çeker hırmene hāşılın mā-haşal
O hāşıl huşūlinde çeküp kesel

Bu deñlü te‘eb bunca renc [ü] ‘anā
Çeküp merd-i şūrīde-i bī-ğınā

Bu hāl üzre bihbūd iderken añā
Onı oda yakmağ olur mı revā

2345 Şağın teng-destlikden iy merd-i pāk
Olursın gumūm-ıla sen sīne-çāk

Zamān-ı ferāhı hesāb eyle sen
Görüp zād-ı rāhı var ol şağ esen

Ĥikāyet-i Pür-‘İber

**Ĥikāyet dişārında bu tarz-ı pāk
Ne zībā yazılmış dilā tābnāk**

Ĥavābirde bir hoş Ĥikāyet işit
Anuñ tarzına göre yārā iş it

Sevābıkda bir bānū-yı bānuvān
Rivāyet bu bir dihde dutdı mekān

2350 Anuñ vardı mehdinde bir māk-rū
Nice mehd ‘ahdinde bir nīk-hū

56^a

Çadi serv-i bālā Ĥadi lāle-reng
Gözi fitne vü kendüsi şūh u şeng

Ḥacil nūr-ı rūyıyla mihr-i cihān
Vaḥalde_itdi māhı cebīni hemān

Leb[i] la'1 ü dendān[1] mercān-ı cān
Yüzi gül-'izārıdur āb-ı revān

Didi duḥterine o bānū hemān
Ki iy dil-ber-i dil-rübā-yı zemīn

2355 Gel eyyām-ı suḥteye berg ü nevā
Müheyyā kılp olmağıl bī-nevā

Bu dih içre yoḡdur bil āb-ı revān
Pür it meşk ü ḥīk ü sebūyı hemān

Olur 'ācil-ile_ācil itmek şikār
Mu'accel tut iy merdüm-i hūşyār

Bu dünyā olur żay'a-ı āḥiret
Eger ādem iseñ işüñ āḥir it

Bu dünyāyla al āḥiretten murād
Ki 'uḡbāda olmayasın nā-murād

2360 İder zūr-ı zer pençe-i şīri künd
İdemez zerüñ itdügin bil ki cünd

Zerüñ itme yārāna cümle nişār
Vire zūrıña şāyed a'dā tebār

Eger cümle naḡdüñ iderseñ 'aḡā
Saña vaḡt-i ḥācetde lāzım ola

Çekersin rezāletle renc ü te'eb
İrer tenglikden saña çoḡ şeḡeb

Gedāyāna sa'y itme bī-fāyide
Ki onlardan olmaz saña 'āyide

2365 Saña sa'y itmez gedā-yı ḡavī
Sözüm diñle gel yoḡsa lāḡar şavī

Bu aşl güft-gū itdi mennā'-ı ḡayr
Civān-merdi ḡayretten eylerdi seyr

2365a Saña ve sa'y kelimelerinin altında takdim-tehir işaretleri vardır.

İdüp ‘ayb-cü ‘aqlını tārūmār
Didi iy perākende-gū gūşdār

Bu māl u menāl bu hayl ü haşem
Ziyā‘ u mevāşī vü zībā-ḥadem

Peder didi mīrāş-ı ceddüm durur
Bunı añlama kendü ciddüm durur

2370 Ḥimāyet idüp mālā ecdād-ı pāk
Yedi ‘ākıbet onları işbu ḥāk

Eb u ced gibi_oña ḥimāyet hemīn
Benüm itmeme fīkrüm iy pāk-dīn

56^b

Olar ḥisset-ile itdiler cem‘-i māl
Ḳoyup gitdiler ḳaldı_olara vebāl

Peder māl[1] degdi bu demde baña
Recādur benüm pūruma ḳalmaya

Murādum bu şimdi ki yiye kesān
Şoñumaḳomayam ḳodı nā-kesān

2375 Ḥuzūrın idüp bezl-i miskīn idem
Şoñuma ḳoyuban ben anı n'idem

İdüp dün̄ye-y-ile āḫiret iştirā
Yi mālūñ kimesne yimesün dilā

Bile_alur gider mālını ehl-i ‘aql
Ḥasīsūñ ḳalur māl[1] iy ḥüb-naql

Vaşī birle vāriş yir anı hemān
Kimi yir kimisi emekde devān

Tezevvuḳāt ‘ālemde her ne ki var
Yidi içdi baḡlandı şāḫib-‘ayār

2380 Anuñ ‘iş u nūşından aşlā eşer
Belürmez cihān içre iy nīk-fer

Ögülsün cihān içre şol merd-i pāk
İde rāh-ı Ḥaḳḳ içre kendüyi ḥāk

Reh-i Ḥaḳda sa‘y eyleyen muttaşıl
Ḳadem başduḡı demde di mut taşıl

Yola girmeyene hacālet hemīn
Olur ōñ ucı iy sa‘ādet-güzīn

Ümīdüm budur fażl-ı Hağdan hemān
‘Amel itmeye ‘Abdī ħālin yaman

2385 ‘Aṭā-yı Hudā añla cennāt u ħūr
‘Amel muḳtezāsından añla_anı dūr

Ṭarīḳuñ bu iy sālīk-i bī-ḫilāf
Eyüler ider noḳşana i‘tirāf

İder cümle taḳşīr ü ‘özrin beyān
Ne deñlü nikū-kār olursa ‘ayān

Gice_eyler meşāyih du‘ā vü şenā
Seğergeh muşallāyı silker dilā

Maḳāmāt-ı merdān diñilse hemīn
Dilā merdlik birle añla hemīn

2390 Şaḳın ‘Abdīden diñleme_ıy merd-i pāk
İşit şehr ḫalkından iy şīvenāk

Baña ḳuṭb-ı devrān Şeyḫ Şihāb
Didi zevraḳa cilve vir rüy-ı āb

Biri ol ki bed-bīn-i her encümen
Şaḳın olma iy merd-i şāḫib-suḫen

57^a

İkinci bu ḫod-bīnlik itme şaḳın
Gözetgil ‘ayāruñ sen iy merd-i dīn

İşitdüm ki aḡlardı şeyḫ-i cihān
Nice şeyḫ bil ḳuṭb-ı devr-i zamān

2395 *Va ‘īd āyetin* ehl-i nāruñ hemīn
Oḳuduḳda ol mürşid-i pāk-dīn

Caḫīm ıztırābıyla her gice ḫ^vāb
Recā itmedi şeyḫ-i ‘ālī-cenāb

Velī gūşuma geldi bir şubḫgāh
Didi şeyḫ-i dindār-ı ‘ālī-nigāh

2395a Kâfirleri korkutma ve cezalandırmaya yönelik âyetlere va‘id âyetleri denilmiştir.

N'ola-y-ıdı benden cehennem hemān
Pür olaydı iy mürşid-i dil-sitān

Cehennem ‘azābın ben-i kemterīn
Çeküp ğayr sālīm olaydı hemīn

Hikāyet Der-Terahhum-ı Re‘āyā Ez-Ṭarf-ı Pādişāh

2400 **Terahhumda oldu bu nakş ğarīb**
Nażar eyleyenler alurlar naşīb

Rivāyet bu māzīde iy kār-dān
Hikāyet bu ğābirde iy yār-ı cān

Ki bir nār-pistān zen-i şīvenāk
Var idi cihān içre ğāyetde pāk

İder bir gün ol dil-ber-i dil-sitān
Çatı āh şüyü öñinde hemān

Dir iy merd baqqāl-ı dihden şaķın
Alayın dime nān diremle hemīn

2405 Ki sūkān-ı gendüm-fürüşāndan
Var al iy nikūkār-ı şīrīn-dehen

Bular çü fūrüş oldu gendüm-nümāy
İşi hīle vü zerķ iy ketħudāy

Degül müşterī bel ü fevrī zübāb
‘Aceb izdiħām itmiş iy Cem-nişāb

Olur hefte rüyımı görmez kesān
Odur merdümān içre bil nā-kesān

Zene dil-nevāz olup ol merd-i pāk
Didi iy nigār neye ki hışmnāk

2410 Gel iy lā‘li mül rüyı gül nāzenīn
Gider kīneñi kılma baqqāla kīn

Bize hıdmet içün bu dihdde o yār
İder hıdmeti rüz u şeb iy nigār

Yapup hāneler dihdde ol haste-dil
İder hıdmet ihvāne bil ay u yıl

57^b

Bu hāl üzre olduḡda hāl-i ġarīb
Revā olmaz aña zarar iy ḡabīb

Degüldür Şu kes aña iy mihr-i cān
Faḡīre zarar ḡaŐd ide nā-gehān

2415 Reh-i nīk-merdāna olġıl revān
Daḡı dest-girān-ı üftādegān

Şular ki_ oldı merd-i Ḥudā-yı cihān
Esirge oları_ iy bihīn-i zamān

Olurlar hırīdār-ı kālā-yı delḡ
O delḡ iḡre_ olan hāli bilmezdi ḡalk

Civān-merd eger dirseñ iy cān velī
Kerem-kānı Düldül süvār-ı ‘Alī

Odur sākī-i kevşer-i rüz-ı ḡaşr
Onuñla olur muntażam ehl-i neşr

2420 Medāyīn ‘ulūmına bāb ol durur
Betül-ile_ iden ḡurd u ḡvāb ol durur

Ḥikāyet-i Ḥod-bīn-i Siyeh-kāse-i Nā-be-kār-ı Bī-İḡtiyār

**Bu feḡvā-yı ġarrā-yı Őīrīn-mişāl
Ki ḡod-bīn olanlar iḡün oldı ḡāl**

Sevālifde bir merdüm-i dil-nevāz
İşitdüm reh-i Ka‘beye ḡıldı sāz

Ḥılur idi her ḡaḡvede ḡoḡ namāz
Bu hāl-ile_ ider ḡayl-i süz u güdāz

Ḥarīḡ-ı Ḥudāda_ itdi ḡayl-i Őitāb
Gören dirdi zī-merd-i ‘ālī-rikāb

2425 Şu deñlü revān-ıdı pāyına ḡār
Eger batsa ḡıḡarmaz anı o yār

İder ḡaḡırın ‘ākıbet kār-ı rīş
Vesāvisle ol merdüm-i nīk-kīş

Olup merde kārı ‘aceb dil-pesend
İder ittikā aña ol müstemend

Yirin kıldı telbīs-i İblīs çāh
Bu kej-rāha gitmek onı_itdi tebāh

İdüp halvetinde hayāl [ü] muḥāl
Kılur 'ākıbet tã'atın pāy-māl

2430 Muşaffā durur āyīne ābla
Velī var şafāsında çok ābla

Şafā var durur gerçi āyīnede
Şafāyı bulımazdur āyīnede

Eger rahmet-i Hakk bulmazsa ol
Gurūrı bulur naşş cāhına yol

O hāletde hātıfden irdi nidā
Dir iy hoş-nihād-ı mübārek-edā

Hudāya_eyledüm şanma tã'at i yār
Getürdüm dime_ol hāzrete berg ü bār

58^a

2435 Eger her menāzilde biñ biñ niyāz
Daḥı niçe biñ rek'at-ıla namāz

Kılur olsañuz gāyet-ile laṭıf
Göñül yapmak olur bulardan şerīf

Göñül yapmak ihsānla iy merd-i pāk
Kılur 'arş-ı Raḥmānı o dem tābnāk

Göñüller yıkan 'arşı yıkar hemīn
Bunı böyle naql eyledi ehl-i dīn

Göñül cilvegāh-ı Hudā-yı cihān
Yıkanlar olur āhirette yaman

2440 Göñüldür ḥaḳıḳatde mir'āt-ı Hakk
Keşāfet viren nāra_olur müsteḥakk

Der-Ma'nā-yı Sābıḳ 'Ale'n-Nehci'l-Fāyık

**Bu ma'nādudur bu kelām-ı laṭıf
Bilenler bilürler bunı iy şerīf**

Sevābıḳda var idi bir hoş-nigār
Şanasın ki zülfeydi zülf-i nigār

Gözi nergis ü rüyı gül lâ'li mül
Kızardı ruḥın gördi gülşende gül

Nigārına olmuşdı bir şüy rām
Ki serheng-i sulṭān idi_ol benām

2445 Didi merde bir gün o ḥüb-ı zamān
Yüri maṭbaḥ-ı şāha varğıl hemān

Getür rızq-ı etfāli iy pāk-bāz
Yeter çekdi etfāl sūz u güdāz

Didi bişmedi maṭbaḥ içre ta'ām
Bugün iy dil-ārā-yı ferḥunde-kām

Bugün maṭbaḥuñ düdmāni_oldı serd
Ki şeh niyyet-i rüze kılmışdı ferd

Bu serdāne aḥbārı gūş itdi zen
Başını egüp fikre vardı ol zemen

2450 Didi faḫrla ḥālīmüz n'ola āh
'İyālüm bugün cū'la olur tebāh

Şehüñ rüzesinden bize fāyide
Ne ḥāşıl olur gelmedi 'āyide

Bana 'İd-i etfāl idi_iftār-ı şāh
N'idem rüzesi tıflı kıldı tebāh

Şu kes kim ola ḥayre iy dil delīl
Kılur ḫadrini ḥayr anuñ celīl

Eger şavm-ı dehr itse dünyā-perest
Riyā-y-ıla_olan şavm olur pest ü pest

2455 Bilüñ şavmı dünyā-perestüñ hebā
Yeg ondan virür ḫalka eylük dilā

58^b

Müsellem durur şol kişiye şıyām
Ki bir derdmende vire nān-ı şām

Vegerni ne ḥācet çeküp ibtilā
Tutup rüze[y]i vire cāna belā

Taşadduḫdan i'rāz idüp ol ḡarīb
Yiye nān u bāḫīye ola raḫīb

Mesākīne hıssset ide nān için
Orucın ıtuta ad-ıla Şan için

2460 Anuñ mālīnuñ maŐrafı āhir kesān
Olur iy ıudāvend-i ‘izzet-resān

Hikāyet-i Sa‘ādet-rumūz ve Rivāyet-i Ma‘rifet-kūnūz

**Bu mefhūm zımnında bir hoŐ-kelām
Didi nūkte vū remzle bir hūmām**

Sevābıķda bir merd-i ‘ālī-‘alem
Rivāyet durur ki_ oldı kān-ı kerem

Keremvār-ıdı yoķ idi hıddeti
Kefāfetden artuķ idi cevdeti

Mürüvvet ‘ayārınca degül kefāf
Velī ıtavra eyledi bu inŐirāf

2465 Cihān dūn-perver ü süfle-nevāz
Civān-merd vārūn u bī-berg ü sāz

Virür süfleye Şol ķadar māl u cāh
Civān-merdüñ eyler maķāmını ķāh

ıudāvend-i māl olmasun süflegān
Civān-merd olan olmasun ĥastegān

Őunuñ himmeti ola ĝāyet bülend
Murādı olur mübtelā-yı kemend

Eger kūhdan seyl olursa revān
ııkamaz girü kūha olsa devān

2470 Kerem ķıldıñ ammā ki sermāyeñe
Sezā ķılmaduñ itdügüñ māyeñe

Bu ma‘nāda kim teng-destsin hemīn
ıılur teng olmaķ ĥaķīr[i] ĝamīn

Civān-merde bir merd-i medyūn hemān
Yazar ĥālını dir ki iy cān u cān

Seĥāvetde ĥānumsın iy kān-ı cūd
Kerāmetde zātuñdur ‘ālī-vücūd

Baňa dest-gır ol diremle hemın
Ki zindāndayam niçe gündür gamın

2475 Civānuñ gözine künüz-ı cihan
Görinmezdi bir dāne deñlü hemān

59^a

Velikin degül hıbbeye mālİK ol
Civān-merdlige_olur veli sālİK ol

O medyūnuñ aḥvāline_idüp enın
İder girye vü zār u āh u ḥanın

Ḥuṣūmına_anuñ gönderür merdümān
Dir iy nİK-rāyān u āzādegān

Çekün el o dil-rīşden siz hemın
Firār eyler ise ben aña zamın

2480 Bu sözi diyüp geldi zindāna tız
Didi ṭur buradan hemān it giriz

Bu şehriñ şaḫın añmağıl adını
Ki ağzuñuñ uçurdılar dadını

Ḳafes içre güncişk eger görse bāz
Ḳarār olmayup Ḳaçmağa_eylerdi sāz

Bunuñ gib'olup merdek-i nā-murād
Ḳaçup gitdi zindāndan aldı murād

Ḳaçardı şu resme ki bād-ı şabā
İdemezdi gerdiyle_anuñ merḥabā

2485 Ğarāyim didiler civān-merde siz
Virün mālı yāḥod buluñ merdi tız

Olup ‘āciz ol derdmend [ü] ğarīb
Oña nikbet oldu o kesden naşīb

Civān-merd[i] zindāna_ilette hemān
Ğarāyim o ḥāletde iy dil-sitān

Ol üftāde-i bī-dil ü müstemend
Yatur ḥabsde dest ü pāyında bend

İşitdüm ki ḥabs içre Ḳalup o yār
Kese_itmez şikāyet yatur ḥvār u zār

2490 Nice gün turup itmedi hürd u h'āb
Ne āsūde oldı vü ne içdi āb

Anuñ hālını bildi bir pārsā
Didi itdūñ ihsān *ilā men asā*

Gümān itmezem yiyessin māl-ı kes
Neden düşdi zindānı kılduñ heves

Degüldür saña cā bu zindān hemān
Ne hāletden oldı saña bu yaman

Didi iy enīs-i sa'ādet-zamīr
Yimiş degülüm kimse mālın haķır

2495 İdüp hīle vü zerķ māl-ı kesān
Yiyem hāşe li'llāh ki ben haste-cān

Baña bir faķır itdi 'arz-ı murād
Murād eyledüm iy sa'ādet-suħān

Halāşı için kendümi habs ben
Murād eyledüm iy sa'ādet-suħan

59^b

Yanumda benüm o degüldür pesend
Ben āsūde_olam ğayr ola pāy-bend

Ölüp 'āķıbet nām-ı nīk-ile ol
Bu gülhendenden itdi cinān içre yol

2500 Olup nāmı-y-ıla girāmī hemān
Ki nām olmadı haşletiyile çünñ

Uyur sebzī-i gürda zinde-dil
Çeker şanma renc ü belā zīr-i gil

Şular mürde-dil kendü 'ālim geķer
Anuñ dirligi halka virür zarar

Olur zinde-dil mürde-dilden şerīf
Şerīfüñ olur hāl[i] ğāyet laķif

Olur şanmağıl zinde-dil hīç helāk
İder şanma_anı mevtden hīç bāk

2505 İder zâhir egerçi kim intikâl
Velî âhîretde olur nîk-fâl

Rivâyet-i Ahvâl-i Sükkân-ı ‘Aşşân

**Hikâyet rumûzı dilâ teşnegân
Mücâzât-içün dahı olsun hasân**

Sevâlifde_iderler hikâyet garîb
Ġavâbirde_iderler rivâyet ‘acîb

Biri buldı bir teşne seg nâ-gehân
Beyâbânda iy merd-i şâhib-dilân

Ramağdan hayâtı birünter hemîn
Següñ kalmış-ıdı_ıy Ġudâvend-i dîn

2510 Külâhın kı lup delv ü destârın ip
Çeker çâhdan âb ol dil-fürîb

İdüp hıdmete dâmenin der-miyân
Ağıdursañ ayağına_âb-ı revân

Ġaber virdi peygâm-ber-i kâyinât
Ki ol meh-liķâ vü şefî‘ü’l-‘uşât

Günâhın o merdüñ Ġudâ-yı cihân
O dem eyledi ‘afv iy dil-sitân

Ol âgâh olma cefâkâr sen
Vefâ kı l kerem-pîşe it cân-ı men

2515 Sege bir kişi eylük itse hemân
Anuñ eylüğü_olmadı zâyi‘ bir ân

Seg içün bu gûne olıcağ kelâm
Kıyâs eyle insân iy nîk-nâm

Kişi bir kese hayr iderse hemîn
Cezâsı olur bil anuñ hür-ı ‘în

Kerem eylegil şöyle Ġağ yolına
Mesâkîne bezl it ne kim bulına

60^a

Gücüñ yetdüğünce_eyle luğf u kerem
Kerem-kân olan ħalka virür direm

2520 Eger gencden niçe Һar-vār zer
Derāvīše bezl itseñ iy nīk-fer

Bulursın anuñ bil ki pādāşını
Mesākīne bezl it hemān aşını

Eger rencle kesb iderseñ beşiz
Faķire_eyleseñ bezl iy Һoş-temiz

Zer-ile beşizüñ şevābın eger
Dir-iseñ beşiz artuķ iy nīk-fer

Zerüñ virme sen de_idersin kesel
Beşize gelicek erersin maħal

2525 Çeker zūr-ı bāzū-y-ıla kūçekān
Niçe bārĥā-yı girānī hemān

Budur Һarz-ı ma'lūm iy pūr-sürūr
Girān oldı pāy-ı meleĥ pīş-i mūr

Kişi zūrına göre_olur bürd-bār
Götür zūruña göre bāruñ i yār

Meşel-i Sa'adet-emel-i Devlet-maħal

**Mişālinde dindi bunuñ bu meşel
[...] oldı bu cāya maħal**

Mihā ƣudretüñce_eylük it Һalka sen
İder eylügüñe 'ivez zū'l-minen

2530 Sehūletle gör kār-ı Һalkı i yār
Saña saħtlik itmeye rüzgār

Ger olmayayın dir iseñ derdmend
Devā-y-ıla pūr-derdi ƣıl behremend

Eger olmayayın dir iseñ esir
Esirāna cān-ıla ol dest-gir

Dehāķine gönderme zūr-āverān
Yaķar odlara kiştzārın hemān

Ḳurā ḥalkın itme şaḳın dil-ḥırāş
İre nā-gehān saña daḥı ḥırāş

2535 Eger miknet ü ḳudretüñ ber-devām
Dilerseñ ṫura iy bihīn-i enām

Şaḳın merd-i dervīşe sen itme zūr
İderseñ bulursın be-ġāyet fütūr

Düşer geh-gehī kes ki temkīn ü cāh
Bulıcaḳ ġurūr eyler anı tebāh

Geh olur ki naṫ‘-ı zemīnde yürür
Piyāde gibi soñra ferzīn olur

Zamānuñ ṫırāzı nişīb ü firāz
Olar fehm iden oldı bil ser-firāz

2540 Naşīḫat budur itdüm iy merd-i dīn
Naşīḫat-pezīr olan oldı bihīn

60^b

Mevā‘iz nikātını ġuş eyleyen
Naşīḫat rumūziyla cūş eyleyen

Olur sālīk-i meslek-i Bir ü Bār
Sülūḳıyla ider ‘ālemi zīr-i bār

İderse ḥudāvend-i ḥırmen ziyān
Ḳılur ḥūşe-çīni o dem ser-girān

İder ḥavf miskīn ola behremend
Vurur bār-ı ġamdan bu ġüne_aña bend

2545 Olur niçe zūr-āverān bil zelīl
Zelīlūñ niçesi de olur celīl

Derūn-ı ġarībānı ḳılma ġudāz
Ola nā-gehān saña da sūz u sāz

Budur kāyinātuñ ṫırāzı hemīn
Kimine ider mihr kimine kīn

Ser-efrāz idüp geh virür aña cāh
İder ḳahr idüp ġāh cāyını çāh

Naşab naşbına himmetine_oldı hem
Ḳarīn añaġıl ‘ālemine elem

2550 Olan taht-ı ‘uzletde şāh-ı cihān
‘Avāyıkdan itdi özini nihān

Güftār Der-Terahhum Ber-Zā‘ifān ve Tefekkür-i ‘Ākıbet-i Merdümān

**Zā‘ife terahhumla encām-ı kār
Yazıldı bu esnāda iy gül-‘izār**

Rivāyetde gelmişdür iy pāk-bāz
Hikāyet iderlerdi aşhāb-ı rāz

Var idi cihān içre bir maldār
Yoğ idi nuğūdına hadd ü şumār

Ol esnāda bir merd-i āşüfte-fāl
Cenāb-ı ğanıye_eyledi ‘arz-ı hāl

2555 Faķirūñ idüp hālın ol demde ğuş
İder hiddet-ile_ol faķire huruş

Ne dīnār u dirhem ne çiz ü beşiz
Faķire_itmedi luğ ol bī-temiz

Havāşī urup merde āsīb ü müşt
Yidi let ü üftāde dönderdi püşt

Gözinden ğarībūñ aķup kanlu yaş
Yidi başı n’itsün o dem bir’ki taş

Faķirūñ dili ğonca-veş oldı hūn
Ne itdi oña ğör ki dünyā-yı dün

2560 Tūruş-rū niçün ola aşhāb-ı māl
Bu işden ne añlarlar ola me’āl

Olur seyvi’ātuñ cezāsı hemīn
Gine seyvi’e iy bihīn-i zemīn

61^a

Bu ‘ālem zamān-ı mücāzātdur
Haķīkat degül bil mecāzātdur

Buyurdı ğulāmāna kūteh-nağar
Bu küstāha virmegilūñ ğatı zer

Çovuñ eyleyüp aña cevr ü cefā
Sürūñ ğapudan sa‘yın eyleñ hebā

- 2565 Siyeh-kāse şükr-i Hudāyı ol ān
Ferāmūşla olmışdı şan t̄āgiyān

İşitdüm oña qahr idüp Kirdigār
Virür aña bāzīçeler rüzgār

İdüp māl u cāhına anuñ tebāh
‘Uṫārid yazar aña ḥaṫṫ-ı siyāh

İrer māl u emlākine_ anuñ tebār
Olur rüzgārı anuñ tārūmār

İder ser-bürehne şeḳāvet anı
‘Azīz iken olur cihānda denī
- 2570 Ne ḥayl ü ḥaşem ne ziyā‘ u ‘aḳār
Şebātı gidüp oldılar bī-ḳarār

Ḳazā başına şaçdı bir kāse ḥāk
Ḳader māl içün eyledi sīne-çāk

Faḳa ṫaḳıcaḳ dānesi fāḳadan
Gidüp ḳalmadı żay‘a vü nāḳadan

Muşa‘bid gibi kīse-perdāz olup
Cihān gizledüğini aldı bulup

Diğergün olup ḥāl ol nā-murād
Murādından ayırdı_ anı Rabb-i Hād
- 2575 Bir ḥāl üzre devr eyledi māl u sāl
Gezer müstemendāne vārūn-ḥāl

Ġulāmın anuñ ‘āḳıbet bir kerīm
Alup oldu ṫab‘ı onuñla selīm

Kerem-kānı cūd u seḫā ma‘deni
Anuñ gibi dünyāda var mı ḳanı

Eger görse miskīn-i āşüfte-ḥāl
Olur şöyle şād ol hümāyūn-fāl

Bu ḳandan mesākīne ide cefā
Cefā yirine_ iderdi mihr ü vefā
- 2580 Derinden ṫaleb itse dervīş nān
Ḳılur ḥıdmet içün etek der-miyān

61^b

İşāret ider k̄ulına_ol hoş-nazar
Ki dervīş[i] hoşnūd it iy nīk-fer

Virüp nān u dirhem oña_ol nīk-rāy
Kılur māl-ıla_üftāde[y]i cān-fezāy

İletdükde dervīşe ol k̄ul ta‘ām
K̄atı āh idüp ağladı ol ḡulām

K̄anı ‘izzet ü cāh u hayl u ḥadem
Hebā itdi H̄aḳ anları_ıy hoş-ḳadem

2585 Bu ḥāl-ile ḡamnāk ü āşüfte-bāl
Gelür ḥoca yanına ol bī-mecāl

Görüp bendenüñ ḥālını ḥoca nīz
Şorar bir bir ondan ol ehl-i temīz

Didi eşk rūyuñda olmuş ‘ayān
Nedendür tīz onı baña_eyle beyān

Didi bende bu pīr-i vārūn-ḥāl
Benüm cānumı yaḳdı iy nīk-fāl

Ki memlūki-y-idüm ben anuñ ḳadīm
Ḥudā virmiş-idi_aña mālı ‘azīm

2590 Ziyā‘ u ‘aḳār u ḥuyūl u ḥamīr
İderdi taşarruf sevābıḳda_o pīr

Elinden gidüp bunca māl u menāl
Şoñ ucı_oldı sāyıl o şūrīde-ḥāl

Olup der-be-der ol ḡarīb ü faḳīr
Yürür derdmendāne bī-dest-gīr

Gülüp didi ḥoca ki olmaz ba‘īd
Şeḳāvet libāsını geymek sa‘īd

Bu tarz üzredür kār-ı çarḡ-ı berīn
Gehī mihr ider ādeme ḡāh kīn

2595 Gehī geydürür sūfleye tāc-ı nāz
Gehī tācdārāna virür güdāz

Geyüp geh ser-ā-ser olur tācdār
‘Abā geydürür geh idüp tārumār

Degüldür sezāvār bāzārgān
Ki kibrinden ol gözede āsumān

Ben ol bendeyem kim Hudā-yı cihān
Beni redd-i bāb eyledi bir zamān

Benüm cümle emlaküme rüzgār
Hücüm eyleyüp virmişdi demār

2600 Olup bende aḥvāl ḡāyet şuyün
Baña kimse açmazdı aşlā ‘uyün

‘İnāyet idüp ḡādir-i ber-kemāl
Girü virdi ben bendeye ḡayl-i māl

Ġubār-ı ġumūmum yüzümden cihān
Yuyuban yüzüm oldu şan ḡülsitān

Eger bāb-ı elṡāfa ḡufllı Hudā
Vurursa girü eyler andan cüdā

62^a

Ḳapunuñ birin baḡlasa ol bī-niyāz
İder birisin daḡı ol demde bāz

2605 Kerem ḡapusu baḡlanur şanma sen
Bilür remzini merdüm-i nīk-fen

Niçe bī-nevā buldı berg ü nevā
Niçe mün‘imi_itdi Ḳaḡ bī-nevā

Niçe māl-ı Ḳārūn yutdı zemīn
Niçesi de_ider māl ucından enīn

Budur kāyinātuñ tırāzı hemān
Ḳılur merde kīn āşikār u nihān

Güftār Der-Nīkū-reftār Der-Baḡşāyiş-i Ḳalāyık-ı Pīr-‘ayār

**Bu güftār baḡşāyiş-i mümkināt
Durur bilgil iy şāh-ı ‘ālī-cihāt**

2610 Sevābıḡda bir merdüm-i nīk-rāy
Var idi ruḡı mihr idi alnı ay

İşit sīret ü şüretin şevḡla
Eger merdseñ diñle_anı zevḡla

Ki sîretde olmuşdı kûtb-ı cihân
Dağı şüretiyleydi şeyh-i zamân

Anuñ nâmı olmuşdı Şiblî hemîn
Yüzün görmege ‘âşık zamân u zemîn

İdüp bir gün ol şeyh gendüm şirâ
Alup düşına gitdi dihden yaña

2615 Nażar itdi enbânına gördi mūr
Şirâ itdügi ğalle içre yatur

Gezer şöyle ser-geşte mūr-ı za‘îf
Vaţan ayrılığı anı_itmiş naĥîf

O şeb riĥkat-ıla itmedi hîç ħ‘âb
Gezüp ser-girân şeyh-i ‘âlî-cenâb

Şaĥın itme bir mūra âzâr sen
Ki var cânı cân hoşdur iy nîk-fen

Maĥâmına mūrı o dem şeyh-i pāk
İletdi vü riĥkatle_olup sîne-çāk

2620 Mürüvvet degüldür bu mūr-ı ĥaĥîr
Vaţandan cüdâ idüp idem faĥîr

Perākende idüp ĥānumānın hemîn
İre mūr-ı miskîne ĥayl-i enîn

Derün-ı perākendegān eyle cem‘
Senüñ nevhüñ olsun derünına şem‘

Perākende cem‘iyyet-ile Ĥudâ
Saña cem‘-i ĥâtır vire cân-ı mâ

Ne ter didi Firdevsî-i pāk-bîn
Ola ĥâkine rahmet iy cân hemîn

62^b

2625 Şaĥın kıılma bir mūra cevr ü cefâ
Anuñ cânı da hoşdur aña dilâ

Siyeh-kāse vü seng-dildür o kes
Ki mūruñ kıla cāyını ĥâr u ĥas

Ser-i nâ-tevāna şaĥın vurma dest
İderler seni mūr-veş şöyle pest

Nazar eyle pervâne vü şem'e sen
Yanar bāl u per seyr ider encümen

Ṭotalum ki senden ola nā-tevān
Tevānā olasin sen aña hemān

2630 Şoñ ucı olup nā-tevān sen daḥı
Tevānā cefā ide saña aḥı

Budur kāyinātuñ tırāzı hemān
Tevānā olan gāh olur nā-tevān

Güftār Der-Şemere-i Civān-merdiyān ve Ḥan-ḥāne-i İṣān

**Şemār-ı civān-merdiyānda kelām
Olındı bu arada iy nīk-nām**

Olur ādemī luṭf u iḥsānla şayd
Keremle olur bil ki derende ḳayd

‘Adūyı_eyle elṭāfla der-kemend
Kesilmez ḥüsām-ile soñra bu bend

2635 ‘Adū senden irgürse luṭf u kerem
Ḥabāşet idüp itmez artuḳ dejem

Bed olup cihānda_olmaḡıl bed-naẓar
Ki bed-toḥm vırmez dilā nīk yer

Eger dōstuñla_eyleseñ gīrūdār
Şaḳın egleme seni_ide teng ü tār

Eger ḥoca ḥaşmıyla_ola hem-‘inān
Çoḡ olmaz zamān yār olurlar hemān

Ḳadi çarḥ bārıyla olduḡda ḥam
Gerekdür içinde_olanuñ çeşmi nem

Güftār Der-Ma‘nā-yı Şayd Kerden-i Dilhā Der-Şad Yād Giriften Rev Anhā

2640 Dilā şayd-ı dil ma‘nīsinde hemān
O durur bu kelām dil-ārā-nişān

Rivāyet iderlerdi erbāb-ı kār
Seyāḥat tırāzında iy nāmdār

MT bāl ü per ü seyr: bāl ü per seyr

Gezerken görür yolda bir nev-civān
Çıka geldi seyyāh öñine hemān

Civān dil-nevāz u şerīf ü laţīf
Olup peyrevi gūsfend-i nazīf

Didim aña bu rīsmān-ıla bend
Sebebdür peyünce yiler gūsfend

63^a 2645 Anuñ tavķ-ı zencīrin itseñ gūşād
Yilerdi cevānibde idüp ‘inād

Ki bi-tākat olmaķda ol nā-tevān
Olur pey-revānuñ senüñ gör hemān

Daķı gökle elüñden yemişdür şe‘īr
Gelür yanuña ger vurursañ şafīr

Gidüp geldi ‘iş eyleyüp ol civān
Beni gördi dir iy ħudāvend-i cān

Yiden anı şanma ola rīsmān
Ki ihsān kemend oldı boynına hān

2650 Ki luţfumla olmışdı baña ‘abīd
İtā‘atle olsa ne var ol sa‘īd

Görürse eger luţf pīl-i demān
Olur pīlbāna mülāyim hemān

Bedāna_eylegil luţf iy merd-i pāk
Ki seg nān yiye_olur saña sīne-çāk

Segān oldı insāndan ħaķ-şinās
Tuz etmek gözetmekde_olur pūr-sipās

Çıkarur şu kes sinn-i yūzı hemīn
Penīr ummuş ola_o geh iy nāzenīn

2655 Ki ihsān ‘abīdi durur kāyināt
Koma_elden kıl ihsānı iy pāk-zāt

Ĥikāyet-i Pūr-Nikāt-ı ‘Ālī-Meşel

2654a yüz: Kelimenin anlamına satır altında “Pārs” diye not düşülmüş.

Hikāyet-nikāt u rivāyet-rumūz
Bu tayy içre pür olup oldu künūz

Rivāyetde gelmiş durur bir şegāl
Gidüp dest ü pāyı olur bī-mecāl

Anı gördi bir merd-i şāhib-nazar
Nice merd dervīş-i ‘ālī-maḡar

Ta‘accüb kı lup luḡf-ı Haḡda hemān
Didi kendüye ol bihīn-i civān

2660 Nice ‘iṣ ide rūbeh-i pür-ḡiyel
Anuñ dest [ü] pāyına irmiş daḡal

Dururken bu fikr üzre dervīş-i pīr
Görür bir şegāl avlamış geldi şīr

Şegāluñı yiyüp ba‘zı şīr-i ner
Ḳalur fazlası rūbeh ol dem meger

Ḳılur fazla-ı şaydı rūbeh nevāl
Virür böyle rızḡın aña Zü‘l-Celāl

O olup rüz-ı āḡirde böyle imtiḡān
Yetiṣdüirdi_oña rüzī rüzī-resān

2665 Bu ḡālī gözüyle görüp merd-i pāk
Tevekkülle ṡab‘ın ider tābnāk

Yaḡīnī ḡılur ṡab‘ını pür-fürüg
Gözetmez olur ṡab‘ı düḡ u vürüg

63^b

İdüp Haḡḡa ol dem tevekkül hemān
Varur kendü ḡāline ol nā-tevān

Birez müddet oldu murāḡıb o yār
Aña rızḡını virdi ol Bir ü Bār

Aña iltifāt itmeyüp soñra hīḡ
Getürmediler kimse oña besīḡ

2670 Oña olmayup ḡıṣ ü bīḡāne yār
Yapıṣdı derisi_üstüḡvāne i yār

Anuñ za‘fını ṡabr idüp tārumār
Olur za‘fla kendüsi bī-ḡarār

İrer gūşına soñra anuñ bir şadā
Ki mihrāb ardından idüp nidā

Yüri şîr-i ner gibi derrende ol
Şağın gezme rübeh-meşel şağ u şol

Ola şöyle sa'yüñ ki senden ta'ām
Çalup yiyeler anı iy cān enām

2675 Yime rîze-i dîgerānı şağın
Yisünler senüñ rîzeñi oldur yağın

Şu şîrüñ ki ferbih ola gerdeni
Eger kārger olmaya olur denī

Eger şîr rübeh-mişāl olsa ker
Segi ondan a'lā tutar hoş-nazar

Şikārı alup halka virgil hemān
Götürme şağın fazla-ı dîgerān

Gücüñ yetdüğünce yi kārüñ hemīn
Terāzū 'ayārın gözet iy emīn

2680 Var ol rence rāhat-resān iy 'azîz
Budur kār-ı merdānī ehl-i temîz

Yime kimsenüñ renc-i destin dilā
Olursın muhannes gibi bî-nevā

Naşîhat kabûl eyle ol dest-gîr
Dime dest-gîr ol baña halka bîr

Ĥudā eyler ol kula luğf u 'ağā
Ki güm-rāh mağlûka_ola reh-nümā

Cihān ola 'ahdinde āsüde-ğāl
Zamān ola devrinde ferhunde-fāl

2685 Çılur 'āqilān halka bezl-i kerem
İder cem' cāhil hemānā direm

Sitem şeklidür bil ki iy dōst sîm
Olursın eger meyl iderseñ dü-nîm

İki 'ālem içre odur nîk-rāy
Ola Ĥālîkuñ halkına reh-nümāy

Dinildi ki *aḥsin ilā men asā*
İsā'et iderlerse de_ıy dil saña

Ḥikāyet-i Mev'ize-āmiz-i Leṭāfet-engiz

'Aceb hoş hikāyet 'aceb hoş-rivāt
Didi nükte-dān-ı zerāfet-nikāt

2690 İştüdüm ki bir merdüm-i pāk-bāz
Cihān içre olmışdı 'ālī-tırāz

Merāmı olup anuñ aqşā-yı Rūm
Maḳām itmiş onda o pākize-büm

Ben üftāde yārānla hem-'inān
Anı görmege cāndan olduḡ revān

Görüp merdi öpdük ser ü çeşmini
Şorup bildük ism-ile hem resmini

Derāvīşi daḡı görüp merd-i pāk
Dilin bāb-ı ḡıdmetde_idüp tābnāk

2695 Bular itdi ḡacle_içre miḡmān-ı ḡaş
Nevāzişler idüp ḡılur iḡtişāş

Görüp biz de_anuñ raḡt [u] baḡtın hemān
Ziyā' [u] 'aḡārātını bī-kemān

Bunuñ gibi māl u bu ḡüne menāl
Kime virdi fehmi eylegil Zü'l-Celāl

Diyüp gördük aḡvālını nā-revā
Yapup bāb-ı iḡsān itmez 'aḡā

Mürüvvet şanur buḡlı ol bed-meşir
İdinmişdi şemmeyle māl-ı keşir

2700 Ḥalūḡ u laḡif idi şāḡib-ḡaşem
'Aḡā umsa dervīş olurdı dejem

Uyurdı ol efsürde şeb-tā-seḡer
Derāvīş olur sübḡa-gerdān meger

Derāvīşe cū' u herife hücū'
Üşüp ḡaldı bunlara ḡāyet vülū'

Seher bāb açup dāmenin der-miyān
İdüp hıdmete bağlar-ıdı miyān

Nevāziş idüp cümle yārāna ol
Şorup hāl hıdmet ider sağ u şol

2705 Derāvīş içinden biri ol zamān
Ki gāyetde hoş-ṭab‘ idi nükte-dān

Derāvīşle ol sefer-sāz idi
Ḳamumuzdan ol merd dem-sāz idi

İdüp luṭf ṭab‘ın o dem cilvedār
Mu‘ammā tırāzında_olur hoş-‘ayār

Didi buse taşhīfini vir baña
Gerekmez bize hıızmetüñ var saña

64^b

Ki dervīşe_olur buseden tüşe yeg
Velī ‘āşıkā tüşeden buse yeg

2710 Benüm keşüme hıızmet itme bir ān
Yarup başımı vir cezāsına nān

‘Aṭā-pāş olan oldu merd-i Hudā
Olur luṭfla sābık u reh-nümā

Velī cū‘luḳ birle şeb zindedār
Olur mürde-dil iy bihīn-i diyār

Olur mürde-dil pāsbān-ı Tatār
Olar hāl[i] oldu bize de ‘ayār

Kerāmet civān-merde nāndur dilā
İdegör gücüñ yetdüğüñce ‘aṭā

2715 Maḳālāt-ı bī-hüde bāng-i dühül
Bunu diñlemez sālīk-i hoş-sübül

Görür cennet içre kıyāmet şu merd
Ki ma‘nāda çoḳ ola da‘vāda ferd

İder ehl-i ma‘nā me‘ānī şikār
Bedī‘ işlerini_idicek āşikār

Dilā bī-ḳademle_olmağıl hem-‘inān
Olur cānuña hııbs[ı] bār-ı girān

Hikāyet-i Sehā-piṣegān-ı Ma‘rifet-niṣān

Sehā-piṣegān hikāyet-tırāz
İderler bu cāy içre çok sūz u sāz

2720 Hikāyetde gelmişdür iy nāmdār
Var idi sehā-piṣe bir kāmkar

Anuñ ismi Hātem idi resmi Tay
Naẓirin göremezdi aşhāb-ı hay

Huyul içre bir ablaḡ-ı bād-pāy
Zuhūr itmiş-idi_ıy hudāvend-i rāy

‘Aceb bād-pāy-ıdı gūyā ki dūd
Şabā seyr idi şihesi şan ru‘ūd

Ne edhem ne eşheb şanasın şihāb
Ki ögdül virür berḡa kılsa şitāb

2725 Tekāver eger şıçrar olsa hemān
Döker kūh u şahrāya dürr-i girān

Şanasın gezer ebr-i Nisān hemīn
İdüp taldı jāleyle rüy-ı zemīn

Diyeydün ki bir seyl-i şahrā-neverd
İzinden kıılır bād gūyā ki gerd

Olur sünbüle bil oña berg-i rāh
Daḡı oldı Cevzā aña berg-i kāh

Burāḡ-ı berīḡ idi ol berḡ-tāz
Ki sür‘atde oña bir idi kıış u yaz

65^a

2730 İder nīhesi rekz fevt-i ḡasūd
Kıılır şihesi naḡş şavt-ı ru‘ūd

Tekine irmez idi anuñ cōnk-i āb
Ne bālāsı seyrine_uçardı ‘uḡāb

Diyeydün ki Şeb-dīz ü Gül-gün hemān
O şeb-reng_eb ü ümdür iy dil-sitān

Bu vaşf-ıla mevşūf olan esb-i nāz
Ki ıştabl-ı Hātemde ider berg-sāz

Ṭolup vaşf-ı Ḥâtemle her merz u büm
İşitdi anuñ şerhini şâh-ı Rüm

2735 Didi kim keremde nazîrin cihân
Dağı esb[i] mislin[i] kevn ü mekân

Göremez didiler mekân u mekân
İşitmez dağı āsumân [u] zemîn

O hâl içre destūra dir pâdişâh
Bu da'vâña var mı getürgil güvâh

Bu tâzî-nijâd ablağı idem su'âl
Vire yâ ide fevrî redd-i mağâl

Bilürem ki Ḥâtem kerem-kânıdur
Kerem dime bil eşıyâ cânıdur

2740 Şükühın anuñ bilürem ben tamâm
Güler red olursağ bize hâş u 'âm

Murādum eger Ḥâtem eylerse red
Kerem çapusın eyler ol demde sed

Olur bāngı şan bāng-ı şabl-ı tehî
Ne var zâhirâ olsa çeng-i mihî

Resül-i hıredmend o demde hemân
Ṭaya_eyler revân husrev-i kâr-dân

Çoşup aña bir kaç dil-āver sipâh
Gidüp Ṭay seri gözleyüp resm-i râh

2745 İrüp menzil-i Ḥâteme_ol merdümân
Nüzül itdiler cümle pîr ü civân

Birez oldı āsüdeter ol gürüh
Ki gelmişdi anlara gâyet sütüh

Simâtı yazup esb kırbân hemîn
İder Ḥâtem ol demde iy pâk-dîn

Virür mihmâna şeker birle zer
Ri'āyet idüp onlara_ol nîk-fer

Olup bir'ki gün anda ol merdümân
Didi şoñra neyse_emr-i şâh-ı cihân

- 2750 Didi Hâtem anlara şan bî-dilân
Işırup hemân barmağın ol zamân
65^b Ben ol esb-i Düldül-şitâbı hemîn
Size dün kebâb itdüm iy cân u dîn
Çerâgâh[1] tutmuşdı bārân-ı seyl
Müyesser degül kim ele gire hayl
Mecâl olmayup gayrdan gâr-ı beyt
Boğazladum ol esbi ben ‘âkıbet
Mürüvvet görünmez ‘Arab içre ol
Ki mihmân gele gözleye sağ u şol
- 2755 Nedür esb ben zeyfe iy pāk-dīn
İderven dil ü cân kırbân hemîn
Dili şiddet-i rehle bî-tâb ola
Gözi cū‘dan şöyle bî-ḥvâb ola
Benüm nāmum eṭrâfa olmuşdı fâş
Ki reh-rev olana virem nân u aş
Bu aşl esb-içün nāmum itmen tebâh
Kıonuḡ ac kıalursa_eylerem her gün âh
Resûlâne teşrîf ü dirhem hemân
Dağı esb-i tâzîyi ol mîzbân
- 2760 Virüp eyledi anları şâdmân
Nikû-ḡulḡ olan ḡalka_ider luṭf-ı nân
Ḥaber virdi sulṭân-ı Rûma ki Ṭay
Ne hâl eyledi kim anı_itmezdi key
Seḡâ vü kerem oldu ḡadden birün
Aña âferîn itdi a‘lâ vü dün
Bu deñlü seḡâvet nedür bil dilâ
Ki Hâtemden işit dağı mā-cerâ
Nikât-ı seḡâsına ḡad yoḡ anuñ
Rumûz-ı ‘aṭâsına ‘ad yoḡ anuñ

MT luṭf-ı ‘âm: luṭf-ı nân

Ḥikāyet-i Pādişāh-ı Yemen ve Ḥātem-i Ṭay-ı Zemen

2765 Yemen şāhı Ḥātemle ṭayy-ı kelām
İdüp ḥıkd ider Ḥāteme ve's-selām

Baňa bilmezem kim ḥikāyet ider
Ne diyem ne kimse rivāyet ider

Var idi Yemen içre bir pādişāh
Nice pādişāh bil ki zıll-ı İlāh

Çapar ḥusrevān tācın ol nāmver
Alur şeh-veşān tahtın ol tācver

Seḥā vü kerem birle ol nā-hemāl
Virür şem'e-i cūd-ı baḥre melāl

2770 Disem lāyık oňa seḥāb-ı kerem
Maṭar gibi yağar yedinden direm

Yanında añarlarsa ger Ḥātemi
Añan kimseye çekdürür mātemi

66^a

Nice vaşf idersiz o merdi hemān
Ḥuzūrumda iy kār-dān-ı cihān

Ḥazīne defīne yok anda kemīn
Ne kendü durur pādişāh-ı zemīn

Kelām-ı sefīhāne[y]i pādişāh
Diyüp ḥalka dir siz de idüñ nigāh

2775 Görüñ kim kelāmum muşaddağ durur
Ḥaber virdüğüm şey' muḥakkağ durur

İşitdüm mülükāne çeşn itdi_o mīr
Simāṭına geldi şağır ü kebīr

Virüp sāz-veş bezm-i ḥalka şafā
Şafā sürdi luṭf-ıla yārān-ı mā

Ḥasedden olup pādişeh ser-girān
Olur kīne-cū ol dem içre hemān

Sipehden birine işāret hemīn
İder ki_ola ḥūn-rīz-i Ḥātem le'īn

- 2780 Zamānumda Hâtem kalursa diri
Benüm nāmum oldı cihāndan berī
- Benī Tay yolın ol siyeh-kāse merd
Tutup gitdi kim Hâteme ola derd
- Bulup ‘ömr-i Hâtem o dem hâtime
Sehâ bâbına hatm urula heme
- Olurken belā-cūy o dem reh-revān
Yol üzre gider gördi bir nev-civān
- Dimāğına ünsiyyet irüp hemīn
Görür ol civānı o merd pesīn
- 2785 O demde_ol nikū-kār [u] şīrīn-zebān
Oṭasına mihmān iletdi hemān
- Keremler idüp ‘özüñ it aşikār
Leṭāfetle bed-fikri kılğıl şikār
- Seher dest [ü] pāyın öpüp pāk-bāz
Didi bir daḡı ilüñ bizüm cāya sāz
- Didi artuḡ olmam burada muḡīm
Ki ‘ahdümde var bir mühimm-i ‘aẓīm
- Muzīf ider itgil bize keşf-i ḡāl
Ki himmetle bulsun o ḡıdmet kemāl
- 2790 Senüñle ben anı edeyin tamām
Serüñden ırılsın ‘umüm ḡamām
- Belā-cū dir iy merd tut baña ḡuş
Civān-merd olanlar olur perde-puş
- Bu merz içre bir merd-i pākīze-nām
Anuñ nāmına Hâtem ider enām
- 66^b Bilür misin iy merd-i şīrīn-liḡā
Nikū-şüret ü ḡoş-siyer pür-vefā
- Anuñ başını pādişāh-ı Yemen
Getürüñ baña didi iy ḡoş-suḡan
- 2795 Neden oldı hīç bilmezem kīne-cū
Nikū rāyla_ol ḡusrev-i nīk-ḡū

Eger luṭf iderseñ baña ol reh-nümā
Ümīdüm budur senden iy dil-rübā

Gülüp didi Ḥātem benin iy civān
Ser işte cüdā eyle tenden hemān

Tevakḳuf seḥergāha deñlü sezā
Degül maşlaḥat neyse gör iy ağa

Benümçün saña şāyed ola ‘itāb
‘İtābuñ ne-y-ise_eyle ey şeh-nişāb

2800 Başın ḳodı ortaya Ḥātem hemān
Civān-merdi tıtdı_ağlamaḳ nā-gehān

İdüp āh u feryād u zār u enīn
Dilinden ḳopardı hemānā ḥanīn

Düşer ḥāke ol dem olup sīne-çāk
Öper yüzün[i] gāh elin gāh ḥāk

Atup tīg yaşdı kemānın hemīn
Ki bī-çāreler gibi tırdı ḡamīn

Eger ben seni bir gül-ile hemān
Urursam olam maṭ‘an-ı merdümān

2805 Ḳocup anı öpdi iki gözlerin
Daḡı ḡuşına daḡdı dür sözlerin

Oradan Yemen yolına_oldı revān
Tefekkürle ol merd-i pākīze-cān

Zemīn-būs-ı şāh itdi_o merd-i ḡüzīn
Tezekkür idüp gizlü rāzın hemīn

Melik merdüñ ebrūlarına naḡar
İdüp bildi merd olmadı kārger

Didi gel ne kār eyledüñ vir ḥaber
Niçün aşmaduñ söyle fitrāke ser

2810 Meger saña ḥamle_itdi bir nāmdār
Saña za‘f irüp olmaduñ kāmkar

Yir öpüp civān-merd virdi cevāb
Ki iy pādişāh-ı hümāyūn-cenāb

Faķīrūñ bulup Hātemi nām-cūy
Hüner-pīşe hoş-çehre vü bezle-gūy

Onı bir civān görmişem nāzenīn
Sehāda sen olmazsın aña karīn

Odur fikr-i şāyible kāmīl-‘ayār
Odur rāy-ı sākıbla merd-i diyār

67^a 2815 Benüm qaddümi bār-ı luṭf itdi ḥam
Baña tīg-ı iḥsānla virdi dejem

Keremler ki itmişdi didi hemān
Şehen-şāha ol merdüm-i kārவān

İdüp gūş anuñ vaşfını pādişā
İder āl-i Ṭayya du‘ā vü şenā

Virüp ol civān-merde vāfir direm
Didi Hāteme munḥaşırdur kerem

Yitişür sözüm Hātemüñ gūşına
Ki şīt u şadāmuz irer hūşına

2820 Keremdür kişiyi iden ser-firāz
Kerem birle ‘ālem olur dil-nevāz

Efsāne-i Pür-Füsūn-Mazmūneş-i Türk-tāz-nümün

**Hikāyet budur Hātem-i rüzgār
Nübüvvet ḥitāmını kılmaz şi‘ār**

İşitdüm Resülün zamānında Ṭay
Ki menşür-ı imān[1] itmişdi ṭay

Oña gönderüp ya‘nī nāme Resül
O ‘unvānı ol kılmamışdı kabül

O dem gönderüp leşker-i bī-kerān
Esir oldu ol firqadan ḥayl-i cān

2825 Buyurdu ki bunları eyleñ helāk
Degüldür bular mezhebi hiç pāk

Sebāyā içinde_itdi bir zen hitāb
Ki ben duhter-i Hātemüm bī-ḥicāb

Şefā'atle ḥākümden eyleñ ḥalāş
Benüm ḥānedānuma_idüp iḥtişāş

Kerem eyle ben nākışa_iy muhterem
Benüm silsilem idi ehl-i kerem

İşitdi buyurdu Resül-i Hūdā
Ki zencirden oldu ol zen cüdā

2830 Ki bākīsine vurdı cellād tīg
Akıtdı o şahrāda ḥün bī-dirīg

İdüp girye ol demde ol zen hemīn
Beni de_öldürüñ iy bihīn-i zemīn

Görinmez mürevvet ki bend-i girān
Gidüp benden öle qarīne hemān

Ola şöyle iḥvānum ender-kemend
Baña lāyık olmaz ki olmaya bend

Dir-idi vü ağlardı ol zen ol ān
Resülün irer sem'ine nā-gehān

2835 Şefā'at idüp ol gürūha resül
'Aḫālar kı lup kıldı sözin ḳabül

İder şanma sen aşl-ı gevher ḫaḫā
ḫaḫā eyleyen itmeyendür 'aḫā

'Aḫāñ-ıla def' it ḫaḫāñı hemīn
Ola kim cihānda olasın emīn

Emānet-pezirān olur restgār
Seḫā-pişegān oldılar merdikār

67^b

Hikāyet-i 'Ālī-tırāz-ı Me'ānī-sāz

**Gene didi efsāne-güy zarīf
Zerāfet tırāzını iden şerīf**

- 2840 Tevāriḥ-i ‘ālem yazan nāmdār
Eḥādīs-i devrānı_iden cilvedār
- Sevālifden eyler ḥikāyet hemīn
Sevābıqdan eyler rivāyet çünīn
- Ki Ḥātem gürūhında bir merd-i şīr
Ṭaleb kıldı fānīd-i ḥelvā-pezīr
- ‘Ayār içre on dirhem idi murād
Ki maṭlūb-ı şekkerden iy ḥoş-nihād
- İşitdüm ki rāvī virür bir ḥaber
Ki gönderdi Ḥātem aña çok şeker
- 2845 Didi ḥaymeden zen ki iy nīk-nām
O pīr on direm şekker ister tamām
- Kelāmın zenūñ gūş idüp güldi Ṭay
Didi ğam degül iy dil-ārām ḥay
- Su’ālī ğarībāne_idüp ol tamām
Cevābı emīrāne vir iy hümām
- Ṭotalum ki ‘arz itdi ḥācet o merd
Seḥā bāb[1] içre_olmuşuz biz de ferd
- Cihān içre bir merd Ḥātem-miṣāl
Görilmiş degüldür budur ḥasb-i ḥāl
- 2850 Velīkin Selīm Ḥān-ı ālī-nijād
Naṣīrin[i] ḥalk itmedi Rabb-i Hād
- Açarsa berāyāya dest-i nevāl
Açılmaz hemāna dehān-ı su’āl
- Re‘āyā penāhında āsūdedür
‘Aṭāsı re‘āyāya āmūdedür
- Cihān içre serdār-ı devrāndur ol
Re‘āyā gürūhına çübāndur ol
- Eḳālīm-i ‘ālem vücūduñla şād
Ola iy ḥidīv-i sa‘ādet-nihād
- 2855 Virüp minber-i şer‘e ‘izz ü şeref
Zer-i ḥusrevāna_oldı zātuñ şadef

Vücūduñla hoş hıttı-ı Şaruḥān
Nice Şaruḥān bil ki cümle cihān

İder bāz-ı tihūla bāzī hemān
Dir āhūya rāzını görg-i ḡamīn

Şer ü şūreden şīr-i şerze ḡalāş
Olup ḡūr-ıla_ oldı ḡarındaş-ı ḡāş

Uçar gündüzin oldı büm-ı za‘īf
İder şebpere āfitābı ḡarīf

68^a

2860 Gidüp devletüñde_ iḡtilāf-ı zamān
Ölür cümle ezdād yārān hemān

Seḡāda senüñ niçe Ḥātem-mişāl
Ḡuluñ vardur iy ḡusrev-i nīk-fāl

Bilāduñ simātına ol rīze-çīn
Olımazdur iy şāh-ı rūy-ı zemīn

Var imişse Ḥātem zamānında şāh
Senüñ gibi ‘ırzın iderdi tebāh

Velī olmamaḡ birle dünyāda ol
Simātını ḡayy itmeyüp yidi bol

2865 Bu ḡāl-ile dünyāda nāmı hemān
Anuñ ḡaldı iy şāh-ı ḡītī-sitān

Sebeb bu şenāsıyla ḡayy-ı kitāb
Pür olmış durur itmegil irtiyāb

Senüñ de du‘āñ-ıla iy pādīşāh
Ḥolar nüh revāḡ ḡuceste-nigāh

Seḡāyı_ itdi Ḥātem şehā nām için
Siz Allāh yolına_ itdüñüz ‘ām için

Senüñ birle Ḥātem arasında fark
Dimiş ehl-i ḡāl añladum Ḡarb u Şarḡ

2870 Tekellüf mükellefliginden faḡīr
Mu‘arrā durur añlaḡıl iy emīr

Naşīḡat olur bir söz-ile tamām
Vaşiyet olur bir suḡanla_ iy hümām

Gücün yetdügünce_eyle hayrı hemān
Mesākīne iy şāh-ı kişver-sitān

Saňa hayr qala bil iy nīk-nām
Suhan ‘Abdīye söz budur ve’s-selām

Hikāyet-i Ahvāl-i Şāhib-i Har Bā-Pādişāh-ı Hümāyün-fer

**Hikāyet rumuzı har oldı hemān
Şoñı oldı gāyet huçeste-nişān**

2875 Giderken birinün harı der-vaḫal
Oluban çıqarmağa bulmaz maḫal

Virüp şūr-ı sevdāsı aña fesād
Qalur ‘aciz üftāde ol bed-nihād

Şitā vü gil ü lāy u bārān u seyl
Bıraqmışdı āfāka zulmetde zeyl

Ġam içre qalup ol gice tā şabāḫ
Diyüp türrehātı vü bulmaz felāḫ

Dilinden ne kırtuldu yad u biliş
Elinden ḫalāş oldı ne qavm u iş

2880 Ne sultān ki ol merzedür pādişāḫ
Ne mirān ki ol būme eyler nigāḫ

68^b

Temāşā bu kim şāh-ı ‘ālī-maşāf
Sözün münkerün gūş ider bī-ḫilāf

İşitdi sözün gördi kim nā-şevāb
Ne şabr idebildi ne virdi cevāb

Olup şubḫ açıldı şakāyık hemān
Ser-i kūhda oldı şem‘ revān

Cihān oldı zīnetle şan nev-‘arūs
Ḥidivün eşiginde çalındı kūs

2885 Nażar eyledi şāh-ı Cem-iḫtidār
Ki tırmışdı ol pūştede dil-fiğār

Ḥicāb eyleyüp şāḫ oña_itdi nażar
Ne sūd u ziyān itdi benden bu har

Zebānın bu türk açdı baña dırāz
Ne zulm itmişem n'ola vechi güdāz

Sipehden biri dir çeküp tīg tīz
İdüñ merdeküñ sīnesin rīz rīz

Aṭāle_itmeye saña merd ü zenān
Dağı iy şehen-şāh-ı 'ālem-sitāb

2890 Naẓar itdi serdār-ı vālā-maḥal
Görür mübtelā türk ḥar der-vaḥal

Teraḥḥum idüp ḥāl-i miskīne şāh
İder ḥışm [u] kīnin o demde tebāh

Virüp esb-i tāzı vü zer hem ḳabā
İdüp kīne yirine luṭfin 'aṭā

Didi bir kes iy merd-i şūrīde-hūş
Ölümden ḥalāş olduñ olğıl ḥamūş

Didi pīr şimdi ölümden ḥalāş
Olup şeh yanına itmişem iḥtişāş

2895 Benüm derdüm itdiyse rūyum dejem
Cefā-bīne lāyık ider şeh kerem

Cefā nāḥunı_itdi beni dil-ḥırāş
İdüp luṭf sulṭān baña virdi aş

Bedāna olur bed muḥaḳḳaḳ cezā
Er iseñ kerem it *ilā men asā*

Hikāyet-i Tevānger-i Süfle-dişār u Dervīş-i Şāhib-'ayār

Tevānger ki_ola süflelikle şi'ār
Dağı merd-i dervīş-i şāhib-'ayār

İşitdüm ki mağrūr-ı kibr itdi mest
İder bābını rüy-ı miskīne best

2900 Ḳılup sāyili rüz u şeb redd-i bāb
İder kibrle ḥānumānın ḥarāb

Bucağında_oturmışdı_anuñ nīk-merd
Çeker germ-i tef sīne vü āh-ı serd

İşitdüm didi aña bir nîk-çeşm
Neden lâzım oldı saña bunca heşm

Benüm sözümi güş idüp ağladı
Ki haşmuñ cefâ-y-ıla cân tağladı

Gözinden anuñ eşk seyl-i revân
Olup aqđı hâk üzre ol dem hemân

2905 Didüm iy fülân terk-i âzâr kııl
Bu gice benüm-ile iftâr kııl

Diyüp hüsni-i hulq-ıla aña kelâm
Getürdi evine onı ol hümâm

Çeküp hon öñine o demde hemîn
Oña luř gösterdi ol nîk-bîn

Huzûr itdi dervîş-i nikû-nihâd
Didi Haq saña olsun iy cân hâd

Döküp negisi_ol gice dürr-i hoş-âb
Murâdınca dil-rîş itmedi h^vâb

2910 Şabâh oldı dünyâya baqđı girü
Görür ‘âlem aḥvâlini rû-be-rû

Hikâyet olup halk-ı şehr içre fâş
Ki bî-dâde dâdeyle buldu me‘âş

İşitdi bunı h^vâce-i seng-dil
Ki dervîşe kendü_itdügin teng-dil

Didi kııl hikâyet sen iy nîk-baht
Nice sehl saña oldı bu kâr-ı saht

Kim eyledi bu şem‘i gîtî-fürüz
Didi iy cefâkâr-ı ber-geşte-rüz

2915 Senüñ rây u rüyuñ olupdur za‘îf
Hümâ yirine bûma dırsin şerîf

Bana bir şey’ itmiş durur fetḥ-i bâb
Yapup yüzine babuñı_olduñ yebâb

Ḥabāsetle buḡluñ idüp āşikār
Sitem birle sīm oldı kārūñ şikār

Teḡabbül eger ḡāk-i merdānı sen
İder olsañ iy merd-i şūrīde-fen

Seḡā vü kerem tarzına ger ‘inān
Virür olsañ iy buḡlle hem-‘inān

2920 Dilüñ rüşen ü ḡalbüñe çok feraḡ
Gelürdi giderdi dilüñden teraḡ

Dil ü çeşmine virdi şol kim ḡinā
Gözi görmez anuñ bu aşl tütüyā

Siyeh-kāse_ışitdi melāmet hemān
Taḡassürle barmaḡ ışırdı_ol zamān

69^b

Saña şayd-ı dām oldı laçinümüz
Senüñ aḡuña düşdi şāhīnümüz

Senüñ nāmuña_oldı benüm devletüm
Senüñ kāmūña_oldı benüm şevketüm

2925 Girürse ele key şaḡın gerze-mār
Çıkarup dişin virgil aña demār

Güftār Der-İhsān ve Şemere-i Rumūzān

**Bu güftār ihsānı kıldı ḡitām
Bulur luḡf [u] şān-ıla ol iḡtişām**

Elā iy ḡiredmend-i rüşen-nazar
Beşīr-i Hüdā ol nezīr-i ḡaşer

Olursañ talebkār-ı ehl-i dilān
Kesel itme ḡızmetde sen bir zamān

Dir-iseñ eger şaydum olsun hümā
Olam sāyesinde anuñ pādişā

2930 Ḳamārī vü tīhū vü sār u ḡamām
Daḡı kebk [ü] güncişke virgil ta‘ām

Ḳurarsın niçe ḡüşede şest ü aḡ
Dikersin niçe ḡuşk ḡāk üzre bāḡ

Recāvār ki şayd idesin sen şikār
Ümīdüm bu kim yiyesin berg ü bār

Virür her şadef şanma dürr-i girān
Bulur şanma her tīr cānā nişān

Degül muţtarid hālet-i rüzgār
Bunı degme kes fehmi kılmaz i yār

Ĥikāyet Der-Ma'nā-yı Sābık 'Ale'n-nehci'l-lāyık ve't-tarzi'l-fāyık

2935 **Bu ma'nāda bir ser-ķalem āşikār
İdüp kıldı zımnında remzin şikār**

Merāhilde pūrını bir nāmdār
Güm idüp arar ağlayup zār u zār

Tecessüs idüp ķāfile_içre o merd
Arar rāhile içre_idüp āh-ı serd

Ĥıyām ehline şorar ol sīne-çāk
Daĥı_erbāb-ı ĥargāha ol derdnāk

Bulam zulmet içre diyü āb-ı ĥayāt
İçüp bulmayam ola kim ben memāt

2940 O hāletde bir merdüm-i ķārvān
İşitdüm der idi ki iy sārban

İrer ise ma'şūķa rāhum hemān
Kim olursa olsun baña hem-'inān

Olur ehl olan peyrev-i her kesān
Bu ümmīde kim bula bir nükte-dān

Çekilür dil için dilā bārılar
Yenilür gül için miĥā ĥārılar

70^a

Gücün yetdüğünce olup dil-nevāz
Dil-i ĥalkdan def' ide gör güdāz

Ĥikāyet Der-İn Ma'nā

2945 **Bu ma'nāda ider bir ĥikāyet laţif
Zerāfet şi'ārında bir ĥoş zarif**

Ḥikāyet iderler ki bir tācdār
Var idi cihān içre ‘ālī-naẓar

Anuñ taḥtgāhıydı merz-i Menāḥ
Ḳamer añā olmışdı ḳandīl-i kāḥ

Anuñ tācınıñ la‘linüñ bihteri
Düşer senḡlāḥ içre bir şeb biri

Peder pūrına dir ki şeb-tīre reng
Bilinmez güher ḳanda vü ḳanda seng

2950 Güher zāyi‘ olan yiri bekle sen
Rimāl-ile aḥcārını sakla sen

Ki la‘l anlaruñ içredür bī-gümān
Olur şanma zāyi‘ sen anı hemān

Siyeh-kāsegān içre pākān hemīn
Şeb-i tār u la‘l ü ḥacer bil yaḳīn

Murād eyle çek bārını cāhilüñ
Gire destüñe dāmeni ehl-i dilüñ

Eger bir kes itse senüñle vifāḳ
Ger añlarsañ anda rumüz-ı nifāḳ

2955 Anuñ dāmenin gül gibi ḥārdan
Ḥalāş eylegil luḥḡla_ol bārdan

‘Adūdan şadīḳuñ gel itgil ḥalāş
Şadāḳatde ḳılḡıl oña iḥtişāş

Dil-i ḥūn u ḥūn-ābe eşk-i revān
Şaḳın olmasun gözle iy dil-sitān

Yanuñda şu kes zannuñ üzre hemīn
Bed olursa iy merdüm-i pāk-bīn

Yaramaz dime sen oña gel dilā
Ne bilesin ol ḳuḡb-ı ‘ālem ola

2960 Bir ādem içün yi ḡumüm-ı cihān
Biriḡün yüzine ri‘āyet hemān

Ḥasāyis olur ma‘rifetden birūn
Ne bilsün neler bilür ehl-i derūn

Oña bir cihet eylemez fetḥ-i bāb
Ki dir ḥaylüñe ḳapuyı ḳoma yāb

Niçe mest-i vālih niçe dürd-i nüş
Ki gülgeşt-i cennet ider şöyle ḥoş

Bular bu maḳāmı kerāmāt-ıla
Bulurlar sehā vü emānāt-ıla

70^b

2965 Naẓar eyle tedbīr ü ‘aḳl-ıla sen
Ki beg-zāde taḥt üzre ne dir suḥen

Çıḳup şehrden ṫaşra bir gün o şāh
Keremler saçar ḥalkā ol nīk-ḥvāh

Bülend olduḡıçün olur ser-bülend
İder ḥalkā iḥsān o nīkū-pesend

Dıraḥt-ı gül[i] yakma vaḳt-i ḥarīf
Bahār içre olsun dir iseñ zarīf

Ḥikāyet-i Peder-i Baḥīl ve Ferzend-i Lā’übālī-i Ḥalīl

**Püser lā’übālī pederdür baḥīl
Ḥikāyet olan bunda ola zelīl**

2970 Sinīn-i kühende rivāyāt-ı nev
İder şevḳla bir ḥikāyet-şinev

Var idi cihān içre merd-i baḥīl
Ḳabül eylemez gelse evine Ḥalīl

İder zehresin ḥarc vaḳtinde çāk
Yemek vaḳti olursa_olurdu helāk

Zer-i Ca‘ferī vāfir ü ḥarcı yoḳ
Olur rīze-i ḥalkāla ḳarnı toḳ

Ne yir ne geyer bir ḥasīs-i cihān
Ne virür ki ferdā ola tüşemān

2975 Olur rüz [u] şeb bende-i zer ü sīm
Zer ü sīm içün cān virür ol le’īm

Bir oḡlı var idi anuñ bī-naẓīr
Leṫāfetde maḳbül-i burnā vü pīr

Ferâsetle bir gün o pür-ı nefis
Bilür kenzi kıanda_itdi defn ol ħasīs

Yirinden alup genci ol pāk-bāz
İşitdüm bedel kıodı seng-i dirāz

Civān-merd elinde_itmedi zer beķā
Bir elden gelüp buldı birde fenā

2980 Bu gūne telefle o nā-pāk-rev
Mey için olur keşş ü miyzer girev

Peder çengine alduķça nānı hemān
Püser çeng u nayı ider der-miyān

Heme şeb peder eyler āh u enīn
Püser řubķa dek ħande-zendür hemīn

Zer oldı medār-ı keķāf iy peder
Ķo şursun dir iseñ ne seng ü ne zer

Zer eyler siyeh řařdan iy cān źuhūr
Yiyüp dōstlarla_ıy peder it ħuzūr

2985 ħasīsān elinde zer iy pāk-bāz
Yatur seng şulbında şan bī-güdāz

71^a

‘Ayālūñle kıl zindegānī hemīn
Ölürseñ de olma zer için ħamīn

Baķīl ü kıavīnūñ kı_ola zer ü sīm
Ķılısm oldı genc üzre_olup ol muķīm

Niçe yıl kıalur ol ħazīne nihān
Ķılısmı anı ħıfź ider bī-gümān

Ecel sengi birle_ol kıılısma fenā
Gelicek olur mālı kıısmet saña

2990 İçicek ecel cāmını ‘ākıbet
Gözetmek yeg ola dilā āķiret

Zer ü sīm cem‘iyle ne fāyide
N'olur saña ħabsi-y-ile ‘āyide

Yi mālūñ kı yirler aķārib hemīn
řoķup ‘aķreb-āyīn iy pāk-dīn

İlüñ mālî_eline gire saña renc
Saña lenc ü nefrîn ola ile genc

Çaparlar ne deñlü kılırsañ hirās
‘Aṭā eyleyüp um Hudādan sipās

2995 Olur sözlerüñ ‘Abdiyā ney-şeker
Bunı bilmez illā ki şāhib-nazar

Olur nuş u pendüñ ‘aceb şüdmend
Naşihat-pezirāna kāfi bu pend

Sözüñ diñlenilmez dirīgla hayf
Bu vardur bilür fehm iden kem ü keyf

Ḥikāyet-i Pür-Letāfet

İder mücrim aḥvālin efsāne-gū
Bu mastarda iy ‘ārif-i nīk-ḥū

Ḥikāyet iderler ki bir nev-civān
Kerem-kānı-y-ıdı [vü] hoş-nükte-dān

3000 Seḥāvet recā itdi bir merd-i pīr
Keremle civān oldı_ oña dest-gīr

Dil ü cānla bir dāng iḥsān oña
İdüp ol civān-ı sa‘ādet-nümā

Bu ḥāl üzre gerdān olurken felek
Feleklerde tesbīḥ iderken melek

Civāna_ itdi bir cürm kevn ü mekān
Anuñ katline_ emr itdi şāh-ı cihān

Tekān merdümān u devende zenān
Temāşā-künān oldı bir reh-revān

3005 Der ü bām ṭolmuşdı ğavġā-yı ‘ām
Ḥavāş u ḥavāş-ıla pür rüy-ı bām

Civānı o ḥāl içre gördi o pīr
Esīr-i ḥalāyık o ğurrende-şīr

71^b

Civān-merd-i miskīne oldı ğamīn
Revānını virdi yolına hemīn

Didi āh vāh-ıla fevt oldı şāh
Cihāndan gidüp ʔutdı ‘uqbāya rāh

Vurup el ele dir ki hayf u dirīg
İşitdi sözin cümle āhiḡte tiḡ

3010 İdüp cümle feryād [u] āh [u] ḡurūş
Döküldi ne ser ʔaldı bil yā ne dūş

Piyāde_ oldılar cümle ḡalk u sipāh
Varup gördiler bārgāh içre şāh

Oturmuşdı taḡt üzre şāz-revān
O mīr-i cihān-gīr-i ‘ālī-nişān

Civān ortadan oldı ḡayb hemān
İletdiler ol pīri şāha revān

Şorup pīre ol ḡusrev-i ḡoş-suḡen
Benüm mergüm itmek temennā neden

3015 Benüm ḡaşletüm ḡüb u ḡavlüm dürüst
Yalan-ıla cānum neden ola süst

Cevābında dir pīr-i ezlaḡ-lisān
Ki iy ḡusrevān içre şīrīn-zebān

Senüñ ḡalka-der-gūş-ı ḡükmüñ zemīn
Cihān içre sensin şeh-i kām-bīn

Yalan kim virür fi‘le ol intizām
Onı söyler olur ḡavāş u ‘ām

Dürüg-ıla didüm ki fevt oldı şāh
Civān-merd cānını ʔıldum penāh

3020 ḡayātuñ vefātı civāna sebeb
Olup fevtüñ itdi ḡayātın ḡaleb

Dürügāne ḡavlümle ol nev-civān
Ölümden ḡalāş oldı iy ḡükmrān

Şehe bu ḡikāyet gelüp ḡayl-i ḡoş
İder cān u dilden hezārān ḡurūş

Gelüp ḡab‘-ı pākine ḡāyet sürür
ḡılur pīri iḡsānla pūr-cesūr

‘Aṭālar kı lup itmedi i‘tirāz
Ki sulṭān öñinde_itdi fi‘lin beyāz

3025 Bu cānibde eftān u ḥīzān civān
Olur derdmendāne her sū devān

Biri dir oña nice oldı kı şās
Nice cān ki oldı ölümdeñ ḥalāş

Didi gūşına anuñ iy ketḥudā
Revānumı bir dāngle itdüm şirā

72^a

Şaçar toḥm rūy-ı zemīne kesān
Bize lāzım ola deyü nā-gehān

Budur kāyināt-ı ceve muḳtezā
Ki bir arpa şavar hezārān belā

3030 ‘Aşā-y-ıla olur efā‘ī helāk
Ki tiryāḳle ‘aḳreb olur sīne-çāk

Ḥaberde gelüpdür didi Muşṭafā
İder luṭf u iḥsān def‘-i belā

Ḥaber içre ol şāh-ı *levlāk*den
Ḥadīş içre ol māh-ı eflākden

Rivāyet ider nāḳilān ḥaber
O sulṭān-ı ‘ālemden ol dir meger

Taşadduḳ belā redd ider bil yaḳīn
Daḥı ‘ömre virür tezāyüd hemīn

3035 E‘ādīye yoḳdur bu buḳ‘a_içre cā
Ki var bunda bir şāh-ı kışver-güşā

Nice şāh dībāce-i kāyināt
Ne dībāce bil levḥa-i mümkināt

Selīm oldı ismi vü resmi ḥalīm
Odur mażhar-ı luṭf-ı Ḥayy u Ḥakīm

Cihānbān u cihān-cüy [u] kışver-sitān
Odur luṭf u in‘āmla bī-gümān

Yüzün görmek-ile cihān oldı şād
Hemīşe murādın vire Rabb-i Hād

3040 Görür şanma şeş hāne vü çār bāb
Naẓīri gibi şāh-ı ‘ālī-cenāb

Olur zīr-i fermān[1] heftüm kıtā‘
Selāṭīn-i ‘ālem ider ittibā‘

Kese kimse devrūñde bār-ı girān
Vurımazdur iy ḥusrev-i kār-dān

Çemende güli ḥār kılmaz ğamīn
Zübābe ‘anākib viremez enīn

Senüñ sāyedāruñ zamān u zemīn
Peyem-ber gibi_ol *rahmet-i ‘ālemīn*

3045 Şehā ḳadrūñi bilmez-ise cihān
Şeb-i Ḳadī bilmez ne ğam ins ü cān

Ḥikāyet-i Nikū-rūy u Şemere-i Ān Der-Āḫiret

Nikū-rāy [u] ḥoş-rūya iy yār bār
Ne_ola āḫiretde budur bu figār

Ḥaber naḳlıni nuḳl-i yārān iden
Suḥan dürlerin bezl-i iḥvān iden

Zerāyif tırāzın iden dil-nevāz
Ṭarāyif nihālin iden ser-firāz

72^b

Didi bir kişi vādī-yi Maḥşeri
Düşinde görüp oldı cāndan berī

3050 Mis-i tefte olmış zemīn ü zamān
Ḥarāretde ḳalmış mekīn ü mekān

Çıḳup çarḫa insāndan ol dem ḥurūş
Ḥarāret dimāğına virürdi cūş

Olup cümleden bir kişi sāyedār
Ser-ā-pā ol olmışdı pīrāyedār

3044b وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ (Resulüm) biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiyâ, 21/107)

3045b إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ كَادِرِ gecesinin ne olduğunu sen ne bileceksin!” (Kadir, 97/1-2)

Geyüp hullehā-yı cinānī hemān
H̄uliyy zīnet-ile ‘arūs-ı cihān

Biri dir ki ey meclis-ārāy merd
Ne hoş zātuñ olmış bu bezm içre ferd

3055 Baña hıdmet iden ‘acūzī hemān
Cenābuñda tursun direm bir zamān

Görürem ki zıll-ı şerīfūñ zalīl
Yanuñda n'ola dursa bir dem zelīl

Bu vaqt içre ol merd olur nā-ümīd
Ki bahtın[1] kılmaya ol kes sa‘īd

Bulımaya cürmine göre şefī‘
Geze halk içinde beşī‘ ü şenī‘

H̄udāyā kıll ol bendeye luṭf-ı tām
Görür ondan ihsān havāş u ‘avām

3060 Ne diyem benüm müşkilüm oldı ḥall
Senā itmege şāha buldum maḥall

Nice şāh serdār-ı heftüm-zemīn
‘Adālet ider kāyināta hemīn

Zafer-bāb-ı nuşret iyāc-ı? cihān
Anuñ sāyesinde yürürler hemān

Ki cumhūr olur sāyesinde muḳīm
Ni‘am bezl ider ‘āleme ol kerīm

Cihān içre serdār-ı ‘ālemdür ol
Zemīn üzre dādār-ı ādemdür ol

3065 Didi hātif ismine Sulṭān Selīm
‘Aṭā vü kerem itdi aña ḥalīm

Riyāz-ı selāṭīne ol tācdār
Şan olmış durur naḥl-i ‘ālī-şemār

Şemārı cihān içre oldı semer
Görenler didi zī-sa‘ādet-siyer

Şemerden ğaraż ‘adl u ihsāndur
Anuñla_ oldı enbān-ı devrān pür

73^a

Kerem bār u insān şecerdür hemīn
Eger bār yok hīme it sen kemīn

3070 Dırahtuñ bünine teberle tebār
Virürseñ kes ondan ümīdüñ i yār

Cihān içre ol mīvedār iy şecer
Ki hem mīve vir hem dağı_ol sāyever

Gehī mīveñ-ile cihāna şafā
İrüp halk sāyeñde_ide müttekā

Der-Ma'nā Ān ki Nīkī Bā-Bedān Kerden-i Haṭāset

Bedāne_eylemek nīk iy cān haṭā
Bu ma'nā durur iy sa'adet-nümā

Didüm bāb-ı ihsānda ḥayl-i kelām
Velī şart var diñlegil iy hümām

3075 Sen al merdüm-āzārdan ḥūn u māl
Yaramaz kelāğ-ı bede perr ü bāl

Biri ḥvāceñ-ile eger kıla ceng
Şağın virme anuñ destine çüb u seng

Şu pīhi çıkar kim ola bār-ı ḥār
Şıvar şol dırahtı ki_ola mīvedār

Vir ol merde sen pāye-i mihterān
Ol itmeye bil ser-girān kihterān

Şağın zālime itme luṭf u kerem
İderseñ olur püşt-i gerdün ḥam

3080 İden zālime merḥamet āşikār
Ki zulm-ile virür cihāna demār

Çerāğ-ı cihān-süzı kıl mürde sen
Re'āyā yürisün dir iseñ esen

İden düzd-i bed-kāra raḥmet hemīn
Virür kār vāna enīn ü ḥanīn

Cefākāra irsün hemīşe belā
Cihān içre bulsun 'aceb ibtilā

‘Adālet cefā-pīşeye_ iy merd-i pāk
Siyāsetle itmekdür anı helāk

Güftār Der-İhsān Bā-bedān Kerden ve Semere-i Ān Der-Dünyā vü Āhîret

3085 **Bu güftār ihsān bedāna hemān
Dağı ğabn nice_ola iy nükte-dān**

İşitdüm iderler rivāyet kibār
Hikāyet tırāzına virüp şi‘ār

Var idi cihān içre bir merd-i pāk
Ġumūm-ı buyūt-ıla endişnāk

Sütün-ı buyütı zenābîrle
Pür olmuş turur şan şanābîrle

Sütünında yapup zenābîr kâh
O kâhuñ nevāhîsini şāh şāh

3090 **Zenābîr şanma belā-yı Hudā
Musallağ olup muğtezā-yı każā**

73^b

Didi şevhere zenke degme hemān
Uşarlar saña cümle pîr ü civān

İrüp nîşle nûşuña hayl-i telğ
Bulur māh-ı hüsnüñ o dem içre selğ

Ki günlerde bir gün o şevher hemīn
Gidüp kārına şuğlın itdi güzīn

Zenābîr uşuban zene bî-kıyās
Ki her birinüñ nîşi şan nevk-i dās

3095 **Zen-i bî-ğaber itdi feryād bes
Oña olmadı kimse feryād-res**

Halāş içün ister der ü bām [u] kūy
Fiğānın işidüp didi aña şūy

Benüm yanuma_ iy mihter-i nākışāt
Şağın gelme qalmaz baña da hayāt

3095a MT zen ü bî-ğaber: zen-i bî-ğaber

Baňa iy turuř-rüy u nā-sāzgār
Dir idüñ zenābire virme demār

Olur mu'ziyātuñ cezāsı cefā
Bedāna gerekdür bed iy ketħudā

3100 Olur fāsıde pāsuħ efsed hemān
Bu remzi bilür 'ālimān-ı cihān

Gelüp ħāneye görđi ol merd-i pāk
Zen üftāde olmış 'aceb tıyrenāk

Didi řüy oňa iy nāķıs-ı telħ-nüş
Dir idüñ zenābire virme ħurüş

'Urüşın gil-ile_eyleşem inhidām
Saňa irmez-idi bu ālām-ı tām

Çü āzār-ı ħalkı sen iy ħire-rüy
Görüp sin başuñda_eyleşme güft ü güy

3105 Hirās-ı zenābır iy zen tamām
Cefā-yı enām oldı bil ve's-selām

Següñ na'mesi_olur hemān üstüħvān
Çekilmez seg öñine bil yoħsa ħvān

Ne zībā dimiş bu sözi pır-i dih
Ki cemmāş olan ħar girān-bār-ı bih

Ki ya'nı leked-zen olursa sütür
Anuñ bārıyla kārına vir fütür

Saňa merdlik göstere ger 'ases
Mürüvvet gözetmez giceyle o kes

3110 Olur şanma herkes sezāvār-ı māl
Kimi māl ister kimi güş-māl

Olursañ serāyuñda gürbe-nevāz
Kebüter қаpar bilgil iy dil-nevāz

74^a

Sege terbiyet eyler olsañ hemān
İder güsfeñdüñe ol dem ziyān

Binā ki_olmaya muħkem oňa esās
Bülend eyleme ger iderseñ hirās

Bu deñlü naşāyiḥ ki yazdum hemān
'Amel eyleyenler durur kām-bīn

Ḥikāyet-i Sa'ādet-nigāh

3115 **Ḥikāyet tırāz oldu Behrām Şāh**
Bu eşnāda_ıy ḥusrev-i Cem-nigāh

Ne ter didi Behrām-ı hāmūn-neverd
Düşüp ablağından yire_ol nīk-merd

Baňa āḥir eşheb getürüñ didi
Bu tevsen yaramaz götürüñ didi

Ol edhemde ser-keş olursa hemān
Baňa bir kümeyt eyleñ ol dem revān

Ṭaluñ Dicle[y]e bağlañ āba fütür
Ḳatı geldi iy 'āḳil-i pür-cesür

3120 Ki seylāb çok gelse yoḳ fāyide
Gözet vaḳtı şimdi durur 'āyide

İderseñ eger görgi sen der-kemend
Helāk eyle ḥazḳ eylesün gūsfend

Gelür şanma İblīsdan hīç sücūd
Ne bed-gevher eyler şehāvetle cūd

Bed-endīşe sen virme manşıb bir ān
'Adūya_ıldı zindān münāsib hemān

Yedüñde 'aşā eylegil ḳatı-i mār
Başuñ altına girmiş ol nā-be-kār

3125 Şu kātib ki_ıde zīr-deste cefā
Anuñ dest[i] olmaḳ ḳalem yeg şehā

Dime mülküñe bu müdebbir durur
Müdebbir dime bil ki müdür durur

Ne hoş didi 'Abdī bu pendı şehā
Memālik-tırāz oldu tedbīr ü rā

Ĥikāyet-i Ğarrā-ſi‘ār-ı Naſihāt-eſ‘ār

Œeĥīĥ ü ſeĥī ĥāl[i] bunda hemān
Rivāyet olındı_ıy ĥuceste-niſān

Kemāl oldı insāna luĥf u kerem
Zer ü sīm olmazsa yok ĥiĥ ğam

3130 Eger süfle Ğārūn olursa hemān
Anuñ ĥab‘ı olmaz digergūn bir ān

Œeĥīĥ ü baĥīl ü ĥabīs olan er
İder ſanmaĥıl nīk-merde nazār

Œeĥī ger bulmazsa bir pāre nān
Vücūdı ĥavī-bāldur her zamān

74^b

Eger manſıbindan düſerse le‘im
Olur ſanmaĥuz siz anı müstaĥīm

Düſerse yol üstine ger bir külūĥ
Nazār eylemez aña ĥiĥ merd-i ſūĥ

3135 Œeĥā oldı ğayre‘l-bıdā‘a_oldı zer‘
Muĥālif olur ſanmaĥuz aſla fer‘

Œeĥīden ſeĥāvetdür iden zūhūr
Baĥīle ider buĥlı-y-ıla fütūr

Pesendīde olmaz dilā cem‘-i māl
Ğoĥar mā‘-i rākīd bu durur me‘āl

Œeĥāya dürüş ĥurma iy kār-dān
Œaĥın mālı seyle virür āsumān

Eger la‘l ü yāĥūt iderseñ ‘aĥā
Saña ĥūt-ı ‘uĥbādur itmez ĥaĥā

3140 ‘Aĥā itse-zer rīze dendān-ı ğāz
Cezāsın bulursın dil itme ğüdāz

Çıĥar ābgīne ĥacerden hemān
‘Adīl ola mı_elmāsa iy kār-dān

Bu deñlü temāſīl idüp meſel
Yazup bunda Sa‘dī-yi ‘ālī-maĥal

Naşihat-pezîrâne itmiş mişâl
İdüp bâb-ı şânide çok kıl [ü] kâl

Bu ‘Abdî garîbüñ dahı husrevâ
Güci yetdügünce oldı cevlân-nümâ

3145 Olup hürmen-i şeyhden dâne-çîn
Eline gireni süpürdi hemîn

Bâb-ı Sevvüm Der-‘İşk u Şıdk [u] Maḥabbet ve Suḥen-i Ehl-i Tarîkat-ı Pür-Ḥaḳîkat

Güftâr Der-Aḥvâl-i ‘İşk-ı ‘Âşık u Muḥibb-i Şâdk

Bu bâb içre zıkr oldı aḥvâl-i ‘ışk
Bilür remzini añlağıl ehl-i meşk

Ne dil-keşdür aḥvâl-i âlüdegân
Ne garrâdur aḥvâl-i şüridegân

Bularuñ zamânı olur dil-güşâ
Olaruñ zemîni olur cân-fezâ

Ġumûm itdi ferḥâna bunlar bedel
Humûm itdi şâdâna onlar maḥal

3150 Bular zaḥm[ı] merhemden a‘lâ tıtar
Mesâkîn[i] şehden mu‘allâ tıtar

Gedâyân kıılır pâdişehden nüfûr
Gedâlik tırâzıyla olur şabûr

Değişmez ‘abâsın ser-â-serlere
Baş egmez gezer şöyle serverlere

75^a

Yürür şöyle ol rûz [u] şeb jende-püş
Selâḫine bakmaz ider ol hürüş

Mül içinde vardur belâ-yı humâr
Gül içinde oldı sileḫdâr ḫâr

3155 Dil-ârâm yâdına şabr u şekîb
Olur şanma telḫ iy sa‘âdet-naşîb

Şekerdür yed-i dōstdan zehr-i nâb
Raḫîbüñ elinden gerekmez hoş-âb

Olur mest [ü] rüsvā muḥibb-i ḥabīb
Şifāyı n'ider bil marīz-i ṭabīb

Melālet melāmet çeker mest-i yār
Sebük-seyr olur buḥtiyān zīr-i bār

Esīr istemez bendden hīç ḥalāş
Kemendine şayd eyledi iḥtişāş

3160 Selāḫīn-i 'ālem yanında gedā
Esāḫīn-i devrāna dir ğam-zedā

Ṭavāşisi olmazdı Meşā'iyān
Ḥavāşisi olmazdı Işrākiyān

Merāḫil-şināsān [u] erbāb-ı kār
Rikābında güm-rehdür iy hoş-'ayār

Anuñ ḥaclesine varamaz cihān
Anuñ külbessin göremez ins ü cān

Şanasın ki zulumetde āb-ı ḥayāt
Onı nüş mümkün midür kāyināt

3165 Geyer Ka'be gibi ser-ā-ser niḫāb
Niḫābın açanlar olurdu ḥarāb

Düşer şem'e pervāne-sān bī-ḫilāf
Odur kendüden pīle-sān hoş-ġilāf

Nigārı yanında nigārī ṭaleb
İdüp seyr ider şöyle şan teşne-leb

Olup ḥuşk-leb ṭarf-ı cūda hemān
Gezüp āb ister çü sevdāiyān

Dimeñ siz anı āba ḳādir degül
Virür āb aña bil ki sākī-i mül

3170 Siḳāyet olur şāṭi'-i Nilde
Susuzdur velī ḳāl-ile ḳilde

Der-Güftār-ı 'Işḳ-ı Mecāzī

**Bu güftār 'işḳ-ı mecāzīde ḳāl
İdüp itdi iḫvānla çok maḳāl**

75^b

Muhammer durur tıynetüñ birle ‘ışk
Ki taħmırüñ itdi anı ħayl-i meşk

Olup menşe’-i ‘ışk çün āb u gil
Çapıldı şekībā vü ārām-ı dil

Zuhūr-ıladur şūriş-i ħadd u ħāl
Kümün-ıla_olur pāy-bend-i ħayāl

3175 Eger cānla ayağına başuñ hemān
Çor-ısañ vücūd-ile_‘ademdür cihān

Eger çeşm-i şāhid zerüñe nigāh
Ne ğam eylemezse_itme kendüñ tebāh

Yanuñda zer ü ħāk yeksān hemīn
Bilür ehl[i] anuñ rumūzın yaķın

Eger bir kimesneyle başa nefes
Çıkarmasañ itme daħı mültemes

Anuñ yirine ğayrı kimse hemān
Münāsib degüldür eyā kār-dān

3180 O dildāra dīdeñde vardur maķām
Bedel olmaz oña daħı ve’s-selām

Ne rüsvālik endīşesi kimseden
Ne dāyım şabūrī eyā nīk-fen

Recā olmaz erbāb-ı ‘uşşāķdan
Ümīd olmaz aşĥāb-ı eşvāķdan

Eger tīg-ı cevri-ile_olursa şikāf
Veger gelse cān ağızına bī-ħilāf

Yüzin döndürür şanma rüsvāyiyān
Özin şapdurur dime sevdāyiyān

3185 Öñine eger gelse deryā vü kūh
Veger cünd-i cerrār iderse şükūh

Vü yā tīg-ıla sīnesi rīz rīz
Olursa düter şanma_anı iy ğarīz

Der-Erbāb-1 Maḥabbet

Maḥabbet-şi'ār-ile erbāb-1 'ışk
Yazıldı bu tarḥ üzre iy ḥüb-meşk

Eger şāh-1 'ışkuñ serīri hevā
Olursa olur bil ki fermān-revā

Olur fitne-engīz ol pādişāh
Kılur cān-1 'uşşākı ol dem tebāh

3190 Ta'accüb degül reh-revān-1 tarīk
Me'anī biḥārına olsa ğarīk

Bedāyī' le'alīsin idüp beyān
O dürle şadef vaşfın itsün 'ayān

Geçüp cāndan ol sālīk-i bī-şivā
Gezer ser-bürehne turur pür-'anā

Umup sūd-1 sevdā-yı cānānı ol
Başar yād-1 dildār idüp şağ [u] şol

İdüp ḥalkdan yād-1 Ḥaḳla girīz
İçüp bāde-i sākī itmez temīz

76^a

3195 Devādan ḳalup derdi_olaruñ hemān
Ṭabīb añlamaz derdini bī-gümān

Ola ḥāline muṭṭali' hīç kes
Degüldür sözüüm diñle gel sözi kes

Olar oldı ṭāvūs-1 bāğ-1 Elest
Ḥurūş-1 belā-y-ıla_idüp dehri pest

Riyāz-1 Elest içre ṭāvüsdür
Ḥıyāz-1 belā içre nāmüsdür

Semender-mişāl āteş içre ḥayāt
Bulurlar bular iy meh-i şeş-cihāt

3200 Dili āteşin kendü ḥākī-nihād
Ṭarīk itdi cānına nārī-mihād

Şükühına döymezdi küh-1 girān
Öñinden kaçır ḥamle kılrsa bir ān

Bir iklīm[i] na‘rayla_ ider rīz rīz
Nazarla şalar dehre şemşir-i tīz

Zebānın eger berg-i süsen-mişāl
Uzatsa ider ‘ālemi küng ü lāl

Eger dehre-i dehre vursa teber
Tebārı demār-ıla_ olurdu beter

3205 Şanasın hafī bād-ı çābük-devān
Hacer gibi hāmūş-ı tehlil-h‘ān

Açar subha dek eşk mānend-ı rūd
Yanar nār-ı şevk-ıla cānı çü ‘ūd

Çekilmezdi hīç gözine kuhl-ı h‘āb
Ciger sīhe şancup iniler rebāb

Giceyle feresden çıkup reh-revān
Hürüşü sehergāh iden bī-dilān

Bulardur bular bil rumūz añlayan
Benüm cān u dilden sözüm diñleyen

3210 İder rüz sevdā vü şeb cümle sūz
Bilimez geçen şeb midür yāho rüz

Onı hūsn-i sīret idüp dil-figār
Ki ol hūsn-i şüretle itmezdi kār

Nazar eylemez lafza erbāb-ı dil
Me‘ānī bedī‘ine göz dikdi bil

N'ider zāhiri ehl-i bāṭın hemān
Gider pōstı mağzı it der-dehān

İder eblehān pōstı pōstīn
Gözetmez anuñ haşvini bil yaqīn

3215 İder vāḥidiyyet şarābın şu nūş
Ki dünyā vü ‘ūqbādan ola hāmūş

76^b

Ferāmūş idüp cānibeyn hemān
Haqı gözleye ol bihīn-i zamān

Güftār Der-Taḥammül-i ‘Āşık-ı Şādık ve Muḥıbb-i Fā’ik

Olur ‘āşık-ı şādık aḥvālî kār
Bu mi‘yār içinde_ıy sa‘ādet-‘ayār

İşitdüm gedā-zāde-i cān-güdāz
Gider gördi beg-zāde-i dil-nevāz

Oña mübtelā oldı ol derdmend
Bilinmez ki sevdāsı_ola südmend

3220 Olup peyrev-i mīr ol ḥām-kār
Dili çeşm-i şāhīne oldı şikār

Ḥayāl-ile ārām gitdi hemān
Vişālin[i] zıkr eylemez ins ü cān

Ṭurur seyrghāhında gūyā ki mīl
Yürür atı yanında şanki_ıoldı fīl

Dili oldı āteşkede eşki od
Yanar nār-ı ‘ışık içre şan çüb-ı ‘ūd

Dil [ü] cān[ı] ‘ışık-ıla_ıolup ḥār ḥār
Gili eşk içre ḳalır bī-ḳarār

3225 Raḳībān ḥaber bildiler ḥālden
Didiler oña ḳille ḳālden

Ki bir daḥı gelme bu ārāya sen
Gidersin hemānā ki araya sen

Gidüp yādına geldi rüy-ı ḥabīb
Gelüp dir marīzüm nice_ıoldı ṭabīb

Vurup bendelerden biri let oña
Didi bir daḥı gelmegil bu yaña

Olup dest ü pāyı let ile şikest
Raḳībān içinde olup pāy-best

3230 Varup gitdi ḡamnāk ol derdnāk
Yürür şöyle ‘uryān hem sīne-çāk

İdemeyüp āḥir o şabr u ḳarār
Oña gel didi tīz ḥayāl-i nigār

Şekerden meges-veş kıvarlar onı
Ezer gözi yaşına o cān u teni

Ƙıvarlar velī tırmağa yoğ kıarār
Fırār eyleyüp girü gelür o yār

Biri dir oña_ıy şūđ u dīvāne-reng
'Acāyib vururlar saña çüb u seng

3235 Bu sevdāda gördüm seni ben şabūr
İrer mi bu letden saña hıç fütür

Didi bu cefā baña yārüñ durur
Bu ālām u şiddet nigāruñ durur

77^a

Dil-ārāmum için mişāl-i ketān
Dögerler beni itmezem hıç figān

Şürütümde nāle_eylemek yoğ durur
Ölürsem de hıç söylemek yoğ durur

Ben itdüm anuñ dostlığına vifāk
Benümle_ittifāk itsün ol ger nifāk

3240 Dil-ārāmsuz gönlüme rām yoğ
Dile zülfinüñ gayrı hıç dām yoğ

Ƙıarār umma benden nigārınsüz
Fırārım da yoğ dil-figārınsüz

Ne ģarb u ne đarb u ne şabr u kıarār
Ne ceng ü ne seng ü ne rüy u fırār

Bular cümle benden gidüpdür hemīn
Dil ü cān ģabībüñdür iy pāk-bīn

Dime bir dağı ger serāy içre sen
Gelürseñ geçer boynuña bil resen

3245 Serüm nīze nevkinde mancūđ-vār
İderseñ de gitmen buradan i yār

Olup şem'-i rüyına pervāne cān
Düşüp āteşe yanmayınca hemān

Gider şanmağıl bende[y]i bābdan
Füsün u fesān-ıla bu ābdan

Didi ger yiseñ zahm-ı çevgān hemān
Dir ‘āşık olurdu vişāle qarān

Didi başuñ kesmege çekse tīg
Didi haste-dil itmez-idüm dirīg

3250 Baña yokdur aşlā başumdan haber
Ki tārekde tācum mı yāḥod teber

Beni nā-şabūra_itmeñüz ‘ayb siz
Cihān içre yokdur kişi ‘aybsız

Olur şanma ‘ışk içre şabr u şekīb
Ki efsürdegāna gelür ol ‘acīb

Gözüm olsa Ya‘kūb-veş ger sefid
Keser şanma Yūsufdan aşlā ümīd

Birinüñ ki ma‘şūk[1] birdür hemān
Dil-āzürde olmaz kimesne bir ān

3255 Rikābını bir gün ḥabībüñ civān
Öpince güzel bükdi ondan ‘inān

Gülüp didi iy cān ‘inān itme pīç
Ki sen pādīşehsin benüm hīç hīç

Vücūduñla gitdi vücūdum benüm
Unuduldu yāduñla cān u tenüm

77^b

Görürseñ benüm cürmüm itme ‘itāb
Ki cān içre cāyuñ eyā meh-rikāb

Serüñ ceyb-i üftādeden vurdu ser
İnanmazsañ iy cān oñat it nażar

3260 Ele geldi_o sevdā içinde rikāb
Yapışdum u cānı_itmedüm hīç ḥisāb

Çalem kendü nāmuma çekdüm hemān
Murādın alup ola dil kām-rān

Ben üftādeden gitdi nām u nişān
O dem içre iy ḥusrev-i kār-dān

Beni öldürdi ḥod gamze-i çeşm-i mest
Ne lāzım ki şemşīre urula dest

Sen olduñ şol âteş hemân iy civân
Şerârûnla yanar zemîn ü zamân

3265 Şol üslûba ol şu‘le-zen kim hemîn
Ne huşk ü ne ter yâ ne rüy-ı zemîn

Güftâr Der-Nişân-ı Ehl-i Maḥabbet ve Tırâz-ı Erbâb-ı Müveddet

Maḥabbet ehâlîsine bil nişân
Bu güftâr mazmûn[1] iy nükte-dân

Rivâyet iderlerdi erbâb-ı râz
Ḥikâyet rumûzında_olan pür-güdâz

Ki ḳodı bir âlûde şahrâda ser
Revende devende iderdi nazar

Peder iftirâḳ-ıla hîç hurd u h‘âb
İdemez püser sârî eyler şitâb

3270 İdüp pûra yârân melâmet hemîn
Didiler ki iy merd-i şûrîde-bîn

Rızâ-yı pederden gel itme girîz
Eb ü ced sözün tüt hemân iy ‘azîz

Didi pür baña ḥabîbüm selâm
İdüp gönderür ḥayl-i luḳf-ı kelâm

Ben olmazdan aḡyâr-ıla âşinâ
Gözüm buldı dildâr-ıla rûşenâ

Ḥaḳuñ Ḥaḳı-y-içün Ḥudâ-yı cihân
Cemâlin baña eyledi ḥırz-ı cân

3275 Anuñ ḡayrı gördüklerümdür ḡayâl
Anuñ zikrinüñ ḡayrıdur ḳîl ü ḳâl

İşitdüm idüp ḡaḳḳdan iḡtiyâḳ
Ki güm-kerde_ider yâr-ıla irtibâḳ

Olan jende-püşân-ı zîr-i felek
Oña dîv dir ba‘zı ba‘zı melek

Melekler yanında melik olsa yâd
Revânını eyler tezekkürle şâd

Kimi rûz u şeb oldı merdüm-gezân
Melik zikri-y-ile olur ıartağan

3280 Kavî bâzuvân oldı kütâh dest
Hiredmend bî-‘aql u huşyâr mest

Ki âsûde olur gûşede hırka-düz
Cünûna düşüp gâh olur hırka-süz

Ne sūd u ziyân fikri ne zikr-i kes
Ne tevḥīd küncinde var cāy-ı kes

Perākende-gūy u perīşân-hūş
Olup nuşḥ u pende tutar şanma gūş

Olur şanma murğ-ābı bahre ğarīk
Semender ne bilsün ‘azāb-ı ḥarīk

3285 Tehī-dest pür-dür velī ḥavşala
Şahārā şitābānı her kâfile

Ḥalāyıkdan itmez recā-yı pesend
Ki olur Ḥaḳ yanında bilün dil-pesend

‘Azīzānı görmez velī çeşm-i ḥalk
Temīzān libāsı velī jende-delḳ

Zenānīri maḥfī beline hemān
Kemer idünür şanma iy nīkdān

Bular oldı sulṭān-ı kevn ü mekân
Bular oldı şāhān-ı devr-i zamān

3290 Zer ü mīve vü sāye çoḳdur hemīn
Gürūh-ı ‘azīzāna iy pāk-dīn

Benüm gibi rezzāḳ-ı āşüfte-kār
Degüldür olar iy bihīn-i diyār

Olar yüzi şuyına iy pādīşāh
Kerem ḳıl beni ḳomaḡıl pür-günāh

Güftār Der-Ma'nī-i Şevk u Zevk

**Me'ānī-yi şevk iderler hemān
Bedī'ile bunda_ iy sa'ādet-nişān**

İşitdüm iderdi dil-ārā ğınā
Öñinde ider raqş bir dīl-rübā

3295 Oturmışdı eṭrāfına bī-dilān
Olup vālih ü mest āşüftegān

Tutup āteş-i şem' dāmānını
Oda vurdu şaydı-y-ıla dāmını

Olup ḥāṭır-ı fātır ıyrenāk
Didi dōstından biri_ iy şīvenāk

Senüñ nār-ıla zeylüñ oldıysa tūr
Ne var qalmaduñ iy perī-şīve 'ūr

Bizüm ḥırmen-i cānumuz nūr u şār
Yaqub kül qılup eyledi tārumār

3300 Eger yār iseñ kendüñ añma hemān
Ki şirket yaraşmaz burada bir ān

78^b

Añup yār birle nigārı hemīn
İdersin nigār-ıla kendüñ qarīn

Muvāfıq dimezler buña 'āşıkān
Mülāyim dimez cümle-i şādıkān

Dime pōstdur merde hem üstüḥvān
Ne şūret diseñ cān u ma'nā revān

Ol insān durur ki_ oldı kübrā adı
Ḥudā kendü yār itdi_ anı istedi

3305 Ḥırīdār her bende olmaz şehān
Diri şatma jende_ içre_ olanı hemān

Eger olsa her jāle dürr-i girān
Pür olurdı ḥarmühre-sān her dükān

Sen it kendü ğāruñı muḥkem ḥişār
Şağın çüb-ı çübīn oña itme kār

Nedīmān-1 meclis-nevāz-1 Elest
Olur ھاşre dek cür‘a-i meyle mest

Kemān-1 ğaraẓla _atmañuz siz ھا deng
Ki varmaz nişāna ھاalursuz deng

3310 Ki perhīz ü ‘ışık oldı mīnā vü seng
Hasedle _eylemeñ siz gelüñ hīç ceng

Dilā ‘ışık bir baħr-1 teyyārdur
Oña āşinā murġ-1 tayyārdur

Güftār Der-Saltanat-1 ‘Işık ve Memleket-i Zevk

**Sürer ‘ışık-1 ‘āşık ‘aceb saltanat
Onuñ olalı ser-te-ser memleket**

Semerķand şehrinde bir māh-rū
Cebīninde gördi anuñ māh rū

Semerķand içinde şemer-ķand idi
Dil-ārālar içre şeker-ħand idi

3315 Cemālin göreldeñ zevāle _āfitāb
Varup ھاalmamış zerrece _onda tāb

Ķatı şūħ-çeşm-idi ol nāzenīn
Hārāb itdi ھاıkvā vü zūhdi hemīn

Yüzi *sūre-i Yūsuf* idi hemān
Oña āyet-i ħüsn idi _iy cān nişān

Daħı gül lebi mül ‘izārı semen
Şacı sünbül ü ħāl[i] müşk-i Hōten

Yüzi suħfinuñ āyeti ber-kenār
Sözi şekkeri eyledi sengsār

3320 Gider olsa bir yola ol meh-liķā
Der ü bām ħāliyle dir merħabā

Olur pey-revānı dil-i āşüfteġān
Yüzün görmege _iver-idi dōstān

79^a

Bu ħāletle ol māh-1 gerdün-serīr
Tırurdı o şehr içre _olup bī-naẓīr

3309 ھاalursuz: Vezin gereġi son hedece med yapılmıştır.

Nazar kıldı bir gün hafî dil-firîb
Görür dirdi 'âşıklar âh el-ḥabîb

Olup tündlük birle ol kârger
Didi iy sitem-dîdegân ḥaşer

3325 Nice_iy ḥîregân pey-revân olasız
Bu yol içre çok yıl gibi yilesiz

Recâ eylemeñ kim olam şayd-ı dām
Ümîdi kesüñ söz budur ve's-selām

Görürsem sizi bir daḥı pey-revân
İdersiz bu yolda helâki revân

Sizi katl için çekerem tîr ü tîğ
Helâk olmañuzdan ben itmen dirîğ

Didi bir kişi oña kim epsem ol
Sühûletle şâyed bula kâr yol

3330 Benüm zannum oldur ki bu kām-ı ḥām
Saña ḥâşıl olmaz budur söz tamām

Mebādā bulara olup dil-nevâz
İdesin bular birle çok süz u sâz

İdüp 'âşık ol demde ol levmi güş
İder cân u dilden hemânâ ḥurüş

Ḳo tîğ-ı sitemle beni_itsün helâk
Serüm ola ğaltande-i ḥün u ḥāk

Meger düşmen öñinde ben nâ-tevân
Olam küşte-i dil-ber-i nev-civân

3335 Anuñ tîğına tu'me olup ḥaḳîr
Çalam dōst yādına ğarrâ şafîr

Vuşul-i nigāra ikidür sebep
Biri cân geç ondan bu durur taleb

Anuñ ḥāk-i kūyından itmen girîz
Eger ḥünüm olursa tîğ-ıla rîz

Baňa tevbe vir iy hümāyün-cenāb
Bu aşl güfteden tevbe aňla şevāb

Nigār itdügi cevre esirgeň beni
Eger aşd cānda_itse dildür anī

3340 Beni āteş eyler gice sūznāk
Seher būyı-y-ıla gönül tābnāk

Ölürsem bugün kūy-ı yār içre ben
ıyāmetde dil-ber yanında_ola ten

Yanında urup şöyle argāhumı
Baup seyr idem cānla dil-vāhumı

79^b

Refīā bu çeng ile ol dil-nevāz
Ki ‘Abdī ider urmayup sūz u sāz

Güftār Der-İn Ma‘nī-i Sābı ‘Ale’n-nehci’l-lāyı

**Bu ma‘nāda güftār şāhib-‘ayār
Didi şevla iy sa‘ādet-dişār**

3345 Biri teşnelikden ölüp virdi cān
Dir idi ol ešnāda ol yār-ı cān

Sa‘ādet şu cāna ki şuda öle
Daı şol revāna ki yārin bula

Bir ebleh didi oňa k‘ey bü’l-‘aceb
Ölicecek ne sīrāb u ne uşk-leb

Didi aňlamaz bunu nā-bāliān
Ölüm vat[i] yegdür olam ter-dehān

Virüp cān-ı şīrīni aa hemīn
abūlüyle_olam şevla nāzenīn

3350 ‘Amī ābdāna düşer teşne-leb
Olur şanma sīrāb ger bitse şeb

Eger ‘āşı iseň yapış zeyline
Veger nāra düş dirse düş veyline

Eger cānı vir dirse virgil revān
Veger pārelen dirse ol ten-derān

Gören cenneti-āsānlığ-ıla hemīn
Ki kılllet caḥīmīnde-idendür enīn

Dil-i dāne-pāşān olur renc-bār
Velī vaqt-i ḥırmende_olur ḥoş-‘ayār

3355 Bu meclisde olur şol kişi kām-rān
İçer cām devr-i āḥirinde revān

Güftār Der-Şabr u Şebāt-ı Revendegār

**Bu güftār şabr u şebāt hemān
Daḥı oldu iy yār revendegān**

Ḥikāyet ider şöyle erbāb-ı naql
Rivāyet kıllur böyle aşḥāb-ı ‘aql

İşitdüm didi kuṭb-ı ‘ālem-medār
Baña şöyle şerḥ itdi bir nāmdār

Olurlar ṭarīkatde merdān-ı rāh
Faḳīr ü ganī vü gedā pādişāh

3360 Bu ḥāl üzre gerdende_olup rüzgār
Yürürler bular ḥaste-dil dil-figār

Bular içre bir pīr-i āşüfte-reng
Var idi ki dehr içre_iderdi direng

Ki ol pīr deryūze ide şabāḥ
Gidüp ihtiyācı vü bula felāḥ

Ṭurup bāb-ı mescide ol nāmdār
Dir idi ki üftādeyem ḥvār u zār

80^a

O demde biri dir o pīre hemān
Bu mescid degül ḥāne-i merdümān

3365 Buyūtına var merdümānuñ hemīn
Saña_itsünler iḥsān iy meh-cebīn

Nazar kıldı kandīl ü miḥrāba ol
Ciger-sūzı-y-ıla yanar şağ u şol

Baña ḥayf bundan dönem nā-murād
Dirīğ ola maḥrūm ide Rabb-i Hād

Ki halkuñ kapusunda olup kām-yāb
Niçün bāb-ı Hākdan dönem bī-nişāb

Gider şanma cerrümdeyem ben şaķıl
Tehī-dest ide hāşe Rabb-i Celīl

3370 İştüdüm ki bir yıl mücāvır o merd
Oturmuşdı mescidde tenhā vü ferd

Elin kaldurup eyledi bir du‘ā
Beni nā-murād eyleme iy Hūdā

‘İbād içre ola baña fetḥ-i bāb
Niçün virmeyesin su‘āle cevāb

İrüp bāğ-ı ‘ömrine āḥir ḥazān
Şararmışdı güyā ki berg-i rezān

Gül-i ‘ışını kapdı bād-ı fenā
Vurup şīşe-i cāna seng-i cefā

3375 Ecel pāyına yakdı ḥınnā-yı gil
Ramaķ ḳalup irdi oña za‘f-ı dil

Seḥer aña bir şahş iletđi çerāğ
Görür cān[1] ‘ālemden itmiş ferāğ

Feraḥdan ḥurūş eyleyüp dir o yār
Şafālar sürüp ol ḥuceste-medār

Sebebdür vülūca dilā ḳar‘-ı bāb
Sen it daķķı şāyed gele fer‘-ı bāb

Ṭalebkār lāzımdur ola ḥamūl
Ki olmaz durur kīmyāger melūl

3380 Niçe zer ider fevrī ḥāk-i siyāh
Ki olur misi zer ider it nigāh

Zer-ile eger itseñüz siz şirā
Dil-ārā o yārāndan a‘lā n'ola

Dile bir güzelden ger irse elem
Girür ele ol ‘āķıbet çekme ğam

Eger turş-rū olsa bir kes hemān
Şaķın ‘ışuñı itme telḥ iy civān

80^b

Ol âteş olur âb-ıla sūznāk
Dile gelmesün ābla iy merd-i pāk

3385 Güzellikde dildār ola bī-naẓīr
Sehel dil-ħırāş itse itme şarīr

Nigāruñ cefāsı vefādur dilā
Ki düşünām ‘uşşāka olur du‘ā

Dilūñ ‘ışk-ı dildāra merhūndur
Göñül şevk-ı yār-ıla pür-ħūndur

Eger ondan ayrılmaga iktidār
Müyesser olur şanmağıl iy nigār

Dilā ‘ışkı ‘āşıkdan olsa cüdā
Ġarāmet durur ‘āşika ħusrevā

3390 Çıkarın selāmet yaķasına cān
Melāmet libāsını geysün hemān

**Ĥikāyet Der-Ma‘nī-i Maĥabbet Ki Ez-Melāmet-Endīşe [vü] Ġam Koned Ez Ān Sebeb Ki
Müveddet-i Müverreş Melālet Est**

**Maĥabbet me‘ānisi oldu mülām
Beyānın[ı] fikr eyle iy nīk-nām**

Sinīn-i sevābıķda_olan ĥālden
Şühūd-ı ġavābirde_olan ķālden

Ĥikāyet iderlerdi şūrīdegān
Rivāyet ķılurlardı her merzbān

Didiler ki bir gice bir merd-i pāk
Dili zinde vü kendüsi derdnāk

3395 Ķılur şevķla subĥa dek çok namāz
Seĥergeh el açup iderdi niyāz

Olurken bu ĥāl üzre sālīk o yār
Didi ĥātīf aña ki iy dil-figār

Bitürmez senüñ mezra‘uñ ĥāşılı
Yüri ķāruña söz budur ĥāşılı

Bu derde du‘āñı_eylemezler ķabül
Bu aşl tã‘at-ıla Ĥaķa_olmaz vuşül

İrüp gūş-ı hūşına pāsuḡ hemān
Metā‘ına sevdāsı virdi ziyān

3400 Kılup leyl-i āḡırde çok çok namāz
İder bī-niyāza hezārān niyāz

Seḡergāha dek itmeyüp ḡurd u ḡāb
Mürīdi görüp ḡālin itdi cevāb

Didi gördüñüz olmadı fetḡ-i der
Oña sa‘y-ı bī-fāyide_itmek zarar

Gözi başın ol demde yāḡūt-ı nāb
İdüp dir ḡulāma ki iy pür-niḡāb

Döner ḡanma nevmīd olup ben hemān
Bu yoldan olup ḡayrı yola revān

3405 ‘İnānın çekerse ḡolından ḡudā
Ki ḡanma rikābından olam cüdā

81^a

Olursa eger sāyılān redd-i bāb
Velī bāb-ı āḡırde_olur rızḡ-yāb

İḡitdüm ki rāhum burada degül
Velī ḡayr yirden bulur yol göñül

Bunı didi vurdı hemān yüz yire
ḡaçup eḡk-i lü‘lüsini yüz yire

Didi iy ḡudāvend-i arz u semā
Senüñ ḡayr yokdur efendi baña

3410 ‘İnāyetler it bende bī-ḡānumān
Gider isteyü yār her sū devān

Didiler anuñ gūşına_ol dem nevā
İrüp dindi iy bende-i bī-riyā

Hünerver degülseñ de olduñ ḡabül
Penāhuñ benin olmaḡıl sen melül

Seni ḡalk içinde_eyledüm ser-firāz
Murāduñ ele girdi olma ḡüdāz

Güftār-ı Der-Şabr-ı Pür-Şabūr Yār ve Melāmet-i ‘Āşık-ı Şikeste-ḥvār

Bu güftār cevri-i nigāra şabūr
Olup olur iy ‘āşık-ı pür-fütūr

3415 Hikāyet bu bir nev-‘arūs-ı zamān
Şaçup lālezāra dil-i erġuvān

Şikāyet-künān pīr-i merde hemīn
Dir aḥvāl-i dāmād ol nāzenīn

Ki nā-mihribān oldı şüyum ḳatı
Şalar cevri cān u dile āfeti

Elinden ḳatı olmuşam telḫ-kām
Baña oldı dirlik cihānda ḥarām

Benümle şular ki_ oldı menzil-nişīn
Benüm gibi onlar da eyler enīn

3420 Zen ü merd olur birbiriyle eyle dōst
Diyeydüñ iki maġza bir oldı pōst

Bu müddetde ben görmedüm şüyümü
Laṭifeyle bir gün göre rüyümü

İşitdi bunı pīr-i ferḥunde-fāl
Firāsetle bildi o dīrīne-sāl

Virüp aña pīrāne bir ḥoş-cevāb
Didi iy nigārīn-i rengīn-ḥizāb

Eger ḥüb ise şüy u hem nev-civān
Çek anuñ ne var ise cevri hemān

3425 Yüzüñ bükme şol kimseden iy nigār
Ele girmeye_ anuñ gibi dil-fiġār

Şaḳın ḳılma ser-keşlik iy nāzenīn
Ḳılup ḥarfüñi ḥakk ide saña kīn

81^b

Şaḳın mihr-i rüyüña irüp küsūf
Ṭutar meh-cebīnüñi daḫı ḥusūf

Te‘āvīz ile idemezsin ḥalāş
Cihān olsa rāḳī_eylemez iḥtişāş

Hikāyet-i Nîk-Encām-ı Sa‘ādet-Fercām

Hikāyet ki olmışdı zībā-şi‘ār
Bu eşnāda zıkr oldu iy gül-‘izār

3430 Ki günlerde bir gün ğarībūñ hemān
Dilin nāzla yaqdı bir nev-civān

Ben olmuş idüm bende cāndan oña
Dil ü cān anuñ idi öñden şoña

Buyurdı o dem ol civān-ı laṭif
Ki sevķ içre şatıla‘abd-i za‘if

Didi bende iy āfitāb-ı cihān
Saña çok gelür bende-i kār-dān

Baña bir senüñ gibi h̄vāce hemīn
Naşīb olmaz iy dil-ber-i nāzenīn

Güftār Der-Şekībā-yı ‘Işķ ve Taḥammül-i ‘Aşık-ı Cefā-yı Meşķ

3435 Bu efsāne ‘uşşāķa şabr u şekīb
Dişārınadır iy sa‘ādet-naşīb

Var idi cihān içre bir hoş ṭabīb
O geh fenn-i ṭbda ḥazāķat naşīb

Perī-peyker-i dil-firīb-i zamān
Melek-manzar-ı nāzenīn-i cihān

Olur ķāmeti bāĝ-ı cān içre serv
Şanasın ruḥı oldu h̄üb-tezerv

Ḥaṭı bāĝ-ı ḥüsninde ğarrā çemen
Ḷadi nārven ‘arızı yāsemen

3440 Şacı sünbül ü ḥālīdür müşk-i nāb
Lebi la‘l ü dendān[1] dürr-i hoş-āb

Felāṭūn u Sokrāt ile hem-‘inān
Eboķrāt u Cāmīle çābük-devān

Maķāmını dirler anuñ Merv idi
Ḷadi gül lebi mül ķadi serv idi

Ṭabīb ü ḥabīb idi emrāz-ı ‘ışk
O mihr itmemiş anı bir zerre meşk

Degül der-i dilden haberdār ol
Ki kendü yaralusına_olmaz melül

3445 Nażar eylemez çeşm-i bīmārına
Bu derdüñ dimez hīç tīmārı ne

Ḥikāyet ider haste-ḥāl ü ğarīb
Niçe dem gönül itdi meyl-i ṭabīb

Recā itmedüm ten-dürüst olmamı
Velī istedüm çokça süst olmamı

82^a

Ümīdüm bu dāyim ṭabīb-i cihān
Velī hasteye el ura bir zamān

Niçe ‘aql-ı zūr-āver-i çerb-dest
Ki sevdā-yı ‘ışk anı_ider zīr-dest

3450 Eger ‘aqla sevdā vire gūş-māl
Nażar şalmaz ol hūşa evvelki ḥāl

Veger ‘aql u ferheng ü rāyla hūş
Var-ısa saña iy sa‘ādet-fürüş

Dür-i ‘Abdīyi gūşuña gūşvār
İdegör sen iy merd-i şāhib-‘ayār

Güftār Der-Ma‘nī-i İbtilā-yı ‘ışk Ber-‘Aql Ki Çnñ Güyed Der-İncā Aşhāb-ı Naql

**Bu güftār ‘aql oldı ‘ışk üzre mīr
Bu ma‘nā-yı eş‘āra virdi şarīr**

Var idi cihān içre bir kes hemīn
Anuñ pençesiydi dilā āhenīn

3455 Şunamazdı el oña şīr-i jiyān
Elinde şikest idi bebr-i beyān

Ḥavāle_oldı bir gün oña şīr-i ner
İdüp pençesiyle anı zīr ü zīr

Gidüp küt u kuvvet yedinden hemān
Yatur şöyle mağlūb ol nā-tevān

Virüp 'ışk anuñ cānına ibtilā
Onı miḥnet ü derde_ıder mübtelā

Biri dir oña iy mübārek-niŝān
Çok itdüñ ḥuzūrı besān-ı zenān

3460 Nice_oldı getür pençe-i āhenīn
Ki pençeñ zebūıydu şır-i ğarīn

İşitdüm ki üftāde-i derdmend
Dir idi ki şimdi_olmuşam pāy-bend

Baña pençe-i şır[i] añmak ḥaṭā
Ola bu ŝikencemde iy dil-rübā

Eger hūş-ı nağz üzre 'ıŝk ola çır
Olur pençesi āhenīn kendü şır

Olur pençe-i 'ıŝk zūr-āverān
Oña āhenīn pençe döymez bir ān

3465 Olursa eger 'ıŝka mağlūb 'aql
Sözi kes saña ideyin ḥūb naql

Yed-i ŝavlecānda esīr oldı tūb
Ḥalāş egleyüp olmağıl pāy-kūb

Güftār Der-Ma'nī-i Maḥbūb Der-Nazar-ı Maḥabbet

**Bu güftār ma'şūka 'izzet hemīn
Ki 'āŝık ḥuzūrında iy nāzenīn**

İki ğam-gūsār içre_olup ittişāl
Zarīf ü laṭīf idi nikū-ḥıŝāl

82^b

Biri oldı serdār-ı meh-peykerān
Biri oldı ser-defter-i gül-ruḥān

3470 Biri mihr gibi zevāle qarīb
Biri māh-veş dāğdār-ı ḥabīb

Birine kūsūf birine ḥusūf
İdüp birbirine sebep ol ra'ūf

İkisi de olup 'āŝık üftādelər
Yürürlerdi_āvāre vü dildādelər

Biri gāyet ile mülāyim idi
Biri tündlük birle kıyım idi

Leṭāfetde biri perī-vār idi
Zerāfetle āḫir ŧeker-bār idi

3475 Yürürdi biri ŧanki cān gülbünü
Biri nār-ı ‘ıŧk-ıla dil gülhēni

Biri mergin ister Ḥudādan hemīn
Biri yüzine bakup eyler enīn

Civāna dih içre olan pīrler
Zeni istemezseñ yanuñdan gider

Ki yok mihrüñ aña virüp mehrini
Gider āsitānuñdan iy cān anı

Şadīk olmayıcağ şadāğde hemān
Virüp ŧıdķıla şadağa kıl iy civān

3480 Gülop dir eger oña yüz gūsfend
Virürsem gider mi ayağdan bu bend

Bu-sān tarz-ı ḫal‘ içre ḫayl-i kelām
Olup gūş iderler onı ḫāş u ‘ām

Perī-çehre yırtdı yüzini hemān
Ki cān kılibinden çıkār mı bir ān

Degül yüz eger olsa pānşad hezār
Yüzin görmege virmezem ben i yār

Yine meyl iderse nigāhuñ hemān
Dil-ārāmuñ oldur senüñ bī-gümān

3485 Cevāriḫden olan pesend-nażar
Odur maṭlab-ı ‘āşık-ı nīk-fer

Ḥikāyet-i Zerāfet-Şu‘ūr

Ḥikāyet ki oldı leṭāfet-şī‘ār
Bu eñnāda zıkr oldı iy gül-‘izār

Cihān içre bir merd-i şūrīde-ḫāl
Var idi işit ḫālın iy nīk-fāl

Öñinde anuñ bir kişi bir'ki ħarf
Yazup eyledi remzini anda şarf

Me'ali bu ħarfüñ ki iy nāmdār
Cehennem mi cennet midür saña kār

83^a

3490 Görüp bu rumūzı o nā-sāzgār
Didi şorma benden bunı sen i yār

Ĥudā her ne eylerse baña 'aťā
Düzerven ben ol arada müttekā

Ĥikāyet-i Mecnūn ve řıdķ u Maĥabbet-i Ū

Maĥabbetde Mecnūna řıdķ u řafā
Nice virdiler dindi iy cān saña

Didi bir kişi Ĥaysa iy nīk-pey
Ne oldı saña ħaldı řavāf-ı ħay

Meger řūr-ı Leylāyı unutduñ hemān
Sevüp āĥiri meylüñ oldı revān

3495 Dil-ārām āĥir olup rām-ı dil
Ki ħalmadı Leylā-y-içün kām-ı dil

İřitdi bunı çünki Mecnūn-ı zār
İdüp āh u efgān olur cān-süpār

Dir iy ĥvāce el urmağıl dāmene
Ki nāruñ yetişdi gine ĥırmene

Ben üftāde dil-rīř ü hem dil-figār
Baña virme sen daĥı nīř-i hezār

Tebā'üd olur şanma şabra delil
Zarūrī durur dūrluķ iy ĥalil

3500 Didi iy cefākār-ı řūrīde-fāl
Diye Leylī-y-ile nedür ĥāl ü ĥāl

Didi Ĥays nāmumla nām-ı ĥabīb
Münāsib görilmez dime iy lebīb

Anuñ řān[ı] a'lā vü ben bir gedā
Gedā şeh sözün dimek olmaz revā

Hikāyet-i Sultān Maḥmūd Bā-Ayāz-ı Sa'ādet-sāz

Ayāz-ıla Maḥmūd için bu kelām
Dinildi bu ortada iy nīk-nām

Didi şāh-ı Ğazneyn için bir püser
Temāşā budur iy sa'ādet-siyer

3505 Ayāzında yok zerre ḥüsn ü bahā
Neden böyle 'āşık oña pādişā

Dilā reng ü bū olmasa gülde ger
Oña meyl-i bülbül olurdu ḥaşer

İşitdi hikāyāt[1] Maḥmūd Şāh
Bir ādemden itdi hemānā ki āh

Ayāz oldu ḥüsn-ile ferḥunde-fāl
Dimek belki olmışdı nikū-ḥışāl

Ben oldum ḥışāline 'āşık hemān
Ḳad ü ḥaddine oldu itmek gümān

3510 İşitdüm ki bir yirde pāy-ı şütür
Ḥaḫā eyleyüp şındı şandūḫ-ı dūr

83^b

Rızā viridi esbāb-ı tārāca şāh
Ki te'cīl ile_ondan gide pādişāh

İdüp dürr ü mercāna leşker şitāb
Ḳalur şöyle tenhā şeh-i Cem-cenāb

Gidüp hep vaşāḫān-ı düşmen-güdāz
Ḳafādār ḫaldı hemānā Ayāz

Nazar eyleyüp didi iy dil-rübā
Neden olmadı meyl-i yaḡmā saña

3515 Didi bendeye ḫıdmet-i pādişāh
Yeg olur bu yaḡmādan iy nīk-ḫ^vāh

Ḳafādār olup durdu bendeñ hemīn
Olur şanma ḫıdmetle ni'met ḫarīn

Dilerseñ eger ḫurbet-i pādişāh
Visādeñ ola südde-i bārgāh

Ḥilāf-ı tarīk oldu dir evliyā
Ḥudādan recā eylemek mā-sivā

Ḥudā oldu maṭlūb-ı kevn ü mekân
Ḥudā var iken yok baña meyl-i cân

3520 Ger ihsân-ı yâr-ıla sen iḥtişâm
Bulıcağ unut cân u mânı tamâm

Dilâ olmayup kendü bendüñde sen
Reh-i dōstda boynuña dağ resen

Saña hırş u tül-i emelle dehân
Açıldı bağarsın olara hemân

Göñül gūşına girmeyüp ğayb-râz
İdersin murāduñca sūz-ıla sâz

Ḥaḳâyıḳ serây oldu ārâste
Değâyıḳ kuşūr oldu pîrâste

3525 Hevâ vü heves oldu gerd ü ğubâr
Er iseñ kuşūrı eyle tekmîl i yâr

Ḳopar bir taraftan çü gerd-i hevâ
Bilür ehl-i dil bilmez ehl-i hevâ

Güftâr Der-Şıdḳ-ı Merdân [ve] ‘İzzet-i Ân

**Bu efsâne dâ‘îsi şıdḳ-ı ricâl
Dinilmişdi iy merdüm-i nîk-fâl**

Seyâhat iderken ben-i nâ-tevân
Benümleydi bir pîr-i Fârâbiyân

Nevâhî-i Mağribde_onuñla faḳîr
Gezerken bir āba yetişdük naḳîr

3530 Nice āb bir ma‘ber-i baḫr-sân
Onı geçmek ister bu iki nâ-tevân

Beni aldılar bir diremle hemîn
Sefîne_içre ol merd-i keştî rehîn

84^a

Leb-i ābda ḳaldı dervîş ferd
Bağup ḳarşudan āh iderdi o merd

Gemiye_açdı mellâh çün bādbān
Şanasın giderdi çü berķ-i cehān

İdüp tîr-ile tîrini rāzdār
Dü tîr-ile māh itmek-içün hîşār

3535 Ki ol nā-Ĥudā-ters-i bî-hānumān
Ķodı merd[i] şahrāda gitdi hemān

Benüm aķdı dervîşe eşküm hemîn
O baña gülüp dir ki olma ġamîn

Yime ġam benüm çün sen iy merd-i kân
Geçürür beni keştîyi_iden revān

Bunı diyüben yazdı seccādesin
Bıraġup şunuñ üzre ol cānesin

Gözüme görindi_ol ġayāl ü be-ġ^vāb
Ki vaz' itdi dervîş anı rûy-ı āb

3540 Benüm hūşuma viridi ol şeb fütür
Seġergeh baña didi ol pür-fütür

'Aceb oldu iy hem-reh-i dil-rübā
Getürdi seni cöng beni Ĥudā

Beni Ĥaķ getürdi seni de gemi
Bu aşlca gelişüñ olur mı kemi

İdersin niçün da'vî-yi bî-ġüvāh
Baña cānla eylemezsın nigāh

Ber-ā-berdür abdāla āteşle āb
İder şanma meczüb olan ġurd u ġāb

3545 Şu tıflek ki āteşden aşlā ġaber
Bilimez velî māderi ġıfz ider

Olar ki_ oldu müstaġriķ-i vecd-i ġāl
Şeb ü rüz ider ġıfz anı Zü'l-Celāl

Nazar eyle āteşde n'oldı Ĥalîl
Nice_itmişdi şandūķ-ı Mūsāyı Nîl

Yed-i āşinān olsa ġücüñ hemān
Ĥirās eylemez Dicleden bir zamān

Nice koyasın sen bu bahre kadem
Kuruluğda ter-dāmenüñ añla hem

Güftār-ı ‘Aql u ‘Işk

3550 **Olur ‘aql u ‘ışk içre zībā-ḡaber**
Bu eṣnāda iy merdüm-i nīk-fer

Refīkā ḡired rāhıdur pīç pīç
Ḥudādur hemān mā-sivāyı_ añla hīç

Ḥaḡāyık-şināsa bu sözdür yaḡın
Daḡāyık-nevāzān bilürler hemīn

84^b

Velīkin nigāhını ehl-i kıyās
Murādınca eyler bil iy Ḥaḡ-şinās

Daḡı dir nedür āsumān u zemīn
Ded ü dām ile ibn-i ādem hemīn

3555 **Güzel söyledüñ dir oña ehl-i ḡāl**
Diyeyüm saña ben cevāb-ı su’āl

Olur ser-te-ser bu muḡāt-ı muḡīt
Daḡı ser-be-ser bu bisāt-ı başīt

Di hem şeş cihāt-ıla nüḡ āsumān
Bu cevde olan āşikār u nihān

Se mevlüd birle çehār ümmühāt
Heyülā-y-ıla cevher-i kāyināt

‘Araḡ birle eşkāl-i ‘ālem hemīn
Şuver birle aḡvāl-i rüy-ı zemīn

3560 **Bular cümle mevcūd-ı ‘aynī durur**
Vücūdāt-ı bādīsı ḡayrī durur

Olur cümle muḡdeş ü muḡdiş ḡadīm
Bilür ism-i zātın ‘izām-ı ramīm

‘Ademden vücūda viren perr ü bāl
Vücūd-ıla dehre viren yāl u bāl

Ḥudādur Ḥudādur Ḥudādur Ḥudā
Bunuñ ḡayrı bilgil ki şīt u şadā

Vücūdı münezzehdür aḍrābdan
Serīri mu‘arrādur aḥzābdan

3565 Yanuñda senüñ mevc-i deryā ‘aẓīm
Olur evcde mihr-i raḥṣān cesīm

Taşavvur ider böyle ehl-i şuver
Ki taşdıķın erbāb-ı ma‘nā yazar

Kevāyīn yanında anuñ zerredür
Deñizler cenābında anuñ ķatredür

Şehen-şāh-ı ‘ālem çekerse ‘alem
Vücūdāt-ı ‘ālem olurlar ‘adem

Virür iki ḥarf-ıla dehre şı‘ār
İrer ḥarf-i ḥakk-ile kevne demār

3570 Taşarruf Ḥaķuñdur ser-ā-ser hemān
Yoķ olurdu ger dise kevn ü mekān

Ḥikāyet-i Kethudāy-ı Żay‘a

**Ḥikāyetde bir kethudā ḥālını
Didiler duyanlar anuñ ķālını**

Didiler ki bir żay‘aya kethudā
Giderdi yola oğlı ile dilā

Güzergāhda leşker-i pādişā
Ṭurur ser-te-ser cümle zīn [ü] ķabā

85^a

Bular geçdiler bunları bī-direng
Bu ḥālātı gördi püser oldu deng

3575 Ṭutup cümle serheng tīr ü teber
Libāsı ser-ā-ser kemer cümle zer

Yelān deşnedār idi şimşīr-zen
Kemān elde türkān olur tīr-zen

Geyer biri dībādan iy cān ķabā
Birisi yürür esble kec-külā

Püser gördi ol şevket ü hāy [u] hūy
Şükūh-ıla pür oldu eṭrāf u kūy

Görür pūr gāyet pederdür pesīn
İder cān u dilden enīn ü ḥanīn

3580 Tağayyür bulup reng ü būyı hemān
Çıķup gitdi peygūleye ol zamān

Püser dir babasına mihter misin
Vü yāḥod dih içinde kihter misin

Yegüm bezirāndan dir idüñ baña
Görüp bu hayā hūyı ḳalduñ taña

N'ola-y-ıdı cāndan keseydüñ ümīd
Virür lerze_ōña bād-ı heybet çü bīd

Didi ben de sālār-ı fermān-berem
Dih içinde ḥālümce bir serverem

3585 Bezirgān olur dehşet-ālūdegān
Melik bārgāḥ içre ṭurup hemān

Sen iy bī-ḥaber dihde gör kendüñi
Naşīḥat budur diñlegil pendüñi

Olur cāhuña göre bil ḳīl ü ḳāl
Budur eyledüm saña cānā mişāl

Ḳazılur senüñ cāhuña göre çāḥ
Bu aḥvāle itgil öñince nigāḥ

Saña ṭa'na varmaz siyeh-kāsegān
Mişāl[i] bunuñ gelmedi diyü hān

3590 Yeter 'Abdiyā cümleye mişāl
Onı fehm ider bil ki erbāb-ı ḥāl

Ḥikāyet-i Su'āl-engīz

Bu efsāne şeb-tāba_olandur su'āl
Bu cāy-ı dil-ārāda iy şām-ı 'āl

İderken biri gördi seyrān-ı rāğ
Yanar kirm bāğ içre şanki çerāğ

Diyeydüñ ki bir necm-i dürrī hemān
Fürüzān ider arzı iy nūr-ı cān

85^b

O ŧeb oldu ğabrā o ŧeb-tāb-ıla
Dağı yār-ıla nūrdan āb-ıla

3595 Biri dir oña_ıy pīle-i ŧeb-fürūğ
Di aḫvāl-i rüz eyleme hīç dürūğ

Göre kirm-i zerrīn-i ḫākī-nihād
Nice rūŧenāda_itdi rüzı mihād

Cevābında dir pīle-i ḫ^vār-vār
Mekānum benüm deŧt-i leyl ü nehār

Velī mihr virmez bana hīç vüçüd
Fürūğumla ben de virem dehre cūd

Ne tāb u tevān u ne yārāy u ŧabr
Ola mihr-ile baña var itme cebr

Ḥikāyet-i Du‘ā-yı Sa‘d-ı Zengī

3600 Du‘ā kıŧŧasıdır burada kelām
Tezekkür iderler dilā ḫāŧ u ‘ām

İdüp Sa‘dī Zengīye bir kes du‘ā
Ḥudādan didi rūḫ[1] rāḫat bula

Ola türbesine anuñ çok dürüd
‘İnāyetler itsün Ḥudā-yı Vedūd

İŧidüp anı ŧāh-ı ğītī-sitān
Oña sīm ü zer virdi ol dem hemān

Dağı ḫil‘at-ı ḫāŧla pāygāh
Ziyāde_itdi ol ŧāh-ı ‘ālem-penāh

3605 Cihāndan idüp ŧoñra rıḫlet o mīr
Onı türbeye ḫodı ŧāh u vezīr

Yazup türbesine çü naḫŧ u nigār
Olur pūŧiŧ-i türbe zer-beft i yār

Bu ḫāl üzre ol merd-i dā‘ī hemān
Gelür zerr-i naḫŧı olur rāygān

Olup ḫil‘at-ı ḫāŧda ol nā-sezā
Bürehne ḫalır türbe iy dil-rübā

İrişüp o dem cānına sūz u derd
Beyābāna gitdi hemānā ki ferd

3610 Biri dir oña cümle yārāndan
Neden olduñuz şöyle şūrīde-fen

Didi cümle aḥvālī yārānına
Ne ḥāl eyledi-y-ise ol cānına

Sen ol şeh öñinde öperdüñ zemīn
İki_üç yirde iy merdüm-i pāk-dīn

Şoñ ucı senüñ dest ü pāyuñ hemān
Dimedüñ mi_ola ḥuşk iy nīk-şān

Gülüp didi evvelde bīm ü ümīd
Mihā olmasıyla beni_eylerdi bīd

3615 Be-āḥir baña virdi ḳudret Ḥudā
Gözüme gözükmey emīr ü gedā

86^a

Ḥikāyet-i Pīr-i Maḥbūs

**Olur kışşa-i ḥāl-i maḥbūs pīr
Bu eṣnāda mezkūr olan iy emīr**

Nevāḥī-i Şām içre bir şehir-i pāk
Var idi ki tarḥı anuñ tābnāk

Düşüp şehre ol demde ḡavḡā-yı ‘ām
Gelür bir yire cümle ḥāş-ıla ‘ām

O ḥāl içre bir pīr-i ‘ālī-nihād
Ṭutuldı vü dindi bu itdi fesād

3620 Baña oldu mengüş-ı hūş ol ḥaber
Ḥaber şanma dürdür o yā ḳand-ı ter

Şu ḥāl içre pāyında bend-i girān
Dir idi ḥarāretle pīr-i zamān

Eger baña emr eylese pādişā
Kimüñ zehresi ola ki_ide daḡā

Bu aşl düşmeni dōst itmek oña
Gelür ḡāyet-ile sūhūlet baña

Baňa_ağmerlemişdür Hudā dōstı
Görür ehl-i zāhir hemān pōstı

3625 Eger ‘izz ü cāh veġer zūll ü ġayd
Ĥağ eyler baňa eylemez ‘Amr u Zeyd

Şağın itme ‘illetden iy merd bīm
Virür şerbet-i telğ saňa Ĥakīm

Yi her ne virürse saňa ol ġabīb
Bu sözdür bilür ġaste[y]i yeg ġabīb

Ĥikāyet-i Dīvāne-dişār

**Bu kışşa oldu dīvāne eṭvārına
N'ola ġāl ġüş eyle eṭvārı ne**

Birinüñ alup ‘ağlını rūy-ı yār
Benüm gibi ider kārını tārūmār

3630 Olup cān[1] merhūn-ı būy-ı ġabīb
Dil-i ġastesi isterdi rūy-ı ġabīb

Gidüp ġüş olur şöyle şūrīde-kīş
Yürür ser-bürehne gezer sīne-rīş

Olur def-zenān mişl-i dīvānegān
İder nağmeler şanki şūrīdegān

İdüp ferz-i ferzāne[y]i şöyle bend
Ne añlardı va‘z ne diñlerdi pend

Yidi pend-i yārāndan ol bir ġafā
Çıkar cebhesine belāsı dilā

3635 Vurup pāy-ı ihvān oña bir leked
İder āb-ı rūyını ol demde sed

Ĥayāl-i nigār itdi_oña türk ü tāz
Dimāğına anuñ virüp çok ġudāz

86^b

Leked-küb-ı devrāndan aña cefā
İrüp ġaste-dil oldu ol mübtelā

Onuñ cānı teşnī‘den bī-ğaber
Ki tevbīğ iden ġalka şalmazdı ser

Ġarīķ olan añlar mı bārānı hīç
Ĥarīķ olan ister mi yārānı hīç

3640 Vuranlar dilā cevher-i cāna seng
Şaķınmaz durur şīşe-i nām u neng

Perī-çehre_idüp bir gice dīvini
Der-āġuş ider bilmeyüp rīvini

Oña ġusl lāzım gelüp nā-gehān
Dimez ĥāl[i] hīç kimseye_idüp nihān

Seĥergeh namāza_olmayup hīç mecāl
Onı kimse bilmez ki ne oldı ĥāl

Aķar Şām yanında bir āb-i pāk
Yüzi şanki āyīne-sān tābnāk

3645 Girüp ol şuya nā-gehān ol civān
Şu yahbeste_olup toñdı ĥaldı hemān

Cihānı_eylemiş-idi sermā ruĥām
Ruĥām altına girdi o serv-i ĥırām

Zebānın açup ta‘na bir [...]
Didi ol civāna ki iy bed-me‘aş

Ĥılup āb-ı serd içre kendüñ helāk
Ĥurur bunca germ-ābe iy merd-i pāk

Didi ehl-i inşāf idüp ĥuruş
Ki iy ta‘ne-zen kes sözi ol ĥamuş

3650 Benüm gönlümi aldı bir dil-firīb
Firībiyle gitdi gönülden şikīb

Çeker cān u gönlüm anuñ bārını
Nice_oldı dimez ‘aşığı zārını

‘Acebdür ki dildārdan ben hemīn
Yüzüm döndürem şanma iy pāk-dīn

Onuñ luţf u iĥsānına rācīyüm
Anuñ Ka‘be-i vaşlına ĥācīyüm

İder ʔa'na-zen onda ba'z-ı kelām
Melāmet ʔırāzında_ oña ve's-selām

3655 Virüp āb-ı serd içre cānı hemīn
Dinildi anuñ rūhına āferīn

Şu Hāḡ ḡaḡḡı-y-içün ki kevn [ü] mekān
Anuñ bende-fermānidur bī-gümān

Hābībūñ vişāli durur ārzū
Onı isterin cān virüp sū-be-sū

Güftār Der-Semā'-ı Ehl-i Dil ve Taḡrīr-i Hāḡ [u] Bāḡıl

**Semā'ı ne gūne ider ehl-i dil
Daḡı ḡaḡḡ-ıla bāḡıl[1] fark kııl**

Eger kūh-ı 'ıḡḡ içre bebr-i beyān
Veger tih-i şevḡ içre şīr-i jiyān

87^a

3660 Olursañ gözet kendü aḡvālūñi
Murāḡıb olup gözlegil ḡālūñi

Muḡarraz olan ʔarz-ı 'ıḡḡ-ıla kes
Bu rāh içre itmez hevā vü heves

Gezüp tih-i ıḡlāḡ içinde hemīn
Ḳuyūdāt içün olmaya hīç ḡamīn

Degül peşe āzārı oña revā
Degül zerre pā-māli aḡlā sezā

Bu ḡāl oldı merdān-ı 'ıḡḡa ʔırāz
Baña 'āḡıbet dirseñ olma güdāz

3665 Şorarsañ maḡabbet seni ḡāk ider
Ḳurarsañ meveddetde ihlāk ider

Nebātāt virmez ḡubūbı tamām
Meger ḡāl-i taḡyīr ola iy ḡümām

Senüñle Hāḡ ol demde olur āşınā
Ki nefşüñ hevāsın kılasın rehā

Bu cilbāb-ı zāhirle yok Hakkā rāh
Bu remzi bilür mi hod-ı nükte-h'āh

Vuşul-i Hudāya gerekdür memāt
Ki ölmezden evvel eyā hoş-şifāt

3670 Tarab virür ehline āvāz-ı pāy
Degül ehl-i zevk olmayan gam-zedāy

Eger zevk ü şevkuñ var-ısa_istimā'
İdüp cūşa gel eylegil hoş-semā'

Meges perri 'āşık öñinde şadā
İderse kıllur rakş 'uşşāk oña

Eger peşe nīşiyle çalarsa ney
Ki şūrīdegān güm ider anda pey

Bam u zīri bilmezdür āşüftegān
Olur sec'-i tayr-ıla nālān hemān

3675 Olur şanma rāmişgerānān hamūş
Olur şevkla cümleten pür-hurūş

Girür hemginān çarha tölāb-vār
Olur sūzla oña tölāb zār

Qazā-yı Hudāya virürler rızā
Budur 'ışk eṭvārına muḳtezā

Girībāne teslīm başın hemān
Çekerler ğarībāne çıkmaz bir ān

Girībān müyesser degül ola çāk
Vü yā kendü olmaḳ gerekdür helāk

3680 Şaḳın kıllma dervīş-i medhūşa 'ayb
Saña keşf olmaz durur sırr-ı ğayb

87^b

Ki_olar mest ü bī-hūş-ı lā-hūtdur
Bu ğarḳ-āb-ıla bil ki nāsūtdur

Ne diyem nedür iy birāder semā'
Meger kim bilem kimler itdi_istimā'

Anuñ tayr[1] ma'nā yeminden hemān
Uçarsa onı göremez ins ü cān

Eger merd lehv ü eger merd lâğ
İderse onı nefsi eyler sürâğ

3685 Dimâğ oldı emmāreye bil mağar
Mağarda ider emr ol bed-nazar

Mühevves olur şanma merd-i semā‘
Şeb ü rüz ide lu‘b u lehv istimā‘

Periřān ider verdi bād-ı seher
Şikāfi virür hīmeye bil teber

Semā‘ üzredür mestlik birle şür
Göremez velī āyīne içre kūr

Şütür mest ider bil hudiyy-i ‘Arab
Gelüp cūşa raqş eyler ü hem tarab

3690 Şütür şevqla ide raqş u semā‘
Sen insānsın it sözlerüm istimā‘

Bahāyimden eksük iderseñ dirîğ
Doğunsın o dem başuña gürz ü tîğ

Güftār Der-Ḥaḳīkat-ı Raqş u Vecd ü Zühd ü Tecrīd-i Ehl-i Mecc

Ḥaḳīkat n'ola raqş u vecde hemīn
Daḥı zühd ü tecrīde iy pāk-dīn

Civān-ı şeker-ḥande neyzen hemīn
Olup cān-ı ‘uřşāqa virdi enīn

Peder niçe didi ki_oña iy püser
Yaraşmaz saña sāz u itme ḥařer

3695 İder def‘i-y-içün hezārān ḥurūř
Çılur ref‘i-y-içün oña ḥayl-i cūř

Civānuñ neyistānına_āteř-zebān
Vurur tündlük birle āteř hemān

Peder bir gice nağme-i pūr[ı] gūř
İdüp kıldı cān u dili fevr-i cūř

Semā‘ıla oldı periřān-ḥāl
Sürüd-ıla olmışdı şürīde-bāl

3688b āyīne kelimesi, vezin gereği āyna şeklinde yazılmış.

Dir idi velī rūyı ğarķ-ı ‘araķ
Yem-i ‘ıřķ içinde_olmışam ben ğaraķ

3700 Gõnl oldu vz-ı ney birle nl
Zebn oldu ney naĝmesi birle ll

Neye oldu ber-geşte hln u mest
Niĉn raķř idüp şaldı her yana dest

88^a

Aĉılur bulara der-i vridt
Görinmez ‘uynına hiĉ kyint

Dinr vecd hlinde raķřa mubh
Ki mstaĝraķ olduķda_idp istibh

Ķoyup raķř hlinde gmme revn
İde dost õnine anı armaĝan

3705 Olur naĝz-ı merdneye şin
Yem-i vecdde_ide brehne şin

şu kim hırķa-i nm u nms u zerķ
Geye baħr-ı ‘ıřķa olur bil ki ğarķ

‘Avyık hiĉb oldu Ħaķķa hemn
‘Alyık kesenler durur vşıln

Muĝařřal budur kim ta‘alluķ hiĉb
Temellķ kesenler durur b-hiĉb

Ħikyet-i Pervne v şem‘

**Ħikyet hemn şem‘  pervnedr
Bu teşle mu‘tde pervnedr**

3710 Biri dir ki pervneye iy ğaķr
Degül kendne ĝre yrn dilr

Senn şnuna bir mlyim nigr
N'ola sevsen iy murĝek-i dil-fiĝr

Git ol yola sen kim bulasın md
Ne hşıl bulup olasın n-md

Senn birle şem‘ ortasında niseb
Tezd u tebyndr anla sebeb

Semender degülsün sen iy bî-ķarār
Neden olduñ āteşle sen di ki yār

3715 Bahādır dur ‘ālemde merd-i maşāf
Neberd içre kes olmaya_ aña mużāf

Olur mihrden muhtefî mû-şikāf
Ķılur şu‘lesi gör anı bî-gümān

Şunuñ kim ola pençesi āhenīn
Cehāletdür anuñla pençe hemīn

‘Aduñı şaķın eyleme ğam-güsār
Virür tab‘uña_ol fitne-y-ile ğubār

Sen it ħayr-ħ^vāhuñı iy dil merīd
Anuñ ħayrı-y-ıla olursın sa‘īd

3720 Gedā duĥt-ı sulţānı isterse ger
Virür tab‘a bî-hüdelikle keder

Mülük u selāţīnle ħurd u ħ^vāb
Gedā-pişeye bil olur nā-şevāb

Şu aşl bezm-i ğarrā içinde gedā
Olur şanmağıl ħusrevā kethudā

88^b

Eger cümle maĥlūķa nerm olsa şāh
Olur germ bî-çāreye itse nigāh

Nazar eyle pervāneye derdnāk
Dir idi ki yanmaķ beni_itmez helāk

3725 Benüm cānum-ıla_oldı nār āşinā
Bulup nūr-ı yār-ıla dil rüşenā

Birāhīm-veş āteş-ile hemān
Ķarīn olduğum dem olur gülsitān

Vesīlemdür āteş benüm dōsta
Nazar zāhir olur yinen pōsta

Şu dil kim çeke dāmen-i dil-sitān
Olur mihr anuñ giribān-derān

Vurur şanma ben āteşi cānuma
Ki zencīr şevķi çeker yanına

- 3730 Dünüvvüñ olur hâşılı iftirāk
Bu remzi bulur eyleyen iştiyāk
- Irağdan beni nūr-ı şevk itdi nār
Tecellî-i cānānla buldum demār
- Muhibb-ile maḥbūbe bir gūne ḥāl
Olur kim olunmaz kuşūrla ḳāl
- İder zühd ü taḳvāyı ‘āşık hebā
Olup jende-pūş u geyer bir ‘abā
- Eger ‘ayb iderse baña ol ḥabīb
Ne var elde şūr oldı baña naşīb
- 3735 Ṭabībüm beni öldürürse rızā
Oña virdüm ‘uşşāḳa budur sezā
- Ben öldüğüme olmazın hīç ḡamīn
Şağ olsun cihān içre yārüm hemīn
- Bütün ‘ālem içinde yārüm baña
Naẓar eyler olsa gider dil oña
- Telef fikr yoḳdur bu dildādede
Niḡāruñ yolına bu üftādede
- Dil-ārāmum için yaḳup perr ü bāl
Olam şem‘e pervāne-i bī-melāl
- 3740 İder dil-rübā sūz u derdüm pesend
Ki sırr-ı niḡār-ıla sırr oldı ferd
- Baña sır demek niçe bu ḥurd u ḥvāb
Niçe ḥvāb ḳalmadı hīç dilde tāb
- Ḥarīfüm olupdur ḥayāl-i niḡār
Ṭabībüm olur derdi ol dil-figār
- Şuña döñdüm iy yār-ı şūrīde-bāl
Efā‘ī şoḡar itmezem ḳīl ü ḳāl
- 89a Naşīḥat dime şol kese iy ‘azīz
Ki ser-ḥoş-ı vaḳt oldı itmez temīz
- 3745 Şu bī-çārenüñ sīm elinde licām
Gide tīz gidersin dime_oña_ıy ḡulām

Ne hoş didi bu nükte[y]i Sindbād
Ki 'ışk âteş oldu vü ser-bend bād

Zebāne virür âteşe bād-ı tünd
Şerārı ider şîr ile bebr künd

Güzelsin güzel baña gel itme bed
Yüzüm zerd idüp cânuma virme derd

İdüp senden a'lāsını iltimās
'Adīlikle geçmez günün itme pās

3750 Peyünce senün hod-sitāyān gider
Haṭarnāk rāh içre mestān gider

Ben evvelki bu rāh-ı 'ışka sülük
Kılup rişte-i cāna cism oldu dük

Dil ü cān u şabr u qarār u firār
Daḥı nām u nāmūs u 'ırz [u] vaḫār

Bu ser-cümle[y]i tārūmār itmişem
Periṣān olup bu yola gitmişem

Niṣānı odur 'āşıkuñ bī-gümān
Başın ata meydān-ı 'ışka hemān

3755 Ser-endāzlik şadıḫān kārıdur
Püserbāzlik 'āşıkuñ 'ārıdur

Ecel eyler āḫir bizi der-kemīn
Hemān yeg durur cān ala nāzenīn

Görür ser-nübişt-i seri pür-melāl
Revānuñla dildāre bārī it vişāl

Virür 'āḫıbet merd-i bī-çāre cān
Sa'ādet bu kim yāre vire hemān

Ḥikāyet-i Zībā-medār

Bu kıssa içre pervāne şem'e su'āl
İdüp eyledi aña çok ḫāl ü ḫāl

3760 Gözüm bir gice itmedi hīç ḫvāb
Dilümden benüm gitmeyüp pīç ü tāb

İşitdüm ki pervâne şem‘e hemîn
Hiṭâb eyleyüp dirdi iy nâzenîn

Ben üftâdeyem ‘âşık-ı zâr u zâr
Çılur sūz-ı derdüm beni ḥâr u ḥâr

Beni ‘ışk eyler ‘aceb sūznāk
Neden girye-y-ile sen olduñ helāk

Baňa vir nigārā cevâb-ı laṭîf
Ki derdüñle dildâdeyem hem za‘îf

89^b

3765 Didi iy hevâdâr merd-i ğamîn
Benüm aldı şîrînligüm engebîn

Çü benden ki şîrînligüm oldu dūr
Dilüm oldu Ferhâd-veş pür-fütür

Budur vech-i eşküm yüzüme revân
Açar dem-be-dem sūz-ıla bî-gümân

Vurup rişte-i cāna âteş hemîn
İçümden tutaşdum ben iy nâzenîn

Degül ‘ışk erbâb-ı da‘vāya kâr
Ki onlarda yoqdur şekîb ü qarâr

3770 Baňa şâyed ide eşer diyü nâr
Çaçarsın velî baňa ol nâr enâr

Dili bu ğarîb ider nâr u nūr
Gözüñ nûrı görmez turur şöyle kūr

Perüñ yaqdı-y-ısa senüñ nâr-ı ‘ışk
Ser-â-pây bende_itmişem sūz-ı meşq

Birez geçdi sâ‘âtle pās-ı şeb
‘Aceb kıl ü kâl eytdi nūş-leb

Geçerken bu ḥâl üzre çok ittiḥâd
Ki şem‘üñ külâhın kapar tünd-bâd

3775 Gelüp bir nigâr-ı perî-rû hemân
Çılur şem‘ ü pervâne[y]i bî-dilân

Bunı didi vü gitdi dūdı hemîn
Budur ‘ışkuñ etvârı iy nâzenîn

Eger ‘āşık olmak dilersen i yār
Göyünmekden it ölmegi ihtiyār

Şağın gür-ı maqtül-i yāre hemīn
İdüp girye kıılma oña kibr ü kīn

Odur bil ki maqbül-i kevn ü mekân
Bilür hālin anuñ dilā ‘āşıkān

3780 Eger ‘āşık-ısañ kabül it maraž
Dilā ‘Abdī gibi gel ol bī-ğaraž

Ser-i ‘āşıkā ger atarlarsa seng
Ricā-y-içün itmez kesān-ıla ceng

Şağın girme deryāya didüm dilā
Girürseñ olur saña tūfān belā

Bu deñlü nikāt u bu deñlü rumüz
Didüm bāb-ı şālişde itgil künüz

Qılup gūşuña dürlerin gūşvār
Vir ol dürden ehline itme ihtikār

3785 Dür-i ma‘rifet birle mengūş-ı hūş
Mükellel qılup ‘āleme vir hurūş

90^a

Bāb-ı Çehārüm Der-Tevāzü‘ Ki Semerāt-ı Ān Hürmet Est

Īn Mezkūrāt-ı Levāzım-ı Tevāzü‘ Est Müverris-i İhtirām Bāşed

**Tevāzü‘la buldı çehārüm şı‘ār
Anuñ mīvesi hürmetedür dişār**

Yaratdı seni hākden Zü‘l-Celāl
Tevāzü‘la dergāha ol rüy-māl

Uşülün durur hāk iy merd-i pāk
Ol aşluñ gibi iy fer‘ bir pāre hāk

Harīş-i cihān olma iy hāk sen
Dilüñ hubb-ı Hāk-ıla kııl pāk sen

3790 Cihān-süz [u] ser-keş sen olma şağın
Şağın kıılma āteş gibi süz u kīn

Çekerse zebān āteş-i hevlnāk
Dil-efgār olur hem şikāfende hāk

Bular içre fark añla iy dil-sitān
Diyem birbirin saña ben nā-tevān

Biri süfle māyil biri ‘ilve bil
Ṭabī‘at sözüml-ile bunı degil

Biri dīve aşl u biri ādeme
Budur fark var eyleme demdeme

Efsāne-i Tevāzu‘-Medār Ki Der-Ma’nā-yı ‘İzzet-şī‘ār

3795 **Tevāzu‘ tırāzında bir hoş-kelām**
Didi nehc-i sâbıkca iy nîk-nām

Bulutdan çü bir kıatre bārān tamar
Ḥacālet bulur çünki bahre irer

Ne miqdārum ola yem içre hemān
Niçe ay u yıl tursam iy nükte-dān

Ki ben kıatreym ol ki deryā durur
Beni bahır yanında ne kes görür

İdüp kendüyi şöyle hōr u haķır
Bu hālet içinde tururken naķır

3800 **Şadef ol dem içre idüp der-kenār**
Onı cān içinde_eyledi ğam-güsār

Bulup kıatre cānā şadefde nizām
Mürür u dühūr-ıla hoş-intizām

Virüp çarḥ-ı dāyir oña āb-rū
Temāzücle iy merdüm-i nîk-hū

Olur nāmı anuñ lü’lü-yi şāhvār
Onı ğuşına dehr ider ğuşvār

Tevāzu‘la ol kıatre_olur ser-bülend
Olur pest olan cümle iy dil bülend

3805 **‘Adem kıapusın kıar‘ıla bil vücüd**
Uçup gitdi başına ol tēc-ı cüd

Ĥaĥâretle kendüye merdân nazâr
Şi'ârındadır ser-suĥan bil ĥaber

Var idi cihân içre bir nev-civân
Ĥiredmend-i pâkîze-büm-ı cihân

Sefer kıldı baĥr içre ol pâk-bâz
Şoñı Rûma gelmeklige itdi sâz

Gelüp Rûma râm oldu ol dil-firîb
Metâ'in ide bey' olana naşîb

3810 Anuñ fazlı ġarrâ-y-ıdı 'aĥlı pâk
Ṭabî'at laṭîf ü ĥired tâbnâk

İdicek bu ĥâlâtı yârân temîz
Düzildi metâ'ına câyî 'azîz

Oña bir ġün ol mihter-i 'âbidân
Didi mescidi eyle pâk iy civân

Bu sözi işitdi hemânâ ki merd
Varup bârı yanına oturdu o ferd

Derâvîş ider zan şu ĥâle hemân
Ki ĥıdmet tırâzın[1] bilmez civân

3815 Onı yolda bir ġün giderken ġamîn
Görüp didi ĥayyûm-ı mescid hemîn

Ĥatı vaz'-ı ĥâm eyledüñ iy püser
Size lâyıĥ olmaz bu ġüne siyer

Di iy ĥod-nümâ küdek-i nâ-ümîd
Neden oldu zâtuñ bu ġüne 'anîd

Cevâbında çok ağladı zâr u zâr
Dil ü cândan ol merd-i âşüfte-kâr

Didi iy naşîhat-dih-i dil-fürüz
Dilim pür-ġüdâz revânumda süz

3820 Ben ol buĥ'ada görmedüm ĥiĥ ĥâk
Ben âlüde oldum u ol cây pâk

Götürdüm ayak bi'z-zarūrī fakīr
Ki mescide levş ola benden haşīr

Mülevveşligüm mihter-i 'ābide
Olup mün'akis baş ider kıyide

Ki telvīşümi baña iş'ār ider
Ṭarīkat rumūzınca ihbār ider

Ṭarīk-ı derāvīş budur hemīn
Ṭuta kendüyi gāyet-ile pesīn

3825 Tevāzu' durur mūcib-i i'tilā
Tevāzu'la olur halk fevka'l-a'lā

Tevāzu' durur süllem-i kāyināt
Başan pāygāhına bulur necāt

91^a

Ḥikāyet-i Bāyezīd-i Bestāmī ve Tevāzu'-ı Ān Der-Sa'ādet-kāmī

**Ḥikāyet bu Bestāmī-i Bāyezīd
Tevāzu' şı'arıyla oldu sa'īd**

İşitdüm ki bir gün sehgāh-ı 'īd
Çıkar taşra hammāndan Bāyezīd

Dökerler anuñ başına bī-ḥaber
Yol üstinde bir taşla kül meger

3830 Dir idi ki jülīde destār anuñ
Bu-y-ıdı o dem içre güftār anuñ

Kef-i desti şükrān için öpe ol
Sürer idi ol luṭf-ı Hāk sağ u şol

Ki iy nefsi bed saña āteş sezā
Niçün ten kül içre_olmaya dāyimā

Nigāh eylemez kendüye ehl-i ḥāl
Ḥudā-bīn olur cümle ol nīk-fāl

Ululuḡ olur şanma güftārı
Bülendlik gelür şanma pindārı

3835 Tevāzu' durur mūcib-i 'izz ü cāh
Tekebbürlük iden bulur ka'r-ı çāh

Düſer ser-keſān rŭyı ũzre hemān
Bŭlend olan eyler tevāzu‘ niſān

Olur pest olan ‘āķıbet ser-bŭlend
Pes-i pes durur pāye-i her-bŭlend

Gŭftār Der-‘Ucb u ‘Āķıbet-ı Ān ve Ŗikesteġı vŭ Fercām-ı Pŭr-Fercām-zen

**Bu gŭftār olur ‘ucb-ıla inkisār
Nice_ oldı daķı_ onlara fercām-ı yār**

Reh-i dīni maġrŭr-ı dŭnyā n'ider
Denānetle dŭnyāda eker keder

3840 Hŭtāmāt-ı dŭnyā-y-ıla in‘iķād
Bulup viremez ‘uķdesine gŭſād

Olup ‘ucb [u] kibr-ile dŭnyā-perest
Tārıķat tırāzında_ olur ser-Ŗikest

Hudāyı gŭrŭr ſanmaġıl hŭſ-bīn
Sŭzŭmi benŭm fehm ider pīſ-bīn

Gerekse saña_ olmaya cāy-ı ħasīs
Gŭcŭñ yetdŭgŭnce gŭzetġil nefīs

Ĥaķāretle itme nazār herkese
Dŭnersin hemān cīfe-ķor kerkese

3845 İder ſanma zan merdŭm-i hŭſmend
Ser-āmed durur tıab‘ı ķadri bŭlend

Begendŭkde hŭlķuñ ħavāſ u ‘avām
Ziyāde_ isteme iy bihīn-i enām

Senŭñ gibi bir kes saña kibriyā
Ŗatarsa_ eyleġil aña kibr ũ riyā

Eger fāsıdāne olursa su‘āl
Cevābı da fāsıd gerek aña ħāl

91^b

Sa‘ādetdŭr ol merde dāyım Hudā
Kıla aña luġ u keremle ‘aķā

3850 Dimez bŭzrŭġān aña bŭzŭrg hemīn
Olur ol cihān içre merd-i kemīn

Eger sen dağı kibriyā idesin
Ṭarīķ-ı Hüdāda riyā idesin

Ḳılup şir‘a-i şer‘den inşirāf
Ĥabāset ola ṭab‘uña inşirāf

Sañā da tekebbür-künānān cefā
İderler onı añla iy bī-vefā

Eger eyledüñse maķāmuñ bülend
Şaķın itme üftādegāna nejend

3855 Özüñ ‘aybdan ṭotalum ki_ oldı pāk
‘İnādı ķo ben bendeyem ‘aybnāk

Biri ḥalka-ı Ka‘beye_itmiş vüşūķ
Ĥurūş-ıla biri gezer mest sūķ

Kimi ḥānķahda münācātiyān
Kimi meykede_içre ḥarābātiyān

Kimi mest-i sākī-i bezm-i Elest
Kimi şöyle ālūde üftāde mest

Ger onlara gel dise kim māni‘ī
Ya bunlara git dise kim dāfi‘ī

3860 Ol itmezdür a‘mālin[i] hīç zahīr
Bu hīç eylemez tevbesiyle müşīr

‘Aṭāsına māni‘ degüldür cihān
Anuñ men‘ine ṭuramaz ins ü cān

Ḳazāsın[ı] red eylemez hīç Eḥad
Yanında anuñ var mı zū‘l-cedde ced

Rızāsın gözet sa‘y idüp sen hemān
Tevāzu‘ ṭırāzında iy nükte-dān

Ĥikāyet-i ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām ve ‘Ābid Bā-Fāsıķ-ı Nīk-encām

**Ĥikāyet bu ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām
Yanında_itdi zāhidle fāsıķ kelām**

3865 İşitdüm didi rāviyān-ı kelām
Ki ‘İsā zamānında bil ve’s-selām

Biri zindegānīsin idüp telef
Ḍalālet ʧarīķına olmış Һalef

Siyeh-nāme [vü] merdek-i seng-dil
Anuñ Һubsı İblīs[i]_iderdi Һacīl

İdüp cümle eyyāmını ol tebāh
Elinden ider niçe Һalk āh u vāh

Be-ġāyet dil-āzār idi ol le‘īn
Sitem birle Һalka virürdi enīn

92^a

3870 Dimāġında yoķ ‘aql-ı pür-iḥtişām
Şikem-ferbih ammā nevāli Һarām

Cehāletle dāmān[ı] ālūdenāk
Ḍalāletle ruḥsār[ı]_olur dūdenāk

Ḥalāyık iderler yüzinden nüfūr
Sözin işiden eylemezdi Һuzūr

Yaķup Һırmenini hevā vü heves
Ḍalāletle enbānı pür Һār u Һas

Olup nām u nāmūsdan bī-Һaber
Gezer Һalk içinde şanasın ki Һar

3875 Olur bār-keşlikle Һar pür-şi‘ār
Bu murdāra oldı ķabāḥat-dişār

Siyeh-kāse şol deñlü māl u menāl
İder cem‘ kim oldı Ƙārūn-mişāl

Ḥisābında ‘acizdür ehl-i ḥisāb
Nuķūdıyla ʧolmışdı ʧayy-ı kitāb

Tebekār idi Һod-nümā bü’l-heves
Muḥammer gezer şehri şankim ‘ases

Günehkār u Һod-bīn ü şehvet-perest
Şeb ü rüz ġafletle maḥmūr u mest

3880 İşitdüm ki ‘İsā ‘Aleyhi’s-selām
Seyāḥat idüp onda geldi_ol hemān

Ƙonup fevrī maķsüre-i ‘ābide
Mübārek ruḥıyla virüp ‘āyide

İnüp ğurfeden yire ‘ābid hemīn
Ayağına düşdi vü öpdi zemīn

Iraqdan baqar merd ü vārūn-ḥāl
Qalup şöyle ḥayrān ol bed-sigāl

Şanasın ki pervānedür pīş-i nūr
Diyeydüñ ki dīvāne-i bī-ḥuzūr

3885 Te’emmül taḥassürle_idüp şermsār
Şanasın ki dervīş-i şūrīde-kār

Ḥacāletle ‘özr eyler ol merd-i şūr
Leb altından ol merdek-i dīde-kūr

Başı ğaflet-ile ider idi rüz
Virüp nār-ı bād-ıla ṭab‘ına süz

İçer āb yirine yāķūt-ı nāb
İder bezm evānında la‘l-i müzāb

Sirişkin[i] bārān u āhın[ı] mīg
İdüp dirdi ğafletde qaldum dirīg

3890 Yabāna gidüp naqd-i ‘ömr-i ‘azīz
Yok elde ‘ibādetden iy yār çiz

92^b

Benüm gibi hīç olmasun kimse hīç
Kim oldu benüm dirliğüm pīç pīç

Bu dirlikden ölmek baña yeg hemān
Ki nām u nişānum ola tīz nigāh

Ḥatāmı bağışla_ıy ‘aṭā-pāş-ı kevn
Ki senden umar ‘āşiyān bil ki ‘avn

Benüm cürme cānum olupdur rehīn
Nice_olam o sulṭāna bi’sel-ḳarīn

3895 Benüm gibi bed-ḥāle ol pādişāh
Muḳārīn olur mı gel eyle nigāh

Bu ḥāl içre nālān ol üftāde pīr
Fiğān eyleyüp dir baña_ol dest-gīr

Ḥacāletden olup o dem ser-nigūn
Ruḥına_āb-ı ḥasret aqar şan ‘uyūn

Durup karşıda ‘ābid-i pür-ğurūr
Turuş-rū ider fāsıka hayl-i zūr

Ğurūr-ıla ol nīme ‘ābid hemān
Didi fāsıka_ıy müdbir-i bed-gümān

3900 Neye pey-revānsın bize iy pesīn
Ümīdüñ bu_olasın bizümle qarīn

Bize cāhil ü dāll olmaz sezā
Nigūn-bahtsın bilgil iy bī-nevā

Maķāmuñ durur nār-ı nīrān hemīn
Heves bād-ı ‘ömrüñ kılpdur kemīn

Senüñ gibi ter-dāmen iy bü’l-heves
Mesīh ü benümle ola hem-nefes

İrişüp hemān rahmet-i İzidī
Caķīm içre cānuñ ideydi hıdī?

3905 Senüñ şekl-i memķūtuñ iy nā-revā
İder rüz u şeb cāna hayl-i cefā

Gelür havf u haşyet ki nāruñ hemān
Baña da sirāyet ide_ıy ğam-sitān

Ĥudāyā ki haşr içre halk-ı zemīn
Ola hāzır itme beni_oña qarīn

Bu hāletde Cibrīl-i Rabb-i enām
Gelüp virdi ‘İsāya luţf-ı selām

Bu ‘ālim ola ger ol olsa cehül
Du‘āsını itdüm bularuñ kabül

3910 Ol itmiş cehāletle hālin tebāh
Baña āh idüp itdi ‘arz-ı günāh

O bī-çāredür ben oña çāreger
Onı redd-i bāb itme iy nīk-fer

93^a

Onuñ seyyi’ātını ‘afv eyledüm
Onı luţf-ı ‘āmumla hoş toyladum

Virüp cennet içinde ‘ālī-maķām
Keremden virem luţfum-ıla selām

ıyāmet ‘azābından olup alāş
Cenāb-ı udāda bula itişāş

3915 Ol itmiş durur düzdini müttekā
Bu itmiş durur tā‘ata ittikā

Cenāb-ı Celāle eger ‘arz-ı āl
Olur olsa iy merd-i nīkū-ışāl

Baňa tā‘at-ı kesle gelmez ınā
Velī kibrden yeg durur ininā

Olur bil ki bī-āre mabūl-i a
Ki kibr eyleyenden bu sözdür ea

Şu kim cāmesi pāk ūyı pelīd
Der-i dūzaa_aňla sen anı kelīd

3920 Bu eşikde bil ‘acz ile meskenet
Yeg ondan ki tā‘atla_ola şeytanat

Eger merd iseň vurma erlikle dem
Şaın ūya evgānla virme nedem

Piyāzı şanurlar ki maz-ı nikūst
Ne bilsünler ol oldı ser-cümle pōst

Bu aşl tā‘at olmaz kese kārger
Yūri ‘ōzr-i tā‘at ıl iy nīk-fer

uşūruň bilüp eylegil her ūn āh
Ola ‘afv āhuňla bil her ūnāh

3925 ‘İbādetden almaz şu kimse naşīb
Eyü diye aa vü alka arīb

Görüp aı alka_eylegil oş-nazar
Nazar ūb olıca gelür alka fer

Suan odılar ‘āilān yādigār
Gidüp kendüler oldılar tārūmār

alur ‘Abdīden daı ba‘z-ı kelām
Naşāyih tırāzında iy dil tamām

ūnāhın aňup alayan pūr ūnāh
Yeg ondan ki_ide tā‘atına nigāh

Hikāyet-i Dānişmend Dervîş ü Kāzî-i Mütekebbir-i Cāhil-i Nā-Sezā

3930 Bu efsāne kâzîle bir ehl-i fażl
Huşuşında meclisde ‘arz oldu bezl

İderler rivāyet hikāyet-nevāz
Kılurlar hikāyet rivāyet-güdāz

Bu tarz üzre dindi gine bir kelām
Onı gūş iderler havāş u ‘avām

93b

Bu bir ser-güzeşt oldu ‘ibret-nümā
Kılur süst cānı bu sözler dilā

Kühen-cāme bir ‘ālim-i teng-şān
Varup kâzî yanına_oturur bir ān

3935 Nażar eyledi kâzî_aña tîz tîz
Mu‘arrif didi turma iy merd hîz

Maķāmuñ degüldür bu şadr-ı şerîf
Bunuñ cālisi kâziyān-ı laţîf

Otur şaff-ı na‘le vü yā turma dār
Hużurında_ol iy merd-i şūrîde-kār

Olur şanma her kimse şadre sezā
Kerāmetle fażl-ıla olur müttekā

Naşîhat saña eyledüm tur hemîn
Yüri kārūña yoĥsa olduñ ğamîn

3940 ‘Uķūbetler eyler saña muĥzîrān
Teraĥhumlar eyler saña ĥāzîrān

Gözeden tevāzu‘la şaff-ı ni‘āl
Olur ehl-i ĥāl içre nîkū-ĥışāl

Eger irmesün tab‘a dirseñ keder
Ķarîĥañda ‘ucbuñ var ise gider

Gözet kendü endāzeñi key şaķın
Keser zāyidüñ derz-i yārān hemîn

Ekābir maķāmına olma dilîr
Ola pîşde nā-gehān nerre-şîr

3945 Eger dūd-ı dervīşe āteş hemān
Sebeb olsa dervīş olur bī-nişān

Faḳīhān ṭarīḳ-ı cedel düzdiler
Lime lā-’usellimle söz yazdılar

Ḳılup ‘ālimān ğalaṭāt u cidāl
Fe in ḳīle ḳultu ile_olındı su’āl

Kimi ḳāle dirdi kimi de eḳūl
Sened getürende dir idi yeḳūl

Olıcaḳ bu ğüne ḳatı ḳīl ü ḳāl
Açıldı her ebvābdan çok maḳāl

3950 Der-i fitne_açıldıḳda ol dem hemān
Bi-lā vü ne’amla olındı beyān

Ḳurūsān-ı şatır diyeydüñ hemīn
Biribirine düşdiler yir yirin

Olup çeng ü minḳārla ceng-sāz
Visādele de ḳıldılar türk-tāz

Kimisi ğazūb kimisi hışmnāk
Kimisi zemīne_olup pençenāk

94^a

Bularuñ olup ‘uḳdesi pīç pīç
Bunuñ ḥalli müşkil olup ḳaldı hīç

3955 Ṭurup şaff-ı āḫirden ol köhne-pūş
Ol ortaya vardı idüp çok ḫurūş

Ki cūş-ıla olmışdı şīr-i ğarīn
Ḳarāretle ğüyā ki bebr-i kemīn

Ḳurūşān gelüp meclise_ol merd-i pāk
Ġirīvān gelür maḫfile_ol sīne-çāk

Didi iy şanādīd-i şer’-i Resūl
Ki bi’l-fi’lūñ oldı fūrū’-ı uşul

3946b lime: niçin; lā-’usellim: kabul etmiyorum.

3947b fe in ḳīle ḳultu: şayed söylenirse söylerim.

3948a ḳāle: söyledi; eḳūl: söylerim.

3949b yeḳūl: söyler.

Ki eblāğ-ı hüsn içresin bî-naẓîr
Dağı_infāz-ı şer' içresin bî-vezîr

3960 Berāhînüñ olmış durur ẓātı'āt
Çavānînüñi añlağıl sātı'āt

Kelām-ı bedī'üñ turur ma'nevî
Ne hâcet beyân hücetüñdür ẓavî

Ki kilik-i faşîhüñle sen bir peyām
Eger gönderür olsañuz ve's-selām

Olur nağş-ı dilde diyeydüñ nigîn
Mağarr budur añla iy nāzenîn

Şuverden me'ānîsi kılğıl şikār
Ser-i harfe çek ser-çalem āşikār

3965 Geçe da'vî-yi zāhirîden dilā
Senüñ ẓalbüñe virmesün ol dağā

Çatı_açılma iy hâkim-i bî-sipās
Birez perde ardında da it kıyās

Bu gūne nikāt [u] rumūz-ıla ẓāl
İder jende-püş [u] nikühîde-hāl

Sözine itdiler her taraf āferîn
Ki 'ağluña taḥsîn iy pāk-dîn

Suḥan eşhebi buldı çünkim maḥal
Çalır ẓāzî gūyā ki ḥar-der-vaḥal

3970 Çıkarup libāsıyla destārını
Faḫîhe virüp luḫfla eyler ğanî

Te'essüf idüp dir ki ẓadrüñ hemān
Senüñ bilmedüm iy bihîn-i zamān

Çudūmuña şükrāne virüp hemîn
Tesellā-yı ḫab'üñ mezādı ğamîn

Bu aşl ma'rifetle bu aşl 'ilmle
Bu aşl pāyede ẓalasin ḫilmle

Dirîğ ü dirîğ ü dirîğ ü dirîğ
Bunuñ 'ilmini ẓaplamış züll-i mîğ

3975 Mu‘arrif o dem oldı dildār oña
Ki teşrîf-i kâzî getürdüm saña

Diyüp itdi envā‘-ı elṭāfı tām
Didi ki kerem eyle iy nîk-nām

Yed-ile zebān-ıla_idüp men‘ anı
Didi_eyler libāsuñ beni bil denî

Qılup ‘ucb u kibr ile şūrîde-fāl
Beni_itme taṭayyurla şūrîde-bāl

Ġurūrı baña eyleme pāy-bend
Ben üftādeyem derdmend ü nejd

3980 Qıyāmetde bular beni ser-girān
İderler bil anı_ıy ḥuceste-niṣān

Didi baña Mevlām şadr-ı kebîr
Ne var çeşm-i maḥlûka olsam ḥaḳîr

Büyütmez kişi ğayrla başını
Segān yir başı büyüğüñ aşını

Kedū-ser büzürg velî mağzı yok
Dökülüp yaturlar yabānlarda çok

Tefāvut ider mi ki āb-ı zülāl
Ola kûze zer oña yāḥod sıfāl

3985 Ser-i merde lâzım ḥired birle mağz
Mühim añlama aña destār-ı nağz

Virür şanma ḳadr oña destār u rîş
Ki destār-ı penbe burût-ı ḥaşış

Şular ki oldı şüretde merdüm hemān
Yeg ol şüret anlara ki açmaz zebān

Ṭaleb eyle miḳdāruñ-ıla maḥal
Bülend olma naḥs olma mişl-i Zuḥal

Bülend olmaḳ a‘lā ney-i būriyā
Velî ney şeker ḳadrini bulmaya

3990 Bu aşl himmet ü ‘aql bulmaz şu kes
Anuñ şān[1] taḥsīn ola_ıy dōst bes

Ne hoş didi ḥar-mühre geldi hemān
Ki buldı anı cāhil-i bed-gümān

Baña ḥabbe virmez durur kimse hīç
Delü olup ḥarīre beni itme pīç

Kişi mälla şanma bihter olur
Ḥara aṭlas ursañ girü ḥar olur

Suḥan-der-suḥan içre nazm-ı le’āl
İder ki_ oldı vaşfında vaşşāf lāl

3995 Gidüp kīni dilden o demde hemān
Suḥan ābı yudı anuñ cümlesin

95^a

Dil-āzürdeye saht olup ol kelām
Olur ḥaşmına kīnever ve’s-selām

‘Adūdan alagör hemān intikām
Ki fırsat gire destüñe iy hümām

Ki fırsat mürürı mürür-ı seḥāb
Dimişdür yıl öñince_onı şeyḥ [ü] şāb

İdüp ḳāzīyı nār-ı ğayret esīr
Didi *inne hāzā le-yevmün ‘asir*

4000 Olur ‘usr yusr-ıla iy dil ḳarīn
Bilürler rumūzını ehl-i yakīn

Ta‘accüble_ışırdı ellerin merdümān
İki gözlerin açdı şan Ferḳadān

Gelüp ḳāzīya ḥayl-i şerm ü ḥicāb
Ḥacāletle itdi ḳatı ihticāb

Murāḳıb olup şermle ol ‘azīz
Ṭırāzı cihān itmedi gör temīz

Ḳılup ḥactli anı ğarḳ-ı ‘araḳ
Baḳup ḳaldı güyā ki necm-i falāḳ

3999b هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ “Bu çok çetin bir gündür.” (Kamer, 54/8)

4002a MT ḥayl ü şerm ḥicāb: ḥayl-i şerm ü ḥicāb

4005 Oradan civān oldu fevrī revān
Çıķup taşra görilmedi_ andan nişān

‘Azīzān-ı meclis idüp hāy u hūy
Didiler olur mı bu aşl nīk-hūy

Aratdılar anı gezüp sū-be-sū
Tecessūs iderler onı kū-be-kū

O şüretten olmadı bir kes habīr
Şorıldı egerçi şağīr ü kebīr

Biri dir bunuñ gibi şīrīn-nefes
Bu şehir içre Sa‘dī durur añla bes

4010 Ola şol kese şad hezār āferīn
Haķımız görüp diye şīrīnterīn

Çılur hūy-ı zışt ādem[i] ehl-i veyl
Behište ider nīk olan yār neyl

Şu kim oldu şīrīn anuñ haşleti
Cemī‘-i zebānda dinür lezzeti

Şu kim telhdür kārı anuñ hemīn
Olur telhlık birle cānı ğamīn

Çıtalum ki sīm ü zerüñ yoķ hemān
Ol ‘Abdī gibi hoşter ü hoş-zebān

4015 Şeker şerbeti-y-ile iy nīk-nām
Çılur telh-kāmānı şīrīn-kelem

Ħikāyet-i Pür-Letāfet

Ħikāyāt-ı sekrān-ı mīr-i cihān
Tezekkür olındı burada hemān

95^b

Var idi cihān içre bir mīr-zād
Laḫīf [ü] ħiredmend [ü] ra‘nā-mihād

Olup Genc-zāde o mīr-i zemīn
Ruḫı vālih-idi mekān u mekīn

Gelür mescide mest [ü] sekrân o yâr
Şurâhî vü şâğar tütup bî-ķarâr

4020 Olup ķaşr-ı mescide zâhid muķîm
Hıredmend [ü] dâna vü ķalb-i selîm

Na‘îm idi güyâ o kâh-ı şerîf
Şerâfetle memlû o cây-ı laţîf

Çok âdem bu vaz‘ üstine müctemi‘
Olup oldu aĥvâl olar müstemi‘

Edeb terkin itdükde ol nev-civân
‘Azîzâne geldi ĥarâret ol ân

Eger pâdişâ münkirâne ķadem
Başa kimse itmez durur aña dem

4025 Cehâletle_olur âmir-i münkirât
Dâlâletle ma‘rûfa virmez şebât

İder ŧab‘ımı nâr seyrân-ı gül
Revânın kıllur şâd bâng-ı dühül

Ney [ü] meyle çeng ü çegâna hemân
Olurdi neşâtına anuñ rehîn

Eger olasın nâhî-yi münkirât
Hücüm ile merfû‘ ola mu‘zilât

Veger ķudretüñ yitmez-ise hemân
Dilüñle disin nükte-i şâygân

4030 Sülûkuñda olğıl hemân pāk-bâz
ŧarîķuñla düzgil dilâ süz u sâz

Zebân u yedüñle olmaz-ısa mecâl
İder himmet-ile murâdın ricâl

Ricâl itdi himmetle ķal‘i-cibâl
Görür müdde‘î anı emr-i muĥâl

Biri vardı bir merde ĥâlin şora
Fiğân eyleyüp vurdı yüzün yire

Didi kim saña eylerem ‘arz-ı ĥâl
Benüm ĥâlüm üzre di baña maķâl

- 4035 Baña dīv mi_itdi ‘aceb rīvler
Beni pūr-firīb itdi bu dīvler
- Beni hūsn-i luṭfuñla kıl nīk-nām
Baña vir ṭarīkumda ‘ālī-maḳām
- Du‘ā kıl ki ḡāyetdeyem bī-neva
Nevāñ-ıla bula nevā bī-riyā
- 96^a
- Hemān-dem o ḥalvet-niṣīn-i ‘azīz
Dem-i sūznāk urdı ṣan tīg-ı tīz
- İder şöyle kuvvet ki tīr ü teber
Olımazdı anuñ gibi çāreger
- 4040 Elin ḳaldurup merd-i ‘ālī-maḳām
Du‘ā içre dir iy Ḥudā-yı enām
- Getür yola vir ol ḳula tevbe sen
İdegör anı ṭā‘atūñle esen
- Biri dir oña iy ḳıdve-i evliyā
Bu bed-fi‘le niçün idersin du‘ā
- Eyülük sezā ṣanma buña hemīn
Budur kāyināt içre merd-i le‘īn
- Bu bed ‘ahde eylük iderseñ hemān
İrer ṣehr ḥalkına ḥayl-i ziyān
- 4045 Cevābında şöyle didi_ol tīz-hūṣ
Sözūñ sırrını bilmedūñ ol ḥamūṣ
- İdüp ṣaḥḥla meclisi ārāste
Olup tevbe ṭāmātla ḥvāste
- Bu niyyetle olmuṣdur aña du‘ā
Zünün eylemeñ siz baña nā-revā
- Rücū‘ eyler-ise eger bed-ḥıṣāl
Behiṣt içre Allāh ider nīk-fāl
- Bu beṣ gün durur ‘īṣ-i ādem mūdām
Onı terk idendür bihīn-i enām

4049a MT ‘īṣī-i ādem: ‘īṣ-ı ādem

4050 Bu taḥdīs kim itdi ol dil-nevāz
Didiler anı şāha bā-sūz u sāz

Eḫādīs esānīd[i] irsāline
Niçe kes emīrūñ varur yanına

Gelüp aña bu ḳālle vecd ü ḫāl
İder sūz ol merd-i şūrīde-bāl

Duḫānī derūnı başı üzre mīg
Aḳar seyl-i eşki yüzine dirīg

Yanar nār-ı şevḳ-ıla cānı hemīn
Ḥayāt üzre ḳıldı memāt-ı güzīn

4055 Hemān gönderür mürşide bir resūl
Benüm tevbemi_itdür Ḥudāya ḳabūl

Bu ḫizlānda ol baña feryād-res
Senūñ gibi olmaz baña hīç kes

Ḳadem-rence ḳıl başum üzre hemīn
Yirūñ vardur iy merd-i rüy-ı zemīn

Cehāletdeyem ben de vā-ḫasretā
Ḍalāletdedür cān ki vā-fürḳatā

96^b

İki şaf dururlar ser-ā-ser sipāh
‘Azīz itdi cāyını eyvān-ı şāh

4060 Şeker gördi ‘unnāb u şem‘ ü şarāb
Dih ābād-ı ni‘met ü merdüm ḫarāb

Kimi ser-ḫoş [u] kimisi nīm-mest
Kimi bezle-güyān şurāḫīde dest

İder bir ḫarafdan muḡannī ḫurūş
Bu cānibde sākī dir-idi be-nūş

Nedīmān yebāb-ı mül-i lāle-reng
Ser-i sākī olmuş murāḳıb çü çeng

Ḥarīfān olup cümleten cān-güdāz
O meclisde nergis hemān dīde-bāz

- 4065 Def ü çeng nāy u çegāna hemān
Olup sāzkār oldılar hem zebān
- Şikest oldı fermānla cümlesi
Selinmege başlandı mey tamlası
- Mübeddel olup ‘īş-ı şāfiye dürd
Ki şāfi-i dürd itdi ol merdi ferd
- Çalındı yire çeng getürüldi ‘ūd
Sürüd itmedi muṭribe hīç sūd
- Harābāt içinde hūma irdi seng
Kedū vü şurāhī şınup oldı ceng
- 4070 Aşar mey yatur çeng olup ser-nigūn
Şanasın baṭ-ı küşteden aqdı hūn
- Ṭoḡuz ay hūm hāmīl-i hamr idi
İder sıqt duḡter bu hāle fidī
- Şikem-çāk olup nāfene deñlü meşk
Gözinden qadeḡ dökdi hūnīn eşk
- Olup duḡter-i rez fevāḡiş-mişāl
Ki teşhīrine ḡalk ider qıl ü qāl
- Buyurdi qazıldı serāy-ı sürūr
Ki şahnında olmış durur şerr ü şūr
- 4075 Olan ḡāk-ālūde[y]i ol zamān
Giderüp ider sāḡa[y]ı şāygān
- Döşenmişdi ba‘z-ı maqāma ruḡām
Doḡınmışdı_ona bāde-i la‘l-fām
- Onı daḡı tebdīl idüp pādīşāḡ
İder yirine ḡayrı tertīb o şāḡ
- Ki bālū‘asın daḡı idüp ḡarāb
Dökilmiş durur onda bī-ḡad şarāb
- Mübeddel qılup cümle eṭvārını
ḡudādan dile cümle evzārını
- 97^a 4080 Daḡı şol ki barbaṭ gibi qāl u qıl
İder def gib'aña_irdi qarḡ-ı şaqıl

Şu fâsık ki dūşına_ala çeng-i hoş
Ola gūş-māl şanki ʔanbūre-gūş

Civānı kıllur kibr mestī hemīn
Şanasın ki pīrān-ı ‘uzlet-nişīn

Virürdi peder oña her-bār hevl
Dir idi ki nīk ol u pākīze-ķavl

Pederden cefā çekdi zindān u bend
Müfid olmadı aña illā ki pend

4085 Suhan-gū suhūletle aña kelām
Didi kim civāna_itdi te’şīr-i tām

Civānlık başından cehālet hemīn
O demde birū oldı iy pāk-dīn

Ḥayālāt-ı bāḫilla başda gurūr
Ṭurur olsa dervīşe_ırerdi fütūr

Bırağur veğāda siper şīr-i ner
Ki tīg-ı pelenge_egmeyüp hīç ser

Derisin yüzer nermlık düşmenüñ
‘İnād itse dost düşmenüñdür senüñ

4090 Olursañ da sindān gibi saḫt u ḫām
İder saña ḫāyisk te’dīb-i tām

Sözüñle emīri_eyleme dil-ḫırāş
Virür saña ol daḫı cānā ḫırāş

Ḳıl aḫlāk-ı nağz-ıla ḫalka vifāk
E’ālī vü ednā dime_it ittifāk

Eger bu olur-ısa gerden-ferāz
Reḫā-y-ıla sen oña ol dil-nevāz

Ḳaparlar ʔarīķān leṫāfetle gūy
Gezer elde çevgān olan tünd-ḫūy

4095 Cihān içre şīrīn-zebān ‘Abdiyā
Senüñ gibi bir daḫı ḫusrev ola

Olup dehr-i dūn içre Şīrīn-zebān
İt iḫsān Ferḫāduña bir zamān

Oña telhıkkıla_irmeyüp hıç helāk
'Acūz-ı felek itmesün sīne-çāk

Hikāyet-i Şekker-fürüş [u] Engebīn-nüş-ı Pür-Hürüş

**Bu efsāne mazmūn[1] şekker-fürüş
Olup zevk idenler kılurdı hürüş**

İder rāviyān bir hikāyet hemān
Kılur nākilān bir rivāyet i cān

97^b 4100 Didi bir şeker-leb şatar engebīn
Dilüm lezzeti yaqdı anuñ hemīn

Nebāt-ı mükerrerdür anuñ lebi
Bih-i şekkerīndür anuñ ğabğabı

Qadi ney-şeker ğaddi ğül-fāmdur
Meges-veş oña müşteri 'āmdur

Eger zehr şatarsa ol fi'l-meşel
Elinden alurlardı ğüyā 'asel

Oña itdi tāşānı? bir dem ğased
Ki üşdi aña müşteri bī-'aded

4105 Olup rüz-ı āĥirde 'ālem devān
'Asel başdadur sirke der-ebruvān

Çok itdi şadā vü nidā pīş ü pes
Ayaq başmadı balına hıç meges

Ġün āĥir olup oldı naqqād ol
Şaya itdüĝi kārger aqçe pul

Olup teng-dil oturur küncde
Şan altunını bulmadı gencde

Şanasın ki 'āşī vü 'adū 'anīd
Yüzi turş maĥbūs-sān rüz-ı 'īd

4110 Zeni şüyına dir ki iy dil-nevāz
'Asel turş-rüya olur şanma sāz

İder ĥüy-ı zişt ādemi dūzaĥī
Behişte sebep ĥüsn-i ĥulq iy seĥī

Leb-i cüydan iç yüri āb-ı germ
Kıla tab‘uñı şāyed ola ki nerm

Turuş-rüya lāyık degüldür culāb
Şudā‘ı_olmayanlar n'iderler tūlāb

Saña oldı şol nān-ı kes bil hārām
Turuş-rū ola süfresinde_ol tamām

4115 Gel iy hoca kārūnda hām olma sen
Ki bed-hūy olana taqarlar resen

Ṭotalum ki sīm ü zerūñ yoq hemān
Ol ‘Abdī gibi sen de şīrīn-zebān

Güftār Der-Tevāzu‘-ı Nīk-Merdān Be-Recā-yı ‘İnāyet-i Müste‘ān

Olur nīk-merdān tevāzu‘-kūnān
Bu eşnāda iy merd-i nīkū-nişān

İşitdüm ki ferzāne-i haq-şinās
Var idi cihān içre maqbūl-i nās

Girībānını tıtdı bir gün hemān
Anuñ bir ‘aceb mest ü şūrīde-cān

4120 Yidi tīre-dilden o şāfi-derūn
Kafā leṭmesin irmedi hīç sūkūn

Biri dir ki_oña iy mürīd-i Hudā
Senüñ dāhı cānuñ var iy ketḫudā

98^a

Taḫammül bu aşl hāle gāyet dirīg
Bir āhuñla gider başuñdan bu mīg

İşitdi bunu merdüm-i pāk-bāz
Didi baña itme bu aşl sūz u sāz

Yaqamı dutan gör ki nā-dān u mest
Er olan ider şīr-i garrānı pest

4125 Benümle neberd itse bebr-i beyān
Bükerdüm anuñ pençesini hemān

Virür şanmağıl ‘âkil ü hūşyār
Girībān-ı mestāna aşlā demār

Taḥammül tevāzu‘la oldı qarīn
Bilür remzi neyse anuñ dūr-bīn

Güftār Der-Taḥammül-i Merdān ve Leṭāfet-i Ān

**Bu güftār merdān taḥammül-künān
Olanlar şi‘ārında iy nükte-dān**

Cihān içre bir merd-i hāmūn-nişīn
Var idi ki ḥulķı anuñ ḥoşterīn

4130 Temāşā bu pāyın seg-i zehrāk
Işırdı vü merdi_eyledi derdnāk

Gice şubḥ-dek itmedi merd ḥvāb
Vece‘den cevāriḥde ḳalmadı tāb

Anuñ ḥayl içinde bir duḥteri
Var idi diyeydüñ felek aḥteri

Melāmet idüp anı dir iy peder
Dirīgā vü ḥayfā saña_irdi zarar

Var idi senüñ daḥı dendānlaruñ
Niçün pāyın ısırmaduñ onlaruñ

4135 Segi nābuñ-ıla ḳılup tīz helāk
Daḥı nāḥun-ıla anı pest [ü] çāk

İdüp virmek idi münāsib demār
Derisin yüzüp kellesin tārūmār

Gelüp giryesi içre ol tīre-rūz
Dir idi ki iy bābek-i cān-fürüz

Segān görmez-idi benüm pāyumu
Dirīg itmesem kām u dendānumı

Keserlerse başum eger bī-mecāl
Işırmaḳ seg ayağın olur muḥāl

4140 Müyesser bedāna bed itmek hemān
Velīkin seg olmaz durur merdümān

Ki kār-ı segānı bilür seg hemān
Segāña eylemez segligi dūr-bīn

Velī seg vefādār olur husrevā
Olur ekşer-i merdden pür-vefā

98^b

Ḥikāyet-i Ğulām-ı Nikūhīde-Aḥlāk Bā-Mevlā-yı Sa‘ādet-Nazār

**Ğulām-ıla Mevlā ḥuşūşı hemān
Bu eşnāda zıkr oldu iy dil-sitān**

Ḥikāyet iderler suḥan-āferīn
Rivāyet ider bir sa‘ādet-nigīn

4145 Budur bilüñ efsāne bir merdikār
Var idi cihān içre iy nāmdār

Be-ğāyet hünermend-i effāk idi
Ğulāmı nikūhīde-aḥlāk idi

Bu da bir ḥabāşet ki kālīde-mūy
Diyeydüñ ki eşrāfdur nīk-ḥūy

Yüzine sürüp sirke uş turş-rū
Olurın şanurdı anuñla nikū

Dişi zehr ile_ālūde gūyā ki mār
Tutar zişt-rūy-ıla şöhret o yār

4150 Gözinden aḥar rūyına anuñ seyel
Diyeydüñ ki bālū‘a būy-ı bağal

Bişürmek zamānında ebrū girih
İdüp geydürür aña dürlü zirih

Olıcaḥ ṭa‘ām puḥte ḥvāceyle ol
Dizine yatup ‘iş ider sağ u şol

Zamān-ı ḥorişde olur hem-nişīn
Velī merd elinden şu içmez hemīn

Dime anı_onuñla ide ḥurd u ḥvāb
Şeb ü rüz evde lekedden ḥarāb

4155 Geh atardı rāh üzre ol hār [u] has
Gehī delvi çāha_atar ol bed-nefes

Çatı şekl[i]_anuñ vaşset-engīz idi
Çatı vaż‘[1]_anuñ dehşet-āmīz idi

Bir işe revān olsa gelmezdi hīç
Görür olsa dağı görür pīç pīç

Biri dir ki bu bendedür bed-hışāl
Hüner yok edeb yok u yā ne cemāl

Ne gördüñ bu bed-hūda iy nīk-merd
Bunı eyledüñ kendü yanuñda ferd

4160 Vücūdına degmezdür ef‘āli_anuñ
Ne cevriñ çekersin bu dīvānenüñ

Şirā idelüm gel gulām-ı laţīf
Ki var sūqda bī-nażīr ü zarīf

Eger bir beşīz itse kār olma pīç
Budur söz muhaqqāq diger şanma hīç

İşitdi bunı merd-i rūşen-nihād
Gülüp didi iy yār-ı ferruḥ-nijād

99a

Bed-aḥlāqdur bu püser ser-te-ser
Velī ṭab‘um ondan benüm nīk-fer

4165 Anuñ cevri ile riyāzet-pezīr
Olur cān u dil iy sa‘ādet-meşīr

Taḥammül idem cevriñe_anuñ hemān
Gelür ğayra dağı taḥammül bir ān

Taḥammül tevāzu‘ olur zehr-i nāb
Şoñı şehd ü şīrīndür iy hoş-nihād

İder ṭab‘[1] tefrīḥ āḥir hemān
Tevāzu‘ şemārı eyā nükte-dān

Ḥikāyet-i Ma‘rūf u Żeyf-i Bī-Vuḳūf

İder żeyf ü Ma‘rūf efsāne-ġū
Bu şatrdā iy merdüm-i nīk-ḥū

4170 Biri rāh-ı Kerh içre ma'rūf-kār
İdüp şordı Ma'rūfi iy gül-'izār

Tecessüsle maṭlūba olup vuşul
Bulur Kerh cenbinde Ma'rūfi ol

Gelüp ḥānedāna umardı kemīn
Müsāfir tırāzında_ oturdı hemīn

İşitdüm ki geldi gine mīhmān
Didiler baña onda pīr ü civān

'Aceb ḥastedür ki_ oldı merge qarīb
Za'if olmuş ol merdek-i bī-naşīb

4175 Başında yüzinde anuñ zerre tār
Ḳafādan gidüp olmuş ol tārūmār

Aşup mūya cānını bir mū-y-ıla
Ne seyrān ider böyle bu rū-y-ıla

Yatup anda vü bālişe ittikā
İdüp kıldı efgānı ol müttekā

Ne ḥvāb itdi ol ḥaste-dil bir nefes
Anuñ nālesinden ne ḥvāb itdi kes

Ru'ūnetle ṭab'idur ārāste
Ḥuşūnetle ḳalbi_ oldı pīrāste

4180 Ne öldi vü ne ḥalka virdi ḥuzūr
O gice enīn itdi ol merd-i şūr

Anuñ girye vü nālesiyle hemān
Daḫı ḥuft u ḥīziyle iy şeh-nişān

Girīzān olup cümle aşḫāb-ı zeyf
Yatur şöyle bilinmedi kem ü keyf

O dār içre diyārdan hīç kes
Hemān nā-tevān idi Ma'rūf bes

İşitdüm ki ḫıdmetden itmedi ḥvāb
Çoḳ itdi müsāfir için pīç ü tāb

99b

4185 Gice leşker-i ḥvāb oña türk ü tār
Ḳılup virdi cānına anuñ güdār

O hāletde h^vāb itdi ol merd-i pāk
Olup hıdmet içinde ol sīne-çāk

Mūsāfir perākende olup ol zamān
Yatup qaldı Ma‘rūf-ı ‘ālī-nişān

Didi ol marīz-i hābāset-meşīr
Nice nā-sezāter şağīr ü kebīr

Bu nā-pāk nesle_ola la‘net hemīn
İşi nām u nāmūs u zerq pesīn

4190 Pelīd-i‘tiqādān-ı zībā-libās
Ki merdüm-firībān-ı zāhid-esās

Bular h^vāb-ı ğafletde huşyār-çalb
Gireler il aldayuban köhne-delq

Bular sihr-i Hārūtla hem-zebān
Bular mekr-i Mārūtla eyler kırān

Olurlar bu arada merdüm-firīb
Bularuñ cefāsına olur mı şikīb

Sözi oldı Ma‘rūfa hep nā-sezā
Ne-y-içün uyur deyyü bu mā-cerā

4195 Bu aḥbār[ı] gūş itdi şeyḥ-i kirām
İdüp hażm şabr itdi ol nīk-nām

Biri didi Ma‘rūfa maḥfī hemān
İşitdüñ mi hīç ne didi_ol nā-tevān

Didi ona Ma‘rūf hālünde ol
Bu sözi dime bizedür böyle yol

Taḥammül gerekdür bize iy ‘azīz
Bunu hażm iden kimse olur temīz

Ne dirse olur oña girü hemān
İşitdüñ mi hīç ne didi_ol nā-tevān

4200 Mülāyim bu aḥsīn ilā men asā
Dimişlerdür erbāb-ı şıdḳ u şafā

4199b: Mütekerir mısra. (4154b)

İdegör bedāna_eylük iy nīk-nām
Eyüye_eylügi çok iderler enām

Ser-i süfle[y]i itme şağın mütteķā
Şağın merdüm-āzāra itme vefā

Bedān u sefīhe_itme eylük hemān
Ki şüre zemīne_ekme toħmuñ şağın

Dimezem murā‘āt merde_itme sen
Velī kılma nā-merde iy nīk-fen

4205 Dürüşte_itme aħlāk-ı nermi hemān
Sege gürbe püştini sürmez bir ān

100^a Olur fāsıde efsed iy dil cevāb
Bunı bilmeyenler durur nā-şevāb

Gel inşāf itgil seg-i Hāķ-şinās
Yeg ondan ki merdüm ola nā-sipās

Hāsise teraħħumla bir pāygāh
Şağın virme iy şāh-ı gītī-penāh

Mükāfāt serdāna_ider ol le‘īn
Sen anuñ içün çekme riķķat hemān

4210 Bu aşl görmedüm hīç pīç-ile kes
Teraħħum idüp hīçe açma nefes

Gülüp didi iy yār u ārām-ı cān
Perīşān-dil olma bu zeyfe hemān

Eger nā-hoş itdi baña ol ħurūş
Anuñ nā-hoşı gūşuma geldi hoş

Cefāsın bunuñ eylemeklik şünūd
Zarar virmez ol itmedi hīç ğunūd

Kişi kim kavī-hāl ola daħı hoş
İdüp şükr olmaķ gerek bār-keş

4215 Olursa hemān şüretüñ şan tılısm
Zamān-ı fenāda қalur resm-i cism

Veger bilür-iseñ dıraht-ı kerem
Semārını yirsin anuñ lā-cerem

Velī Kerhde türbe var bī-şumār
Hemān gūr-ı Ma‘rūf ma‘rūf i yār

Şular devlet-ile_ oldılar ser-firāz
Tekebbür tiyācın kı lup dil-nevāz

Anuñ ‘ākıbet tācını kapdı bād
Başın vurdı taşlara şan kavm-i ‘Ād

4220 İder merd-i haşmet-nişān kibriyā
Ne bilsün ki haşmetdür aña belā

Olur hilm haşmetden iy cān ‘azīz
Anuñ hālını bilür ehl-i temīz

Tekebbür idenler bulur inkisār
Yüri itme kendüñe iy dōst kār

Hikāyet-i Merdüm-i Bī-Direm

**Hikāyetde muzmerdür aḥvāl-i merd
Nice merd ol oldı bil derde derd**

Ṭama‘ kıldı şāhib-dile şūḥ-ṭab‘
Şanasın ki ḥargūşa çeng urdı sab‘

4225 Yoḡ idi_ortada ḥāşıl-ı hīç māl
Ki ol merd ider ḥayl-i nā-güfte ḳāl

Tehī-dest miyān-bend yoḡ merd-i pāk
Gezerdi şikeste vü hem sīne-çāk

Yoḡ altunı kim dil-bere_ide nişār
Ne vürsem yolına ide tārūmār

100^b

Çıḳup taşra ol merdek-i ḥīre-rāy
Kelām-ı muḥālifle_ olur ḡam-zedāy

İder oña isnād-ı nā-sāzgār
Diline geleni dir ol nā-be-kār

4230 Ki zīnhār bu pür-dilān-ı ḥamūş
Hizebrān-ı ḡurreddür jende-pūş

İder gürbe gibi bular yāl [ü] bāl
Veger şayd görse şalarlar şikāl

Açar mescid öninde şeyde dükān
Ki şeydālığı şayd için ide kān

Reh-i kārvanı hārāmī keser
Velī hābda merdi bunlar başar

İdüp sürh ü zerd ü siyeh-ıırka ol
Taşalluş kılup zer arar sağ u şol

4235 Bular cev-fürüş öğdi gendüm-nümāy
Zemīn-gerddi gül oldı hırmen-gedāy

‘İbādetde görme_onları pīr ü süst
Olur raqş hālinde merdān [u] çüst

Namāz içre niçün olup kerd nişest
Ki raqş eyler olsa olur hūb cest

Olur çok yimekte ‘aşā-yı Kelīm
Ruḥı zerd zāhirde mişl-i saqīm

Ne perhīz ü ne dāniş onlara kār
İder zerq-ıla ‘ālemi tārūmār

4240 ‘Abālar geyerler çü bebr-i beyān
Ḳabālar geyerler pelengān-sān

Ḳabeş daḡlı-y-ıla olur cāme-zer
İder rüz u şeb ol şikeste-maḡar

Görilmezdi sünnetden anda eşer
Hemā hū‘āb-ı pīşin [ü] nān-ı seḡer

Nefāyis yemekden olur pūr-şikem
Nezāyif ider loḡmasın daḡı hem

Çü zenbīl-i deryūze heftād reng
Olup seyr iderler bular şūḡ u şeng

4245 Bular vaşf içre bu deñlü kelām
Kifāyet ider söyledüm ve’s-selām

4243b: Mısra iki sütün arasına çıkma yapılarak yazılmıştır.

Ki sünnet durur sîretin söylemek
Ne lâzım bular itdügin eylemek

Ferâgat idüp merdek-i bed-nümâ
Bu evşâf-rek itdi ol hod-sitâ

‘Ayıb-cüy olan görmez aşlâ hüner
Hüner yirine ‘aybına_eyler nazâr

101^a

Biri bî-edeblik ider bî-kıyâs
Aña gam degül durur âdâb-ı nâs

4250 Mürîd itdi bu sözleri şeyhe naql
Nazâr eyleseñ itmedi vefk-i ‘aql

Benüm aduma ğıybet itdi o merd
Varup güşe-i h^vâbda oldı ferd

Onuñ gibi bedter qarîn ola mı
Baña cevrlle bunca söz bula mı

Oķ atdı biri düşdi ol dem yire
Ol oķdan baña irmedi hîç bere

Vücūdum[1] incitmedi ol oķ benüm
Sevinür bu evzâ‘a cân u tenüm

4255 Şu deñlü çeküp baña tîğ-ı zebân
Vücūduma irgürmedi hîç ziyân

Gülüp didi şâhib-dil-i nîk-rây
Bu âsân durur iy sa‘âdet-nümây

Anuñ didüğinden biz olduķ füzün
Ki biñde birin dimedi merd-i dñn

Baña bunları itdi ol kes gümân
Benüm var yaķınüm bular var hemân

Bu yıl itdi ‘aybum baña_ol ittişâl
Bilinmez idi ‘ayb-ı pencâh sâl

4260 Benüm ‘aybumı benden özge hemân
Bilür ‘Ālim-i âşikâr u nihân

Bu aşl hoş-meniş kimse ben görmedüm
Bilür ‘aybumı ben oña şormadum

Günāhum ger ol olsa iy cān güvāh
Ol olur cināna bil iy nīk-ḥ^vāh

Cehennem baña virmez-idi elem
O gūne günāh-ıla iy nīk-dem

Bed-endīş ‘aybum didiyse hemīn
Oña benden itgil selām-ı güzīn

4265 Şular ki oldılar merd-i rāh-ı Hudā
Tururlar olar karşı gelse belā

Zebūnuñ yüzerler derisin hemān
Ḳavīnūñ etin yirler iy nīk-cān

Tevāzu‘ ider merdüm-i hūşmend
Olur şāḥ-ı pür-mīve bil ser-figend

Eger ḥāk-i merdān olursa sebū
Şınur seng-i ṭa‘n-ıla iy nīk-ḥū

Ḥikāyet Der-İnbisāṭ-ı Pādişāhān Bā-Derāvīşān-ı Perīşān

**Bu maẓmūn derāvīşe şāh-ı cihān
‘Aceb inbisāṭ itmede_ oldı hemān**

101^b

4270 Kühen-sāl-ı dīrīnegān-ı cihān
Dehākīn-i devrān-ı tārīḥ-dān

Didiler Melik Şāliḥ-i kām-bīn
Nevāḥī-i Şām içre şāh-ı zemīn

Ki günlerde bir gün o nuşret-şi‘ār
Olur seyr ḳaşdına ol dem süvār

Rikābında vardı anuñ bir ḡulām
Ruḥı dil-fürüz-ıdı bedri tamām

İder seyr-i eknāf [u] esvāḳ u kūy
Ṭırāz-ı ‘Arab bağlayup nīme-rūy

4275 Ki şāḥib-nigāh idi dil-rīşe yār
Melik Şāliḥ olur bunı_ iden dişār

Görür jende-pūşān[1] ol pādişāh
Yatur mescid içinde āşüfte-rāh

Şovuğdan bular itmeyüp hîç h̄vāb
Gözedür bahāyim-mişāl āfitāb

Olardan biri birine dir i yār
Ki maḥşerde de bu ola tācdār

Bular pādişāh oldı gerden-firāz
İder ‘īş u nūş içre nāz u niyāz

4280 Cināna gele ‘ācizānla hemān
Başum laḥddan ḳalduram şanma hān

Benüm cāygāhum behişt-i berīn
Benümle niçün onlar olur ḳarīn

Benüm bend-i ğam şimdi pāyumdadur
Benüm derd ü miḥnet serāyumdadur

Ne gördüñ bulardan bu deñlü zamān
Ki_ola āḫiretde bize hem-‘inān

Eger onda Şālih ide seyr-i bāğ
Yaḳam sūz u derdümler cānına dāğ

4285 Bu dünyāda Şālih ider nāmını
Ki ‘uḳbāda şālih ḳıla kāmını

İşidür sözi Şālih ol merdden
Didügin didi āhla derdden

Meşālih degül bunda ṭurmaḳ hemān
Diyüp gitdi ol şāh-ı kişver-sitān

Felek devr idüp çeşme-i āfitāb
Gözin itmege yumdı ālūde-h̄vāb

Batup zūlmete ḳurş-ı mihr-i cihān
Mehüñ oldı cirmi o demde ‘ayān

4290 Ol iki kese Şālih ādem virüp
Getürdür oları ḫaber gönderüp

102^a

Mehābetle_oturup ider iḫtirām
İder soñ ucı onlara luḫf-ı ‘ām

Bulara şu deñlü_itdi cūd u seḫā
Bulup cūd-ıla gerd-i ğamdan rehā

Bulara_irmeyüp renc-i sermā vü seyl
Kenāra_aldı bunları serdār-ı hayl

Gedāyān-ı bī-cāme ‘uryān u h̄vār
Mu‘aṭṭar döşeklerde_olur müşk-bār

4295 Bularuñ biri pādişāha nihān
Didi kim muṭī‘üñ durur ins ü cān

Ululuğ durur ser-te-ser ser-bülend
Bizüm gibiden nesne_olur mı pesend

Şehen-şeh açıldı olup şādmān
Ta‘accüb idüp didi iy merd-i cān

Ben ol kimseyem kim baña hīç gurūr
Haşem virmez iy merdüm-i baht-ı şūr

Gider sen de başuñda varsa keder
Ki cennetde sizüñle_olam hem-siyer

4300 Benümle cinān içre oluñ sāzgār
Budur ṭavr-ı dervīş iy merdikār

Bugün sizüñ-ile_eyledüm şulhı tīz
Yarın siz şağın benden itmeñ girīz

Bu aşl rāh-ı muḳbil ger iḳbāl ide
Şerefler bulup ‘izz ü iclāl ide

Yimez şāḣ-ı Tübīden ol kimse ber
Bugün dāneye olmaya berzger

Eke gör irādāt toḣmın hemān
Yarın saña zād olur iy bed-gümān

4305 İrādetle olur sa‘ādet hemīn
Bulur hıdmet iden nişāb-ı semīn

Saña nūrı ḳanda viriser çerāğ
Virür kendü şugluñ saña çün ferāğ

Eger pür ider olsa ḳandīli āb
Viremez çerāguñ saña iltihāb

Şuna kim ola sūzişi şanki şem‘
Vücūdıyla_olur rüşenā bil ki cem‘

Güftār Der-Tekebbür-i Nā-Ehilān-ı Cāhilān-ı Bī-Ĥānumān

**Bu güftār oldı tekebbür hemīn
Ki nā-ehl olana eyā kām-bīn**

- 4310 Fünūn-ı nücūm içre bir merd-i pāk
Zevābıṭ kuyūdıyla_olur tābnāk
- 102^b Būrūc-ı menāzil deḡāyık-derec
İdüp zabṭ çekmezdi onda herec
- Şevānī şevālīş ne kim nüh felek
Bulur kısmetinde oña oldı belek
- Olup kibriyā-y-ıla mest u ġurūr
Nücūm içre taḡşīl idüp şerr ü şūr
- Gelüp ‘ākıbet bir ġiredmende ol
Ki taḡşīl-i ‘ilm eyleye_ol merd-i ġül
- 4315 Dili pūr-irādet başında ġurūr
Ṭurur mest ü dildāde vü pūr-şürūr
- Ĥiredmend ider ondan i‘rāz o dem
Oña ġarf ta‘līmine idüp nedem
- Onı ol sefer itmeyüp behremend
İder merd-i dānā oña nuşḡ u pend
- Gümānuñ budur olasıñ pūr-ġired
Başuñdan yūri eyle bu fikri red
- Derūnuñ da‘āvī-y-ile pūr hemān
Güvāhuñ yok iy merd-i bī-ġānumān
- 4320 Tehī gel ki enbānuñı pūr idem
Pūr itmek pūri bize virūr nedem
- Vücūduñı ‘Abdī gibi kııl tehī
Ki pūr olasıñ ma‘rifetle daḡı
- Ĥikāyet-i Pādişāh-ı Ĥışmnāk**
- Bu efsāne olmış durur ġışm-ı şāh
Ĥulma bil iy merd-i nikū-nigāh**

Melik oldu bir kılına hıřmnāk
Buyurdu ki buluñ da idüñ helāk

Arandı vü bulunmadı_ol nā-be-kār
Teccessüs idüp řoñra bulundu_o yār

4325 Oña ğāyet-ile_itdi hışm u sitiz
Didi_ol demde cellāda hūnīn-riz

Qılup deşnesin teşne nā-mihribān
Diler kim dōke kanın ol bed-gümān

İşitdüm o dil-teng dirdi hemīn
Helāl ola sulṭāna hūn-ı ğamīn

Anuñ ni‘metiyle olmişam kām-rān
Anuñ devletinde içmişem dōstġān

Mebādā kıyāmetde hūnumla ol
Mu‘āhez_ola iy sa‘ādet-vüşül

4330 Ola dūřmeni_anuñ o dem řād-kām
Baña ola ğāyetde ol cürmnāk

Melik ğüftesin itdi ol demde ġuř
Gidüp hıřmı vü itmedi cān[ı] cūř

Ser ü dīdesin ol dem içre_itdi būs
Onı mīr idüp virdi_oña ṭabl [u] kūs

103^a

Tebāh olmayup cān kıldı ḫalāř
şehen-şeh yanında bulup ihtıřāř

Bu sözden ġaraž oldur iy nīk-fāl
Olur nerm āb üzre āteř-miřāl

4335 Tevāzu‘ kııl iy yār ḫasm olsa tünd
Tevāzu‘ ider tīġ-ı bürrān künd

Tevāzu‘la řebnem dūřür ḫurde-sān
Onı mihr ider zirve-i āsumān

ġüftār Der-Tevāzu‘

**Tevāzu‘da oldu bu ġüftār i yār
Bilür anı her merdüm-i hūřyār**

Gelür gördi vīrāneden jende-pūş
Nübāh-ı seg iy ‘ārif-i şevk-ı nūş

Göñülde didi bunda seg iy ‘aceb
Neye geldi_ola neyki yā Rab sebeb

4340 Diyüp girdi gördi ki dervīş-i pāk
Şalāh-ıla olmuş katı sīne-çāk

Nişān-ı segi görmeyüp pīş ü pes
Hemān ‘ārif-i gördi yok ğayr-ı kes

Ḥacāletle döndi hemān ol ‘azīz
Nice_itsüñ ki me’mulı oldu temīz

İşitdi_‘ārif ol demde bāng-ı derāy
Şalā eyleyüp dir ki yār-āverāy

Senüñ ‘aynuña rūşenin ben ğarīb
Seg āvāzı şanma ben iy pür-naşīb

4345 İdüp bende bī-çārelik ihtiyār
Virüp kibr ü kīne hemānā demār

Der-i Ḥaḫda itdüm segān-veş şadā
Budur segligüm añlağıl mā-cerā

Eger ḫadr-i vālā bulur olsa ḫām
Tevāzu‘ gerekdür oña ve’s-selām

Bu ḫazretde şunlar ki bulmışdı şadr
Tevāzu‘la bulmuş durur bil ki ḫadr

Aḫar seyl idüp bil ki hevl ü nehīb
Başın yire ḫor cāyın eyler nişīb

Ḥikāyet-i Ḥātem Aşam

4350 Rivāyetde muzmer ki Ḥātem Aşam
Bu zıkr[i] ider bilüñ ehl-i kerem

Suḫan-sāz-ı yārān idüp ittifāk
Didiler ki Ḥātem aşam bī-nifāk

İşitme bu sözi şaḫın key şaḫın
Ki isnād-ı muḫlaḫdur aña hemīn

103^b

Ṭanīn-i meges geldi_oña bām-dād
Ki tār-ı ‘anākibde itmiş mihād

Oña epsem olmak ‘aceb keyd idi
Meges şayd u bendi oña kayd idi

4355 Naẓar eyledi şeyḥ-i ‘ālī-nigāh
Ser-i sırrı üzre olup intibāh

Var iy bend-i ıtmā‘ olğıl revān
Baña pāy-bend olmağıl bī-gümān

Olur şanma her gūşede şehd ü qand
Olur ba‘zı yirlerde hem dām u bend

Biri dir olardan ki_olup ehl-i rāy
‘Aceb görürem iy mürīd-i Ḥudāy

Nice fehmüñ oldı ḥurūş-ı meges
Bize fehm-i düşvār olur bir nefes

4360 Meges bāngına olduñ āgāh sen
Dimezem aşam saña iy ḥoş-suḥan

Tebessüm kı lup didi iy merd-i hūş
Aşam yeg ki bed eylemez hīç gūş

Eyā ṭabl gūş eylemekden aşam
Olup ṭurmak olmış durur muḥterem

Şular kim benümle_ oldı ḥalvet-nişīn
Dimez ‘aybum ider şenālar hemīn

Bed-aḥlākuñı gizler ehl-i diyār
Benüm na‘tumuñ vaşfidur bī-şumār

4365 Ne şekl-iledür in‘ikāsum hemān
Bilürler merāyāya_ olan nāzirān

Bilürem ben aḥvālümü_ iy merdümān
Mükellef durur cān u ten bī-gümān

Yaramazlığum gūşına_ olmam ğamīn
Ki bedlikden i‘rāz idüm ben kemīn

Sitāyiş ħibāliyle olma revān
Çeh-i ğıybete iy bihīn-i zamān

Dime Hātem olmuşdı cānā aşam
Degüldür bu aşl söz baña bil ehem

4370 Yürü kendü ħālünde ol merdikār
Kişinüñ olur vaşfi kendüye yār

Ĥikāyet-i Merdikār-ı Tebrīzī

**Bu güftār aĥvāl-i bir merdikār
Ki Tebrīzde olmuş idi restgār**

Var idi cihān içre bir ĥoş ‘azīz
Vera‘-pīşe vü ğāyet ehl-i temīz

Maĥāmı anuñ cāy-ı Tebrīz idi
Daĥı na‘tı_ anuñ bil ki tebrīz idi

Anuñ kār[1] şeb-ĥīz ü bī-dārlik
Gice şubĥadek āh u efkārlik

4375 Riyāzet-pezīr idi ol merd-i pāk
‘İbādetle idüp şab‘ını tābnāk

104^a

İderdi teheccüdle iĥyā-yı şeb
Umar mürde cānına ola sebeb

Görür bir gice düzd atup bir kemend
Çıkar ğüşe vü bāma ol bed-pesend⁴¹³

Ĥaber olup eṭrāfa ğavġā-yı ‘ām
Ĥopup cem‘ olurlar ĥavās [u] ‘avām

Zuhūr eyleyüp şöyle āşüb-ı ceng
Gelür çüb-ıla merdümān bī-direng

4380 İdüp bāng-ı merdān düzd-i le‘īn
Ĥaṭardan ider cāyını der-kemīn

Ĥaṭardan revānın revān eyledi
Firār eyleyüp ĥıfz-ı cān eyledi

4368b MT bihīn ü zamān: bihīn-i zamān

4377b MT ğüşe vü bām: ğüşe-i bām

Olup türk-tâz içre cānı ğamīn
Girizān olur merdek-i pesterīn

Dil-i zāhid oldı terahhumla mūm
Ki maḥrūmter oldı ol düzd-i şūm

Gelüp fevrī bir küncde_itdi qarār
Ne gūne ola dir tarīk-ı firār

4385 O ḥāl içre ol merd-i ‘ābid hemīn
Gelüp düzd qarşusına_ oldı ğamīn

Didi kaçma iy merdüm-i āşinā
Saña merdlikde benin rüşenā

Görilmez senüñ gibi merdāne kes
Ki sen ceng idersin göremez ‘ases

İki gūne ceng itdün iy merd-i şūr
Biri ḥaşm biri ḥalāş-fütūr

Bu_iki ḥaşlet-ile saña ben ğulām
Oluram bil iy merd-i şūrīde-nām

4390 Berü gel gidelüm sen iy muḥterem
‘İnād eyleme eyle luḥf u kerem

Saña bir yola olayın ben delīl
O yolda_olmayasın umarum zelīl

Ki bir ḥāne var kūteh ü beste-bāb
İçinde olanlar idüp cümle ḥvāb

Külūḥ-ıla_idüp oña nerdbān
Çıkalum anuñ bāmına_iy ḥoş-revān

Ele her ne girerse alğıl hemīn
Tehī-destlık birle olma ğamīn

4395 Oña luḥf idüp zāhid-i dil-nevāz
Evi cānibine ilettdi_anı bāz

Kim ol düzd-i şeb-rev egüp ṭurdı dūş
Anuñ ketfine başdı ol nīk ü hūş

Alup keş [ü] destār ile cūbbesin
Atar düzde hīç ḳomayup ḥabbesin

Dağı her ne var-ısa onda hemân
Virür ol siyeh-kâseye râygân

Olup soñra ğavgâ-yı bî-ħad ki düzd
Bu ħâlât içinde bulup aldı müzd

4400 Hemân şıçrayup taşra düzd-i dağal
Yiler pārsā cāmesi der-bağal

İdüp sūd-ı āsūde pāk-i‘tikād
Hele düzd bile_olmadı nā-murād

‘Acebdür görüñ sîret-i ehl-i ħâl
Keremden bedāna ider ħüb-ķāl

Olur nağzegān bedlere hoş-meniş
Tarīķat tırāzında budur reviş

Tevāzu‘ idüp ol mürīd-i Ĥudā
Dimez düzd ü nā-pāke çün u çerā

Güftār Der-Ma‘nī-i İhtimāl-i Ĥ‘ārī Ber-Düşmen-i Pür-Fiten

4405 ‘Adū üzre ħ‘ār ihtimālinde kār
Bu güftār-ı ma‘īndür yādigār

Biri ‘Abdī üftāde gibi hemân
Virür bir dil-ārāma ğāyetde cān

Dil-ārām ammā ‘aceb sāde-rüy
Nice sāde-rü luṭfla nīk-ħüy

Leṭāfetde serdār-ı ħübān idi
Zerāfetde maħbüb-ı devrān idi

Zarīfe-suḫan-dān idi şivenāk
Lebi mül yüzi gül ruḫı tābnāk

4410 Ķadi şan çemendeydi serv-i çemān
Ĥadi lāle-reng ‘izārī_erguvān

Perī-rū semen-bū nigār-ı zarīf
Suḫan-gū melek-ħü ħabīb-i laṭīf

Olur çeşm[i] ķandīl-i miḫrāb-ı cān
O miḫrāba ‘āşık geçer ins ü cān

Oña saht-gū düşmen itdi cefā
Zebān-ı cefāya olur mübtelā

Virüp ol dil-ārāma hayl-i enīn
Çeker halk-ı ‘ālem cefāsın hemīn

4415 Anuñ gūyına şavlecān-ı ‘adū
İrişmez gezer hālgāhında örü

Anuñ sözine_olmazdı ebrūsı çīn
Kimesneye tünd olmaz-ıdı hemīn

Biri dir oña yoğ mı ‘āruñ senüñ
Bu sözlerle n'oldı vağāruñ senüñ

Niçün süflegāna olursın hamül
Bular remyi-y-ile olasın melül

Taḥammül idenler durur bil zebün
Zebünluğ kabūlin iden oldı dūn

105^a

4420 İde düşmenān saña şāyed ḥaṭā
Ki def'-i ḥaṭāya gerek ketḥudā

Dağı dir oña merd-i şūrīde-reng
Kelāmum yaz altunla iy şūḥ u şeng

Göñül ḥāne-i mihr-i dildārdur
Dilüm mühre-i mihrine tārdur

Taḥammül tevāzu‘ idüp iktirān
Leṭāfetle itmiş ‘acāyib kırān

Ḥikāyet-i Behlül

**Bu güftār Behlülün oldı hemān
Bilür ḥālin anuñ zemīn ü zamān**

4425 Ne ḥoş didi Behlül-i ferruḥ-nihād
Görür cenge şalmışdı ‘ārif-mihād

Eger bilse yāri bu da‘vā-şinās
‘Adū kīnine şalmaz-ıdı esās

Veger varlığından Ḥaḳuñ ol ḥaber
Bile_itmezdi maḥlūka ašlā zarar

Yürür kendü kârında ol nâ-hamûl
Tevâzu‘ serîrine idüp vuşûl

Ĥikâyet-i LoĤmân-ı Ĥikmet-Nişân

**Olur bu Ĥikâyetde LoĤmân hemîn
Ki müzdür iden onı ol bed-nigîn**

4430 İştüm ki LoĤmân siyeh-fâm idi
Nizâr idi hem Ĥaste-endâm idi

Riyâzet iderdi o merd-i Ĥekîm
Recâsı bu dermân ide aña Ĥakîm

Biri bendesin şanup anı hemân
Zebûn avlayup işledür bî-gümân

İşi kârgil idi anuñ hemîn
Çekerdi cefâsın o merd-i Ĥamîn

Cefâlar görüp Ĥahrla Ĥıldı kâr
Serây içre bir yıl olup bî-Ĥarâr

4435 Bulup girü ‘abdin o merd-i cihân
Ĥicâb itdi LoĤmândan ol bî-gümân

Düşüp pâyına eyledi ‘özü-i tām
Gülüp didi LoĤmân ki iy nâ-tamām

Olup Ĥün cevruñle bir yıl derün
Olur mı bu sâ‘atde dilden birün

Velî ‘afv Ĥıldum seni_ iy nîk-şân
Baña virmedi sūduñ aşlâ ziyân

Şebistānuñ itdüñ sen ābādter
Benüm Ĥikmetüm oldı efzün meger

4440 Benüm ‘usrum olmışdı yusra Ĥarîn
Ĥudâ Ĥikmetine olmağ-ıla rehîn

105^b

Ĥatı saĤt imiş bildi dil kârgil
Ümîdüm bu Ĥiç itmeyem saĤt-dil

Ĥulāmum benüm var idi_ iy nîk-baĤt
Oña ĤāĤi işmarlarum kâr-ı saĤt

Cefā-yı büzürgān çeken kes hemān
Za‘īfān[1] dil-süz itmez bir ān

Suḥan-saḥt olursa eger ehl-i ḥükm
Sen ol karşıusunda anuñ şumm u büküm

4445 Dürüst olmağıl zīr-destāna sen
Olanlar olımaız cihānda esen

Olısar su‘āl-i re‘āyā hemīn
Bu sözüñ rumūzın bilür ehl-i dīn

Tevāzu‘la Loḳmāna tilmīz ol
Nice buldı ḥikmetle Loḳmān yol

Ḥikāyet-i Şeyḫ Cüneyd Kāddesa‘llāhu‘l-‘Azīz

**Bu mazmūn olur ḥāl-i şeyḫ-i kebīr
Ki ya‘nī Cüneyde hümāyūn-zamīr**

Nevāḫī-i Şan‘ānda_ışıtdüm Cüneyd
Görür bir segi idemez hiç şayd

4450 İrüp cümle dendānına_anuñ demār
Olur za‘flikden dili tārumār

Anuñ pençesi birle dendānına
Fütür iricek ne gele cānına

Olur şirken şimdi ‘āciz rubāh
İder ‘ācizān gibi göñlinden āh

Şaḫrāda ol gāv-ıla gūsfend
Kovardı_evvelā şimdi üftāde bend

Lekedler yiyüp dehr-i dūndan hemān
Yatur şöyle şaḫrāda bī-ḥānumān

4455 Olup tīg ü deşneyle nābı qarīn
Sinān oldı sinnine anuñ rehīn

Görür anı ol şeyḫ-i ‘ālī-maḳām
Tırur şöyle ser-geşte vü bī-nizām

Virür nīm-zādın oña ol emīn
Vire deyü cānına kuvvet hemīn

İşitdüm gidüp ağlar idi ‘azīz
Kılup cānını pür-güdāz ol temīz

Bizüm ikimüzden kim ola hemīn
Yeg ola ol iy merdüm-i pāk-dīn

4460 Yegem zāhirā şimdi ondan hemān
Ne yaza řazā bilmezem řoñra hān

Recāvār durur pāy-ı īmān-ı pāk
Yirinde tırup olmaya derdnāk

106^a

Ümīdüm bu kim tāc-ı ‘afvı Hudā
Koyup başuma kıla luşfin ‘atā

Benüm kisvetüm ma‘rifetdür hemān
Velī kemterem ondan itme gümān

Bu aşl zişt-nām-iken iy dil segān
Girür mi göre düzağa merd-sān

4465 Budur yol göre ‘Abdiyā merd-i rāh
İder şanmağıl kendüye hīç nigāh

Bunuñla melek üzre insān şeref
Bulup kendüyi_itmez seg üzre telef

Tevāzu‘ kılup merd-i sālīk hemīn
Seg öñinde yüz yire şor bī-gamīn

Ĥikāyet-i Mest-i Bī-Hūř Bā-Zāhid-i Pür-Ĥurūř

**Ĥikāyet bu bir merd-i barbaş-nevāz
Olup mest bir zāhide virdi sāz**

Bağalda biri barbaşını hemān
Tıtup mest-i lā-ya‘kıl iy nükte-dān

4470 Ser-i pārsāya giceyle hemīn
Vurup pārelendi o sāz gehīn

Olup rüz ol merd-i pāk u selīm
Varup merdeke virdi bir müşt-i sīm

Ki dün mest idüñ eyle ‘özrüm çabül
Serüm sāzla şındı olma melül

Benüm zaḥmla gitdi bīmüm bir ān
Senüñ sımle sāzuñ olur hemān

Bil ol ḥāl-içün dōstān-ı Hudā
Olur bāb-ı Ḥaḫda hemān ketḫudā

4475 Cefālar ider oña ḥalḫ-ı cihān
Bular şabr iderler ṫurup niçe ān

Tevāzu‘ semārın idüp ol ümīd
Recāsı bu ‘uḫbāda ola sa‘īd

Ḥikāyet-i Şabr-ı Merdān Ber-Cefā-yı Nā-Ehilān

**Bu mazmūn olur bil cefāya şekīb
Ki dervīşe bu ḥāl olupdur naşīb**

İşitdüm ki Mışır içre bir ehl-i ḥāl
Yatur künc-i ḥalvetde şūrīde-bāl

Geyüp ‘arifān gibi rengīn-delḫ
Görür ihtiyācı olan cümle ḥalḫ

4480 Mücerred ṫırāzına virüp şi‘ār
Zerāfetle ḥalḫ içre_olur müste‘ār

Sa‘ādetle her gūşeden fetḫ-i bāb
Olup olmış ol merd ‘ālī-nişāb

Velī bağlanup bāb-ı aḫar oña
Kimesne yok idi ki ḥālın aña

106^b

Siyeh-kāse [vü] merdek-i nā-reva
Oña şūḫluḫla didi nā-sezā

Bular mekr ü destānda üstāddur
Rev-ā-rev işi mekre mu‘tāddur

4485 Süleymān kaçan dīve ola hem-nişīn
Süleymān ile dīv olur mı ḫarīn

Yaḫod Şaḫr-ı Cinnīle Belḫīs-i cān
Muḫārin olur mı_ıy hümāyün-nişān

Yüzün yur dem-ā-dem bular gürbe-sān
Ola ḫānede şayd ide müşkān

Riyāzetleridür gurūr-ıla nām
Zevātü'l-ka'ākī' kelām-ı tamām

Sözi şaṭḥ u tāmātdur rüz u şeb
Muraqqa' libās itdi özine sebeb

4490 Bu aşl türrehātı dir idi_ol pelīd
Gülerlerdi oña şakī vü sa'īd

Olup encümen içre āteş zebān
Teferrüc iderdi anı merdümān

İşitdüm ki ağlardı dānāy rāz
Ki yā Rab bunu tevbe birle_it güdāz

Veger rāst dirse_ıy Hudāvend-i pāk
Baña tevbe vir olmayam tā ḥarāb

Benüm 'aybumı söyledügi pesend
Olur baña iy merdüm-i nīk-pend

4495 Beni benden ol yeg bilürmiş hemīn
Ki ben bilmedügüm didi bī-kemīn

Baña dirse düşmen garāyīb kelām
Didügi eger sende yoqsa tamām

Oña incinüp söyleme nā-sezā
Sezāsına göre virür Ḥaḳ cezā

Ger ebleh diye müşke bu gendedür
Sen ol cem'i sözi perākendedür

Piyāza eger dirse mağzın hemān
Çıqarsın di_oña pōstdur cümle şān

4500 Olur şanma erkān-ı 'aql u ḥired
Muşa'bid vire merd-i dānāya gerd

Şudur gāfil olan işinde hemān
Bed-endiş oña olmaya bed-zebān

Sen ol nīk-ḥāl u saña bed-sigāl
Ağız açmağa bulmayalar mecāl

Bed-isnād iderse eger düşmenān
Ol isnāddan geç sen ol kām-rān

Şudur merd-i dānāy-ı şīrīn-zebān
Ki şīrīnlik-ile ola dāstān

4505 Tevāzu‘la ide riyāzet hemīn
Çanā‘at idüp tura ol pāk-dīn

Ḥikāyet-i Emīrū‘l-Mü‘minīn ‘Alī Raḍīya‘llāhu ‘Anhu Kerrema‘llāhu Vecchū

**Bu efsāne sultān-ı Düldül-süvār
Su‘āl[e] cevāb itdügüdür i yār**

Viren tarz-ı ahyāra ‘ālī-şi‘ār
Kılan nehc-i güftārı rengīn-dişār

Kühen birle nevdē rivāyet bu-sān
İdüpdür nev-ile kühenden bu şān

Biri müşkil için didi yā ‘Alī
Beni ḥall-i müşkille kıl mūncelī

4510 Vefī vü saķī mīr-i Ḥayber-güşā
Cihād u ğazā içre şīr-i Ḥudā

Odur Ka‘be-i ‘ilme Bābü’s-selām
O durur vaşī-i Resūl-i enām

Eḥādīş lüccūñ oña_itdi vuşul
Odur şīr-i Yezdān [u] zevc-i Betül

İdüp ol su‘āl-i dil-ārāyı güş
Virür ictihādı ona hoş ḥurüş

Su‘āle virür rāyla bir cevāb
Ola muķtezā-yı naş üzre şavab

4515 İşitdüm ki bir merdüm-i encümen
Didi kim degül böyle yā Bü‘l-Ḥasen

Bu ğarrā söze şāh-ı Düldül-süvār
Didi varsa āḥir sözüñ di i yār

Didi bildügin merdüm-i nāmdār
Gil ile_itmedi rüy-ı ḥurşīd[i] tār

Begendi sözin Ḥayder-i kām-bīn
Ḥaṭā söyledüm söz bu durur hemīn

Olur ictihād içre gāhī ḥaṭā
Şevāb olur anuñ ḥaṭāsı dilā

4520 Ḥaṭāsıyla_ olur müctehid bil müşāb
Ḥaṭā vü şevābı olur bil mücāb

Olur fevķ-ı zī-‘ilm iy dil ‘alīm
Bunı böyle didi Ḥudā-yı Ḥakīm

Eger bu zamān içre_ olan pādişāh
Cenābında_ olaydı bu gūne nigāh

O şāh olmasa ehl-i Ḥaķ iy refiķ
Şerī‘atde olmasa Ḥaķķa şefiķ

İderlerdi kibr-ile zīr ü zeber
Oña eylemezlerdi aşlā nażar

107^b

4525 Vururlardı dīvān içinde hemīn
Hezārān let āña_ iy bihīn-i zemīn

Ki bir daḥı olma şaķın bī-edeb
Ulular yanında_ olasın beste-leb

Birinüñ serinde_ olsa pindār i yār
Ḥaķı gözlemez ol ḥar-ı bed-medār

Virür vā‘izüñ va‘z[1] āña melāl
Kılur ‘ālimüñ ‘ilmi_ omı bī-mecāl

Olur ‘ilmle ḥāşıl-i şeş-cihāt
Olur seng üzre şaķāyık nebāt

4530 Nażar kıl ki bu ḥāk-i zillet-şi‘ār
Olur gör mihād-ı gül ü nev-bahār

Şaķın dökmeḡil şerbetüñ iy ḥakīm
Ki ḥoca oldı-y-ısa be-ġāyet şaķīm

Eger bü’l-fuzül olsa merd-i cihān
Görinmez gözine anuñ merdümān

Olur kendü kendüden ol kes ulu
Ki anı görenler diyeler delü

Tevaķķu‘ idendür sitāyiş-künān
Recāsı_ olmayan bābuña_ olmaz devān

Hikāyet-i Hazret-i ‘Ömer Bā-Gedāy-ı Bī-Ser ü Pāy

4335 Bu mazmūn ‘Ömerle gedā hālīdür
O hāletde olan daḡı kālīdür

İşitdüm maḡām-ı gedā teng-nāy
Olup ṭurmış anda o merd-i Ḥudāy

Anuñ püşt-i pāyına pāyın ‘Ömer
Ḳodı iy mürīd-i sa‘ādet-siyer

Velī bilmedi anı dervīş-i pāk
Ne kesdür bu ḡāl içre_ olan şīvenāk

Ki düşmen mi yā dōst ol nāzenīn
Onı itmedi fehm o merd-i güzīn

4540 Zārūrī zararlarla didi kim zārīr
Bu vaz‘ eylemez kimsin iy merd-i şīr

Oña dir ḡilāfetliyem tācver
Ser-i ‘ādīlān-ı dīl-āver ‘Ömer

Beni şanma sen kūr līkin ḡaṭā
İdüp başmışam pāyuña iy gedā

Güneh eyledüm ‘afv senden gerek
Şefā‘at zamānıdur eyle dilek

Ne munşif durur gör ḡalīfe hemān
Eli_ altında_ olanlara_ ider bezl-i cān

4545 Tevāzu‘ kıılır hūşmend-i güzīn
İder şāḡ-ı pūr-mīve ser-ber-zemīn

108^a

Olur muḡterem bil tevāzu‘-kūnān
Nigūn-ser durur şermden ser-keşān

Virürse kıyāmet saña ger hirās
Şaḡın dil-ḡırāş eyleme hīç nās

Şaḡın zīr-deste olmaḡıl ḡīre-rāy
Ki dest oldı bālā-yı dest iy hūmāy

4545b MT şāh-ı pūr-mīve: şāḡ-ı pūr-mīve

Ḥikāyet-i ‘Ālim-i ‘Āmil ü Ḳāmil

**Bu efsāne ‘ilm-ile ‘āmil olan
‘Amel eylemeklige kāmil olan**

4550 ‘Amel içre birisin ‘ilme vifāk
Virüp itmiş idi ‘aceb ittifāk

Bu ḥāl üzre hoş-kār hoş-büy idi
Ki bed-ḥulḳ olana_ol nikū-gūy idi

Biri mevtden şoñra_onı ḥābda
Görüp şordı n'olduñ di bu bābda

Didi it ḥikāyet baña n'oldı ḥāl
Nice oldı hep söylegil ḳıl ü ḳāl

Gülüp gül gibi_açıldı ol gül hemān
Zebān bülbülin açup ol dil-sitān

4555 Zamānumda ben nerm idüm baña kār
Girü nermlikle oldı iy kām kār

Tevāzu‘ durur mūcib-i nerm bil
Buña māyil olur heme ehl-i dil

Ḥikāyet-i Siḳāyet-āmiz

**Siḳāyet tırāzındadır bu kelām
Ki Mıṣr içre olmışdur iy nīk-nām**

Gelür ḥātırā şöyle saḳḳā-yı Nīl
Ki Mıṣra_itmedi āb bir yıl sebīl

Murādı budur kim Ḥudā-yı cihān
Şülūc u maṭar virmedi bir zamān

4560 Gidüp kūhsāra gürūh-ı ricāl
Şükūh-ıla feryād ider ehl-i ḥāl

O girye_eyledi eşk-i cūyın revān
Ola ki_ağlaya ḥāline āsumān

Ḥaber virdi Zü'n-Nūna_o dem bir mūrīd
Didi renc-i maḥlūḳ ‘aceb ber-mezīd

Fürümāndeye eyle da‘vet hemān
Ki maḳbūl-i Ḥaḳsın eyā kām-rān

İşitdüm o dem içre Zü’n-Nün-ı pāk
Gidüp Medyene ol sa‘ādet-şirāk

4565 O gitdükde bārān u seyl keşir
Olup ‘ālemi eyledi bī-naẓir

108^b

Ḥaber oldı Medyende merde hemān
Ki çeşm-i şehāb itdi eşkin revān

Sebük ‘azm idüp geldi ol merd-i pır
Görür seyl ile pür yatur her ğadır

Şorar şeyḫden gizlü bir merd-i pāk
Nedür āmed ü reft iy sūznāk

İşitdüm ki kaḫt ile_olup murġ u mūr
Dedān u bahāyim heme pür-şürür

4570 Buları eyledi teng fi‘l-i bedān
Çoġı virdi rızḳ ārzūsıyla cān

Bu şehir içre fikr eyledüm ben hemīn
Perişānterem cümleden hem pesīn

Çıkayın gideyin ben-i nā-tevān
Bulara_irmesün bendeden hīç ziyān

Der-i ḫayr-ı her-encümen bend ola
Nevāle için oturalar yola

Eger luḫ iderseñ nihān eylegil
Sözün olana gizlüce söylegil

4575 Ger ihsānuñı idesin āşikār
Şaḫın minnet itme sen iy merdikār

Sen ol vaḫt olursın cihānda ‘aziz
Ki kendüñe hīç dimeye kimse çiz

Büzürg iseñ it kendüñi ḫurde-kār
Ola ‘ācil ü ācilün mīvedār

Şu kesdür bu şahrā-yı ‘ālemde pāk
Zelilün ola zır-i pāyına ḫāk

Odur merd-i serdār-ı devlet-rübāy
Ki kemter olanlara_ola hāk-i pāy

4580 Budur saña tenbīhüm iy dil-firīb
Ziyāret benüm hāküme_olsa naşīb

Du‘ā-y-ıla yād idesin zīnhār
Şağın itme ğafletle benden güdāz

Eger ‘Abdī hāk olsa hīç itme ğam
Ki dirlik olur hākle iy nīk-dem

Tenüñ eyle bī-çārelik birle hāk
Saña āb u āteşle yilden ne pāk

Nazar eyle ma‘nā gülistānına
Ne güller diker ‘Abdī bustānına

4585 Öter gülsitānında bülbül-i hezār
Olur sūz-ı kumrīle bustānı zār

Olup bāğ-ı Sulţān Selīme hemān
Leţāfetle ‘Abdī ‘aceb bāğbān

Gülistān-ıla büstānı karīn
İdüp dikdi sulţān için ol ğamīn

109^a

Cihān ejder ağızından içer bil āb
Şağın teşnelikte saña da_ire tāb

Çok olmaz yudar dehr ü büm ejdehā
Ki itmezdür ādem deminden rehā

4590 Tırur ejdehā ağızı içre cihān
Oña göre olmağ gerek kār-dān

Cihān oldu āb üzre bir āsiyāb
Kılur gendüm-i ‘ömr[i] her dem yebāb

İki keyldür añla leyl ü nehār
İder erzen-i ‘ömrüñi hoş-‘ayār

Felek tāruñuñ üzre mīzān-ı pāk
Tutup vezn ider kārūñı olma şāk

Şaçar nīşini saña ‘akreb hemīn
Oña nūş-ı hātır kıl iy pāk-bīn

4595 Dilā sehm ҡosa hedefin hemān
Gözet kār yoḡsa vurulduñ ol ān

Mevā‘iz bu eṣnāda çoқdur dilā
‘İnāyet ide cümleye ol Һudā

Şadīķ eyle gel ‘Abdiyā rūḡa rāḡ
Ki ol rāḡ ile rūḡ bula felāḡ

Şarāb-ı İlāhī içüp sen hemān
Cihān içre ol merd-i şūrīde-cān

İder ḡāk-i ter rūḡ[1] āḡir riyāḡ
Seni de ider ḡāk bād-ı şabāḡ

4600 Ta‘accüb budur kim bu murğ-ı hezār
‘İzām[1] anuñ olmaya lāle-bār

Bu aşl bülbülüñ ḡāk içre hemān
Biter eşk-i çeşmiyle bu gülsitān

O güleşende ḡandān olan verd-i ter
İder bülbül-i ‘ālemi nağmeger

Bāb-ı Pencüm Der-Rızā vü Tevekkül Ki Sebeb-i Tevessül-i Ḥaķ Est Muḡaķķaķ

Aḡvāl-i Bāb-ı Pencüm

**Rızā vü tevekkülde oldı suḡan
Ḳazāsın gözet Ḥaķķuñ iy ḡüb-ṡan**

Me‘ānī şebistānı içre hemān
Benān-ı beyānum yaķar şem‘-i cān

4605 Çerāğ-ı bedāyī‘le ṡab‘um fūrūğ
Bulup itmedi hiç belāğatle şūğ

Olup gine pih-süz-ı dil sūznāk
İder rişte-i cān o dem tābnāk

Pih-i cānumı nār-ı fikret güdāz
Ḳılup aldı_ele dil girü süz u sāz

109^b

İşitdi sözüüm bir perākende-gūy
Dir aḡsent iy merdüm-i nīk-ḡūy

Ḥased gerçi ṭab‘ına_anuñ buldı rāh
İder cānını ḥıkdla ol tebāh

4610 Bu nazm-ı dil-ārāya ṭa‘n eyleyen
Rezālet idüp bulduğın söyleyen

Bunuñ la‘l ü yāḳūt u dürrin hemīn
Me‘ādinle yemden ben idem güzīn

İdüp intiḥāb anı şarrāf-ı cān
Hezārān içinde ider dil-sitān

Ḳılur zerger-i cān muraşsa‘-sivār
Sezāsı olur sā‘id-i gül-‘izār

Sözüm ger ḥasūda virürse fütür
Devāt u ḳalem kāğıd işde durur

4615 Elinde var-ısa getürsün hemān
Yok ise sözünü götürsün hemān

‘İnād eyler ise_‘āriyet istesün
Şoranlara cümle benümdür disün

İdüp ol perīşān ḥadışi nejend
Ḥabāset tırāzında envā‘-ı ḥand

Ḳoyup ṭa‘n dürcine dürr-i kelām
Ḥased içre dir ba‘z-ı söz nā-tamām

Ki fikri belīg idi ṭab‘ı bülend
Bu aşl şīve birleydi ṭāmātı bend

4620 Yok idi_elde kúpāl u gürz-i girān
Ki ol kār[ı]_iderler dil-āver-dilān

Yok āgāh kim ben anuñ birle ceng
İder şanmağıl iy Ḥudāvend-i teng

Gelüñ eyleyüp ḥaşma bir ittifāḳ
Vuralum ḳafāsına seng-i nifāḳ

Eger yāver olursa çarḥ-ı bülend
İdelüm zerāfetle_onı der-kemend

Sa‘ādet olur baḥşış-i Zü‘l-Celāl
Getürmez ele çengle anı ricāl

- 4625 İder şanma mūra za‘ifān cefā
Tayanur dilā pençeye ejdehā
- Taķamaz felek fülkine bādbān
Her ādem gerekse_ıy huceste-nişān
- Anuñ gerdışine zarūrī rızā
Virilmek gerek ıy meserret-fezā
- Eger ser-nibiştüñ olursa hayāt
İrer şanmağıl saña aşlā memāt
- 110ª Eger zindegānī yazarsa kalem
Ne mār u ne şimşir virmez elem
- 4630 Naşibüñ cihāndan giderse hemān
Olur nüş-ı dārū saña zehr-sān
- Tamām-ı nevālin eger pür-zevāl
Yimeye oña dehr virmez melāl
- Gerekdür rızā vü tevekkül hemān
Hudā-yı cihāna ıy sa‘ādet-nişān

Hikāyet-i Deyr-i İşfahān Ki Bā-Şeyh Vākı‘a Būd

- Bu efsāne[y]i itdi şeyh-i cihān
Şıfahān diyārında ıy nükte-dān**
- Benüm İşfahān içre bir dil-sitān
Dil-ārāmum olmışdı bir kaç zamān
- 4635 Qadīmī baña ol güzel yār idi
Zamān-ı cefāda vefādār idi
- Gehī kâh-ı şüh üzre serdār idi
Gehī dil-rübālıkda ‘ayyār idi
- İdüp deşnesin hūnla pür-hızāb
Dil-i haşm[ı] nārında_ıderdi kebāb
- Elindeydi her demde ālāt-ı harb
Yanında durur gör ki esbāb-ı đarb
- Dil-āver-nihād idi vaķt-i vegā
Anuñ hevl[i] bebri şalardı tağa

4640 Eger baḥş-ıla atsa tîri hemân
Ḥaṭâ itmeyüp gözler-idi nişân

Ḳazâ yâver idi anuñ tîrine
Ḳader bile varurdu_ anuñ yirine

Ki ḥâr-ı gül itmez güle gör güzêr
Ki peykâni anuñ siperler deler

Ger o târek-i ḥaşma_ola ceng best
Ḳılur mağz-ı ḥaşm[ı] o dem ser-şikest

Meleḥ birle güncişk rûz-ı neberd
Müsâvî-i ḳatlı oldu güncişk ü merd

4645 Ferîdün üstine itse hücum
Yanar ḥaşmetiyle şanasın ki mûm

Durı mazdı zûrına bebr-i beyân
Döyemezdi cengine şîr-i jiyân

İder pençe-i bebr[i]_ anuñ zûrı zîr
Olur cenginüñ şu‘mesi mağz-ı şîr

Ṭurı mazdı zûrına zûr-âverân
Yedinden ḳapar olsa kûh-ı girân

Zîre-pûşa ol tîr-i zerrîn hemîn
Vurursa olurdu hemân zîr-i zîn

110^b

4650 Oña merd ü merdümlük içre hemân
Naẓîr olı mazdı zemîn ü zamân

İderdi benümle ‘aceb ittiḥâd
Onuñla dil itmiş idi i‘tiyâd

Sefer vâḳi‘ oldu baña nâ-gehân
O şehir içre ḳalmadı rızḳum hemân

Maḳâmum ḳazâ vü ḳader itdi Şâm
‘İrâḳı ḳoyup Şâmı itdüm maḳâm

Gene sāğarum pür olup Şâmda
Keder cây idüp nengle nâmda

4655 İdüp yâr semtin girü ârzü
Ḥayâli gelür ḳarşuma rû-be-rû

Düşüp muḳteżā-yı ḳader ittifāḳ
Güzergāhum oldı girü bil ‘Irāḳ

Gelüp ḫātırā bir gice ol yār-ı cān
Dil ü cāna virdi güdāzı hemān

Nemek-pāş olup rīşüme dil-figār
İder rīşümi tāze ol gül-‘izār

Anuñ mihri-y-ile İşfahāndan hemān
Ferāgat idüp gitdüm iy dil-sitān

4660 Ṭalebkār olup ol civāna hemīn
‘Irāḳ-ı ‘Acem sārī gitdüm ğamīn

Civān[1] eylemiş gerdiş-i dehr pīr
Ḥadengin kemān erguvānın zerīr

Ser-i müyü berf-ile kūh-ı sefid
Olur cism[i] lertzān şan berg-i bīd

Ruḫına serinden aḳar āb-ı berf
Mu‘annid olana olur böyle şarf

Felek dest-bāzūsına anuñ fütūr
Virüp eylemişdi ḳatı bī-ḫuzūr

4665 Ğurūrın başından alup kāyināt
Gözedürdi zānūsın ol bī-ḫayāt

Didüm aña iy pür-dil-i şīr-gīr
Neden münḫanīsın çü rübāh-ı pīr

Gülüp didi ol merdüm-i nā-tevān
Ğurūr-ı civānī gidüpdür hemān

Göñülden cüdā oldı ālāt-ı ḫarb
Dilümden zedā oldı esbāb-ı ḳarb

Zemīn nīze-y-ile olup neysitān
‘Alemler tutar elde pīr ü civān

4670 Ğanīmet ḫayāl oldı rāh-ı girīz
Ḳazā-y-ıla nā-dān ider pençe-i tīz

111^a

Ḳaderle olur eblehān pençe-gīr
Ḳazā-y-ıla kim idiser dār-gīr

Vegāgehde gerdüm olur idi dūd
Tehevür baña itmedi bil ki sūd

Başum devlet ile itmeyüp ittiḥād
İder miḥnet ü derd ile i'tiyād

Olam ben ki_eger ḥamle itsem hemān
Ṭurımaz önüme dil-āver-dilān

4675 Ḳapardum sinān-ıla engüşterin
Eger kefde ṭutsa 'adū-yı le'in

Velī aḥterümde sa'ādet hemān
Göremeyüp oldum ḳatı nā-tevān

Benin şimdiki ḥālde vārūn-ḥāl
Beni ṭālī'üm itdi ser-geşte-bāl

Benüm ḥātemüm ḳapdılar pür dilān
Yedümden ele aluban bir sinān

Ḥūd u cevşen olmadı baña mu'in
N'idem ṭālī'üm naḥs gāyet pesin

4680 Kilid-i zafer olmayup hem-'inān
Yedüm birle fetḥ olmadı der hemān

Peleng-efgenānān-ı rüy-ı zemīn
Yanumdaydı gāyet kihīn-i kihīn

Hizebr-i ḡarīn-ile şīr-i jiyān
Şan olmışdı sinnevr baña hemān

Görürsem bu ḥāletde gerd-i sipāh
Zirih cāme_olur baña miḡfer külāh

Binüp ablaḳ-ı bād-pāya hemān
Ṭolar hevlüm-ile zemīn ü zamān

4685 Oḳumdan yaḡar ḥaşma bārān-ı merg
Gürūha kemāndan atılır tegerg

İki leşker itse eger türk ü tāz
Olur cān-ı a'dā ser-ā-ser güdāz

4679a Ḥūd: Kelimede zihaf var.

4682 Der-kenār.

Küt-ā-kütlev̄olar zamān u zemīn
Hayā hū virür gürz-i ḥalkā hemīn

Rev-ā-rev siḥām-ıla iy cān ḥüsām
Vururlar ‘adū cānına ḍarb-ı tām

Olup nīze gūyā ki berḳ-i cihān
Feş-ā-fişle tīr itdi ḥaşma ziyān

4690 Ḳopar ḥalk başına tūfān hemīn
Girīze mecāl olmaz iy cān-ı dīn

111^b

Ḳopup kūh u hāmūnda şan rüste-ḥīz
Felek oldı pervīzen-i gerd-bīz

Tek u pū ider şanki bebr-i beyān
Sipāhān-ı şīr-efgen-i cān-sitān

Kemend ağız açup baḳar gerdene
Diyeydūñ ki tīhū baḳar erzene

Zemīn āsumānı_itdi gerd-i kebūd
Olur berḳ encüm oña tīg ü ḥūd

4695 Sütūrānı sümle o deştūñ hemān
Ḳopar bir ḳatı vū olur āsumān

Zemīn şeş ḳalup āsumān oldı heşt
Didi böylece deşt idenler çü geşt

Ḥarīr-i keşān içre oḳ ḳalmadı
Zirih birle ḥiftānı ol delmedi

Süvārān-ı a‘dāyı bu nā-tevān
Görürsem vururam ‘amūdī girān

Eger aḥter olursa baña refīḳ
İderem teninden revānın ferīḳ

4700 Nice bāzuvānum ola zūr-gīr
Ḥudā olmaz-ısa o geh ger zāḥīr

Olur şanma şimşīr-gīrān künd
Olur bil ki kīn-āverān serd ü tünd

4690b MT cān u dīn: cān-ı dīn

Vegāgehde aġalarum da hemān
Olur hūnla āġušte pīr ü civān

Olur cümle şad dāne bir hūşede
Turur her biri bil ki bir ġuşede

Bu nā-merdlerden idüp ten girīz
Düşüp aġa şan mähī-i bī-temīz

4705 Olup t̄ali‘üm şimdi nā-sāzgār
Kažā tīri öninde şīr tārūmār

Virüp bende bu dem kažāya rızā
Kašem ceffini taḅ‘ ider iktizā

Tevekkül kılup Haḡka ben nā-tevān
Rızāsını gözler dil ü cān hemān

Ḥikāyet-i Merd-i Pür-Dil

**Bu mażmūn aḡvāl-i merd-i dilīr
Olmış durur bunda iy hoş-zamīr**

Ḥikāyet iderler kühenden hemān
Rivāyet iderler ḡadīs-i nihān

4710 İdüp ol ḡikāyātı ben istimā‘
ġöñül şevk birle_itdi şavt u semā‘

Var idi_Erdebīl içre şīr-i ġarīn
Anuñ pençesiydi dilā āhenīn

Eger bilegin vursa pīle hemān
ġüzer eyler-idi o dem bī-gümān

112^a

Anuñ cengine geldi bir jende-pūş
Ki şan şīr-i ġarrān idi pür-ḡurūş

Diyeydüñ ki ceng içre Behrām-ı ġūr
Kemendinde var idi çok rān-ı ġūr

4715 Turur karşıısından nemed-pāre-pūş
Zih urdı kemānı çeküp tā-be-ġuş

Diküp burc-ı kaḡs üzre tīre nişān
Kağer yāver olsa vurur bī-gümān

Nemed-pūşa pencāh tīr ü ḥadeng
Vurup cümlesi_itdi nemedde direng

Nemedden güzer itmeyüp tīr-i merd
Virür aña da'vāsı ḥaylıce derd

Kemend aldı ele şoñra Sām-ı süvār
Nemed-pūş-ı āvāre-i cān-figār

4720 Büküp mār-ı bī-cānı atdı hemān
Onı der-kemend itdi ol dil-sitān

Olup gerze-mār ol resen tābdār
Diler āhenīn deste vire demār

Ḳazā-yı Ḥudā irdi ol dem kemend
O merdüñ ider gerdenin fevrī bend

Giriftār olıcaḳ dil-āver hemān
Nemed-pūş oña_itdi cefālar ol ān

Kemende taḳup aldı gitdi hemīn
Onı ḥaymesi_öñinde ol bed-nigīn

4725 Der-i ḥaymede leşker içre hemān
Elin boynına baḳladı ol zamān

O gice_itmeyüp ḥāb itdi enīn
Seḥergāha dek iy bihīn-i zemīn

Şabāḥ oldı oña perestārı dir
Nemed-pūşa vururduñ ḥadeng ile tīr

Nemed-pūşa k'āmīn? tīr ü ḥadeng
Atup idemedüñ sen anuñla ceng

Ol üftādeyem ben ki ta'n-ıla ḍarb
Daḥı tarz-ı hīcā vü eṭvār-ı ḥarb

4730 Ta'allüm ide bendeden pūr-ı Zāl
O ḥāl-ile ceng içre_ola nīk-fāl

Ḳavī-ḥāl ola ger baña bāzuvān
Muṭī'-i nemed ola pīl-i demān

Baña olmadı iḳbāle muḳbil-künün
Nemed tīr öñinde_oldı ḡāyet zebün

112^b

Ecel gelse sūzen olur cān-şikār
Eger gelmese tīre itmez güzār

Ecel tīg[i] olursa eger der-ķafā
Turur ŧanma cevŧenle ħiftān oña

4735 Eger raħt u baħtuñ ola hem-‘inān
Būrehne_olsa da_itmez benān ħiç ziyān

Revānın sa‘y-ıla ecelden hemīn
Ĥimāyet iden olmadı kām-bīn

Rızā vü tevekkül gerekdür dilā
Bu yolda olan merde ŧubħ u mesā

Ĥikāyet-i Kürd-i Marīz

**Bu güftār Kürd-i marīz-ħarīf
Olur ħaste-dil n'eylesün ol zarīf**

Rivāyet iderler ki bir Kürd-i pāk
Olur bir gice ħaste vü derdnāk

4740 Ol eŧnāda bir merde tıbdan naŧīb
Olup olmiŧ-ıdı ‘acāyib ŧabīb

Ĥazāķatde idi Felātūn-ı ‘aŧr
Firāset Ĥudā itmiŧ-ıdı aña behr

Ol eṭrāfda ol vaṭan-sāz idi
Anuñla cihān ħalk[1] dem-sāz idi

O Kürdüñ geçüp ħastelik cānına
Bulımadı ħiç kimse dermānı ne

Bu ħāletde ķan ķayb ider ol civān
‘Acebdür seħergāha_irerse hemān

4745 Onı dil-figār itdi tīr-i Tatār
Temāŧā bu me’kūl-i nā-sāzgār

Olur rüdesinde anuñ loķma pīç
Bu aŧl ħāl görmiŧ degüldür o ħiç

‘Acebdür bu kim ol gice_öldi ŧabīb
Çihil sāl Kürde_ıdı dünyā naŧīb

Rızā vü tevekkül kı lup Kürd-i pāk
Ümīdin Hāka dutdı ol sīne-çāk

Ḥikāyet-i Ḥar-ı Rüstā Bā-Pādişāh-ı ‘Ālī-cā

**Bu mazmūn olur bil ḥar-ı rüstā
Ki zālīm için oldu ḥaste dilā**

4750 Ḥar-ı rüstā oldu bir gün saḳat
Süveydālar oldu dilinde nuḳat

Ser-i merkebi ṭarf-ı bāga ‘alem
Diküp oldu serdār-ı şāhib-ḥaşem

İdüp ṭarf-ı bāgı üstüh^vān tādār
Siyāset için yā olur sengsār

Cihān-dīde itdi o bāga güzer
Didi iy sitemkār-ı şūrīde-fer

Bu bāg içre dikdūñ bu timşāli sen
Recā itme bāguñ ṭura sağ esen

113^a

4755 Şaḳın şanma cān-ı peder bu ḥımār
İde def^o çeşm-i bedi kiştzār

Ser ü gūş[1] içre o çüpı hemīn
Giderse_olmaz-ıdı o merge rehīn

Ol üftāde derdine kılmaz devā
Bu ḳandan ki bustāna ḥāfiḳ ola

Olup cism-i ḥākīsi mişl-i remād
Ṭuramaz riyāḥa_eylegil i‘tikād

Marīzüñ ne bilür mizācın ṭabīb
Oña daḫı merg olur āḫir naşīb

4760 Tevekkül gerekdür rızā-y-ıla pes
Oña ḥasbuhu didi Allāh bes

Ḥikāyet-i Merd-i Müflis

**Bu güftār aḫvāl-i müflis hemīn
Tezekkür olur bunda iy kām-bīn**

İşitdüm ki bir müflis-i bī-ķarār
Var idi zeri anuñ iy gül-‘izār

Düşer nā-gehān ol zeri derdmend
Arar ıztırāb eyleyüp müstemend

Zerin zūr birle arar nā-be-kār
Bulup eyleye tā anuñ birle kār

4765 Bulımadı bi’l-āķir ol bī-nevā
Çeker ĥasret-ile dili çok nevā

Bulur ol zeri bir kesī nā-ķaleb
Alup eyledi anı cāna seleb

Bed ü nīk levĥ içre merķūmdur
Nařıbine her cān dilā mūmdur

Yedüm şanma ķuvvetle rızķuñ hemān
Nařıbūñ durur yidigūñ bī-gümān

Ki ķuvvet idenler durur teng-dest
Baķup ķuvvetine olur dil-şikeşt

4770 Tevekkül idüp Ĥaķķa gözle rızā
Ĥul olana ben didügümdür sezā

Ĥikāyet-i Aĥvāl-i Pūr u Peder

Peder birle pūruñ rivāyātıdur
Nuķūl olan hem ĥikāyātıdur

Rivāyet iderler peder pūrına
Cefālar ider ol gözi nūrına

Oña virdi bir pençe ķat deste çüb
Didi iy peder bī-günāh itme küb

Peder dir ki ‘ālem saña itse cefā
Ben aĥlardum iy pūr-ı ařüfte-rā

4775 Velī sen baña cevır idersin hemīn
Kim olsun baña sen de diye ĥamīn

113^b

Olur dest-i āķerden iy cān ĥurūř
Ĥudāya olınmaz velī hīç cūř

Rızā vü tevekküldür oña hemān
N'iderse_eylesün ol Hudā-yı cihān

Hikāyet-i Bahtiyār-ı Pür-‘Ayār

**Bu güftār mazmūmdur Bahtiyār
Ki sāyirden olmuş anuñ bahtı yār**

Var idi cihān içre bir bahtiyār
Anuñ ismi resmi gibi Bahtiyār

4780 İder ahter-ile sa‘ādet-ķırān
Olur řālī‘-i sa‘dı nuşret-nişān

Ķavī-dest idi māl u sermāye çok
Zıyā‘ u ‘aķārātınuñ ħaddi yok

Onı bahtiyār itmegi ihtiyār
İdüp cāh virmiş oña_ol Bir ü Bār

Gedāyān içinde anuñ ħānesi
Zer ile pür olmuşdı peymānesi

Şuvā‘ında_olur gendüme zer bedel
Bu sözi didüm bil ki ħāddle ħal

4785 Künūzı o zay‘a_çre turur hemān
Çoğ idi velī müflisānı ħamān

Didi şüy dervīşe bir zen hemān
Ki iy ħaste-aħvāl ü şūrīde-cān

Olur tenglik birle ħānuñ ħarāb
Tehī-destlik itdi cānı yebāb

Nedür ħālūñ iy merd-i nā-pāydār
Olur nān içün cān u dil tārūmār

Gelürsin gidersin buçuk yok hemān
N'idersiz beni tıttup iy pür ħamān

4790 Senüñ gibi bed-baht yok hiç kes
Zenābīr-veş nīşūñüz cānda bes

İlüñ sīmi vardur senüñ bil sitem
İlüñ mālı vardur senüñ bil elem

Sitem birle sīm oldılar hem-‘inān
Niçün sīme yapışmaduñ di hemān

Niçün böyle bedsın sen iy nā-be-kār
Var ol sen dağı il gibi ehl-i kār

Getürmeyüp ev içre hīç āb u nān
Şanursın beni qahbe-i rāygān

4795 Cevābında ol merdüm-i jende-püş
Didi tañl-veş itme iy zen hurüş

Benüm kudretüm yoq durur bī-gümān
Baña pençe vurma yūri var hemān

114^a

Elümde degüldür benüm ihtiyār
Nice kendümi ide ben bahtiyār

Tevekkül rızādur baña kār bil
Gerekdür gerek git budur qāl u qıl

Hikāyet-i Gedāyā [vü] Zen-i Zışt-rüy

**Gedā-y-ıla bānū-yı zışt[i] hemān
Rivāyet ider bil ki şahib-dilān**

4800 İdüp bir gedā cāyını hāk-i Kīş
Didi_ol demde bānūsına iy zışt-kīş

Qazā zışt halk eyledi rüyüñi
Nikühīde_idüpdür qader büyüñi

Yüzüñe şağın sürme gülgüne sen
Gözüñe çeküp sürme itme fiten

Sefīdāc u gāz-ıla rüy-ı hasīs
Olur şanma iy merd-i ‘āqıl nefīs

Dağı kūr sürmeyle bīnā hemīn
Olur añlama iy sa‘adet-nigīn

4805 Nikū-kār olur şanmağıl bed-regān
Hıyātet ne bilsün nigārā segān

Di sen feylesofān-ı Yūnān u Rūm
‘Asel idemezler şumūğ-ı zaqūm

Sibā'ı olur şanma merdüm hemān
Oña terbiyet sa'y-ı bī-imtinān

Sen it pāk āyīneñi jengden
Şınur şīşe-i dil şaķın sengden

Virür şanma gül sa'y-ıla şāh-ı bīd
İder dime zengīyi hāmmām sefīd

4810 Murāduñca gelmezse tīr-i każā
Siper eyle iy dil oña sen rızā

Zağan birle kerkes cidāl eyledi
O demde katı dūr-bīnem didi

Zağan dir dime bu sözi_ıy nesr-i pīr
Baķ etrāf u eknāfa olgıl habīr

Nazar birle geşt eyle deşti hemān
Ne görürsin ondan baña vir nişān

İşitdüm ki rüz-ı tavīl ola rāh
Bülendine pestine kıldum nigāh

4815 Şunu görmişem deşt içinde hemīn
Ki bir dāne gendüm yatur iy bihīn

Zağan itmedi aña şabr u şikīb
Maķāmını bālādan itdi nişīb

O hāl içre dāne yanına o nesr
Gelicek girih virdi pāyına kesr

114^b

O dāne olacağın aña ta'am
Bilemeyüben boynına vurdı dām

Olur şanma hāmīl düre her şadef
Ne rāmī vurur şanma dāyīm hedef

4820 Zağan dir ki bu dāneyi sen hemān
Görüp itmedüñ farķ-ı sūd u ziyān

Ki haşmuñ senüñ dām olup der-kemīn
Şikār itmek ister beni_ıy dūr-bīn

İşitdüm didi kerkes-i müstemend
Çaderden hazer ola mı sūdmend

Ecel oldu kaşşāb-ı hūnāb-nūş
Ne sūd aña itseñ dilā sen hūrūş

Qazā çeşm-bend oldu iy dil saña
Qader kīn oqın atdı senden yaña

4825 Bir āb içre garq olduñ iy cān kenār
Müyesser olur şanma_ola saña qār

Şināver olup āba düşme şakın
Yudar yüzegin mähī aña hemīn

Qazā-yı Hudāya rızā vir hemān
Tevekkül kı lup gözle sūd u ziyān

Ḥikāyet-i Nessāc Bā-Tilmīz

**Bu efsāne nessāc u tilmīz i yār
Olındı bu eşnāda iy merdikār**

Ne hoş didi tilmīz-i nessāc-ı nāl
Zürāf-ıla pīl oldu ‘Anqā-mişāl

4830 Elümden gelür şanma şüret hemān
Meger naqşın[1] resm ide Müste‘ān

Odur āba sūret viren bī-zevāl
O durur muşavvir yoq aña hemāl

Eger şüretüñ bed ola yā nikū
Nuqūş-ı muqadder durur iy ulu

Odur bil nigārende-i kāyināt
Odur bil ki ressām-ı bu şeş cihāt

Bu nev‘ içre var dindi şirk-i hafī
Beni Zeyd ü ‘Amr incidür dir ağı

4835 Umūrında kı lmaq kesān iştirāk
Münāsib görilmez eya sīne-çāk

Gözüñ bağlaya ger Hudāvend-i emr
Göremez gözüñ şüret-i Zeyd ü ‘Amr

Viren bendeye rızqın ol Zü’l-Celāl
Anuñ gayr yoqdur Hudā-yı te‘āl

115^a Dimezem bunu dem çeker bendegān
Çeker haṭ Hudā rızķına bī-gümān

Sañā rızķ viren cihān-āferīn
Eger virmese kim virür iy ğamīn

4840 Gel imdi rızā vü tevekkülde ol
Ümīdüm bu Haḫķa bulasın vuşul

Hikāyet-i Şütür-beççe Bā-Māder

**Şütür-beççe hāl[i]_oldı güftār-ı pāk
Giderken didi māder ol sīne-çāk**

Şütür-beççe dir māderine hemān
Ne çok gitdünüz diñlenün bir zamān

Bizüm gözlerümüz diler oldı h'āb
Bu kaṭ'-ı merāhil bize virdi tāb

Didi kim elümde olaydı mehār
Olinmaz idüm zīr-i bār-ı kaṭār

4845 Rızā-yı każā-y-ıla keştī kenār
Bulur iy müşīr-i sa'ādet-şi'ār

Vegerni olursa każāhā rızā
Tenümde olur cāme fevrī cüdā

Şaḫın 'Abdiyā kimseye ittikā
İdem dime baḫşende durur Hudā

Veger Haḫ-perest-iseñ iy merdikār
Der-i Haḫda dur itme kimseye kār

Eger redd iderse seni Zü'l-Celāl
Kime varsañ iy dil bulursın melāl

4850 Veger tācdār ide ol ser-bülend
Veger redd ider olsa ol müstemend

Ṭaşarruf Haḫuñdur hemān u hemīn
Budur söz bilürler mekān u mekīn

Rızā vü tevekkül ḫuluñ tācıdur
Bu tācuñ dilā ḫaḫķ muḫtācıdur

Güftār Der-‘Amel Bā-İhlāş

Ki ihlāş birle ‘amelde bu kār
Olındı fesān-ıla iy dil-figār

‘İbādetde ihlāşla ihtişāş
Gerekdür Hāka bil ki iy ‘abd-i hāş

4855 Kıl ihlāşla niyyetüñ hem-‘inān
Veger olmaz-ısa olur bed hemān

Olur post-ı bī-mağz mişl-i piyāz
Eger olmaya niyyet-ile namāz

Ne zünnār-ı muğdur libāsuñ ne delk
Elüñden dilüñden üşenürse halk

Dimedüm saña erligüñ kılma fāş
Şağın merd-iseñ olmağıl dil-hırāş

Vücūduñla endāzeñe vir şi‘ār
Hacıl olma cūduñla iy nāmdār

115^b

4860 ‘Avārīsi senden alurlarsa ger
Kühen-cāmeñi gey sen iy hoş-nazar

N'idersin vurup pāy çüpına bend
Saña çüp-ıla şāyed atsa kemend

Veger nukre-y-ile muṭallā nuḥās
Ola harc kıl añlamaz nā-şinās

Şağın çalkama āb-ı zerle beşiz
Ki çalkānma-y-ıla idersin giriz

Çılur anı şarrāf-ı ‘ālem dağal
Ki şarfında eyler hezārān zağal

4865 Bu mezkūre nār oldı bilgil ‘ayār
Muḳārın olıcağ bilürler ne var

Zer-endūdeye āteş oldı mehekk
Çoyicek misi bellü_olur itme şekk

‘Amel eyle ihlāşla_ol kārger
Dağaldan geçüp ol hümāyün-nazar

Hikāyet-i Bābā-yı Kūy

**Bu efsāne maẓmūn[1] Bābā-yı Kūy
Olur hāl[i] iy merdūm-i nīk-ḥūy**

İşitdüm ki Bābā-yı Kūyī ne dir
Ki bir merd olmışdı ḥāba esīr

4870 Yūri merdlik itme iy nev-civān
Var uyḡun uyu olmaḡıl nā-tevān

Bebe cān-ı cānuñ var iḥlāşa pīç?
Saña ḥāşıl itmez durur ḥalk ḥiç

Şular kim ider fi'lüñi dil-pesend
İderler birūnuñ nuḡuşına ḥand

N'ola ḡadri bil ḡurde-nīşūñ dilā
Ki endām[1] pūr-rīş ola der-ḡabā

Gerekmez daḡā-y-ıla Dārü's-selām
Ki ḡalbūñ ḡıḡar şoñra bil ve's-selām

4875 Ol iḥlāşla 'āmil-i kāyināt
Rızā-yı Ḥaḡ-ıla bulasın necāt

Hikāyet-i Nā-Bāliḡ-i Rūzedār

**Bu mefhūm nā-bāliḡ-i rūzedār
Didüm iy serīr-i sa'ādet-medār**

İşitdüm ki nā-bāliḡ-i rūzedār
Belā-y-ıla ider rūzesin çāştḡār

Çeküp şad hezārān belā vü miḡen
Ṭutar ḡaḡveye deñlü şavmı o ten

O gün kātibe çāker itmez revān
Güzel ṭā'at itdi bu ṭıfl-ı civān

4880 Serin māderi çeşmin[i] hem peder
Öpüp şaḡdılar aña dürr ü güher

116^a

Güzer eyledi çüñ oña nīme-rūz
O dem mi'deden başına ḡıḡdı sūz

Didi tıfl eger loqma kılsam nevāl
Bilüp vālideynüm baña ide qāl

Tereddüd oña virdi terdīd-i tām
N'ola hālüm eyā büküldüm tamām

Püser mużtaribter velīkin bu qavm
Nihānī yiyüp şüretā tutdı şavm

4885 Şunu kimse bilmez durur bil hele
Eger bī-vuzū ol namāzın kıla

Dilā pīrlər tıfldandur denī
Ki tã'atı halk için ola fenī

İtã'at-durur tã'at-ıla merām
Eger pīr ü burnā ide ve's-selām

Kilīd oldı ebvāb-ı nāra namāz
Namāzı kılanlar olur dil-nevāz

Haquñ 'izzetiyle gözet cāddeñi
Bırağ genc-i vaḥdetde seccādeñi

4890 Eger 'avn iderse saña pādişāh
İder nār-ı nīrānda cismüñ penāh

'Amel eyle iḥlāş-ıla iy emīr
Ki olmayasın āḥiretde ḥarīr

Ḥikāyet-i Ḥāl-i Siyeh-kāse

**Siyeh-kāse ḥālī ḥikāyet hemīn
Olındı bu eşnāda iy kām-bīn**

İşitdüm siyeh-kāse-i bī-nişān
Düşüp nerdbāndan virür fevrī cān

Püser niçe gün kıldı efgān u zār
Şoñı oldı yārānla nerdikār

4895 Düşinde görüp vālidin şordı ḥāl
Nice oldı ḥaşr içre saña su'āl

Didi iy püser kışşa şorma hemān
Cahīm içre atdı beni nerdbān

Yanup nār içinde vücūdum hemīn
Kül oldum ben iy pūr-ı dānāterīn

Tekellüfden ‘ārī olan nīkuvān
Olur pārsā-yı sa‘ādet-niṣān

Şu fāsık ki_ola pārsā pīrehen
Yeg ondan dilā şeb-rev-i rāh-zen

4900 Şu kes kim çeke halk için derd ü renc
Cenāb-ı Hudāda oña_olur mı genc

116^b

Gözün ‘Amrdan ücrete iy püser
Şağın tutmayup Zeyd ile_ol kārger

Şu kes ki_iy püser oldu bārī-şinās
Hağ ister iseñ eyle_oña çok sipās

Yola toğrı git menzilün alasin
O menzilde istedüğün bulasin

Har u gāv çeşmini ‘aşşār gör
Nice bağlayup rüz u şeb ol yürür

4905 Şu kes kim büke rüy mihrābdan
O kāfir durur sor anı bābdan

Anuñ ki_olmaya Hağğa rüy-ı niyāz
Kılar arkası kıbleye ol namāz

Şecer kim ola bīh[i]_anuñ ber-қarār
Oña_it terbiyet ol olur mīvedār

Eger bāğ-ı ihlāşuñ içre nihāl
Yok ise olursın katı pāy-māl

Bu derden olur şanma maḥrūm kes
Budur söz didüm saña iy bü’l-heves

4910 Şu kim kiştārın ide rüy-ı seng
Ki bir dāne bulmaz ide biñ direng

Riyāya āb-ı rüy eyleme sen maḥal
Ki bu āb altında vardur vaḥal

Ḥufī ger olam bed veger ḥāksār
Ḥasūdum olur ḥayl-i āşüfte-kār

Riyā-y-ıla dikmek muraqqa‘ kolay
Olursañ Haqa şatmağa ketuday

Bilinmez ki cāme içre kim var hemān
Bilür nāme[y]i kātib iy yār-ı cān

4915 Niçe vezn olur dahl-enbān-ı bād
Bu mīzān-ı ‘adl oldı dīvān-ı dād

Murāyī ider bunca zühd-i vera‘
Zelil eyler anı dilā bil tama‘

Hünerden eger behremend ola er
O tursun hüner kendüzin şatar

Eger hāliş olursa müşkler i yār
Sen anı dime ol olur tārümār

Yemīn ile zer hāliş olmaz hemān
Ne lāzım mehek şaña virür nişān

4120 Dikilür dilā_ibre-y-ile āstar
Ki ol muhtecib bu durur der-nażar

Ulular nazardan gezerler hemān
Geyüp āstar istemez perniyān

Eḳālīme hulkuñ eger ola fāş
Diseñ iy mürīd-i sa‘ādet-me‘āş

117^a

İçine geyüp hulle haşv it birün
Bu turur tırāz-ı sa‘ādet-derün

Şaḫāretle bu sözi ol Bāyezīd
Ki münkerden oldum emīn şan mürīd

4925 Şular ki_oldı sultān-ı şāhen-şehān
Gedāyān-ı dergāh-ı Haqdur hemān

Me‘ānī görenler gedāya tama‘
İder şanma iy merdüm-i pür-vera‘

Ki üftāde destin[i] tutmaq revā
Degül iy mürīd-i hümāyün-cā

Güher hāmiline o yegdür hemān
Şadef-veş serin şaqlaya bī-gümān

Senüñ tã‘atüñ Haqqadur iy emîn
Ne lâzım melekler göreler hemîn

4930 Saña pend-i ‘Abdî yeter iy püser
Çulak tut bu dürre saña_itmez peder

Bugün sözlerüm ger benüm istimâ‘
İdüp rakşa gel eyle şavt u semâ‘

Şağın olma ferdâ-peşimân hemân
Bu sözler durur bil ki dürr-i girân

Eger benden a‘lâ nasîhat-künân
Kim ola gele şöra iy nükte-dân

Bu pend i der şanma her merd-i pāk
Naşîhat-pezirân olur süznāk

4935 ‘Amel birle iğlâşa virgil kırân
Sezâvâr olan budur aňla hemân

Bâb-1 Şeşüm Der-Çanâ‘at Ki Semerât-1 Ān Hizmet Est Der-Dünyâ vü Āhiret

Ahvâl-i Bâb-1 Şeşüm

Şeşüm bâb oldu çanâ‘at-‘ayâr
Ki çani‘ olan yir dilâ berg ü bâr

Haqı bilmeyen tã‘at itmez hemân
Ki rızqına itmez çanâ‘at o cân

Çanâ‘at ider merd-i ‘ālî-mağām
Çanâ‘at künüz oldu bî-ihtitām

Çanâ‘at iden itdi şib‘i medâr
Çanâ‘at iden oldu bil tâcdâr

4940 Olur tãmi‘ iy dil zelîl-i cihân
Olur çani‘ iy cân ‘azîz-i zamân

Çanâ‘at dilâ kenz olur bî-fenâ
İrişmez anuñ şâhibine ‘anâ

Mağamuñda sâkin ol iy bî-şebât
Ki gerdân olan taşda bitmez nebât

Şaķın olma ten-perver iy merd-i rāh
Ne bilürsin eylersin āķir tebāh

Hüner-perverāndur bilüñ ‘āķilān
Ki ten-perver olan olur cāhilān

4945 Dürüş sīretüñ eylegil ādemī
Seg-i nef süñ epsem idüp vir demī

Yiyüp uyumaķdur ıarık-ı dedān
Budur bilgil āyīn-i nā-merdümān

Sa‘ādet Őu kim ki bulup gūşesin
Eline ala ma‘rifet nūşesin

Şulara ki olur sırr-ı Hāķ āşikār
Olar bātılı eylemez ihtiyār

Temīzüñ degüldür zalam birle nūr
Nedür bilmedüñ dīv ü ruşsār-ı ħūr

4950 Şu çāh içre atduñ seni sen dilā
Ki rehden çehi bilmedüñ vāy u vā

Felek evcine uçamaz cürre-bāz
Ki var Őehperinde anuñ seng-i rāz

Yed-i ħırşdan dāmenüñ ger rehā
Bula_ıtdüñ yirüñ Sidretü’l-Müntehā

Riyāzet-pezīr ol cihānda dilā
Cenānünde saña melek yār ola

Derūnuñ gel eyle ħorişden emīn
Ki Ŧūr-ı Hudāyı göresin yaķīn

4955 Mesīr-i sürüşü görür mi vuħuş
Serādan şüreyyāya olur mı cüş

Maķām-ı cinān bārgāh-ı melek
Olur Şanma iy cān-firāz-ı felek

Sen it ħaşletüñ evvel ādem-şıfat
Şoñ ucı olasın melek-ma‘rifet

Binüp tevsen-i eşebe sen hemān
Murāduñca olursın dilā hükmrān

İdersin nazār kim iṭā‘at baña
Çıla yoḥsa ol baña ṭāgī mi_ola

4960 Eger pālhengüñe irse fütür
İçer ḳanuñı ḥaşmuñ iy bī-ḥuzür

Er iseñ yi endāze-y-ile ṭa‘ām
Şikem-ḥor ḥum-āyīn olur mı enām

Derūnuñ durur zıkr ü tesbīḥe cāy
Şaḳın ḳūt için şanma iy cān Ḥudāy

Alur şanmağıl zıkr anbār-ı āz
Çabāḥatle atma şaḳın pā dırāz

118^a

Olur şanma āgāḥ ten-perverān
Ki ḥikmet maḳāmı tehīdür hemān

4965 Ola mi‘de pür iy biḥīn-i ricāl
Nice_ola gözün ma‘rifetle_iktiḥāl

Cehennem ki sīr eyler anı va‘īd
Degül ḳāni‘ ider ki *hel min mezīd*

Pür olmaz şikem birle çeşmān ḥiç
Boş olmak sezā rüde-i pīç pīç

Çılur mürde[y]i zinde ‘İsā-nefes
Ḥaruñ bendine eyledüñ sen heves

Mesīḥüm yanında olur lāgarān
Şu ḥarlar ki ‘İsāya ḳılmaz ḳırān

4970 Bu ḥāl-ile iy merdek-i bī-nevā
Olinur mı İncīl-i ‘İsā şirā

Görürsin nice oldılar dedle dām
Onı ḥırş birle_avladı gör ki dām

Hizebrān olur cümle cüyī-vuḥuş
Çapar ‘āḳıbet dām onı şanki müş

4966 *يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأَتْ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ* “O gün Cehenneme, ‘Doldun mu?’ deriz. O da, ‘Daha var mı?’ der.” (Kaf, 50/30)

Eger mūş yir-ise penīrūñle nān
Onı sīḥe şancar bu dam-i nihān

Ḳanā‘at idüp ol eḳālīme şāh
Ki itmez ḳanā‘at iden cān tebāh

Ḥikāyet-i Muşt-ı ‘Āc

4975 **Bu ifsād-ı aḥvāl-i şāne hemān
Olındı burada nişāne hemān**

Baña ḥāciyāndan biri muşt-ı ‘āc
Virüp eyledüm şevḳ-ıla anı tāc

Didüm ḥulḳ-ı ḥaccāca raḥmet ola
Bunuñ gibi bevvābı ide ittikā

İştüm baña seg dimiş bed-gümān
Benüm ḳalbüm āzürde idüp ol hemān

Atup şānesin aña ol dem ḡamīn
Meh-vār üstüḥ‘ānuñ yi iy seg hemīn

4980 **Baña bir daḥı seg dime iy pelīd
Bu gūne ḥaberle baña_olma ‘anīd**

Beni şanma sen kendü sirkem hemīn
Yiyem bil ki ḥelvā yirem ḥoşterīn

Gider āzı iy dil azı yi hemān
Müsāvī durur nānda dervīş ü ḥān

Neye cerr-i şāhān idersin dilā
Ṭama‘ terkin it sen de ol pādīşā

Veger ḥod-perest-iseñ it pür şikem
Evüñ cānibüñ eylegil ḳible hem

118^b

4985 **Temennā ḳılır ‘ārif-i dil-nevāz
Ki deryūze sendendür iy dōst āz**

Veger dāyimā nefsüñ iderse vīr
Seni cevr idüp gezdürür yir yir

4979b Meh-vār: Kelimedede zihaf var.

Ḳanā‘atla_olur ser-firāz ehl-i hūş
Ṭama‘kār olan dāyim eyler ḥurūş

Ḳanā‘at külāhıla_olup ser-firāz
Olup dār-ı dūnyāda ol dil-nevāz

Ḥikāyet-i Merd-i Ṭama‘kār

**Bu mefhūm olur ḥāl-i ehl-i ṭama‘
Dinildi ‘azīz oldı bil *men kana‘***

4990 Ṭama‘kārlardan biri bir zamān
Varup bārgāh-ı Ḥ^vārezme hemān

İder pādişāhını cerr ol faḳīr
Umar kim ola şāh oña dest-gīr

Görüp şāhı ḳaddini ḳıldı dü-tā
Daḫı rūy-māl oldı ḥāke dilā

Didi pūrı_oña_ıy bābek-i nā-murād
Saña bir su’ālüm var itme ‘inād

Didi ḳıbleñ olmışdı ḥāk-i Ḥicāz
Niçün ḳıbleye ḳılmaduñ sen namāz

4995 Ṭama‘ āb-ı rūyuñ döker bil hemān
İki cev içün olmağıl dūr-feşān

Niçün şehvet-i nefse_olursın muḫī‘
Seni Ḥaḳ yanında ider ol şenī‘

Olur dāfi‘-i teşnegān āb-ı cūy
Şaḳın dökme berf-āb içün āb-ı rūy

Tena‘um ḥuşūşiçün idüp şekīb
Zarūret içün sen olursın rekīb

Var iy ḥ^vāce kūtāh ḳıl dest-i āz
Murāduñ nedür gümüñ ola dırāz

5000 Ṭama‘ dürcini şol ki dürdi hemān
Gelür şanmağıl yanına merdümān

عَزَّ مَنْ قَنَّعَ دَلَّ مَنْ طَمَعَ “Kanaat eden aziz olur; tamah eden zillete düşer.” (Hadis-i Şerif)

4995 Der-kenār.

Cihān senden eyler tevaḳḳu‘ hemīn
Ḥalāṣ ister-iseñ var ol der-kemīn

Ḳanā‘at serāyında ṣāh-ı cihān
Olup ṣib‘le eli niçe bendegān

Ḥikāyet-i Şekker-Fürüş

**Ḥikāyet olur ḥāl-i şekker-fürüş
Bu eşnāda naḳl itdi bir nīk-hüş**

Biri oldı erbāb-ı dilden hemān
Teb-ile ciger-ḥaste vü nā-tevān

119^a 5005 Dinildi oña şekker fülāndan hemīn
Gerekdür saña iy mih-i kemterīn

Didi iy püser telḥla ölmek hemān
Yeg ondan turuş-rū göresin bir ān

Şeker yir ḥiredmend şundan hemīn
Ki_anuñ ḥüsn ü ḥulḳ[1] ola şekkerīn

Tekebbür olan oldı turuş-fürüş
‘Aṭāñı liḳāña dir oña_ehl-i hüş

Şaḳın ārzūya_olmağıl pey-revān
Murād-ıla girmez ele nūr-ı cān

5010 Velī ārzūya dir ehl-i hevā
Biñ altun deger ol durur nā-revā

İder nefsi emmāre insān[1] ḥvār
Eger ‘āḳil-iseñ onı eyle zār

Şaḳın virmegil nefsüñe sen merād
Cihānda_olmaḳ ister iseñ ber-murād

Murāduñ olanı yir-iseñ hemān
Murāduñ saña virmez ol kār-dān

Ḥarāretle mi‘deñ olursa tenūr
Ele girmeye nān olur pür-fütür

5015 Şikem-ḥvār eger olmaya loḳma-yāb
Şikem tābı-y-ıla çeker ḥayl-i tāb

Zamān-ı ferāhīde olan mi‘de teng
Ki teng olsa bozmaz durur rüy-reng

Olur şufret-i rüya bā‘ış vecel
Hacāletle in‘ām olur bil eğel

Şağın gāv-ı bisyār-ı h̄vāre_itme raḥm
Çoğ uyuması virür issine vehm

Şikem-h̄vāregāndur olan imtilā
Çeker derd ol merdüm-i pür-belā

5020 Şikem-bend olanlar olurlar cemīl
Şikem-kīş olan bil ki oldı zelīl

Ḳanā‘at iderse şikem-h̄vār eger
Virür gözlerine anuñ nūr-ı fer

Şağın ‘āma en‘ām gibi in‘āmı sen
İdeyin dime iy sa‘ādet-vaṭan

Ḍalāletdedür ‘ām iy dil-nevāz
Ḳanā‘at nedür añlamaz kıılma sāz

Hikāyet-i Seyr-i Başra Ki Şīrīn Nigāh Daşten

**Bu mazmūn olur Başra seyri hemīn
Başretle iy merd-i rüy-ı zemīn**

5025 Nedür Başradan yādigārum ‘aceb
Bilür misin iy türk-i şīrīn-leb

Ruṭab gibi şīrīn ü terdür hemīn
Ḥadīşüm benüm iy gül-i nāzenīn

119^b

Hikāyet budur diñle iy māh-rū
Nice_itdūñ derāvīşle güft ü gū

Geyüp bir kiten hırқа-i rāstān
Güzergāhın eylerdi ḥurmāsītān

Birinüñ hemān mi‘desi_anbār idi
Ḳatı teng-çeşm ü şikem-h̄vār idi

5030 Miyān bağladı merdek-i nā-sipās
Çıqup naḥle ḥurmā yiye bī-қыās

Dıraht üzre çıkdı vü düşdi hemān
Şınup gerdeni virdi ol demde cān

Ne deñlü yidise ruṭabdan hemīn
Çıkardı vü öldi o merd-i ğamīn

Re'isi dihüñ geldi ol dem bize
Sözüm var durur diñleñ iy cān size

Kim öldürdi bu merdi eydüñ baña
Bilelüm bunu öldüren kim ola

5035 Didi sen bize virme bāng u şafır
Diyeyüm saña n'oldı ğāl-i faķır

Şikem dāmenin çekdi bil şāhdan
Düşüp öldi ol dem o bu kāhdan

Dükān-ı ferāḡın idüp teng-nāy
Virür cānını derdle ğamze-dāy

Şikem bend-i dest oldı zencīr-i pā
Şikem birle kul olımağ kethudā

Şikemdür ser-ā-ser meleḡ lā-cerem
Oña pāy-best mūr-ı kūçek-şikem

5040 Yüri ṭab'uhnı sil süpür eyle pāk
Şikem pür olur şanma illā be-ḡāk

Eger dest ü bāzū-y-ıla bir şe'ir
Yisem yegdür ondan ki ḡon-ı emīr

Niçün aç uyur ol dil-āzürde dūş
Ki il ḡolyesine ṭutar bil ki ḡuş

Müşevveş yir iseñ eger nān-ı cev
Şaḡın cübbeñi şoñra_ idersin girev

Ḥikāyet-i Ney-şeker-fürüş

**Bu mefhüm olur bāyi'-i ney-şeker
Ki şekker yiyen aña eyler nazār**

5045 Ḥikāyet tırāzında şīrīn-keḡām
Didi bir suḡandān-ı şīrīn-keḡām

Biri bir çuvāla koyup ney-şeker
Çeb ü rāstla_eyler dem-ā-dem nazar

Ki ben bāyi‘-i şekkere müşteri
Var ise beşizin getürsün biri

120^a

O dem içre bir merd-i şāhib-derün
İder künc-i dih içre bī-şek sükün

Didi merde ol demde şekker-fürüş
Te‘ātī idelüm gel iy merd-i hūş

5050 Virüp baña sen nān-bahā al şeker
Şirāmuz senüñle olur mu‘teber

Didi ol nikū-hāl [ü] ‘ālī-maḳām
Cevābı dil-ārā vü hoşter tamām

Şeker-pāsuḥ idi o şekker-fürüş
Lebinden aḳar ḳand-ı ter ol ḥamūş

Senüñ yok şekībüñ zere bī-gümān
Ben oldum şabūr-ı şeker bil hemān

Şu şekker ki niş ola onda hemīn
Ḥalāvet tutar şanma iy pāk-dīn

5055 Şu ḥelvāda yok bil teḳāzā-yı telḥ
Virür ‘ömr māhına merdüñ o selḥ

Ḳanā‘at-güzīnān n'iderler şeker
Ḳanā‘at olur onlara ḳand-ı ter

Ḥikāyet-i Teşrif-i Şāh-ı Ḥoten

**Bu güftār teşrif-i şāh-ı Ḥoten
Olur bilgil iy merd-i şirīn-suḥan**

Var idi cihān içre bir hoş-zamīr
Ḥoten şāhı virdi_oña ṫāḳī-ḥarīr

Geyüp öpdi ol dem öñinde zemīn
İdüp pādişāha hezār āferīn

5060 Ḳatı ḥüb teşrif-i şāh-ı Ḥoten
Velī ḥūbdur ḥırḳa-ı köhne-fen

Eger merd-i āzāde-y-iseñ hemān
Zemīn üzre ḥ^vāb eyle bī-imtinān

Zemīn būs idüp eyleme ḳīl ü ḳāl
Zelīlāne herkesle iy dil maḳāl

Ḳanā‘at-zıya‘ān erbāb-ı kār
Olur bilgil iy merd-i rengīn-dişār

Ḥikāyet-i Nağz

**İdām-ı piyāz eylemekde kelām
Olındı bu arada iy nīk-nām**

5065 Birinüñ idāmı hemānā piyāz
Olup idemez ğayrıdan berg ü sāz

Didi bir perīşān-ı āşüfte-kār
Oña turma iy merdek-i ḥāksār

Fülān yirde yaġmā-yı ḥon-ı fülān
Olur al berü var nevālüñ hemān

Geyüp cāme cābük-neverd oldı merd
Varup ḥonuñ üstinde_olur merd ferd

120^b

Olup cāmesi çāk desti helāk
Gelür müstemendāne vü sīne-çāk

5070 İştüdüm didi aġlar-ıdı faḳīr
Sen itdün saña_ıy nefis itme şafīr

Belā-cūy olur isteyen rāz-ı āz
Baña ḥānede ḥüb nān u piyāz

Ḳanā‘at piyāz-ıla nāna hemīn
İdüp olma kes ni‘metiçün ğamīn

Ḥikāyet-i Gürbe

**Olur gürbe ḥālī ḥikāyet hemān
Bu başı içre iy şāh-ı ḥusrev-nişān**

İştüdüm ki bir gürbe-i teng-ḥāl
Maḳām[1] anuñ oldı me‘vā-yı Zāl

5075 Țurur şöyle üftāde merd-i ġarīb
Ŗikeste vü beste yatur bī-naŝīb

Maķāmin o mihmān-serāy-ı emīr
İdicek ġulāmān vurur aña tīr

Reginden olur hūn ol dem revān
Dir idi vü cānın virürdi hemān

Eger tīrzenen ideydüm ħalāŝ
İderüm ‘acūza hemān iħtiŝāŝ

Anuñ mūŝ [u] vīrānesi bī-ġümān
Kifāyet iderdi baña iy bed-niŝān

5080 ‘Asel zaħm-ı nīŝe deġer mi_ıy emīn
Var it cān[1] dūŝāba ķāni‘ hemīn

Dil-i bendesine Ĥudāvendigār
Ķanā‘at ider şanma iy merdikār

Ķazā-yı Ĥaķa virmeyicek rızā
Sezāsın oña ķismet itdi Ĥudā

Olur rızķ muķaddem iy pāk-bāz
İden sū’-i zān bulımaz berg ü sāz

Hemānā ķanā‘atla ol kām-bīn
Ķanā‘at idendür cihānda emīn

Ĥikāyet-i Țıfl-ı Faṭīm

5085 İder Țıfl ħālin ħikāyet hemīn
Bu eŝnāda iy merdüm-i pāk-bīn

Birinüñ olur Țıfl[1] iy cān faṭīm
Oña virdi dendān Ĥudā-yı Ĥakīm

Onuñ bābeki fikre vardı hemīn
Didi nān u berg-ile oldum ġamīn

Mürüvvet degüldür bu Țıfluñ hemān
Me’ünāt[1] ġörilmeye iy civān

Didi zen öñinde bu ġüftarı şüy
Cevābında dir zen oña_ıy nīk-ĥüy

121^a

5090 Hevācisle virme cenāna cünün
Virür diş viren Hāq oña nān u nün

Dişine göre nānını Zü'l-Celāl
Virüp eylemez tıfl[ı] řūrīde-bāl

Nevānā durur bil Hudāvend-i rüz
Virür rızķını eyleme sāz u sūz

Raħimde virür nuşfeye ol nigār
İdüp reng ü bŷy-ıla hoş-řivedār

Virüp 'ömr ü rızķ aña Rabbü'l-Enām
Bulur küdek anı ser-ā-ser tamām

5095 Eger bir ķul alsa hudāvendigār
Görür lāzımın iy sa'adet-şi'ār

Fe-keyfe ol Hudāvend-i rüz-ı hařīb
Ķoya bendesin şöyle ol bī-nařīb

Sen eyle ittikā iy hümāyün-medār
Hudāya görür kār-ı perverdigār

Ķanā'atla olğıl dilā ser-bülend
Ser-āmed olup haşma virgil güzend

Hikāyet-i Gedā Ki Seng [ü] Sīm Be-Dest Ber-ā-ber

**Bu mazmün bir olmaķ durur seng ü sīm
Gedālar yanında bil iy řāh-ı bīm**

5100 Hikāyet iderler zerāyif-şi'ār
Rivāyet iderler řarāyif-diřār

Var idi cihān içre bir merdikār
'Aceb řūr-baħt idi āřüfte-kār

'Ayārında_ anuñ bir idi seng ü sīm
Naşar sīme eylerdi gāyet saķīm

Yedinde anuñ sīm sān seng-vār
Onuñla_ eglenürdi ol üftāde-kār

Şaķın dime bu ķavle ma'ķül emīr
Ķanā'atda oña seng ü sīm idi bir

5105 Olur āzdan tıfl-veş tab‘ı pāk
Yanıdaydı yeksān anuñ zerle hāk

Perestār-ı sultān olan jende-püş
İder mi bu tarz-ıla cüş u hurüş

Nazar eyle hırş-ıla sultān hemīn
Olur bil ki dervīşden kemterīn

Gedāyı kıllur bir direm sīm sīr
Ferīdūn ‘Acem mülkine nīm-sīr

Çeker hāris-i mülk ü devlet belā
Gedā pādişā gerçi nāmı gedā

121^b 5110 Uyur rüstā ‘izzet ü nāzla
Serāyında şeh ‘iş ider sāzla

Serīrinde zevk-ıla sultān hemīn
Uyumaz durur iy sipehdār-ı dīn

Eger pādişādur eger pīne-düz
Yaturlar uyurlar olınca çü rüz

İrer her düye ‘ākıbet merg āh
Dimez ol gedā vü bu sultān u şāh

Olur ‘ākıbet bil ki şāh u gedā
Serīr ü zemīn bir durur ketḥudā

5115 Tevānā-y-ısañ kibriyā kıllma i cān
Ḥaḫuñ ni‘meti şükrini kıll hemān

İdegör Ḥaḫa ḥamd u yüz biñ du‘ā
Kimesneye irmez yedüñden belā

Ḥudā verse saña eger dest-res
Şaḫın itmegil bilek-āzār kes

Ḥanā‘atla it ḫalbüñi Ḥaḫ-şinās
‘İbādet serāyına budur esās

Ḥikāyet-i Merd-i Şāhib-Ḥiḫāl

**Bu mazmūn beytüñ bināsı hemīn
Tezekkür olup bunda iy kām-bīn**

5120 İşitdüm ki bir merd-i řāhib-ħıřāl
Binā itdi ķaddince bir beyt-i nāl

Didi oña bir kimse iy pāk-bāz
Gücün ķudretün vardur it berg-sāz

Niçün itmedün bundan a‘lā binā
Meķādīrüne göre iy ħūb-rā

Cihānda_eylemekden revāk u ķuřūr
Murāduñ içinde_eylemek mi ħuzūr

Yeterdür ķoyup gitmege bu revāk
Gidersin revāķuñ ķalur bunda tāk

5125 řaķın rāh-ı seyle_itme iy cān binā
Senün sa‘yuñ eyler ser-ā-ser hebā

Bu dūnyāda kimse ‘imāret tamām
Ķoyup gitmedi_iy bihīn-i enām

Binālar yapup şol ki itdi ‘alā
Olur kendü meşy itmesiyle ħelā

Dilā rāh-ı rūda bıraķma bisāt
Yıķılır bilün seyl ile bu ribāt

Ķanā‘at tūruķı-y-ıla_iy pāk-dīn
Bināñı ķadüne göre_eyle hemīn

Ĥikāyet-i ‘Ābid-i Nāřih

5130 **Bu ħüftār olur zāhid-i ħuřyār**
Daķı pādiřāh-ı sa‘adet-medār

Biri ħükmrān idi hem key řükūh
Medār itmek ister onuñ mihr[i] kūh

122^a

İrüp ya‘nī mihrine anuñ ķüsūf
Diler meh-cebīnine ire ħusūf

Onuñ var cihān iķre bir dūřmeni
İdemezdi ħařmından ol eymeni

O menzilde bir řeyĥ-i dūnyā-ferāĝ
Var idi ki ‘ālemden olmış irāĝ

- 5135 Riyāzet tarīkıında kāmīl idi
Tırāz-ı sülūk-ıla ‘āmil idi
- Mücerred geçüp şeyh-i ‘ālī-maķām
Olur ola yoķ idi ķāyim-maķām
- Bu hāl üzre gerdende_olup mihr ü māh
Ser-ā-ser geyüp rüz u şeb hep siyāh
- İşidür bu eşnāda hālvēt-nişīn
Ki kūs-ı ‘adāvet çalındı hemīn
- Dağı zevķ-ı hālvēt olup zehr-i nāb
Yarağ-ı ‘adū itdi ol meh-rikāb
- 5140 Çeb ü rāst geldi hemān pür-dilān
Nice pür-dilān ser-te-serdür yılan
- Tırāz-ı neberd ü veğā vü maşāf
Görilüp sipāha_eylemişler muzāf
- ‘Aceb saht-bāzū-y-ıdı Cem-şükūh
Ki tiri virürdi ‘adūya sūtūh
- Çatı tiz-çeng idi ol pādişāh
Ki cengine çurmazdı mīr ü sipāh
- Bu hāl-ile geldi ‘adū üstine
Ne ala bilimez o da destine
- 5145 Çatı çoķ kesi zorla ol sehmnāk
Perākende haşmından itdi helāk
- Girü cem‘ idüp leşkerin haşm-ı şāh
Diler kim ide key şükūhı tebāh
- Onı türk-tāz-ıla āhir hişār
İdüp kıldılar ‘ālemi oña tār
- Virüp ‘acz oña tīr ü bārān-ı seng
Hişār içre itdi mekānını teng
- O şeyhe o hāl içre husrev resūl
Viribirüyüp mihre geldi ufūl
- 5150 Çatı ‘ācizem baña feryād-res
Olup şimdiki demdi feryād res

Meded eyle himmetle şimşir ü tır
Benüm cânım aldı sen ol dest-gır

İşitdi bunı ‘ābid-i nık-rāy
Gülüp didi iy merdüm-i dil-rübāy

122^b

Yiyüp nīm nānı idüp hūb-hāb
Huzūr eyleseñ yegdür iy Cem-cenāb

Bilimedi Kārūn ni‘met-i gedāy
Selāmet bucağ depdügin ketħudāy

5155 Dinildi selāmet ki vaħdetle bār
Recā-yı selāmet olur der-kenār

Ḳanā‘at yirin eyle peygüle sen
Naẓar şalmağıl dīv ile güle sen

Der-Ma‘nī-i Āsānī Ba‘d-Ez-Düşvārī

**Olur ‘adū şaydı bu mazmūna kār
Bunı böyle fehm itdi şāhib-‘ayār**

İşitdüm didi pır-i şırīn-keleām
Bu şehir içre var merd-i ‘ālī-mağām

Görüp hayl-i şāhān-ı gerden-firāz
İdüp ħusrevāne niçe sūz u sāz

5160 Oña tül- e‘mār oluban naşīb
Murād atına olmış-ıdı rakīb

Kühen-naħlde şāħ idi pür-şimār
Ki esmārını dirdi dārū vü bār

‘Aceb bu zenaħdān ol dil-firīb
Bitürmezdi āsīb-i serd-ile sīb

Tırāşe_üzre_olurdu dem-ā-dem o yār
Tırāş-ıla_olurdu ħatı şivedār

Ḳatı şūħ u çālāk [u] ‘ayyār idi
Ḥarāyif zerāyif oña kār idi

5165 Görüp ser-tırāş olma sen de ferah
Tırāş-ıla iderdi izāle terah

Kühen mūsla merd-i kütēh ümīd
Serin dest-mūsı gib'itdi sepīd

Çatı tīz olup āhen-i ser-tırāş
Perī-rüy 'aybın ider idi fāş

O dellāke şīve çatı cest ü bāk
Olup mūsın itdi o dem sehmnāk

Şu mū kim tırāş ola ger bīş ü kem
Hemān secdegāhın iderdi şikem

5170 Ser-i hūb-rüyān hacāletle çeng
Nikū-sāz olup oldılar mest ü deng

Dil-ārālaruñ birine ser tırāş
İdüp meyl iderdi hafīce me'āş

Anuñ çeşmi bīmār idüp 'āşıkı
İder şöyle dildāde ol şādıkı

Olur mihr birle o pervāne-sān
Ki şem'-i cemāle düşe nā-gehān

123^a

Keserse başın bil ki mikrāz-ı ğam
Gelür şanmağıl cānına hīç hem

5175 Biri dir oña niçe_olup derdmend
Bu sevdā-y-ıla olasıñ müstemend

Bu sevdā-yı bī-sūd añla muḥāl
Bulımaz bunuñ sūdını ehl-i ḥāl

Vefādār o dem içre idüp ḥurūş
Ki ter-dāmen itmez dil-ārāya cūş

Baña 'ışık muḥkem size 'ahd süst
Vefādāra lāyık durur ola cüst

Gerekdür püser hūb ola ḥoş-meniş
Peder kūr u ker ola vü bed-reviş

5180 Dil-āvīzüm oldur oña dil revān
Olur bilgil iy merd-i 'āşık-nişān

Anuñ gerden-i cāna tārın hemīn
Resen itmişem iy mübārek-zemīn

Ruḥı ḥūbdur olmağıl guşsanāk
Şaḳın mūye-i mūy ider sīne-çāk

Düşürse birisini behiştī-dār
Yetişür biri tīz siriştī-vār

Dime ḥūşe-i terden iy cān-ı cān
Biter şanmağıl müşk-i ter nā-gehān

5185 Döker gāh bergin biter gāh bār
Ol üftāde_olur buña ümīdvār

Ḥicāba düşer mihr-sān büzrügān
Ḥasūdān düşer āba şan aḥkerān

Bulutdan çıkar gūyiyā āfitāb
Tederrücle aḥker olur zīr-āb

Şaḳın ḳorḳma zulmetden iy dōstān
Ki zulmetde_olur bil ki ḥayvān-ı cān

İder şanma cünbişden ārām dehr
Ne ‘Abdīye virür murādı_üzre behr

5190 Şaḳın nā-murād olduğuña dilā
Taḥassür idüp eyleme āh u vā

Olur ḥāmil-i rüz u şeb bī-gümān
Ne toğura bilmez durur merdümān

Serīr-i ḳanā‘atda olup şād-kām
Dil-ārām-ı cāndan ala gör merām

Bāb-ı Heftüm Der-Terbiyet Ki Şemārāt-ı Ān Ḥürmet Est

Aḥvāl-i Bāb-ı Heftüm

**Bulur terbiyet bāb-ı heftümle kār
Bunı böyle nazm itdi zībā-şi‘ār**

123^b

Tedābīr-i pīrānla iy civān
Rumūzın sözüñ gör olup beḥredān

5195 Nikū-kār nikū-meniş ḥoş-ḥişāl
Olup olma iy cān şaḳın bed-fi‘āl

Mürebbā olur merd-i tebdīr-dān
Müzekkī olur ‘ākīl-i nağz-şān

Ferāsetle_ olur kārger nīk-hūy
İdemez veğāgehde çevgān u gūy

Senūñ düşmenūñ nefis-i emmāredür
Saña zulm ider bir siyeh-kāredür

Senūñ hāneñ içre odur dōstuñ
Dilā cānuñ üzre odur pōstuñ

5200 Bunı def’e çalıř yūri tırma var
Elūñe alup deřne-i ābdār

Sen öldür ‘adūñı evūñde hemān
Yabāndağı a‘dā saña_ıtmez ziyān

Harāma eyleme zīnhār ihtirām
Olur merd Rüstem geçer bil ki Sām

Sen it kendūñe kūdekān-veř edeb
Edeb terk idenler çekerler naşab

Şağın mağz-ı merdāna gürz-i girān
Vuram dime iy merd-i řīrīn-zebān

5205 Senūñ tek ‘adūdan cihān hīç ğam
Çeker añlama_ıy yār-ı nīkū-ķadem

Vücūduñ senūñdür ‘aceb lālezār
Has u hār dağı_onda vardur i yār

Vücūduñ durur kiřver-i nīk u bed
Onuñ řāh[1] zātuñ vezir[i] hıred

Rızā vū vera‘ oldı sāmān u ser
Hevā vū heves düzd ü tērrārter

Bedāna ‘ināyet iderse o řāh
Esās-ı hıred olur ol dem tebāh

5210 Saña şehvet ü hırřuñ iy dil hemān
Tamar içre kıan u cesed içre cān

Dilūñ kıālını bil ki kıbr ü hāsed
Bu evřāfla hāzz ider mi cesed

Olursa bu düşmenlere terbiyet
Muḫī'ūñ olurlar idüp taḫviyet

Saña bende-fermān olurlar hemān
Sözüm böyledür āşikār u nihān

Hevā vü heves bulımaz mültecā
Ḥired gözgüsine baḫarsañ dilā

124^a

5215 Olurlar re'īsān siyāsetgerān
Ki olmaḫ için 'ibret-i āḫirān

Siyāset sezāvār-ı a'dā hemīn
Riyāset ider şanma a'dā-yı dīn

Ne lāzım bu bāb içre çok söz hemān
Ki bir ḫarf kāfī alana bir ān

Mürebbā durur āsumān u zemīn
Müzekkī dur[ur] bil mekān u mekīn

Olur terbiyet-pişegān bī-hirās
Edeble_eylemeler kesāna sipās

Güftār Der-Fazīlet-i Ḥāmūşī

5220 **Fazīlet ḫāmūş olmadadır i yār**
Bu tayy içre mefhūm budur 'ayār

Eger pāyuñı dāmene kūh-sān
Çekerseñ mekānuñ durur āsumān

Şükūh-ıla_olursın felekden büleñd
Melekler iderler saña ser-fiğend

Dilūñ şaḫla iy yār bisyārdān
Çalem bī-zebāne hīç açmaz zebān

Şadef gibi fehm eyleyen dürr-i rāz
Dehānın ider bil ki lü'lüye bāz

5225 Sözi çok olan oldı āgende gūş
Naşihat-pezirān olurlar ḫāmūş

Nefīs eylemek ister-iseñ nefes
Leḫāfet virimez saña hīç kes

Zuhūr itmeyen kār için hīç suhan
Münāsib görülmez eyā nīk-fen

Haṭā vü şevābı tefekkür iden
Te’emmül idüp bu ʔarīka giden

Olur sözleri_ anuñ ser-ā-ser şevāb
Kelām-ı şevāb ile_ olur ol müşāb

5230 Şevābında bulur şevāb-ı keşīr
Maḳālāt tilvince iy hoş-zāmīr

Cevābında şunlar diye türrehāt
Olar jāj-ḥāyān durur bī-necāt

Kemāl oldı insāna bilgil suhān
Olur nuṭkla ehl-i suhan nīk-fen

Hoş-āvāz hergiz olur mı hacil
‘Abīre bedel ola mı tūde gil

Ḥazer eyle nā-dān-ı şūrīde-bāl
İde ‘aybuñ için senüñ ḳīl ü ḳāl

5235 Olur nā-ḥiredmend şūrīde-ser
Olur beḥredān sözleri nīk-fer

124^b

Atar nice yüz tīr ü her yüz haṭā
İder hūšmend atsa vurur dilā

Niçün dir şunı ḥufye ol merdikār
Ki söz zāhir olsa olur şermsār

Şaḳın perde ardında ğıybet bir ān
İdem dime iy ‘ayb-cūy-ı cihān

Verāsında şāyed ola gūş-ı kes
Senüñ sözlerüñe vura ol nefes

5240 Dilüñdür dilā bil ki iḳlīm-i rāz
Naḳar eyleyüp bābını itme bāz

Budur kār-dānā ki açmaz dehān
Görür şem‘ açmaḳla yaḳar zebān

Dilā ğıybet-i kesden olgıl ḥamūş
Gire tā elüñe maḳām-ı sürüş

Ḥikāyet-i Rāzdār-ı ‘Ālī-medār

**Bu güftār olur rāz için bil hemān
Bunu böyle nazm itdi bir merdikān**

Ġulāmāna rāzın biri dir hemān
Ki bu rāzı dūr gibi itgil nihān

5245 Bu rāz[1] kesāna dimek nā-revā
Odur vechi dir ıullarına_ol aġa

Yıl olmaz dilinden aluban dehān
Ķılur münteşir bir dem içre hemān

Buyurdu ki cellāda vur bī-dirīġ
Bular boynını al ele işte tīġ

Biri ortadan dir ki zinhār emān
Bizi_öldürmegil bu güneş bizde hān

Niçün evvelā çeşme başını bend
Sen eylemedüñ iy şeh-i dil-pesend

5250 Olup şimdi seylāb aġar her taraf
Ķutabile mi seyl yolın hīç ġazef

Göñül rāzını söyleme her kese
Veger diyesin söyler ol herkese

Olur cevherüñ ġāfız[1] ġāzinān
Göñül rāzını şaġlar ehli hemān

Sözi söylemedin muġı‘üñ kesān
Diyesin olur saña ġālib hemān

Suġan sende-y-iken saña oldu yār
İl aġzına düşe seni_eyler figār

5255 Dilā dīve yol virmek āsān olur
Velī yola ıoymaġ anı ġüç bulur

Ķafesden girīzān ola çünkü dīv
İder şanma lā-ġavle hīç aña rīv

125^a

Dime şol sözi sen meġāfilde hīç
Vücūduñ o söz-ile_ola pīç pīç

Eger raḥşdan tıfl bendi hemān
Ala vuramaz Rüstem aña uyan

Ne Rüstem Tehetmen tenān-ı zemīn
Oña yüz kemend atsa olur pesīn

5260 Ne hoş didi diḥkān-ı nā-dāna zen
Sözün ḥüb söyle ya dem urma sen

Eger bulmayasın söze sen mecāl
‘Abeş söyleyüp virme cāna nekāl

Olup rüzgār içre ḥāmūş sen
Cihān içre olgıl dilā sağ esen

Güftār Der-Ma‘nī-i Selāmet-i Cāhil

**Bu ma‘nāda cāhil selāmet hemīn
Bulur mı budur zıkr olan iy emīn**

Biri ḥalkla ḥulḳla ḥüb idi
Dil-ārām u dildār u maḥbūb idi

5265 Ki Mışr içre çok rüz ḥāmūş idi
Ḳarār olmayup mest ü ser-ḥoş idi

Iraḳdan yaḳından oña beḥredān
Gelürler anuñ yanına_ıy dil hemān

Ruḥ-ı şem‘ine cümle pervānedür
Düşüp nār-ı şem‘ine_olar yānedür

Tefekkürle ḥoş-dil olup bir şeb ol
Murāḳıb olup seyr ider sağ u şol

Didi kim nefes vurmayam bir zamān
Olur dāniş ü bīnişüm bil nihān

5270 Kilīd-i der-i genc-i merdüm hemīn
Zebān iy dil-ārām-ı ḥalvet-nişiñ

Açılmazsa ol genc-i sultān hemān
İçinde ne vardur bilinmez i cān

Sözün söyle iy merd-i dānāy-kār
Olur düşmen [ü] dōstuñ āşikār

Diyince sözün Mısr içinde o merd
Didiler ki mir'âtına kondı gerd

Olur mı bunuñ gibi iy dil cehül
Ki dānā şana kendüyi_ol bü'l-fuzül

5275 Perākende-ḥātır olup zışt-kār
Sefer eyleyüp mescide_itdi fiğār

Yazup kodı dīvārına bir nişān
Gerekdür ola ehl-i dil bī-nişān

Eger 'aksümi görsem āyīnede
Dimezdi baña ṭa'nıla āyīne de

125^b

Cehāletle perdem bozıldı hemān
Sefer eyledüm bundan iy yār-ı cān

Bu aşl perde-i zışt[i] itdüm birün
Şanup kendüm[i] ḥüb-ı rüşen-derün

5280 Kim āvāza āvāzla ol hem-'inān
Eger ḥoşter olmazsa olğıl revān

Sen epsem ol iy merdüm-i nīk-hūy
Vaḳāruñ olur cāhile perde-püş

Eger 'ālim-iseñ di naşş-ı cevāb
Dime cāhil iseñ ḥaṭā vü şevāb

Žamīrūñ fūrūğını tīz āşikār
İderseñ rumūzuñ iderler şikār

Eger rāz-ı merd olsa peydā hemān
Onı ḥalḳa keşf itmek olmaz i cān

5285 Şudūrın künüz itdi aḥrār bil
Serāyir için añla iy nağz-dil

Çılur rāzı şāhān-ı ḥāme nihān
Dilin kesmeseñ başın itmez revān

Bahāyim ḥamüş oldu insān hemīn
Perākende sözle ḥar-ı kemterīn

Sözi 'aḳlla söyle iy merdikār
Vegerni bahāyim-veş ol pür-firār

Olur nuḡkla merdümān nīk-fāl
Olur ‘aḡlla ādemī hoş-ḡışāl

5290 Suḡan söyleyüp olma nā-dān hemān
Bu kāruñdur üstād bil tūḡiyān

Veger cāhil iseñ otur yirde sen
Murāḡıb olup başuñ it saḡ esen

Ḥikāyet-i Bī-Edeb

**Bu mefhūm terk-i edeb eylemek
Virür merdüme bil ki ḡayl-i emek**

Biri ceng içinde diyüp nā-sezā
İder ḡaşmına ḡayl-i cevır [ü] cefā

Girībān u destār olup çāk çāk
Ḥolar fitne-ile yüzi gözi ḡāk

5295 Ḥafālar yiyüp oldı ‘uryān hemān
Cefālar çeküp oldı giriyān hemān

Cihān-dīde dir oña iy ḡod-nümā
Nedür kendüñe böyle derd ü belā

Femüñ ḡonca-veş beste itseñ hemān
Girībān yırtmazduñ iy ḡurde-dān

Sözin ser-serāne diyen pür-ḡüzāf
Olur maḡzsız ‘ūd bisyār lāf

126^a

Zebāne eger olsa āteş hemīn
İder āb anı def‘ iy pāk-dīn

5300 Veger mār-beççe olursa devān
Onı çüb-ı küçek ider nā-tevān

Ḥikāyet-i Ḥalāş-ı Āfet-i Pür

**Bu ḡüftār oldı ḡalāş-ı tıyūr
Ki ḡaste_olması birle iy yār pür**

Var idi ‘Aḡud nām bir merdikār
Anuñ pürına_āfetle irdi demār

Çatı oldu rencūr o pūr-ı civān
Peder bī-ḥuzūr oldu gāyet hemān

Didi aña bir zāhid-i ḥüb-pend
Ki murġān-ı vaḥṣīden al tīz bend

5305 Ola kim ḥalāṣ-ıla puruñ ḥalāṣ
Ola iy serīr-i sa‘ādetde ḥāṣ

Buyurdı ne varsa tıyūrı hemān
Ne berrī ne baḥrī gideni gümān

Çafesler şınup bülbülān uçdılar
Şanasın ki zindān bozup kaçdılar

Uçup cümle bebgā-yı nāṭık-zebān
Maḳāmın añup oldılar reh-revān

Nazar şaldı eyvān-serāya hemīn
Ki bir bülbül-i ḥoş-nevāyī ġamīn

5310 Çafes içre qalmıṣ hemānā ġarib
Ḥalāsı_itmemiṣ oña Bārī naṣīb

Püser gördi bustān-serāda_ıy emīr
Hezāruñ hezārı gidüp qaldı bir

‘Anādil ḳamārī gidüp ol revāḳ
Çalur şöyle tenhā o ṭāk u niṭāk

Gelüp didi iy bülbül-i ḥoş-nefes
Kimüñ sözi itdi maḳāmuñ ḳafes

Şu söz kim dimeye onı merdikār
Olur şanmaġıl sen onı dil-figār

5315 Gerekdür du‘ā diye iy dil güvāh
Zuhūr itmez-ise oluñ ‘özr-ḥvāh

Umūrında ārām iden dil kenār
Murād eyleyüp eyler onda ḳarār

Dil-ārāmla ārām ider ehl-i ḥāl
Dil-ārām-ı vaḥdetde ol zü'l-fi‘āl

Zebān-bestegān ‘Abdiyā rüstegān
Zebān-ı ‘adū olmaz aña sinān

126^b

Ḥalāş-ı ḥuşūma zebānuñ ḥamūş
İdüp gūşede ol dilā zıkr-gūş

5320 Şaķın eyleme ‘ayb-ı ihvān[1] fāş
Bilüp kendü ‘aybuñ onuñla_it me‘aş

Eger ‘ayb-ı devrān[1] görseñ hemīn
Onı setr it iy merdüm-i pāk-bīn

Tesettür cihān içre maṭlūbdur
Anuñ ‘āmili bil ki mergūbdur

Ḥikāyet-i Bezm-i Türk

**Bu güftār bezm aḥvāl[i] iy ‘azīz
Dinildi burada kıl anı temīz**

İşitdüm ki bezm itdi bir Türk-i mest
Nevā-yı neye virdi muṭrib çü dest

5325 O bezme gelüp fevrī bir merd-i pāk
Def ü çeng çalup yire itdi helāk

Bu ḥāl eyleyicek onı çeng-sān
Yire urdılar eyleyüp nā-tevān

İdüp mūların şanki o tār-ı çeng
Ġulāmān aña ḍarb urdı_atdı seng

Olup rüy u mūyı anuñ tārūmār
Cihāmı_itdiler fevrī başına tār

Gice derd-i çüb u kafādan o ḥvāb
İdüp yatmadı bir kez ol nā-şevāb

5330 Oña şoñra ta‘līm idüp pīr-i merd
Didi iy dil-āver-dil-i pūr-neberd

Def-āyīn doķınmaya ḍarb-ı şaķīl
Diseñ çeng-veş baş egüp itme ķīl

Ḥikāyet-i ‘Arbede-engīz

**Bu efsāne mażmūn[1] eṭvār-ı ceng
Didiler bu arada iy ḥüb u şeng**

İki ceng-pîşe olup tîz-çeng
İdüp şûr u ğāvġā atarlardı seng

Kimi na‘l kimi atar senglâh
Olup fitne-y-ile bular şâh şâh

5335 Biri fitne gördi taraf itdi pest
Biri girdi meydāna_olup ser-şikest

Kişiye katı hoş durur kār-ı h̄vîş
Ki ziştān[1] şanma ola h̄üb-kîş

Eyüye baş egüp tutar halk gūş
Sözün sen de fikr-ile söyle vü hūş

Gözet tarzı dime nişîb ü firāz
Dime halka bu kûteh ü ol dırāz

Ĥikāyet-i Zen Mā-cerā Bā-Zāhid

Zen-ile olan zāhide mā-cerā
Bu efsāne olur bil anı dilā

127^a 5340 Didi şöyle bir pîre rengîn-hūş
Tutup dil suhanhā-yı yārāna gūş

Varup Hinde bir künc kıldum maķām
Tutup ol maķām içre ben ve’s-selām

O künc içre şan leyl-i yeldā-siyāh
Bu zeni gören merd olurdu tebāh

Diyeydün ‘afārîr-i Belķîs idi
Ĥatı zişt serdār-ı İblîs idi

Der-āgūş idüp bir nigārı hemān
Çeküp sînesine dehān-ber-dehān

5345 Niġāruñ cbîni ķamer-sāy idi
Ĥabîşün ruĥı bil ġam-efzāy idi

İdüp şöyle dildār[1] ol der-kenār
Diyeydün ki *ve’l-leyli yegşā’n-nehār*

5346a وَاللَّيْلُ إِذَا يَغْشَى* وَالنَّهَارُ إِذَا جَلَّى “Andolsun, büyüüp örttüğünde geceye, aydınlattığında gündüze.”

(Leyl, 91/1-2; Şems, 91/2-3)

Baňa emr-i ma‘rûf itdi hücüm
Fuzûl âteş-ile dilüm oldu mûm

Ṭaleb eyledüm sağ u sol çüb u seng
Didüm iy bed-âyîn-i bî-nâm u neng

Gel iy nâ-Ḥudâ-ters-i şūrîde-bâl
Bu fi‘lüh çeker mi senüh Zü‘l-Celâl

5350 Didüm aňa tešnî‘ idüp iy şebî‘
Buňa sabr ider mi Ḥudây-i refî‘

Ḳılup merdeke şöyle âşüb u zecr
Sefîd ü siyeh-ferde_olındı çü fecr

Ol ebr-i siyeh-târekî bâğdan
Gidüp beyza çıqdı per-i zâğdan

Olup dîv lâ-ḥavl-ile çün helâk
Perî-rû gelür yanuma sîne-çâk

Benüm dâmenüme el urup hemân
Didi_iy dîv-peyker beni_itdüh yaman

5355 Niçe zerḳ-kârân-ı ezraḳ-libâs
Niçe delḳ-püşân-ı seccâde-esâs

Tebeh-kîş dünyâ-ḥor-ı dîn-fürüş
Benüm cānuma virdi cüş u ḥurüş

Niçe gün dili_elden gidüp rāygân
Bu şahş üzre cān u dil oldu revân

Bişüp şimdi bu loḳma-i ḥâmkâr
Gidüp germ dilden dil itdi ḳarâr

Şikâyetde bâkî olup itdi âh
Tazallum ḳılup itdi feryâd o mâh

5360 Benüm şefḳatüm ḳalmadı_oňa hemân
Oňa merheminden geçer bu cenân

Civânlardan olmaz bu aşl dâr u gîr
Ki zûlm eyledi baňa bu merd-i pîr

127^b

Benüm dādum[1] senden iy kes hemîn
Kim ala beni eyledüh sen ḡamîn

Hiçab itmez âdemden ol bî-ḥayā
Gözine görünmez kes anuñ dilā

Yapıştı o zen bil ki nā-maḥreme
Diyeydüñ girür görg eline reme

5365 ‘Azizüñ vurup dāmenine o çeng
‘Azize komadı o dem nām [u] neng

Çıqup cāmeden ol dem içre çü sîr
Kıyās itdi dil cevri burnā vü pîr

Bürehne zen öñinden ol dem revān
Benüm qaldı cāmem elinde hemān

Bu ḥāletden ol cāme gitmek revā
Ki itdi baña ol zen-i nā-sezā

Bu ḥāl üzre bir müddet itdi güzār
Ki yārānuma ben didüm zînhār

5370 Ben oldum bu dem tāyib iy kām-yāb
Fuzūlî dimeyem ḥaṭā vü şevāb

Kimesne_olmasun ben gibi şermsār
İder şanma ‘āqil olan ğayr kār

Baña virdi ol merḥamet ḥayl-i pend
Gözüm gördüğün dāmenüm ide bend

Dilüñ tart eger ‘ākil iseñ hemīn
Olup ‘Abdī gibi ferāğat-güzīn

Ḥikāyet-i Şūfî-i Sermest ü Zāhid-i Pāk

**Bu mazmūn şūfî mey-ile şafā
Sürüp ol [dile] düşdigüdür dilā**

5375 Biri didi Dāvūd-ı Tāyīye hem
Ki iy sālîk-i rāh-ı nîkū-ḳadem

Fülān şūfî gördüm ālūde [vü] mest
Yatur sūḳda iy sa‘ādet-nişest

Ḳay’-ālūde destār u pîrāheni
Mülevveş durur keşle dāmeni

Gürüh-ı segân halkadârân oña
Yalar levşini halk ıaldı taña

İşitdi hikâyât[1] ol nâmdâr
Yüzin derhem idüp olur dil-figâr

5380 Didi oña iy merd-i gâfil şağın
Kese perdedâr olma virme enîn

Yüri kendü hâlün gör iy merdikâr
Bunu nehy ider şer‘ ü der-hırka ‘âr

Şular mest-i lâ-ya‘kıl olur hemân
Tarîkatde tutmuş durur ol ‘inân

128^a

Elinden ‘inânın ıomaz ehl-i hâl
Ne deñlü iderlerse_oña kı̇l ü kı̇âl

Varuñ mest[i] ol levşden pāk idüñ
O düşdügi yirden onı_aluñ gidüñ

5385 Bu kıavl ile yārân olup teng-dil
Varur cümlesi fikre şan har-be-gil

Ne kudret ki va‘za tutulmaya güş
Ne miknet ki mesti tutalar be-düş

Birez ıztırâb itdi ol bî-dilân
Olup ‘âkıbet hıdmete reh-revân

Götürdi olar mest[i] bî-ihtiyâr
Teveccüh idüp şehre iy gül-‘izâr

Biri ta‘na durur ki dervîşi gör
Göre zâhidi nice eyler hużür

5390 Göre şüfiyân bāde-nüşân hemân
Girev eylemiş delkı ol bî-nişân

Bu oña işāret o buña zamîr
Kimi şaldı başın kimi_itdi nefîr

Doğunmak kışi boynına bil hüśām
Olur yeg ki haşm üşe gavğā-yı ‘ām

İdüp cümle lâ-havle merdānkâr
Onı kām u nā-kām idüp dil-figâr

Onı çillesine dil-âver-dilân
İletdi yaturdı vü gitdi hemân

5395 Gice şermden itmedi hiç h'vâb
Güler rûz-ı Tâ'yî olup bî-ñicâb

Yüzüñ şuyını dökme iy merd-i pāk
Döker şehre dehr iy mürîd-i meğāk?

Gözeden dilâ âb-ı rûyın hemân
Yürür halk içinde hemân rāygān

Güftār Der-Taḥammül-i Ḥalāyık-ı Pür-‘Alāyık

**Bu efsâne oldı mevâ‘iz-nişâb
Ḥalāyıkdan idüp taḥammül-me‘âb**

Dilâ nîk ü bed ḥālîkıdur Ḥudâ
İder nîk nîke bedede bed fedâ

5400 Bu maḥlûka virmişdi emmâre nefis
Devâ‘î iden ol hevâ vü heves

Olup tâbi‘ emmâreye merdümân
Olur muḳtezâsınca ablaḳ devân

Bu ḥâl-ile mürde demekdür sezâ
Ki emmâreden bile nesîse celâ

Ḥudâdur dilâ Ḥālîk-ı ḥayr u şer
Bunuñ ğayr sözdür Ḥaḳîḳat ḥaşer

128^b

Saña virdi cüz’ice bir iḥtiyâr
Olursın sen anuñla bil baḥtiyâr

5405 Kimi ḥayra vardı burada hemîn
Tavassuḫ muḳâbil idüp iy emîn

Ḥudâ ḥālîk emmâre oldı sebeb
Bu ṭarzuñ ṭırâzına virüp şeğeb

Saña her ki diye fülân kimse bed
O baḳup görür kendüsünde cesed

5396b Bu mısraya herhangi bir anlam veremedik.

Ḥasedin görür ol cesed bî-gümān
İlüñ ḥālını il ne bilür i cān

İle sen nice dirsın iy dil ki bed
Ḥaḳīḳat sen olduñ bed iy pür-ḥased

Ḥikāyet-i Ğıybet-Ṭırāz

5410 **Bu güftār ğıybet-esās oldı yār
Ki işm olduĝm añlamaz ehl-i kār**

Zebānını ğıybetde bir kes dırāz
İdüp kendüyi zan ider ser-firāz

Añup kimse yanumda bed eyleme
Beni bed-gümān eyleyüp söyleme

Ben idüp senüñ ḥaḳḳuña çün gümān
Gümānum baña işm olur bil yaman

Ṭotalum ki_anuñ ḳudreti kem ola
Senüñ ḳudretüñi o ḳanda bula

Ḥikāyet-i Farḳ-ı Ğıybet ü Düzdī

5415 **Bu efsāne ğıybetle ṫırāzlık
Bilinmekdedür eyle gel yārlik**

Biri dir ki zannum bu iy pāk-dīn
Ki ğıybetden evceḥ uğurluḳ hemīn

Oña didüm iy yār-ı şūrīdenāk
Ṭa'accüble oldum ḳatı sūznāk

Mürecceḥ nice bulduñ iy pāk-bāz
Mesāvī_üstine di onı pīne-bāz

Belī düzd idüp tehevür hemīn
Birāz ḳuvvet-ile yir iy pāk-dīn

5420 **Şikem-ḥvār olur bāzuvān-ıla ol
Eline geleni alur sağ u şol**

Velī ğıybet eylerse bir sāde merd
O sözden irür cümle maḥlūḳa derd

Ḥikāyet-i İdāriyye

**Bu mefhūm tarz-ı vezāyif-dişār
Olur bilgil iy yār-ı engīn-şi‘ār**

‘Ulūfem var idi Nizāmiyyede
Alurdum anı gāh gāh iy dede

Şeb ü rüz telefin iderdüm hemān
Bu-y-ıdı benüm ḥālüm iy kār-dān

129^a

5425 Didüm pīre iy merdüm-i pūr-ḥired
Fülān dōstum baña eyler ḥased

Tefāsīr birle eḥādīs hem
Benüm gibi naql itmez ol bī-himem

Ne bilür me‘ānī ne naql-i ḥadīs
İdemez durur ol ḥasīs ü ḥabīs

İşitdi sözi muḳtedā-yı edeb
Ḳatı bī-ḥuzūr oldu dir iy ‘aceb

Ḥased dōsta olmaz iy cān revā
Ki ğıybet cihān içre_olur nā-sezā

5430 Ḥasāsanla dūzaḥ bulan ol hemān
Ṭutar cennete_ol ğayr yoldan revān

Rızā-yı Ḥudāyı idüp pīşvā
Yoluña revān ol be-‘avn-i Ḥudā

Ḥikāyet-i Ḥaccāc-ı Zālim

**Bu ızmār-ı Ḥaccāc ızhārıdur
Ki zulm-ile ‘āleme ol yārıdur**

Biri dir ki Ḥaccāc ḥūn-ḥvār idi
Anuñ āhenīn göñli efgār idi

Üşenmezdi feryād ider olsa ḥalk
Sen ondan al iy Ḥaḳ hemān dād-ı ḥalk

5435 Ger o dād-ı mazlūm[1] virmez hemān
Alur dād-ı ḥalk[1] ondan ol Müste‘ān

Elüñ dut sen ondan gel iy kām-kār
Dağı rüzgārından umma medār

Onı rüzgār āhır eyler pesīn
O vaqten çıkar cān[1] anuñ hemīn

Yanar nār-ı nīrānda ol pūr-günāh
Günāhınca Haq rüyın eyler siyāh

Dağı kimsene ğıybet itme hemān
Olursın cahīme anuñla revān

Ḥikāyet-i Zāhid Bā-Kūdek

5440 **Bu ızhār oldu zamīr-i ‘azīz
Ki bir kūdek-ile itdi ol pūr-temīz**

İşitdüm ki bir zāhid-i nīk-fāl
Laṭīfeyle bir kūdeke kıldı qāl

Gülüp merd o dem kūdeküñ ḥāline
Nazar eyledi qāl-ile qāline

Bu ḥāl[i] görüp pārsā-yı diger
Anuñ ğıybetine_itdi ba‘z-ı haber

Düşüp zāhir-i ḥāline ol ğarīb
Umūr-ı buṭundan yok aña naşīb

129^b

5445 **Dilā qalmayup bu ḥikāyet nihān
İşidür anı merd-i ‘ālī-nişān**

Didi perde yırtma idüp qāl ü qāl
Ne taybet ḥarām u ne ğıybet ḥelāl

Ḥikāyet-i Rūzedār

**Bu ğüftār aḥvāl-i rūze hemān
Bu ešnāda zıkr oldu iy nükte-dān**

Zamān-ı tufūliyyetümde hemān
Olur rūze-best ile teşne revān

Boğaza turup rūze iy kām-bīn
Keser āb u nānum o demde hemīn

- 5450 Şu hâletde kim çeb-kecâ rāst-rev
Dir idüm ben-i ıtıfl u bī-rāh-rev
- Baňa ‘ābidāndan biri iy ‘azīz
El ü yüz yumağ birle itdi temīz
- Di *Bi’smi’llāh* evvel bu sūnnet durur
İkincisi de añla niyyet durur
- İdüp ğusl ya’nī bedūñ iy emīr
Bu şer‘-ile itgil dilūñ müstenīr
- Üçüncisi ĥod añla kef bī-gümān
Rağam böyle itmişdi sālīk hemān
- 5455 Dehen birle bīnini yu sen se bār
Menāhir idüp ĥınşıruñ birle ĥār
- Dişūñ barmağūñ birle gel eyle māl
Budur rūzedārāna tarz u me’āl
- Yüzūñ yur se bār iy mūrīd-i Ĥudā
Ne taqđır iderse_ehl-i şer‘ it dilā
- Yu destūñ hemān mirfağa deñlü sen
Dağı zıkr ü tesbīḥ it iy nīk-fen
- Başa mesh idüp eylegil ğasl-ı pāy
Tamām oldı bilgil vuzū iy hümāy
- 5460 Bu aşl şive[y]i cümleden ben hemān
Bilürem yeg iy şeyḥ-i ‘ālī-nişān
- İşitdi sözüm ketḥudāy-ı qādīm
Didi iy müfetten ḥabīs ü racīm
- Nice oldı misvāk didūñ sen ḥaṭā
Benī ādeme mürde yimek revā
- Żarūret mübīḥ oldı maḥzūra bil
Dimedūñ bunu sen sözüm diñlegil
- Sözūñ söyle ādābla iy civān
Dehānuñ yu gizlü yimekten hemān
- 5465 Şunuñ ki_ism[i] ortaya gele hemān
Anuñ nām u na’tın getür ḥoşterīn

130^a

Didüñ cümleten merdümändur ħarān
Senüñ nāmuñı da_il dimezler hemān

Kişinüñ di ardınca şöyle kelām
Ħicāb itme görseñ yüzün iy hümām

Yüzün görmek-ile gelürse ħicāb
Onı görmeseñ Ħağdan it iħticāb

Ħağāyık rumūzān-ı ‘ālī-ğadem
Turur ħalvet içre mürīdānla hem

5470 Biri cümleden itse ġıybet hemān
Biri zıkr ü tesbīħe başlar ol ān

Biri dir oña_ıy merd-i şūrīde-reng
Sen itdüñ mi yārā ġazā-yı Fireng

Didi kim bu dīvār-ı çār içre ferd
Turup ‘ömrüm olduğça ben ferd merd

Ğadem başmadum taşra ben zīnhār
Ne Firenc gördüm ne Türk [ü] Tatār

Didi şöyle bir merd-i şādık-nefes
Bu aşl görmedüm dehr-i dūn içre kes

5475 Ki küffār cenginden ola emīn
Müselmāna vire zebānı enīn

Ħikāyet Der-Ğıybet-i Nā-çār

**Bu mażmūn ġıybet dimeklik sezā
Dilā bil kese didiler yār-ı mā**

Didi şöyle dīvāne[y]e Mağribī
Ħaber kim ta‘accüb ider her ġabī

İşiden lebini ışırdı hemīn
‘Acāyib ġarāyib dir ol kām-bīn

Eger zıştıle nām-ı merdānı ben
Añarsam olur ġıybet iy nīk-fen

5480 O ġıybet olur ġıybet-i māderān
İdenlerle oldum dilā mā der-ān

Olur ekl-i lahm āḥ iy dil-nevāz
Kesi ğıybet itmek kılup çok güdāz

Budur ehl-i ‘aḳluñ yanında i yār
Ola ṯā‘atuñ mādere yādigār

Eger ğāyib olsa refīḳ-i enām
Refīḳāna_iki şey’ olur bil ḥarām

Biri ol ki mālın yiye bāṯılān
Biri ol ki zişt ide nāmın ḥarān

5485 Şu kim nām-ı merde virür oldu ‘ār
Nazar şalmağıl oña iy merdikār

Ḳafāda eger ğıybetüñ nā-gehān
Dir olsa yüzüñe diyemez bir ān

Cihān içre ‘āḳil odur bil hemīn
Göre kendü şuğlını iy pāk-dīn

130^b

Zamān kārına itmeyen hīç nigāh
‘Ayārına girüp ide āh u vāh

Ḥikāyet Der-Aḥvāl

Bu güftār ğıybet tırāzındadır
Daḥı ğıybetüñ sūz u sāzındadır

5490 İştüdüm ki üç şeye ğıybet revā
Rızā var buña līk dördi ḥaṯā

Biri şāh-ı cebbār-ı zālīm idi
İşi ḥalka dāyım mezālīm idi

Anuñ ḥālını naḳl iy cān ḥelāl
Meger naḳlle ḥalka gele melāl

İkincisi bir bī-ḥayāya fiten
İrüp yetiše cānına_anuñ miḥen

İder kendü astārını_ol çāk çāk
Yiyüp ğam dil itme anuñçün helāk

5495 Anuñ ḥāline eyle iy cān nigāh
Ki boyınca ḳazmış durur bil o çāh

Üçüncisi oldur ki bir keĵ-‘ayār
Ola ĥuḅṣ fi‘l-ile mi‘yārdār

Terāzūsı keĵ ĥūy[ı] keĵ fi‘l[i] bed
Oña beñzer olmaz ola ĥiç Eĥad

Ĥikāyet Der-Düzd ü Sīstān

Bu mefhūm olur ĥāl-i düzd-i ġamīn
Didiler bu eṣnāda iy kām-bīn

İṣitdüm ki bir düzd-i çābüĵ-ĵevān
Gelür Sīstān sevĥına bī-ġümān

5500 Şikār itdi baĥkāl nīm aĥçesin
Fiġān itdi düzd alıcaĥ aĥçesin

O ĥāletde didi siyeh-rū hemān
Ki düzde ‘aṭā eyle yā Müste‘ān

Ĥudāyā şaĥın şeb-revī sūznāk
İdüp ĥılmaġıl cānımı sen helāk

Bilūñ Sīstān ādem[e] ĥat‘-ı rāĥ
İder ġündüzün iy sa‘ādet-niġāĥ

Ol eṣĥāş yollar keser ġündüzün
Bilür şanma şeb-rev olan kendüzün

5505 Ĥudā cümleye_ide ‘ināyet hemān
Eger düzd-i ‘āşī veger dīġerān

Ĥikāyet-i Şūfī Ki Der-Ĥaĥ-ı Vey Nā-Sezā Goġte Est

Bu eṣsāne ĥavl-i ‘adūyı şünüd
Münāsib ġorilmez dimeĥ oldu sūd

Biri dir ki iy şūfī-i pür-şafā
Fülān kimse ĥaĥĥuñda didi ĥaṭā

Didi kim didüġin idūñ siz nihān
Ne bildūñ ki düşmen ne didi hemān

131^a

Peyāmın ‘adūnuñ iletse şular
‘Adūdan beterdür saña bil bular

5510 Kişi düşmenüñ kavlini dōsta
Dimeye düşer ol kavī pōsta

Sözi düşmenüñ ser-te-serdür cefā
İşitmekde vardur haṭalla haṭā

'Adūnuñ sözin söyleseñ sen hemān
'Adūdan betersin budur söz nihān

'Adū gizlü söyler velī āşikār
İdersin kelām-ı 'adūyı i yār

Suḥan-çīn ider tāze ceng-i ḳadīm
O ḡamz-ıla ider hıışm merd-i selīm

5515 Bu aşl yārdan eyle iy dil girīz
Deye fitne-i hufyeye yatma hīz

Olur fitne nā'im ü iḳāz iden
Cihān içre mel'un iy nīk-fen

Suḥan-çīn ü dānāter ü tünd-rā
İki yār ider birbirine daḡā

Olur birbiriyle girü nīk-dil
Suḥan-çīn olur kūr-baht u ḥacil

Olur ceng iki ten arasında nār
Suḥan-çīn ü bed-baht heyzum-medār

5520 İki kes miyānına āteş hemīn
Bırakma olur 'aḳldan kemterīn

Olur kār-ı 'āḳil hemīşe şalāḥ
Şalāḥ-ıla bulmışdı merdān felāḥ

Ḥikāyet-i Ferīdūn Be-Kūz-ı Pür-Ḥūn

**Ferīdūn ile bil ki ḥāl-i vezīr
Bu efsānede oldu ḡāyet münīr**

Var idi Ferīdūna bir ḥoş-vezīr
'Aceb kār-dān idi rūşen-zamīr

Rızā-yı Ḥaḳ idi _evvelā oña kār
Şoñı emr-i sulṭān-ı 'ālem-medār

- 5525 Virür ‘āmil-i süfle maḥlūka renc
Ki tedbīr-i mülk ola tevfir-i genc
- Rızā-yı Hudāya eger sen nigāh
Veger itmez-iseñ eyā nīk-ḥvāh
- İrür şāhdan saña vāfir güzend
Bunı fehm ider ‘āqil-i hūşmend
- Biri vardı sulṭāna dir ḥusrevā
Murādātuñı ide Bārī revā
- Ġaraż diñleme ol naşīḥat-pezīr
Saña gizlü düşmen durur bu vezīr
- 131^b
- 5530 Ne miqdār var leşkerüñ ḥaş u ‘ām
Zer ü sīm itdi olardan bu vām
- Şu şart-ıla kim şāh-ı firūz-baḥt
Ölüp gire_eline anuñ genc ü taḥt
- Vire sīm ü zerden o borcın hemān
Ki deyni ödemiş ola_ol rāygān
- Senüñ dirligüñ istemez bu vezīr
Ola naqd ele girmeyüp ola zīr
- Nazar şaldı destūra devlet-penāh
Siyāset göziyle ki_ide_anı tebāh
- 5535 Ki şüretde yār olasın iy vezīr
Ki sīretde bed-kāra_olasın müşīr
- Yir öpdi didi şāha destūr-ı pāk
Bu mestūr diyem saña olma helāk
- Murādum bu iy nāmver pādişāh
Ki ḥalkuñ ola cümleten nīk-ḥvāh
- Baña va‘de-i sīm mergüñ hemān
Olcaḳ eyā şāh-ı kişver-sitān
- Benüm ḥavfum-ıla beḳāñı hemīn
Dilerler sipāh iy sa‘ādet-nigīn
- 5540 Diler şanma cāndan beni iy pādişāh
Re‘āyā-y-ıla ser-te-ser bu sipāh

Ġanīmet durur dir dil-āver du‘ā
Ki cevşen ola pīş-i tīr-i belā

Begendi vezīrūñ sözin şehriyār
Gül açdı ruḡından o dem gül-‘izār

Maḡāmın anuñ itdi ‘ālīterīn
Senūñ gibi _olur mı diyüp nīk-bīn

Oñar şanma dünyāda ġammāz olan
İder baḡt [u] ṭālī‘ oña çok fiten

5545 Dilā ḡīre-rāy oldı nā-dān hemān
Muḡālīf kılan dōstānı bir ān

Senūñ gibi hīç ‘Abdiyā merdikār
Cihāñ içre görmiş midür rüzgār

Alup zevḡ-ı ḡalvet olup gūşe-gīr
Elūñ çek dü ‘ālemden iy merd-i pīr

Degül şol sözi kim ola sūdmend
Gerek ḡalka ol olmasun dil-pesend

Peşīmān gibi yarın idüp ḡurūş
İdem sūz u derd-ile ferdāda cūş

5550 Niçün ḡoymaduñ gūşuma Ḥaḡ kelām
Diyü ağlayam iy bihīn-i enām

132^a

Güftār Der-Perveriş-i Zenān ve Şalāḡ-ı Zī-Şān

**Olur bu semer içre vaşf-ı zenān
Ne ṭarz-ıla naḡl eyledi nāḡilān**

Zen-i naḡz-gūyān-ı ‘işmet-nümā
Ḳılur şüy dervīş[i] bil pādişā

Şalāḡ u ‘efāf-ıla ol nāzenīn
İder ḡāne-i şüy[ı] ḡāyet bihīn

Şu şüyüñ derinde oluñ şādmān
Ki _anuñ yāri _ola dil-ber ü mihrbān

5555 Çaluñ penç nevbet o derde hemīn
Der-i ḡānede _ola meh-i nāzenīn

Şaķın olma ğamnāk iy şüy-ı pāk
Ki var ğam-ġüsāruñ zen-i şivenāk

Şunuñ beyt[i] ma‘mūr hem-hāne hem
Ola raħmet itsün Haķ oña _iy dedem

Eger zen ola şenlik ü dil-rübāy
Anuñ rüyı şüyı ider ğam-zedāy

Veger dūrretü’t-tāc-ı ‘işmet hemān
Koya tārekine o şāh-ı cihān

5560 Behişt içre şüy-ıla _olup dil-fürüz
Dil-i şüya şevķ-ıla virürdi süz

Var a‘nākla _onlarda da nā‘imāt
Var aħlākla _onlarda da aħsenāt

Olur şanma hemvār tavr-ı zenān
Budur söz haķīķat didüm bī-ġümān

Kimi ķavl ü fi‘l-ile _olur pür-ġüzāf
Kimi ħüsn-i ħulķ-ıla olur āb-ı şāf

Şu kes kim cihān içre _olur kām-rān
Dil-ārām olur bil oña _ārām-ı cān

5565 Eger pārsā ola vü hoş-ķelām
Dime ħüb nā-ħüb oña ve’s-selām

Şu zen kim ķıla şüya ġonc u dilāl
İder şanma şüyı anuñ hīç melāl

Revişde menişde ola dil-sitān
Dil oynar olur şüya ol miħribān

Zen olsa perī-şüret-i zişt-kār
Birinüñ de _ola taḃ‘ı hoş şekl[i] ħvār

İdüp hoş-taḃī‘at perī-rüya cevır
Yedinden alur şüyın ol demde fevr

5570 Zen-i hoş-meniş sirkeyi _ider ‘asel
‘Asel ġörse bed-taḃ‘a eyler vaħal

‘Aselsārī māyil[i] _olur taḃ‘-ı şüy
Budur söz bil anı sen iy nīk-ħüy

132^b

İder meyl o dildāra şüy-ı zarīf
İdüp rüz u şeb kendüye_anı harīf

Dil-ārām olur meh-veş-i nīk-ḥvāh
Zen-i bedden itdüm Ḥudāya penāh

Kelāğ-ıla tūḫī oldı şan hem-nefes
Ġanīmet bil anı ḥalāş-ı kafes

5575 Zen-i bed mekānı_ola zindān hemān
Ev içre ide pür-girih ebruvān

Sefer ‘īd olur şol kese_ıy nām-cūy
Evinde zen-i zışt ola tünd-ḥūy

Bu aşl ‘avret-ile dilā ḥurd u ḥvāb
İdilmekden ise dilūñ it kebāb

Hemān ol cihān içre āvāre sen
Gezüp gūşe gūşe çü bī-çāre sen

Olur ol der ü bām ferḥunde-fāl
Ki onda ola mer’ī-i ḥoş-ḥışāl

5580 Şu zen ki_ola bāzār içinde devān
Anuñ eylegil ḥūnını sen revān

Zenūñ seyr ide sen ev içre hemīn
Ṭurasın ol er sen zen-i kemterīn

Eger zen sūy-ı şūya dutmazsa gūş
Serāvīl-i zen geysün olsun ḥamūş

Şu bīve ki bed-kār ola cāhile
Ona ġālib olmaz recül cāh-ile

Eger ‘avret olursa nā-rāst bil
Çeker er belāsın olup dilde gil

5585 Çü bir kīle cevde degüldür emīn
İşi oldı gendüm-fürüşlük hemīn

Ḥudā eylemişdür o kula ‘aṭā
Zeni ol kese bil muvāfiḫ ola

Eger rüy-ı evbāşa zen ide ḥand
Eri urmasun lāf odur bed-pesend

Irağ ola bīgāneden çeşm-i zen
Eger olmaya çeşmine çeşme-zen

Eger ide evbāşla ittiḥād
Evi başına yık kıl aña fesād

5590 Şu zen ki_iştihā-y-ıla ḥalka baqar
Degüldür ol ādem dik aña baqar

Zen-i şūḥ ola ḳalye-pezi iy civān
Dil-i merdi_ider ḳıyma ol ḳalye-sān

Göresin degül ‘avretüñ pāydār
Çoḳ ‘avret begüm sen hemān pāydār

Revende devende olursa zenān
Olur şanma ‘aḳlı sen anuñ hemān

133^a

Bedüñ cāy-ı şūy-ı_ola kām-ı neheng
Ölüm yeg şu merde ki kār ola teng

5595 Yeñile zeni_ıy yār her nev-bahār
Budur tarz-ı taḳvīmde_olan zer-nigār

Ruḥın çeşm-i bīgāneden istitār
Eger itmez-ise di_oña işde tār

Sözüñ diñlemezse ne zendür ne şūy
Di aña dilā ḳaḥbe-i tünd-ḥūy

Zen-i ḥūbuñ olursa ger baḥtiyār
Kerīhi_eyle pāyın odur bed-gümār

Ne ḥoş dir bu bir sözi ol iki ten
Ki ser-geşte itmişdi onları zen

5600 Biri dir zen-i bed dilā gülmesün
Biri dir cihān içre zen olmasun

Kişinüñ ki pāyında_ola keş-i teng
Bunu yeg di şundan ki_evinde_ola ceng

Evüñ nikbetinden belā-yı sefer
Olur yeg bil anı sen iy nīk-fer

Eger bir kes ola giriftār-ı zen
Oña ta‘n itme_‘Abdiyā hīç sen

Başuñda senüñ de var iy cān belā
Olursın şeb [ü] rüz ona mübtelā

5605 Mücerredlik oldı dilā saltanat
Virildi anuñ şāhına memleket

Zenüñ zevki bir gice durur hemān
Giceden geçerse_ oldı cümle yaman

İderseñ onı bir gice der-kenār
Vurur hırmen-i cāna_o dem içre nār

Hikāyet-i Merd-i Hamül ü Zen-i Cehül

**Bu efsāne mazmūn[1] hıred-hamül
Dağı cev-r-perver ‘acüz-ı cehül**

Zen-i nā-muvāfıqla bir nev-civān
Olup çift iderlerdi ‘ış-ı nihān

5610 Ki günlerde bir gün o burnā hemīn
İder pīr-i merde şikāyet çünīn

Girān-bār-ı haşmum baña oldı çīr
Yürür şöyle zil k’āsiyā seng-i zīr

Taḥammül it iy merdüm-i nā-şabūr
Ki şabr-ıla āḫir idersin ḫuzūr

Reḫā saña rāḫat virür nev-civān
Ögüt dut ögüt buldıguñ bī-gümān

Gice seng-i bālā olursın hemīn
Niçün seng-i zīr olasın gündüzin

133^b

5615 O gülşenden açduñsa bir gül hemān
Anuñ ḫār-ı cev-rin çekegör bir ān

Olup bir dil-ārā şanemle bekār
Şoñ ucı neden olasın nā-be-kār

Dıraḫtuñ çeken bārını bār yir
Hamül olmayan dil dilā nār yir

Dilin nār-ıla nūr ider merd-i pāk
Girürse eline zen-i şīvenāk

Güftâr Der-Perverden-i Ferzend

**Bu mazmûn ferzend için hâl u kâl
Olandur bil anı_ıy hümâyûn-fâl**

- 5620 Püser on yaşından ger ide güzer
Revâ olmaz itmek harâma nazâr
- Münâsib bu nâ-maḥreme hem-nişîn
Sezâvâr olmazdur añla hemîn
- Olur âteş ü penbe nâ-maḥremân
Ḳırânın revâ görmedi maḥremân
- Yağın olur olsa olur sūznāk
Ḥasa nâr iderse olur sehmnāk
- Dilerseñ cihānda_olasın nāmdâr
Ḳıl oğluñı pür-ma‘rifet sen i yâr
- 5625 Ḥıredle eger ma‘rifet hem-‘inān
Olursa geçer şanma_öñiñe kesān
- Veger cāhil olursa pūruñ hemîn
Yetişür revānuña āh u enîn
- İdersin oña niçe gün terbiyet
Mürebbā olup tā bula tezkiyet
- Onı it hünermend-i perhīzkār
Oña yâr iseñ nāza vırme medār
- Küçüklükde it zecr ü ta‘līm oña
Dağı nīke va‘de bede_it bīm oña
- 5630 Nev-āmūzı üstāde virgil hemān
Ki tehdīd-i üstād yeg añla hemān
- İdüp zıkr ü tesbīḥ tarz-ı kelām
Oña ögrede bil edībi hümām
- Şağın itme şol manşıba ittikā
Ola ni‘metüñ gide_elüñden dilā
- Dağı ögret oğluña sen dest-i renc
Ferīdün olursañ vegerni be-genc

Ne bildüñ ki bu gerdiş-i rûzgār
Onı ğurbet içre ide dil-figār

134^a 5635 Geçüp pîşesi birle bir güşeye
Vura güşesinde başın pîşeye

Nihāyet bulur kīse-i sīm ü zer
Dükenmez durur kīse-i pîşever

Eger her püser cevri-ā amūzgār
Çekemezse_ider cevri āña rûzgār

Vir eṭfālūñe rāḫatı iy peder
Ki çeşmi_olmasun derseñüz der-be-der

İl eline baqmaq degüldür revā
Budur söz bil anı muḫarrer sezā

5640 Ğam-ı tıfl şol kes ki yimez hemān
Ğamın yir anuñ ğayr olup bed-gümān

Bedān-ıla virmeñ oña ittiḫād
Ki bed-baḫt olur ol sa‘ādet-nihād

İdegör anı nīkuvānla ḫarīn
Dir iseñ ziyāde ola ‘aql u dīn

Baña di nice buldı ‘Abdī murād
Ne hāmūn u deryāyı ḫıldı mihād

Küçüklükde oña ulular ḫafā
Vurup virdi Ḥaḫ da anuñla şafā

5645 Muṭī‘ itdi boynın şu kim buyruĝa
O hīç iḫtiyāc itmedi ayruĝa

Olan bende-fermān-ı ehl-i şafā
Cihān içre bulmuş durur müttekā

Ḥikāyet-i Şoḫbet-Şi‘ār

**Bu efsāne mefhūm[ı] şoḫbet hemān
Olmışdur iy merd-i ‘ālī-nişān**

Maḫallede bir gice da‘vet hemān
Olup oña cem‘ oldı pīr ü civān

Pür olduḡda nevā-yı muṭribile kūy
Çıkar çarḡa ‘arifler itdügi hūy

5650 Perī-çehre maḡbūbum idi benüm
Ona mübtelā-y-idi cān u tenüm

Didüm oña iy dil-ber-i nāzenīn
Dil-efgāruñum iy bihīn-i zemīn

Niçün olmaduñ sen civānānla cem‘
Ki rūşen ide bezmi rūyuñ çü şem‘

İşitdüm sehī-ḡadd-i sīmīn-beden
Gidüp dirdi kendüye ol cān u ten

Siyeh-nāme_olur hem muḡannes o merd
Ki ḡaṭṭı gibi rū-siyeh ola ferd

5655 Onı ‘ārdan eyledüñ iḡtirāz
Yüzümüz şuyın dökdi ol pür-güdāz

Ḳalender miyānında olan püser
Çıkarur mı ol nām u nengi be-ser

134^b

Dime ḡayf aña ger helāk u telef
Olursa odur merdek-i nā-ḡalef

Güftār-ı Püser Çün Kerden Ez-Bedī

**Bedāndan bu güftār[1] itmek girīz
Münāsib durur bil hemān iy ‘azīz**

Şu dil-ber ide ḡānedānuñ ḡarāb
Yüri zen alup ḡānede_it ḡurd u ḡvāb

5660 Muḡālif olan zenle olma ḡarīn
Tedārük it iy merdüm-i kām-bīn

Şu gül rūyına itmegil sen heves
Hezār ola_anuñ bülbüli her nefes

Eger şem‘-i meclis olursa hemān
Şaḡın olma pervāne aña_ıy civān

Dil-ārām-ı ḡoş-ḡūy-ārāste
Olur şanma nā-dān-ı nev-ḡāste

Ki bed-hüy olan gönca-sân bî-vefâ
Olur gül gibi hande-zen der-kafa

5665 O küdek-mişâl hande-i nâ-sezâ
İder şanma iy merdüm-i nîk-câ

İder küdekân pîç-ber-pîç şeng
Şikest eylemez nuql-veş anı seng

Eger pây-büse ol itmez şinâs
Ki huddâmına eylemez bil sipâs

Onı mağz-ı nağzından eyle cüdâ
Denânîre itmeye ol ittikâ

Perî-ver oña dime sen dil-firîb
Şan ol gül-i zişt oldu gâyet nihîb

5670 Şağın olma ferzendüñe bed-nigâh
Vücüd-ı lañfin idersin tebâh

Güftâr Der-Ma'nî-i Perveriş-i Bendegân

**Olur bende-perverlik içre hemîn
Bu efsâne mazmûn[1] iy kâm-bîn**

Bu şehri içre mesmû'um oldu hemân
Didiler bir oğlân-ı bāzārgān

Şirâ eylemiş şevkle ol merd-i pāk
Onuñla_itmege tab'ını tābnāk

Şeb olduğda destin idüp ol nişîb
Olur ol dil-ārâ da hâñır-firîb

5675 Perî-çehre kim oldu_o merde nişâb
Şeb ü rûz yâr-ıla_ider hürd u h'âb

Ne yirde görürse hañ-ı dil-firîb
Tama' idüp anı yazardı ketîb

Anuñ şahid[i]_oldı Hudâ vü Resûl
Dağı itmeye gird-gerd-i fuzûl

135^a

O hefte içre geldi önüne rañîl
Dil-efgâr olup eşkin itdi sebîl

Olup şöyle āvāre ol derdmend
Gidüp şöyle üftāde ol müstemend

5680 Çıķup Kāzerūndan öte birki mīl
Gelür rāhına senġlāhī mehīl

Şorup didi bu ķullenūñ nāmı ne
Ķatı çoķ erem mi nihāyātına

Didi kārbandan oña hem-demi
Ki Türkān tırāzın unutduñ hemi

Bu yir oldı derbend ki hevlñāk
Çoķ ādem iderler bu yirde helāk

Sipāha biri vurdu bāng-ı şafīr
Bıraġuñ siz esbābuñuz yir yir

5685 Ķoyup raħt u baħtı gidūñ siz hemān
Budur bu araya gelene nişān

Degüldür şu kes bil ki ‘āķil hemān
Ki bir daħı Türk adın aña_ıy emīn

İdüñ şehvet ü nefis bābını bend
Eger ‘ārif-iseñ var ol tünd-kend

Lebin bendenūñ seyyid emse hemān
Dimāġ-ı ġudāvend olur reh-revān

Eger bendeye terbiyet idesin
Onı heybet içre ķoyup gidesin

5690 Ħicābıyla olup anuñ behremend
Ķılur ġıdmetīde seni südmend

Gerekdür ġulām āb-keş ġışt-zen
Olur bende-i nāzenīn müşt-zen

Ħikāyet-i Müdde‘ıyyān-ı Kezzāb

**Bu mefhūm da‘vāyı itmek yalan
Sezā olmaz insāna iy dil hemān**

İşıtdüm didiler eyā nīk-fer
Oturdu ġürūh-ıla bir ġoş-püser

Didiler ki biz cümlemüz pāk-bāz
Olup eylerüz dāyimā sūz u sāz

5695 Şoruñ bizden aḥvāl-i fersūdegān
Ki şofra_üzre ḥasret çeker şāyimān

Ruḥab toḥmını yir tırup gūsfend
Ki ḳufl oldı tarlaḳda ḥurmā vü bend

Ser-i gāv-ı ‘aşşār eşige muḫī‘
Anuñçün olur küncde_eyler beşī‘

Ḥikāyet-i Merd-i ‘Āşık

**Olur bil ḥikāyet sen iy merdikār
Ki bir ‘āşık aḥvālidür yādigār**

135^b

Biri gördi bir yār-ı şāḥib-cemāl
Ki ‘ışḳ eyledi anı şūrīde-ḥāl

5700 Yiler dil-ber ardınca döküp ‘araḳ
Eline gire_umar behiştī-varaḳ

Naẓar itdi Boḳrāt anuñ ḥāline
Didi kim bu üftādenüñ ḥāli ne

Neye_uḡradı diyüñ bu āşüfte-kār
Nedür cānına viren anuñ demār

Biri dir ki bu ‘ābid-i pārsā
Şu kesdür ki çıḳmadı elinden ḥaḫā

Yürür rüz u şeb şöyle şahrā-neverd
Riyāzet tarīḳında bir merd-i ferd

5705 İdüp geşt deşt ü beyābān u kūh
Yürür derdmendāne_olup pür-sütüh

Bunuñ ḥāḫırın ḳapdı bir dil-firīb
Firīb-ile gitdi dilinden şikīb

Olup şūr [u] ḡavḡā-y-ıla der-vaḫal
O dildādeye_irdi ḥaḫā vü ḫaḫal

Ḥelā vü melāda melāmet nigār
İdüp eyledi anı āşüfte-kār

Degüldür bu şüret aña dil-rübā
İder belli ki şüret aña cefā

5710 Bu naqşa viren naqş naqşāşdur
Leṭāfet viren göz-ile qaşdur

İşitdi bunı merd-i kār-āzmāy
Kühen-pīr-i hikmet-kün ü rāst-rāy

Didi kim bu şit [ü] şadā h̄vābdur
Velī herkeşe bil ki maḥcūbdur

Nigārendenüñ naqş[1] budur hemīn
Virür ḥaste-i ‘ışka ḥaylī enīn

Niçün tıfl-ı yek-rūzenüñ ‘aql[1] yār
Olup hūşını viremez bī-medār

5715 Ne bāliḡ ne nā-bāliḡān iy emīr
Olur tıfl yanında hemvār pīr

Muḥaqqıq olanlar muḥaqqaq hemān
Tırāzın görür ‘ālemüñ bī-gümān

Velī dil-nevāzān-ı Çin [ü] Çigil
Mūnaqqab durur iy ḥudāvend-i dil

Niḡābı kitābuñ sūtūrı durur
Sūtūrında ‘āşık şudūrı durur

Niḡāb oldı bilgil bu saṭr-ı ketīb
Ki ḥāmī ola ‘arız-ı dil-firīb

136^a

5720 Me‘ānī-künūz oldı ḥarf-i siyāh
Mūnaqqab nigārīn ü hem mīḡ ü māh

Künūz içre dürlər müsettir bedī‘
Beyān olımaz şanı ḡāyet refī‘

Teşāvīr-i ‘Abdīde olmaz melāl
Ki her biri olmışdı rengīn-cemāl

Fürūḡ-ı kelāmumla meclis ferāḡ
Bulup yaqmadı bezmde hīç çerāḡ

Bu sözler ki olmışdı meclis-fürüz
Anuñ nār u nūrı ider perde-süz

5725 Hıfūr eylemez hātırā ta‘n-ı hāşm
Sözi varsa işte_ism ü işte resm

Güftār Der-Nikūhiş

**Nikūhiş şî‘ārındadır bu kelām
Bunı didi bir merd-i ‘ālī-maḳām**

Cihān içre halk-ı cihāndan ḫalāş
Dilersen var it bend-i derle_ıhtişāş

Girüp ḫāne içre olan beste-bāb
Ḫalāyıḳdan eyler dilā ictināb

Zebān ḫaçeriyle gönül laht laht
Gerek bahtiyār ol gerek şāh-ı taht

5730 Eger ḫaç-perest veger ḫod-nümā
Bulur cevri-ı ḫaşm-ıla cānuñ daḡā

Melek-sān ger uçañ sen iy nāzenīn
Yapışur senüñ zeylüñe bed-nişīn

Gümāndan ḫalāş olmayup bed-gümān
Ġarāyib dir arduñca söyler yaman

Olur Dicle kūşişle mesdūd i yār
Zebān-ı bed-endīşe olmaz medār

Ḫudā tā‘atından yüzüñ itme pīç
‘İbādetde ol baḫmaḡıl halka hīç

5735 Olup encümen cümle ter-dāmenān
Budur zühd-i ḫuşk o ider zemm-i nān

Nazar şalsa ‘abdine Yezdān-ı pāk
Ḫasūd istemezlerse olsun helāk

Ḫudānuñ şafāsı murādı ‘ibād
Gerek halk rāzı gerekse ‘inād

Bed-endīş-i halk Ḫaḳkı bilmez hemān
Ki halk emri virmez Ḫaḳa hīç nişān

Budur bā‘iş-i sālīk-i dīn ü dād
Olur şanmaḡıl ol ḫabāşet-nihād

- 136^b 5740 Ğalaṭ oldı evvel ḳadem içre rāh
Bed-endīşe iy merdüm-i hoş-nihād
- İki kes tutar bir kese gör ki gūş
Onı zemm iderler olınca ḥamūş
- Sürūşa varınca_Ehrimenden hemān
İder ğıybeti merdek-i bed-gümān
- Biri pend ider birisi pāy-bend
Tekebbürlüğinden tutar şanma pend
- İdüp künc-i tārīk[i] cā bed-künān
O künc içre genc bulur mı hemān
- 5745 Eşer cām-ı ğītī-nümādan hemīn
Bulurlar mı zulmetde_olar iy emīn
- Eger şīr [ü] rübāh olursa kişi
Bular ḥīle-y-ile virür cünbişi
- Bular ḥīlesinden dilā şīr-i ner
İder şanma merdānlik-ile güzer
- Şu kim künc-i ḥalvetde ‘uzlet-nişīn
Olur ḳurtılır ol kimesne hemīn
- Bu ‘uzlet degüldür olur zerḳ u rīv
Ḳaçar şanki insāndan iy yār dīv
- 5750 Veger ḥande-zen ola vü şīvedār
Maşūn añlamaz anı perhīzkār
- Mesāvī ğınāsı bir-ile ağniyā
Ḥalās olmaz iy ḥusrev-i dil-güşā
- Ğanī oldı Fir‘avn māl[1]_iy emīr
Odur ‘ālem içre ḥabīş-i kebīr
- Vegerni nevā görse ol pür-ḥased
Bunuñ rüzını tīre itmiş cesed
- Veger kām-rān olsa müflis hemān
Ona dir ki luṭf itmiş ol Müste‘ān
- 5755 Yedinde bunuñ ḳoymayup hīç māl
Bunu ḥalḳ içinde_eyledi bed-ḥışāl

Niceye degin ola arūn hemīn
afāsından ola enīn ü anīn

Eger gōrseler teng-desti hemān
Dir oa sa‘ādetde_ol iy dil-sitān

Tenūglūkle teng oldu iy dil-figār
Sa‘ādet ūmīdūm ola pāyedār

Oa eynedūr dilerin kīneden
Anu cānına sūz ider sīneden

5760 Fūrūmāyedūr bil ki dehr-i denī
Virūp dūna gūher aar mī seni

Gōrūrler ki bir elde bir i tamām
İderler anu nasına ihtimām

137^a

5720 arī oldu ehvet-perest bir kii
Diyūp anu iūn ider ūrīi

Veger dest-i himmet olursa figār
Gedā dirler oa vū hem bī-‘ayār

Olar nātıa abl-ı pūr-yāve dir
Daı āmite na-ı germābe dir

5765 Dimezler taammūl idenlere merd
Ki bī-āre bīm-i ser-ile_ oldu ferd

Eger merd merdāna itse hūcūm
Oa dir ki dīvāne bu merd-i ūm

Eger az yir ise iderler ‘inād
Veger o yir ise ‘aceb bed-nijād

Vaı birle vāri bunu mālını
Yiyūp kendū yūrūr dilin yālını

Oa isset-ile cihān gū-māl
İdūp virdi aa ‘acāyib melāl

5770 Veger naz [u] pākīze_olursa a‘ām
ikem-bende ten-perverān yir tamām

anā‘at ider bu yile ehl-i āl
ılur ālını āl o nīkū-maāl

Vegerni tekellüf tura mâldâr
Virür mâlı_anuñ ehl-i temîze ‘âr

Ezāya zebānın uzadur çü tîğ
Ki bed-baht emvālin idüp dirîğ

Zümürüd niṭāk olsa ṭāk-i kesān
Veger kisvetin itse ḥusrev-niṣān

5775 Çıkar cān[1] ṭa‘na-zenānuñ hemīn
Ḥasūduñ irerdi diline enīn

Seyāḥat eger itnese pārsā
Sefer-pīşe_olanlar iderdi ezā

Şu kes ki_ayrılmaz zeninden hemān
Hünerver kaçan olur ol bed-gümān

Zenüñ tābi‘ī zenden olur denī
Zene uymayandur cihānda ğanī

Zen oldı ḥibāl-i şeyāṭīn hemān
Ki_olur şeyṭanatda sebep bī-gümān

5780 Cihān-dīdenüñ cāmesin çāk çāk
İdüp dir ki baht[1]_itmiş onı helāk

Ki vārūn olup baht[1]_ol üftādenüñ
Gezer dir peyince ruḥı sādenüñ

Eger muḫbili olsa iḫbāl i yār
Cihān içre olmaz idi bī-ḳarār

137^b

Mücerredlere lev m ider ḥurde-bīn
Senüñ ḥuft u ḥizūñle ṭoldı zemīn

Te’ehhül iderse ger ol bī-nevā
Düşer ḳa’r-ı çāha olup mübtelā

5785 Ne cev r ü cefādan kaçar bed-liḳā
Mesāvī dil-ārāya mihr ü vefā

Olur nīk [ü] bed cümleten nāmdār
Kişi lāyıḳın söyler iy kāmḳār

Saḥa ger ḥasūdān ider olsa ḥıṣm
Ḥayālāta düşmiş göre tīre-çeşm

Taḥammül iderseñ ‘adū kīnine
Oña dir ‘adū n'ola vü kīn[i] ne

Bu ğayretsüz olmış durur bī-edeb
Çeker bunca zecr-ile bunca te‘eb

5790 Seḥāvet-tırāza bu deñlü kelām
İderler ḥasīs añma iy nā-tamām

Elüñde olan mālı Ḥaḳḳa nişār
İdegör sen iy merd-i ‘ālem-medār

Veger ḥuşk ü ter kāni‘i_olsa hemān
Olur ḥalk teşnī‘ oña şūr-ı cān

Peder gibi ister gör ol süfle merd
Gidüp ni‘meti ḳaldı ḥasretle ferd

Selāmet bucağında ol merdikār
‘İnāyāt-ı Ḥaḳ-ıla_olup yār-ı ğār

5795 Neler didiler enbiyāya hemīn
Tevārīḥ içinde gör iy kām-bīn

Gerek ḥarf-ġirāna şabr u şekīb
Olur şabrla_ādem be-ġāyet ḥabīb

Ḥudāyā ‘adīl ü bedīlūñ hemān
Senüñ yoḳdur iy Ḥālīḳ-ı *kūn-fe-kān*

Ne didi işitdūñ mi tersā hemīn
Mevā‘iz tırāzında iy kām-bīn

Ḥasūduñ elinden müyesser ḥalāş
Degüldür hemān şabra it iḥtişāş

Ḥikāyet-i Aḥvāl-i Vā‘iz

5800 **Bu mazmūn bir vā‘iz-i ḥoş-suḥan**
Dişārında oldu iy hümāyūn-vaṭan

Cihān içre ferzāneter bir civān
Var idi mevā‘izde yoḳ oña şān

Ḳatı va‘z ḥālinde çālāk idi
Naşīḥat tırāzında bī-pāk idi

138^a

‘Aceb nāmdār idi hem Hāq-şinās
Nażiri olinmaz olinsa kıyās

Hat-ı ‘arızı hatt-ı yāķūt idi
Yüzün görmek anuñ dile ķūt idi

5805 Belāgat feşāhat bedī‘ ü beyān
Me‘ānīsini eylemişdi ‘ayān

Ne nahv ne şarf u ne mantıķ kelām
Uşul [ü] fūrū‘ını itmiş tamām

Ehādīs birle tefāsīr o cān
‘Aceb ez-ber itmişdür iy kār-dān

Velī harf-i ebcedle ol nāzenīn
Enīs olmamışdı eyā pākdīn

Ķudeyh-ıla tekml idüp ol fūnūn
Fūnūnında olmışdı aña çok zūnūn

5810 Birine didi kim eyā nīk-fāl
Fülānuñ yoķ öñ dişi iy hoş-ħışāl

Bu sevdādan ol merdüm-i hoşterīn
Didi sūdı n'ola bu sözüñ hemīn

Dime şöyle bī-hūde söz bir daķı
Saña incinür cānum aña aķı

Ħasūduñ gözi ‘ayb görür hemīn
Hüner görse bağlar gözini le‘īn

Kişide_olsa bir ‘ayb ger biñ hüner
Ħasūdān görür ‘ayb iy nīk-fer

5815 Yaķın söz durur buña rüz-ı yaķīn
Görür şanma ‘ayb-ı kesi nīk-bīn

Şuña kim ola fażl u ferheng ü rāy
Olur pāy-ı ‘işmetle ol ketħudāy

Eger olsa lağzende pāyı hemān
O ħāl-ile tursa o devlet-nişān

Bu aşl ħalle olmaz aña cefā
Ulular didiler ki *ħuz mā şafā*

Gidergil keder varsa sende hemān
Küdüretle tā olmaya cān revān

5820 Olur hār gül birle iy nīk-rā
Gider hārı gül-deste al iy aġa

Eger ıynetüñde ola hūy-ı bed
Olnca enīsüñdür iy hūb-merd

Haġāyık reġāyık maġām-ı cinān
Dil-i bedle ked itme iy ħurde-dān

Nazar eyle řāvūs olur ziřt-pāy
Görüp ziştini eyler āh-ıla vāy

Gider ħīre-rūy olma iy pūr-ziyā
Ki āyīne_ola tīre virmez řafā

138^b

5825 Ĥalāř-ı ‘iġāba řarīġ it şaleb
Ki řa‘n-ı ‘adū birle çekme te‘eb

Kesüñ ‘aybını yüzine dime sen
Olayın dir-iseñ cihānda esen

Kişiye olur kendü ‘aybı yaġın
Görüp ‘aybını eylemez ol enīn

Niçün dāmen-ālūdeye řer‘-i ħad
Vurur bilmedüñ mi sen iy nīk-sed

Olur şir‘a-i şer‘de niçe ħāl
Oña sālīk İslāmdur iy nīk-fāl

5830 Olur ħadd-i taġrīr şer‘e medār
Bunı gözleyen oldı řāġib-‘ayār

şu kim oldı ter-dāmen iy merd-i pāk
řerī‘at edebler onı olma řāk

Ĥuřūnet kes-ile degüldür sezā
řoñ ucı olasın oña ketġudā

Saña nā-pesend oldı bilgil bedān
řaġın olma bed sen ü hem sāyegān

Veger ħod-nümāy veger ħod-řinās
‘Ařā-baġřa itdüm hezārān sipās

5835 Birūnum senūñle derūnum Ḥudā
Pür olmış durur iy sa‘ādet-sezā

Olup zāhirā ‘iffetüm dāstān
Benin kej velī ṭoġru dir rāstān

Eger şūretüm sīretümle hemān
Ola ḥūb veġer zişt iy pāk-dīn

Ḥudādur serāyāya ‘ālim hemān
Neye lāyık isem vire Müste‘ān

Şuña ola kirdār-ı bedle ‘azāb
Recā eyler ol kim vire Ḥaḡ şevāb

5840 Bed olam veġer nīk var ḥālūñe
Çekerem yükümi girüp şālūme

Eger sūd-ı sevdā veġer ḥod ziyān
Benümdür bu yolda ne_olursa hemān

Veġer kılsa iḥsān bir merdikār
Birine on ider ‘iveż Bir ü Bār

Bir olur mücāzāt-ı her seyvi’āt
Bunı böyle dir Ḥālīḡ-ı kāyināt

Temāşā bu kim her kese bir hüner
Virilür görilür olur muḥtaşar

5845 Ḳuluñ ‘aybına olmaz ol hīç pīç
Umar şanma ḡuldan Ḥudā nesne hīç

139^a

Eger nazm-ı ‘Abdīye a‘dā nigāh
İdüben baġar enderün-ı siyāh

Teneffürle ṭab‘ı olup sūznāk
İder nazm-ı dil-keşle cānın helāk

Nikāt [u] rumūzına bed-kār ġuş
Ḥased birle itmeyüp eyler ḥurūş

5842-5843 مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَثْمَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ “Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.” (Enam, 6/160)

Ki yüz nüktede bir bed olsa hemân
Bedin görür ol bed-kün ü bed-gümân

5850 Odur ‘illeti bed-pesendüñ çünîn
Hasedden eyüye kem ider hemîn

Hāsūduñ gözin nîş-i peykâr-ıla
Çıkarğıl ola kim o seg kâr-ıla

Sefîd ü siyeh ü hûb u zîşt iy hümâm
Hudâ şun‘ıdur añlağıl ve’s-selâm

Sezâ ta‘n-ı maḥlûk bil Hālîka
Degüldür bunı añlağıl rāzîka

Olur şanma her çeşm-i ebrû nikû
Yiyip mağzını kısrın at ilerü

5855 Yaratmadı maḥlûk-ı bâtıl Hudâ
Bu sözdür muḥaḳḳaḳ bil iy kethudâ

Bâb-1 Heştüm Der-Şükr-i Barî Te‘âlâ ve Teḳaddes Ki Hâlîk-ı Kâyinât

Aḥvâl-i Bâb-1 Heştüm

İder bâb-1 heştümle şükr irtibâṭ
Bu mihîne bâb oldu şükre bisâṭ

Tesâbîḥ cānum durur şükr-i dōst
Derûn u birūnum ider fikr-i dōst

Anuñ şükri cānumda ezḳârdur
Cenānumda fikri anuñ vardur

Sezāvâr şükrini ḥākî-nihād
Oña göre ezḳâr bu bed-mihād

5860 İdebile mi iy hümâyün-cenâḥ
Ki ḥaḳḳından anuñ bula dil felâḥ

Beni itmedi ḥamdin iḥşâ hemân
Şenâsında ‘acz itdi ol pür-beyân

Mezîdâta bâdî durur şükr-i Ḥaḳ
Mezîdâta sâ‘î durur şükr-i Ḥaḳ

Tenümde olan mūy Ḥaḫdan ‘aṭā
Nice her biri şükr-i ni‘met kıla

Sitāyiş şu Ḥayy-ı Ḳadīme hemān
Ki maşnū‘ı *kün* birle_ider hem-‘inān

139^b 5865 ‘Adem ‘arşasından vücūdāta cūd
‘Aṭā eyledi luṭfla ol Vedūd

Vücūdıla mevcūd olup mümkināt
Olur ‘ilm[i]_anuñ dāfi‘-i mu‘zilāt

Kim eyler anuñ luṭfını i‘tidād
O durur Ḥudāvend-i kevn ü fesād

Anuñ ḥüsn-i i‘ṭāfını kāyināt
İderse pür olur ser-ā-ser cihāt

Ki iḥsān[1] vaşfında ‘āciz cihān
Ki evşāf[1] müstağraḫ olmışdı şān

5870 Bedī‘ işleri bu ki bir şaḫş-ı pāk
Dürüp gilden itdi anı tābnāk

Revān u ḥired virdi_oña Zü’l-Celāl
O şaḫş[1] ider merdüm-i nīk-fāl

Onı_eşlāb-ı erḥāmdan iy ‘azīz
Nihāyāt-ı şeybe dek itdi temīz

Şühūda buṭūndan getürüp anı
Neler luṭf itdi oña ol Ğanī

Oña gaybdan virdi teşrīf-i ḥāş
Müşerref olup baḫdı_aña ‘ām u ḥās

5875 Yaratdı seni ol Ḥudāvend-i pāk
Sezā mı_ola nā-pāk olasın çü çāk

Olur ḥīre-rū bir nefesle āyīne
İnanmaz-ısañ yūri baḫ āyīne

Eger şayḫal olmazsa jengār-hvār
Olup rüy-ı pākin ider tārumār

Senüñ ibtidāñ oldı āb u menī
Er-iseñ başuñdan gidergil menī

Ol āba didi ba‘zı āb-1 neşāt
Geçüp buğzdan halka it inbisāt

5880 Eger rızķ sa‘y-ıla_elüñe hemān
Gele zūr-1 bāzūya virme ‘inān

Haķuñ ğayrıya_itme nazar sen hemīn
Viren rızķ maħlūķa odur iy emīn

Eger sa‘y-ıla ğayra olsañ şefiķ
Hudā saña tevfiķ eyler refiķ

Seni ķāyim añlamağıl bir ķadem
Meded itmese Haķ dilā dem-be-dem

Bi-zātih degül ķāyim iħsān hemān
Olur mümķünüñ ğālıķı Müste‘ān

5885 Gel eţfāl-veş itme lāf-1 ğüzāf
Viren rızķ Haķdur buña_itme ğilāf

Şu tıflek ki eyler hemānā zuhūr
İder sedy-i māderle fevrī sürūr

140^a

İdüp cānına ‘urve anı hemīn
Bulur ķūt u kuvvet o tıfl-1 ğamīn

İder renc bir derdmende dühūr
Anuñ āb[1] dārū-y-ıla_olup fütūr

O kimse şikemde bulur perveriş
Bulup mi‘de-enbān[1] içre ğoriş

5890 İki büstān-1 dil-ārā i yār
İki çeşme āb-ıla_olur ğül-‘izār

Olur tıfla āğüş-1 māder hemīn
Cinān içre ğüyā ki ğuld-1 berīn

Kenārında ğulduñ aķup cūy-1 şır
İçüp tıfl ābından olurdı sır

Peder birle māder dıraħt-1 dü şāħ
Veled mīve-i nāzenīn-i ferāħ

İki sedy-i māder derūn-1 püser
Olup şır tıfla o regden tamar

5895 Dime reg oña oldı iki nāvrān
Dem-ā-dem aqar şır ondan hemān

Nazar eyler-iseñ o řır oldı hūn
Ki regden çıkar iy sa‘ādet-mařūn

řokup māderūñ hūnına ol pūser
Dişin nīřter-veş eyā nīk-fer

İup māderūñ hūnın ol tıfl-ı pāk
Diler kim ide ol ġarībi helāk

İder kuvvet-i yedle dendānı al‘
Velī şabr olmışdı esbāb-ı ġal‘

5900 Anuñ řiddetin itdi hāmūř řabr
Ne pistān u řır itdi fermūř řabr

Yūri tevbe it sen de iy tıfl-ı rāh
Ferāmūř ola ola kim her gūnāh

Ĥikāyet-i Zībā

**Bu ġūftār olur iy sa‘ādet-medār
Pūser birle māder kelāmı diřār**

İdūp bir pūser māderine ġilāf
Dil-i māderi eyleyūp tef ü tāb

Olup māderine ü mār-ı gezān
şokup ‘aqreb-āsā onı bī-ġümān

5905 İdūp mehd āġūřın ol nāzenīn
Dir iy mihr[i] yoġ kīn[i] oġ kemterīn

anı ‘ahd iy kūdek-i nā-řevāb
Senūñ cevruñ ile dil itmezdi ġvāb

Niçe idi mehd içre ġālūñ senūñ
Meges def‘ine yoġ mecālūñ senūñ

140^b

Sen olsun ki def‘-i megesde hemān
atı ‘acz iderdūñ bil iy nā-tevān

Velī řimdi ser-peneñe merdūmān
şurumazlar iy bihter-i mihterān

5910 Bu kıt bu kuvvet turur Şanma sen
Giderler girü isteyüben vaşan

‘Avārī durur saña kuvvet hemīn
Yirinde turur Şanma iy pāk-dīn

Olur bir zamān kim yirün çāh-ı gūr
Olup kudretün idemez def-i mūr

Veger gözlerün yaķar-ısa çerāĝ
Laħad kirmi yir gör ki pīh-i dimāĝ

Gözün örtilür Şöyle iy nev-civān
Ki fark eylemez çāhdan ĥākdān

5915 Eger Şükr iderseñ gözünle hemīn
Olursın tezāyüdle sultān-ı dīn

Vegerne gözün örtilüp iy dilīr
Olursın benī nev‘ün içre ĥaķīr

Mu‘allim saña öğretdi bil ‘ilm ü rāy
Ki taĥmīrün itdi bu gūne Ĥudāy

Saña virdi Ĥaķ bil ki rāy-ıla hūŐ
Ĥaķuñ emr-i ma‘rūf durma dūrūŐ

Żuhūr idicek Ĥaķ gider bāřılı
Ki Şükr-i Ĥudādur sözün ĥāŐılı

Güftār Der-Őun‘-ı Bārī Te‘ālā ‘Azze İsmuhū

5920 Olur Şun‘-ı Ĥaķda bu Őīrīn-kelām
Bu mefhūm[1] böyle didiler enām

Bir engüŐte ‘ibret göziyle naşar
İdüp gör ne ĥāl eylemiŐ Żü‘l-‘İber

Ne miķdār bend ile virmiş diŐār
İdüp Şöyle hemvār ‘ālī-Şi‘ār

Bu Şun‘a naşar eylesin pāk-bāř
Ķılup fikr itsün hezārān güdāř

Görürken bu ĥālī ne dīvānedür
Ki maĥlūķa řa‘n eyleyen yā nedür

5925 Ki şun‘-ı Hudā harfine_engüşt-i kes
Komağ oldu gāyetde iy cān heves

Nazar ile seyr itse insān hemān
Ne deñlü ‘izām olur ablağ-devān

Vuşul ü firāk üstühvān u ‘izām
Yürür ola insān nice intizām

Veger gerdiş-i ka‘b u zānūy u pāy
İder olsa kâdir degüldür bir ay

141^a

Bular birbirine olup sâzgār
Giderler terāzū-y-ıla pür-‘ayār

5930 İder secdeyi ādem be-gāyet yesīr
Ki şulbında var şanma mühre-zamīr

Dü şad mühre hemvār olupdur hemān
Senüñ gibi bir mühre_olınca ‘ayān

Regüñden tene iy meh-i nīk-hūy
Ağar üç yüz altmış cedāvülle cūy

Ser üzre başar fikr ü rāyı temīz
Dil ü cān cevārihle oldu ‘azīz

Bahāyim yürür rūyı üstine hūvār
Elif gibi sen pāye olduñ süvār

5935 Baş egüp rezāletle hayvān ta‘ām
Yiyüp oldu mağlūb-ı her hāş u ‘ām

Sen alup elüñe ta‘āmı hemīn
Tenāvül idersin eyā dil-sitān

‘Azīz oluban cinsüñ içre hemīn
Saña lāyık olanı it bī-enīn

Bu hāletde_olıcağ sen iy pāk-bāz
İşüñ Hağğa ta‘atla itgil namāz

Bu serverligüñ muğtezāsınca sen
Tırāzuñ gözet var yūri şağ esen

5930 İki mısra takdim-tehir işaretlerine uyularak yer değiştirmiştir.

5940 Saña in‘ām dāne vü en‘āma kāh
Virüp sen yimezsın bular-sān giyāh

Velī bunca şüretle_olup dil-pezīr
Şağın olma mağrūr olup halka çır

Bağup bāle bālāya itme nigāh
Belāya_uğradur bil seni ‘izz ü cāh

Bizüm gibi bālā-ğadān kāfirān
Çatı çok velī şır‘ada kej-revān

Saña virdi Hağ çeşm ü fem dād u gūş
Veger munşif-iseñ tarīka dūrüş

5945 Tatalum ki destüñ vura haşma seng
Cefā-pişe_olup itme yārānla ceng

Ğıredmend olanlar olup Hağ-şinās
Çakar bāb-ı ihsāna mih-i sipās

Ğüftār Der-Şükr-i Mün‘im

**Olur şükr-i mün‘im bu ğüftār-ı pāk
Didi nāzım anı ‘aceb tābnāk**

Peleng-efgeni eşheb-i bād-pāy
Yire vurdı vü kıldı ‘ibret-nümāy

Anuñ gerdeni mühresi nā-gehān
Düşüp oldı üftāde bī-ğānumān

141^b

5950 O ğāl içre_olup merd-i şürīde-dil
Ğar-āyīn ider cāyın ol demde gil

Tenine girüp gerdeni fīl-sān
Bu ğāl-ile oldı çatı nā-tevān

Çalup büzrügān ğayret içre hemīn
Var idi_ol zamān feylesof-ı zemīn

Bükince başını regi oldı rāst
Anuñ virmeye tab‘ına dehr kāst

İdüp şerm ol merdüm-i nāmdār
İşitdüm gidüp dirdi aşüfte-kār

5955 Benüm gerdenüm bükme ol hemîn
Dilin benden itmezdi şimdi ğamîn

Yed-i bende-y-ile oña tohm-ı pāk
Virür ol hıredmend ki sehmnāk

Bunı ‘ūda sür iy mürīd-i Hudā
Ki büyıyla_olasın anuñ dil-rübā

Sürüldükde dūd-ıla şāh-ı cihān
İder ‘ıta bir kerre ol nā-gehān

Ser ü gerdeni oldı hemvār tīz
Varup evvele oldı ol cān ‘azīz

5960 Hekīmüñ peyince iderler şitāb
Arandı bulunmad_idüp ihticāb

Şağın şükr-i mün‘imden iy kethudāy
Bükem gerdenüm dime olup dü-tāy

Olursın kıyāmetde çok şermnāk
Hağun şükri-y-ile dil it süznāk

Güftār Der-‘İze vü Pend

**Olur pend ü ‘ize zamîn bu suhan
Görüp yazdı üstād-ı engîn-fen**

Biri gör ki itdi çatı gūş-māl
Ki iy merdek-i bed-kün-i bed-hışāl

5965 Teberle dırahta didüm vir tebār
Dimedüm ki mescid yıq iy nā-be-kār

Zamān kārı olmışdı şükr ü sipās
Mesāvī idüp olmaduñ Hağ-şinās

Güzergāh-ı *Kur’ān* u ‘ize idi gūş
Ebāfile sa’y itdüñ iy pür-hurūş

Hudā şun‘ı seyrine çeşmüñ nigāh
Dilā itmeyüp ‘ayba_olur kīne-hvāh

Bağup ‘ayb-ı ihvāna iy bed-liqā
Şeb ü rüz kārūñ olupdur ezā

5970 Yüri kendü hālünde ol iy mürīd
Dime bu şaķī vü ol olmış sa‘īd
142ª Güftār Der-Ĥikmet ü Te’emmül Der-Şun‘-ı İlähī

**Bu maźmün ĥikmetle şun‘-ı Ĥudā
Te’emmül olınmaķdur iy ketĥudā**

Ĥuzūruñ için devr leyl ü nehār
İdüp māh u mihri kıllur cilvedār

Veger bād u berf oldı bārān [u] mīġ
Veger ra‘d [u] çevġān vurur berķ [u] tīġ

Senüñçün bular oldı fermān-berān
Dün [ü] gün döner iy bihīn-i zamān

5975 Veger teşne ķalsañ şaķın kıllma cūş
Ki saķā-yı nīk ābuña egdi dūş

Sikāyet ider sāķī-i kāyināt
Cedāvülle pür eyleyüp şeş cihāt

Olup ĥākle dāneñüz behremend
Müheyyā ola rızķuñ iy ercümend

Şabā oldı firāşuñ iy gül-‘izār
Düşer bāġa dāyim bisāt-ı bahār

Çıķup ĥākdāndan mülevven ta‘ām
Olur seyr-i nüzhet-nümāy enām

5980 Virüp şeĥd naĥl u hevā engebīn
Ruķab naĥl u naĥlı virür bil zemīn

İdüp naĥlla naĥl şīrīnterīn
Bularla_ oldı kām-ı cihān şeķkerīn

Ķalup naĥl-bendān āşüfte-kār
Dilin hayret-ile ider ĥār u ĥār

Senüñçün döner māh u pervīn [ü] hūr
Ķanādīl-i tāk u revāk-ı sürür

Güli ĥārdan nāfeden müşķ-i nāb
Zeheb kāndan u berg-i ter çübe āb

5985 Bularuñ zuhūrına bādī Hudā
Olup āmed ü reft iderler edā

Saña çeşm ü ebrū virüp ol İläh
Velī itme nā-maḥreme sen nigāh

Odur nāzla besleyen ādemi
Ni‘amla müzeyyen iden ‘ālemi

Dil ü cān anuñ şükriñe_ açdı nefes
Zebān daḥı şükriñe kıldı heves

Cevārihle ḥamd ola mı hīç oña
Nebī ḥod ḥaber virdi iy cān saña

5990 Hudāyā gönül ḥūn u cism oldı rīş
Ni‘am şükrden oldı gāyetde bīş

Ne deñlü var-ısa muḥāṭ u muḥīṭ
Ne miqdār-ısa hem bisāṭ u basīṭ

142^b

Semekden simāke ded ü dām u mūr
Gürūh-ı melā’ikle efvāc-ı ḥūr

Bular cümle_ iderler Hudāya sipās
Ki yüz biñden ancaḥ birini kıyās

İder şanma şükr-i Hudāyı tamām
Bu şükr içre_ ider enbiyā ‘acz-i tām

5995 Yeter eyledüñ ‘Abdiyā güft ü gūy
Nihāyāt yoḥ yola gel itme pūy

Girü kendü kendüye ḥamd-i Hudā
İdüp ola maḡfūr şāh u gedā

Bular ‘özre şāḥib Hudādur kerīm
Ḥabūl ide ‘özri recāvār Kerīm

Güftār-ı Mücibāt-ı Şükr

**Olur mücib-i şükr güftār-ı naḡz
Bunu böyle dir bir hümāyūn-maḡz**

Bilür şanma ḥadr-i selāmet kesān
Meger çok çeke şiddeti ol hemān

6000 Dilā saht olanlar bulur ‘āfiyet
Keder şoñı dirler şafa ‘ākıbet

Şitāb-ıla ‘uryān u hem teng-sāl
Bu aḥvāle āsān dir aşḥāb-ı māl

Gedāyānı nālān ider ḥurd u ḥvāb
Ḥudāvend ider şükr şıḥḥat-me’āb

Devān [u] revān olasin rāh-vār
Faḳīri bu şükrāneye_it pāydār

Civāna teraḥḥum ide pīr hem
İder nā-tevāna tevānā kerem

6005 Bilürler mi Ceyḥūniyān ḳadr-i āb
Şuña şor ki şu şana görüp serāb

Temūz ıssısından olan reh revān
Bilür ḳadr-i ābı şor aña hemān

Kenār-ı şaḥ üzre ‘Arab ger ḳu‘ūd
İde teşne ḥālın bilür mi o Zerūd

Bilür şol kişi ḳadr-i şıḥḥat hemān
Ki bī-çārelik çeke ol nā-gehān

Görinmez senüñ şeb gözüñe dırāz
Ki pisterde ğalḥānsın a dil-nevāz

6010 Var endīşe ḳılgıl ki maḥrūr-ı şeb
O bilür oña şor nice ḥül-i şeb

Olur bāng-ı ḥabl-ıla bī-dār emīr
Bilür leyle[y]i pāsbān-ı ḥaḳīr

Gedāya şor aḥvāl-i şiddet hemīn
Ki faḳr içre cānına iderdi enīn

143^a

Ḥikāyet-i Tuğrul Şāh

**Bu mefhūm olur Tuğrul āyīn hemān
Bu ešnāda zıkr oldu iy dil-sitān**

İşitdüm ki Tuğrul zamān-ı ḥazān
Olup şeb-revān ol hümāyūn-mekān

- 6015 Görür kim turur Hindüy päsär
Revânını h^vâb içre kılmış demâr
- Gelüp üstine berf ü bārân u seyl
Şitâ içre ditrer şanasın Süheyl
- Velî merhametden hemân itdi cüş
Oña vire bir câme-i pöst püş
- Birez muntazır ol turup taraf-ı bâm
Getürsün saña pöstü bir gulâm
- Bu hâletde bād-ı hazân-ı vezân
Esüp serdter oldı kevn [ü] mekân
- 6020 Varup şuffe-i hâşa şâh-ı zemîn
Oturup olur ‘îşla kâm-bîn
- Var idi perî-rû gulâmı anuñ
Oña meyli var idi_o cân u tenüñ
- Temâşâ-yı dilîr oña virdi hâl
Unuduldu miskîn-i şürîde-bâl
- Unutdu kabâ hâlini pâdişâh
Gözi itdi sevdâ-yı gayra nigâh
- Meger renc-i sermâyı ol şâh-ı dîn
Ferâmüş idüp ‘îşı kıldı güzîn
- 6025 Sipîhr anı bir mâhla âşinâ
İdüp pür-fürüg itdi bezmin mihâ
- Nazar eyle sultân ki gafletle h^vâb
İdüp itdi miskîn[i] pür-irtiyâb
- Oña didi ‘âriflerinden biri
Neden oldı tab‘-ı şerîfüñ berî
- Meger bahtuñ itdi ferâmüş hem
Ki destüñde var idi Āğüş hem
- Şebüñ ‘îş u nüş-ıla geçdi şehâ
Unutduñ ben üftâde[y]i pâdişâ
- 6030 Neler geldi dildâdenüñ başına
Çıkınca gicenüñ bu dem başına

Dilā hān içinde olan kārban
Ne bilsün ne çekmişdi şahrā devān

Ṭut iy h^vāce zevraqlaruñ rüy-ı āb
Ki bī-çāreyi öldürür gör serāb

Birez şabr idüñ iy civānān-ı cüst
Ki var kārvin içre pīrān u süst

143^b

Sen uyğuda hevdec çeker sārban
Mehāruñ tutup rüz u şeb kārvin

6035 Ne hāmūn u kūh u ne seng ü rimāl
İzüñce gelenlerden it keşf-i hāl

Heyūnuñ senüñ kūh-peyker hemīn
Gidersin nice oldı diye pesīn

Dil-ārāmla gönül ārām iden
Bilimez nice_ oldı gürisne giden

Dil-figār olan hālin ehl-i huzūr
Bilür şanmağıl hātırā vir huṭūr

Hikāyet-i Ra'nā

**Bu güftār olmışdı hāl-i 'ases
Didi böyle mefhūm ehl-i nefes**

6040 Biri bir sūtūna 'asesden birin
Çılup bend virdi oña çok enīn

Perīşān u dil-haste_olup cümle şeb
İder cānına renc ü derd ü te'eb

Şeb-i tīre-reng içre ider istimā'
Ki bir şahş iñler şan eyler semā'

Bu hāletden oldı 'ases teng-dil
Ne cevritdiyüñi buña seng-dil

Diyüp güldi ol merdek-i nā-şevāb
Ne efgān idersin yūri eyle h^vāb

6045 Yūri şükr-i Yezdān kıl iy merd-i pāk
Degülsün 'ases gibi sen sīne-çāk

Şaķın bī-nevālıķdan itme figān
Ki senden pesīn vardur iy bed-gümān

Ĥikāyet-i Zībā

Olur deyn ĥāli bu maźmūn hemīn
‘Aceb naķl ķıldı_onı ūstād-ı đfn

İder bir direm deyn bir müstemend
Ki kendüye kisve_itmege_ol derdmend

Dir idi ki ey ṭāli‘-i bed ligām
Ben ūftāde[y]i eyledüñ zīr-i ĥām

6050 Ki nā-puĥte_olan itmesün saĥte cūş
Biri dir oña saĥte olğıl ĥamūş

Var iy ĥām sen eyle şükr-i Ĥudā
Ĥudā şükridür dilde_olan mā-cerā

Ĥikāyet-i Ğarrā

Bu mefhūm olur zāhide bed-nigāh
Didiler bu ĥāli niĥe ‘özü-ĥvāh

Biri itdi bir zāhide bed-nazar
Güzergāh içinde giderken meger

İdüp zāhirā zāhide_inkār ol
Ĥaķāretle şalup nazar şağ u şol

144^a

6055 O ĥāltede vurdılar aña kaķā
Didiler nedür vaşfuñ iy bed-liķā

Görüp ol teķāzāyı ol dem faķīr
Çıķarup virür cāmesin ol ĥaķīr

Ĥacālet gelüp merde itdüm ĥaṭā
Diyüp luṭflar ķıl baña_eyle ‘aṭā

Didi kim ĥaṭāma_eylerem i‘tirāf
Anuñ şükkrine_itme ġarībe ĥilāf

Ĥikāyet-i Merd-i Ğamīn

Bu efsāne aĥvāl-i merd-i ġamīn
Olur bilgil iy şāh-ı rüy-ı zemīn

6060 Biri yolda alup iderdi figān
'Aceb var mı miskīn benüm tek hemān

Bu deşt içre serbāz u dīvāneyem
Bu hāmūnda bir merd-i ūftādeyem

Didi aña bir ar ki iy bī-temīz
Felek nikbeti irdi mi saña tīz

Yūri řukr ıl ar degūlsūn hemān
Benī ādem olduñ sen iy merd-i cān

arān bār-ıla mūbtelādur dilā
Sen it merd iseñ řukr iy cān-ı mā

ikāyet-i Mest ū Faīh

6065 **Bu gūftār mest ū faīh iy 'azīz**
Olur [...] anı kerem it temīz

Görür mest ūftāde[y]i bir faīh
Gūrūr-ı tesettūrle dir iy sefīh

'Aceb hāle uramış işbu arīb
Nice nikbet itmiş fesādı nařīb

Velī cān u dilden oña iltifāt
Faīh itmeyūp gūzledi řeř cihāt

Başın aldurup dir oña ol civān
Yūri ni'mete řukrūñ eyle hemān

6070 Ridāñ oldu tařīf-i sūkr iy arīb
Ki mūstekbir olmadan olduñ 'azīz

Görürseñ birin bend içinde hemīn
řaın gūlme iy merdūm-i pāk-dīn

Mebādā ki sen daı abse hemān
Girūp gūleler saña da dīgerān

Muadder olursa be-ūkm-i azā
ıyāmetde mest olasın bī-nevā

Yazıldı auñ mescide iy faīh
Kūniřt ehline sen dimegil sefīh

- 144^b 6075 Varup Hakk şükri getür yirine
Hak üzre olmayanlar ola yiri ne
Elüñ şükre kaldur sen iy ehl-i dîn
Dime ğayra_olurlar bular *dāllīn*
Olur cümle maḥlūb ol bī-zevāl
Anuñ ‘afvın umar heme pür-melāl
Hikāyet-i Vā‘iz-i Emīr
Bu zībā semer oldı nuşha müşīr
Bunı böyle yazmışdı ‘ālī-zamīr
Naẓar eyle iy cān kaẓāya hemān
Kaẓaderle nice olısar hem-‘inān
6080 İder vācibe mümkināt ittikā
Vücūdında_idüp cūdını müttekā
Cihān oldı muḥdeş ü muḥdiş Hudāy
Bu ḥāl-ile güm-rāha_olur reh-nümāy
Muḥammer ‘asel içre iy dil şifā
Velī def-ı merg eylemez hīç dilā
Hoş olur ‘asel birle iy cān mizāc
Velī mürde def‘ine olmaz ‘ilāc
Bedende şu merdüñ ramaḥ kalsa cān
Oña engebīn virmez iy dil revān
6085 Toḡındı birinüñ başına ‘amūd
Biri dir ki şandal getür eyle sūd
Haḫardan gücün yetdügince_it giriz
Velikin kaẓā pençesi kati tiz
Derūnuñ olur qābil-i şurb u ekl
Tenün ten-dürüst ola ra’nā_ola şekl
Şu vaḫten bu ḥāne-ḫarāba tamām
Teveccüh ider kim pür ola ta‘ām
‘Anāşırdan olduñ mürekkeb hemīn
Terekküb tırāzın gözet iy emīn

6090 Bu derdüñ biri gâlib olsa hemân
‘Adâlet gider ol dem içre i cân

İrerse eger nefse_o dem serd-bād
Harâret kıılır mi‘deyi tünd-bād

Bu aşl hâle virmez gönül ehl-i hâl
Bu hâle eylemezler olar kııl ü kıâl

Eger mi‘dede horde bişmez tamâm
Ten-i nâzenînüñ olur kârı hām

Horışden tevânâ olur ten hemân
Viren perveriş Hağdur itme gümân

6095 Anuñ hağkı-y-içün zamân u zemîn
Getür şükr-i Hağkı yirine hemîn

Döner ola tîğ üzre ger merdikâr
Hağ-ıla olınca_eylemez aña kâr

145^a

Yüzüñ hıdmete қо sen iy pāk-dîn
Ki tã‘atla Hağқа olursın yağîn

Hemân eyle tesbîh ü zıkr ü hużür
Gedāya sezā itmeye ol gurür

Güftâr Der-Sâbıka-ı Hükmi-i Ezelî

**Ezel hükmi tarzıncadır bu kelâm
Onı didi bu nâzım-ı hoş-nizâm**

6100 Mürekkeb olıcağ hemân *kâf u nûn*
Mağarr itdi der-pây ol demde tûn

Nihâde irâdet koyıcağ Hudâ
Rehî baş koyup cânın itdi fedâ

Olur âsitâne mağâm-ı rü’ûs
Bu hâli bilürler dilâ Türk ü Rûs

Ki tevfiğ-i Hağ olmaz-ısa refiğ
‘İbâd ola mı gayrıya hiç şefiğ

Zebânı görürsin ki ikrâr ider
Nağar eyle ikrârı nice gider

- 6105 Açar ma‘rifet bābını ehl-i hāl
Girüp bāb içinde ider kı̄l ü kı̄āl

Nice añlayupduñ nişīb ü firāz
Yüzüñe açılmasa ger bāb-ı rāz

‘Adem milketinden gelelden vücūd
İder cūd idüp ol der içre sücūd

Veger kılsa kendüye cevır iy emīr
İder şanma secde o şey’-i haķīr

Düzer hikmet üzre zebān-ıla gūş
Rumūz añlayup ide gönül hamūş
- 6110 Eger kışsa ‘arz itmese_ iy dil zebān
Serāyā kıalurdı gönülde nihān

Eger olmasa şöyle cāsūs-ı gūş
Haber kimden añlardı sultān-ı hūş

Baña virdi honında luṭf-ı laṭīf
Saña virdi dārında şem’-i şerīf

Kıapuya_ oldu bu iki bil hācibān
Selāṭīn öñinde_ olmağa sā‘iyān

Ki ya’nī birinden birine haber
Virüp olalar bil hemān mu‘teber
- 6115 Ne bildüñ ki fi‘lüñ senüñ oldu hūb
Ki tevḫīka itdi refīkuñ rükūb

Bu der cānibine refik ol hemīn
Umūruñ görülsün diseñ iy gamīn

İder bāgbānān-ı eyvān-ı şāh
Semer tuḫfe tā kim şeh ide nigāh
- 145^b
Hikāyet-i Ahvāl-i Sümenātī

**Bu mazmūnda büt-hāne hāli hemān
Yazılmışdur iy merd-i ‘ālī-nişān**

Seyāhatde seyrān iderken garīb
Gezerken riyāzetle bu bī-naşīb

6120 Varup Sūmenāt içre gördüm hemīn
‘Aceb büt ki ta‘zīm ider bir le‘īn

Düzilmişdi a‘zāsı_anuñ ‘ācden
Serīr eylemişler oña sācdan

Muraşşa‘ mücevher büt idi hemān
Cehālet zamānında yoķ aña şān

O timsāl şeklin ‘aceb kārger
Mükellel kılup eylemiş hūbter

Ziyāret iderdi havāş u ‘avām
İrağdan yaķından onı iy hūmām

6125 Nevāhī-i ‘ālemde_olan kār vān
Gelür görmege_ol şūreti her zamān

Umarlar ahālī-i Çīn ü Çigil
Teraħħum o bütten bil iy seng-dil

Zebān-āverānān-ı kevn ü mekān
Tažarru‘ iderler öñinde hemān

O bir bī-zebān bī-cenān bir pelīd
Der-i fetħ-i merdāna_olur mı kilīd

Ta‘accübde kıldum ki bu mā-cerā
Bilinmez ‘aceb haste kıldum dilā

6130 Cemādāta ahyā tapar mı hemīn
Bunı añlamazlar mı ol ehl-i kīn

Telaţtufla şordum keşīşe hemān
Bu büt hāli n'ola eyā kār-dān

Bu buķ‘a_çre_olan merdümān ser-te-ser
‘Aceb cāna kılmış habāşet maķar

Olup cümle medhūş bular hemīn
Cehālet đalāletle olmış ķarīn

Tebaħtur ider mi bu timsāl-i şeng
Tefekkür idüp zıkr idüñ nām u neng

6135 Bu tendīsedür şān serān-ı ħarān
Ki bustān kenārına_iderler nişān

Ne yārāy-ı dest ü ne reftār-ı pā
Düşerse yirinden ıtırılmaz dilā

Müşahhāş durur şöyle şüret hemīn
Bilinmez heyūlāsı iy pāk-dīn

Büt-i dil-nevāz-ıdı maḥbūb-vār
Görenler ider ‘aqlını tārūmār

146^a

Şanasın ki çeşmān dūr-i kehrübā
Zerīri olan gebre eyler şifā

6140 Vefā teng-çeşmāndan itme ümīd
Vefāsı ḥaṭāsına oldu nüvīd

Ser-ā-ser ebāṭīl [ü] gebrāne-kār
Olur tarzı bed kendüler nā-be-kār

Bu söz birle düşmen olup ol keşīş
Bana virdiler her tarafından keşīş

Muğāna ḥaber virdi pīrān-ı deyr
Bu merdek kelāmında yok hiç ḥayr

Bu āyīn-i ‘Īsāya virdi fütūr
Zerādüşť tarzına geldi kūsūr

6145 Gelüñüz kılalum bu merde ‘itāb
Görüp ‘ibret itsün buña şeyḥ ü şāb

Bu ḥāl üzre cem‘ oldu fevc-i Mecūs
Bu kāle Naşārā çeker tīg ü mūs

Baña üşdi gebrān-ı *Pāzend*-ḥvān
Diyeydüñ segāna_atdılar üstüḥvān

Çalup ‘āciz oldum şanasın ġarīķ
Hemānā mudārāyı kıldum tarīķ

Göresin ki cāhil ide kibr ü kīn
Selāmet mudārāda añla hemīn

6150 Añup rāhibi itdüm aña dūrūd
Didüm aña iy sābī-i pūr-şu‘ūd

Yağūş u Ya‘ūķ-ıla Nesrūñ ḥaķı
Ṭavāġīt ü eşnām u cibtüñ ḥaķı

Zünānīr birle çelīpāñ için
Nevāvīs birle kilīsāñ için

Bu tendīse gāyet baña geldi hoş
Bu timsāl virdi baña hoş-ħurūş

Mükellel yavāķītle bu veşen
Müzeyyen bunuñ ħāfızı berhemen

6155 Bu kāmēt bu şekl ü cevāriħ hemān
Olur şanma āħir veşende bir ān

Bedā‘īde şekli katı bī-naẓīr
Me‘ānīsī içre dil ü cān kaşīr

Beyānında olmaz ħaberdār cān
Feşāħatle olmazdı vaşfı beyān

Bu naṭ‘ üzre ferzāne-i ‘arnīnsin
Naşīħat-kün-i şāh-ı pür-kīnsin

Bu buķ‘a içre olan herbede muķtedā
Bu riķ‘a içre olan Zende sen ketħudā

146^b

6160 Bu ra‘nā şanemden baña vir ħaber
Perestiş idenlerden olam meger

Bu sözden katı şād olup berhemen
Baña luṭfla dir ki iy nīk-żan

Su‘ālūñ celīl ü cevābuñ cemīl
Bulursın bu menzilde rüşen delīl

Se‘āyīn ü çātlīķ ü maṭrān hemān
Seyāħatde çok görmişem bī-gümān

Ṭavāģīt ü evşāna kıldum nazar
Oluپ cümlesi kendüden bī-ħaber

6165 Velī bu veşen kıaldurur her şabāħ
Ĥudāvend-i Yezdāna dest-i felāħ

Dilerseñ eger bu gice bunda sen
Riyāzet idüp gözle n'eyler veşen

Bu sırdan ħabīr olasın iy ħabīb
Ola bulasın ħaste cāna ṭabīb

alup ol gice bende-i nā-tevān
Muğān içre gerdende_olup bī-revān

eb-i hecr gibi o eb de dırāz
Gezerler baārī ben der-namāz

6170 Maāmum o eb eyledi pīr-i deyr
ü Bījen eh içre belāda tuayr?

ıısīs ü herābūd ele almaz āb
Bağal anki murdār ki āfitāb

Meger eylemidüm günāh-ı ‘aīm
O eb içre çekdüm ‘azāb-ı elīm

Bu bend-i ğam içre olup mübtelā
Elüm dilde dil eyler idi du‘ā

ımāha bu hāletde āvāz-ı kūs
Girüp ötdi deyr irede bir hūrūs

6175 Hāīb-i felek minbere bī-hilāf
ıup tīğ ele_alup giderdi ğılāf

Virüp āte-i ubh dehre fūrūğ
Cihān rūen olup gönildi dūrūğ

Diyeydün an ‘ara-i Zengibār
Pür olmıdı ğüyā cünūd-ı Tatār

anādīd ile oldı deyr-i muğān
‘Arānīn-ile bi‘a pür ol zamān

amusı tebeh-rāy u kendü tebāh
Yüzi yunmıı yok iderlerdi āh

6180 Gelüp deyre her ğueden bed-dilān
Gelür seyre her bu‘adan merdümān

147^a

olup bütkede merd ü zenle hemīn
Olup küfre meğül iderler enīn

urup ğuanāk gezüp mest-i hūāb
Dil [ü] cāna irmıdı teb birle tāb

Ben üftāde giryān u nālān u mest
Vurup kendü hālūme ol demde dest

Temāşā iderken muġānı hemīn
Ta‘accüb idüp onlara nā-tevān

6185 O hāletde tendīse-i nā-şevāb
Elin qaldurup eyledi ıztırāb

Görüp itdi āzer-perestān hurūş
Diyeydüñ ki gelmişdi deyāya cūş

Mecūs u Naşārā idüp āh vāh
Umar büt ide maġfiretle nigāh

Olup bütkede hālī-i encümen
Gülüp baqdı bana o dem berhemen

Didi müşkilüñ oldı hāl iy civān
Gidüp bātıllı oldı haķıķat ‘ayān

6190 Gelüp Haķ zuhūķ itdi bātıllı hemīn
Mu‘ayyen budur söz eyā kām-bīn

Bular cehl-i müdġamların ben faķır
Görüp eyledüm hayli aña şafır

Hayāl-i muhāle virüp hükm ol
Gözedüp bakar her taraf şaġ u şol

Göñül cānib-i Haķķa kıldum hemān
Ebātıllı atup yabāna ol ān

Ebātıllı [ü] buıllanı Haķdan hemīn
İder şanma fark iy bihīn-i zemīn

6195 Görürsün zeber dest-i zūr-āveri
Şaķın pençe bükme ol andan berī

ıurup bir zamān şöyle hayrān u zār
Peşīmān olup güftuma_ oldum demār

İdüp şaıı u tāmāt der-bāııt ben
Dirīġā dil ü cāna geldi fiten

Naşārā benüm giryeme itdi meyl
Baña seng-i giry_e atdı güyā ki seyl

Benüm yanuma geldi hıdmet-künān
Baña ‘izzet itdi olar hemġinān

- 6200 Benüm de melâzum olup şahş-ı ‘âc
Mekânı olınmışdı_ anuñ taht-ı sâc
- Şanem destini_ öpdükde didüm hemîn
Ki la‘net saña saña tapan le‘în
- 147^b Naşārāya taqlīd idüp nā-şevāb
İdüp berhemenle su‘āl u cevāb
- İdüp Zünd baħşinde ħayl-i cidāl
Maķālātumuz oldu rengīn hemān
- Muğān deyr içinde beni_ itdi emīn
Baña teng-nāy oldu rüy-ı zemīn
- 6205 Yapup bir gice bāb-ı deyr hemān
Çeb ü rāst oldum çü ‘aķreb-devān
- Nazar eyledüm tahta bālā vü şīb
Tırur perde gördüm ki ġāyetde zīb
- Mükellel zer ile o perde hemān
Müzeyyen dūr-ile_ eylemiş kāfirān
- Tırur gördi maķrān-ı āzer-perest
Ser-i rīsmān elde olmışdı best
- Görince baña oldu ma‘lūm-ı ħāl
Şanasın ki cān oldu pūte_ içre ķāl
- 6210 Çekilince ol demde ol rīsmān
Şanem destin eyler żarūr āsumān
- Görüp berhemen ħāl[i] olur şermsār
Ki mestūrını itdi merd āşikār
- Öñümden kaçup ķovdum anı hemān
Yitüp çāha atdum le‘īni ol ān
- Didüm zinde ķalursa ger berhemen
Benüm ħūnuma sa‘y ider pūr-fiten
- Benüm cānuma viriser ol demār
Ki sırrını itdüm anuñ āşikār
- 6215 Göresin ebāķīl[i] olġıl devān
Eger ķudret ola helāk it hemān

Eger zinde alursa ol pür-hüner
Beni zinde omaz o murdärter

Ya hıdmet ider baña dāyim le‘ın
Ya başum kesüp benden olur emın

açanı yüri oma iy merd-i pāk
Çü fırsat ele girdi eyle helāk

Vurup seng oña söyle kim ol habīs
Ölüp ıkmadı ondan aqlā hadīs

6220 Çü gördüm ki avġā opar bī-gümān
Hemān ol aradan götürdüm aban

Neyistāne āteş vuran merd-i ır
Sibā‘ine olmağ gerekdür dilır

Eger beççe-i māra virseñ demār
Şağın urma ol evde iy cān şikār

148^a

Zenābıre perhāş virseñ hemın
urayın dime_ol yirde iy kām-bın

Kemānın çekenler ile müntehā
Oğ atma şağın diñle sözümi hā

6225 Düşerse ‘adū dāmenine vur el
Ola kim viresin oña çok vecel

Yazup ‘Abdī evrāına nağz-pend
Recāvār ki efsürdegān ide bend

Bu pendi ki zıkr itdüm iy merdikār
Bunuñ mişli olmaz idüñ gūşvār

Viren pāy-ı dīvāre iy dil fütür
Di gitsün helāk eyler anı atür

Gelüp Hinde onda ben-i kemterın
Oradan Yemenle Hıcaza hemın

6230 ıyāmet ‘azābından olup halāş
arı-ı Hüdāya eyledüm ihtıaş

Bu aql hālle olalı telh-kām
Dehānum dağı_olmadı şırın tamām

Selīm Hāna iqbāli muḳbil Hudā
‘Aṭā eyleyüp virdi_oña ‘izz ü cā

Anuñ menzili mäh-ı iqbāl-i sa‘d
Olup mislini görmedi ḳabl u ba‘d

Felekden şehā olmışam dād-hvāh
Senüñ şayēñ olmışdı baña penāh

6235 Du‘ā-güy[1] bu āsitānın şehā
Senā-hvān-ı bu süddeyem pādişā

Ḳapuñ beklerem rüz [u] şeb bende-vār
Hudāyā cihān içre pāyendedār

İdüp zıllın anuñ cihānda zalīl
Anuñ ḳadrin itgil dem-ā-dem celīl

Onuñ şānı ‘ālī vü ben bir gedā
O sulṭān-ı devrān ben ketḫudā

Onuñ luṭfidur merhem-i ḥastegān
Recā-yı ‘ināyet ider bestegān

6240 Olur luṭf u in‘ām gāyet keşīr
Ben üftāde ḳaldum ayaḳda ḫaḳīr

Bu tarz-ıla gerdende_olup kāyināt
Tırāzına ḫayrān olur mümkināt

N'ola luṭfla eyleyüp behremend
Ser-efrāz-ı aḳrān ola_ol derdmend

Şehā ḳand ola şükr-i ni‘met hemān
Ki iḫsānuñ olmuş durur bī-kerān

148^b

Baña virdi o pendler çok feraḫ
Feraḫla gönülden gönildi teraḫ

6245 O nuşḫ oldı gūşumda bil gūşvār
O ḫāl-ile oldı dil āşüfte-kār

Biri ol ki her-bār dest-i niyāz
Götürüp diyem Ḥaḳḳa nāz-ıla rāz

Gelüp yāduma_ol lu‘bet-i Çīn hemān
Ḳılur çeşm-i ḫod-bīnümi ḫākdān

Gücüm yetdügünce idüp sūz u sāz
İdem guşşa-y-içün dili pür-güdāz

Eger kendümi eyler-istem helāk
Veger nāhun-ıla olam sīne-çāk

6250 Baña dest-res yok cihānda hemīn
Dil ü cān iderler enīn ü ḥanīn

Olur bāb-ı ḥayrāt meftūḥ līk
İder şanma her kimse bil fi'l-i nīk

Ḥaḳīkatde bil māni'-i bārgāh
Degül ğayr illā ki fermān-ı şāh

Maḳālīd-i 'ālimle ebvāb-ı nās
Ḥaḳ emriyle olur itme ğayra kıyās

Fütūḥāt-ı 'ālem anuñdur hemīn
Füyūzāt-ı dünyāya oldur emīn

6255 Tevānā-yı muṭlaḳ o Perverdīgār
O fā'il durur bil ki bi'l-iḥtiyār

Şaḳın toĝrı yoldan dilā inḥirāf
İderseñ ider cānuña çok ḥilāf

Senüñ tıynetüñ oldı nīkū-nihād
Saña lāyık olmazdur iy dil 'inād

Şaḳın şir'a-i şer'den in'iṭāf
İdeyin dime oldur cihānda meṭāf

Zenābīr oldı ḥalāvet-pezīr
Olur mār zehriyle her merde çīr

6260 Eger mülki yıḳmaḳ dilerse Ḥudā
Perīşān ider ḥalkı ol pādişā

Veger bezl-i iḥsān olursa murād
Virür ḥalka āsāyiş ol Rabb-i Hād

Eger luṭfi bezl eyler-ise o cān
Umar luṭf u iḥsān kerrūbiyān

Bu yolda şaḳın eyleme kibriyā
Riyā eyleyenler ider būriyā

- Olan yolda kibr [ü] riyāya enīs
Düşüp qalır olmaz oña kes celīs
- 149^a 6265 Sözüml dil-peżīr oldı it istimā‘
Naşīhat tıttup eyle şavt u semā‘
- Ṭarīķ-ı Ḥudāda olup rāh-rev
Sözi söyledüm ben hemān it şinev
- Bu yola giderseñ bulursın maķām
Ṭarīķın güderseñ olursın hümām
- Simāṭīn simāṭında durup hemīn
Saña ḥıdmet eylerler iy kām-bīn
- Cinān mīvesinden idüp iltizāz
Bulursın kıyāmetde ‘ālī-melāz
- 6270 Velī ḥon-ı eltāfi tenhā yime
Derāvīşe daḥı di kim var yime
- Ni‘am oldı bī-ḥadd ü ṭab‘ oldı sīr
Mesākīn daḥı ṭa‘āma esīr
- Baña raḥmetüñ eyle tek pey-revān
Ki bir pāre iḥsāna daḥı revān
- Ḥudāyā baña eyle tevfiķi yār
Ki bābuñda bir ‘abd kim ḥāksār

Bāb-ı Nühüm Der-Tevbe Ki Vāşılīn-i Vey Ḥāşılīn-i Dereçātü ‘Ala’llāh

Aḥvāl-i Bāb-ı Nühüm

**Olur bāb-ı nüh tevbe ḥālī hemīn
Burada yazar nāzım-ı kām-bīn**

- 6275 Gel iy dil ki heftād u heştā vü ‘ām
Güzer itdi ‘ömrüñden iy nā-tamām
- Bu ḥāletde efkār-ı nā-sāzgār
İdüp ‘ömrüñe vardı āḥir demār
- Meger ḥufte-y-idüñ eyā cān güdāz
Tamām oldı meclisle hem sūz u sāz

Bu meclisden aldı murādın kesān
Bular içre sensin hemān bī-ziyān

Görüp berg ü bārı sükūnī hemīn
Sefer lāzımın görmedüñ iy pesīn

6280 Sükūnuñ soñı āhır olur sefer
Hāzırda gör esbābını mā-ḥāzer

Eger ister-iseñ riyāz [u] hıyāz
Riyāzetle gözle tarīḫ-ı riyāz

Hemān eyle tebdīl-i aḥlāk sen
Geçüp çifteden ol yūri ṭāḫ sen

Ki dūnyā olur mezra‘-ı āhıret
Huzūr ister-iseñ işüñ āhır it

Ki iḥsān olur mezheb-i seyyi‘āt
O fennüñ kıl aḥvāline iltifāt

149^b

6285 Ol a‘mālūñ-ile menāzil-şinās
Ki bāzār-ı cennetde_olur ol sipās

Bıdā‘añ meḳādīrine vir kemāl
Şaḳın olma müflis çekersin melāl

Ger iflāsuña ḥüccet alsañ hemān
Olur şanma mażmūn-ı şābit ol ān

Şuhūdın anuñ cerḫ ider bil ḥuşūm
Olar içre_olursın dilā şöyle şūm

Ne deñlü ṭolar-ısa bāzārgāh
Tehī-deste hiç kimse itmez nigāh

6290 Eger penc ü pencāhdan kem ola
Dil-i merdüm ol dem ğam-ıla ṭola

Gidüp elli ‘ömrüñden iy cān hemīn
Bu ḥālet içinde_olmaduñ hiç ğamīn

Ġanīmet gör imdi bu penci hemān
Ola kim gide ḥābuñ iy bed-ġümān

Eger merd-i üftāde açup zebān
İdüp girye vü zār u āh [u] fiġān

Dir iy zinde fırsat elünde hemîn
Lebün zıkr-i Hâk birle eyle rehîn

6295 Ölince idüp tã‘at-ı Hâk sen
Lahad içre olğıl yürî şağ esen

Benüm rûzgârum olup târumâr
Elünde senün gözle fırsat i yâr

Bu ‘ibret yeter iy mürîd-i Hudâ
Hudâdan hemân iste turma ‘atâ

Hikâyet-i Pîr-Merd ve Tahassür Ber-Civânî

**Civânlık zamânına hasret hemân
Bu mazmûn olur iy sa‘âdet-nişân**

Zamân-ı civânîde bir şeb hemân
Civânânla olduq leţâyif-künân

6300 Leţâfet zerâfet müheyyâ-y-idi
Ki yârân heme meh müheyyâ-y-idi

Olup tayyib-elhân [u] ra‘nâ-nağam
Nağamla dile gelmedi hiç ğam

Civânân olup bülbül-i gülsitân
Açıldı vü geldi cinân u cenân

Olur her biri gül gibi tâze-rüy
İdüp bülbül-âsâ o dem hây u hüy

Çıkup şu hulûk şâh üzre hemân
Virür zemezmeyle cihâna figân

6305 Olup kulkul-ıla sürâhî-mişâl
Olur ğulğul-ıla ‘anâdil hemâl

150^a

İdüp pîr-i dânâ o demde güzer
Bu bezm içre şaldı birez ol nazâr

Anuñ müy-ı leylîsi olmuş nehâr
Güzel rüy[1] üstinde yatmış bahâr

Dehân fındığına virüp ol şikest
İdüp hâdeden ağzını şöyle best

Didi bir civān aña iy pīr-i pāk
Niye künc-i ḥasretdesin derdnāk

6310 Bizümle gel ol bir zamān hem-‘inān
Girībān-ı ğamdan çıkar ser bir ān

Murād atına bin olup ber-murād
Yeter ḥasret itdüñ gel itme ‘inād

Zamān-ı civānī girü tāze kıł
O ānı şebāb-ı pür-endāze kıł

Civānānla eyle gel ḥurd [u] ḥ^vāb
Yeter nār-ı ḥasretle olduñ kebāb

Leṭāfetde idüñ ‘aceb ḥurd-sāl
Felek n'itdi görgil saña_ıy bed-fi‘āl

6315 Su‘āl-i civāna cevābı o pīr
‘Aceb virdi merdāne-i dil-peżīr

Eser gülsitān içre bād-ı şabā
İdüp bize zār-ıla ol merḥabā

Çemende o bād-ıla serve çemān
Gelüp kımrī cānı ider pür-fiġān

Şabā ğonca-y-ıla olursa qarīn
İdüp pīrehen çāk açılır hemīn

Çemen sebz olur dāyim ola civān
Direv vaḳti zerd olısar bī-gümān

6320 Bahār olsa bārın şaçar bīd-i müşk
Ḥazān olsa bergin ider zerd [u] ḥuşk

Civānānla pīr ider mi kırān
Bular ḥāl[i] naġz u ben oldum yaman

Benüm ‘arızum şubḥ-sān ḥoş beyāz
Civānuñ mekān[ı]_oldı cānā ḥıyāz

Göñül kebkini cürre-bāz-ı cihān
Çapup eyledi bāl ü perīn yaman

Çeküp kebkümüñ rişte-i cānını
Kesüp diñlemez āh u efġānını

- 6325 Benüm oldı kārüm tamām iy civān
Oluñ siz bu bezm içre hoş cāvidān
- Mesīr oldı size çerāgāh u deşt
Bu deşt içre itdükdı bir dağı geşt
- 150^b Serüm oldı çün cāygāh-ı ğubār
Gelüp çeşm-i ‘īşa remedle şufār
- Civānān olurlar cihānda cehān
‘Aşā-y-ıla pīrān olurlar revān
- Olup şeyb-i berfīne cā yāl-i zāğ
İder mi ‘anādil gibi seyr-i bāğ
- 6330 İder cilve řāvūs-ı zībā-cemāl
Uçar mı göre murğ-ı efgende-bāl
- Benüm ğulleme_irdi zamān-ı direv
Sizüñ sebzeñüz şimdi irmişdi nev
- Muřarrā olan güllerüm oldı bād
Ki pejmürde_olup şağıdur tünd-bād
- Baña müttekā oldı iy cān ‘aşā
Ħayāt ittikāsı dile_oldı řařā
- ‘İzārum ğülü oldı gör zer-i nāb
Ğurūba varur zerd ola āfitāb
- 6335 Olur fikr-i kūçek dilā nā-tamām
İder şanma pīrān tedbīr-i ħām
- Baña kūdekān gibi lāyık fiğān
Ğünāhum Ħicābiylayum iy civān
- Ne hoş didi Lořmān-ı ferĦunde-fāl
Ħařā üzre_olanlar olur pür-melāl
- Řabāřatle şol kes ki bula řayāt
Ħayātından ulıdur aña memāt
- Seşerden olan merdüm-i beste-bāb
Yeg ondan dem-ā-dem ola bī-Ħicāb
- 6340 Civān nūr-ı zulmetde_idince mařām
Olur pīrler Ħāl[i] iy dil tamām

Hikāyet-i Ṭabīb ü Pīr-Merd-i Pūr-Derd

**Bu maẓmūn pīrle cānā ṭabīb
Nice itdiler biribirin ḥabīb**

Rivāyetde bir merdüm-i köhne-sāl
Didiler gelüp bir ṭabībe_itdi ƣāl

Ṭabīb[i] ḥabīb itdi merd-i ƣarīb
Umar kim vire cāna şıḥḥat ṭabīb

Olanca gözetdi ṭabībi o pīr
Ümīdi bu cānına ola müşīr

6345 Didi kim yedüm oldı meflūc i yār
Daḥı ƣuvvet-i pāyuma yok medār

Gidüp istiƣāmet gelür inḥinā
Yüzüm yirde ƣodum olalı dü-tā

Batup ƣāmetüm pīḥ-sān zīr-i ḥāk
Girüp ḥāke oldum ṭabībā helāk

151^a

Didi oña itgil cihāndan ferāƣ
Ƙıyāmetde it ƣāmetüñden sürāƣ

Civānāna pīrān idemez neşāt
Olar dürdi bu ‘arşadan ƣok besāt

6350 Aƣar olsa ger cedvele_āb-ı revān
İ‘āde ider şanma iy dil-sitān

Evān-ı şebāb içre itdüñ cünün
Cünün içre vardur hezārān fūnūn

O ḥāletde pā-küb eyādī-zenān
Olup şimdi pīr olduñ otur hemān

Güzer itse ‘ömrüñ eger ƣihl-sāl
Neşāt itmeyüp olma şūrīde-ḥāl

Şükūh-ı neşāta o demde sūtūh
Gelüp cān u dil itmez aşlā şükūh

6355 Olup şubḥ-ı iƣbālüm ol demde şām
Buḥūr-ı şübüb-ıla ṭoldı meşām

Sezādur ser oldısa bād-ı heves
Benümle_olmasa kimse hıç hem-nefes

Dilüm sebze kılmaz dilā tāzeter
Gilimden biten sebz olur huşk u zer

Hevāda hevesde teferrüc-künān
Olup hāk-i rāh olmuşuz biz hemān

Çubūr-ı kesāndan idüp biz ‘ubūr
Ki bizden dağı halk ideler mürür

6360 Şular ki_itdiler bizden iy cān firār
Bizüm hākümüzden iderler güzār

Evān-ı civānī dirīgā hemān
Gidüp lu‘b [u] lehv-ile olduğ yaman

Şebābumdan idüp çü şeybüm zuhūr
Benüm haste-cānuma virdi fütür

Dirīgā vü derdā vü hasret zamān
Geçer şöyle kim şanki berç-ı cehān

Bu aşl şuğl birle fuşul-i sinīn
Geçüp bilmedüm hāl ü kālī hemīn

6365 Ebāfile meşgūl idüm hasretā
Hābāyisle maḥfūf idüm fūrkatā

Tegāfūl ile Hāğdan oldum cüdā
Recāvār ‘ināyet ide ol Hudā

Ne hoş didi bir kūçek-i bī-çarār
Ki kār olmadın geçdi gör rūzgār

‘Ināyet ide cümleye ol Zū’l-Celāl
Ki gāffār-ı ‘ālemdür ol bī-zevāl

151^b

Güftār Der-Ġanīmet Şumarden-i Cevānī

Ġanīmet civānīdür iy kām-rān
Bu efsāne oldu bu_arada hemīn

6370 Reh-i tātā sālīk ol iy civān
Sülūkuñda_olursın katı şādmān

Murāduñca kuvvet saña virdi Hâk
Getür şükürin anuñ turup Hâkka bak

Bugün fırsat eldeyken it tã'atı
Yarın kalamaz kâlibüñ tãkatı

Göñül fâriğ [ü] tende var kuvvetüñ
Bu meydânda el virdi gör devletüñ

'Acîb pehn-i meydân tut şavlecân
Velî hâlgâha_itme gūyı revân

6375 Ben üftâde eyyāmumuñ kadrini
Bilüp görmedüm leylenüñ bedrini

Baña oldı ma'lūm şimdi hemân
Ki zāyi' geçürdüm bu deñlü zamân

Çazâ rüzgārum siyāh eyledi
Şebüm kadre irdi tebāh eyledi

Hār-ı köhne hîç ola mı bürd-bār
Yüri yoluña eşhebe_ölduñ süvār

Çadeh bezm içinde itse ger çadḥ-ı rāh
Mu'allī sihāmın bulımaz çıdāh

6380 Eger şāğar-ı lāle bulsa fenā
Fenāsı bahāra gelür mi dilā

Şikest olımaz bend-ile bil tamām
Bahār irse bir āhere? vir zimām

Eger ğaflet-ile düşerse hemân
Şikestin anuñ bağlağıl iy civân

Eger olsa Ceyhūna cismüñ revân
Şağın ğarçdan ol kenāra devân

Elüñden gide ğaflet-ile_āb-ı pāk
Zarüretde cāyiz teyemmüm be-ḥāk

6385 Dil-āver-dilān-sān olursañ devân
Şağın pāk-rü ol vü yā pey-revân

Eger mürşid-iseñ var eyle sülük
Eger sâlik-iseñ şağın itme sük

Yol üstinde kalmakdur iy dil haṭā
Güzergāh-ı evbāş cāy-ı dağā

Dilrān eger bād-pāya süvār
Olup sür'at itse sezāvār i yār

Senüñ dest [ü] pāyuñ yok iy derdmend
Nişimende it ra'se iy müstemend

152^a

Hikāyet-i Mev'ize-āmiz-i Şekker-rfz

6390 **Ṭırāz-ı mevā'izdedür bu kelām
Bu ma'nāyı eşrāb kıldı enām**

Şebistānum oldı benüm tih-i Fayd
Seyāhatde bir gice iy hūb şayd

Tek-ā-pūy itdi beni kayd u bend
Gidüp ṭākat-i pāy kaldum nejend

Şütürbān pür-hevlegī sehmnāk
Gelüp üstüme dir ki iy sīne-çāk

Yüri ṭırma bunda sen iy merd-hiz
Gelür başuña yoḥsa şimdi sitiz

6395 Bu şahrā ser-ā-ser durur dīv-lāḥ
Olur şanma pehnā vü bil senglāḥ

Zimām-ı şütürle sere sārbān
Vurup bende ol dem yanınca devān

Meger ölmek istersin iy derdmend
Burada ölüp kalmadan pāy-bend

Saña dil-nevāz oldı bāng-ı derāy
Şütür gitse düzde dir idi derāy

Ceres bāng[1] şevkıyla hāba heves
Baña daḥı gelmişdi iy bü'l-heves

6400 Beyābān degüldür maḳām-ı şebāt
Velī n'eyleyem hāb-ı hoşdur sübāt

Eger hāb-ı hūbuñ derāy-ı raḥil
Gidermezse kalduñ kesildi sebīl

Çalar üstürân ta-blını sârbân
Hürûc eylese evvel-i kârbân

Sa'âdet şu huşyâre kim cüst-bâz
Dühülden muqaddem ola kâr-sâz

Yol üstinde h'vâb eyleyen merdikâr
Türınca devende olur bî-çarâr

6405 Muqaddem giden yola menzil alır
Ka-tı şoñ giden bil ki yolda kalur

Niçe h'vâb idersin gözüñ aç dilâ
Senüñ hâbuña merg olur pür-belâ

Ka-fâdâruñ olduqda mevt iy gamîn
Ne deñlü huzûr idesin tur hemîn

Şebâba olup şeyb gâlib hemân
Şeb ü rûz h'vâb itme iy bed-gümân

Ben 'ömrümden ol demde ka-ç'-ı ümîd
İdüp venge oldı siyâhum sefid

6410 Direm hasretâ geçdi 'ömr-i 'azîz
Bu dağı geçer aña iy merd-hîz

152^b

Zamânı geçürdüm bilüñ nâ-şevâb
Bu hâlüm su'âline n'ola cevâb

Hîrâşet zamânıdur it kiştzâr
Bugün ek yarın itmegil kişti zâr

Olur mezra'-ı âhîret bu zamân
Ekenler durur biçen iy hurde-dân

Şağın haşre varma tehî-dest sen
Yüzün olmaz anda turasın esen

6415 Eger eyler-iseñ dilâ fikr-i gür
Bugün gözlerüñ yimedim kirm ü mür

Tedârük kıl iy merdüm-i nâmdâr
Menâzil qarîb oldı kıl hubb-ı yâr

Yüri sūd-ı sevdâña göre hemîn
Taleb eyle dellâlden iy gamîn

Şu kim kıldı sermāyesin tārūmār
O sūdı nice bulur iy gül-‘izār

Şu çıkdı miyāna idüñ ihtimām
Ki başdan aşar olsa_ iderdüñ tamām

6420 Gözüñle gönül elde giryān u āh
İdüp eylegil cān[1] iy dil tebāh

Zebān bülbüliyle kuşūruñ beyān
Bedī‘ işlerüñle fesāduñ ‘ayān

İdüp eylegil dāyimā ‘özr-i tām
Recāvār kabūl ide Ḥayy-ı enām

Bedende tırur şanma peyveste cān
Dehende kalur añlama bu zebān

Baña didi erbāb-ı ‘irfān hemīn
Ki hevl-i kıyāmetle olğıl ğamīn

6425 Ğanīmet budur kim durur bu nefes
Bahā eylemez tūḫsiz hīç kafes

İdüp ‘ömr[i] zāyi‘ dime soñra hayf
Ki fırsat seḫāb oldı evkāt seyf

Gül-i ‘ömrüñi ‘ākıbet ḫāke bād
Döker kıl tedārük sen iy hoş-nihād

Ḥikāyet-i ‘İzzet-nümā

**Olur bu ḫikāyet mevā‘iz-dişār
Bu arada mezkūr olur yādīgār**

Reg-i cānını zindenüñ bil każā
Kesüp ğayr olur mergine ğam-zedā

6430 Muḫadder olanı każā vü kader
Virür merdüme iy sa‘ādet-nażar

Didi şöyle bir merd-i dānā-derün
O dem ki_irdi gūşına āh-ı birün

153^a

Eger mürde destine fırsat hemān
Girür olsa iy merd-i ‘ālī-nişān

6425b tūḫ kelimesi vezin gereği tūḫi şeklinde yazılmış.

Size_incindüğinden ol üftāde-merd
Kefen yırtup ol dem iderdi_āh-ı serd

Dir-idi_itme bu derde tīmār hīç
Ben üftāde gördüm bu derde besīç

6435 Unutduñ meger mergi iy dil hemān
Benüm mergüm-ile_olmayup nā-tevān

Olur murğ rişteyle mażbūd i yār
Eger rişte elden çıka_itmez qarār

Ölen tıfl için olmañuz sīne-çāk
Gelüp pāk gitdi o dem girü pāk

Şaķın pāk geldüñ cihāna_eyle bāk
Çabül eylemez bil ki nā-pāk[i] hāk

Saña ‘ārdur iy hudāvend-i hūş
Ki nā-pāk olasin cihānda hamūş

6440 Senüñ şadruña giçe bir niçe kes
Sen onlara qarşu çekesin nefes

Gerek pehlüvān u gerek nā-tevān
Kefendür libās āhiri bī-gümān

Vuḥūş uça bendiyle olup ḥalāş
İder deşte rīgle iḥtişāş

Senüñ daḥı destüñde yārā vü zūr
Olup fikr kıl geh gehī rīg-i gūr

Göñül virmegil bu ‘acūza hemān
Turur şanma künbedde hīç girdukān

6445 Onuñ ḥul‘ımı ḥal‘a eyle bedel
Ki beynūnet-ile saña_olmaz maḥal

Ġalīz olsa beynūneti_anuñ hemān
Muḥillil gerekdür oña bir civān

Geçer rüz şeb birle iy dil-nevāz
Nefesdür hemānā iden süz u sāz

Ḥikāyet-i Laṭīf

Ḥikāyet Cem-āyīn olur iy ‘azīz
Bunı ḥūb nazm itdi nāzım temīz

Rivāyetde bir dil-beri nāzenīn
Var idi Cemūñ iy sa‘adet-nigīn

6450 Diyeydūñ ruḥı cām-ı gīfī-nümā
Nezāretle dehre virürdi nemā

Anuñ dehre-i dehr servin hemān
Tebārı teberle ider ser-girān

Düşüp ḥāke ol gülbün-i şūḥ-ı şeng
İder sūk anuñçün cihān-ı dü reng

153^b

Birīşimden oldu oña bir lifāf
Baṭar añlama gāyetileydi şāf

Onı defn idüp medfene nāz-ıla
Oña giryeler oldu āgāz-ıla

6455 Gelür daḥmeye ba‘d-ez-ān Cem-nigīn
İder giryey-ile hezārān enīn

Ḥarīr-i kefen gördi şūrīde-reng
Ta‘accüb idüp eyledi çok direng

Alup pīlegāndan ḥarīri hemān
Buña eylemişdüm kefen ben i cān

Bu ḥāl içre bu mürdeden kirm-i gūr
Lifāfin almaḳda_ ider ḥayl-i zūr

Baña ‘arīfet şevbi virgil hemīn
Geyen tez çıkarur sen olma ğamīn

6460 Ol ešnāda bir şā‘ir-i ḥoş-maḳāl
Bu tarz üzre nazm eyledi ḥasb-i ḥāl

İki beyt iderdi cigerler kebāb
Enīnle olurdu dil ü cān rebāb

Rebābī rebāb içre_ idüp ḥoş-nevā
Dir idi ki ḥayfā vü vā-ḥasretā

Geçüp dünyeden bir niçe rûzgâr
Olup ğonca gül açılır nev-bahâr

Alup lâle la'line la'lîn kadeh
Şurâhiyle süsen olurdı ferah

6465 Kâlıp nergisün gözleri pür-humâr
Benefşe hicâb-ıla yire baĸar

Şanevber 'imâmeyle_ alup ser-girân
Olur serv meflüc iy dil-sitân

Bu haşyetden olmışdı lerezende bîd
Umar haste cânına büy-ı nüvîd

İdüp rakş 'ar'arla cânâ çenâr
Olur nârven bādla hem-'ayâr

Geçer niçe Hurdād u Murdād u mâh
Daĸı şehr-i Būr-ıla Behmen-nigâh

6470 Gelür mihr mâh-ıla Ābân hemîn
Bizi ĸâk ü ĸışt eyler ehl-i zemîn

Bizüm ĸâkümüz 'âkıbet büstân
İdüp seyr iderler onı dōstân

ĸikâyet-i Sa'âdet-Dişâr

**Bu efsâne mazmün[1] bir ĸışt-ı zer
Olur bil bunı iy hümâyün-fer**

ĸikâyetde gelmişdür iy merd-i pāk
Didiler ki bir zâhid-i tâbnāk

154^a

Siyerle şuverle olup ĸaĸ-şinâs
İderlerdi ihvân oña çok sipâs

6475 Kâzâ-yı Hudâ seyr iderken o yâr
Sülükı içinde olup zer-'ayâr

Oña ĸışt-ı zer virdi Rabbü'l-'ibād
ĸinâ buldı ol merdüm-i hoş-nihād

Virüp zer anuñ ʔab‘ına hoş-ferah
Ferah birle gitdi dilinden terah

Başından gidüp şöyle ferheng-i hüş
Süveydā-yı dil oldu zer aña hoş

Sürüşını emmāre_idüp tīre-rāy
Olur hüş ğarrā-iken hūre-rāy

6480 Şeb ü rüz efkār-ı māl u menāl
İrüp dir buña_irmeye gerd-i zevāl

Bunuñ birle ʔaddüm benüm rāstdur
Gidicek bu bilgil kem ü kāstdur

Zevāli ider ʔaddüm iy cān dü-tā
Melāl vurur serüme inhinā

Yapup bir revāḳ-ı dil-ārā ruḫām
Dıraḫt-ı sütünü ola ‘ūd-ı ḫām

Ḳanādīl olup rüz u şeb mihr ü māh
Süreyyā ide cāmına_anuñ nigāh

6485 Yiyem kāḫ-ı ğarrā gelüp düstān
İçinde anuñ seyr ide büstān

Cefā virdi cānā muraḳḳa‘ libās
Bu delḳ-ıla oldum mülevves eşās

Baña bendegān ger getürse ʔa‘ām
Anuñ rüh[1] rāḫat bula ve’s-selām

Nemed-püşlüge dil oldu figār
Geyem atlas-ı nağz min ba‘d i yār

Firāşum idüp ‘abḳarī-i ḫisān
Emāşīl içinde olam nağz-şān

6490 Muḳanned ḫayālāt kālīv[i] ol
Füsürde dimāğı olup bed-uşül

İdüp deng ḫālin[i] ol bī-beşāt
Nazar eyleseñ kendü ‘azm-i rufāt

Münācāt-ı Ḫaḳdan idüp ol ferāğ
Olup mālā māyil ider hoş-sürāğ

154^b

Gidüp rāz u zikri namāzı hemān
‘Amel zābtı-y-ıla iş oldu yaman

Gider seyr-i şahrāya ser-mest-i ‘ışk
İder ḥubb-ı māluñ tırāzın[1] meşq

6495 Qarār itmedi bir mekānda bir ān
Gezer şöyle ḥayrān [u] ālüfte-cān

O ḥāletde bir merdüm-i nīk-bīn
Gil eylerdi taḥmīr gūra hemīn

Ki ol gilden alup o dem ḥışt-zen
‘Amel şarf iderdi olup müşt-zen

Te’emmülle ol demde giderdi o pīr
Didi nefsine _emmāreye_ olma zahīr

Olup ḥışt-ı zerrīne māyil hemīn
Nazar eyle ḥışt ölme-gide? _iy ḡamīn

6500 Gilūñ ḥışt idüben iderler binā
Gelūñ fikr-i nā-sāz[1] koñ cān-ı mā

Ṭama‘ ḡapusın açma şöyle hemān
Ki def‘inde cānuñ ola nā-tevān

Bu hırş u ḡasedle bu āz u hevā
Seni şoñ ucı _eyler ḡatı bī-nevā

Şaḡın olma eṭrāfına rüy-māl
Şaḡa sūd virmez bu sevdā-yı kāl

Senüñ fikrūñ aḡvāl-i sevdā vü sūd
Velī ‘ömrüñ āteş içinde çü ‘ūd

6505 Olup āzla ‘ömrüñüz pāy-māl
Şaḡa bil ki sūd eylemezdür bu ḡāl

Ṭolup çeşm-i ḡaflet ḡubār-ı hevā
Semüm-ı heves zer‘a virdi fenā

Çıkar penbe-i ḡafleti iy ḡamīn
Ki ḡuşuñla _işit ḡāl ü ḡālī hemīn

Teḡāfülden it ḡuşuñı şimdi pāk
Ki yarın olur dīdeñe kuḡl ḡāk

Hikāyet-i 'İzzet-Şi'ār

Olur tarz-ı pend-ile bu güft ü gū
Didüm saña fehm eyle iy nīk-ḥū

6510 Haber virgil iy üstüh^vān kafes
Revānuñ olur murğ nāmuñ nefes

Ser-ā-ser işüñdür dağā vü dağal
Pey-ā-pey derūnuñ ḥaṭā vü ḥaṭal

Uçarsa kafesden bu murğ-ı revān
Onı sa'yıla şayd idemez cihān

Onuñ kayd[ı] ıtlāka olıcağ bedel
Ütüğ? sā'ī[y]i? şayd olur mübtezel

Gözet fırsat-ı kāyināt oldı dem
Deminde_ış gören çekmez iy cān ğam

6515 Dem olmışdur 'ālemden iy yār-ı nağz
Bilür firḫatı bilgil erbāb-ı mağz

155^a

Sikender ki dünyāya_olur ḥükm-i revān
Vefātı deminde_'ālemi_itdi revān

Oña virmedi 'ālem aṣlā mecāl
İdüp bir dem içre onı pāy-māl

Biçer ekdügin zay'a-ı dehre kes
İder 'āḫil olan tedārük heves

Olur nīk [ü] bed birle kes nāmdār
Eger 'āḫil-iseñ yüri nāmdār

6520 Cinān oldı bil pāye-i nīkuvān
Bedānuñ maḫāmı_ı oldı nīrān hemān

Dilā olma şol kārvāna raḫīḫ
Gidüp kendü yārān[ı] ide ferīḫ

Nice olalum yār ābın sebīl
Ki yārānumuz yolda ḫaldı zelīl

Dilüñ eyleme ol dil-ārāma bend
Ki sen ṭurasın ğayrlarla ide ḫand

Dil-ārām-ı dünyāya meyl itme sen
Ki ‘uqbāda olmağ dilerseñ esen

6525 Laḥad ḥākdānında_ iden merd ḥvāb
Şaĉar gerd-i mūyın zamān-ı ḥisāb

Cihān içre olmağ dilerseñ muķīm
Ĝubār-ı sefer birle olma saķīm

Şirişk-ile gerd-i günāhı hemīn
Yuyup ol cihān içre sen kām-bīn

Dirīgā vü ḥayfā ki ‘ömr-i ‘azīz
Geĉüp cān u dil olmadı hīĉ temīz

Elümden hīĉ eylük benüm gelmedi
Bu ‘ālemde cānum benüm gülmedi

Ḥikāyet Ki Der-Evān-ı Ḥadāşet Dāfi‘ Būd

6530 Zamān-ı ḥadāşetde_ olan ba‘z-ı kār
Bu mefhūma oldı dilā yādigār

Peder ‘ahd[i] içre baña ḥātırā
Olup geldi şimdi girü ḥātırā

Anuñ ḥākini raḥmet ābı hemān
İde tāzeter iy bihīn-i zamān

Zamān-ı şabāvetde ol merd-i pāk
Benüm ṭab‘um itmek içün tābnāk

Benüm-ĉün ider levḥ ü defter şirā
Daḥı ḥātem-i zer eyā nīk-rā

6535 Bu aḥvālle ṭıfl-ı nā-dān hemīn
Ĝüşāyiş idüp ṭab‘ı_ olur kām-bīn

Getürüp peder nā-gehān müşterī
Ruṭabla bedel itdi engüşteri

155^b

Alup ḥātemi ĉünki ḥurmā-y-ıla
Ben üftāde[y]i ḳodı germā-y-ıla

Seḥā ṭarz[1] ile ĝöñül ḥātemi
Virüp ṭay ider cevdet-i Ḥātemī

Ruḫabla elümden o şîrîn-zebân
Alup ḫâtemüm ben de ḫaldum hemân

6540 Bilüp kıymet-i ‘ömrüñ iy dil hemîn
Aña göre gör lâzımuñ iy emîn

Lezāyızle ‘ömrüñ қоşan şāhbāz
Ḳapup saña virür dem-ā-dem güdāz

Ḳıyāmetde nîkân maḫāmı ‘ulā
Olup onda_olurlar sa‘ādet-nümā

Ṣerādan şüreyyāya idüp nazār
Sa‘ādetle eylerler onda aşer

Senüñ tenglikle başuñda girān
Var iy merdüm-i mürde-dil nā-tevān

6545 Baḳarlar mı hîç kimse a‘mālüñe
Dimezler ne ḫāl ola hîç ḫālüñe

Dilā kār-ı bedden gel it ictināb
Cenāb-ı Ḥudāda çekersin ḫicāb

Şu günde muḫāsib ola ḳavl ü fi‘l
Ulü‘l-‘azme ṫarzuñ virür ḫayl-i hevl

Şu yirde ki dehşet çeke evliyā
Günāha_ı‘tizār olmaz onda revā

Eger cānla ṫā‘at itse zenān
Olur merd-i zāhidden ol yeg hemân

6550 Saña erlüğüñden gelür mi ḫicāb
Zenānuñ du‘āsı ola müstecāb

Zenāna maḫādîr-i ṫā‘at hemîn
Virilmişdür iy yār-ı ṫā‘at-güzîñ

Bu ‘özü-ile bunlar bu deñlü niyāz
İdüp Ḥaḳḳa ḳıla hezārān namāz

Senüñ ‘özüñ olmaz ḳabüle ḳarîñ
Yüri zen gibi zînete ol rehîn

Namāz için itseñ eger i‘tizār
Zenāndan kem olduñ sen iy pür-gubār

6555 Beni ortaya koma iy dil-sitān
Ne didi naẓar eyle pīṣīniyān

Ki aḥvāl-i devrāna tūtan ‘ayār
Ne hoş didi iy merd-i dānāy-kār

Günāhum zebānum idüp küng ü lāl
Bu ḥüccetle oldum ḳatı_āṣūfte-ḥāl

156^a

Didi ‘Unşurī nām şā‘ir hemīn
Şehen-şāh medḥinde iy kām-bīn

İden rāstī keĵ revīşi birle ḥam
Dime merd ola zenden olur o kem

6560 Dilā nāzla cān[1] perverde tūt
Cemī‘-i lezāyizle ḥaẓ-kerde tūt

Cihān ni‘metin ser-te-ser ḥurde tūt
Beşer çıkımazsın yüze perde tūt

‘Avāyık libāsından olup ‘udā
Hemānā di kim yā Ḥudā yā Ḥudā

Ḥikāyet Der-Ma‘nā-yı Terbiyet-i Nā-Ehl

**Ki nā-ehle_olan terbiye-i kelām
Dinildi bu başı içre iy nīk-nām**

Biri beççe-i görg ider terbiyet
Mürabbā olıcağ ider şeytanat

6565 Mürabbā kılup şāḥibi sīne-çāk
Cerāḥat vurup cānın eyler helāk

Olur cān-ı şīrīni tenden revān
İdüp ḥābgāh-ı teni ḥākdān

Bu ḥāletde bu merd-i ḥaṅçer-kelām
Varup üstine_eyler oña ḥayf-ı tām

Bu aşl düşmene ṭama‘-ı ‘izz ü nāz
Virüp eyler idüñ oña çok niyāz

Anuñ pençesinden olup sen emīn
Yaturduñ emānetle iy kām-bīn

6570 Hemîşe ider fi‘l-i bed bed-nihād
Şalāda ider ğālib onlar fesād

Olur kār-ı İblīs telbīs ü zerķ
Yed-i bedden ire neyistāna ħarķ

Benüm nefsumüñ bedlerinden fiġān
Baña her biri_İblīs olur bī-gümān

Ĥudāyā beni daĥı ķahr it hemīn
Günāhuma ola kefāret enīn

Bu aşl kār-ı bed birle_olup dil-fiġār
Yüzüm yoķ baķam ħalka ben bī-ķarār

6575 Beni itme rüsvā-yı nāmūs u neng
Ķarīn-i ħabīs olmışam şūĥ u şeng

Göñül Ĥaķdan ayrı işüm āh vāh
Dil ü cān ķabāĥatle oldı tebāh

Nazar eylemez dōstum n'eyleyem
Bu ħarlıkda ħālüm kime söyleyem

Dilā düşmen-i Ĥaķķla ittiĥād
İdicek ide mi? saña Rabb hād

156^b

Eger dōst-ıla olasın ser-firāz
Şaķın düşmen-ile_eyleme sūz u sāz

6580 Revā görmez iy dōst erbāb-ı ĥāl
‘Adū-y-ıla dāyim idesin fi‘āl

Olup düşmenüñ birle hem-ĥāne sen
İdüp devleti şöyle bīġāne sen

Muĥaķķaķ budur dōst iy dil-rübā
Maķām-ı ‘adūda ider şanma cā

Serāyuñda düşmen ħurursa hemīn
Oña dōst gelmezdir iy kām-bīn

Siyeh sīmle bil ki bey‘ ü şirā
İdüp Yūsuf almaķ dilersin dilā

6585 Yüri ‘aķil iseñ der-i dōsta
Ki düşmen gibi düşmegil pōsta

Olur beççe-i mār düşmen i yār
Demār-ıla eyler seni dil-figār

Yüri nefis-i emmāreden it girīz
Olasın tecennüble āhīr ‘azīz

Ḥikāyet Der-Mevā‘iz

**Mevā‘iz naşāyih bu mazmūn i yār
Didi bunda bu nāzım-ı hūşyār**

Biri itdi bir pādişāha cefā
Oña incinüp didi ol pādişā

6590 Döküñ kânını siz bu merdüñ hemān
Bu yola_olmasun bir daḥı ol revān

Efā‘īn-i gerdān oña bī-şumār
Üşüp kıldılar onı_o dem hōr u zār

Olup kīnever yedlerinde o bend
İder girye vü zār hem āh-ı serd

Dilā dōst olsaydı ger baña yār
Baña düşmen itmezdi aṣlā demār

Olup cevri a‘dā baña pōst-ı kend
Ḳafālar vurup dāyım eylerdi ḥand

6595 Dirīg ola bu gūl-i nā-sāzgār
Ben üftāde[y]i kıllalar tārūmār

Ḳatı ḥayf ḥasretle bu dīv-şān
Benüm ḳatlüme şehden ala nişān

Revā şanma bu merdüm-i nā-revā
Ben üftādenüñ cānına_ide ezā

Göre cehl [ü] nā-pāklik ṫarzını
Özüñ ṫuta nā-pākler merzini

Yüri şulḥ rāhına itgil sülük
Ola kim şefī‘ ola saña mülük

157^a

6600 Şefī‘ ittiḥāz eyleyüp ‘özü kıl
Şalāḥ-ıla eşküñ kıla ḥāki gil

Virür şanma bir lahza devrân emân
Şuña kim kıla kâsesin pür zamân

Eger olmaya kudretüñ kârger
İder nâr-ı gayret derûna eşer

Şağın çıkma endâzeden iy merîd
Ki miqrâz gam def'ine_ire nevîd

Didi Hâk kitâbında eş-şulhu hayr
Elif lâm 'âm añlatur dime gayr

6605 Bu şulhuñ fütûhâtına vir şu'ür
Ki hilm-ile bula dil ü cân sürür

Bula şâyed ebvâb-ı tevbe ğalağ
Şeb-i 'ömre çir ola şeyb-i falak

Getürme güneh bārını iy püser
Ki hammâl[1] 'âciz ider çok sefer

Pey-â-pey olup peyrev-i nîkuvân
Olasın sa'âdetle nuşret-resân

Velî kâr[1] olanlar hevâ vü heves
İder şanma nîkânla hem-nefes

6610 Girüp zenebe_eznâb-ı dîv-ile sen
Ne bilem nice ola zâtuñ esen

Şefâ'at olur şunlara bil hemîn
Ki seccâde-i şer'e ola emîn

Ĥikâyet-i Dil-rübâ

**Bu efsâne secde-nişîne hemîn
Dinildi omı añla iy pây-ı dîn**

Ĥikâyet iderler bil iy ĥurde-dân
Olur bir beyâbân mescid revân

Olup ser-nigün t̄ali'i derdmend
Nuĥüsetden itmez sa'âdetle ĥand

6604a وَالصُّلْحُ خَيْرٌ “Sulhta hayır vardır.” (Nisâ, 4/128)

6604b الم “Elif, lâm, mîm” (Bakara, 2/1)

6615 Ta'accübde idi o vārūn-ḥāl
Olur baḥt[1] ser-geşte vü bed-fi'āl

Biri men' ider onı *tebbet yedāk*
Yüri gitme ālūde_olur cān-ı pāk

Dile geldi rıḳḳat o demde hemīn
Ki pāk idi ḥurrem behişt-i berīn

Maḳāmāt-ı pākān olur anda i yār
Gil-ālūde-i cirme anda ne kār

Behiştüñ metā'ına ṭā'at şemen
Ki sermāyesi naḳd olan mu'temen

6620 Girür bāḡ-ı rıḍvāna ṭā'atgerān
Gezer cennet içre 'ibādetgerān

157^b

Yüri gerdden dāmenüñ eyle pāk
Seni zillet-i cürm-ile_eyler helāk

Eger ḳayddan murḡ-ı devlet revān
İde riştesi_ardınca olḡıl devān

Veger giç olursa sen ol cüstegār
Anuñ dīri virmez şikāra demār

Yüri iy günehkār var itme ḥvāb
Güneh 'özrine dök gözüñden çok āb

6625 Żarūret tırāzıyla ger āb-ı rü
Dökilürse mecrāsı olsun nikū

Çü eşküñ tamām ola tütḡıl şefī'
Şu nīk? āb-ı rüyı_olmaya_anuñ şenī'?

Derinden eger ḳahrla Zü'l-Celāl
Beni red iderse olup pür-melāl

Ola cümle pākān iderven şefī'
Ola ḥaşr içinde olmayam ben şenī'

6616a تَبَّتْ يَدَا (...) elleri kurusun." (Tebbet, 111/1)

Hikāyet-i Şeyh-i Nāmdār

**Bu güftār sinn-i şığarda hemān
Olan hāl eyler beyān bī-gümān**

6630 Zamān-ı şığardan baña ba‘z-ı hāl
Gelür hātıra iy hümāyün-mağāl

Ki günlerde bir gün idüp ‘azm-i seyr
Çarınüm peder yok idi hiç gayr

O günler idi bil ki eyyām-ı ‘īd
Temāşā iderdi şaķī‘ vü sa‘īd

Olup ‘īdgāha pederle revān
Halīt oldum eţfalle nā-gehān

Tek-ā-pūy ider küdekān her taraf
Temāşāya yārān iderdi şe‘af

6635 Elümdeydi bāzīçe-i küdekān
Temāşā iderdi anı merdümān

Olup lehv ü lu‘b-ıla güm-rāh ben
İdüp cümle eţfāl içinde_āh ben

Çarār itmeyüp itdüm āh u hurūş
Peder nālemi itdi ol demde gūş

Baña gūş-māl eyledi ol ‘azīz
Dil itdi o dem küdekāndan girīz

Didi baña iy şūh-ı şūrīde-kār
Niçün eyledüñ sen yanumdan firār

6640 Saña dāmenüm tut didüm ben hemīn
‘İnād eyledüñ sen baña_ıy nāzenīn

Degül tıfl tenhā yürimek sezā
Ki görmiş degül seyrghāhı dilā

158^a

Budur kışşadan hişşe iy kām-bīn
Ki tıfl-ı reh olduñ gözün aç hemīn

Bu yolda yūri sa‘y idüp iy faķīr
Yapış dāmen-i nīke olma kaşīr

Fürümāye-y-ile_olmağıl hem-nişîn
Olursañ saña rağbet olmaz hemîn

6645 Yapış durma fitrāk-i pākāne sen
Ki şöhet mü'essir durur eyle zan

Gözün aç olup pey-rev-i nīkuvān
Ki 'ārif olana bu durur nişān

Gider olsañuz gör ki etfāl-i pāk
Dilin istiķāmetle_ider tābnāk

Ne miķdār tıfl olsa kūçek hemîn
Ki dīvār tilvince yürür ğamîn

Ṭufūliyyet içre olan pāk-bāz
Yürür yolda merdāne iy dil-nevāz

6650 Mürīdān olur tıflıdan kemterīn
Meşāyih-mişal oldu ħāyih hemîn

Riyā ehli-y-ile_olmağıl yār-ı ğār
Olar ħalkası saña virür demār

Hemān nīkle olğıl dilā hem-nişîn
Ki bedle olanlar bed olur hemîn

Murāduñ var ise bu derde hemān
Gözet turmağıl ħalka-ı nīkuvān

Bu derdür melāz-ı selāṭīn-i dehr
Bu derden murādāt olur ħalk-ı şehri

Ḥikāyet-i Şerif

6655 **Olur bu semer ğalle ħāli hemîn**
Burada tezekkür olur iy emîn

Biri on yire ğalle yığdı hemān
Ki künbed-mişāl oldu her ğalledān

İdüp deyden āsūdeter ħātırın
Ki tīmār ide ħātır-ı fātırın

Budur ārzü şiddet-i rüzgār
Mevāşī çeküp olmaya tārūmār

Ṭavāṣī ḥavāṣī ola_āsūde-dil
Me'ūnāt def' ola ğalleyle bil

6660 Ṭururken bu ḥāl üzre muḥzer hemān
Mezāri'de ḥırmen olup ğalledān

Olup ṣāḥibi bir gice mest ü çāk
Vurur ḥırmene āteş-i sūznāk

Nıgūn-baḥt idüp ḥırmeni sūḥte
İder āteşi cān[1] efrūḥte

158^b

Elinden alup kesbini rūzgār
İder ḥūşe-çīn anı ğafletle kār

Arar cū-be-cū kāyinātı o merd
Ki ḥırmende bulmadı bir dāne ferd

6665 Döküp kendüyi gendüm ucından ol
Cevüm yok velī erzene_olsa vuşul

Çatı oldı gerdende dervīş-i pāk
Görüp ḥālını ḥalk olur sūznāk

O ḥāl içre bir merd-i çāpük-'ayār
İdüp kendü müzdürına i'tizār

Dilersen ki olmayasın tīre-rūz
Şaḥın mest olup ḥırmenüñ itme sūz

Ḥabāsetle_eger 'ömrüñ itse güzer
Yaḥup ḥırmeni_olursın āteş nazār

6670 Ḥabāḥat durur ḥūşe-çīnlik hemān
Ki ḥırmen yaḥup itmek iy nükte-dān

Yüri toḥm-ı dīn tartup it 'adl [ü] dād
Velī almasun ḥırmeni tünd-bād

Şu kim oldı devrānda vārūn-ḥāl
Naşīḥat alur andan ehl-i maḥāl

'İkāb olmadın gözlegil gel şevāb
Gözetmek şevābı kişiye şevāb

Ṭurup ḥ'āb-ı ğafletden ol dil-ğüşā
Olayın dir-iseñ eger cān-fezā

6675 Girībān-ı ğafletden ol ser-berūn
Dir iseñ hacīl olmaya hīç derūn

Ĥikāyet-i Dil-nevāz

**Bu ğüftār münkir ŧi‘ārı hemān
Olındı onı añla iy nev-civān**

Biri itdi bir münkire ittifāk
İdüp ğayr-ı ihvānla hoş-vifāk

O hāletde bir nīk maħzer hemān
Ĝüzer eyleyüp ğördi ol pāk-dīn

O dem münkerin münkire istitār
İdüp oldı hacletle ol ŧermsār

6680 ‘Arağ-rīz olup rüy ol bed-fi‘āl
Didi ŧeyħden oldum āŧüfte-ħāl

Ĥacāletle virüp baña ŧeyħ ğüy
Baña eyleye ħorħarum ğüft ü ğüy

Ĥaber bildi dānā-yı rüŧen-zamīr
Oña süst olup didi iy cān-ı pīr

Ki kendüñden itmezsin iy dil ħicāb
Ĥudā ħāzıruñ ŧerm it iy bed-niŧāb

159^a

Yanuñda ider ŧanma kimse ħuzūr
Yüri cābet-i Ĥaħħa bağ ħıl sürür

Ĥikāyet-i Züleyhā vü yā Yūsuf-ı Māh-ı ŧām

6685 **Züleyhā vü Yūsufdadur bu kelām
Bu ŧay içre virdi oña hoş-nižām**

Ĥikāyetde gelmiŧdür iy nāmdār
Züleyhā-y-ıdı bir zen-i ğül-‘izār

Onı ‘ıŧħ-ı Yūsuf idüp mest ü çāk
Onı meŧħ-i sevdā iderdi helāk

Bu hāletde dāmān-ı Yūsuf ele
Ĝirüp armağan itdi cān u dile

Yapışdı oña eyleyüp ħabl-i cān
Umar derdine ola dermān hemān

6690 Virüp şehvete ol dem içre rızā
Çapar görg şan Yūsufi iy ağa

O dem içre bānū-yı Mışr-ı ‘azīz
Büt itdürmiş-idi be-gāyet ‘azīz

Ruḫām-ı muşaykıldan idi tamām
Otururdu taht üstine şubḫ [u] şām

Ser ü rüyına_ol demde vurdı niķāb
Mebādā ki vire ruḫına_ol ħicāb

Görinür gözine anuñ bed-liķā
Naşab vire ol dil-bere cān-ı mā

6695 Ğam-ālūde Yūsuf durur küncde
Şanasın cevāhir durur gencde

Oña nefsi emmāre virmişdi dest
Ola kim idem Yūsufi şöyle best

Züleyḫā öpüp dest ü pāyın hemān
Dir iy meyl[i] yoķ cevri çoķ dil-sitān

Gel iy süst-peymān [u] ser-keş berü
Gel iy bī-vefā yār-ı ğam-keş berü

Olup seng-dil olma derhem hemīn
Çatı tünd olma gel iy cān u dīn

6700 Perīşān kim iy perī-şān gel
Ciger āteşüñde_oldı büryān gel

‘Aceb vaķt dil-keş bisāt oldı hoş
Dile virme āteş gel iy māh-veş

Gözinden ruḫına aķup cūybār
Ten-i berg ki cūybār üzre tār

Çılup lālezārın[ı] ol za‘ferān
Eser bāğ [u] rāğına berg-i rezān

İdüp lābeler aña ol gül-‘izār
Baş egmez likāmına tevsen i yār

159^b

6705 Didi ol sa‘adet serīrine hān
Revāq-ı nübüvvetde şāh-ı cihān

Olan āl-i Ya‘kūba hayru’l-ḥalef
Ki Ken‘āniyān içre nağz-ı selef

Züleyhā-yı nağza_ol hümāyün-nişāb
Dir iy dil-rübā-yı sa‘adet-rikāb

Beni şanma ḥabīse nā-pāk olam
Meger Ḥaḫ rızāsıyla seni alam

Bu sevdādan olmaz baña sūd hīç
Yüri ‘ömrüñ itme telef olma pīç

6710 Telefle olup ḥāşılıñ bil kelef
Kefe nesne gelmez var olma telef

Seni tündlük mi_eyledi şermsār
Baña şerm viren Ḥudāvendigār

Yüzüm sürḥ olsun diyü_içen şarāb
Şon ucı anuñ rüyı olur zerd-i nāb

Bugün ḥvāhuñ it ‘özre vire mecāl
Ḳıyāmetde bilmem n'ola ḳıl ü ḳāl

Güftār Der-Mevā‘iz

**Ki sinnevr ḥāli mevā‘iz-dişār
Bu güftār maзмün[1] iy gül-‘izār**

6715 İder gürbe revşini setr iy ‘azīz
Maḥall-i teğāyiḫde? olsa temīz

Anuñ büy-ı ziştiyle her şubḥ [u] şām
Kerīh olmasun diyü iy dil meşām

Senüñ zātuñ āzādedür serv-sān
Niçün nā-pesinde virürsin ‘inān

Senüñ nā-sezāñı görüp kāyināt
Diyeler ḥayāta bedel ḳıl memāt

Tefekkür ḳıl ol ḳul ki_ola pür-günāh
Odur ḥvāceye ‘āşī_olan niçe gāh

6720 Eger tevbe_idüp ide nāz u niyāz
Olur hoca yanında ol dil-nevāz

‘Īnād üzre olursa eger ol ‘abīd
Olur şāhib[i]_ondan o demde ba‘īd

Eger bir kişiyle iderseñ sitīz
Ya tūr vir cevābı ya eyle girīz

Tamām oldı a‘māl itgil hisāb
Şu vaqt itme menşūruñ ola hārāb

Şudur merd-i ‘āķil bil iy kām-bīn
Kıyāmetden evvel ğama_ola rehīn

6725 Ger āyīne āh ile_olursa siyāh
Dil āyīnesin rüşen eyler bil āh

160^a

Günāhumdan itgil hirāsı bu dem
Kıyāmet güninde_itmeyesin nedem

Hikāyet-i Seyāhat-Başır

**Bu efsāne oldı seyāhat-başır
Ki eyitdi? haddu’llāh[1]? şeyh-i pīr**

Çeküp miñnet [ü] derd ü endüh [u] ğam
Sevād-ı Habeş seyrine_urdum kadem

O ğurbet diyārında ben derdmend
Dil ü cāna derd ü elem kıldı bend

6730 Olup künc-i ğamda ferāğat-esās
İdüp ‘iş terkin dile ter-libās

Yol üstinde gördüm ‘aceb tekyegāh
Revende devende iderdi niğāh

Olup onda bir niçe miskīn esīr
Sefer-pişeye_eylerdi hıdmet yesīr

Seherğāh urup ‘azm-i rāha nefes
Şanasın ki tayr uçdı kaldı kafes

Biri dir ki bu bestegān şeb-revān
Olup pend işitmez olurlar devān

6735 Veger ‘işmet olsa saña hem-‘inān
Hesābuña açmaz dilīrān zebān

Kimesne_eylemez ser-nigūnı esīr
Hudādan hirās eyle tıtmaz emīr

Eger hıdmeti eyler-isem tamām
Sere tīre-rādan gelür mi ğamām

Veger bendelikde ola tünd-rāy
Olur aña Mevlāsı da künd-rāy

Ger aqđām-ı iqđām[a] başsañ hemān
Felekle melekden geçerdüñ bir ān

6740 Felek fülki birle melek mülki bīl
Olur şanma aqđāmuña bil sebīl

Eger yolda qalsañ devānda pesīn
Olursın eyā merd-i ‘ālī-nigīn

Ded ü dām olur dür yegāne hemān
Senüñ gibi gevdenden iy bed-nişān

Rivāyet-i Şavlecān-Zenān

**Hikāyet bu çevgānla şāh-ı cihān
Ser-i merdi dürmişdi iy dil-sitān**

Birin vurdu çevgānla şeh Dāmġān
İder kūs gibi vurulan fiġān

6745 O gice idüp ġāyet-ile_ıztırāb
Qarār itmeyüp kılmadı hīç h‘āb

Onuñ üzre bir zāhid-i hoş-siyer
Güzer eyleyüp didi oña iy hoş-nazar

Giceyle_eyleseñ şāhne yanında sūz
Günāh āb-ı rüyını itmezdi rüz

Şu kes rüz-ı maşşerde olmaz hacil
Giceyle ide şubḡ-dek sūz-ı dil

Sülük eyledüñ şulḡa hīç itme bīm
Ki ebvāb-ı a‘zār[1] yapmaz Kerīm

160^b

6750 Cenāb-ı Hudāda olup ‘özü-ḥ’vāh
Şeb ü rüz taḫşir için eyle āh

Hudā eylemezse ‘uşāta nazar
Giderler ḫalurlar olar bī-başar

Eger olmaz-ısa Hudā dest-gīr
Ser-ā-ser ḫalāyık olurlar ḫarīr

Eger ḫācetüñ varsa itgil du‘ā
Recāvār Hudā zātuña_ide revā

Ḫicābuñ var-ısa eyle tevbe hemīn
Ki ol ḫābilü’t-tevbedür hem emīn

6755 Bu dergehde olur şu kes ‘özü-ḥ’vāh
Günāhın añup ol ide her gün āh

Hudā āb-ı rüy-ı kesānı hemīn
Döker şanma iy merdüm-i kām-bīn

Günāhın añup eşk-i çeşmin revān
İder çok kimesne_ıy sa‘ādet-nişān

Hikāyet-i Şan‘ān-ı Pür-Seyāhat

**Seyāhatde aḫvāl-i Şan‘āniyān
Görildügi oldı hikāyet hemān**

Seyāhat iderken cihān içre ben
Gözüm gördi Şan‘ānda bir nīk-fen

6760 Nice nīk-fen tıfl-ı küçek-dehān
Naḫīrin görür mi zemīn ü zamān

Öñümden geçüp ol dil-ārām-ı nağz
Görüp ḫatḫlar itdi_‘izārını mağz

İdüp ol nigārīne ‘ayn-ı kemāl
Bulur āfitābı o demde zevāl

İrüp bāğ-ı ‘ömrine faşl-ı ḫazān
Revānı uçurdu çü berg-i rezān

Şanasın ki Yūsufdı çāh içre ol
Ya Yūnusdı mähīye ḫıldı vuşul

- 6765 Bu bāğ içre bir serv olmaz bülend
Ki bād-ı ecel itmeye anı künd
- Eger hāk gül açā itme ‘aceb
Ki hāk içre yatup niçe nüş-leb
- Gönülde didüm merde ol nīk merd
Bu-sān kūdekān gitdi sen qalma ferd
- 161^a Ki kūdek olur pāk-ālūde pīr
Zamān-ı memāt oldı olma dilīr
- Anuñ qadd-i sevdāsına nā-tevān
Diker qabr yanına serv-i revān
- 6770 Atup merqadinden niçe seng ben
Dil-āşüftesi_ oldı bu şūrīde-ten
- Baña havf ol cāy-ı tārīk ü teng
Virüp lerze endāmuma atdı seng
- Gidüp ol tağayyur dile geldi hūş
Baña didi bir dil-ber-i pūr-ğurūş
- Saña havf virdiyse bu teng-nāy
Onı terk it işte durur rüşenāy
- Dir iseñ şeb-i gūr ola pūr-fürüg
Çerāğ-ı ‘amelde gel itme dūrüg
- 6775 Eger teb-ile ditrer ol kārger
Anuñ naḥl[ı] virmez ruḥabdan eşer
- Gürūh-ı firāvān zann-ı ḫama‘
İderler[di] şāyed olaydı şeba‘
- Ḥama‘ ehl[i] olur cihānda zelīl
Ekin ekmeven ḫırmene_ olur baḥīl
- Yir ‘Abdī şu naḥluñ şemārın hemīn
Ki kendü mürebbīsī_ola iy kām-bīn
- Eger zay‘a[y]ı toḥm ile pūr hemān
İderse bulur ḫırmeninden nişān

Ahval-i Bāb-1 Dühüm

6780 Münacât olur bāb-1 deh iy emîr
Omı hûb yazmış o nîkû-zamîr

Ger aqdām-1 hıdmetle ikdām-1 pāk
İderseñ dilüñ Haḫ kıılır tābnāk

Eger hıdmet-i Haḫda_ iderseñ kesel
Har-1 nā-tevān-veş maḫāmuñ vaḫal

Gelüñ idelüm Haḫḫa nāz u niyāz
Zebān küng olunca gider sūz u sāz

Rebāb-1 dil itsün enîn ü ḫanîn
Ki gil olıcaḫ böyle olmaz enîn

6785 Hazān faşlı içre esicek rezān
Ḳalır bergsüz bāḫla büstān

Ḳazā vü ḫader ḫil‘at-i nev-bahār
Virüp mīvesin eyler anuñ kenār

Recāya virenler olur behremend
Ümîd eyleyenler hîç olmaz nejend

161^b

Şu der kim güşāde durur dāyimā
Anuñ şāḫibi buḫl itmez dilā

O derde mesākîn iderler niyāz
Niyāzına göre olur dil-nevāz

6790 Bu dergāha ḫākim olan pādişāh
Mesākîn[i] itmez durur bil tebāh

Bu derdür melāz-1 münacātiyān
Bu bāba ḫaçar cümle ḫacātiyān

Tehî-dest [ü] üftāde giryān u zār
Diyeydüñ ki lertzende berg-i çenār

Kimüñ süddesi_ola baña müttēkā
Bu derden gidüp eyleyem ittikā

Anuñ şāh-rāhındayam ben zelîl

‘Aṭālar umar ŧehden ābın sebīl

6795 Ḥudāvendigārā ḥaṭā-pūŧ ol
‘Aṭā-pāŧ dervīŧe sen ŧağ u ŧol

Ki cerrār-ı ‘uqrānum iy pādīŧāh
‘Īnāyetler it bende oldı tebāh

Recā-i ŧefā‘at iderler ‘uŧāt
Ḥayāt ārzūsına ‘azm-i rufāt

Ḥaṭā vü ḥaṭal birle bu ḥāksār
Pür olmiŧ durur ‘afv it iy Kirdigār

Senüñ luṭfuñ-ıla Ḥudāyā nemā
Bulur fıṭratum eyle iḧŧān oña

6800 Nevālüñle buldı tenüm perveriŧ
Beni luṭfla eyle nīkū-menīŧ

Berāyāya in‘āmuñ olmiŧdı ‘ām
Umar cūd bu bende-i nā-tamām

Kerem-kān olandan gedāyān kerem
Görür olsa_onuñla olur hem-ḳadem

Olur pey-revānı kerīmüñ hemān
‘Aṭā ārzūsına ol bī-niŧān

Ḥudāyā beni dehr içinde ‘azīz
İden sensin ‘uḳbāda daḥı_it temīz

6805 Ḥaṭā defteri sendedür it ‘aṭā
Çeküp ‘afv kilkin baña pādīŧā

Mu‘azzez muḥaḳḳir ḳuluñdur faḳīr
Keremler idüp eyle luṭf-ı ḥaṭīr

Ümīdüm rızā-yı ŧerīfüñ hemān
Recālar ider bende-i nā-tevān

‘Azīz iken itme Ḥudāyā ḥaḳīr
Ġanī-y-iken itme beni sen faḳīr

162^a

Günāhum görüp eyleme ŧermsār
Beni luṭfuñ-ıla_eylegil restgār

- 6810 Enāniyyetümden beni_eyle ḥalāş
Daḥı virme_enāniyyete ihtişāş

‘Uḳūbetde ḳaldum gel ol dest-gīr
Cihān cümle bīnā ben oldum ḳarīr

Bu dehr içre benden olur mı yaman
Ki kendüm ḳabāḥatle_olam hem-‘inān

Ḥicābum yeter senden iy pādīşāh
Beni atma ḥalk içre luḫ it tebāh

Kerem sāyesinde olursam hemīn
Sipīhr eylerüm pāye-i kemterīn
- 6815 Benī nev‘üm içre beni tācdār
İderseñ yirüm tārek-i rūzgār

Veger tāc-ı luḫfuñla_olam ser-firāz
Virem tāc-ı devrāna ol dem güdāz

Seni añduğumca benin lerzegār
Olur iy Ḥudāvend-i āmurzgār

Tazarru‘ iderler bu üftādeler
Recā-i ‘aṭāya bu dildādeler

Münācāt idüp dir o şūrīdenāk
Ḥudāyā beni eyleme sīne-çāk
- 6820 Daḥı dir o şūrīde-i dil-figār
İlāhā zelīl oldı bu tārumār

Bilürsin ki miskīn ü bī-çāreyin
Fürümānde-i nefsi-i emmāreyin

İdemezdi bu nefsi-i bāzīçe hīç
‘İnānın iderdi anuñ ‘aḳlı pīç

Ki nefsi-ile şeyṭān ider baña zūr
Maşāf-ı pelengāna ṭurur mı mūr

Senüñ rāh-ı luḫfuñdayam reh-revān
Penāh ol baña düşemenden hemān
- 6825 Ḥaḳuñ Ḥaḳı iy Ḥayy-ı dānā-yı rāz
Daḥı zāt-ı pāküñ çün iy bī-niyāz

Ḥarem içre tavāf-ı ḥaccāc için
Şafā-y-ıla Merve içre olan Ḥāc için

Ki meylin yanında olan sa'y-içün
Dağı ḥüzn ü derd-ile_olan na'y-içün

Ḥaḫīm-ile Zemzem ü rükn ü maḫām
Ḥacer birle_ 'Ömere Minā-yı tamām

Dağı_ elvāḥ-ı Mūsā vü saḫr-ı Zebūr
Dağı_ İncīl-i 'İsā ile 'ıkd-ı ḥūr

162^b

6830 Muḫammed ḫaḫı iy Ḥudā-yı te'al
Dağı_ Aḫmed ḫaḫı iy müzīl-i melāl

Dağı türbet-i şāh-ı *levlāk* için
O ḫudsüñ mekānı olan ḫāk için

Yetīm olanuñ gözi yaşı-y-içün
Faḫīr olanın bağı başı-y-içün

Veḡāḡehde tekbīr idenler ḫaḫı
Ġazā yolına ḫoş gidenler ḫaḫı

Olan inḫinā-y-ıla ḫā'at ḫaḫı
Niyāz-ıla olan 'ibādet ḫaḫı

6835 Beni varḫa-ı nefsdan it ḫalāş
Rikābuñda virgil baña iḫtişāş

Baña ḫıl 'ināyet hemān ber-nefes
Ḷatı düşdüm ol baña feryād-res

Ümīdüm bu ḫā'at idenler hemīn
Ki leb-i ḫā'atāna_olalar rehīn

Olalar olara göñüldeñ şefī'
Ki ḫalḫ içre olmayalar tā beşī'

Beni eyle pākān ile hem-'inān
Ola 'afv ide_onlar için Müste'an

6840 Bu deñlü ḫabāsetle ālūdeyin
Rezālet ḫırāzıyla āsūdeyin

Zamān-ı fenedde kaç oldı dü-tā
Nazargāhum oldı benüm püşt-pā

Sa‘ādetden itme müsettir gözüm
Şehādetden maķbül tütğil sözüm

Yaķınüm çerāğına virgil fūrüg
Dilime getürme benüm hıç dürüg

Nazargāhumı itmegil nā-şevāb
Benüm destüme vir hemīşe şevāb

6845 Ben ol zerre-i nūr-ı mihr-i cihān
Olalı vücūd u ‘adem bir hemān

Yetir şa‘şa‘āndan baña bir şifā‘
Anuñla bulur tã‘atüm irtifā‘

Ĥudāyā kula iltifāt eyleseñ
‘Aķāyāñ-ıla bende[y]i toylasañ

Bedāna ‘aķāñı_ eyleseñ sen fedā
Bulurdı fedān-ıla_olar da ‘aķā

Gedāya yiter şāhdan iltifāt
Memāta_irmiş-iken bulurdı hayāt

6850 Benüm cürmüme_inşāf vir pādīşāh
‘Uķūbetle tã ki olam ben tebāh

163^a

Ķapuñdan sürüp ‘abdüñi_itme zelīl
Recāvār ki luţfuñ baña_ola delīl

Kimüñ kapusunda olam behremend
Dururken senüñ bābuñ iy hoş-pesend

Cehāletle gitdümse derden hemān
Suçum ‘afv kıl gelmişem şimdi hān

Ne ‘özr eyleyem ‘ārdan iy Ĥudā
Ki güm-rāha zātuñ durur reh-nümā

6855 Ğabāvetle ālūdeyem ben faķīr
Ķatı düşmişem ol baña dest-gīr

Faķīrem benüm cürmüme_işsān kıl
Baña luţf idüp zerre ğufrān kıl

Faķire teraħħum ider pādişā
Baña da ‘ināyet ide_ oldum gedā

Niçün za‘fdan ben olam sīne-çāk
Penāhum benümdür ҡatı tābnāk

Benüm şındı ğafletle ‘ahdüm hemīn
Baña luţfuñ eyle Һudāyā rehīn

6860 Ҙatı bī-dil-üftādeyem ben ğarīb
Ki ‘özüüm ҡabūlin baña_ eyle naşīb

Cihān içre ben bendeyem pür-ħaṭā
Һudāsın senüñ lāzımuñdur ‘aṭā

Sözüm yoķ senüñdür mekān u mekīn
Ҙapuñdan kerem ister ehl-i zemīn

Niyāzum ҡabūli-y-içün *Fātiħa*
Didükde didiler buña ħātıme

Didüm *Fātiħayla ve le’ḍ-ḍāllīn*
Münācāt zımnında hem āmīn

Җikāyet-i Zīnet-i Һāzır-Cevāb

6865 Siyeh-çerde ħālī rivāyet hemīn
Bu nazm içre olmışdı iy kām-bīn

Җikāyet ider ħurde-dān-ı cihān
Bedāyī‘le idüp me‘ānī beyān

Feşāħatle ҡılıp belāğat ҡarīn
Tenāfürden i‘rāz idüp ol hemīn

Siyeh-çerdeye bir ħarīf-i zarīf
Didi rü-be-rü zişt murdār u zīf

Su’āline virdi zarīfün cevāb
Ki remzinde ħayrān idi şeyḥ ü şāb

6870 Ki ben şüretüm naķşına hīç ҡalem
Çeker şanmayup virme baña elem

6864a غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ (...) gazaba uğrayanların, ve yoldan çıkmışların yoluna iletme.” (Fâtiḥâ, 1/7)

163^b

Ki ressām elinde tırāz-ı nuķūş
Nice reng bulur bilür ehl-i hūş

Anuñ itme nīrengine i‘tirāz
Ki_olur sūsemānı ser-ā-ser beyāz

Muşavver bilür şūretüñ hālını
Heyülāsı_ içinde olan kālını

Gözet cevheri bakma i‘rāza sen
Tağayyür teşekküldedür itme zan

6875 Benüm ‘aybumı zāhirā görmegil
Gözüm yaşı-y-ıla tenüm itme gil

Saña şūretüm bedliginden ne var
Bed ü nīk her neyse benden i yār

Zuhūra gelen ser-nibiştüm hemīn
Kem ü bīş yokdur bil iy kām-bīn

Bilürsin ki yok kudret-i bende hīç
Tevānā-yı muṭlaķ baña_eyler besīç

Ḥudā fā‘il olmışdı bi‘l-iḥtiyār
Bizüm gibi üftādeye ne_iḥtiyār

6880 Anuñdur taşarruf hemān u hemīn
Ki destinde muḥrez mekān u mekīn

Keremdür eger ḥayra_ola reh-nümā
Veger kem kıla ben benüm bī-nevā

Ḥudā olmaz-ısa baña yār ger
Olur kār [u] bārum ser-ā-ser ḥaşer

Ümīdüm budur kim Ḥudāvend-i pāk
Ben üftāde[y]i itmeye sīne-çāk

Ḥikāyet-i Lu‘āba-şiken

**Bu efsāne tevbe-şiken ḥālidür
Daḥı i‘tizār itdügi kālidür**

6885 Ḥikāyet iderlerdi erbāb-ı ‘aql
Rivāyet kılurlardı aşḥāb-ı naql

Budur bil fesâne bil iy nîk-rây
Buña gūş-ı hūşı gel it ketḥudāy

Ne ra'nā didi merd-i şūrīde-bāl
Olup rūzgār içre vārūn-ḥāl

Gice tevbe kıldum şabāḥın hemān
Şıdum şīşe-i tevbe[y]i bī-gümān

Eger tevbe virdiyse baña Ḥudā
Ḳalur tevbesi bil bilā-müdde'ā

6890 Benüm 'ahdüme yok durur hıç şebāt
Recāvār baña eyleye iltifāt

Ḥaḳuñ ḥaḳḳı vir dīdeme istitār
Ki olmaya _ebāṭılle hem-'ayār

Daḫı nūruñuñ ḥürmeti nāra sūz
Virüp yaḳma cismüm tebini henüz

164^a

Olup rây [u] revüm fütür-ıla ḥāk
Ġubār-ı günāh-ıla oldum helāk

Ben üftādeyem dāyimā rüy-māl
Sen olduñ şehen-şāh-ı şāḫib-cemāl

6895 Baña eyle bārān-ı raḫmet naşīb
Ki ḥākümde gül bite_öte 'andelīb

Kerīmā kerem ḳatresin saç hemān
Ki gülzār olsun heme ḥākdān

Günāhum ğubārını bārān hemīn
İder merḫametle pesīn ü pesīn

Olur şöyle cürmümle memlū cihān
Bulunmaz ṫarīḳ iy bihīn-i zamān

Bu mülk içre cürmümle pür oldı rāh
Diger mülke mesdüddur şāh-rāh

6900 Ḥudāyā ḥafāyā saña āşikār
Serāyā-yı muzmer saña şan nehār

Zebān-beste vü ḥasteye it kerem
Benin bendesin şāh-ı 'ālī-'alem

Hikāyet-i Men‘-i Āzer-perest

Bu mazmūn olur hāl-i āzer perest
Dağı özr ile kendüyi_itdügi süst

Budur diñle efsāne-i dil-güşā
İder anı bir rāvī-i nīk-rā

Var idi cihān içre bir beste-bāb
Muğ-ı āzer-āyīn-i hıdmet-nişāb

6905 Büte hıdmet eylerdi şöyle hemīn
Olup rüz [u] şeb hıdmetinde emīn

Bu hāl üzre bed-kīş bir niçe sāl
Tururken olur gebr-i şūrīde-hāl

Olup deyr içinde katı sīne-çāk
Yüzün yırtuban koydı başına hāk

Şu‘ūbetle_oña muqbil oldı kazā
Be-nā-çār virdi kazāya rızā

Didi dest-gīr ol baña iy şanem
Ki dermānde qaldum dile_irdi elem

6910 Teraḥḥum teraḥḥum teraḥḥum bütā
Eger kādir-iseñ baña_eyle ‘aṭā

Bütüñ hıdmetinde_itdi feryād u āh
Ki sāmāna varmadı hīç āh vāh

Murādāt-ı tīri hedef-rān hīç
Dilā olmayup cān olur pīç pīç

164^b

Mühimmāt-ı eşḥāş bir büt hemīn
Nice göre kendünde ‘āciz pesīn

Şu bütten nice göre ḥayrāt kes
Ki def idemez kendüzinden meges

6915 Huruş eyleyüp didi iy pür-dalāl
‘İbādetle itdüm saña niçe sāl

Ebāṭīl imiş ser-te-ser ṭā‘atüm
Hebā oldı hep itdügüm rağbetüm

İdüp āh [u] feryād dir iy Şamed
Bu şa‘b işde kılgıl baña sen meded

Ol ālūde-gebr olıcağ sūznāk
Onı ber-murād itdi Yezdān-ı pāk

Haķāyık rumūzına viren tırāz
Bu müşkilde_ ider haylice sūz u sāz

6920 Olup cümle bu kārda hıre-rāy
Şafā tıre_ olur onlara iy hümāy

Göre güm-reh ü dūn u bāıl-perest
Henūz deyr içindeydi ol dağı mest

Dilinden gidüp küfr o gebrüñ hemān
Hıyānetden itmişdi destin pesin

Bu şıdķ [u] şafā birle Bārī Hudā
Oña itdi luţf-ıla çok çok ‘atā

Bu müşkilde hātır olur dil-hırāş
Du‘ā tıgı-y-ıla nice_itdi tırāş

6925 Anuñ gūşına irdi peygām-ı yār
Dil ü cān olmuş iken hār hār

Ki iy gebr-i dil-gır-i vārūn-ğāl
Büt öñinde itdüñ nice kııl ü kāl

Murādātuñuñ sehmi aşlā hedef
Bulımayup itdüñ dil ü cān telef

İdüp büt cenābında iy bü’l-fuzūl
Hezārān tazarru‘ hilāf-ı ‘uķūl

Çabūl olmayup kavli_anuñ bir zamān
‘Aceb şermsār oldu ol bed-künān

6930 İdüp rıfķ ol Hādī-yi güm-rehān
Đalāletde ğalmış ğarıbe hemān

Buyurdu ki dergehden ol pır red
Olursa ne farkı şanemle Şamed

Bilüp cürmin ol gebr ańdı nebī
Sezādur ki biz de ańavuz anı

165^a

Göñül bağla şol Vāhide_ oldur Şamed
Olur şahidi *kul huvā'illāhu_ ehad*

Odur Hāliki kāyinātuñ hemīn
Bizüz 'āciz üftāde gāyet pesīn

6935 Revā olmamağ bunda hācet muḥāl
Hemān şıdğ u iḥlāşla eyle kāl

Tehī-dest dönmez bu derden kesān
Tehī-fehm ider gerçi kim nā-kesān

Ḥudāyā katı 'ācizem ḥör u zār
Ben üftādeyem sen Ḥudāvendigār

Gözüm yaşına raḥm idüp kııl 'aḫā
Ki sensin Ḥudāvend ben bir gedā

Ḥikāyet-i Ālüdegān

**Bu efsāne ser-mest-i āşüfte-kār
Tırāzı durur aña iy merdikār**

6940 Bu da bir ḥikāyet durur yādigār
Bunı_ itdi rivāyet bu gūne kibār

Mey-ālūde bir mest-i şūrīde-bāl
Şitāb eyledi mescide_ ol bed-ḥışāl

Var idi o mescidde maḫşüre[y]i
Ki Beytü'l-ḥarām gibi ma'müre[y]i

Varup çıkdı maḫşüreye ol hemān
Ḥabāşet zamānında ol bed-'inān

Enīn ü ḥanīn eyleyüp kııldı āh
Ki iy pādişāh-ı sefid ü siyāh

6945 Maḫāmum benüm eyle ḥuld-ı berīn
Ki sensin Ḥudā-yı mekān u mekīn

Mü'ezzin aña didi iy bī-hebā
Maḫām-ı Ḥudāda nedür bu dağā

6933 “De ki: O, Allah tektir. Allah Samed'dir.” (İhlas, 112/1)

Bu ma‘beddür iy merdek-i bed-pesend
Yüri git saña eylerem nuşh u pend

Ne kâr eyledüñ Bār-ı Hâkka sezâ
Ki Dārü’s-selâm saña ola cezâ

Gözün yaşın itdün mi Hâkka sebîl
Umarsın cezâsında_ anuñ Selsebîl

6950 Ser-â-ser eşküñdür dağâ vü dağal
Ki mey-ğora lâyıq mı cüy-ı ‘asel

Ruñuñ zişt-kârüñ heme nâ-revâ
Bu fi’li kabûl ide mi hiç Hudâ

Bu sözi diyüp ağladı pîr-i mest
Tut iy yâr ben mestden var dest

‘Acebdür ki eltâf-ı Perverdigâr
Günehkâr olan da ‘ağalar umar

Dimezem saña ‘özüüm eyle pezîr
Açuk bâb-ı tevbe vü Hâk dest-gîr

165^b

6955 Benin pür-günâh u Hâkuñ luğf-ı ‘âm
Günâhum anuñ ‘afv eyler tamâm

Girâmîdür ef’âl ü zâtı Kerîm
Günâhum ne ‘afvîdur anuñ ‘azîm

Şuña kim gele pîrlikle fütür
Anuñ kuvveti kart olur şan katür

Anuñ dest ü pâyı olur süstnâk
Olur dutmaz-ısañ yirinde helâk

Ben ol pîr-i dermândeyem bî-ğuvâ
Ümîdüm bu luğfin ide Hâk ‘aşâ

6960 Baña dest-gîr ola ol bî-zevâl
Ki dil-ğaste kaldum ben-i teng-fâl

Baña bahşış it dimezem ‘izz ü câh
Günehkârum itme yirüm kav-ı çâh

Penâhum olursañ Hudâyâ hemîn
Baña idemez hiç sitemkâr kîn

Senüñ luṭfuñ-ıla baña zür-gîr
Ḥudâyâ atamaz durur hîç tîr

Göñülden ger olsa baña kimse yâr
İderdüm anuñ birle ‘azm-i diyâr

6965 Ḥudâvend bînâ vü dâñâ hemîn
Ben üftâde ḥâyif kemîn ü kemîn

Günehkâra luṭfuñ olur perde-püş
Ki mücrim idüp perde yırtup ḥurüş

Olur pîrler dâyimâ dil-ḥırâş
Ḥurüşın idüben cihân içre fâş

Ḳul-ıla Ḥudâ perdede bî-gümân
Velî cürme_olur perde-püş ol hemân

Cehâletle ḳul ser-keş olsa hemîn
Çeker ḥatṭ anuñ cürmine ol emîn

6970 Olur luṭf[1]_anuñ merhem-i ḥastegân
Odur fâtiḥ-i bâb-ı her-bestegân

‘Aṭâyâsına göre iy dil Ḥudâ
Eger cüd iderse ḳalur mı gedâ

Zünübı gidüp cümleñüñ bî-gümân
Gelür bahşayışla cihâna emân

Eger ḥışm ider olsa ḳadr-i günâh
Terâzû-yı düzaḥla itmez tebâh

Veger dest-gîrüm olursa celîl
Benî nev‘üm içre ben olman zelîl

6975 Eger olmaz-ısa baña dest-gîr
Düşüp ḳaluram şöyle merd-i faḳîr

166^a

Veger yâver olsa baña Ḥaḳ hemân
Neye ḳâdir olaydı zür-âverân

Olup iki dervîş-i mescid refîḳ
Baña oldılar râh-ı Ḥaḳda şefîḳ

‘Aceb bed benüm râhum oldı bihîn
Yemînüm şimâl itdi ḥâşıl hemîn

Bu reh tarz[1] olmuşdı bil dest-i rāst
Elümden benüm kejlík olmadı kāst

6980 Göñül kāşgāhı iderdi ümīd
Hūdāya virür şerm müy-ı sefīd

Ta‘accüb budur Hāķ ola şermsār
Görüp cürm şerm itmeyem ben figār

Görüp bunca Yūsuf belā vü miḥen
Şoñı ḥükmrān oldı iy nīk-zān

Oña virdi gerçi Züleyhā melāl
Oña meyl idüp soñra itdi ḥelāl

İdüp āl-i Ya‘ķūba cürmin ‘aṭā
Bulara kıllur mağfıret ol Hūdā

6985 Gerek şüret-i ḥūba ma‘nā hemīn
Bedī‘in beyān ide iy pāk-dīn

O Yūsuf-cemāl ü ḥuceste-kemāl
Ki enkāl-i iḥvāna itmedi ķāl

Olaruñ ḳabāḥatlerine şı‘ār
Virüp itmedi_onları şūrīde-kār

Bıdā‘at-ı müzcātın idüp ḳabūl
Olara itdi ol demde luṭfin vuşūl

Olup luṭf birle ‘aṭāyā nevāl
Hūdāyā ṭarīķın iderler su‘āl

6990 Murādum budur iy emīn-i Hūdā
Bıdā‘am yoķ itgil nevālūñ ‘aṭā

Siyeh-nāme bir derdmendüm hemīn
Benüm kār [u] bārum fiğān u enīn

Siyeh-kāsegān i‘timādı saña
Beni ‘afv kıll iy sa‘ādet-nümā

6986-6988. beyitlerde şu âyete telmih vardır: فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَانَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُّزْجِيَةٍ فَأَوْفَ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ “Bunun üzerine (Mısır’a dönüp) Yūsuf’un yanına girdiklerinde, ‘Ey güçlü vezir! Bize ve ailemize darlık ve sıkıntı dokundu. Değersiz bir sermaye ile geldik. Zahiremizi tam ölç, ayrıca bize sadaka ver. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükâfatlandırır.’ dediler.” (Yūsuf, 12/88)

Umar haste-dil senden iy cān ümīd
Ki ‘afvuñla baña viresin nüvīd

Kerem-kānısın mekrümetler gerek
Sehā ma‘denine keremler gerek

6995 Bıdā‘am benüm yok meger kim ümīd
Kerem kııl beni eyleme nā-ümīd

166^b

Ḥudāyā ‘aṭāñı baña it fedā
Ki ben itmişem luṭfuña ittikā

Budur zıkr ü fikr heme şeyḥ ü şāb
Münācāt[1] Ḥaḳ idiser müstecāb

Münācātla_olur ‘uşāta necāt
Ümīd-i necāt-ıla eyler ‘uşāt

Velī bir sözüm var burada hemān
Onı ben size diyeyüm diñle hān

7000 Bu *Bustān*[1] ḳuṭb-ı cihān şeyḥ-i dīn
Müzeyyin idüp şanki ḥuld-ı berīn

Diker aña her bāğdan bir nihāl
Rumūzıyla virüp oña çok dilāl

Nihālinde muzmer olup berg ü bār
O berg-ile üftāde_olur behredār

Esüp berg-rīzān ol büstān
Döker ḥāke evrāḳ iy dil hemān

Ol evrāḳ[1] saḥḳ eyleyüp tūtiyā
İdüp dīdeme çekdüm anı dilā

7005 O bustānuñ evrāḳı-y-ıla hemān
Ben üftāde de_ itdüm ‘aceb büstān

Nice büstān belki ḥuld-ı berīn
Riyāzına ḥayrān durur ḥūr-ı ‘īn

İder ḡoncası ḡonc-ı verdi dilāl
Görüp bülbül-i dil olur küng ü lāl

7006b MT ḥūr u ‘īn: ḥūr-ı ‘īn

Fiğān-ı kumār-ıla serv-i çemān
Çemenzār içre olurdı hemān

Olur nār gül-nārı-y-ıla qarīn
Olur nārven ‘ar‘arına rehīn

7010 Sefidār hayrān u lertzān sepīd
Şanevber hıramende_ iderdı nevīd

Murākıb benefşe vü nergis humār
Şurāhīyi süsen idüp der-kenār

Şakāyıkla lāle olup bāde-nüş
Olup yāsemen nesterenle hamüş

Bu gülzār-ı ğarrāy bustān hemāl
Olur Mağnīsā içre iy nīk-fāl

O şehri idi güyā sevād-ı İrem
Sevādın gider ol harīm-i harem

7015 Nigār-ı muhannā tilāli hemān
Hābīb-i mücellā vihādı her ān

Hışārıyla şehri oldı tāvūs-vār
Evān-ı bahār içre şan cilvedār

Nevāhīsini rūd ejder-mişāl
İhāta_eylemiş iy hümāyün-kāl

167^a

Bu-sān şehri-i ğarrāda bu bāğ-ı nāz
Olur şive vü nāzla dil-nevāz

Recāvār ki maqbūl-i hazret ola
Füyüzāt-ı şeyh-ile rağbet bula

7020 Olup bende ‘Abdī dağı hāk-i rāh
İde rūh-ı şeyh āña dāyim nigāh

Ümīdüm budur kim Hudā-yı cihān
Vire luṭfinı ‘Abdīye bī-gümān

Onı tāb-ı haşr içre_ idüp sāyedār
İde luṭfi-y-ıla onı māyedār

Tamām oldı bu bāğ-ı cennet kazā
Hezārān tarāyifle vaqt-i ‘işā

Olup bīst rūz u şeb-ile tamām
Ta'alluḡ zamānına iy nīk-nām

7025 Rebī'eyn āḡir rebī' ibtidā
Olup bulmuş-ıdı bu bāḡ intihā

Ol āḡir daḡı 'aşr-ı sānī idi
Tebeddülde seb'ü'-l-meşānī idi

O ḡāletde firūz olup ḡāl [ü] ḡāl
İder ḡurb-ı Nevrūzı kendüye fāl

Ṭulū'-ı ḡamer ḡūtda ber-kemāl
Daḡı gelmemişdi oña naḡş u bāl

Olup zühre lem'iyle_oña hem-nişān
Ki tenvīrin isterdi ol nāzenīn

7030 Zuḡal mihrle māḡ burcında hem
Dereḡ ḡaṭ' ḡılmışdı dürcinde hem

Virür delv mirrīḡ ü tīre zülāl
Virür şanma Bercīse kejdüm melāl

Zenebden geḡüp ḡarḡ rāsa_itdi meyl
Nuḡūsetden itdi sa'ādāta neyl

Bu fāl-ıla bu nāme-i dil-ḡüşāy
Tamām oldu iy yār-ı şīrīn-liḡā

Bu nāmī girāmī şeker-ḡāme[y]i
Bu sāmī muṭarraz ḡüzel-nāme[y]i

7035 Tamām eyledi 'Abdī-yi derdmend
Ola behremend ola ol müstemend

Tamāmını ḡātifden itdi niyāz
"Didi bitdi būstān" tārīḡ yaz

Bu ḡāle eyledüm ben de şükr-i hezār
Ki bustān[ı] ḡaḡ eyledi ḡül-'izār

Bulup ḡayrla bu kelām iḡtişām
Durur evliyā oḡı buña ḡitām

Felekde melekler idüp ḡüft-ḡü
N'ola cāyize buña iy ḡüb-rū

167^b

7040 Dinildi ki aḥsente aḥsent hemīn
[...] ḥayr-ıla iy kām-bīn

İḥtişām-ı Nīkū-Fercām-ı Sa‘ādet-Encām

**Bu mebsūt olur medḥ-i şāh-ı cihān
Nice şāh serdār-ı ‘ālī-nişān**

**Mü’ellif için daḥı ba‘z-ı kelām
Dinildi bu ṭayy içre iy nīk-nām**

Hezārān leṭāfetle bu nīk-fāl
Bu ḥacle_çre olmışdı şāḥib-cemāl

Cemāl-i müzeyyen bu bir nev-‘arūs
Müretteb serīr ‘āc-ıla ābnūs

7045 Velī rüyın[1] görmege_anuñ melek
Ḳatı_āşüfte_olup ḥarc ider çok belek

Bu zībāyı seyrāna şāh-ı cihān
Münāsib görilmişdür iy dil hemān

Ki emriyle_olupdur buña ibtidā
Recāvār ḳabūlıyla_ola intihā

Ola nām-ı şāh-ıla ol nāmdār
Sa‘ādet serīrinde_olup kāmkar

Nice şāh serdār-ı rüy-ı zemīn
Nice māḥ gerdān-ı çarḥ-ı berīn

7050 Odur zübde-i āl-i ‘Osmān Selīm
Ki sulṭān-ı dehr itdi onı_ol ḥalīm

İki ismle olup ol nāmdār
Sa‘ādet serīrinde_olur kāmkar

Olur *sīn* esnān[1] ‘izz ü şeref
İki şaf ṭutup kāḥ-ı devletde şaf

Olur *sīn* esnān[1] seyf ü semā’
Sa‘ādetle sulṭāna virüp nemā’

7047 Der-kenār.

7053 Der-kenār.

Olup zülf-i hūbān-mişāl *lām* ham
Zafer tūğına perçem oldı ehem

7055 Şehen-şeh ‘aṭāsında bir ḥarf-i *tā*
Ger olmasa Ḥātem ider ṭay seḥā

Bu *tā*-y-ıla Ṭāyı muḳallib hemīn
Ol olmışdur iy şāh-ı rūy-ı zemīn

Bu üç ḥarf zımnında iy ṭab‘-ı pāk
O ṭoksan ṭokuz ism olur tābnāk

Elif oldı *nūn*-ıla berter hemān
Kemān-ı zafer itdi o tīri revān

Munaşşaf o *nūn* oldı bil dāyire
Semāvāt-ı seb‘ üzre olup sāyire

7060 Mümeşşil mütemmim degül hem müdür
Ne ḥāvī vü maḥvī bil iy ḥoş-zamīr

Olur *sīn*-i sābıḳla lāḥıḳ hemīn
Sa‘ādet serīr[i]_üzre tāc-ı semīn

168^a

Bilūñ ‘aşr-ı *Yā-sīn* ü şer‘-ile ‘arş
Teḳālīb şeklinde ol oldı ferş

Olur *mīm* ser-çeşme-i rüzgār
Ḥurūf-ı devāyirde olup ḳatre-vār

Onuñla oldı esrār-ı ‘ulvī yelūḥ
Daḥı ḳālīb-i süfli ḳıldı yerūḥ

7065 ‘Adīli bunuñ bir hümāyūn-nām
Görür şanma bu ṭāḳ-ı fīrūze-fām

Ḥudā vü resūle iṭā‘at sezā
Daḥı pādişāh-ı cihāna dilā

Gerekdür gerekdür gerekdür gerek
Ḥudā emrini gör gel iy bihterek

Aṭī‘u’llāh-ıla *aṭī‘u’r-resūl*
Uli’l-emri minkūm daḥı dindi ol

7068 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e ve sizden olan ulü’l-emre (idarecilere) de itaat edin.” (Nisâ, 4/59)

İdüñ āmirüñ emrine imtişāl
İtā'atla oluñ hümāyün-fāl

7070 Vücüb añlanur emrden bil uşul
Uşulin fūrū'ma taṭbīkle ol

Felekler melekler iderler du'ā
Ḥudāyā bu sulṭāna luṭf it 'aṭā

Ḥudāvend-i vālā-yı vālā-güher
Şehen-şeh-i serdār-ı 'ālī-nażar

Felek gevher-i zātına_ola şadef
Melekler tura ḥıdmete her taraf

Kefi oldı deryā-yı luṭf u kerem
Kerem-kānsın itme ḥalka sitem

7075 Odur yem yemīn kānbār şehriyār?
Olur bende-fermān[1] şehr ü diyār

Öper ḥāk-i na'leyn-i esbin hilāl
Dü-tā olduğında bu ma'nāya dāl

Anuñ 'arşa-ı çarḥ meydānıdur
Felek güyıdur māḥ çevgānıdur

Kerem resmini desti_idüp tāzeter
Şalar ḥātemüñ cūdına_āvāzeter

Olur 'aql[1] dībāce-i 'aql u hūş
Virür naql[i] rüy-ı zemīne ḥurūş

7080 Anuñ nūr-ı 'adliyle leyl-i 'adem
Vücūda gelüp itdi def'-i zalem

Ser-i serverān oldılar ḥāk-i rāḥ
Rikābında anuñ bulup 'izz ü cāḥ

Şu ser kim olur ḥāk-i rāḥa meḥek
O ḥāki ider tāc-ı ser nüh felek

168^b

Bulan ḥāk-i rāḥında_anuñ āb-ı rüy
Olur çeşmine āb-ı rü āb-ı cüy

Olur ‘Abdī ḥāk içre ‘azm-i ramīm
Kelāmıyla zinde_itmese Hān Selīm

7085 Mis-i tefte iken o merdi şehā
Zer-i ḥāliş eyle nazarla mehā

Olup ol ğarībe girü dest-gīr
Çıl aqrān içinde omı bī-nazīr

Zirih-pūşı deryā-yı mevc-āşināy
Atar fark-ı a‘dāya tīr-i belāy

Ṭarafdārı ol kūh-ı āhen-nihād
Ḥasūduñ helākine_atar seng-i dād

Gulū-yı ḥuşūm oldı sengīn hemān
Ki şānı_oldı āhen-rübā iy emīn

7090 Ele_alsañ serāy-ı sürürüñda cām
‘Adū heybetüñden yimez nān-ı şām

Şikār itmege eşhebe_olsañ süvār
İder ḥavf-ı Zāl-ıla Sām süvār

Ferīdün-āḥir ü Cemşīd-sān
Disem zātuña hep ğalaṭdur hemān

Ferīdün olur tıfl-ı perverde-gāv
Özüñ oldı bir şīr-i ğurrende av

Eger buldılarsa olar taḥt u tāc
Çapuñda bulur taḥt u tācı her āc

7095 Süleymāna oldı nigīn saña dīn
Ceme_āyīne āyīn saña iy bihīn

‘Arabda_oldı Ḥātem ü Rūm içre sen
Seḥāvet tırāzında iy nīk-fen

Eyā şāh-ı kamķām-ı kamķāmgīn
İder dehre şamsām gözden enīn

Cem-āsā ele cām-ı zerrīn hemān
Ala cūr‘ası āvāresi_ins ü cān

Olur kamṭerīr-ile ğürzi ğirān
Olur zemherīr-ile tīri revān

7100 Yiter oldı evşāf ‘Abdī hemān
Du‘āya sülük eyle iy nükte-dān

Şadā vü nidā-y-ıla idüp du‘ā
Muḥalled kıla mülki şāhā Ḥudā

Rızā-cüyuñ olup zamān u zemīn
Ola sāzmendüñ mekān u mekīn

Murāduñca devr eyleyüp kāyināt
Murāduñla ol ḥākīm-i şeşt cihāt

169^a

Ḥudāyā şağın kıлмаğıl nā-murād
Murādāt üzre_onı it ber-murād

7105 Didüm bu du‘āya bilüñ *Fātiḥa*
Oğuyup kelāma virdük ḥātime

Oğuyup melā’ik *ve le’-d-ḡāllīn*
Didiler cihān ḥalkı da *āmīn*

Der-Tārīḫ-i Terkīb-nümā-yı Zibā

Be-resm-i ḥazret-i Sulṭān Selīm-i ‘ālī-şān
Ki ‘ahd-i saltānateş bād-ı muttaşıl be-dām
Şod īn rebī’-i bedī’ü’l-beyān-ı ma’nīdār
Sene şelāşe vü sittīn ü tis‘a mi’e tamām

Rubā’ī-i Sā’ī

Be-encām reft īn kitāb-ı laṭīf
Be-ḥaṭṭ-ı mü’ellif be-vaḫt-i şerīf
7110 Recā hest ez-luṭf-ı Rabbü’l-enām
Be-bezm-i şehen-şāh bāşed ḥarīf

Rubā’ī-i ‘Ālī

Şod buyūtī-i īn serāy-ı dil-güşā
Heft hezār u hem dü şad iy dil-rübā
Kışt-i her beyteş ‘aceb ma’mūr iy yār
Nīst şānī der-cihān-ı bī-beḡā
(Aded-i Ebyāt 7200)

Rubā’ī-i Celī

Şod be-vaḫt-i ‘aşr itmām-ı kitāb
Ez-yed-i īn kātīb-i bī-irtiyāb
Hest ümīdem ān Ḥudā-yı bir ü bār
Der-su’ālem dāde-i naşş-ı cevāb

Rubā'ī-i Ğarrā

7115 Naẓm şod her ser-suhan iy merd-i pāk
Būd der-ẓamneş fesāne-i tābnāk
Kiş-t-i ĩn ẓarz-ı dil-ārā ẓarz-ı hāş
Ez-selef nā-kerde yārān-ı şīvenāk

Der-Baħr-ı ĩn Kitāb-ı Zībā

169^b Bu nazmuñ niẓāmı bil iy pūr uşul
Fe'ūlün fe'ūlün fe'ūlün fe'ūl
Müteķārib oldı bu baħr iy emīn
'Arūz bilen böyle didi hemīn

SONUÇ

Doğu edebiyatlarında insan ve toplum merkezli, daha çok yararlılık ilkesine dayanan bir sanat felsefesi geliştirilmiştir. Bu felsefenin en güzel yazılı örneklerini ise nasihatnâmeler oluşturmaktadır. İslam öncesinde Zerdüştlüğün etkisiyle İran’da gelişen daha çok padişah ve bilge kişilerin diliyle ifade edilmiş, onların duygu ve düşüncelerini yansıtan öğüt ve hikmetlerin yer aldığı enderznâmeler ile İslam’dan sonra toplumsal tabakaların tamamını muhatap alan öğüt kitapları nasihat geleneğinin yayılmasında oldukça etkili olmuştur. Osmanlıda İslami referanslar ve İranî geleneğin yön verdiği öğüt kültürü asırlarca yaşatılmıştır. Siyasetnâme, vasiyetnâme, pendnâme ve nasihatnâmelerde başta dinî-ahlaki konular olmak üzere, hikmet, ilim, adalet, yönetim sanatı, karakter eğitimi, adabımuâşeret gibi insanı ilgilendiren hemen her şey konu olarak işlenmiştir. Bu eserlerin yazılış gayeleri -resme geniş açıdan bakacak olursak- Cevdet Paşa’nın ifadesiyle “diyanet-i sâliha ve adalet-i tamme”yi sağlamak; insanların hoşgörü, saygı ve sevgi bağlarını kuvvetlendirmek suretiyle arzu edilen ve mutluluğa götüren bir medeniyeti tesis etmektir. O hâlde, Osmanlı dönemi mütefekkir, şair ve âlimlerinin hikemî yolculuklar neticesinde yazdıkları nasihatnâmeler; bir medeniyetin ahlaki teceddüdüne, mensubu olunan kültürel dairenin değerlerine ve her şeyden önemlisi sürekli geliştirmeye matuf İslam düşüncesine katkı yapan metinler olarak ele alınıp işlenmelidir.

İslamiyet’ten önce özellikle Sâsânîler devrinde (224-652) kaleme alınan Erdişir ve Nüşirevân’ın nasihatnâmeleri, *Tansar Mektubu* ile Sanskritçeden Pehleviceye çevrilen *Kelile ve Dimne* İran edebiyatını oradan da bizim edebiyatımızı önemli ölçüde etkilemiş eserlerdir. İran’ın İslam dairesine girmesinden sonra yazılan nasihatnâmelerde ise, eski İran-Hint geleneğinde yer alan anlatı ve öğütler İslam anlayışına uygun bir şekilde yorumlanmış; onlara ayet, hadis, peygamber kıssaları, sahabe hayatları ve ariflerin menkıbeleri de katılmak suretiyle geniş bir edebî malzeme elde edilmiştir. İslam’dan sonra kaleme alınan ve Osmanlı nasihat geleneğini en çok etkileyen kitaplar arasında Attâr’ın *Pendnâme*, *Esrârname* ve *İlâhînâme*’siyle birlikte Sadî’nin *Bostân* ve *Gülistân*’ı öne çıkmaktadır.

Şark’ın büyük klasiklerinden olan *Bostân* ve *Gülistân*, Türk edebiyatında Osmanlıdan günümüze kadar değerini yitirmeden ulaşan nadir eserler listesinin üst basamaklarındadır. Bu iki kitap; dinî, ahlaki, toplumsal ve kültürel değerlerimize yaptığı katkılarla insanımız tarafından her zaman takdirle yâd edilmiş ve gencinden yaşlısına herkes tarafından beğeniyle okunmuştur.

Bostân, Türk edebiyatında en çok tercüme ve şerh edilen mesneviler arasında yarar alır. Çalışmamızın birinci bölümünden elde ettiğimiz verilere göre Anadolu sahasında *Bostân*’ın

tamamına Za‘îfî, Abdî, Mehmet İzzet Paşa, Niğdeli İbrahim Hakkı Eroğlu ve A. Naci Tokmak tarafından yapılmış beş manzum tercüme bulunmaktadır. Abdî, Hoca Mes‘ûd ve Ömer İhyâ’nın kaleme aldığı üç de manzum muhtasar tercüme vardır. Gülşen-i Saruhânî, Hâzım, Şeyh Vasfî ve Mehmet Âkif, *Bostân*’dan seçme beyit ve hikâyeler alarak tercüme etmişlerdir. Ayrıca iki satırlı tercüme yanında Cumhuriyet döneminde Kilisli Rıfat Bilge, Hikmet İlaydın, Hicabi Kırlangıç ve Azmi Bilgin’in mensur çevirileri mevcuttur. Eseri şerh edenler ise Sûdî, Şem‘î, Surûrî, Hevâyî ve Mehmed Rahmî’dir.

Bostân referans değeri oldukça yüksek bir başyapıttır. Bu bakımdan eserden hayranlıkla bahseden; edebî, kültürel ve ahlaki açılardan çeşitli vesilelerle yaralanan şair, nâzım, yazar ve ediplerimizin sayısı hayli fazladır. Bunlar arasında Osmanlı dönemi şair ve müelliflerinden Gülşehrî, Şeyhî, Kınalızâde Alî Çelebi, Taşlıcalı Yahyâ ve Nev‘îzâde Atâyî’nin yanı sıra yenileşme devri Türk edebiyatının iki seçkin siması Ziya Paşa ve Namık Kemal, millî şairimiz Mehmet Âkif, Nobel ödüllü romancımız Orhan Pamuk gibi önemli isimler bulunmaktadır.

Çalışmamıza konu olan *Bostân Tercümesi*, 16. yüzyıl şairlerinden Abdî’ye aittir. Abdî’nin kimliği hakkında klasik Türk edebiyatı kaynaklarında herhangi bir bilgi söz konusu değildir. Yalnızca eserlerindeki bilgilerden yola çıkarak kendisinin, 16. yüzyılın ikinci çeyreğiyle son çeyreği arasında hayatta olduğunu, II. Selim’in Manisa’daki edebî muhitinde yer aldığını öğreniyoruz. Bugün için şairin bir divan tertip edip etmediğini bilmiyoruz; fakat hamse sahibi, üretken, nazma düşkün, İrani geleneğin mesnevilerine hâkim bir müellif olduğunu tezimizden hareketle rahatlıkla söyleyebiliriz. Sırasıyla *Niyaznâme-i Sa‘d ü Hü mâ*, *Heft Peyker*, *Bostân Tercümesi*, *Cemşîd ü Hurşîd*, *Gül ü Nevrûz* adlı mesnevilerini kaleme alan şairin ilk eseri hariç diğer mesnevileri tercüme niteliğindedir.

Abdî’nin 963/1556 tarihinde II. Selim’in emriyle kaleme aldığı üçüncü mesnevisi, mevcut bilgilerimize göre Türk edebiyatının en hacimli *Bostân Tercümesi*’dir. Tamamı şairin ifadesiyle 7200 beyit olmasına rağmen üzerinde çalıştığımız Manisa İl Halk Kütüphanesi’ndeki tek nüshada 7118 beyit mevcuttur.

Abdî, tercümesinde kaynak metnin veznine, genel tertip planına ve hikâyelerine başından sonuna kadar sadık kalmakla beraber *Bostân*’ın aslını hacim bakımından yaklaşık %75 oranında genişleterek serbest bir tercüme yapmıştır. Hedef ve kaynak metinleri karşılaştırmamız neticesinde, Abdî’nin tercüme boyunca beyitlerin manasını korumaya özen göstererek bazı mısra ve beyitleri *Bostân*’dan aynen aldığı, bazılarını bir iki ek ve kelime değişikliğiyle aktardığı, bazılarını mealen çevirdiği, bazılarını tercümesine almadığı, bazılarını

ise anlamca genişletmek suretiyle birden fazla beyitle ifade ettiği görülür. Ayrıca Abdî, kaynak metinde olmayan, fakat onunla ilişkili kendisine ait birçok telif beyti de yazmıştır.

Abdî'nin diğer mesnevilerinde görülen dil ve üslup özellikleri *Bostân Tercümesi*'ne de birebir yansımıştır. Bununla beraber kaynak metnin dili Farsça olduğundan tercüme, Farsça unsurların ciddi etkisi altında kalmıştır. Bu sebeple eserde, Farsça kelime ve kelime gruplarının Türkçeye oranla çokluğu dikkat çekmektedir. Kaynak metinde geçen kelimelerin tercüme esnasında ödünç alınması veya bunlar yerine Farsça eşanlamlı kelimelerin kullanılması, hedef metnin dilini yer yer ağırlaştırmıştır. Hâl böyle olunca vasatın altındaki bir okuyucu için eldeki tercümenin kolay ve anlaşılır bir dili olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunlara rağmen eserde, Türkçe söyleyişin hâkim kılındığı bölümlere, devrine göre arkaik nitelikli kelimelere, okuyucuya dil zevkini tattıracak Türkçe parlak ifade, atasözü ve deyimlere sıkça tesadüf edilir.

Klasik şiir geleneğine ve Fars dilinin inceliklerine vâkıf bir mesnevi şairi hüviyetiyle karşımıza çıkan Abdî, tercümesiyle *Bostân*'ın Türk kültür ve edebiyatı için ne kadar kıymetli bir eser olduğunu bize bir kez daha hatırlatmıştır. *Bostân*'ın küçük ama toplum ve insan gerçeğini canlı ve realist tablolarla sunan hikâyeleri, üzerinden asırlar geçmesine rağmen hâlâ değerini korumakta ve tüm insanlık için bir şeyler ifade etmektedir. Sadî'nin gözler önüne serdiği insan ve toplum manzaralarından, kısacık cümlelere sıkıştırdığı düşünce yüklü parlak fikirlerden çağımız insanının çıkaracağı çok dersler vardır. Bu yüzden *Bostân* ve benzeri eserlerin asrın gerekleri bağlamında -edebî ve sanatsal değerlerine zarar vermeden- yeniden ele alınıp farklı açılardan yorumlanması; özellikle gençlerin kişilik ve ahlak eğitiminde onlara hitap edecek üsluplarla sunulması gerekmektedir.

Son olarak, tercüme edebiyatımızın geniş külliyatından gereğince ve yeterince faydalanamadığımızı -üzülerek- dile getirmek durumundayız. Öyleki klasik edebiyat sahasında tercüme eserlerin edebî değerini ortaya koyacak ciddi bir tahlil ve tenkit teorisi dahi yazılamamıştır. Bu yüzden araştırmacılar, kaynak ve hedef metinleri karşılaştırırken çoğunlukla genel geçerliliği olmayan uygulamalarla metinlere yaklaşmak zorunda kalmışlardır. Beklentimiz, alanın söz sahibi akademisyenlerinin tercüme konusuna ciddiyetle eğilmeleri ve tercüme eserlerin nasıl inceleneceğine dair model çalışmalar ortaya koymalarıdır.

KAYNAKÇA

- Abdî, *Bağçe*, Milli Kütüphane Yazmaları, Nu: 06 Mil Yz FB 460.
- Abdî, *Bostan Tercümesi*, Manisa İl Halk Kütüphanesi Yazmaları, Nu: 45 Hk 2969.
- Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, C. II, Beyrut 2009.
- Açıkgöz, Namık, “Tezkirelere Göre 16. Asrın Sonuna Kadar Türk Edebî Kültür Hayatı”, *Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler*, haz. Mehmet Kalpaklı, YKY, İstanbul 1999, s. 413-421.
- Akar, Ali, *Muğla Yöresi ve Ağızları*, TDK Yay., Ankara 2013.
- Akarsu, Kamil, *Rumelili Za'îfî Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Divânından Seçmeler*, MEB Yay., Ankara 1993.
- Akdoğan, Yaşar (haz.), *Ahmedî Divanı*:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10591,ahmedidivaniyasarakdoganpdf.pdf?0>
(Erişim Tarihi: 05.09.2014)
- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1997'ye)*, İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., İstanbul 1997.
- Aksoyak, İ. Hakkı, “Mahzenü'l-Esrâr Geleneğine Bağlı Mesnevilerdeki Ortak Hikâyeler”, *Bilig*, S. 3/Güz, Ankara 1996, s. 182-188.
- _____, “Nâbî'nin Tuhfetü'l-Haremeyn'inin Edirneli Nâtık'ın Tuhfetü'l-Haremeyn'ine Etkisi: Hikâyeler, Gelenekler, İnanışlar...”, *Milli Folklor*, S. 95, Ankara 2012, s. 9-22.
- Altunmeral, Mehmet, *Abdî'nin Gül ü Nevrûz'u (İnceleme-Metin)*, Celal Bayar Üniversitesi SBE YLT, Manisa 2011.
- Arnold, Sir E., *With Sa'di in the Garden; or, The book of love, the 3rd chapter of the 'Bôstân'*, London, 1888.
- Arslan, Mehmet, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri*, C. 4-5, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2011.
- Beydeba, *Kelile ve Dimne*, müt. Ali Rıza Doğrul, Maarif Matbaası, İstanbul 1945, s. IX.
- Bilgegil, M. Kaya, “Edebiyat”, *M. Kaya Bilgegil'in Makaleleri*, haz. Zöhre Bilgegil, Akçağ Yay., Ankara 1997, s. 256.
- Bilgin, Şükran, *Kitâb-ı Bâğ-ı Behişt*, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi TDEB Mezuniyet Çalışması, İstanbul 1966.
- Biltekin, Halil, *Şeyhî Divanı (İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin)*, Ankara Üniversitesi SBE DT, Ankara 2003.
- Bolay, Süleyman Hayri, *Osmanlılarda Düşünce Hayatı ve Felsefesi*, Akçağ Yay., Ankara 2015, s. 32.

- Bursalı Mehmed Tahir bin Rıf'ât, *Ahlâk Kitaplarımız*, Necm-i İstikbâl Matbaası, İstanbul 1320.
- Can, Betül, *Fatih Döneminden Tanzimat'a Kadar Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretimi*, Gazi Üniversitesi EBE DT, Ankara 2009.
- Chaykin, K., *Bustan*, Moscow, 1935.
- Coşkun, Menderes, *Klasik Türk Şiirinde Edebî Tenkit -Şairin Şaire Bakışı-*, Akçağ Yay., Ankara 2007.
- Coşkun, Vildan Serdaroğlu, *Za'îff'nin Sergüzeştname'si*, İsam Yay., İstanbul 2013.
- Crone, Patricia, *Ortaçağ İslam Dünyasında Siyasi Düşünce*, çev. Hakan Köni, Kapı Yay., İstanbul 2007.
- Çavuşoğlu, Mehmet (haz.), *Helâkî Divanı Tenkitli Basım*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İstanbul 1982
- Çakar, Esra, "Tâhirü'l-Mevlevî'nin İlk Metin Şerhi Denemesi: Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti", *Doğu Araştırmaları*, S. 10/2, İstanbul 2012, s. 47-74.
- Çakır, Müjgân, "Mehmet İzzet Paşa'nın Âsâr-ı Perâkende'si", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 2, İstanbul 2009, s. 163-206.
- Demircan, Ömer, *Türkiye'de Yabancı Dil*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988.
- Dilçin, Cem, *Süheyl ü Nev-bahâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, AKM Yay., Ankara 1991.
- Ebuzziya Tevfik, *Lügat-i Ebuzziya*, Matbaa-i Ebuzziya, İstanbul 1306/1888
- Emil, Birol, "Mizancı Murad Bey'in Edebiyat ve Tenkide Dair Görüşleri", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 19, İstanbul 1971, s. 119-143.
- Ergun, Saadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, Bozkurt Basımevi, İstanbul 1936.
- Eroğlu, Niğdeli Hakkı, *Çiçek Bahçesi (Bostan Tercümesi)*, Niğde Vilâyet Basımevi, Niğde, 1945.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Tertîbü'l-'Ulûm*, 06 Mil Yz FB 555/1.
- Evlîyâ Çelebi, *Seyâhatnâme (1-6. Kitaplar)*, C. 1, haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı vd., YKY, İstanbul 2011, s. 118.
- Ferîdüddîn Attâr, *Pendnâme*, müt. M. Nuri Gencosman, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1946.
- Fîrûzâbâdî, *Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1426/2005.
- Falconer, Forbes, *Selections of Bostân of Sa'dî*, L. Schonberg, London 1838.
- Graf, Karl Heinrich, Moslicheddin *Sadi's Lustgarten*, Carl Hochhausen, Chaykin Jane 1850.
- Göçgün, Önder, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler*, KTB Yay., Ankara 2001.

- Gulam Hüseyin Yûsufî, *Bûstân-ı Sa'dî/Sa'dîname Tashîh ü Tavzîh*, İntişârât-ı Harezmi, Tahran 1381.
- Gültaş, Aydan (haz.), *Halilname*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996.
- Güleç, İsmail, *Türk Edebiyatında Mesnevi Tercüme ve Şerhleri*, Pan Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Gülenç, Halil, *Ferhengnâme-i Sa'dî (İnceleme-Metin)*, Celal Bayar Üniversitesi SBE YLT, Manisa, 2010.
- Gültekin, Hasan, "Abdî'nin Niyâznâme-i Sa'd ü Hümâ Mesnevisi", *Turkish Studies*, C. 7, S. 2, Bahar 2012, s. 557-575.
- Güven, Ahmet Zeki, "Gülistan ve Bostan Adlı Eserlerin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi", *Turkish Studies*, S. 9/6, Ankara 2014.
- Güzelova, Hanzâde, "Abdî'nin Bilinmeyen Bir Mesnevîsi: Heft Peyker Tercümesi", *Bilig*, S. 38, Yaz 2006, s. 35-49.
- _____, *Abdî'nin Heft Peyker Mesnevisi (İnceleme-Metin-Dizin)*, Hacettepe Üniversitesi SBE DT, Ankara 2008.
- Hakverdioğlu, Metin, *Edebiyatımızda Lâle Devri ve Nevşehirli Damat İbrahim Paşaya Sunulan Kasideler (İnceleme-Metin)*, Selçuk Üniversitesi SBE DT, Konya 2007.
- Hâzım, "Bostân-ı Sa'dî'den Nazmen Tercüme", *Hamiyet*, Nu.2, 1 Mayıs 1302, s. 11.
- Şeyh Mes'ûd bin Osman, *Ferhengnâme-i Sa'dî Tercümesi*, mus. Kilisli Muallim Rifat, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1340-1342.
- Hüseyin Dâniş, *Nevâ-yı Sarîr*, 'Âlem Matbaası, İstanbul 1315.
- _____, *Kârvân-ı Ömr*, Yeni Matbaa, İstanbul 1926.
- İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, C. II, Dâru Sâdır, Beyrut ty.,
- İbn Miskeveyh, *Tehzîbu'l-Ahlâk (Ahlâk Eğitimi)*, Büyüyen Ay Yay., çev. Abdülkadir Şener vd., İstanbul 2013.
- İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, C. II, haz. M. Kayahan Özgül, AKM Yay., Ankara 2000.
- _____, *Son Asır Türk Şairleri*, C. V, haz. Ayşegül Celeboğlu, AKM Yay., Ankara 2013.
- İnalçık, Halil, "Klasik edebiyat menşei: İrani gelenek, saray işret meclisleri ve musâhib şâirler", *Türk Edebiyatı Tarihi*, KTB Yay., C. I, Ankara 2006, s. 222-224.
- İnan, Kenan, "Remembering the Good Old Days: The Ottoman Nasihatname (Advise Letter) Literature of The 17th Century", *In Institutional Change and Stability Conflicts, Transitions and Social Values*, Edited by, A. Gemes, F. Peyrou, I. Xydopoulos, Pisa 2009, pp. 111-127.

- İnan, Mehmet Emin, *XVI. Asır Şairlerinden Za'îfî ve Bâğ-ı Behişt Mesnevisi*, Erciyes Üniversitesi SBE YLT, Kayseri, 1998.
- İnce, Adnan, "Abdî'nin Gül ü Nevrûz Mesnevisi", *TÜBAR*, S. XXIII, Bahar 2008, s. 51-130.
- _____, "Abdî'nin Niyaznâme-i Sa'd ü Hüma'sı", *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, C. 1, S. 2, Elazığ 1987, s. 155-206.
- _____, "Cemşîd ü Hurşîd Mesnevîleri", *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, C. 3, S. 2, Elazığ 1989, 109-139.
- _____, "XVI. Yüzyıl Şairlerinden Abdî ve Eserleri", *Türk Dili*, S. 410, Ankara 1986, s. 186-192.
- İpekten, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, MEB Yay., İstanbul 1996.
- Kaplan, Mahmut, *Hayriyye-i Nâbî*, AKM Yay., Ankara 2008.
- Karahan, Leylâ, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, TDK Yay., Ankara 2014.
- Karaismailoğlu Adnan, "Bostân", *TDVİA*, C. 6, İstanbul 1992, s. 307-308.
- _____, "Klasik Türk Edebiyatının İran Edebiyatı ile Münasebeti." *Dergâh*, C. 10, S. 110, İstanbul 1999, 14-17.
- Kartal, Ahmet, "Nizâmî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i ile Fahrî'nin Hüsrev ü Şîrîn'inin Mukayesesi", *Türk Yurdu*, Türk Romanı Özel Sayısı, S. 153-154, Ankara 2000, s. 360-383.
- _____, "Sa'dî-i Şîrâzî'nin Bostan İsimli Eserinin Türkçe Tercüme ve Şerhleri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 5, İstanbul 2001, s. 99-120
- _____, "Sa'dî-i Şîrâzî'nin Gülistân İsimli Eseri'nin Türkçe Tercümeleri." *Bilig*, S. 16, Ankara 2001, s. 99-126.
- _____, "Türk Fars Edebi İlişkileri", *Şiraz'dan İstanbul'a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, Kriter Yay., İstanbul 2008.
- _____, *Doğunun Uzun Hikâyesi Türk Edebiyatında Mesnevi*, İstanbul 2013.
- _____, "Nizâmî ile Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'lerinin Mukayesesi", *Tunca Kortantamer İçin*, Editör: Yavuz Akpınar, İzmir 2007, s. 295-353.
- Keykâvûs, *Kabûsnâme*, haz. Orhan Şaik Gökyay, müt. Mercimek Ahmet, Maarif Matbaası, İstanbul 1944.
- Kılıç, Mahmud Erol, *Sûfî ve Şiir (Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası)*, İnsan Yay., İstanbul 2012.
- Kınalızâde Âlî Çelebi, *Ahlâk-ı Alâ'î*, haz. Mustafa Koç, Klasik Yay., İstanbul 2007, s. 485.
- _____, *Devlet ve Aile Ahlakı*, haz. Ahmet Kahraman, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul ty.

- Kırış, Şemseddin, *Nasihatin Dindeki Yeri ve Hazreti Peygamber'in Nasihatleri*, Marmara Üniversitesi SBE YLT, İstanbul 1994.
- Kocatürk, Vasfi Mahir, *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1970.
- Koçin, Abdülhakim, *Za'if Gülşen-i Mülük*, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- _____, “Feridüddin Attâr'ın Pendnâme'sinin Türk Edebiyatına Etkisi ve Zaifi'nin Bustân-ı Nasâyihî ile Karşılaştırılması”, *Bilig*, S. 10/Yaz, Ankara 1999, s. 93-100.
- Korkmaz, Zeynep, *Sadrüddîn Şeyhoğlu Marzubân-nâme Tercümesi (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara 1973.
- Kortantamer, Tunca, “17. Yüzyıl Şairi Atâyî'nin Hamse'sinde Osmanlı İmparatorluğunun Görüntüsü”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S. 1, İzmir 1983, s. 61-105.
- _____, “Mehmet Akif ile Sadi Arasında Muhteva ve Anlatım Tekniği Açısından Bir Karşılaştırma Denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Akçağ Yay., Ankara 1993, s. 193-243.
- _____, *Nev'î-zâde Atâyî ve Hamse'si*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., İzmir 1997.
- Konuk, Ahmet Avni, *Tedbîrât-ı İlâhiyye Tercüme ve Şerhi*, haz. Mustafa Tahralı, İz Yay., İstanbul 2013.
- Kurnaz, Cemal, “Kitap Adları”, *Divan Dünyası*, Kurgan Edebiyat Yay., Ankara 2011, s. 69-81.
- Kutluer, İlhan, “Hikmet”, *TDVİA*, C. 17, İstanbul 1998, s. 503-511.
- Kuzubaş, Muhammet, *Nev'î-zâde Atâyî'nin Nefhatü'l-Ezhâr Adlı Mesnevisinin Metin, Biçim ve İçerik Bakımından İncelenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE YLT, Samsun 2003.
- Levend, Ağah Sırrı, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, TTK Yay., Ankara 1984.
- Mehmed Rahmî, *Tuhfe-i Dûstân Şerh-i Bûstân*, Milli Kütüphane Yazmaları, Nu: 06 Mil Yz A 6178.
- Mehmet Akif, “Sadî”, *Sırât-ı Müstakîm*, 10 Temmuz 324, C. 5, Aded 118, 1326, s. 227-228.
- Mengi, Mine, “Sehl-i Mümtenî”, *Divan Şiiri Yazıları*, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- Meynard, C. A. Barbier de, *Le Boustan ou Verger*, Ernest Leroux, Paris 1880.
- Minorsky, Vladimir, *The Chester Beatty Library A Catalogue of The Turkish Manuscripts and Miniatures*, Hodges Figgis & Co. Ltd, Dublin 1958.
- Murtazâ Ez-Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs*, C. 7, Matbaatü Hükûmeti'l-Kuveyt, Kuveyt 1415/1994.
- Namık Kemal, *Terceme-i Hâl-i Emir Nevrûz*, Neş.: Kitapçı Arakel, İstanbul 1302.

- _____, “Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir”, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II*, haz. Mehmet Kaplan vd., İstanbul 1993, s. 183-192.
- Nur, Gürani, *Niyazname-i Sa'd u Huma: A Mathnawi of Abdî*, Boğaziçi Üniversitesi SBE YLT, İstanbul 1987.
- Okatan, Halil İbrahim, “Sûdî'nin Bostan Şerhinde Uygulanan Şerh Yöntemi ve Eleştirisi”, *Turkish Studies*, C. 8, S. 9, Ankara 2013, s. 1933-1968.
- Olgun, İbrahim, “Türkçe Sadi ve Hafız Çevirileri”, *Türk Dili*, S. 322, Ankara 1978, s. 117-126.
- Özkan, Mustafa (haz.), Cinânî Cilâü'l-Kulûb, sy:
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10676,metinpdf.pdf?0>
- Öz, Mehmet, “Siyasetname, Ahlak ve Görgü Kitapları”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 2, KTB Yay., Ankara 2006, s. 357-368.
- _____, *Kanun-ı Kadîmin Peşinde Osmanlı'da Çözülme ve Gelenekçi Yorumcuları*, Dergâh Yay., İstanbul 2010.
- Özgül, M. Kayahan, *Dîvan Yolu'ndan Perâ'ya Selâmetle Modern Türk Şiirine Doğru*, Hece Yayınları, Ankara 2006.
- _____, (haz.), *Ali Ekrem Bolayır'ın Hâtıraları*, KB Yay., Ankara 1991.
- Özsarı, Mustafa, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Yaşamış Bir Neo-Klasik: Şeyh Vassî*, Altınpost Yay., Ankara 2013.
- Paker, Saliha, "Terceme ve Nazire Olarak Çeviri: Kültüre Bağlı Kavramlar ve Osmanlı Çeviri Tarihi Araştırmalarına Bir Kavramsal Çerçeve Kurmak", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Cem Dilçin Armağanı II*, S. 33/2, Cambridge 2009, s. 89-110.
- _____, “Tercüme, Te‘lif ve Özgünlük Meselesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri: Osmanlı'da Te‘lif, Tercüme ve Şerh*, haz. Hatice Aynur vd., Klasik Yay., İstanbul 2014, s. 36-71.
- Pamuk, Orhan, *Benim Adım Kırmızı*, İletişim Yay., İstanbul 2010.
- Polat, Nazım Hikmet, “Sivaslı Mütevellizâde Ömer İhyâ ve Bâkûresi”, *TÜBİAR*, S. 10, Niğde 2001, 121-167.
- Reuben, Levy, *Stories from the Bustan of Sheikh Sa‘di*, Chapman and Hall, London 1928.
- Reindl-Kiel, Hedda, “Osmanlı'da Hediye (16.-17. Yüzyıl)”, *Hediye Kitabı*, haz. Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, Kitabevi Yay., İstanbul 2007.
- Ritter, Hellmut, *Doğu Mitolojisinin Edebiyata Etkisi*, Ayrıntı Yay., İstanbul 2011.
- Rückert, Friedrich, *Sa‘di's Bostan*, S. Hirzel, Leipzig 1882.
- Sadî-i Şirâzî, *Bostan ve Gülistan*, müt. Kilisli Rıfat Bilge, Meral Yay., İstanbul 1983.
- _____, *Bostan*, çev. Hikmet İlaydın, MEB Yay., Ankara 1993.

- _____, *Bostan*, çev. Azmi Bilgin, Kesit Yay., Ankara 2012.
- _____, *Bostan*, sad.: Sadık Yalsızuçanlar, Timaş Yay., İstanbul 2004.
- _____, *Gülistan*, çev. Hicabi Kırlangıç, Kapı Yay., İstanbul 2012.
- _____, *Gülistan*, çev. Hicabi Kırlangıç, Kapı Yay., İstanbul 2012.
- Sarıçiçek, Ramazan, *Taşlıcalı Yahya Bey Gencîne-i Râz (İnceleme-Metin-Dizin)*, Gece Kitaplığı, Ankara 2014.
- Savran, Ömer (haz.), *Sabâyî ve Üveysnâme'si*, *Turkish Studies*, C. 4, S. 7, Ankara 2009, s. 478-537.
- Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yay., İstanbul 1995.
- Sevgi, Ahmet, "Mehmet Akif'te Sadi Tesiri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 5, Konya 1999, s. 183-194.
- Sûdî, *Şerh-i Bostan*, Matbaa-ı Âmîre, C.1, İstanbul 1288.
- Şafak, Yakup, "Son Asır Türk Şairleri'nde Yer Alan Bazı Kişiler Hakkında Feridun Nafiz Uzluk'un Notları", *Yüzakı*, S. 23, İstanbul 2007, s. 18-21.
- Şahin, Hatice, *Hatiboğlu Ferah-nâme (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizimi)*, İnönü Üniversitesi SBE DT, Malatya 1993.
- Şeker, Fatih M., *Osmanlı Entelektüel Geleneği*, Dergâh Yay., İstanbul 2013.
- Şeker, Şemsettin, "Edebi Şahsiyetin Teşekkülünde Cami Derslerinin Rolü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 22, Ordu 2012, s. 174-203.
- Şem'î, *Şerh-i Bostan*, Kütahya Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi, Nu.: 43 Va 3058.
- Şentürk, Atillâ, *Tahirü'l-Mevlevî Hayatı ve Eserleri*, Nehir Yay., İstanbul ty.
- Şeyh Vasfî, *Hikemiyyât-ı İslâmiyye*, Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, İstanbul 1304.
- Şeyh Vasfî, *Reyâhîn*, Mihrân Matbaası, İstanbul 1305.
- Tâhirü'l-Mevlevî, *Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti*, Asır Matbaası, İstanbul 1327.
- Tarlan, Ali Nihat (haz.), *Ahmet Paşa Divanı*, MEB Yay., İstanbul 2005.
- _____, *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*, Akçağ Yay., Ankara 2004.
- Tayyar-zâde Ata, *Osmanlı Saray Tarihi: Târih-i Enderun*, haz. Mehmet Arslan, Kitabevi Yay., C. I İstanbul 2010, s. 194.
- Tekin, Gönül Alpay, *Ahmed-i Dâ'î Çengnâme İnceleme-Tenkitle: Çengnâme A Critical Edition and Textual Analysis*, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü Yayını, Cambridge 1992.
- Tepeyran, Ebubekir Hâzım, *Hatıralar*, haz. Faruk Ilıkan, Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayınevi, İstanbul 1998.

- Timurtaş, Faruk Kadri, *Şeyhî ve Hüsrev-i Şîrîn'i (İnceleme-Metin)*, İstanbul Üniversitesi Yay., İstanbul 1980.
- Ts. Abuladze, M. İluridze, *Gürcistan Bilimler Akademisi Elyazmaları Enstitüsü Türkçe Yazmalar Kataloğu*, Tiflis 2004.
- Topaloğlu, Bekir, "Hudûs", *TDVİA*, C. 18, İstanbul 1998, s. 304-309.
- Toska, Zehra, *Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesud Çevirisi*, 2 Cilt, İstanbul Üniversitesi SBE DT, İstanbul 1989.
- Toska, Zehra - Kuran, Nedret, "Ferideddin-i Attar'ın Mantıku't Tayr'ının 14, 15, 17 ve 20.Yüzyıllarda Yapılmış Türkçe Yeniden Yazımları", *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Abdülbaki Gölpınarlı Hâtıra Sayısı II*, S. 20/II, Cambridge 1996, s. 251-265.
- Toska, Zehra, "İleriye Yönelik Araştırmalarla İlgili Olarak Eski Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Olan Tercüme Metinlerin Değerlendirilmelerinde İzlenecek Yöntem/ler Ne Olmalıdır." *Journal of Turkish Studies = Türklük Bilgisi Araştırmaları: Agâh Sırrı Levend Hâtıra Sayısı I*, S. 24/I, Cambridge 2000, 291-306.
- Tural, Erkan, "Devlet Adamlarından Öğütler: Bizans, Avrupa ve Osmanlı'da Nasihat Kültürünün Evrimi Üzerine Gözlemler", *Türk Yurdu*, S. 288, 2011, 31-47.
- Turan, Selami, *Mehmet Akif'in Safahat'ında Farsça Yazan Ediplerin Bulduğu Yansımalar*, I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Burdur 19-21 Kasım 2008, s. 711-719.
- Ülgener, Sabri F., *İktisadi Çözülmenin Ahlâk ve Zihniyet Dünyası*, Derin Yay., İstanbul 2006.
- Ünver, İsmail, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Turkish Studies*, C. 3, S. 6, Sonbahar 2008, s. 1-46.
- Wickens, G. M., *Morals Pointed and Tales Adorned: The Bûstân of Sa'dî*, University of Toronto Press, Toronto 1974.
- Yatman, Mustafa, *Osman-zâde Tâib Divânı'ndan Seçmeler*, KTB, Ankara 1989.
- Yavuz, Kemal (haz.), *Gülşehri'nin Mantıku't-Tayr'ı (Gülşen-nâme) -Metin ve Günümüz Türkçesine Aktarım-*, SFN Yayıncılık, Ankara 2007.
- Yavuz, Orhan vd. (haz.), *Muhibbî Divanı Bölge Yazma Eserler Nüshası (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)*, Palet Yay., Konya 2014, s. 115.
- Yazar, Sadık, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, İstanbul Üniversitesi SBE DT, İstanbul 2011.
- _____, "Osmanlı Dönemi Şiir Tercümesinde Karşılaşılan Biçimsel Zorluklar", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları IX Metnin Hâlleri: Osmanlı'da Te'lif, Tercüme ve Şerh*, haz. Hatice Aynur vd., Klasik Yay., İstanbul 2014, s. 249-292.
- Yelten, Muhammet (haz.), *Nev'î-zâde Atâyî Sohbetü'l-Ebkâr*:

<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10706.girispdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 09.10.2014)

Yeniterzi, Emine, *Divan Şiirinde Na‘t*, TDV Yay., Ankara 1993.

_____ (haz.), *Behiştî'nin Heşt Behişt Mesnevisi*, Kitabevi Yay., İstanbul 2001.

_____, “Anadolu Türk Edebiyatında Ahlakî Mesnevîler”, *TALİD*, C. 5, S. 10, İstanbul 2007, s. 433-468.

Yetiş, Kazım (haz.), *Nâmık Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 1996.

Yıldırım, Nimet, “Fars Edebiyatında Ögüt”, *Nüşa*, S. 16, Kış 2005, s. 51-72.

_____, *İran Edebiyatı*, Pinhan Yay., İstanbul 2012.

_____, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yay., İstanbul 2008.

Yıldırım, Mestan, *15. Yüzyıl Şairlerinden Gülşen-i Saruhânî'nin Raznâme (Makâlât-ı Gülşeni) Adlı Eserinin Tenkitli Metni*, Marmara Üniversitesi SBE YLT, İstanbul 2007.

Yılmaz, Kâşif, *III. Selîm (İlhâmî) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yay., Edirne 2001.

Yılmaz, Ozan, “Klasik Şerh Edebiyatı Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi I Özel Sayısı*, C. 5, S. 9, İstanbul 2007, s. 271-304.

Zavotçu, Gencay, “Sadî, Düşüncesi ve Etkileri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 40, Erzurum 2009, s. 55-56.

İNCELEME BÖLÜMÜ DİZİNİ

A

- A. Naci Tokmak · 57, 669
Abdî · 4, 5, 6, IX, XI, XII, XIII, 29, 34, 51, 60, 61, 62, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 104, 105, 116, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 133, 134, 146, 150, 151, 154, 158, 163, 164, 168, 170, 171, 172, 173, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 669, 670, 672, 674, 675, 677
Abdülvasi Çelebi · 37
Adnan İnce · 80, 82, 85
Agâh Sırrı Levend · 149, 150
Ahlâk-ı Alâ'î · 35
Ahmed (III) · 35
Ahmed Hayâlî · 29
Ahmedî · 84
Ahmed-i Dâ'î · 37
Ahmed-i Rıdvân · 29
Ahmet Kartal · 60, 149
Ahmet Mithat Efendi · 22
Alâaddin Ali Çelebi · 19
Âlemnümâ · 123
Alexandre Dumas Fils · 46
Ali Ekrem · 44
Ali Nihat Tarlan · 39
Ali Şîr Nevâyî · 29
Aristo · 22
Âsâr-ı Perâkende-i İzzet · 51
Atabetü'l-Hakâyık · 123
Âyinnâme · 27
Âzerî İbrahim Çelebi · 29
Azmi Bilgin · 74

B

- Bâğ-ı Behişt* · 49, 50
Bahâeddin Âmilî · 51
Bahâristân · 43
Bâkûre · 63, 64
Benim Adım Kırmızı · 47
Beydebâ · 27
Bostân · XI, XII, XIII, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 84, 87, 88, 91, 92, 104, 105, 106, 107, 111, 114, 116, 123, 125,

128, 133, 134, 148, 150, 151, 169, 170, 172, 183, 186, 189, 190, 191, 668, 669, 670, 674, 675

Bursalı Mehmet Tahir · 19

Büzürgmîhr · 27

C

- Cafer Paşa · 81
Câhiz · 21
Câmî · 35, 37, 67
Celâleddin Tabib · 85
Cem Dilçin · 123
Cem Sultan · 84
Cemşîd ü Hurşîd · 80, 84, 669
Cevdet Paşa · 25, 668
Cilâü'l-Kulûb · 37
Cinânî · 29, 37
Cüneyd-i Bâğdâdî · 111

Ç

- Çengnâme* · 37
Çiçek Bahçesi · 56

D

- Debşelim · 27
Diyorlar ki İçin Bir Mektup · 45

E

- Ebubekir b. Sa'd b. Zengî · 30, 192
Emir Hüsrev · 43
Enverî · 37, 43
Erzurumlu İbrahim Hakkı · 35
Esrârnâme · 668
Evliya Çelebi · 34

F

- Fahri Bilge · 61
Fatih Sultan Mehmed · 64
Ferhengnâme-i Sa'dî · 33, 59, 60
Feridüddin Attâr · 28, 35, 37, 46, 55
Ferrûhî · 43
Firdevsî · 43
Fuat Köprülü · 60
Fuzûlî · 63

G

Gelibolulu Âli · 25, 29
Gencîne-i Râz · 37, 40, 41
Giylânşâh · 28
Gonca-i Bostân · 52, 53
Gulam Hüseyin Yûsufî · 57, 74
Gül ü Nevrûz · 85, 669
Gül-i Sad Berg · 29
Gülistân · XI, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 45, 46,
49, 53, 55, 68, 74, 76, 87, 668, 675
Gülşehrî · 37, 38, 669
Gülşen-i Envâr · 39
Gülşen-i Saruhânî · 64, 669
Gürani Nur · 82

H

Habnâme · 25
Hâcû-yı Kirmânî · 85
Hâfız · 35, 43, 46
Halil Gülenç · 60
Halilnâme · 37
Hamiyet Dergisi · 66
Hanzâde Güzelova · 82
Harâbât · 43
Hasan Ali Yücel · 45
Hayretü'l-Ebrâr · 29
Hayriyye · 17, 26
Heft Peyker · 82, 83, 669
Hellmut Ritter · 26
Hevâyî · 34, 78, 669
Hezârfen Hüseyin Efendi · 34
Hırzu'l-Mülûk · 25
Hicabi Kırlangıç · 74, 151
Hikâyât-ı Hoca Nasreddin · 51
Hikemiyât-ı İslâmiyye · 68
Hikmet İlaydın · 73, 151, 669
Hoca Mes'ûd · 33, 58, 59, 60, 669
Husrev Nûşirevân · 27
Hümâyunnâme · 19
Hüseyin Dâniş · 30, 32, 45, 674
Hz. Âdem · 15
Hz. Ali · 111
Hz. İsa · 42
Hz. Ömer · 111
Hz. Peygamber · 16, 17, 20, 23, 24, 52, 61, 86, 91,
105, 109, 134, 157

Hz. Süleyman · 191

İ

İbrahim Hakkı Eroğlu · 34, 55, 74, 669
İbn Arabî · 24
İbn Kutayba · 21
İbn Miskevî · 20
İbn Mukaffâ · 21, 27
İkbâl · 46
İlâhînâme · 668
İntihânâme · 55

K

Kâbüsnâme · 28
Kadızaade İlmî · 26
Kanuni Sultan Süleyman · 89
Kârvân-ı Ömr · 45
Kazancızade Emin Edip · 63
Kelile ve Dimne · 18, 19, 27, 668
Keykâvûs · 28
Kınalızâde · 18, 24
Kınalızâde Ali Çelebi · 35, 669
Kilisli Muallim Rifat · 31, 60
Kilisli Rifat Bilge · 34, 72, 669
Kitâb-ı Usûl · 123
Koçi Bey · 25
Kur'ân-ı Kerîm · 16, 17, 19, 24, 76, 191
Kutadgu Bilig · 123

L

La Dame Aux Camelias · 46
Leylâ vü Mecnûn · 63
Lokman Hekim · 111

M

Ma'rûf-ı Kerhî · 110
Mahmûd b. Şeyh Mîrek · 72
Mahmud Raşid Efendi · 67
Mahzenü'l-Esrâr · 29
Mantiku't-Tayr · 37, 38, 49
Marzubannâme · 18
Medîne Ömer Efendi · 76
Mehmed Rahmî · 34, 75, 669
Mehmet Âkif · 46, 669
Mehmet Emin İnan · 51

Mehmet İzzet Paşa · 34, 51, 669
Mesnevî · 69
Mevlânâ · 33, 37, 46, 67
Mihnetkeşân · 123
Mizancı Murad · 22
Molla Câmî · 35, 43, 51
Mu‘îdî · 85
Muallim Nâcî · 22, 67
Murad (III) · 86, 91
Murad (IV) · 34

N

Nâbî · 17, 26, 34, 37, 42
Nakş-ı Hayâl · 29
Namık Kemal · 22, 44
Nân u Helva · 51
Nân u Penîr · 51
Nasihatü's-Selâtin · 25
Nasrullah Efendi · 60
Nâtk Mehmed · 42
Nazan Kuloğlu · 85
Nazım Hikmet Polat · 64
Nefhatü'l-Ezhâr · 29, 37, 41
Nev‘îzâde Atâyî · 26, 29, 37, 669
Niğdeli Muhibbî · 85
Niyaznâme-i Sa‘d ü Hü mâ · 80, 81, 669
Nizâmî · 29, 35, 43, 67, 83
Nizâmü'l-Mülk · 28
Nüzhetnâme · 80

O

Orhan Pamuk · 47, 669
Osman Gazi · 25
Osmanzâde Tâ‘ib · 35

Ö

Ömer İhyâ · 63, 669
Ömer Rıza Doğrul · 19
Örfî-i Şirâzî · 46

P

Pend-i Attâr · 35
Pendnâme · 28, 29, 33, 49, 55, 668
Poetika · 22

R

Rahmî · 29
Ravzatü'l-Envâr · 29
Râznâme · 65
Rebâbnâme · 55
Reyhân · 68, 69
Risâle · 25
Riyâzü'l-Cinân · 29
Rûdegî · 43
Ruşen Eşref Ünaydın · 45

S

Saadeddin Nüzhet Ergun · 80, 81
Sabâyî · 37
Sâbir Parsâ · 85
Sabri Ülgener · 20
Sadî · IX, XI, XIII, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 55, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 79, 88, 105, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 123, 151, 154, 169, 170, 172, 181, 182, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 668, 670, 676, 677, 680
Sadık Yalsızuçanlar · 73
Sadık Yazar · 72
Safâhat · 47
Sâkînâme (Fuzûlî) · 123
Selim (II) · 51, 80, 81, 84, 89, 192
Selim (III) · 36
Selmân · 37
Selmân-ı Sâvecî · 67, 84
Senâ‘î · 43
Sırat-ı Müstakim · 46
Siyâsetnâme · 28
Siyerü'l-Mülûk · 28
Sûdî · 34, 76, 669
Surûrî · 34, 77, 669
Süheyl ü Nevbahâr · 123

Ş

Şehnâme · XI, 29, 30, 47, 123
Şem‘î · 34, 77, 78, 669
Şemseddin Efendi · 81
Şeyh Vasfî · 67, 669
Şeyhî · 39, 669
Şeyhoğlu Mustafa · 18
Şinâsî · 22
Şükran Bilgin · 51

T

Tansar Mektubu · 27, 668
Taşlıcalı Yahyâ · 37, 39, 41, 669
Tayyar-zâde Ata · 25
Tedbîrât-ı İlâhiyye · 24
Tertibu'l-'Ulûm · 35
Tezhîbü'l-Ahlâk · 20
Tuhfetü'l-'Uşşâk · 29
Tuhfetü'l-Haremeyn · 42
Türk Şairleri · 80

U

Ubeydî · 80
Unsûrî · 43

Ü

Üveysî · 26

Üveysnâme · 37

V

Vasfî Mahir Kocatürk · 80, 85
Veled Çelebi · 58
Veysî · 25

Y

Yahyâ Bey · 41
Yûsuf u Züleyhâ · 51

Z

Za'îfî · 34, 669
Zafernâme (Güftî) · 123
Zahirüddin Faryâbî · 191
Ziya Paşa · 43, 44, 46, 669
Zü'n-Nûn-ı Mısrî · 111

ÇEVİRİYAZILI METİN DİZİNİ

A

‘Abdī • 147, 218, 244, 312, 366, 369, 414, 481, 483, 523, 1328, 1483, 1855, 1937, 2034, 2316, 2384, 2390, 2873, 3126, 3144, 3343, 3452, 3780, 3928, 4014, 4116, 4321, 4406, 4582, 4584, 4586, 4930, 5189, 5373, 5643, 5722, 5846, 6225, 6778, 7020, 7021, 7035, 7084, 7100

‘Abdü’l-‘azīz • 1016

‘Acem • 553, 1092, 1225, 1563, 1600, 5108

Ādem • 237, 238

‘Aden • 862, 1760, 1938

‘Aḡud • 5302

‘Aliyy • 228, 2418, 4509

Āḡūş • 6028

Aḡmed Hz. • 6830

Allāh • 4, 344, 644, 2868, 4048, 4760

‘Arab • 694, 2754, 3689, 4274, 6007, 7096

Ayāz • 3503, 3505, 3508, 3513

‘Azāzīl • 58, 1419

B

Bābü’s-selām • 4511

Baḡdād • 1200, 1203

Bārbūd • 375

Başra • 5024, 5025

Bāyezīd • 3827, 3828, 4924

Behlül • 4424, 4425

Behmen • 2184, 6469

Behrām • 3115, 3116, 4714

Belķīs • 4486, 5343

Bercīs • 179, 7031

Betül • 229, 2420

Beytü’l-ḡarām • 171, 6942

Bījen • 6170

Bilāl • 174

Bir ü Bār • 2542, 2668, 4782, 5842

Boķrāt • 5701

Būr • 6469

Burāk • 174, 198, 199, 200, 2729

Bustān • 313, 7000

C

Cāmī • 3441

Cebra’īl • 177, 195, 202, 242, 275

Cem • 347, 625, 1092, 1147, 1563, 1564, 1572, 1594, 1600, 1986, 1990, 2407, 2885, 3115, 3512, 5142, 5153, 6448, 6449, 6455, 7095, 7098

Cemşīd • 956, 1092, 7092

Ceyḡūniyān • 6005

Cibrīl • 1495, 3908

Cüneyd • 4448, 4449

Ç

Çigil • 5717, 6126

Çīn • 1550, 5717, 6126, 6247

D

Ḍaḡḡāk • 1092, 1600

Dārā • 967, 1600, 2146

Dārü’s-selām • 15, 4874, 6948

Dāvūd Ṭāyī • 5375

Dicle • 1344, 3119, 3548, 5733

Düldül • 2418, 2751, 4506, 4516

E

Ebū-bekr Hz. • 222

Eboķrāt • 3441

Efrāsyāb • 2019

Eḡad • 3862, 5497

Ehrimen • 5742

Elest • 134, 3197, 3198, 3308, 3858

Erdebīl • 4711

F

Fārābiyān • 3528

Fātiḡa • 6863, 6864, 7105

Fayd • 6391

Felātūn • 3441, 4741

Ferḡad •

Ferīdūn • 347, 349, 1092, 1600, 2196, 4645, 5108, 5523, 5524, 5633, 7092, 7093

Ferķadān • 4001

Fir‘avn • 1590, 1616, 5752

Firā’in • 55

Firdevsī • 2624

Firenc • 5473

Fireng • 5471

G

Ġazneyn • 3504

Ġūr • 1622

Ġül-gün • 2732

H

Ġabeş • 4241, 6728

Ġaccāc • 1390, 1393, 1394, 5432, 5433

Ġacer • 6828

Ġakīm • 48, 69, 94, 338, 795, 3037, 3626, 4431

Ġālīk • 2687, 5403, 5797, 5843, 5853, 6934

Ġalīl • 54, 177, 2253, 2254, 2255, 2256, 2264, 2265, 2275, 2278, 2971, 3547

Ġārūt • 1740, 4192

Ġasan • 230

Ġāşimī • 170

Ġātem • 1786, 2721, 2733, 2734, 2739, 2741, 2745, 2747, 2750, 2763, 2765, 2771, 2779, 2780, 2781, 2782, 2792, 2797, 2800, 2812, 2818, 2819, 2821, 2826, 2842, 2844, 2849, 2861, 2863, 2868, 2869, 4350, 4351, 4369, 6538, 7055

Ġaṭīm • 6828

Ġayber • 4510

Ġıṭā • 71

Ġıẓr • 1651

Ġicāz • 4994, 6229

Hind/Hindistān • 314, 5341, 6229

Ġoten • 307, 1741, 3318, 5057, 5058, 5060

Hubal • 192

Ġudā • 12, 15, 64, 78, 95, 96, 87 118, 123, 156, 196, 233, 241, 297, 304, 340, 372, 397, 405, 429, 450, 455, 472, 480, 486, 493, 494, 497, 503, 504, 505, 514, 517, 526, 572, 579, 562, 874, 888, 976, 1003, 1009, 1017, 1040, 1065, 1069, 1075, 1085, 1086, 1096, 1107, 1112, 1145, 1106, 1231, 1235, 1250, 1388, 1457, 1472, 1485, 1519, 1537, 1591, 1659, 1723, 1742, 1812, 1826, 1893, 1915, 1949, 1965, 1971, 2000, 2225, 2267, 2269, 2270, 2274, 2280, 2283, 2285, 2416, 2424, 2434, 2439, 2513, 2565, 2589, 2598, 2603, 2623, 2683, 2711, 2994, 3054, 3090, 3274, 3304, 3371, 3405, 3475, 3491, 3519, 3520, 3541, 3551, 3563, 3601, 3602, 3615, 3669, 3677, 3833, 3842, 3849, 3907, 3914, 4040, 4055, 4079, 4121, 4265, 4358, 4404, 4440, 4461, 4474, 4510, 4520, 4536, 4559, 4596, 4630, 4700, 4721, 4740, 4775, 4776, 4825, 4837, 4838, 4847, 4900, 4954, 4962, 5082, 5085, 5095, 5117, 5350, 5399, 5403, 5406, 5430, 5455, 5502, 5505, 5526, 5573, 5586, 5677, 5733, 5737, 5797, 5835, 5838, 5845, 5852, 5855, 5882, 5915, 5917, 5925, 5956,

5968, 5971, 5985, 5990, 5993, 5994, 5996, 5997, 6050, 6080, 6101, 6232, 6236, 6260, 6266, 6273, 6297, 6365, 6475, 6545, 6562, 6573, 6683, 6736, 6750, 6751, 6752, 6753, 6756, 6795, 6799, 6804, 6808, 6814, 6830, 6847, 6854, 6859, 6861, 6879, 6882, 6889, 6900, 6923, 6937, 6945, 6946, 6951, 6962, 6963, 6965, 6968, 6971, 6980, 6984, 6990, 6996, 7021, 7066, 7067, 7071, 7072, 7101, 7103, 7114

Ġudā-dōst • 1119, 1143

Ġudāvend • 17, 18, 66, 124, 305, 371, 430, 978, 1962, 2460, 3409, 4493, 4620, 5092, 5096, 5066, 5075, 6002, 6165, 6817, 6883

Hürmüz • 527, 528

Ġüseyn • 230

I

Işfahān • 4659

‘Irāk • 999, 1346, 4653, 4656

‘Irāk-ı ‘Acem • 4660

İ

İblīs • 831, 2158, 2428, 3122, 3867, 5343, 6571, 6572

İdrīs • 179

İlāh/āī • 63, 227, 230, 339, 435, 735, 1233, 1443, 2767, 4598, 5986, 6820

İncīl • 193, 4970, 6829

İrem • 1543

‘İsā Hz. • 1456, 3864, 3865, 3880, 3908, 3968, 3969, 3970, 6144, 6829

İsfendiyār • 1980

İşrākıyān • 734

İzidī • 3904

K

Ka‘be • 2422, 3165, 3653, 3856, 4511

Ķāf • 45

Ķārūn • 132, 1289, 1565, 2607, 3130, 3876, 5154, 5756

Ķays • 3493, 3501

Kāzerūn • 5680

Kelīm • 161, 178, 4238

Ken‘āniyān • 6706

Kerḥ • 4170, 4171, 4217

Keyān • 1583

Keyḳubād • 1594, 1595

Kirmān • 315, 1347

Kisrā • 188, 189

Kiş • 4800
Kur'an • 182, 5967
Kureşy • 172

L

Lāt • 190, 193
Leylā • 6, 3494, 3495, 3500
Loqmān • 4429, 4430, 4435, 4435, 4447, 6337

M

Maħmūd (Gazneli) • 3503, 3507
Ma'rūf (Kerhī) • 4169, 4170, 4171, 4183, 4187,
4196, 4197, 4217
Mağnīsā • 258, 1275, 7013
Mārūt • 1740, 4192
Me'mūn • 1723
Mecnūn • 6, 3492, 3496
Medāyin • 553
Medyen • 4564, 4566
Melik Šālīh • 4271, 4275, 4284, 4285, 4286, 4290
Menāh • 2947
Merv • 3342
Mesīh • 178, 184, 3903, 4969
Meřā'iyān • 734, 3161
Mışr • 263, 1515, 4478, 4557, 4558, 5265, 5273,
6691
Milel • 119, 183
Muħammed Hz. • 6830
Murād III. • 429
Mūsā Hz. • 1590, 1618, 3547, 6829
Muřafā Hz. • 147, 1744, 3031

O

'Ořmān Hz. • 226

Ö

'Ömer Hz. • 224, 329, 4336, 4337, 4541, 6828

N

Nařārā • 6146, 6187, 6198, 6202
Nemrūd • 54
Nesr • 6151
Niğīsā • 375
Niħal • 119, 183
Nīl • 55, 1984, 3170, 3547, 4558
Nūh Hz. • 180

Nūřın-revān • 527, 528

P

Pārs • 627
Pāzend • 6147
Pervīz • 554
Pūr-ı Zāl • 4730

R

Raħmān • 5, 2437
Rūhu'l-emīn • 181, 204
Rūm • 71, 259, 627, 694, 1077, 1563, 1741, 2691,
2734, 2761, 3808, 3809, 4806, 7096
Rūs • 6102
Rüstem • 350, 1980, 5202, 5258, 5259

S

Sa'dī • 3142, 3601, 4009
Šadr-ı Hocend • 2242
Šafā-y-ıla Merve • 6826
Šaħr-ı Cinnī • 4486
Saħbān • 121
Saqlāb • 694
Sām • 4719, 5202, 7091
Šan'an • 4449, 6758, 6759
Šaruħān • 2856
Selīm III. • 338, 884, 1040, 1275, 2850, 3037, 3065,
4586, 6232, 7050, 7084, 7107
Semerķand • 3313, 3314
Sidre • 202
Sidretü'l-Müntehā • 4952
Sikender • 359, 360, 1486, 1487, 2187, 6516
Sindbād • 3746
Soķrāt • 3441
Sūre-i Nūr • 1792
Sūre-i Yūsuf • 3317
Süheyl • 6016
Süheyl-i Yemen • 173
Süleymān Hz. • 1504, 1754, 4485, 7095
Süleymān Ĥān (Ķanūnī) • 401

Ş

Şābūr • 375, 557, 613
Şām • 259, 627, 1116, 1170, 1335, 3617, 3644,
4271, 4653, 4654
Şebdīz • 2732

Şeb-i Kadr • 1726, 3045
Şeyh Şihâb (Sühreverdi) • 2391
Şiblî • 2613
Şîr-i Yezdân • 229, 4512
Şîrîn • 374, 4096
Şîrûye • 552, 555

T

Ṭâ'if • 173
Ṭâ-hâ • 243
Tatâr • 4745
Tebrîz • 4371, 4373
Tehetmen • 5259
Tekle • 1061, 1069
Tevrît • 193
Tür • 972, 1991
Ṭür-ı Sînâ • 161, 4954
Türk • 5324, 5473, 5686, 6102

U

'Unşurî • 6558
'Uzzâ • 193, 194

Ü

Ümmühân • 194
Üveys-i Kâren • 173

Y

Ya'kûb Hz. • 3253, 6706, 6984
Ya'ûk • 6151
Yağûs • 6151
Yâ-sîn • 243, 7062
Ye'cûc • 359, 360, 1491, 2039
Yemen • 2765, 2767, 2794, 2806, 6229
Yezdân • 5736, 6045, 6165, 6918
Yünân • 4806
Yûnus Hz. • 6764
Yûsuf Hz. • 729, 1766, 3253, 6584, 6685, 6687,
6688, 6690, 6695, 6696, 6764, 6982, 6986

Z

Zâbulsitân • 2184
Zâl • 350, 5074, 7091
Zebûr • 6829
Zemzem • 6828
Zeng • 1726

Zengî • 3601
Zengibâr • 6177
Zer-i Ca'ferî • 2973
Zerûd • 6007
Zü'l-'İber • 5921
Zü'l-Celâl • 1, 398, 1559, 1604, 1892, 2663, 2697,
3546, 3788, 4624, 4837, 4849, 5091, 5349, 5871,
6368, 6627
Zü'l-Minen • 2529
Zü'n-Nûn • 4562, 4564
Züleyhâ • 6685, 6686, 6697, 6707

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Hakan SEVİNDİK
Doğum Yeri:	Gümüşhane/ Kelkit
Doğum Tarihi:	20.09.1987
Medeni Durumu:	Evli

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı
Lise	Kelkit Lisesi
Lisans	Selçuk Üniversitesi/ Fen-Edebiyat Fakültesi/ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi
Tel:	0555 808 74 60
Adres	Hamidiye Mah. 357. Sok. Nu: 7/6 Karaman

